నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

దీఘనికాయే

పాథికవగ్గటీకా

౧. పాథికసుత్తవణ్ణనా

సునక్ఖత్తవత్థువణ్ణనా

౧. **అపుబ్బపదవణ్ణనా**తి అత్థసంవణ్ణనావసేన హేట్ఠా అగ్గహితతాయ అపుబ్బస్స అభినవస్స పదస్స వణ్ణనా అత్థవిభావనా. ''హిత్వా పునప్పునాగతమత్థ''న్తి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.గన్థారమ్భకథా) హి వుత్తం. **మల్లేసూ**తి ఏత్థ యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ. **ఛాయూదకసమ్పన్నే వనసణ్డే విహరతీ**తి అనుపియసామన్తా కతస్స విహారస్స అభావతో. యది న తావ పవిట్ఠో, కస్మా ''పావిసీ''తి వుత్తన్తి ఆహ **''పవిసిస్సామీ''**తిఆది, తేన అవస్సం భావిని భూతే వియ ఉపచారా హోన్తీతి దస్సేతి. ఇదాని తమత్థం ఉపమాయ విభావేన్తో **''యథా కి''**న్తిఆదిమాహ. **ఏత**న్తి ఏతం ''అతిప్పగో ఖో''తిఆదికం చిన్తనం **అహోసి. అతివియ పగో ఖో**తి అతివియ పాతోవ. ఛన్నకోపీనతాయ, పరిబ్బాజకపబ్బజ్జుపగమేన చ **ఛన్నపరిబ్బాజకం,** న నగ్గపరిబ్బాజకం.

౨. యస్మా భగవతో ఉచ్చాకులప్పసుతతం, మహాభినిక్ఖమననిక్ఖన్తతం, అనఞ్ఞసాధారణదుక్కరచరణం, వివేకవాసం, లోకసమ్భావితతం, ఓవాదానుసాసనీహి లోకస్స బహుపకారతం, పరప్పవాదమద్దనం, మహిద్ధికతం , మహానుభావతన్తి ఏవమాదికం తంతంఅత్తపచ్చక్ఖగుణవిసేసం నిస్సాయ యేభుయ్యేన అఞ్ఞతిత్థియాపి భగవన్తం దిస్వా ఆదరగారవబహుమానం దస్సేన్తియేవ, తస్మా వుత్తం **''భగవన్తం దిస్వా మానథద్ధతం అకత్వా''**తిఆది. **లోకసముదాచారవసేనా**తి లోకోపచారవసేన. **చిరస్స**న్తి చిరకాలేన. **ఆదీని వదన్తి** ఉపచారవసేన. **తస్సా**తి భగ్గవగోత్తస్స పరిబ్బాజకస్స. **గిహిసహాయో**తి గిహికాలతో పట్ఠాయ సహాయో. **పచ్చక్ఖాతో**తి యేనాకారేన పచ్చక్ఖానా, తం దస్సేతుం **''పచ్చక్ఖామీ''**తిఆది వుత్తం.

౩. **ఉద్దిస్సా**తి సత్థుకారభావేన ఉద్దిస్సాతి అయమేత్థ అధిప్పాయోతి తం దస్సేన్తో **''భగవా మే''**తిఆదిమాహ. యదా సునక్ఖత్తస్స ''భగవన్తం పచ్చక్ఖామీ''తి చిత్తం ఉప్పన్నం, వాచా భిన్నా, తదా ఏవస్స భగవతా సద్ధిం కోచి సమ్బన్ధో నత్థి అసక్యపుత్తియభావతో సాసనతో పరిబాహిరత్తా. అయం తావేత్థ సాసనయుత్తి, సా పనాయం ఠపేత్వా సాసనయుత్తికోవిదే అఞ్ఞేసం న సమ్మదేవ విసయోతి భగవా సబ్బసాధారణవసేనస్స అత్తనా సమ్బన్ధాభావం దస్సేతుం **''అపి నూ''**తి ఆదిం వత్వా సునక్ఖత్తం **''కో సన్తో కం పచ్చాచిక్ఖసీ''**తి ఆహ. యస్మా ముఖాగతోయం సమ్బన్ధో, న పూజాగతాదికో, యో చ యాచకయాచితబ్బతావసేన హోతి, తదుభయఞ్చేత్థ నత్థీతి దస్సేన్తో భగవా సునక్ఖత్తం ''కో సన్తో కం పచ్చాచిక్ఖసీ''తి అవోచ, తస్మా తమత్థం దస్సేతుం **''యాచకో వా''**తిఆది వుత్తం. యాచితకో వా యాచకం పచ్చాచిక్ఖేయ్యాతి సమ్బన్ధో. **త్వం పన నేవ**

యాచకో "అహం భన్తే భగవన్తం ఉద్దిస్స విహరిస్సామీ"తి ఏవం మమ సన్తికం అనుపగతత్తా. **న యాచితకో** "ఏహి త్వం సునక్ఖత్త మమం ఉద్దిస్స విహరాహీ"తి ఏవం మయా అపత్థితత్తా.

కో సమానోతి యాచకయాచితకేసు కో నామ హోన్తో. **కన్తి** యాచకయాచితకేసు ఏవ కం నామ హోన్తం మం **పచ్చాచిక్ఖసి. తుచ్ఛపురిసాతి** ఝానమగ్గాదిఉత్తరిమనుస్సధమ్మేసు కస్సచిపి అభావా రిత్తపురిసా. నను చాయం సునక్ఖత్తో లోకియజ్ఝానాని, ఏకచ్చాభిఞ్ఞఞ్చ ఉప్పాదేసీతి? కిఞ్చాపి ఉప్పాదేసి, తతో పన భగవతి ఆఘాతుప్పాదనేన సహేవ పరిహీనో అహోసి. అపరాధో నామ సుప్పటిపత్తియా విరజ్ఝనహేతుభూతో కిలేసుప్పాదోతి ఆహ **"యత్తకో తే అపరాధో, తత్తకో దోసో"**తి.
యావఞ్చాతి అవధిపరిచ్ఛేదభావదస్సనం "యావఞ్చ తేన భగవతా"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౩) వియ. **తేతి** తయా. **ఇదన్తి** నిపాతమత్తం. **అపరద్ధన్తి** అపరజ్ఝితం. ఇదం వుత్తం హోతి – "పచ్చాచిక్ఖామిదానాహం భన్తే భగవన్త"న్తిఆదీని వదన్తేన తుచ్ఛపురిస తయా యావఞ్చిదం అపరద్ధం, న తస్స అపరాధస్స పమాణం అత్థీతి.

౪. మనుస్సధమ్మాతి భావనానుయోగేన వినా మనుస్సేహి అనుట్ఠాతబ్బధమ్మా. సో హి మనుస్సానం చిత్తాధిట్ఠానమత్తేన ఇజ్ఝనతో తేసం సమ్భావితధమ్మో వియ రితో తథా వుత్తో, మనుస్సగ్గహణఞ్చేత్థ తేసు బహులం పవత్తనతో. **ఇద్ధిభూతం పాటిహారియం,** న ఆదేసనానుసాసనీపాటిహారియన్తి అధిప్పాయో. **కతేతి** పవత్తితే. **నియ్యాతీతి** నిగ్గచ్ఛతి, వట్టదుక్ఖతో నిగ్గమనవసేన పవత్తతీతి అత్థో. ధమ్మే హి నిగ్గచ్ఛన్తే తంసమఙ్గిపుగ్గలో "నిగ్గచ్ఛతీ"తి వుచ్చతి, అట్ఠకథాయం పన ని-సద్దో ఉపసగ్గమత్తం, యాతి ఇచ్చేవ అత్థోతి దస్సేతుం **గచ్ఛతీతి** అత్థో వుత్తో. **తత్రాతి** పధానభావేన వుత్తస్స అత్థస్స భుమ్మవసేన పటినిద్దేసోతి తస్మిం ధమ్మే సమ్మా దుక్ఖక్ఖయాయ నియ్యన్తేతి అయమేత్థ అత్థోతి దస్సేన్తో ఆహ **"తస్మిం...పే.... సంవత్తమానే"**తి.

౫. అగ్గన్తి ఞాయతీతి **అగ్గఞ్ఞం. లోకపఞ్ఞత్తిన్తి** లోకస్స పఞ్ఞాపనం. **లోకస్స అగ్గన్తి** లోకుప్పత్తిసమయే **"ఇదం నామ లోకస్స అగ్గ"న్తి ఏవం జానితబ్బం** బుజ్ఝితబ్బం. **అగ్గమరియాదన్తి** ఆదిమరియాదం.

౬. ఏత్తకం విప్పలపిత్వాతి "న దానాహం భన్తే భగవన్తం ఉద్దిస్స విహరిస్సామీ"తి, "న హి పన మే భన్తే భగవా ఉత్తరిమనుస్సధమ్మా ఇద్ధిపాటిహారియం కరోతీ"తి, "న హి పన మే భన్తే భగవా అగ్గఞ్ఞం పఞ్ఞపేతీ"తి చ ఏత్తకం విప్పలపిత్వా. ఇదం కిర నో భగవా సత్థుకిచ్చం ఇద్ధిపాటిహారియం, అగ్గఞ్ఞపఞ్ఞాపనఞ్చ కాతుం న సక్కోతీతి పకాసేన్తో కథేసి. తేనాహ **"సునక్ఖత్తో కిరా"**తిఆది. ఉత్తరవచనవసేన పతిట్ఠాభావతో **అప్పతిట్ఠో.** తతో ఏవ **నిరవో** నిస్సద్దో.

ఆదీనవదస్సనత్థన్తి దిట్ఠధమ్మికస్స ఆదీనవస్స దస్సనత్థం. తేనాహ **"సయమేవ గరహం పాపుణిస్ససీ"**తి. సమ్పరాయికా పన ఆదీనవా అనేకవిధా, తే దస్సేన్తో సునక్ఖత్తో న సద్దహేయ్యాతి దిట్ఠధమ్మికస్సేవ గహణం .
అనేకకారణేనాతి "ఇతిపి సో భగవా అరహ"న్తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౧౫౭, ౨౫౫) అనేకవిధేన వణ్ణకారణేన. ఏవం మే అవణ్ణో న భవిస్సతీతి అజ్ఝాసయేన **అత్తనో బాలతాయ** వణ్ణారహానం **అవణ్ణం కథేత్వా.** ఏవం భగవా మక్ఖిభావే ఆదీనవం దస్సేత్వా పున తస్స కథనే కారణం విభావేతుం "ఇతి ఖో తే"తిఆదిమాహాతి తం దస్సేతుం **"తతో"**తిఆది వుత్తం. ఏవఞ్హి సునక్ఖత్తస్స అప్పకోపి వచనోకాసో న భవిస్సతీతి. **అపక్కమీతి** అత్తనా యథారితా వుట్ఠాయ అపసక్కి. **అపక్కన్తో** సాసనతో భట్ఠో. తేనాహ **"చుతో"**తి. **ఏవమేవాతి** అపక్కమన్తో చ న యథా తథా అపక్కమి, యథా పన కాయస్స భేదా అపాయే నిబ్బత్తేయ్య, ఏవమేవ **అపక్కమి.**

కోరఖత్తియవత్థువణ్ణనా

౭. ద్వీహి పదేహీతి ద్వీహి వాక్యేహి **ఆరద్ధం** బ్యతిరేకవసేన తదుభయత్థనిద్దేసవసేన ఉపరిదేసనాయ పవత్తత్తా. **అనుసన్ధిదస్సనవసేనా**తి యథానుసన్ధిసఙ్ఖాతఅనుసన్ధిదస్సనవసేన.

ఏకం సమయన్తి చ భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనన్తి ఆహ **''ఏకస్మిం సమయే''**తి చ. **థూలూ నామ జనపదో**తి జనపదీనం రాజకుమారానం వసేన తథాలద్ధనామో. కుక్కురవతం సమాదానవసేన ఏతస్మిం అత్థీతి **కుక్కురవతికో**తి ఆహ **''సమాదిన్నకుక్కురవతో''**తి. **అఙ్గమ్పీ**తి ''చతుక్కోణ్డికస్సేవ విచరణం, తథా కత్వావ ఖాదనం, భుఞ్జనం, వామపాదం ఉద్ధరిత్వా ముత్తస్స విస్సజ్జన''న్తి ఏవమాదికం అఙ్గమ్పి సునఖేహి కాతబ్బకిరియం. చతూహి సరీరావయవేహి కుణ్డనం గమనం **చతుక్కోణ్డో**, సో ఏతస్మిం అత్థీతి **చతుక్కోణ్డికో**. సో పన యస్మా చతూహి సరీరావయవేహి సఙ్ఘట్టితగమనో హోతి, తస్మా వుత్తం **''చతుసఙ్ఘట్టితో''**తి. తేనేవాహ **''ద్వే జణ్ణూనీ''**తిఆది. **భక్ఖస**న్తి వా భక్ఖితబ్బం, అసితబ్బఞ్చ. తేనేవాహ **''యం కిఞ్చి ఖాదనీయం భోజనీయ''**న్తి. కామం ఖాదనఞ్చ నామ ముఖేన కాతబ్బం, హత్థేన పన తత్థ ఉపనామనం నివారేతుం అవధారణం కతన్తి ఆహ **''హత్థేన అపరామసిత్వా''**తి, అగ్గహేత్వాతి అత్థో. **సున్దరరూపో**తి సున్దరభావో. **వతాతి పత్థనత్థే నిపాతో** ''అహో వతాహం లాభీ అస్స''న్తిఆదీసు వియ. ''సమణేన నామ ఏవరూపేన భవితబ్బం అహో వతాహం ఏదిసో భవేయ్య''న్తి ఏవం తస్స పత్థనా అహోసి. తేనాహ **''ఏవం కిరా''**తిఆది.

గరహత్థే అపి-కారో ''అపి సిఞ్చే పలణ్డక''న్తిఆదీసు వియ. **అరహన్తే చ** బుద్ధే, బుద్ధసావకే ''అరహన్తో ఖీణాసవా న హోన్తీ''తి **ఏవం తస్స దిట్ఠి ఉప్పన్నా**. యథాహ **మహాసీహనాదసుత్తే** ''నత్థి సమణస్స గోతమస్స ఉత్తరిమనుస్సధమ్మా అలమరియఞాణదస్సనవిసేసా''తి (మ॰ ని॰ ౧.౧౪౬). **సత్తమం దివస**న్తి భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనం. **అలసకేనా**తి అజీరణేన ఆమరోగేన.

అట్ఠితచమత్తతాయ **పురాణపణ్ణసదిసో. బీరణత్థమ్బక**న్తి బీరణగచ్ఛం.

మత్తా ఏతస్స అత్థీతి **మత్తం,** భోజనమత్తవన్తన్తి అత్థో. తేనాహ **''పమాణయుత్త''**న్తి. **మన్తా మన్తా**తి మన్తాయ మన్తాయ.

౮. ఏకద్వీహికాయ గణనాయ. **నిరాహారోవ అహోసి** భగవతో వచనం అఞ్ఞథా కాతుకామో, తథాభూతోపి సత్తమే దివసే ఉపట్ఠాకేన ఉపనీతం భక్ఖసం దిస్వా ''ధీ''తి ఉపట్ఠాపేతుం అసక్కోన్తో భోజనతణ్హాయ ఆకడ్ఢియమానహదయో తం కుచ్ఛిపూరం భుఞ్జిత్వా భగవతా వుత్తనియామేనేవ కాలమకాసి. తేన వుత్తం **''అథస్సా''**తిఆది. **సచేపి...పే॰... చిన్తేయ్యా**తి యది ఏసో అచేలో ''ధీ''తి పచ్చుపట్ఠపేత్వా ''అజ్జపి అహం న భుఞ్జేయ్య''న్తి చిన్తేయ్య, తథాచిన్తనే సతిపి దేవతావిగ్గహేన **తం దివసం...పే॰... కరేయ్య**. కస్మా? **అద్వేజ్ఝవచనా హి తథాగతా,** న తేసం వచనం వితథం హోతి.

గతగతట్ఠానం అఙ్గణమేవ హోతీతి తేహి తం కడ్ఢిత్వా గచ్ఛన్తేహి గతగతప్పదేసో ఉత్తరకసామన్తా వివటఙ్గణమేవ హుత్వా ఉపట్ఠాతి. **తేతి తిత్థియా. సుసానంయేవ గన్త్వా**తి ''బీరణత్థమ్బకం అతిక్కమిస్సామా''తి గచ్ఛన్తాపి అనేకవారం తం అనుసంయాయిత్వా పునపి తంయేవ సుసానం ఉపగన్త్వా.

౯. **ఇదన్తి** ఇదం మతసరీరం. ‘‘**తమేవ వా సరీరం కథాపేసీ**తి తం సరీరం అధిట్ఠహిత్వా రితపేతేన కథాపేసీ’’తి కేచి. కోరఖత్తియం వా అసురయోనితో ఆనేత్వా కథాపేతు అఞ్ఞం వా పేతం, కో ఏత్థ విసేసో. ‘‘**అచిన్తేయ్యో హి బుద్ధవిసయో**’’తి పన వచనతో తదేవ సరీరం సునక్ఖత్తేన పహతమత్తం బుద్ధానుభావేన ఉట్ఠాయ తమత్థం ఞాపేసీతి దట్ఠబ్బం. పురిమోయేవ పన అత్థో అట్ఠకథాసు వినిచ్ఛితో. తథా హి వక్ఖతి ‘‘నిబ్బత్తట్ఠానతో’’తిఆది (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౧౦).

౧౦. **విపాకన్తి** ఫలం, అత్థనిబ్బత్తీతి అత్థో.

సమానేతబ్బానీతి సమ్మా ఆనేతబ్బాని, సరూపతో ఆనేత్వా దస్సేతబ్బానీతి అత్థో. పాటిహారియానం పఠమాదితా భగవతా వుత్తానుపుబ్బియా వేదితబ్బా. కేచి పనేత్థ ‘‘పరచిత్తవిభావనం, ఆయుపరిచ్ఛేదవిభావనం, బ్యాధివిభావనం, గతివిభావనం, సరీరనిక్ఖేపవిభావనం, సునక్ఖత్తేన సద్ధిం కథావిభావనఞ్చాతి ఛ పాటిహారియానీ’’తి వదన్తి, తం యది సునక్ఖత్తస్స చిత్తవిభావనం సన్ధాయ వుత్తం, ఏవం సతి ‘‘సత్తా’’తి వత్తబ్బం తస్స భావిఅవణ్ణవిభావనాయ సద్ధిం. అథ అచేలస్స మరణచిత్తవిభావనం, తం ‘‘సత్తమం దివసం కాలం కరిస్సతీ’’తి ఇమినా సఙ్గహితన్తి విసుం న వత్తబ్బం, తస్మా అట్ఠకథాయం వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బం.

అచేలకళారమట్టకవత్థువణ్ణనా

౧౧. **నిక్ఖన్తదన్తమట్టకో**తి నిక్ఖన్తదన్తో మట్టకో. సో కిర అచేలకభావతో పుబ్బే మట్టకితో హుత్వా విచరి వివరదన్తో చ, తేన నం ‘‘కోరమట్టకో’’తి సఞ్జానన్తి. యం కిఞ్చి తస్స దేన్తో ‘‘సాధురూపో అయం సమణో’’తి సమ్భావేన్తో అగ్గం సేట్ఠంయేవ దేన్తి. తేన వుత్తం ‘‘**లాభగ్గం పత్తో, అగ్గలాభం పత్తో**’’తి. బహూ అచేలకా తం పరివారేత్వా విచరన్తి, గహట్ఠా చ తం బహూ అడ్ఢా విభవసమ్పన్నా కాలేన కాలం ఉపసఙ్కమిత్వా పయిరుపాసన్తి. తేన వుత్తం ‘‘**యసగ్గం అగ్గపరివారం పత్తో**’’తి. **వతానియేవ** పజ్జితబ్బతో పదాని. అఞ్ఞమఞ్ఞం అసఙ్కరతో **వతకోట్ఠాసా వా. సమత్తానీ**తి సమం అత్తని గహితాని. **పురత్థిమేనాతి ఏన**-సద్దసమ్బన్ధేన ‘‘వేసాలి’’న్తి ఉపయోగవచనం, అవిదూరత్థే చ **ఏన**-సద్దో పఞ్చమ్యన్తోతి ఆహ ‘‘**వేసాలితో అవిదూరే**’’తి.

౧౨. సాసనే పరిచయవసేన **తిలక్ఖణాహతం పఞ్హం పుచ్ఛి. న సమ్పాయాసీ**తి నావబుజ్ఝి న సమ్పాదేసి. తేనాహ ‘‘**సమ్మా ఞాణగతియా**’’తిఆది. **సమ్పాయనం** వా సమ్పాదనం. పఞ్హం పుట్ఠస్స చ **సమ్పాదనం** నామ సమ్మదేవ కథనన్తి తదభావం దస్సేన్తో ‘‘**అథ వా**’’తిఆదిమాహ. కోపవసేన తస్స అక్ఖీని కమ్పనభావం ఆపజ్జింసూతి ఆహ ‘‘**కమ్పనక్ఖీనిపి పరివత్తేత్వా**’’తి. **కోపన్తి** కోధం, సో పన చిత్తస్స పకుప్పనవసేన పవత్తతీతి ఆహ ‘‘**కుప్పనాకార**’’న్తి . **దోసన్తి** ఆఘాతం, సో పన ఆరమ్మణే దుస్సనవసేన పవత్తీతి ఆహ ‘‘**దుస్సనాకార**’’న్తి. **అతుట్ఠాకారన్తి** తుట్ఠియా పీతియా పటిపక్ఖభూతప్పవత్తిఆకారం. కాయవచీవికారేహి **పాకటమకాసి. మా వత నో**తి ఏత్థ **మా**తి పటిక్ఖేపో, **నో**తి మయ్హన్తి అత్థోతి ఆహ ‘‘**అహో వత మే న భవేయ్యా**’’తి. **మం వత నో**తి ఏత్థ పన **నో**తి సంసయేతి ఆహ ‘‘**అహోసి వత ను మమా**’’తి.

౧౪. పరిపుబ్బో **దహిత**-సద్దో వత్థనివాసనం వదతీతి ఆహ ‘‘**పరిదహితో నివత్థవత్థో**’’తి. యసనిమిత్తకతాయ లాభస్స యసపరిహానియావ లాభపరిహాని వుత్తా హోతీతి పాళియం ‘‘**యసా నిహీనో**’’తి వుత్తం.

అచేలపాథికపుత్తవత్థువణ్ణనా

౧౫. "అహం సబ్బం జానామీ"తి ఏవం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం వదతి పటిజానాతీతి ఞాణవాదో, తేన మయా **ఞాణవాదేన సద్ధిం. అతిక్కమ్మ గచ్ఛతో**తి ఉపడ్ఢభాగేన పరిచ్ఛిన్నం పదేసం అతిక్కమిత్వా ఇద్ధిపాటిహారియం కాతుం గచ్ఛతో. కిం పనాయం అచేలో పాథికపుత్తో అత్తనో పమాణం న జానాతీతి? నో న జానాతి. యది ఏవం, కస్మా సుక్ఖగజ్జితం గజ్జీతి? "ఏవాహం లోకే పాసంసో భవిస్సామీ"తి కోహఞ్ఞే కత్వా సుక్ఖగజ్జితం గజ్జి. తేన వుత్తం ''**నగరవాసినో**''తిఆది. **పట్ఠపేత్వా**తి యుగగ్గాహం ఆరభిత్వా.

౧౬. **హీనజ్ఝాసయత్తా...పే.... ఉదపాది.** వుత్తఞ్హేతం "హీనాధిముత్తికా సత్తా హీనాధిముత్తికే ఏవ సత్తే సేవన్తి భజన్తి పయిరుపాసన్తీ"తి (సం॰ ని॰ ౨.౯౮).

యస్మా తథావుత్తా వాచా తథారూపచిత్తహేతుకా, తఞ్చ చిత్తం తథారూపదిట్ఠిచిత్తహేతుకం, తస్మా "తం వాచం అప్పహాయా"తి వత్వా యథా తస్సా అప్పహానం హోతి, తం దస్సేన్తో "తం చిత్తం అప్పహాయా"తి ఆహ, తస్స చ యథా అప్పహానం హోతి, తం దస్సేతుం "తం దిట్ఠిం అప్పటినిస్సజ్జిత్వా"తి అవోచ. యస్మా వా తథారూపా వాచా మహాసావజ్జా, చిత్తం తతో మహాసావజ్జతరం తంసముట్ఠాపకభావతో, దిట్ఠి పన తతో మహాసావజ్జతమా తదుభయస్స మూలభావతో, తస్మా తేసం మహాసావజ్జతాయ ఇమం విభాగం దస్సేత్వా అయం అనుక్కమో ఠపితోతి వేదితబ్బో. తేసం పన యథా పహానం హోతి, తం దస్సేతుం ''**అహ**''న్తిఆది వుత్తం. ''**నాహం బుద్ధో**''**తి వదన్తో**తి సాఠేయ్యేన వినా ఉజుకమేవ "అహం బుద్ధో న హోమీ"తి వదన్తో. **చిత్తదిట్ఠిప్పహానే**పి ఏసేవ నయో. **విపతేయ్యా**తి ఏత్థ **వి**-సద్దో పఠమే వికప్పే ఉపసగ్గమత్తం, దుతియే పన విసరణత్థోతి ఆహ ''**సత్తధా వా పన ఫలేయ్యా**''తి.

౧౭. **ఏకంసేనా**తి ఏకన్తేన, ఏకన్తికం పన వచనపరియాయవినిముత్తం హోతీతి ఆహ ''**నిప్పరియాయేనా**''తి. **ఓధారితా**తి అవధారితా నియమేత్వా భాసితా. **విగతరూపేనా**తి అపగతసభావేన . తేనాహ ''**విగచ్ఛితసభావేనా**''తి, ఇద్ధానుభావేన అపనీతసకభావేన. తేన వుత్తం ''**అత్తనో**''తిఆది.

౧౮. ద్వయం గచ్ఛతీతి **ద్వయగామినీ.** కీదిసం ద్వయన్తి ఆహ ''**సరూపేనా**''తిఆది. అయఞ్హి నో గణ్డుస్సుపరిఫోట్ఠబ్బాదోసం.

౧౯. అజితస్స లిచ్ఛవిసేనాపతిస్స మహానిరయే నిబ్బత్తిత్వా తతో ఆగన్త్వా అచేలస్స పాథికపుత్తస్స సన్తికే పరోదనం. **అభావా**తి పుబ్బే వుత్తప్పకారస్స పాటిహారియకరణస్స అభావా. భగవా పన సన్నిపతితపరిసాయం పసాదజననత్థం తదనురూపం పాటిహారియమకాసియేవ. యథాహ ''**తేజోధాతుం సమాపజ్జిత్వా**''తిఆది.

ఇద్ధిపాటిహారియకథావణ్ణనా

౨౦. నిచయనం ధనధఞ్ఞానం సఞ్చయనం **నిచయో,** తత్థ నియుత్తాతి **నేచయికా,** గహపతి ఏవ నేచయికా **గహపతినేచయికా.** ఏత్తకాని జఙ్ఘసహస్సానీతి పరిమాణాభావతో **సహస్సేహిపి అపరిమాణగణనా. తేనేవా**తి ఇమస్స వసేన సన్నిపతితాయ ఏవం మహతియా పరిసాయ బన్ధనమోక్ఖం కాతుం లబ్భతి, ఏతేనేవ కారణేన.

౨౧. **చిత్తుత్రాసభయన్తి** చిత్తస్స ఉత్రాసనాకారేన పవత్తభయం, న ఞాణభయం, నాపి "భాయతి ఏతస్మా"తి ఏవం వుత్తం ఆరమ్మణభయం. **ఛమ్భితత్తన్తి** తేనేవ చిత్తుత్రాసభయేన సకలసరీరస్స ఛమ్భితభావో. **లోమహంసోతి** తేనేవ భయేన, తేన చ ఛమ్భితత్తేన సకలసరీరే లోమానం హట్ఠభావో, సో పన తేసం భిత్తియం నాగదన్తానం వియ ఉద్ధంముఖతాతి ఆహ "**లోమానం ఉద్ధగ్గభావో**"తి. **అన్తన్తేన ఆవిజ్ఝిత్వాతి** అత్తనో నిసీదనత్థం నిగూళ్హట్ఠానం ఉపపరిక్ఖన్తో పరిబ్బాజకారామం పరియన్తేన అనుసంయాయిత్వా, కస్సచిదేవ సునక్ఖత్తస్స వా సునక్ఖత్తసదిసస్స వా సబ్బఞ్ఞుపటిఞ్ఞం అప్పహాయ సత్థు సమ్ముఖీభావే సత్తధా తస్స ముద్ధాఫలనం ధమ్మతా. తేన వుత్తం "**మా నస్సతు బాలో**"తిఆది.

౨౨. **సంసప్పతీతి** తత్థేవ పాసాణఫలకే బాలదారకో వియ ఉట్ఠాతుం అసక్కోన్తో అవసీదనవసేన ఇతో చితో చ సంసప్పతి. తేనాహ "**ఓసీదతీ**"తి. **తత్థేవ సఞ్చరతీతి** తస్మింయేవ పాసాణే ఆనిసదుపట్ఠినో సఞ్చలనం నిసజ్జవసేనేవ సఞ్చరతి, న ఉట్ఠాయ పదసా.

౨౩. **వినట్ఠరూపోతి** సమ్భావనాయ వినాసేన, లాభస్స వినాసేన చ వినట్ఠసభావో.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨౪. **గోయుత్తేహీతి** బలవన్తబలీబద్దయోజితేహి.

౨౬. **తస్సాతి** జాలియస్స. అయఞ్హి మణ్డిసేన పరిబ్బాజకేన సద్ధిం భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ధమ్మం సుణి, తతో పురేతరం భగవతో గుణానం అజాననకాలే అయం పవత్తి. తేనేవాహ "**తిట్ఠతు తావ పాటిహారియం...పే.... పరాజయో భవిస్సతీ**"తి.

౨౭. **తిణసీహోతి** తిణసదిసహరితవణ్ణో సీహో. **కాళసీహోతి** కాళవణ్ణో సీహో. **పణ్డుసీహోతి** పణ్డువణ్ణో సీహో. **కేసరసీహోతి** కేసరవన్తో సేతవణ్ణో, లోహితవణ్ణో వా సీహో. **మిగరఞ్ఞోతి** ఏత్థ **మిగ**-సద్దో కిఞ్చాపి పసదకురుఙ్గాదీసు కేసుచిదేవ చతుప్పదేసు నిరుళ్హో, ఇధ పన సబ్బసాధారణవసేనాతి దస్సేన్తో "**మిగరఞ్ఞోతి సబ్బచతుప్పదానం రఞ్ఞో**"తి వుత్తం. ఆగన్త్వా సేతి ఏత్థాతి **ఆసయో,** నివాసనట్ఠానం. **సీహనాదన్తి** పరిస్సయానం సహనతో, పటిపక్ఖస్స చ హననతో "సీహో"తి లద్ధనామస్స మిగాధిపస్స ఘోసం, సో పన తేన యస్మా కుతోచిపి అభీతభావేన పవత్తీయతి, తస్మా వుత్తం "**అభీతనాద**"న్తి. తత్థ తత్థ తాసు తాసు దిసాసు గన్త్వా చరితబ్బతాయ భక్ఖితబ్బతాయ **గోచరో** ఘాసోతి ఆహ "**గోచరాయాతి ఆహారత్థాయా**"తి. **వరం వరన్తి** మిగసఙ్ఘే మిగసమూహే ముదుమంసతాయ వరం వరం మహింసవనవరాహాదిం వధిత్వాతి యోజనా. తేనాహ "**థూలం థూల**"న్తి. వరవరభావేన హి తస్స వరభావో ఇచ్ఛితో. సూరభావం సన్నిస్సితం **సూరభావసన్నిస్సితం,** తేన. సూరభావేనాపి హి "కిం ఇమే పాణకే దుబ్బలే హన్త్వా"తి అప్పధామేసు పాణేసు కారుఞ్ఞం ఉపతిట్ఠతి.

౨౮. **విఘాసోతి** పరస్స భక్ఖితసేసతాయ విరూపో ఘాసో విఘాసో, ఉచ్ఛిట్ఠం. తేనాహ "భక్ఖితాతిరిత్తమంస"న్తి, తస్మిం **విఘాసే,** విఘాసనిమిత్తన్తి అత్థో. **అస్మిమానదోసేనాతి** అస్మిమానదోసహేతు, అహంకారనిమిత్తన్తి అత్థో. సో పనస్స అస్మిమానో యథా ఉప్పజ్జి, తం దస్సేతుం "**తత్రాయ**"న్తిఆది వుత్తం.

“సేగాలకంయేవా”తిపి పాఠో, యథావుత్తోవ అత్థో. **భేరణ్డకంయేవా**తి భేరణ్డసకుణరవసదిసంయేవ, **భేరణ్డో** నామ ఏకో పక్ఖీ ద్విముఖో, తస్స కిర సద్దో అతివియ విరూపో అమనాపో. తేనాహ **‘‘అప్పియఅమనాపసద్దమేవా’’**తి. సమ్మాపటిపత్తియా విసేసతో సుట్ఠు గతాతి **సుగతా,** సమ్మాసమ్బుద్ధా. తే అపదాయన్తి సోధేన్తి సత్తసన్తానం ఏతేహీతి **సుగతాపదానాని,** తిస్సో సిక్ఖా. యస్మా తాహి తే “సుగతా”తి లక్ఖీయన్తి, తా చ తేసం ఓవాదభూతా, తస్మా **‘‘సుగతలక్ఖణేసూ’’**తిఆది వుత్తం. యది తా సుగతస్స లక్ఖణభూతా, సాసనభూతా చ, కథం పనేస పాథికపుత్తో తత్థ తాసు సిక్ఖాసు జీవతి, కో తస్స తాహి సమ్బన్ధోతి ఆహ **‘‘ఏతస్స హీ’’**తిఆది. **సమ్బుద్ధానం దేమాతి దేన్తీ**తి బుద్ధసఞ్ఞాయ దేన్తీతి అధిప్పాయో. తేన **ఏస...పే.... జీవతి నామ** న సుగతన్వయఅజ్ఝుపగమనతో. **‘‘తథాగతే’’**తిఆది ఏకత్తే పుథువచనన్తి ఆహ **‘‘తథాగత’’**న్తిఆది. **బహువచనం ఏవ** గరుస్మిం ఏకస్మిమ్పి బహువచనప్పయోగతో **ఏకవచనం వియ వుత్తం** వచనవిపల్లాసేన.

౨౯. **సమేక్ఖిత్వా**తి సమం కత్వా మిచ్ఛాదస్సనేన అపేక్ఖిత్వా, తం పన అపేక్ఖనం తథా మఞ్ఞనమేవాతి ఆహ **‘‘మఞ్ఞిత్వా’’**తి. పుబ్బే వుత్తం సమేక్ఖనమ్పి మఞ్ఞనం ఏవాతి వుత్తం **‘‘అమఞ్ఞీతి పున అమఞ్ఞిత్థా’’**తి, తేన అపరాపరం తస్స మఞ్ఞనప్పవత్తిం దస్సేతి. భేరణ్డకరవం కోసతి విక్కోసతీతి **కోత్థు.**

౩౦. తే తే పాణే బ్యాపాదేన్తో ఘసతీతి బ్యగ్ఘోతి ఇమినా నిబ్బచనేన “బ్యగ్ఘో”తి మిగరాజస్సపి సియా నామన్తి ఆహ **‘‘బ్యగ్ఘోతి మఞ్ఞతీతి సీహోహమస్మీతి మఞ్ఞతీ’’**తి. యదిపి యథావుత్తనిబ్బచనవసేన సీహోపి “బ్యగ్ఘో”తి వత్తబ్బతం అరహతి, బ్యగ్ఘ-సద్దో పన మిగరాజే ఏవ నిరుళ్హోతి దస్సేన్తో **‘‘సీహేన వా’’**తిఆదిమాహ.

౩౧. సీహేన విచరితవనే సంవడ్ఢత్తా వుత్తం “మహావనే సుఞ్ఞవనే వివడ్ఢో”తి.

౩౪. **కిలేసబన్ధనా**తి తణ్హాబన్ధనతో. తణ్హాబన్ధనఞ్హి థిరం దళ్హబన్ధనం దుమ్మోచనీయం. యథాహ –

> “సారత్తరత్తా మణికుణ్డలేసు,
>
> పుత్తేసు దారేసు చ యా అపేక్ఖా;
>
> ఏతం దళ్హం బన్ధనమాహు ధీరా,
>
> ఓహారినం సిథిలం దుప్పముఞ్చ”న్తి. (ధ॰ ప॰ ౩౪౬; జా॰ ౧.౨.౧౦౨);

కిలేసబన్ధనాతి వా దసవిధసంయోజనతో. **మహావిదుగ్గం నామ చత్తారో ఓఘా** మహన్తం జలవిదుగ్గం వియ అనుపచితకుసలసమ్భారేహి దుగ్గమట్ఠేన.

అగ్గఞ్ఞపఞ్ఞత్తికథావణ్ణనా

౩౬. **ఇమస్స** పదస్స. ఇదం నామ లోకస్స అగ్గన్తి జానితబ్బం, తం **అగ్గఞ్ఞం,** సో పన లోకస్స ఉప్పత్తిక్కమో పవత్తి పవేణీ చాతి ఆహ **‘‘లోకుప్పత్తిచరియవంస’’**న్తి. సమ్మాసమ్బోధితో ఉత్తరితరం నామ కిఞ్చి నత్థి పజానితబ్బేసు, తం పన కోటిం కత్వా దస్సేన్తో **‘‘యావ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణా పజానామీ’’**తి ఆహ. “మమ పజాననా”తి అస్సాదేన్తో తణ్హావసేన, “అహం పజానామీ”తి అభినివిసన్తో దిట్ఠివసేన, “సుట్ఠు పజానామి సమ్మా పజానామీ”తి పగ్గణ్హన్తో మానవసేన న పరామసామీతి

యోజనా. “పచ్చత్తఞ్ఞేవా”తి పదం “నిబ్బుతి విదితా”తి పదద్వయేనాపి యోజేతబ్బం “పచ్చత్తంయేవ ఉప్పాదితా నిబ్బుతి చ పచ్చత్తంయేవ విదితా”తి, సయమ్భుఞాణేన నిబ్బత్తితా నిబ్బుతి సయమేవ విదితాతి అత్థో. అట్ఠకథాయం పన “పచ్చత్త”న్తి పదం వివిధవిభత్తికం హుత్వా ఆవుత్తినయేన ఆవత్తతీతి దస్సేతుం **‘‘అత్తనాయేవ అత్తనీ’’**తి వుత్తం. **అవిదితనిబ్బానాతి** అప్పటిలద్ధనిబ్బానా మిచ్ఛాపటిపన్నత్తా. పజాననమ్పి హి తదధిగమవసేనేవ వేదితబ్బం. ఏతి ఇట్ఠభావేన పవత్తతీతి **అయో,** సుఖం. తప్పటిక్ఖేపేన **అనయో,** దుక్ఖం. తదేవ హితసుఖస్స బ్యసనతో **బ్యసనం.**

౩౭. తం దస్సేన్తోతి భగవాపి “అఞ్ఞతిత్థియో తత్థ సారసఞ్ఞీ”తి తం దస్సేన్తో. **ఆధిపచ్చభావేనాతి** ఆధిపచ్చసభావేన. యస్స ఆచరియవాదస్స వసేన పురిసో “ఆచరియో”తి వుచ్చతి, సో ఆచరియవాదో ఆచరియభావోతి ఆహ **‘‘ఆచరియభావం ఆచరియవాద’’**న్తి. **ఏత్థాతి** ఆచరియవాదే. **ఇతి కత్వాతి** ఇమినా కారణేన. **సోతి** ఆచరియవాదో. **‘‘అగ్గఞ్ఞం’’ త్వేవ వుత్తో** అగ్గఞ్ఞవిసయత్తా. **కేన విహితన్తి** కేన పకారేన విహితం. తేనాహ **‘‘కేన విహితం కిన్తి విహిత’’**న్తి. **బ్రహ్మజాలేతి** బ్రహ్మజాలసంవణ్ణనాయం (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౨౮). తత్థ హి విత్థారతో వుత్తవిధిం ఇధ అతిదిసతి, పాళి పన తత్థ చేవ ఇధ చ ఏకసదిసా వాతి.

౪౧. ఖిడ్డా పదోసికా మూలభూతా ఏత్థ సన్తీతి **ఖిడ్డాపదోసికం,** ఆచరియకం. తేనేవాహ **‘‘ఖిడ్డాపదోసికమూలక’’**న్తి. **మనోపదోసికన్తి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

౪౭. యేన వచనేన అబ్భాచిక్ఖన్తి, తస్స అవిజ్జమానతా నామ అత్థవసేనేవాతి ఆహ **‘‘అసంవిజ్జమానట్ఠేనా’’**తి. **తుచ్ఛా, ముసాతి** చ కరణత్థే పచ్చత్తవచనన్తి ఆహ **‘‘తుచ్ఛేన, ముసావాదేనా’’**తి. వచనస్స అన్తోసారం నామ అవిపరీతో అత్థోతి తదభావేనాహ **‘‘అన్తోసారవిరహితేనా’’**తి. **అభిఆచిక్ఖన్తీతి** అభిభవిత్వా ఘట్టేన్తా కథేన్తి, అక్కోసన్తీతి అత్థో. **విపరీతసఞ్ఞోతి** అయాథావసఞ్ఞో. **సుభం విమోక్ఖన్తి** “సుభ”న్తి వుత్తవిమోక్ఖం. **వణ్ణకసిణన్తి** సునీలకసుపీతకాదివణ్ణకసిణం. **సబ్బన్తి** యం సుభం, అసుభఞ్చ వణ్ణకసిణం, తఞ్చ సబ్బం. **న అసుభన్తి** అసుభమ్పి “అసుభ”న్తి తస్మిం సమయే న సఞ్జానాతి, అథ ఖో “సుభం” త్వేవ సఞ్జానాతీతి అత్థో. **విపరీతా** అయాథావగాహితాయ, అయాథావవాదితాయ చ.

౪౮. యస్మా సో పరిబ్బాజకో అవిస్సట్ఠమిచ్ఛాగాహితాయ సమ్మా అప్పటిపజ్జితుకామో సమ్మాపటిపన్నం వియ మం సమణో గోతమో, భిక్ఖవో చ సఞ్జానన్తూతి అధిప్పాయేన **‘‘తథా ధమ్మం దేసేతు’’**న్తిఆదిమాహ, తస్మా వుత్తం **‘‘మయా ఏతస్స...పే.... వట్టతీ’’**తి. **మమ్మన్తి** మమ్మప్పదేసం పీళాజననట్ఠానం. **సుట్ఠూతి** సక్కచ్చం. యథా న వినస్సతి, ఏవం **అనురక్ఖ.**

వాసనాయాతి కిలేసక్ఖయావహాయ పటిపత్తియా వాసనాయ. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవాతి.

పాథికసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౨. ఉదుమ్బరికసుత్తవణ్ణనా

నిగ్రోధపరిబ్బాజకవత్థువణ్ణనా

౪౯. **ఉదుమ్బరికాయాతి** సమ్బన్ధే సామివచనన్తి ఆహ “**ఉదుమ్బరికాయ దేవియా సన్తకే పరిబ్బాజకారామే**”తి. “ఉదుమ్బరికాయ”న్తి వా పాఠో, తథా సతి అధికరణే ఏతం భుమ్మం. అయఞ్హేత్థ అత్థో ఉదుమ్బరికాయ రఞ్ఞో దేవియా నిబ్బత్తితో ఆరామో ఉదుమ్బరికా, తస్సం ఉదుమ్బరికాయం. తేనాహ “**ఉదుమ్బరికాయ దేవియా సన్తకే**”తి. తాయ హి నిబ్బత్తితో తస్సా సన్తకో. వరణాదిపాఠవసేన చేత్థ నిబ్బత్తత్థబోధకస్స సద్దస్స అదస్సనం. **సన్ధానోతి** భిన్నానమ్పి తేసం సన్ధాపనేన “సన్ధానో”తి ఏవం లద్ధనామో. **సంవణ్ణితోతి** పసంసితో. **ఇరియతీతి** పవత్తతి. **అరియేన ఞాణేనాతి** కిలేసేహి ఆరకత్తా అరియేన లోకుత్తరేన ఞాణేన. **అరియాయ విముత్తియాతి** సువిసుద్ధాయ లోకుత్తరఫలవిముత్తియా.

దివా-సద్దో దిన-సద్దో వియ దివసపరియాయో, తస్స విసేసనభావేన వుచ్చమానో దివా-సద్దో సవిసేసం దివసభాగం దీపేతీతి ఆహ “**దివసస్స దివా**”తిఆది. యస్మా సమాపన్నస్స చిత్తం నానారమ్మణతో పటిసంహతం హోతి, ఝానసమఙ్గీ చ పవివేకూపగమనేన సఙ్గణికాభావతో ఏకాకియాయ నిలీనో వియ హోతి, తస్మా వుత్తం “**తతో తతో...పే.... గతో**”తి. మనో భవన్తి మనసో వివట్టనిస్సితం వడ్ఢిం ఆవహన్తీతి **మనోభావనియాతి** ఆహ “**మనవడ్ఢకాన**”న్తిఆది. **ఉన్నమతి** న సఙ్కుచతి, అలీనఞ్చ హోతీతి అత్థో.

౫౦. **యావతాతి** యావన్తోతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ “**యత్తకా**”తి. **తేసన్తి** నిద్ధారణే సామివచనం. నిద్ధారణఞ్చ కేనచి విసేసేన ఇచ్ఛితబ్బం. యేహి చ గుణవిసేసేహి సమన్నాగతా భగవతో సావకా ఉపాసకా రాజగహే పటివసన్తి, అయఞ్చ తేహి సమన్నాగతోతి ఇమం విసేసం దీపేతుం “**తేసం అబ్భన్తరో**”తి వుత్తం. తేనాహ “**భగవతో కిరా**”తిఆది.

౫౨. **తేసన్తి** పరిబ్బాజకానం. **కథాయాతి** తిరచ్ఛానకథాయ. **దస్సనేనాతి** దిట్ఠిదస్సనేన. **ఆకప్పేనాతి** వేసేన. **కుత్తేనాతి** కిరియాయ. **ఆచారేనాతి** అఞ్ఞమఞ్ఞస్మిం ఆచరితబ్బఆచారేన. **విహారేనాతి** రత్తిన్దివం విహరితబ్బవిహరణేన. **ఇరియాపథేనాతి** ఠానాదిఇరియాపథేన. అఞ్ఞాకారతాయ అఞ్ఞతిత్థే నియుత్తాతి **అఞ్ఞతిత్థియా. సఙ్గన్త్వా** సమాగన్త్వా **రాసీ హుత్వా** పరేహి **నిసిన్నట్ఠానే.** అరఞ్ఞాని చ తాని వనపత్థాని చాతి **అరఞ్ఞవనపత్థాని.** తత్థ యం అరఞ్ఞకఙ్గనిప్ఫాదకం ఆరఞ్ఞకానం, తం “అరఞ్ఞ”న్తి వేదితబ్బం. **వనపత్థన్తి** గామన్తం అతిక్కమిత్వా మనుస్సానం అనుపచారట్ఠానం, యత్థ న కసీయతి న వప్పీయతి. వుత్తఞ్హేతం “వనపత్థన్తి దూరానమేతం సేనాసనానం అధివచన”న్తి “వనపత్థన్తి వనసణ్డానమేతం సేనాసనానం, వనపత్థన్తి భీసనకానమేతం, వనపత్థన్తి సలోమహంసానమేతం, వనపత్థన్తి పరియన్తానమేతం వనపత్థన్తి న మనుస్సూపచారానమేతం సేనాసనానం అధివచన”న్తి (విభ. ౫౩౧). తేన వుత్తం “**గామూపచారతో ముత్తానీ**”తిఆది. **పన్తానీతి** పరియన్తాని అతిదూరాని. తేనాహ “**దూరతరానీ**”తిఆది. **విహారూపచారేనాతి** విహారస్స ఉపచారప్పదేసేన. **అద్ధికజనస్సాతి** మగ్గగామినో జనస్స. **మన్దసద్దానీతి** ఉచ్చాసద్దమహాసద్దాభావతో తనుసద్దాని. మనుస్సేహి సమాగమ్మ ఏకజ్ఝం పవత్తితసద్దో **నిగ్ఘోసో,** తస్స యస్మా అత్థో దుబ్బిభావితో హోతి, తస్మా వుత్తం “**అవిభావితత్థేన నిగ్ఘోసేనా**”తి. **విగతవాతానీతి** విగతసద్దాని. “**రహస్స కరణస్స యుత్తానీ**”తి ఇమినాపి తేసం ఠానానం అరఞ్ఞలక్ఖణయుత్తతం, జనవివిత్తతం, వనవివిత్తమేవ చ విభావేతి, తథా “**ఏకీభావస్స అనురూపానీ**”తి ఇమినా.

౨౩. **కేనాతి** హేతుమ్హి, సహయోగే చ కరణవచనన్తి ఆహ "**కేన కారణేన కేన పుగ్గలేన సద్ధి**"న్తి. ఏకోపి హి విభత్తినిద్దేసో అనేకత్థవిభావనో హోతి, తథా తద్ధితత్థపదసమాహారేతి.

సంసన్దనన్తి ఆలాపసల్లాపవసేన కథాసంసన్దనం. **ఞాణబ్యత్తభావ**న్తి బ్యత్తఞాణభావం, నో పన పరస్స వచనే ఉత్తరదానవసేన, పరేన వా వుత్తఉత్తరే పచ్చుత్తరదానవసేన సియాతి ఆహ "**ఉత్తరపచ్చుత్తరనయేనా**"తి. యో హి పరస్స వచనం తిపుక్ఖలేన నయేన రూపేతి, తథా పరస్స రూపనవచనం జాతిభావం ఆపాదేతి, తస్స తాదిసం వచనసభావం ఞాణవేయ్యత్తియం విభావేతి పాకటం కరోతీతి. **సుఞ్ఞాగారేసు నట్ఠాతి** సుఞ్ఞాగారేసు నివాసేసు నట్ఠా వినట్ఠా అభావం గతా. **నాస్స పఞ్హా నస్సేయ్య** తేహి తేహి కతపుచ్ఛనపటిపుచ్ఛననిమిత్తం నానాపటిభానుప్పత్తియా విసారమాపన్నం పుచ్ఛితం పఞ్హం విస్సజ్జేతుం అసమత్థతాయ. **ఓరోధేయ్యామాతి** నిరుస్సాహం వియ కరోన్తా అవరోధేయ్యామ, తం పరస్స ఓరోధనం వాదజాలేన వినన్ధనం వియ హోతీతి ఆహ "**వినన్ధేయ్యామా**"తి . తదత్థం తేన తుచ్ఛకుమ్భినిదస్సనం కతం, తం బ్యతిరేకముఖేన దస్సేతుం "**పూరితఘటో హి**"తిఆది వుత్తం.

బలం దీపేన్తోతి అభూతమేవ అత్తనో ఞాణబలం పకాసేన్తో. **అసమ్భిన్న**న్తి జాతిసమ్భేదాభావేన అసమ్భిన్నం. అఞ్ఞజాతిసమ్భేదే సతి అస్సతరస్స అస్సస్స జాతభావో వియ సీహస్సపి సీహథామాభావో సియాతి ఆహ "**అసమ్భిన్నకేసరసీహ**"న్తి. **ఠానసో వాతి** తఙ్ఖణే ఏవ.

౨౪. "సుమాగధా నామ నదీ"తి కేచి, తం మిచ్ఛాతి దస్సేన్తో "సుమాగధా నామ పోక్ఖరణీ"తి వత్వా తస్సా పోక్ఖరణిభావస్స సుత్తన్తరే ఆగతతం దస్సేతుం "**యస్సా తీరే**"తిఆది వుత్తం. మోరానం నివాపో ఏత్థాతి **మోరనివాపో.** బ్యధికరణానమ్పి హి పదానం బాహిరత్థసమాసో హోతియేవ యథా "ఉరసిలోమో"తి. అథ వా నివుత్థం ఏత్థాతి **నివాపో,** మోరానం నివాపో **మోరనివాపో,** మోరానం నివాపదిన్నట్ఠానం. తేనాహ "**యత్థ మోరాన**"న్తిఆది. యస్మా నిగ్రోధో తపోజిగుచ్ఛవాదో, సాసనే చ భిక్ఖూ అత్తకిలమథానుయోగం వజ్జేత్వా భావనానుయోగేన పరమస్సాసప్పత్తే విహరన్తే పస్సతి, తస్మా "కథం ను ఖో సమణో గోతమో కాయకిలమథేన వినావ సావకే వినేతీ"తి సఞ్జాతసన్దేహో "కో నామ సో"తిఆదినా భగవన్తం పుచ్ఛి. అస్ససతి అనుసజ్కితపరిసజ్కితో హోతి ఏతేనాతి **అస్సాసో,** పీతిసోమనస్సన్తి ఆహ "**అస్సాసప్పత్తాతి తుట్ఠిప్పత్తా సోమనస్సప్పత్తా**"తి. అధికో సేట్ఠో ఆసయో నిస్సయో **అజ్ఝాసయోతి** ఆహ "**ఉత్తమనిస్సయభూత**"న్తి. ఆదిభూతం పురాతనం సేట్ఠచరియం **ఆదిబ్రహ్మచరియం,** లోకుత్తరమగ్గన్తి అత్థో. తథా హేస సబ్బబుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకేహి తేనేవ ఆకారేన అధిగతో. తేనాహ "**పురాణ...పే.... అరియమగ్గ**"న్తి. తథా హి తం భగవా "అద్దస పురాణం మగ్గం పురాణమఞ్జస"న్తి అవోచ. **పూరేత్వా** భావనాపారిపూరివసేన. "పూరేత్వా"తి వా ఇదం "అజ్ఝాసయం ఆదిబ్రహ్మచరియ"న్తి ఏత్థ పాఠసేసోతి వదన్తి. "అజ్ఝాసయం ఆదిబ్రహ్మచరియం పటిజానన్తి అస్సాసప్పత్తా"తి ఏవం వా ఏత్థ యోజనా.

తపోజిగుచ్ఛావాదవణ్ణనా

౨౫. పకతా హుత్వా విచ్ఛిన్నా **విప్పకతాతి** ఆహ "**అనిట్ఠితావ హుత్వా ఠితా**"తి.

౨౬. **వీరియేన పాపజిగుచ్ఛనవాదోతి** లూఖపటిపత్తిసాధనేన వీరియేన అత్తతణ్హావినోదనవసేన పాపకస్స జిగుచ్ఛనవాదో. జిగుచ్ఛతీతి **జిగుచ్ఛో,** తబ్భావో **జేగుచ్ఛం,** అధికం జేగుచ్ఛం అధిజేగుచ్ఛం, అతివియ పాపజిగుచ్ఛనం,

తస్మిం **అధిజేగుచ్ఛే**. కాయదళ్హీబహులం తపతీతి **తపో**, అత్తకిలమథానుయోగవసేన పవత్తం వీరియం, తేన కాయదళ్హీబహులతానిమిత్తస్స పాపస్స జిగుచ్ఛనం, విరజ్జనమ్పి **తపోజిగుచ్ఛాతి** ఆహ **''వీరియేన పాపజిగుచ్ఛా''**తి. ఘాసచ్ఛాదనసేనాసనతణ్హావినోదనముఖేన అత్తస్నేహవిరజ్జనన్తి అత్థో. ఉపరి వుచ్చమానేసు నానాకారేసు అచేలకాదివతేసు ఏకజ్ఝం సమాదిన్నానం పరిసోధనమేవేత్థ **పారిపూరణం** , న సబ్బేసం అనవసేసతో సమాదానం తస్స అసమ్భవతోతి ఆహ **''పరిపుణ్ణాతి పరిసుద్ధా''**తి. **పరిసోధన**ఞ్చ నేసం సకసమయసిద్ధేన నయేన పటిపజ్జనమేవ. విపరియాయేన అపరిసుద్ధతా వేదితబ్బా.

౫౭. **''ఏకం పఞ్హమ్పి న కథేతీ''**తి పఠమం అత్తనా పుచ్ఛితపఞ్హస్స అకథితత్తా వుత్తం.

తపనిస్సితకోతి అత్తకిలమథానుయోగసఙ్ఖాతం తపం నిస్సాయ సమాదాయ వత్తనకో. **సీహనాదేతి** సీహనాదసుత్తవణ్ణనాయం. యస్మా తత్థ విత్థారితనయేన వేదితబ్బాని, తస్మా తస్సా అత్థప్పకాసనాయ వుత్తనయేనపి వేదితబ్బాని.

ఉపక్కిలేసవణ్ణనా

౫౮. "సమ్మా ఆదియతీ"తి వత్వా **సమ్మా ఆదియన**ఞ్చస్స దళ్హగ్గాహో ఏవాతి ఆహ **''దళ్హం గణ్హాతీ''**తి. "సాసనావచరేనాపి దీపేతబ్బ"న్తి వత్వా తం దస్సేతుం **''ఏకచ్చో హీ''**తిఆది వుత్తం, తేన ధుతఙ్గధరతామత్తేన అత్తమనతా, పరిపుణ్ణసఙ్కప్పతా సమ్మాపటిపత్తియా ఉపక్కిలేసోతి ఇమమత్థం దస్సేతి, న యథావుత్తతపసమాదానధుతఙ్గధరతానం సతిపి అనియ్యానికత్తే సదిసతన్తి దట్ఠబ్బం.

''దువిధస్సాపీతి 'అత్తమనో హోతి పరిపుణ్ణసఙ్కప్పో'తి చ ఏవం ఉపక్కిలేసభేదేన వుత్తస్స దువిధస్సాపి తపస్సినో"తి కేచి. యస్మా పన అట్ఠకథాయం సాసనికవసేనాపి అత్థో దీపితో, తస్మా బాహిరకస్స, సాసనికస్స చాతి ఏవం దువిధస్సాపి తపస్సినోతి అత్థో వేదితబ్బో. తథా చేవ హి ఉపరిపి అత్థవణ్ణనం వక్ఖతీతి. **ఏత్తావతాతి** యదిదం "కో అఞ్ఞో మయా సదిసో"తి ఏవం అతిమానస్స, అనిట్ఠితకిచ్చస్సేవ చ "అలమేత్తావతా"తి ఏవం అతిమానస్స చ ఉప్పాదనం, ఏత్తావతా.

ఉక్కంసతీతి ఉక్కట్ఠం కరోతి. **ఉక్ఖిపతీతి** అఞ్ఞోసం ఉపరి ఖిపతి, పగ్గణ్హాతీతి అత్థో. **పరం సంహారేతీతి** పరం సంహారం నిహీనం కరోతి. **అవక్ఖిపతీతి** అధో ఖిపతి, అవమఞ్ఞతీతి అత్థో.

మానమదకరణేనాతి మానసఙ్ఖాతస్స మదస్స కరణేన ఉప్పాదనేన. **ముచ్ఛితో హోతీతి** ముచ్ఛాపన్నో హోతి, సా పన ముచ్ఛాపత్తి అభిజ్ఝాసీలబ్బతపరామాసకాయగన్థేహి గధితచిత్తతా, తత్థ చ అతిలగ్గభావోతి ఆహ **''గధితో అజ్ఝోసన్నో''**తి. **పమజ్జన**ఞ్చేత్థ పమజ్జనమేవాతి ఆహ **''పమాదమాపజ్జతీ''**తి. కేవలం ధుతఙ్గసుద్ధికో హుత్వా కమ్మట్ఠానం అననుయుఞ్జన్తో తాయ ఏవ ధుతఙ్గసుద్ధికతాయ అత్తుక్కంసనాదివసేన పవత్తేయ్యాతి దస్సేతుం **''సాసనే''**తిఆది వుత్తం. తేనాహ **''ధుతఙ్గమేవ...పే.... పచ్చేతీ''**తి.

౫౯. **తేయేవ** పచ్చయా. **సుట్ఠు కత్వా పటిసఙ్ఖరిత్వా లద్ధాతి** ఆదరగారవయోగేన సక్కచ్చం అభిసఙ్ఖరిత్వా దానవసేన ఉపనయవసేన లద్ధా. **వణ్ణభణన**న్తి గుణకిత్తనం. **అస్సాతి** తపస్సినో.

೬೦. ವೇದಾಸನ್ತಿ ಬ್ಯಾಸನಂ, ವಿಭಜ್ಜನನ್ತಿ ಅತ್ಥೋ. ತಂ ಪನೇತ್ಥ ವಿಭಜ್ಜನಂ ದ್ವಿಧಾ ಇಚ್ಛಿತನ್ತಿ ಆಹ ''**ದ್ವೇಭಾಗಂ ಆಪಜ್ಜತೀ**''ತಿ. **ದ್ವೇ ಭಾಗೇ ಕರೋತಿ** ರುಚ್ಚನಾರುಚ್ಚನವಸೇನ . **ಗೇಧಜಾತೋ**ತಿ ಸಞ್ಜಾತಗೇಧೋ. **ಮುಚ್ಛನಂ** ನಾಮ ಸತಿವಿಪ್ಪವಾಸೇನೇವ ಹೋತಿ, ನ ಸತಿಯಾ ಸತೀತಿ ಆಹ ''**ಸಮುಟ್ಠಸ್ಸತೀ**''ತಿ. **ಆದೀನವಮತ್ತಮ್ಪೀ**ತಿ ಗಧಿತಾದಿಭಾವೇನ ಪರಿಭೋಗೇ ಆದೀನವಮತ್ತಮ್ಪಿ **ನ ಪಸ್ಸತಿ. ಮತ್ತಞ್ಞೂತಾ**ತಿ ಪರಿಭೋಗೇ ಮತ್ತಞ್ಞುತಾ. **ಪಚ್ಚವೇಕ್ಖಣಪರಿಭೋಗಮತ್ತಮ್ಪೀ**ತಿ ಪಚ್ಚವೇಕ್ಖಣಮತ್ತೇನ ಪರಿಭೋಗಮ್ಪಿ ಏಕವಾರಂ ಪಚ್ಚವೇಕ್ಖಿತ್ವಾಪಿ ಪರಿಭುಞ್ಜನಮ್ಪಿ **ನ ಕರೋತಿ.**

೬೧. ವಿಚಕ್ಕಸಣ್ಠಾನಾತಿ ವಿಪುಲತಮಚಕ್ಕಸಣ್ಠಾನಾ. ಸಬ್ಬಸ್ಸ ಭುಞ್ಜನತೋ ಅಯೋಕೂಟಸದಿಸಾ ದನ್ತಾ ಏವ **ದನ್ತಕೂಟಂ. ಅಪಸಾದೇತೀ**ತಿ ಪಸಾದೇತಿ. **ಅಚೇಲಕಾದಿವಸೇನಾ**ತಿ ಅಚೇಲಕವತಾದಿವಸೇನ. **ಲೂಖಾಜೀವಿ**ನ್ತಿ ಸಲ್ಲೇಖಪಟಿಪತ್ತಿಯಾ ಲೂಖಜೀವಿಕಂ.

೬೨. ತಪಂ ಕರೋತೀತಿ ಭಾವನಾಮನಸಿಕಾರಲಕ್ಖಣಂ ತಪಂ ಚರತಿ ಚರನ್ತೋ ವಿಯ ಹೋತಿ. **ಚಙ್ಕಮಂ ಓತರತಿ** ಭಾವನಂ ಅನುಯುಞ್ಜನ್ತೋ ವಿಯ. **ವಿಹಾರಙ್ಗಣಂ ಸಮ್ಮಜ್ಜತಿ** ವತ್ತಪಟಿಪತ್ತಿಂ ಪೂರೇನ್ತೋ ವಿಯ.

"ಆದಸ್ಸಯಮಾನೋ"ತಿ ವಾ ಪಾಠೋ.

ಕಿಞ್ಚಿ ವಜ್ಜನ್ತಿ ಕಿಞ್ಚಿ ಕಾಯಿಕಂ ವಾ ವಾಚಸಿಕಂ ವಾ ದೋಸಂ. **ದಿಟ್ಠಿಗತ**ನ್ತಿ ವಿಪರೀತದಸ್ಸನಂ. **ಅರುಚ್ಚಮಾನ**ನ್ತಿ ಅತ್ತನೋ ಸಿದ್ಧನ್ತೇ ಪಟಿಕ್ಖಿತ್ತಭಾವೇನ ಅರುಚ್ಚಮಾನಂ. **ರುಚ್ಚತಿ ಮೇ**ತಿ "ಕಪ್ಪತಿ ಮೇ"ತಿ **ವದತಿ. ಅನುಜಾನಿತಬ್ಬ**ನ್ತಿ ತಚ್ಛಾವಿಪರೀತಭೂತಭಾವೇನ "ಏವಮೇತ"ನ್ತಿ ಅನುಜಾನಿತಬ್ಬಂ. ಸವನಮನೋಹರಿತಾಯ "ಸಾಧು ಸುಟ್ಠೂ"ತಿ **ಅನುಮೋದಿತಬ್ಬಂ.**

೬೩. ಕುಜ್ಝನಸೀಲತಾಯ **ಕೋಧನೋ.** ವುತ್ತಲಕ್ಖಣೋ ಉಪನಾಹೋ ಏತಸ್ಸ ಅತ್ಥೀತಿ **ಉಪನಾಹೀ.** ಏವಂಭೂತೋ ಚ ತಂಸಮಙ್ಗೀ ಹೋತೀತಿ ''**ಸಮನ್ನಾಗತೋ ಹೋತೀ**''ತಿ ವುತ್ತಂ. ಏಸ ನಯೋ ಇತೋ ಪರೇಸುಪಿ.

ಅಯಂ ಪನ ವಿಸೇಸೋ – ಇಸ್ಸತಿ ಉಸೂಯತೀತಿ **ಉಸ್ಸುಕೀ.** ಸಠನಂ ಅಸನ್ತಗುಣಸಮ್ಭಾವನಂ **ಸಠೋ,** ಸೋ ಏತಸ್ಸ ಅತ್ಥೀತಿ **ಸಠೋ.** ಸನ್ತದೋಸಪಟಿಚ್ಛಾದನಸಭಾವಾ **ಮಾಯಾ,** ಮಾಯಾ ಏತಸ್ಸ ಅತ್ಥೀತಿ **ಮಾಯಾವೀ.** ಗರುಟ್ಠಾನಿಯಾನಮ್ಪಿ ಪಣಿಪಾತಾಕರಣಲಕ್ಖಣಂ ಥಮ್ಭನಂ **ಥದ್ಧಂ,** ತಮೇತ್ಥ ಅತ್ಥೀತಿ **ಥದ್ಧೋ.** ಗುಣೇಹಿ ಸಮಾನಂ, ಅಧಿಕಞ್ಚ ಅತಿಕ್ಕಮಿತ್ವಾ ನಿಹೀನಂ ಕತ್ವಾ ಮಞ್ಞನಸೀಲತಾಯ **ಅತಿಮಾನೀ.** ಅಸನ್ತಗುಣಸಮ್ಭಾವನತ್ಥಿಕತಾಸಙ್ಖಾತಾ ಪಾಪಾ ಲಾಮಕಾ ಇಚ್ಛಾ ಏತಸ್ಸಾತಿ **ಪಾಪಿಚ್ಛೋ.** ಮಿಚ್ಛಾ ವಿಪರೀತಾ ದಿಟ್ಠಿ ಏತಸ್ಸಾತಿ **ಮಿಚ್ಛಾದಿಟ್ಠಿಕೋ.** "ಇದಮೇವ ಸಚ್ಚಂ, ಮೋಘಮಞ್ಞ"ನ್ತಿ (ಮ॰ ನಿ॰ ೧೧೭, ೨೦೨, ೪೨೭; ೩.೨೭, ೨೯; ಉದಾ॰ ೫೫; ಮಹಾನಿ॰ ೨೦; ನೇತ್ತಿ॰ ೫೮) ಏವಂ ಅತ್ತನಾ ಅತ್ತಾಭಿನಿವಿಟ್ಠತಾಯ ಸತಾ ದಿಟ್ಠಿ **ಸನ್ದಿಟ್ಠಿ,** ತಮೇವ ಪರಾಮಸತೀತಿ **ಸನ್ದಿಟ್ಠಿಪರಾಮಾಸೀ.** ಅಟ್ಠಕಥಾಯಂ ಪನ "ಸಯಂ ದಿಟ್ಠಿ ಸನ್ದಿಟ್ಠೀ"ತಿ ವತ್ಥುವಸೇನ ಅತ್ಥೋ ವುತ್ತೋ. ಆ ಬಾಳ್ಹಂ ವಿಯ ಧಿಯತೀತಿ **ಆಧಾನ**ನ್ತಿ ಆಹ ''**ದಳ್ಹಂ ಸುಟ್ಠು ಠಪಿತ**''ನ್ತಿ. ಯಥಾಗಹಿತಂ ಗಾಹಂ ಪಟಿನಿಸ್ಸಜ್ಜನಸೀಲೋ **ಪಟಿನಿಸ್ಸಗ್ಗೀ,** ತಪ್ಪಟಿಕ್ಖೇಪೇನ **ದುಪ್ಪಟಿನಿಸ್ಸಗ್ಗೀ.** ಪಟಿಸೇಧತ್ಥೋ ಹಿ ಅಯಂ **ದು**-ಸದ್ದೋ ಯಥಾ "ದುಪ್ಪಞ್ಞೋ, (ಮ॰ ನಿ॰ ೧.೪೪೯) ದುಸ್ಸೀಲೋ"ತಿ (ಅ॰ ನಿ॰ ೫.೨೧೩; ೧೦.೭೫; ಪಾರಾ॰ ೧೯೫; ಧ॰ ಪ॰ ೩೦೮) ಚ.

ಪರಿಸುದ್ಧಪಪಟಿಕಪ್ಪತ್ತಕಥಾವಣ್ಣನಾ

೬೪. ಇಧ ನಿಗ್ರೋಧ ತಪಸ್ಸೀತಿ ಯಥಾನುಕ್ಕನ್ತಂ ಪುರಿಮಪಾಳಿಂ ನಿಗಮನವಸೇನ ಏಕದೇಸೇನ ದಸ್ಸೇತಿ. ತೇನಾಹ ''**ಏವಂ ಭಗವಾ**''ತಿಆದಿ. **ಗಹಿತಲದ್ಧಿ**ನ್ತಿ "ಅಚೇಲಕಾದಿಭಾವೋ ಸೇಯ್ಯೋ, ತೇನ ಚ ಸಂಸಾರಸುದ್ಧಿ ಹೋತೀ"ತಿ ಏವಂ ಗಹಿತಲದ್ಧಿಂ. **ರಕ್ಖಿತಂ ತಪ**ನ್ತಿ ತಾಯ ಲದ್ಧಿಯಾ ಸಮಾದಿಯಿತ್ವಾ ರಕ್ಖಿತಂ ಅಚೇಲಕವತಾದಿತಪಂ. ''**ಸಬ್ಬಮೇವ ಸಂಕಿಲಿಟ್ಠ**''ನ್ತಿ ಇಮಿನಾ ಯಂ ವಕ್ಖತಿ

పరిసుద్ధపాళివణ్ణనాయం "లూఖతపస్సినో చేవ ధుతఙ్గధరస్స చ వసేన యోజనా వేదితబ్బా"తి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౬౪), తస్స పరికప్పితరూపస్స లూఖస్స తపస్సినోతి అయమేత్థ అధిప్పాయోతి దస్సేతి. "**పరిసుద్ధపాళిదస్సనత్థ**"న్తి చ ఇమినా తిత్థియానం వసేన పాళి యేవేత్థ లబ్భతి, న పన తదత్థోతి దస్సేతి. **వుత్తవిపక్ఖవసేనాతి** వుత్తస్స అత్థస్స పటిపక్ఖవసేన, పటిక్ఖేపవసేనాతి అత్థో. **తస్మిం ఠానేతి** హేతుఅత్థే భుమ్మన్తి తస్స హేతుఅత్థేన కరణవచనేన అత్థం దస్సేన్తో "**ఏవం సో తేనా**"తిఆదిమాహ. **ఉత్తరి వాయమమానోతి** యథాసమాదిన్నేహి ధుతధమ్మేహి అపరితుట్ఠో, అపరియోసితసఙ్కప్పో చ హుత్వా ఉపరి భావనానుయోగవసేన సమ్మావాయామం కరోన్తో.

౬౯. **ఇతో పరన్తి** ఇతో యథావుత్తనయతో పరం. **అగ్గభావం వా సారభావం వాతి** తపోజిగుచ్ఛాయ అగ్గభావం వా సారభావం వా **అజానన్తో**. "అయమేవస్స అగ్గభావో సారభావో"తి మఞ్ఞమానో "**అగ్గప్పత్తా, సారప్పత్తా చా"తి ఆహ.**

పరిసుద్ధతచప్పత్తాదికథావణ్ణనా

౭౦. యమనం సంయమనం **యామో,** హింసాదీనం అకరణవసేన చతుబ్బిధో యామోవ **చాతుయామో,** సో ఏవ సంవరో, తేన సంవుతో గుత్తసబ్బద్వారో **చాతుయామసంవరసంవుతో.** తేనాహ "**చతుబ్బిధేన సంవరేన పిహితో**"తి. **అతిపాతనం** హింసనన్తి ఆహ "**పాణం న హనతీ**"తి. లోభచిత్తేన భావితం సమ్భావితన్తి కత్వా **భావితం నామ పఞ్చ కామగుణా.** అయఞ్చ తేసు తేసంయేవ సముదాచారో మగ్గోట్ఠాపకం వియాతి ఆహ "**తేసం సఞ్ఞాయా**"తి.

ఏతన్తి అభిహరణం, హీనాయ అనావత్తనఞ్చ. తేనాహ "**సో అభిహరతీతి ఆదిలక్ఖణ**"న్తి. **అభిహరతీతి** అభిబుద్ధిం నేతి. తేనాహ "**ఉపరూపరి వడ్ఢేతీ**"తి. చక్కవత్తినాపి పబ్బజితస్స అభివాదనాది కరీయతేవాతి పబ్బజ్జా సేట్ఠా గుణవిసేసయోగతో, దోసవిరహితతో చ, యతో సా పణ్డితపఞ్ఞత్తా వుత్తా. గిహిభావో పన నిహీనో తదుభయాభావతోతి ఆహ "**హీనాయ గిహిభావత్థాయా**"తి.

౭౧. **తచప్పత్తాతి** తచం పత్తా, తచసదిసా హోతీతి అత్థో.

౭౪. **తిత్థియానం వసేనాతి** తిత్థియానం సమయవసేన. **నేసన్తి** తిత్థియానం. **తన్తి** దిబ్బచక్ఖుం. **సీలసమ్పదాతి** సబ్బాకారసమ్పన్నం చతుపారిసుద్ధిసీలం. **తచసారసమ్పత్తితోతి** తచతపోజిగుచ్ఛాయాసారసమ్పత్తితో. **విసేసభావన్తి** విసేససభావం.

అచేలకపాళిమత్తమ్పీతి అచేలకపాళిఆగతత్థమత్తమ్పి **నత్థి,** తస్మా మయం అనస్సామ వినట్ఠాతి అత్థో. **అ**-కారో వా నిపాతమత్తం, **నస్సామాతి** వినస్సామ. **కుతో పరిసుద్ధపాళీతి** కుతో ఏవ అమ్హేసు పరిసుద్ధపాళిఆగతపటిపత్తి. ఏస నయో సేసేసుపి. **సుతివసేనాపీతి** సోతపథాగమనమత్తేనాపి **న జానామ.**

నిగ్రోధస్సపజ్ఝాయనవణ్ణనా

౭౫. **అస్సాతి** సన్ధానస్స గహపతిస్స. **కక్ఖళన్తి** ఫరుసం. **దురాసదవచనన్తి** అవత్తబ్బవచనం. యస్మా ఫరుసవచనం యం ఉద్దిస్స పయుత్తం, తస్మిం ఖమాపితే ఖమాపకస్స పటిపాకతికం హోతి, తస్మా "**అయం మయా**"తిఆది వుత్తం.

౨౬. బోధత్థాయ ధమ్మం దేసేతి, న అత్తనో బుద్ధభావఘోసనత్థాయ. **వాదత్థాయాతి** పరవాదభఞ్జనవాదత్థాయ. **రాగాదిసమనత్థాయ ధమ్మం దేసేతి,** న అన్తేవాసికమ్యతాయ. **ఓఘనిత్థరణత్థాయాతి** చతురోఘనిత్థరణత్థాయ ధమ్మం దేసేతి సబ్బసో ఓరపారాతిణ్ణమావహత్తా దేసనాయ. **సబ్బకిలేసపరినిబ్బానత్థాయ ధమ్మం దేసేతి** కిలేసానం లేసేనపి దేసనాయ అపరామట్ఠభావతో.

బ్రహ్మచరియపరియోసానాదివణ్ణనా

౨౭. ఇదం సబ్బమ్పీతి సత్తవస్సతో పట్ఠాయ యావ "సత్తాహా"న్తి పదం, ఇదం సబ్బమ్పి వచనం. **అసఠో పన అమాయావీ ఉజుజాతికో** తిక్ఖపఞ్ఞో ఉగ్ఘటితఞ్ఞూతి అధిప్పాయో. సో హి తంముహుత్తేనేవ అరహత్తం పత్తుం సక్ఖిస్సతీతి. **వఙ్కవఙ్కోతి** కాయవఙ్కాదీహిపి వఙ్కేహి వఙ్కో జిమ్హో కుటిలో. "**సఠం పనాహం అనుసాసితుం న సక్కోమీ**"తి న ఇదం భగవా కిలాసుభావేనేవ వదతి, అథ ఖో తస్స అభాజనభావేనేవ.

౨౮. పకతియా ఆచరియోతి యో ఏవ తుమ్హాకం ఇతో పుబ్బే పకతియా ఆచరియో అహోసి, సో ఏవ ఇదానిపి పుబ్బాచిణ్ణవసేన ఆచరియో హోతు, న మయం తుమ్హే అన్తేవాసికే కాతుకామాతి అధిప్పాయో. **న మయం తుమ్హాకం ఉద్దేసేన అత్థికా,** ధమ్మతన్తి మేవ పన తుమ్హే ఞాపేతుకామమ్హాతి అధిప్పాయో. **ఆజీవతోతి** జీవికాయ వుత్తితో. **అకుసలాతి కోట్ఠాసం పత్తాతి** అకుసలాతి తం తం కోట్ఠాసతంయేవ ఉపగతా. **కిలేసదరథసమ్పయుత్తాతి** కిలేసదరథసహితా తంసమ్బన్ధనతో . జాతిజరామరణానం హితాతి **జాతిజరామరణియా.** సంకిలేసో ఏత్థ అత్థి, సంకిలేసే వా నియుత్తాతి **సంకిలేసికా. వోదానం** వుచ్చతి విసుద్ధి, తస్స పచ్చయభూతత్తా **వోదానియా.** తథాభూతా చేతే వోదాపేన్తీతి ఆహ "**సత్తే వోదాపేన్తీ**"తి. సిక్ఖాపత్తా పఞ్ఞాయ పారిపూరివేపుల్లతా మగ్గఫలవసేనేవ ఇచ్ఛితబ్బాతి ఆహ "**మగ్గపఞ్ఞా...పే.... వేపుల్లత**"న్తి. **ఉభోపి వా ఏతాని** పారిపూరివేపుల్లాని. యా హి తస్స పారిపూరీ, సా ఏవ వేపుల్లతాతి. **తతోతి** సంకిలేసధమ్మప్పహానవోదానధమ్మాభిబుద్ధిహేతు.

౨౯. "**యథా మారేనా**"తి నయిదం నిదస్సనవసేన వుత్తం, అథ ఖో తథాభావకథనమేవాతి దస్సేతుం "**మారో కిర**"తిఆది వుత్తం. **అథాతి** మారేన తేసం పరియుట్ఠానప్పత్తితో పచ్ఛా అఞ్ఞాసీతి యోజనా. కస్మా పన భగవా పగేవ న అఞ్ఞాసీతి? అనావజ్జితత్తా. **మారం పటిబాహిత్వాతి** మారేన తేసు కతం పరియుట్ఠానం విధమేత్వా, న తేసం సతి పయోజనే బుద్ధానం దుక్కరం. **నోతి** మగ్గఫలుప్పత్తిహేతు. **తేసం** పరిబ్బాజకానం.

ఫుట్ఠాతి పరియుట్ఠానవసేన ఫుట్ఠా. **యత్రాతి** నిద్ధారణే భుమ్మన్తి ఆహ "**యేసూ**"తి. **అఞ్ఞాణత్థన్తి** ఆజాననత్థం, ఉపసగ్గమత్తఞ్చేత్థ **ఆ**-కారోతి ఆహ "**జాననత్థ**"న్తి, వీమంసనత్థన్తి అత్థో. **చిత్తం నుప్పన్నన్తి** "జానామ తావస్స ధమ్మ"న్తి ఆజాననత్థం "బ్రహ్మచరియం చరిస్సామా"తి ఏకస్మిం దివసే ఏకవారమ్పి తేసం చిత్తం నుప్పన్నం. సత్తాహో పన వుచ్చమానో ఏతేసం కిం కరిస్సతీతి యోజనా. **సత్తాహం పూరేతున్తి** సత్తాహం బ్రహ్మచరియం పూరేతుం, బ్రహ్మచరియవసేన వా సత్తాహం పూరేతున్తి అత్థో. **పరవాదభిన్దనన్తి** పరవాదమద్దనం. **సకవాదసముస్సాపనన్తి** సకవాదపగ్గణ్హనం. **వాసనాయాతి** సచ్చసమ్పటివేధవాసనాయ. **నేసన్తి** చ పకరణవసేన వుత్తం. తదఞ్ఞేసమ్పి హి భగవతో సమ్ముఖా, పరమ్పరాయ చ దేవమనుస్సానం సుణన్తానం వాసనాయ పచ్చయో ఏవాతి. యం పనేత్థ అత్థతో న విభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవాతి.

ఉదుమ్బరికసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౩. చక్కవత్తిసుత్తవణ్ణనా

అత్తదీపసరణతావణ్ణనా

౮౦. **ఉత్తానం** వుచ్చతి పాకటం, తప్పటిక్ఖేపేన **అనుత్తానం** అపాకటం, పటిచ్ఛన్నం, అపచురం, దువిఞ్ఞేయ్యఞ్చ. అనుత్తానానం పదానం వణ్ణనా **అనుత్తానపదవణ్ణనా.** ఉత్తానపదవణ్ణనాయ పయోజనాభావతో **అనుత్తాన**గ్గహణం. ‘‘**మాతులా**’’తి ఇత్థిలిఙ్గవసేన లద్ధనామో ఏకో రుక్ఖో, తస్సా ఆసన్నప్పదేసే మాపితత్తా నగరమ్పి “మాతులా” త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. తేన వుత్తం ‘‘**మాతులాయన్తి ఏవం నామకే నగరే**’’తి. **అవిదూరేతి** తస్స నగరస్స అవిదూరే.

కామఞ్చేత్థ సుత్తే “భూతపుబ్బం, భిక్ఖవే, రాజా దళ్హనేమి నామ అహోసీ”తిఆదినా అతీతవంసదీపికా కథా ఆదితో పట్ఠాయ ఆగతా, “అడ్ఢతేయ్యవస్ససతాయుకానం మనుస్సానం వస్ససతాయుకా పుత్తా భవిస్సన్తీ”తిఆదినా పన సవిసేసం అనాగతత్థపటిసంయుత్తా కథా ఆగతాతి వుత్తం ‘‘**అనాగతవంసదీపికాయ సుత్తన్తకథాయా**’’తి. అనాగతత్థదీపనఞ్హి అచ్ఛరియం, తత్థాపి అనాగతస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స పటిపత్తికిత్తనం అచ్ఛరియతమం. **సమాగమేనాతి** సన్నిపాతేన.

‘‘**భత్తగ్గం అమనాప**’’న్తిఆది కేవలం తేసం పరివితక్కమత్తం. **అమనాపన్తి** అమనుఞ్ఞం. బుద్ధేసు కతో అప్పకోపి అపరాధో అప్పకో కారో వియ గరుతరవిపాకోతి ఆహ ‘‘**బుద్ధేహి సద్ధిం...పే.... సదిసం హోతీ**’’తి. **తత్రాతి** తస్మిం మాతులనగరస్స సమీపే, తస్సం వా పరిసాయం.

అత్తదీపాతి ఏత్థ కామం యో పరో న హోతి, సో అత్తాతి ససన్తానో “అత్తా”తి వుచ్చతి, హితసుఖేసిభావేన పన అత్తనిబ్బిసేసత్తా ధమ్మో ఇధ ‘‘**అత్తా**’’తి అధిప్పేతో. తేనాహ ‘‘**అత్తా నామ లోకియలోకుత్తరో ధమ్మో**’’తి. ద్విధా ఆపో గతో ఏత్థాతి **దీపో**, ఓఘేన అనజ్ఝోత్థతో భూమిభాగో. ఇధ పన కామోఘాదీహి అనజ్ఝోత్థరణీయత్తా దీపో వియాతి **దీపో**, అత్తా దీపో పతిట్ఠా ఏతేసన్తి **అత్తదీపా.** తేనాహ ‘‘**అత్తానం దీప**’’న్తిఆది. దీపభావో చేత్థ పటిసరణతాతి ఆహ ‘‘**ఇదం తస్సేవ వేవచన**’’న్తి. **అఞ్ఞసరణపటిక్ఖేపవచనన్తి** అఞ్ఞసరణభావపటిక్ఖేపవచనం. ఇదఞ్హి న అఞ్ఞం సరణం కత్వా విహరణస్సేవ పటిక్ఖేపవచనం, అథ ఖో అఞ్ఞస్స సరణసభావస్సేవ పటిక్ఖేపవచనం తప్పటిక్ఖేపే చ తేన ఇతరస్సాపి పటిక్ఖేపసిద్ధితో. తేనాహ ‘‘**న హీ**’’తిఆది. ఇదాని తమేవత్థం సుత్తన్తరేన సాధేతుం ‘‘**వుత్తమ్పి చేత**’’న్తిఆది. యది ఏత్థ పాకతికో అత్తా ఇచ్ఛితో, కథం తస్స దీపసరణభావో, తస్మా అధిప్పాయికో ఏత్థ అత్తా భవేయ్యాతి పుచ్ఛతి ‘‘**కో పనేత్థ అత్తా నామా**’’తి. ఇతరో యథాధిప్పేతం అత్తానం దస్సేన్తో ‘‘**లోకియలోకుత్తరో ధమ్మో**’’తి. దుతియవారోపి పఠమవారస్సేవ పరియాయభావేన దేసితోతి దస్సేతుం ‘‘**తేనాహ**’’తిఆది వుత్తం.

గోచరేతి భిక్ఖూనం గోచరట్ఠానభూతే. తేనాహ ‘‘**చరితుం యుత్తట్ఠానే**’’తి. **సకేతి** కథం పనాయం భిక్ఖూనం సకోతి ఆహ ‘‘**పేత్తికే విసయే**’’తి. పితితో సమ్మాసమ్బుద్ధతో ఆగతత్తా “అయం తుమ్హాకం గోచరో”తి తేన ఉద్దిట్ఠత్తా **పేత్తికే విసయేతి. చరన్తన్తి** సామిఅత్థే ఉపయోగవచనన్తి ఆహ ‘‘**అయమేవత్థో**’’తి, చరన్తానన్తి చ అత్థో, తేనాయం విభత్తివిపల్లాసేనపి వచనవిపల్లాసేనపీతి దస్సేతి. కిలేసమారస్స ఓతారాలాభేనేవ ఇతరమారానమ్పి ఓతారాలాభో వేదితబ్బో. **అయం పనత్థోతి** గోచరే చరణం సన్ధాయాహ, వత్థు పన బ్యతిరేకముఖేన ఆగతం.

సకుణే హన్తీతి **సకుణగ్ఘి**, మహాసేనసకుణో. **అజ్ఝప్పత్తాతి** అభిభవనవసేన పత్తా ఉపగతా. **న మ్యాయన్తి** మే అయం సకుణగ్ఘి నాలం **అభవిస్స. నఙ్గలకట్ఠకరణన్తి** నఙ్గలేన కసితప్పదేసో. **లేడ్డుట్ఠానన్తి** లేడ్డూనం ఉట్ఠపితట్ఠానం. **సకే బలేతి** అత్తనో బలహేతు. **అపత్థద్ధాతి** అవగాళ్హత్థమ్భా సఞ్జాతత్థమ్భా. **అస్సరమానాతి** అవ్హాయన్తీ.

మహన్తం లేడ్డున్తి నఙ్గలేన భిన్నట్ఠానే సుక్ఖతాయ తిఖిణసిఙ్గఅయోఘనసదిసం మహన్తం లేడ్డుం. **అభిరుహిత్వాతి** తస్స అధోభాగేన అత్తనా పవిసిత్వా నిలీనయోగ్గప్పదేసం సల్లక్ఖేత్వా తస్సుపరి చఙ్కమన్తో **అస్సరమానో అట్ఠాసి. ''ఏహి ఖో''**తిఆది తస్స అస్సరమానాకారదస్సనం. **సన్నయ్హాతి** వాతగ్గహణవసేన **ఉభో పక్ఖే** సమం ఠపేత్వా. **పచ్చుపాదీతి** పావిసి. **తత్థేవాతి** యత్థ పుబ్బే లాపో ఠితో, తత్థేవ లేడ్డుమ్హి . **ఉరన్తి** అత్తనో ఉరప్పదేసం. **పచ్చతాళేసీతి** పతి అతాళేసి సారమ్భవసేన వేగేన గన్త్వా పహరణతో విధారేన్తీ పతాళేసి. **ఆరమ్మణన్తి** పచ్చయం. ''అవసర''న్తి కేచి.

''కుసలాన''న్తి ఏవం పవత్తాయ దేసనాయ కో అనుసన్ధి? యథాఅనుసన్ధి ఏవ. ఆదితో హి ''అత్తదీపా, భిక్ఖవే, విహరథా''తిఆదినా (దీ. ని. ౩.౮౦) యేవ అత్తధమ్మపరియాయేన లోకియలోకుత్తరధమ్మా గహితా, తే యేవేత్థ కుసలగ్గహణేన గహితాతి. **అనవజ్జలక్ఖణానన్తి** అవజ్జపటిపక్ఖసభావానం. ''అవజ్జరహితసభావాన''న్తి కేచి. తత్థ పురిమే అత్థవికప్పే విపాకధమ్మధమ్మా ఏవ గహితా, దుతియే పన విపాకధమ్మాపి. యది ఏవం, కథం తేసం సమాదాయ వత్తనన్తి? న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బం ''విపాకధమ్మా సీలాది వియ సమాదాయ వత్తితబ్బా''తి. **సమాదానన్తి** పన అత్తనో సన్తానే సమ్మా ఆదానం పచ్చయవసేన పవత్తి యేవాతి దట్ఠబ్బం. విపాకధమ్మా హి పచ్చయవిసేసేహి సత్తసన్తానే సమ్మదేవ ఆహితా ఆయుఆదిసమ్పత్తివిసేసభూతా ఉపరూపరికుసలవిసేసుప్పత్తియా ఉపనిస్సయా హోన్తీతి వదన్తి. **పుఞ్ఞం పవడ్ఢతీతి** ఏత్థ **పుఞ్ఞన్తి** ఉత్తరపదలోపేనాయం నిద్దేసోతి ఆహ **''పుఞ్ఞఫలం వడ్ఢతీ''**తి. **పుఞ్ఞఫలన్తి** చ ఏకదేససరూపేకసేసేన వుత్తం ''పుఞ్ఞఞ్చ పుఞ్ఞఫలఞ్చ పుఞ్ఞఫల''న్తి ఆహ **''ఉపరూపరి పుఞ్ఞమ్పి పుఞ్ఞవిపాకోపి వేదితబ్బో''**తి.

''మాతాపితూన''న్తిఆది నిదస్సనమత్తం, తస్మా అఞ్ఞమ్పి ఏవరూపం హేతూపనిస్సయం కుసలం దట్ఠబ్బం. **సినేహవసేనాతి** ఉపనిస్సయభూతస్స సినేహస్స వసేన, న సమ్పయుత్తస్స. న హి సినేహసమ్పయుత్తం నామ కుసలం అత్థి. **ముదుమద్దవచిత్తన్తి** మేత్తావసేన అతివియ మద్దవన్తం చిత్తం. యథా మత్థకప్పత్తం వట్టగామికుసలం దస్సేతుం ''మాతాపితూనం ...పే.... ముదుమద్దవచిత్త''న్తి వుత్తం, ఏవం మత్థకప్పత్తమేవ వివట్టగామికుసలం దస్సేతుం **''చత్తారో సతి...పే.... బోధిపక్ఖియధమ్మా''**తి వుత్తం. తదఞ్ఞోపి పన దానసీలాదిధమ్మా వట్టస్స ఉపనిస్సయభూతా **వట్టగామికుసలం** వివట్టస్స ఉపనిస్సయభూతా **వివట్టగామికుసలన్తి** వేదితబ్బా. **పరియోసానన్తి** ఫలవిసేసావహతాయ ఫలదాయ కోటి సిఖాప్పత్తి, దేవలోకే చ పవత్తిసిరివిభవోతి పరియోసానం **''మనుస్సలోకే''**తి విసేసితం, మనుస్సలోకవసేనేవ చాయం దేసనా ఆగతాతి. మగ్గఫలనిబ్బానసమ్పత్తి పరియోసానన్తి యోజనా. **వివట్టగామికుసలస్స విపాకం సుత్తపరియోసానే దస్సిస్సతి** ''అథ ఖో, భిక్ఖవే, సఙ్ఖో నామ రాజా''తిఆదినా (దీ. ని. ౩.౧౦౮).

దళ్హనేమిచక్కవత్తిరాజకథావణ్ణనా

౮౧. ఇధాతి ఇమస్మిం ''కుసలానం, భిక్ఖవే, ధమ్మాన''న్తిఆదినా (దీ. ని. ౩.౧౧౦) సుత్తదేసనాయ ఆరద్ధట్ఠానే వట్టవివట్టగామిభావేన సాధారణే కుసలగ్గహణే. తత్థ **వట్టగామికుసలానుసన్ధివసేన ''భూతపుబ్బం భిక్ఖవే''తి దేసనం ఆరభి,**

ఆరభన్తో చ దేసియమానమత్తం . ధమ్మపటిగ్గాహకానం భిక్ఖూనం సఙ్ఖేపతో ఏవం దీపేత్వా ఆరభీతి దస్సేతుం ''**భిక్ఖవే**''తిఆది వుత్తం, పరమం తథా అదీపేన్తోపి భగవా అత్థతో దీపేతి వియాతి అధిప్పాయో.

౮౨. **ఈసకమ్పీ**తి అప్పమత్తకమ్పి. **అవసక్కిత**న్తి ఓగతభట్ఠం. **నేమిఅభిముఖ**న్తి నేమిప్పదేసస్స సమ్ముఖా. **బన్ధింసు** చక్కరతనస్స ఓసక్కితానోసక్కితభావం జానితుం. **తదేత**న్తి యథావుత్తట్ఠానా చవనం. **అతిబలవదోసే**తి రఞ్ఞో బలవతి అనత్థే ఉపట్ఠితే **సతి.**

అప్పమత్తోతి రఞ్ఞో ఆణాయ పమాదం అకరోన్తో.

ఏకసముద్దపరియన్తమేవాతి జమ్బుదీపమేవ సన్ధాయ వదతి. సో ఉత్తరతో అస్సకణ్ణపబ్బతేన పరిచ్ఛిన్నం హుత్వా అత్తానం పరిక్ఖిపిత్వా ఠితఏకసముద్దపరియన్తో. **పుఞ్ఞిద్ధివసేనా**తి చక్కవత్తిభావావహాయ పుఞ్ఞిద్ధియా వసేన.

౮౩. **ఏవం కత్వా**తి కాసాయాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా. **సుకతం కమ్మ**న్తి దసకుసలకమ్మపథమేవ వదతి.

''**దసవిధం, ద్వాదసవిధ**''న్తి చ వుత్తవిభాగో పరతో ఆగమిస్సతి. **పూరేన్తేనేవా**తి పూరేత్వా ఠితేనేవ. **నిద్దోసే**తి చక్కవత్తివత్తస్స పటిపక్ఖభూతానం దోసానం అపగమనే నిద్దోసే. **చక్కవత్తీనం వత్తే**తి చక్కవత్తిరాజూహి వత్తితబ్బవత్తే. భావిని భూతే వియ హి ఉపచారో యథా "అగమా రాజగహం బుద్ధో"తి (సు॰ ని॰ ౪౧౦). అధిగతచక్కవత్తిభావాపి హి తే తత్థ వత్తన్తేవాతి తథా వుత్తం.

చక్కవత్తిఅరియవత్తవణ్ణనా

౮౪. అఞ్ఞథా వత్తితుం అదేన్తో సో ధమ్మో అధిట్ఠానం ఏతస్సాతి తదధిట్ఠానం, తేన **తదధిట్ఠానేన చేతసా. సక్కరోన్తో**తి ఆదరకిరియావసేన కరోన్తో. తేనాహ ''**యథా**''తిఆది. **గరుం కరోన్తో**తి పాసాణచ్ఛత్తం వియ గరుకరణవసేన గరుం కరోన్తో. తేనేవాహ ''**తస్మిం గారవుప్పత్తియా**''తి. **మానేన్తో**తి సమ్భావనావసేన మనేన పియాయన్తో. తేనాహ ''**తమేవా**''తిఆది. ఏవం పూజయతో అపచాయతో ఏవఞ్చ యథావుత్తసక్కారాదిసమ్భవోతి తం దస్సేతుం ''**తం అపదిసిత్వా**''తిఆది వుత్తం. ''**ధమ్మాధిపతిభూతో ఆగతభావేనా**''తి ఇమినా యథావుత్తధమ్మస్స జేట్ఠకభావేన పురిమపురిమతరఅత్తభావేసు సక్కచ్చ సముపచితభావం దస్సేతి. ''**ధమ్మవసేనేవ సబ్బకిరియానం కరణేనా**''తి ఏతేన ఠాననిసజ్జాదీసు యథావుత్తధమ్మనిన్నపోణపబ్భారభావం దస్సేతి. **అస్సా**తి రక్ఖావరణగుత్తియా. **పరం రక్ఖన్తో** అఞ్ఞం దిట్ఠధమ్మికాదిఅనత్థతో రక్ఖన్తో తేనేవ పరత్థసాధనేన ఖన్తిఆదిగుణేన **అత్తానం** తతో ఏవ **రక్ఖతి. మేత్తచిత్తతా**తి మేత్తచిత్తతాయ. **నివాసనపారుపనగేహాదీనం** సీతుణ్హాదిపటిబాహనేన **ఆవరణం. అన్తో జనస్మి**న్తి అబ్భన్తరభూతే పుత్తదారాదిజనే.

''**సీలసంవరే పతిట్ఠాపేహీ**''తి ఇమినా రక్ఖం దస్సేతి, ''**వత్థగన్ధమాలాదీని దేహీ**''తి ఇమినా ఆవరణం, ఇతరేన గుత్తిం. **భత్తవేతనసమ్పదానేనపీతి పి**-సద్దేన సీలసంవరే పతిట్ఠాపనాదీని సమ్పిణ్డేతి. ఏసేవ నయో ఇతో పరేసుపి **పి**-సద్దగ్గహణేసు. నిగమో నివాసో ఏతేసన్తి **నేగమా,** ఏవం **జానపదా**తి ఆహ ''**నిగమవాసినో**''తిఆది.

నవవిధా మానమదాతి “సేయ్యోహమస్మీ”తిఆది (సం॰ ని॰ ४.१०७; ధ॰ స॰ ११७१; విభ॰ ७८८; మహాని॰ ७१, १४७) నయప్పవత్తియా నవవిధా మానసఙ్ఖాతా మదా. మానో ఏవ హేత్థ పమజ్జనాకారేన పవత్తియా మానమదో. సోభనే కాయికవాచసికకమ్మే రతోతి **సూరతో** ఉ-కారస్స దీఘం కత్వా, తస్స భావో **సోరచ్చం,** కాయికవాచసికో అవీతిక్కమో, సబ్బం వా కాయవచీసుచరితం. సుట్ఠు ఓరతోతి **సోరతో,** తస్స భావో **సోరచ్చం,** యథావుత్తమేవ సుచరితం. **రాగాదీనన్తి** రాగదోసమోహమానాదీనం. **దమనాదీహీతి** దమనసమనపరినిబ్బాపనేహి. **ఏకమత్తానన్తి** ఏకం చిత్తం, ఏకచ్చం అత్తనో చిత్తన్తి అత్థో. రాగాదీనఞ్హి పుబ్బభాగియం దమనాదిపచ్చేకం ఇచ్ఛితబ్బం, న మగ్గక్ఖణే వియ ఏకజ్ఝం పటిసఙ్ఖానముఖేన పజహనతో. **ఏకమత్తానన్తి** వా వివేకవసేన ఏకం ఏకాకినం అత్తానం. **కాలే కాలేతి** తేసం సన్తికం ఉపసఙ్కమితబ్బే కాలే కాలే.

ఇధ ఠత్వాతి “ఇదం ఖో, తాత, త”న్తి ఏవం నిగమనవసేన వుత్తట్ఠానే ఠత్వా. **వత్తన్తి** అరియచక్కవత్తివత్తం. **సమానేతబ్బన్తి** “దసవిధం, ద్వాదసవిధ”న్తి చ హేట్ఠా వుత్తగణనాయ చ సమానం కాతబ్బం అనూనం అనధికం కత్వా దస్సేతబ్బం. **అధమ్మరాగస్సాతి** అయుత్తట్ఠానే రాగస్స. **విసమలోభస్సాతి** యుత్తట్ఠానేపి అతివియ బలవభావేన పవత్తలోభస్స.

చక్కరతనపాతుభావవణ్ణనా

८७. వత్తమానస్సాతి పరిపుణ్ణే చక్కవత్తివత్తే వత్తమానస్స, నో అపరిపుణ్ణేతి ఆహ **“పూరేత్వా వత్తమానస్సా”**తి. కిత్తావతా పనస్స పారిపూరీ హోతీతి? తత్థ “కతాధికారస్స తావ హేట్ఠిమపరిచ్ఛేదేన ద్వాదసహిపి సంవచ్ఛరేహి పూరతి, పఞ్చవీసతియా, పఞ్ఞాసాయ వా సంవచ్ఛరేహి. అయఞ్చ భేదో ధమ్మచ్ఛన్దస్సపి తిక్ఖమజ్ఝముదుతావసేన, ఇతరస్స తతో భియ్యోపీ”తి వదన్తి.

దుతియాదిచక్కవత్తికథావణ్ణనా

८०. అత్తనో మతియాతి పరమ్పరాగతం పురాణం తన్తిం పవేణిం లఙ్ఘిత్వా అత్తనో ఇచ్ఛితాకారేన. తేనాహ **“పోరాణక”**న్తిఆది.

న పబ్బన్తీతి సమిద్ధియా న పూరేన్తి, ఫీతా న హోన్తీతి అత్థో. తేనాహ **“న వడ్ఢన్తీ”**తి. తథా చాహ **“కత్థచి సుఞ్ఞా హోన్తీ”**తి. తత్థ తత్థ రాజకిచ్చే రఞ్ఞా అమా సహ వత్తన్తీతి **అమచ్చా,** యేహి వినా రాజకిచ్చం నప్పవత్తతి. పరమ్పరాగతా హుత్వా రఞ్ఞో పరిసాయ భవాతి **పారిసజ్జా.** తేనాహ **“పరిసావచరా”**తి. తస్మిం ఠానన్తరే ఠపితా హుత్వా రఞ్ఞో ఆయం, వయఞ్చ యాథావతో గణేన్తీతి **గణకా.** జాతికులసుతాచారాదివసేన పుథుత్తం గతత్తా మహతీ మత్తా ఏతేసన్తి **మహామత్తా,** తే పన మహానుభావా అమచ్చా ఏవాతి ఆహ **“మహాఅమచ్చా”**తి. యే రఞ్ఞో హత్థానీకాదీసు అవట్ఠితా, తే **అనీకట్ఠాతి** ఆహ **“హత్థిఆచరియాదయో”**తి . మన్తం పఞ్ఞం అసితా హుత్వా జీవన్తీతి **మన్తస్సాజీవినో,** మతిసజీవాతి అత్థో, యే తత్థ తత్థ రాజకిచ్చే ఉపదేసదాయినో. తేనాహ **“మన్తా వుచ్చతి పఞ్ఞా”**తిఆది.

ఆయువణ్ణాదిపరిహానికథావణ్ణనా

౯౧. **బలవలోభత్తా**తి "ఇమస్మిం లోకే ఇదాని దలిద్దమనుస్సా నామ బహూ, తేసం సబ్బేసం ధనే అనుప్పదియమానే మయ్హం కోసస్స పరిక్ఖయో హోతీ"తి ఏవం ఉప్పన్న బలవలోభత్తా. **ఉపరూపరిభూమీసూ**తి ఛకామసగ్గసఙ్ఖాతాసు ఉపరూపరికామభూమీసు. కమ్మస్స ఫలం **అగ్గం** నామ, తం పనేత్థ ఉద్ధగామీతి ఆహ ''**ఉద్ధం అగ్గం అస్సా**''తి. సగ్గే నియుత్తా, సగ్గప్పయోజనాతి వా **సోవగ్గికా. దసన్నం విసేసాన**న్తి దిబ్బఆయువణ్ణయససుఖఆధిపతేయ్యానఞ్చేవ దిబ్బరూపాదీనఞ్చ ఫలవిసేసానం . **వణ్ణ**గ్గహణేన చేత్థ సకో అత్తభావవణ్ణో గహితో, **రూప**గ్గహణేన బహిద్ధా రూపారమ్మణం.

౯౨. **సుట్ఠు నిసిద్ధ**న్తి యథాయం ఇమినా అత్తభావేన అదిన్నం ఆదాతుం న సక్కోతి, ఏవం సమ్మదేవ తతో నిసేధితం కత్వా. **మూలహత**న్తి జీవితా వోరోపనేన మూలే ఏవ హతం.

౯౬. రాగవసేన చరణం **చరిత్తం,** చరిత్తమేవ **చారిత్తం,** మేథునన్తి అధిప్పాయో, తం పన "పరేసం దారేసూ"తి వుత్తత్తా ''**మిచ్ఛాచార**''న్తి ఆహ.

౧౦౦. **పచ్చనీకదిట్ఠీ**తి "అత్థి దిన్న"న్తిఆదికాయ (మ॰ ని॰ ౧.౪౪౧; ౨.౯౪; విభ॰ ౭౯౩) సమ్మాదిట్ఠియా పటిపక్ఖభూతా దిట్ఠి.

౧౦౧. **మాతుచ్ఛాదికా** ఉపరి సయమేవ వక్ఖతి. **అతిబలవలోభో**తి అతివియ బలవా బహలకిలేసో, యేన అకాలే, అదేసే చ పవత్తతి. **మిచ్ఛాధమ్మో**తి మిచ్ఛా విపరీతో అవిసభాగవత్థుకో లోభధమ్మో. తేనాహ ''**పురిసాన**''న్తిఆది.

తస్స భావోతి యేన మేత్తాకరుణాపుబ్బఙ్గమేన చిత్తేన పుగ్గలో "మత్తేయ్యో"తి వుచ్చతి, సో తస్స యథావుత్తచిత్తుప్పాదో, తంసముట్ఠానా చ కిరియా **మత్తేయ్యతా.** తేనాహ ''**మాతరి సమ్మా పటిపత్తియా ఏతం నామ**''న్తి . యా సమ్మా పజ్జితబ్బే సమ్మా అప్పటిపత్తి, సోపి దోసో అగారవకిరియాదిభావతో. విప్పటిపత్తియం పన వత్తబ్బమేవ నత్థీతి ఆహ ''**తస్సా అభావో చేవ తప్పటిపక్ఖతా చ అమత్తేయ్యతా**''తి. **కులే జేట్ఠాన**న్తి అత్తనో కులే వుద్ధానం మహాపితుచూళపితుజేట్ఠకభాతికాదీనం.

దసవస్సాయుకసమయవణ్ణనా

౧౦౩. ''**య**''న్తి ఇమినా సమయో ఆమట్ఠో, భుమ్మత్థే చేతం పచ్చత్తవచనన్తి ఆహ ''**యస్మిం సమయే**''తి. అలం పతినోతి **అలంపతేయ్యా.** తస్సా పరియత్తతా భరియాభావేనాతి ఆహ ''**దాతుం యుత్తా**''తి. **అగ్గరసానీ**తి మధురభావేన, భేసజ్జభావేన చ అగ్గభూతరసాని.

దిప్పిస్సన్తీతి పటిపక్ఖభావేన సముజ్జలిస్సన్తి. తేనాహ "కుసలన్తిపి న భవిస్సతీ"తి . **అహో పురిసో**తి మాతాదీసుపి ఈదిసో, అఞ్ఞేసం కేసం కిం విస్సజ్జేస్సతి, అహో తేజవపురిసోతి.

గేహే మాతుగామం వియాతి అత్తనో గేహే దాసిభరియాభూతమాతుగామం వియ. **మిస్సీభావ**న్తి మాతాదీసు భరియాయ వియ చారిత్తసఙ్కరం.

బలవకోపోతి హన్తుకామతావసేన ఉప్పత్తియా బలవకోపో. **ఆఘాతేతీ**తి ఆహనతి, అత్తనో కక్ఖళఫరుసభావేన చిత్తం విబాధతీతి అత్థో. నిస్సయదహనరసో హి దోసో. **బ్యాపాదేతీ**తి వినాసేతి, **మనోపదూసనతో** మనస్స పకోపనతో. **తిబ్బన్తి** తిక్ఖం, సా పనస్స తిక్ఖతా సరీరే అవహన్తేపి సినేహవత్థుం లద్ధిత్వాపి పవత్తియా వేదితబ్బాతి ఆహ **''పియమానస్సపీ''**తిఆది.

౧౦౪. కప్పవినాసో **కప్పో** ఉత్తరపదలోపేన, అన్తరావ కప్పో **అన్తరకప్పో.** తణ్హాదిభేదో కప్పో ఏతస్స అత్థీతి **కప్పో,** సత్తలోకోతి ఆహ **''అన్తరావ లోకవినాసో''**తి. స్వాయం అన్తరకప్పో కతివిధో, కథఞ్చస్స సమ్భవో, కిం గతికోతి అన్తోగధం చోదనం సన్ధాయాహ **''అన్తరకప్పో చ నామా''**తిఆది. **లోభుస్సదాయా**తి లోభాధికాయ **పజాయ** వత్తమానాయ.

ఏవం చిన్తయింసూతి పుబ్బే యథానుస్సవానుస్సరణేన, అత్తనో చ ఆయువిసేసస్స లభనతో. **గుమ్బలతాదీహి గహనం ఠానన్తి** గుమ్బలతాదీహి సఞ్ఛన్నతాయ గహనభూతం ఠానం. **రుక్ఖేహి గహనన్తి** రుక్ఖేహి నిరన్తరనిచితేహి గహనభూతం . **నదీవిదుగ్గన్తి** ఛిన్నతటాహి నదీహి ఓరతో, పారతో చ విదుగ్గం. తేనాహ **''నదీన''**న్తిఆది. **పబ్బతేహి విసమం** పబ్బతన్తరం. **పబ్బతేసు వా** ఛిన్నతటేసు దురారోహం **విసమట్ఠానం. సభాగే**తి జీవనవసేన సమానభాగే సదిసే **కరిస్సన్తి.**

ఆయువణ్ణాదివడ్ఢనకథావణ్ణనా

౧౦౫. **ఆయతన్తి** వా దీఘం చిరకాలికం. మరణవసేన హి ఞాతిక్ఖయో ఆయతో అపునరావత్తనతో, న రాజభయాదినా ఉక్కమనవసేన పునరావత్తియాపి తస్స లబ్భనతో. **ఓసక్కేయ్యామా**తి ఓరమేయ్యామ. విరమణమ్పి అత్థతో పజహనమేవ పరిచ్చజనభావతోతి ఆహ **''పజహేయ్యామాతి అత్థో''**తి. **సీలగబ్భే వడ్ఢితత్తా**తి మాతు, పితు చ సీలవన్తతాయ తదవయవభూతే గబ్భే వడ్ఢి "సీలగబ్భే వడ్ఢితా"తి వుత్తా, ఏతేన ఉతుఆహారస్స వియ తదఞ్ఞస్సాపి బాహిరస్స పచ్చయస్స వసేన సత్తసన్తానస్స విసేసాధానం హోతీతి దస్సేతి. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం **బ్రహ్మజాలటీకాయం** (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౧.౭) వుత్తమేవ. **ఖేత్తవిసుద్ధియా**తి అధిట్ఠానభూతవత్థువిసుద్ధియా. నను చ తం విసేసాధానం జాయమానం రూపసన్తతియా ఏవ భవేయ్యాతి? సచ్చమేతం, రూపసన్తతియా పన తథా ఆహితవిసేసాయ అరూపసన్తతిపి లద్ధూపకారా ఏవ హోతి తప్పటిబద్ధవుత్తిభావతో. యథా కబళీకారాహారేన ఉపత్థమ్భితే రూపకాయే సబ్బోపి అత్తభావో అనుగ్గహితో ఏవ నామ హోతి, యథా పన రఞ్ఞో చక్కవత్తినో పుఞ్ఞవిసేసం ఉపనిస్సాయ తస్స ఇత్థిరతనాదీనం అనఞ్ఞసాధారణా తే తే విసేసా సమ్భవన్తి తబ్భావే భావతో, తదభావే చ అభావతో, ఏవమేవ తస్మిం కాలే మాతాపితూనం యథావుత్తపుఞ్ఞవిసేసం ఉపనిస్సాయ తేసం పుత్తానం జాయమానానం దీఘాయుకతా ఖేత్తవిసుద్ధియావ హోతీతి వేదితబ్బా సంవేగధమ్మఛన్దాదిసముపబ్రూహితాయ తదా తేసం కుసలచేతనాయ తథా ఉళారభావేన సముప్పజ్జనతో. **ఏత్థా**తి ఇమస్మిం మనుస్సలోకే, **తత్థా**తి యథావుత్తం కుసలధమ్మం సమాదాయ వత్తమానే సత్తనికాయే. **తత్థేవా**తి తస్మింయేవ సత్తనికాయే. **''అత్తనోవ సీలసమ్పత్తియా''**తి వుత్తం ససన్తతిపరియాపన్నస్స ధమ్మస్స తత్థ విసేసప్పచ్చయభావతో. ఖేత్తవిసుద్ధిపి పన ఇధాపి పటిక్ఖిపితుం న సక్కా.

కోట్ఠాసాతి చత్తారీసవస్సాయుకాతిఆదయో అసీతివస్ససహస్సాయుకపరియోసానా ఏకాదస కోట్ఠాసా. **అదిన్నాదానాదీహీ**తి **ఆది**-సద్దేన కులే జేట్ఠాపచాయికాపరియోసానానం దసన్నం పాపకోట్ఠాసానం గహణం.

సఙ్ఖరాజఉప్పత్తివణ్ణనా

౧౦౬. ఏవం ఉప్పజ్జనకతణ్హాతి ఏవం వచీభేదం పాపనవసేన పవత్తా భుఞ్జితుకామతా. **అనసనన్తి** కాయికకిరియాఅసమత్థతాహేతుభూతో సరీరసఙ్కోచో. తేనాహ ''**అవిప్ఫారికభావో**''తిఆది. **ఘననివాసతన్తి** గామనిగమరాజధానీనం ఘననివిట్ఠతం అఞ్ఞమఞ్ఞస్స నాతిదూరవత్తితం. **నిరన్తరపూరితోతి** నిరన్తరం వియ పుణ్ణో తత్రుపగానం సత్తానం బహుభావతో.

మేత్తేయ్యబుద్ధుప్పాదవణ్ణనా

౧౦౭. కిఞ్చాపి పుబ్బే వడ్ఢమానకవసేన దేసనా ఆగతం, ఇదం పన న వడ్ఢమానకవసేన వుత్తం. కస్మాతి చే ఆహ ''**న హి**''తిఆది. సత్తానం వడ్ఢమానాయుకకాలే బుద్ధా న నిబ్బత్తన్తి సంసారే సంవేగస్స దుబ్బిభావనీయత్తా . తతో వస్ససతసహస్సతో ఓరమేవ బుద్ధుప్పాదకాలో.

౧౦౮. సముస్సితట్ఠేన యూపో వియాతి **యూపో,** యూపన్తి ఏత్థ సత్తా అనేకభూమికకూటాగారోవరకాదివన్తతాయాతి **యూపో,** పాసాదో. **రఞ్ఞో హేతుభూతేనాతి** హేతుఅత్థే కరణవచనన్తిదస్సేతిఉస్సాహసమ్పత్తిఆదినా. మహతా రాజానుభావేన, మహతా చ కిత్తిసద్దేన సమన్నాగతత్తా చతూహి సఙ్గహవత్థూహి మహాజనస్స రఞ్జనతో **మహాపనాదో నామ రాజా జాతో. జాతకేతి** మహాపనాదజాతకే (జా॰ ౧.౩.౪౦ మహాపనాదజాతకే).

పనాదో నామ సో రాజాతి "అతీతే పనాదో నామ సో రాజా అహోసీ"తి అత్తభావన్తరతాయ అత్తానం పరం వియ నిద్దిసతి. ఆయస్మా హి భద్దజిత్థేరో అత్తనా అజ్ఝావుత్థపుబ్బం సువణ్ణపాసాదం దస్సేత్వా ఏవమాహ. **యస్స యూపో సువణ్ణయోతి** యస్స రఞ్ఞో అయం యూపో పాసాదో సువణ్ణయో సువణ్ణమయో. **తిరియం సోళసుబ్బేధోతి** విత్థారతో సోళససరపాతప్పమాణో, సో పన అడ్ఢయోజనప్పమాణో హోతి. **ఉబ్బమాహు సహస్సధాతి** ఉబ్బం ఉచ్చభావం అస్స పాసాదస్స సహస్సధా సహస్సకణ్డప్పమాణం ఆహు, సో పన యోజనతో పఞ్చవీసతియోజనప్పమాణో హోతి. కేచి పనేత్థ గాథాసుఖత్థం "ఆహూ"తి దీఘం కతం, అహు అహోసీతి అత్థం వదన్తి.

సహస్సకణ్డోతి సహస్సభూమికో, "సహస్సఖణ్డో" తిపి పాఠో, సో ఏవ అత్థో. **సతగేణ్డూతి** అనేకసతనియూహకో. **ధజాలూతి** తత్థ తత్థ నియూహసిఖరాదీసు పతిట్ఠపితేహి సత్తిధజవీరఙ్గధజాదీహి ధజేహి సమ్పన్నో. **హరితామయోతి** చామీకరసువణ్ణమయో. కేచి పన **హరితామయోతి** "హరితమణిపరిక్ఖతో"తి వదన్తి. **గన్ధబ్బాతి** నటా. **ఛసహస్సాని సత్తధాతి** ఛమత్తాని గన్ధబ్బసహస్సాని సత్తధా తస్స పాసాదస్స సత్తసు ఠానేసు రఞ్ఞో అభిరమాపనత్థం నచ్చింసూతి అత్థో. తే ఏవం నచ్చన్తాపి కిర రాజానం హాసేతుం నాసక్ఖింసు. అథ సక్కో దేవరాజా దేవనటం పేసేత్వా సమజ్జం కారేసి, తదా రాజా హసీతి.

కోటిగామో నామ మాపితో. **వత్థూతి** భద్దజిత్థేరస్స వత్థు. తం **థేరగాథావణ్ణనాయం** (థేరగా॰ అట్ఠ॰ భద్దజిత్థేరగాథావణ్ణనాయ) విత్థారతో ఆగతమేవ. **ఇతరస్సాతి** నళకారదేవపుత్తస్స. **అనుభావాతి** పుఞ్ఞానుభావనిమిత్తం.

దానవసేన దత్వాతి తం పాసాదం అత్తనో పరిగ్గహభావవియోజనేన దానముఖే నియోజేత్వా. **విస్సజ్జేత్వాతి** చిత్తేనేవ పరిచ్చజనవసేన దత్వా పున దక్ఖిణేయ్యానం సన్తకభావకరణేన నిరపేక్ఖపరిచ్చాగవసేన విస్సజ్జేత్వా. **ఏత్తకేనాతి** "భూతపుబ్బం భిక్ఖవే"తి ఆదిం కత్వా యావ "పబ్బజిస్సతీ"తి పదం ఏత్తకేన దేసనామగ్గేన.

భిక్ఖునో ఆయువణ్ణాదివడ్ఢనకథావణ్ణనా

౧౧౦. ఇదం భిక్ఖునో ఆయుస్మిన్తి ఆయుస్మిం సాధేతబ్బే ఇదం భిక్ఖునో ఇచ్ఛితబ్బం చిరజీవితాయ హేతుభావతోతి. తేనాహ ‘‘**ఇదం ఆయుకారణ**’’న్తి.

సమ్పన్నసీలస్స అవిప్పటిసారపామోజ్జపీతిపస్సద్ధిసుఖసమాధియథాభూతఞాణాదిసమ్భవతో తంసముట్ఠానపణీతరూపేహి కాయస్స ఫుటత్తా సరీరే వణ్ణధాతు విప్పసన్నా హోతి, కల్యాణో చ కిత్తిసద్దో అబ్భుగ్గచ్ఛతీతి ఆహ ‘‘**సీలవతో హీ**’’తిఆది.

వివేకజం పీతిసుఖాదీతి ఆది-సద్దేన సమాధిజం పీతిసుఖం, అపీతిజం కాయసుఖం, సతిపారిసుద్ధిజం ఉపేక్ఖాసుఖఞ్చ సఙ్గణ్హాతి.

అప్పటిక్కూలతావహోతి అప్పమాణానం సత్తానం, అత్తనో చ తేసు అప్పటిక్కూలభావతో. హితూపసంహారాదివసేన పవత్తియా సబ్బదిసాసు ఫరణఅప్పమాణవసేన సబ్బదిసాసు విప్ఫారికతా.

‘‘**అరహత్తఫలసఙ్ఖాతం బల**’’న్తి వుత్తం తస్స అకుప్పధమ్మతాయ కేనచి అనభిభవనీయభావతో.

‘‘**లోకే**’’తి ఇదం యథా ‘‘**ఏకబలమ్పి**’’తి ఇమినా సమ్బన్ధీయతి, ఏవం “దుప్పసహం దురభిసమ్భవ”న్తి ఇమేహిపి సమ్బన్ధితబ్బం. లోకపరియాపన్నేహేవ హి ధమ్మేహి తేసం బలస్స దుప్పసహతా, దురభిసమ్భవతా, న లోకుత్తరేహీతి. **ఏత్థేవా**తి ఏతస్మిం అరహత్తఫలే ఏవ, తదత్థన్తి అత్థో.

లోకుత్తరపుఞ్ఞమ్పీతి లోకుత్తరపుఞ్ఞమ్పి పుఞ్ఞఫలమ్పి. **యావ ఆసవక్ఖయా పవడ్ఢతి** వివట్టగామికుసలధమ్మానం సమాదానహేతూతి యోజనా. **అమతపానం పివింసు** హేట్ఠిమమగ్గఫలసమధిగమవసేనాతి అధిప్పాయో.

చక్కవత్తిసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౪. అగ్గఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా

వాసేట్ఠభారద్వాజవణ్ణనా

౧౧౧. **ఏత్థాతి** "పుబ్బారామే, మిగారమాతుపాసాదే"తి ఏతస్మిం పదద్వయే. కోయం పుబ్బారామో, కథఞ్చ పుబ్బారామో, కా చ మిగారమాతా, కథఞ్చస్సా పాసాదో అహోసీతి ఏతస్మిం అన్తోలీనే అనుయోగే. **అయం** ఇదాని వుచ్చమానా **అనుపుబ్బికథా** ఆదితో పట్ఠాయ సఙ్ఖేపేనేవ అనుపుబ్బికథా. **పదుముత్తరం భగవన్తం** ఏకం ఉపాసికం అగ్గుపట్ఠాయికట్ఠానే ఠపేన్తం దిస్వాన తత్థ సఞ్జాతగారవబహుమానా తమేవత్థం పురక్ఖత్వా భగవన్తం **నిమన్తేత్వా. మేణ్డకపుత్తస్సాతి** మేణ్డకసేట్ఠిపుత్తస్స. **సోతాపన్నా అహోసి** తథా కతాధికారత్తా.

మాతుట్ఠానే ఠపేసి అత్తనో సీలాచారసమ్పత్తియా గరుట్ఠానియత్తా. **ఉపయోగన్తి** తత్థ తత్థ అప్పేతబ్బట్ఠానే అప్పనావసేన వినియోగం అగమంసు. **అఞ్ఞేహి చ** వేళురియలోహితఙ్కమసారగల్లాదీహి. **భస్సతీతి** ఓతరతి. **సుద్ధపాసాదోవ న సోభతీతి** కేవలో ఏకపాసాదో ఏవ విహారో న సోభతి. నియూహాని బహూని నీహరిత్వా కత్తబ్బసేనాసనాని "దువడ్ఢగేహానీ"తి వదన్తి. మజ్ఝే గబ్భో సమన్తతో అనుపరియాయతోతి ఏవం ద్విక్ఖత్తుం వడ్ఢేత్వా కతసేనాసనాని **దువడ్ఢగేహాని. చూళపాసాదాతి** ఖుద్దకపాసాదా.

ఉత్తరదేవీవిహారో నామ నగరస్స పాచీనద్వారసమీపే కతవిహారో.

తిత్థియలిఙ్గస్స అగ్గహితత్తా **నేవ తిత్థియపరివాసం వసన్తి.** అనుపసమ్పన్నభావతో ఆపత్తియా ఆపన్నాయ అభావతో **న ఆపత్తిపరివాసం వసన్తి. భిక్ఖుభావన్తి** ఉపసమ్పదం. **తేవిజ్జసుత్తన్తి** ఇమస్మిం దీఘనికాయే తేవిజ్జసుత్తం **సుత్వా.**

౧౧౩. **అనువత్తమానా చఙ్కమింసు** అననుచఙ్కమనే యథాధిప్పేతస్స అత్థస్స పుచ్ఛనాదీనం అసక్కుణేయ్యత్తా. **తేసన్తి** తేసం ద్విన్నం. తేనాహ "**పణ్డితతరో**"తి. **అత్థాతి** భవత్థ. **కులసమ్పన్నాతి** సమ్పన్నకులా ఉదితోదితే బ్రాహ్మణకులే ఉప్పన్నా. **బ్రాహ్మణకులాతి** కేనచి పారిజుఞ్ఞేన అనుపద్దుతా ఏవ బ్రాహ్మణకులా. తేనాహ "**భోగాదిసమ్పన్నా**"న్తిఆది. **ఇమే బ్రాహ్మణా** ఉచ్చా హుత్వా "ఇమం వసలం పబ్బజ్జం పబ్బజింసూ"తిఆదినా జాతిఆదీని ఘట్టేన్తా **అక్కోసన్తి. పరిభాసన్తీతి** పరిభవిత్వా భాసన్తి. **అత్తనో అనురూపాయాతి** అత్తనో అజ్ఝాసయస్స అనురూపాయ. అన్తరన్తరా విచ్ఛిజ్జ పవత్తియమానా పరిభాసా పరిపుణ్ణా నామ న హోతి ఖణ్డభావతో, తబ్బిపరియాయతో పరిపుణ్ణా నామ హోతీతి ఆహ "**అన్తరా**"తిఆది.

అప్పతిట్ఠతాయాతి అపస్సయరహితతా. **విభిన్నోతి** వినట్ఠో.

ఇతరే తయో వణ్ణాతి ఖత్తియాదయో వణ్ణా **హీనా.** నను ఖత్తియావ సేట్ఠా వణ్ణా యథా బుద్ధా ఏతరహి ఖత్తియకులే ఏవ ఉప్పన్నాతి? సచ్చమేతం, తే పన అత్తనో మిచ్ఛాభిమానేన, మిచ్ఛాగాహేన చ "బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో"తి వదన్తి, తం తేసం వచనమత్తం. "**సుజ్ఝన్తీతి** సుద్ధా హోన్తి, న నిన్దం గరహం పాపుణన్తీ"తి వదన్తి. **సుజ్ఝన్తి** వా సంసారతో సుజ్ఝన్తి, న సేసా వణ్ణా అసుక్కజాతికత్తా, మన్తజ్ఝేనాభావతో చాతి. బ్రహ్మునో **ముఖతో జాతా** వేదవచనతో జాతాతి ముఖతో జాతా. తతో ఏవ బ్రహ్మునో మహాబ్రహ్మునో వేదవచనతో విజాతాతి **బ్రహ్మజా.** తేన దువిధేనాపి నిమ్మితాతి **బ్రహ్మనిమ్మితా.** వేదవేదఙ్గాదిబ్రహ్మదాయజ్జం అరహన్తీతి **బ్రహ్మదాయాదా. ముణ్డకే సమణకేతి** ఏత్థ క-కారో గరహాయన్తి ఆహ "**నిన్దన్తా**

జిగుచ్ఛన్తా వదన్తీ''తి. ఇబ్భేతి సుద్దే, తే పన ఘరబన్ధనేన బద్ధా నిహీనతరాతి ఆహ ''**గహపతికే**''తి. **కణ్హేతి** కణ్హజాతికే. బన్ధనట్ఠేన **బన్ధు**, కస్స పన బన్ధూతి ఆహ ''**మారస్స బన్ధుభూతే**''తి. **పాదాపచ్చేతి** పాదతో జాతాపచ్చే. అయం కిర బ్రాహ్మణానం లద్ధి "బ్రాహ్మణా బ్రహ్మునో ముఖతో జాతా, ఖత్తియా ఉరతో, ఊరూహి వేస్సా, పాదతో సుద్దా"తి.

౧౧౪. యస్మా పఠమకప్పికకాలే చతువణ్ణవవత్థానం నత్థి, సబ్బేవ సత్తా ఏకసదిసా, అపరభాగే పన తేసం పయోగభేదవసేన అహోసి, తస్మా వుత్తం ''**పోరాణం...పే.... అజానన్తా**''తి. **లద్ధిభిన్దనత్థాయాతి** "బ్రాహ్మణా బ్రహ్మునో పుత్తా ఓరసా ముఖతో జాతా"తి ఏవం పవత్తాయ లద్ధియా వినివేఠనత్థం. **పుత్తప్పటిలాభత్థాయాతి** "ఏవం మయం పేత్తికం ఇణం సోధేస్సామా"తి లద్ధియం ఠత్వా పుత్తప్పటిలాభాయ. అయఞ్హేత్థ ధమ్మికానం బ్రాహ్మణానం అజ్ఝాసయో. **సఞ్జాతపుప్ఫాతి** రజస్సలా. ఇత్థీనఞ్హి కుమారిభావప్పత్తితో పట్ఠాయ పచ్ఛిమవయతో ఓరం అసతి విబన్ధే అట్ఠమే అట్ఠమే సత్తాహే గబ్భాసయసఞ్ఞితే తతియే ఆవత్తే కతిపయా లోహితపీళకా సణ్ఠహిత్వా అగ్గహితపుప్ఫా ఏవ భిజ్జన్తి, తతో లోహితం పగ్ఘరతి, తత్థ ఉతుసమఞ్ఞా, పుప్ఫసమఞ్ఞా చ. **నేసన్తి** బ్రాహ్మణానం. **సచ్చవచనం సియాతి** "బ్రహ్మునో పుత్తా"తిఆదివచనం సచ్చం యది సియా, **బ్రాహ్మణీనం...పే.... ముఖం భవేయ్య**, న చేతం అత్థి.

చతువణ్ణసుద్ధివణ్ణనా

౧౧౫. **ముఖచ్ఛేదకవాదన్తి** "బ్రాహ్మణా మహాబ్రహ్మునో ముఖతో జాతా"తి వాదస్స ఛేదకవాదం. **అరియభావే అసమత్థాతి** అనరియభావావహా. **పకతికాళకాతి** సభావేనేవ న సుద్ధా. **కణ్హోతి** కిలిట్ఠో ఉపతాపకో. తేనాహ ''**దుక్ఖోతి అత్థో**''తి.

సుక్కభావో నామ పరిసుద్ధతాతి ఆహ ''**నిక్కిలేసభావేన పణ్డరా**''తి. **సుక్కోతి** న కిలిట్ఠో అనుపతాపకోతి వుత్తం ''**సుఖోతి అత్థో**''తి.

౧౧౬. **ఉభయవోకిణ్ణేతి** వచనవిపల్లాసేన వుత్తన్తి ఆహ ''**ఉభయేసు వోకిణ్ణేసూ**''తి. **మిస్సీభూతేసూతి** "కదాచి కణ్హా ధమ్మా, కదాచి సుక్కా ధమ్మా"తి ఏవం ఏకస్మిం సన్తానే, ఏకస్మింయేవ చ అత్తభావే పవత్తియా మిస్సీభూతేసు, న పన ఏకజ్ఝం పవత్తియా. **ఏత్థాతి** అనన్తరవుత్తధమ్మావ అన్వాదిట్ఠాతి ఆహ ''**కణ్హసుక్కధమ్మేసూ**''తి. యస్మా చ తే బ్రాహ్మణా న చేవ తే ధమ్మే అతిక్కన్తా, యాయ చ పటిపదాయ అతిక్కమేయ్యుం, సాపి తేసం పటిపదా నత్థి, తస్మా వుత్తం ''**వత్తమానాపీ**''తి. **నానుజానన్తి** అయథాభుచ్చవాదభావతో. **అనుజాననఞ్చ** నామ అబ్భనుమోదనన్తి తదభావం దస్సేన్తేన ''**నానుమోదన్తి, న పసంసన్తీ**''తి వుత్తం. **చతున్నం వణ్ణానన్తి** నిద్ధారణే సామివచనం. **తేసన్తి** పన సమ్బన్ధేపి వా సామివచనం. **తే చ** బ్రాహ్మణా **న ఏవరూపా** న ఏదిసా, యాదిసో అరహా ఏకదేసేనాపి తేన తేసం సదిసతాభావతో, **తస్మా** తేన కారణేన **నేసం** బ్రాహ్మణానం "బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో"తి వాదం **విఞ్ఞూ** యథాభూతవాదినో బుద్ధాదయో అరియా **నానుజానన్తి.**

ఆరకత్తాదీహీతి ఏత్థ కిలేసానం ఆరకత్తా పహీనభావతో దూరత్తా **అరహం,** కిలేసారీనం హతత్తా **అరహం,** సంసారచక్కస్స అరానం హతత్తా **అరహం,** పచ్చయాదీనం అరహత్తా **అరహం,** పాపకరణే రహాభావేన **అరహన్తి** ఏవమత్థో వేదితబ్బో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౨౫ ఆదయో), తం సంవణ్ణనాసు (విసుద్ధి॰ టీ॰ ౧.౧౨౪) చ వుత్తనయేన వేదితబ్బో . **ఆసవానం ఖీణత్తాతి** చతున్నమ్పి ఆసవానం అనవసేసతో పహీనత్తా. **బ్రహ్మచరియవాసన్తి**

మగ్గబ్రహ్మచరియవాసం. తస్స వాసస్స పరియోసితత్తా **వుత్థవాసో,** దసన్నమ్పి వా అరియవాసానం వుత్థత్తా **వుత్థవాసో.** వుత్తఞ్హేతం –

> "దసయిమే, భిక్ఖవే, అరియావాసా, యదరియా ఆవసింసు వా ఆవసన్తి వా ఆవసిస్సన్తి వా. కతమే దస? ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు పఞ్చఙ్గవిప్పహీనో హోతి ఛళఙ్గసమన్నాగతో ఏకారక్ఖో చతురాపస్సేనో పనుణ్ణపచ్చేకసచ్చో సమవయసట్ఠేసనో అనావిలసఙ్కప్పో పస్సద్ధకాయసఙ్ఖారో సువిముత్తచిత్తో సువిముత్తపఞ్ఞో. ఇమే ఖో, భిక్ఖవే, దస అరియావాసా"తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౧౯).

వుస్సతీతి వా **వుసితం,** అరియమగ్గో, అరియఫలఞ్చ, తం ఏతస్స అత్థీతి అతిసయవచనిచ్ఛావసేన అరహా **''వుసితవా''**తి వుత్తో. **కరణీయం** నామ పరిఞ్ఞాపహానసచ్ఛికిరియాభావనా దుక్ఖస్సన్తం కాతుకామేహి ఏకన్తతో కత్తబ్బత్తా, తం పన యస్మా చతూహి మగ్గేహి పచ్చేకం చతూసు సచ్చేసు కాతబ్బం కతం, తస్మా వుత్తం **''చతూహి...పే॰... కతకరణీయో''**తి. ఓసీదాపనట్ఠేన భారా వియాతి **భారా,** కిలేసా, ఖన్ధా చ. వుత్తఞ్హి "భారా హవే పఞ్చక్ఖన్ధా"తి (సం॰ ని॰ ౩.౨౨) **ఓహారితోతి** అపనీతో. **సకో అత్థో సదత్థోతి** ఏత్థ **ద**-కారో పదసన్ధికరో. కామం దిట్ఠిఆదయోపి సంయోజనాని ఏవ, తథాపి తణ్హాయ భవసంయోజనట్ఠో సాతిసయో. యథాహ "అవిజ్జానీవరణానం సత్తానం తణ్హాసంయోజనాన"న్తి. (సం॰ ని॰ ౨.౧౨౪, ౧౨౬, ౧౨౭, ౧౩౨, ౧౩౪, ౧౩౬, ౧౪౨; ౩.౨౨.౨౨౦; కథా॰ ౭౫) తతో సా ఏవ సుత్తే (దీ॰ ని॰ ౨.౪౦౦; మ॰ ని॰ ౧.౯౩, ౧౩౩; ౩.౩౭౩; సం॰ ని॰ ౩.౧౦౮౧; పటి॰ మ॰ ౧.౩౪ ఆదయో) సముదయసచ్చభావేన వుత్తా, తస్మా వుత్తం **''భవసంయోజనం వుచ్చతి తణ్హా''**తి. **సమ్మదఞ్ఞా విముత్తోతి** సమ్మా అఞ్ఞాయ జాననభూతాయ అగ్గమగ్గపఞ్ఞాయ సమ్మా యథాభూతం యం యథా జానితబ్బం, తం తథా జానిత్వా విముత్తో. **ఇమస్మిం లోకేతి** ఇమస్మిం సత్తలోకే. **ఇధత్తభావేతి** ఇమస్మిం అత్తభావే, **పరత్తభావేతి** పరస్మిం అత్తభావే, ఇధలోకే, పరలోకే చాతి అత్థో.

౧౧౭. **అన్తరవిరహితాతి** విభాగవిరహితా. తేనాహ **''అత్తనో కులేన సదిసా''**తి. అనుయన్తీతి అనుయన్తా, అనుయన్తా ఏవ **అనుయన్తా,** అనువత్తకా. తేనాహ **''వసవత్తినో''**తి.

౧౧౮. **నివిట్ఠాతి** సద్ధేయ్యవత్థుస్మిం అనుపవిసనవసేన నివిట్ఠా. తతో ఏవ తస్మిం అధికం నివిసనతో **అభినివిట్ఠా. అచలట్ఠితాతి** అచలభావే ఠితా.

యన్తి యం కథేతబ్బధమ్మం అనుపధారేత్వా, తదత్థఞ్చ అప్పచ్చక్ఖం కత్వా కథనం, **ఏతం అట్ఠానం** అకారణం తస్స బోధిమూలేయేవ సముచ్ఛిన్నత్తా. **విచ్ఛిన్దజననత్థన్తి** రతనత్తయసద్ధాయ విచ్ఛిన్దస్స ఉప్పాదనత్థం, అఞ్ఞథత్తాయాతి అత్థో. **సోతి** మారో. **ముసావాదం కాతుం నాసక్ఖీతి** ఆగతఫలస్స అరియసావకస్స పురతో ముసా వత్తుం న విసహి, తస్మా **ఆమ మారోస్మీతి పటిజాని. సిలాపథవియన్తి** రతనమయసిలాపథవియం. సినేరుం కిర పరివారేత్వా ఠితో భూమిప్పదేసో సత్తరతనమయో, "సువణ్ణమయో"తి కేచి, సా విత్థారతో, ఉబ్బేధతో అనేకయోజనసహస్సపరిమాణా అతివియ నిచ్చలా. **కిం త్వం ఏత్థాతి** కిం కారణా త్వం ఏత్థ. "ఠితో"తి **అచ్ఛరం పహరి. ఠాతుం అసక్కోన్తోతి** అరియసావకస్స పురతో ఠాతుం అసక్కోన్తో. అయఞ్హి అరియధమ్మాధిగమస్స ఆనుభావో, యం మారోపి నామ మహానుభావో ఉజుకం పటిప్ఫరితుం న సక్కోతి.

మగ్గో ఏవ మూలం **మగ్గమూలం,** తస్స. **సఞ్జాతత్తా** ఉప్పన్నత్తా. **తేన మగ్గమూలేన** పతిట్ఠితసన్తానే లద్ధపతిట్ఠా. భగవతో దేసనాధమ్మం నిస్సాయ అరియాయ జాతియా జాతో **''భగవన్తం నిస్సాయ అరియభూమియం జాతో''**తి వుత్తో. **''ఉరే వసిత్వా''**తి ఇదం ధమ్మఘోసస్స ఉరతో సముట్ఠానతాయ వుత్తం. ఉరే వాయామజనితాభిజాతితాయ వా **ఓరసో.** ముఖతో జాతేన జాతో **''ముఖతో జాతో''**తి వుత్తో. కారణకారణేపి హి కారణే వియ వోహారో హోతి "తిణేహి భత్తం సిద్ధ"న్తి. కేచి పన "విమోక్ఖముఖస్స వసేన జాతత్తా ముఖతో జాతో"తి వదన్తి, తత్థాపి వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. పురిమేనత్థేన యోనిజో, సేదజో, ముఖజోతి తీసు సమ్బన్ధేసు ముఖజేన సమ్బన్ధేన భగవతో పుత్తభావో విభావితో. అత్థద్వయేనాపి ధమ్మజభావోయేవ దీపితో. అరియధమ్మప్పత్తితో లద్ధవిసేసో హుత్వా పవత్తో తదుత్తరకాలికో ఖన్ధసన్తానో "అరియధమ్మతో జాతో"తి వేదితబ్బో, అరియధమ్మం వా మగ్గఫలం నిస్సాయ, ఉపనిస్సాయ చ జాతో సబ్బోపి ధమ్మప్పబన్ధో "అరియధమ్మతో జాతో"తి గహేతబ్బో. తేసం పన అరియధమ్మానం అపరియోసితకిచ్చతాయ అరియభావేన అభినిబ్బత్తిమత్తం ఉపాదాయ **''అరియధమ్మతో జాతత్తా''**తి వుత్తం. పరియోసితకిచ్చతాయ తథా నిబ్బత్తిపారిపూరిం ఉపాదాయ **''నిమ్మితత్తా''**తి వుత్తం, యతో "ధమ్మజో ధమ్మనిమ్మితో"తి వుత్తం. "నవలోకుత్తరధమ్మదాయం ఆదియతీతి ధమ్మదాయాదో" తిపి పాఠో. **అస్సాతి** "భగవతోమ్హిపుత్తో"తిఆదినా వుత్తస్స వాక్యస్స. **అత్థం దస్సేన్తో**తి భావత్థం పకాసేన్తో. తథాగతస్స అనఞ్ఞసాధారణసీలాదిధమ్మక్ఖన్ధస్స సమూహనివేసవసేన ధమ్మకాయతాయ న కిఞ్చి వత్తబ్బం అత్థి, సత్థుట్ఠానియస్స పన ధమ్మకాయతం దస్సేతుం "కస్మా తథాగతో ధమ్మకాయోతి వుత్తో"తి సయమేవ పుచ్ఛం సముట్ఠాపేత్వా **''తథాగతో హీ''**తిఆదినా తమత్థం విస్సజ్జేతి. **హదయేన చిన్తేత్వా**తి "ఇమం ధమ్మం ఇమస్స దేసేస్సామీ"తి తస్స ఉపగతస్స వేనేయ్యజనస్స బోధనత్థం చిత్తేన చిన్తేత్వా. **వాచాయ అభినీహరీ**తి సద్ధమ్మదేసనావాచాయ కరవీకరుతమఞ్జునా బ్రహ్మస్సరేన వేనేయ్యసన్తానాభిముఖం తదజ్ఝాసయానురూపం హితమత్థం నీహరి ఉపనేసి. **తేనా**తి తేన కారణేన ఏవంసద్ధమ్మాధిముత్తిభావేన. **అస్సా**తి తథాగతస్స. **ధమ్మమయత్తా**తి ధమ్మభూతత్తా. ఇధాధిప్పేతధమ్మో సేట్ఠట్ఠేన బ్రహ్మభూతోతి ఆహ **''ధమ్మకాయత్తా ఏవ బ్రహ్మకాయో''**తి. సబ్బసో అధమ్మం పజహిత్వా అనవసేసతో ధమ్మో ఏవ భూతోతి **ధమ్మభూతో.** తథారూపో చ యస్మా సభావతో ధమ్మో ఏవాతి వత్తబ్బతం అరహతీతి ఆహ **''ధమ్మసభావో''**తి.

౧౧౯. **సేట్ఠచ్ఛేదకవాదన్తి** "బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౧౬) ఏవం వుత్తసేట్ఠభావచ్ఛేదకవాదం. **అపరేనపి నయేనా**తి యథావుత్తసేట్ఠచ్ఛేదకవాదతో అపరేనపి పోరాణకలోకుప్పత్తిదస్సననయేన. **సేట్ఠచ్ఛేద...పే॰... దస్సేతున్తి** సోపి హి "బ్రాహ్మణోవ సేట్ఠో వణ్ణో, హీనా అఞ్ఞే వణ్ణా"తి, "బ్రాహ్మణా బ్రహ్మునో పుత్తా ఓరసా ముఖతో జాతా బ్రహ్మజా"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౧౪) చ ఏవం పవత్తాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియా వినివేఠనో జాతిబ్రాహ్మణానం సేట్ఠభావస్స ఛేదనతో సేట్ఠచ్ఛేదనవాదో నామ హోతీతి దస్సేతున్తి అత్థో.

ఇత్థభావన్తి ఇమం పకారతం మనుస్సభావం. సామఞ్ఞజోతనా హి విసేసే అవతిట్ఠతి, పకరణవసేన వా అయమత్థో అవచ్ఛిన్నో దట్ఠబ్బో. **మనోమయా**తి బాహిరపచ్చయేన వినా కేవలం ఉపచారఝానమనసావ నిబ్బత్తా. యాయ ఉపచారజ్ఝానచేతనాయ తే తత్థ నిబ్బత్తా, నీవరణవిక్ఖమ్భనాదినా ఉళారో తస్సా పవత్తివిసేసో, తస్మా ఝానఫలకప్పో తస్సా ఫలవిసేసోతి ఆహ **''బ్రహ్మలోకే వియా''**తిఆది. **''సయంపభా''**తి పదానం తత్థ సూరియాలోకాదీహి వినా అన్ధకారం విధమన్తా సయమేవ పభాసన్తీతి **సయంపభా,** అన్తలిక్ఖే ఆకాసే చరన్తీతి **అన్తలిక్ఖచరా,** తదఞ్ఞకామావచరసత్తానం వియ సరీరస్స విచరణట్ఠానస్స అసుభతాభావతో **సుభం,** సుభేవ తిట్ఠన్తీతి **సుభట్ఠాయినో**తి అత్థో వేదితబ్బో.

రసపథవిపాతుభావవణ్ణనా

౧౨౦. సబ్బం చక్కవాళన్తి అనవసేసం కోటిసతసహస్సం చక్కవాళం. **సమతనీతి** సఞ్ఛాదేన్తీ విప్ఫరి, సా పన తస్మిం ఉదకే పతిట్ఠితా అహోసీతి ఆహ **''పతిట్ఠహీ''**తి. **వణ్ణేన సమ్పన్నాతి** సమ్పన్నవణ్ణా. **మక్ఖికణ్డకరహితన్తి** మక్ఖికాహి చ తాసం అణ్డకేహి చ రహితం.

అతీతానన్తరేపి కప్పే లోలోయేవ. కస్మా? ఏవం చిరపరిచితలోలతావసేన సబ్బపఠమం తథా అకాసీతి దస్సేతి. **కిమేవిదన్తి** ''వణ్ణతో, గన్ధతో చ తావ ఞాతం, రసతో పన కిమేవిదం భవిస్సతీ''తి సంసయజాతో వదతి. **తిట్ఠతీతి** అట్ఠాసి.

చన్దిమసూరియాదిపాతుభావవణ్ణనా

౧౨౧. ఆలుప్పకారకన్తి ఏత్థ ఆలోపపరియాయో **ఆలుప్ప**-సద్దోతి ఆహ **''ఆలోపం కత్వా''**తి. పచ్చక్ఖభూతానమ్పి చన్దిమసూరియానం పవత్తియం లోకియానం సమ్మోహో హోతి, తం విధమితుం **''కో పన తేస''**న్తిఆదినా అట్ఠ పఞ్హావిస్సజ్జనాని గహితాని. తత్థ **తేసన్తి** చన్దిమసూరియానం. **కస్మిన్తి** కస్మిం ఠానే. **''కో ఉపరీ''**తి ఏతేనేవ కో హేట్ఠాతి అయమత్థో వుత్తోయేవ. తథా **''కో సీఘం గచ్ఛతీ''**తి ఇమినా కో సణికం గచ్ఛతీతి అయమ్పి అత్థో వుత్తోయేవ. **వీథియోతి** గమనవీథియో. **ఏకతోతి** ఏకస్మిం ఖణే **పాతుభవన్తి.** సూరియమణ్డలే పన అత్థఙ్గతే చన్దమణ్డలం పఞ్ఞాయిత్థ. **ఛన్దం ఞత్వా వాతి** రుచిం ఞత్వా వియ.

ఉభయన్తి అన్తో, బహి చ.

ఉజుకన్తి ఆయామతో, విత్థారతో, ఉబ్బేధతో చ. **పరిమణ్డలతోతి** పరిక్ఖేపతో.

ఉజుకం సణికం గచ్ఛతి అమావాసియం సూరియేన సద్ధిం గచ్ఛన్తో దివసే దివసే థోకం థోకం ఓహీయన్తో పుణ్ణమాసియం ఉపడ్ఢమగ్గమేవ ఓహీయనతో. **తిరియం సీఘం** గచ్ఛతి ఏకస్మిమ్పి మాసే కదాచి దక్ఖిణతో, కదాచి ఉత్తరతో దస్సనతో. **''ద్వీసు పస్సేసూ''**తి ఇదం యేభుయ్యవసేన వుత్తం. చన్దస్స పురతో, పచ్ఛతో, సమఞ్చ తారకా గచ్ఛన్తియేవ. **అత్తనో ఠానన్తి** అత్తనో గమనట్ఠానం. **న విజహన్తి** అత్తనో వీథియావ గచ్ఛనతో. సూరియస్స ఉజుకం గమనస్స సీఘతా చన్దస్స గమనం ఉపాదాయ వేదితబ్బా. **తిరియం గమనం** దక్ఖిణదిసతో ఉత్తరదిసాయ, ఉత్తరదిసతో చ దక్ఖిణదిసాయ గమనం **దన్ధం** ఛహి ఛహి మాసేహి ఇజ్ఝనతో. **సోతి** సూరియో. **కాళపక్ఖఉపోసథతోతి** కాళపక్ఖే ఉపోసథే చన్దేన సహేవ గన్త్వా తతో పరం. **పాటిపదదివసేతి** సుక్కపక్ఖపాటిపదదివసే. **ఓహాయ గచ్ఛతి** అత్తనో సీఘగామితాయ, తస్స చ దన్ధగామితాయ. **లేఖా వియ పఞ్ఞాయతి** పచ్ఛిమదిసాయం. **యావ ఉపోసథదివసాతి** యావ సుక్కపక్ఖఉపోసథదివసా. **''చన్దో అనుక్కమేన వడ్ఢిత్వా''**తి ఇదం ఉపరిభాగతో పతితసూరియాలోకతాయ హేట్ఠతో పవత్తాయ సూరియస్స దూరభావేన దివసే దివసే అనుక్కమేన పరిహాయమానాయ అత్తనో ఛాయాయ వసేన అనుక్కమేన చన్దమణ్డలప్పదేసస్స వడ్ఢమానస్స వియ దిస్సమానతాయ వుత్తం, తస్మా అనుక్కమేన వడ్ఢిత్వా వియ. **ఉపోసథదివసే** పుణ్ణమాయం **పరిపుణ్ణో హోతి,** పరిపుణ్ణమణ్డలో హుత్వా దిస్సతీతి అత్థో. **ధావిత్వా గణ్హాతి** చన్దస్స దన్ధగతితాయ, అత్తనో చ సీఘగతితాయ. **అనుక్కమేన హాయిత్వాతి** ఏత్థ ''అనుక్కమేన వడ్ఢిత్వా''తి ఏత్థ వుత్తనయేన అత్థో వేదితబ్బో. తత్థ పన ఛాయాయ హాయమానతాయ మణ్డలం వడ్ఢమానం వియ దిస్సతి, ఇధ ఛాయాయ వడ్ఢమానతాయ మణ్డలం హాయమానం వియ దిస్సతి.

యాయ వీథియా సూరియే గచ్ఛన్తే వస్సవలాహకా దేవపుత్తా సూరియాభితాపసన్తత్తా అత్తనో విమానతో న నిక్ఖమన్తి, కీళాపసుతా హుత్వా న విచరన్తి, తదా కిర సూరియస్స విమానం పకతిమగ్గతో అధో ఓతరిత్వా విచరతి, తస్స ఓరుయ్హ చరణేనేవ చన్దవిమానమ్పి అధో ఓరుయ్హ చరతి తగ్గతికత్తా, తస్మా సా వీథి ఉదకాభావేన అజానురూపతాయ **"అజవీథీ"**తి సమఞ్ఞం గతా. యాయ పన వీథియా సూరియే గచ్ఛన్తే వస్సవలాహకా దేవపుత్తా సూరియాభితాపాభావతో అభిణ్హం అత్తనో విమానతో బహి నిక్ఖమిత్వా కీళాపసుతా ఇతో చితో చ విచరన్తి, తదా కిర సూరియవిమానం పకతిమగ్గతో ఉద్ధం ఆరుహిత్వా విచరతి, తస్స ఉద్ధం ఆరుయ్హ చరణేనేవ చన్దవిమానమ్పి ఉద్ధం ఆరుయ్హ చరతి తగ్గతికత్తా, తగ్గతికతా చ సమానగతినా వాతమణ్డలేన విమానస్స ఫేల్లితబ్బత్తా, తస్మా సా వీథి ఉదకబహుభావేన నాగానురూపతాయ **"నాగవీథీ"**తి సమఞ్ఞం గతా. యదా సూరియో ఉద్ధమనారుహన్తో, అధో చ అనోతరన్తో పకతిమగ్గేనేవ గచ్ఛతి, తదా వస్సవలాహకా యథాకాలం, యథారుచి చ విమానతో నిక్ఖమిత్వా సుఖేన విచరన్తి, తేన కాలేన కాలం వస్సనతో లోకే ఉతుసమతా హోతి, తాయ ఉతుసమతాయ హేతుభూతాయ సా చన్దిమసూరియానం గతి గవానురూపతాయ **"గోవీథీ"**తి సమఞ్ఞం గతా. తేన వుత్తం **"అజవీథీ"**తిఆది.

ఏవం "కతి నేసం వీథియో"తి పఞ్హం విస్సజ్జేత్వా "కథం విచరన్తీ"తి పఞ్హం విస్సజ్జేతుం **"చన్దిమసూరియా"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సినేరుతో బహి నిక్ఖమన్తీ**తి సినేరుసమీపేన తం పదక్ఖిణం కత్వా గచ్ఛన్తా తతో గమనవీథితో బహి అత్తనో తిరియగమనేన చక్కవాళాభిముఖా నిక్ఖమన్తి. **అన్తో విచరన్తీ**తి ఏవం ఛ మాసే ఖణే ఖణే సినేరుతో అపసక్కనవసేన తతో నిక్ఖమిత్వా చక్కవాళసమీపం పత్వా, తతోపి ఛ మాసే ఖణే ఖణే అపసక్కనవసేన నిక్ఖమిత్వా సినేరుసమీపం పాపుణన్తా అన్తో విచరన్తి. ఇదాని తమేవత్థం సఙ్ఖేపేన వుత్తం వివరితుం **"తేహి"**తిఆది వుత్తం. సినేరుస్స, చక్కవాళస్స చ యం ఠానం వేమజ్ఝం, తస్స, సినేరుస్స చ యం ఠానం వేమజ్ఝం, తేన గచ్ఛన్తా **"సినేరుసమీపేన విచరన్తీ"**తి వుత్తా, న సినేరుస్స అగ్గాళిన్దఅల్లీనా. **చక్కవాళసమీపేన చరిత్వా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **మజ్ఝేనా**తి సినేరుస్స, చక్కవాళస్స చ ఉజుకం వేమజ్ఝేన మగ్గేన. **చిత్రమాసే మజ్ఝేనా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

ఏకప్పహారేనాతి ఏకవేలాయ, ఏకేనేవ వా అత్తనో ఏకప్పహారేన. **మజ్ఝన్హికో**తి ఠితమజ్ఝన్హికో కాలో **హోతి.** తదా హి సూరియమణ్డలం ఉగ్గచ్ఛన్తం హుత్వాపి ఇమస్మిం దీపే ఠితస్స ఉపడ్ఢమేవ దిస్సతి, ఉత్తరకురూసు ఠితస్స ఓగచ్ఛన్తం హుత్వా. ఏవఞ్హి ఏకవేలాయమేవ తీసు దీపేసు ఆలోకకరణం.

యేసు కత్తికాదినక్ఖత్తసమఞ్ఞా, తానిపి తారకరూపాని యేవాతి వుత్తం **"సేసతారకరూపాని చా"**తి, నక్ఖత్తసఞ్ఞితతారకరూపతో అవసిట్ఠతారకరూపానీతి అత్థో. ఉభయానిపి తాని దేవతానం వసనకవిమానానీతి వేదితబ్బాని. రా-సద్దో తియతి ఛిజ్జతి ఏత్థాతి **రత్తి,** సత్తానం సద్దస్స వూపసమనకాలోతి అత్థో. దిబ్బన్తి సత్తా కీళన్తి జోతన్తి ఏత్థాతి **దివా.** సత్తానం ఆయుం మినన్తో వియ సియతి అన్తం కరోతీతి **మాసో.** తం తం కిరియం అరతి వత్తేతీతి **ఉతు.** తం తం సత్తం, ధమ్మప్పవత్తిఞ్చ సఙ్గమ్మ వదన్తో వియ సరతి వత్తేతీతి **సంవచ్ఛరో.**

౧౨౨. వివజ్జనం **వివజ్జో,** సో ఏవ **వేవజ్జం,** వణ్ణస్స వేవజ్జం **వణ్ణవేవజ్జం,** వణ్ణసమ్పత్తియా విగమో, తస్స పన అత్థితా **"వణ్ణవేవజ్జతా"**తి వుత్తా. తేనాహ **"వివజ్జభావో"**తి. **తేస**న్తి వణ్ణవన్తానం సత్తానం. **అతిమానప్పచ్చయా**తి దుబ్బణ్ణవమ్భనవసేన అతిక్కమ్మ అత్తనో వణ్ణం పటిచ్చ మానపచ్చయా, మానసమ్పగ్గణ్హననిమిత్తన్తి అత్థో. సాతిసయో రసో

ఏతిస్సా అత్థీతి **రసాతి లద్ధమానాయ, అనుభాసింసూతి** అనురోధవసేన భాసింసు. **లోకుప్పత్తివంసకథన్తి** లోకుప్పత్తివంసజం పవేణీకథం, ఆదికాలే ఉప్పన్నం పవేణీఆగతకథన్తి అత్థో. "అనుపతన్తీ"తిపి పాఠో, సో ఏవత్థో.

భూమిపప్పటకపాతుభావాదివణ్ణనా

౧౨౩. ఏదిసో హుత్వాతి అహిచ్ఛత్తకసదిసో హుత్వా.

౧౨౪. పదాలతాతి ''**పదా**''తి ఏవంనామా ఏకా లతా, సా పన యస్మా సమ్పన్నవణ్ణగన్ధరసా, తస్మా ''**భద్దలతా**''తి వుత్తా. **నాళికాతి** నాళివల్లి. **అహాయీతి** నస్సి.

౧౨౫. అకట్ఠపాకోతి అకట్ఠేయేవ ఠానే ఉప్పజ్జిత్వా పచ్చనకో, నీవారో వియ సఞ్ఞాతో హుత్వా నిప్పజ్జనకోతి అత్థో. **కణో** "కుణ్డక"న్తి చ వుచ్చతి. **థుసన్తి** తణ్డులం పరియోనన్ధిత్వా ఠితత్తచో, తదభావతో ''**అకణో, అథుసో**''తి సాలి వుత్తో. ''**పటివిరూళ్హ**''న్తి ఇదం పక్కభావస్స కారణవచనం. పటివిరూళ్హతో హి తం పక్కన్తి. యస్మిం ఠానే సాయం పక్కో సాలి గహితో, తదేవ ఠానం దుతియదివసే పాతో పక్కేన సాలినా పరిపుణ్ణం హుత్వా తిట్ఠతీతి ఆహ ''**సాయం గహితట్ఠానం పాతో పక్కం హోతీ**''తిఆది. **అలాయితన్తి** లాయితట్ఠానమ్పి తేసం కమ్మప్పచ్చయా అలాయితమేవ **హుత్వా అనూనం** పరిపుణ్ణమేవ **పఞ్ఞాయతి,** న కేవలం పఞ్ఞాయనమేవ, అథ ఖో తథాభూతమేవ హుత్వా తిట్ఠతి.

ఇత్థిపురిసలిఙ్గాదిపాతుభావవణ్ణనా

౧౨౬. ''**మనుస్సకాలే**''తి ఇదం పుబ్బే మనుస్సభూతానంయేవ తత్థ ఇదాని నికన్తివసేన ఉప్పత్తి హోతీతి కత్వా వుత్తం, దేవతానమ్పి పురిమజాతియం ఇత్థిభావే ఠితానం తత్థ విరాగాదిపురిసత్తప్పచ్చయే అసతి తదా ఇత్థిలిఙ్గమేవ పాతుభవతి. **పురిసత్తపచ్చయేతి** "అత్తనోపి అనిస్సరతా, సబ్బకాలం పరాయత్తవుత్తితా, రజస్సలతా వఞ్ఝతా, గబ్భధారణం, పరమాయ పకతియా నిహీనపకతితా, సూరవీరతాభావో, 'అప్పకా జనా'తి 'హీళేతబ్బతా'తి ఏవమాది ఆదీనవపచ్చవేక్ఖణపుబ్బకమ్పి ఇత్థిభావే 'అలం ఇత్థిభావేన, న హి ఇత్థిభావే ఠత్వా చక్కవత్తిసిరిం, న సక్కమారబ్రహ్మాసిరియో పచ్చనుభవితుం, న పచ్చేకబోధిం, న సమ్మాసమ్బోధిం అధిగన్తుం సక్కా'తి ఏవం ఇత్థిభావవిరజ్జనం, 'యథావుత్తఆదీనవవిరహతో ఉత్తమపకతిభావతో సమ్పదమిదం పురిసత్తం నామ సేట్ఠం ఉత్తమం, ఏత్థ ఠత్వా సక్కా ఏతా సమ్పత్తియో సమ్పాపుణితు'న్తి ఏవం పురిసత్తభావే సమ్భావనాపుబ్బకం పత్థనాఠపనం, 'తత్థ నిన్నపోణపబ్భారచిత్తతా'తి" ఏవమాదికే పురిసభావస్స పచ్చయభూతే **ధమ్మే. పూరేత్వా** వడ్ఢేత్వా. పచ్చక్ఖం భూతం, సదిసఞ్చ దిట్ఠధమ్మికం, సమ్పరాయికఞ్చ సువిపులం అనత్థం అచిన్తేత్వా పురిసస్స కామేసు మిచ్ఛాచరణం కేవలం ఇత్థియం ఆసాపత్తి ఫలేనేవాతి ఆసాఆపత్తి ఇత్థిభావావహాపి హోతియేవ. తన్నిన్నపోణపబ్భారభావేన తన్నికన్తియా నిమిత్తభావాపత్తితోతి వుత్తం ''**పురిసో ఇత్థత్తభావం లభన్తో కామేసుమిచ్ఛాచారం నిస్సాయ లభతీ**''తి. **తదాతి** యథావుత్తే పఠమకప్పికకాలే. **పకతియాతి** సభావేన. **మాతుగామస్సాతి** పురిమత్తభావే మాతుగామభూతస్స. **పురిసస్సాతి** ఏత్థాపి "పకతియా"తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **ఉపనిజ్ఝాయతన్తి** ఉపేచ్చ నిజ్ఝాయన్తానం. యథా అఞ్ఞమఞ్ఞస్మిం సారాగో ఉప్పజ్జతి, ఏవం సాపేక్ఖభావేన **ఓలోకేన్తానం. రాగపరిళాహోతి** రాగజో పరిళాహో.

నిబ్బుయ్హమానాయాతి పరిణతా హుత్వా నియ్యమానాయ.

మేథునధమ్మసమాచారవణ్ణనా

౧౨౭. గోమయపిణ్డమత్తమ్పి నాలత్థాతి సమ్మదేవ వివాహకమ్మం నాలత్థాతి అధిప్పాయేన **వదన్తి. పాతబ్యతన్తి** తస్మిం అసద్ధమ్మే కిలేసకామేన పివితబ్బతం కిఞ్చి పివితబ్బవత్థుం పివన్తా వియ అతివియ తోసేత్వా పరిభుఞ్జితబ్బతం **ఆపజ్జింసు, పాతబ్యతన్తి** వా పరిభుఞ్జనకతం **ఆపజ్జింసు** ఉపగచ్ఛింసు. పరిభోగత్థో హి అయం **పా**-సద్దో, కత్తుసాధనో చ **తబ్య**-సద్దో, యథారుచి పరిభుఞ్జింసూతి అత్థో.

సన్నిధికారకన్తి సన్నిధికారం, క-కారో పదవడ్ఢనమత్తన్తి ఆహ ''**సన్నిధిం కత్వా**''తి. **అపదానన్తి** అవఖణ్డనం. **ఏకేకస్మిం ఠానేతి** యత్థ యత్థ వహితం, తస్మిం తస్మిం ఏకేకస్మిం ఠానే. **గుమ్బగుమ్బాతి** పుఞ్జపుఞ్జా.

సాలివిభాగవణ్ణనా

౧౨౮. సీమం ఠపేయ్యామాతి "అయం భూమిభాగో అసుకస్స, అయం భూమిభాగో అసుకస్సా"తి ఏవం పరిచ్ఛేదం కరేయ్యామ. **తం అగ్గం కత్వాతి** తం ఆదిం కత్వా.

మహాసమ్మతరాజవణ్ణనా

౧౩౦. పకాసేతబ్బన్తి దోసవసేన పకాసేతబ్బం. **ఖీపితబ్బన్తి** ఖేపం కాతబ్బం. తేనాహ ''**హారేతబ్బ**''న్తి, సత్తనికాయతో నీహరితబ్బం.

నేసన్తి నిద్ధారణే సామివచనం.

౧౩౧. అక్ఖరన్తి నిరుత్తిం. సా హి మహాజనేన సమ్మతోతి నిద్ధారేత్వా వత్తబ్బతో నిరుత్తి , తస్మింయేవ నిరూళ్హభావతో , అఞ్ఞత్థ అసఞ్చరణతో అక్ఖరన్తి చ వుచ్చతి, తథా సఞ్జానితబ్బతో **సఞ్ఞా,** సమఞ్ఞాయతీతి **సమఞ్ఞా,** పఞ్ఞాపనతో **పఞ్ఞత్తి,** వోహరణతో **వోహారో. ఉప్పన్నోతి** పవత్తో. **న కేవలం అక్ఖరమేవాతి** న కేవలం సమఞ్ఞాకరణమేవ. **ఖేత్తసామినోతి** తం తం భూమిభాగం పరిగ్గహేత్వా ఠితసత్తా. **తీహి సఙ్ఖేహీతి** తివిధకిరియాభిసఙ్ఖతేహి తీహి సఙ్ఖేహి ఖత్తియాదీహి తీహి వణ్ణేహి పరిగ్గహితేహి. "ఖత్తియానుయన్తబ్రాహ్మణగహపతికనేగమజానపదేహి తీహి గహపతీహి పరిగ్గహితేహీ"తి చ వదన్తి. **అగ్గన్తి ఞాతేనాతి** అగ్గం కులన్తి ఞాతేన. ఖత్తియకులఞ్హి లోకే సబ్బసేట్ఠం. యథాహ "ఖత్తియో సేట్ఠో జనేతస్మిం, యే గోత్తపటిసారినో"తి, (దీ॰ ని॰ ౧.౨౭౭; ౩.౧౪౦; మ॰ ని॰ ౨.౩౦; సం॰ ని॰ ౧.౧౮౨, ౨౪౫) అభేదోపచారేన పన అక్ఖరస్స ఖత్తియసద్దస్సపి సేట్ఠతాతి పాళియం "అగ్గఞ్ఞేన అక్ఖరేనా"తి వుత్తం. ఇదాని అభేదోపచారేన వినా ఏవ అత్థం దస్సేతుం ''**అగ్గే వా**''తిఆది వుత్తం.

బ్రాహ్మణమణ్డలాదివణ్ణనా

౧౩౨. యేన అనారమ్భభావేన బాహితాకుసలా "బ్రాహ్మణా"తి వుత్తా, తమేవ తావ దస్సేతుం పాళియం "వీతఙ్గారా"తిఆది వుత్తన్తి తదత్థం దస్సేన్తో ''**పచిత్వా**''తిఆదిమాహ. **తమేనన్తి** వచనవిపల్లాసేన నిద్దేసోతి ఆహ ''**తే ఏతే**''తి. **అభిసఙ్ఖరోన్తాతి** చిత్తమన్తభావేన అఞ్ఞమఞ్ఞం అభివిసిట్ఠే కరోన్తా, బ్రాహ్మణాకప్పభావేన సఙ్ఖరోన్తా చ. **వాచేన్తాతి** పరేసం కథేన్తా,

యే తథా గన్థే కాతుం న జానన్తి. **అచ్ఛన్తీ**తి ఆసన్తి, ఉపవిసన్తీతి అత్థో. తేనాహ "**వసన్తీ**"తి. **అచ్ఛేన్తీ**తి కాలం ఖేపేన్తి. **హీనసమ్మతం** ఝానభావనానుయోగం ఛడ్డేత్వా గన్థే పసుతతాదీపనతో. **సేట్ఠసమ్మతం జాతం** "వేదధరా సోత్తియా సుబ్రాహ్మణాతి ఏవం సేట్ఠసమ్మతం జాతం.

౧౩౩. **మేథునధమ్మం సమాదియిత్వా**తి జాయాపతికభావేన ద్వయం ద్వయం నివాసం అజ్ఝుపగన్త్వా. **వాణిజకమ్మాదికే**తి **ఆది**-సద్దేన కసికమ్మాదిం సఙ్గణ్హాతి.

౧౩౪. **లుద్దాచారకమ్మఖుద్దాచారకమ్ముని**నాతి పరవిహేఠనాదిలుద్దాచారకమ్మునా, నళకారదారుకమ్మాదిఖుద్దాచారకమ్మునా చ. **సుద్దన్తి** ఏత్థ **సు**-ఇతి సీఘత్థే నిపాతో. **దా**-ఇతి గరహణత్థేతి ఆహ "**సుద్దం సుద్దం లహుం లహుం కుచ్ఛితం గచ్ఛన్తీ**"తి.

౧౩౫. **అహూ**తి కాలవిపల్లాసవసేన వుత్తన్తి దస్సేన్తో "**హోతి ఖో**"తి ఆహ. **ఇమినా**తి "ఇమేహి ఖో, వాసేట్ఠ, చతూహి మణ్డలేహి సమణమణ్డలస్స అభినిబ్బత్తి హోతీ"తి ఇమినా వచనేన. **ఇమం దస్సేతీ**తి సమణమణ్డలం నామ...పే.... సుద్ధిం పాపుణన్తీతి ఇమం అత్థజాతం దస్సేతి. యది ఇమేహి...పే.... అభినిబ్బత్తి హోతి, ఏవం సన్తే ఇమానేవ చత్తారి మణ్డలాని పధానాని, సమణమణ్డలం అప్పధానం తతో అభినిబ్బత్తత్తాతి? నయిదమేవన్తి దస్సేతుం "**ఇమానీ**"తిఆది వుత్తం. **సమణమణ్డలం అనువత్తన్తి** గుణేహి విసిట్ఠభావతో. గుణో హి విఞ్ఞూనం అనువత్తనహేతు, న కోలపుత్తియం, వణ్ణపోక్ఖరతా, వాక్కరణమత్తం వా. తేనాహ "**ధమ్మేనేవ అనువత్తన్తి, నో అధమ్మేనా**"తి. సో ధమ్మో చ లోకుత్తరోవ అధిప్పేతో, యేన సంసారతో విసుజ్ఝతి, తస్మా **సమణమణ్డల**న్తి చ సాసనికమేవ సమణగణం వదతీతి దట్ఠబ్బం. తేనాహ "**సమణమణ్డలఞ్హీ**"తిఆది.

దుచ్చరితాదికథావణ్ణనా

౧౩౬. **మిచ్ఛాదిట్ఠివసేన సమాదిన్నకమ్మం** నామ "కో అనుబన్ధితబ్బో. అజోతగ్గిసోట్ఠిమిసో"తిఆదినా యఞ్ఞవిధానాదివసేన పవత్తితం హింసాదిపాపకమ్మం. **మిచ్ఛాదిట్ఠికమ్మస్సా**తి "ఏస సద్ధాధిగతో దేవయానో, యేన యన్తి పుత్తినో విసోకా"తిఆదినా పవత్తితస్స మిచ్ఛాదిట్ఠిసహగతకమ్మస్స. **సమాదానం** తస్స తథా పవత్తనం, తస్సా వా దిట్ఠియా ఉపగమనం.

౧౩౭. **ద్వయకారీ**తి కుసలాకుసలద్వయస్స కత్తా. తయిదం ద్వయం యస్మా ఏకజ్ఝం నప్పవత్తతి, తస్మా ఆహ "**కాలేనా**"తిఆది. **ఏకక్ఖణే ఉభయవిపాకదానట్ఠానం నామ నత్థి** ఏకస్మిం ఖణే చిత్తద్వయూపసఞ్హితాయ సత్తసన్తతియా అభావతో. యథా పన ద్వయకారినో సుఖదుక్ఖపటిసంవేదితా సమ్భవతి, తం దస్సేతుం "**యేన పనా**"తిఆది వుత్తం. **ఏవంభూతో**తి వికలావయవో. ద్వేపిహి కుసలాకుసలకమ్మాని కతూపచితాని సభావతో బలవన్తానేవ హోన్తి, తస్మా మరణకాలే ఉపట్ఠహన్తి . **తేసు అకుసలం బలవతరం హోతి** పచ్చయలాభతో. నికన్తిఆదయో హి పచ్చయవిసేసా అకుసలస్సేవ సభాగా, న కుసలస్స, తస్మా కతూపచితభావేన సమానబలేసుపి కుసలాకుసలేసు పచ్చయలాభేన విపచ్చితుం లద్ధోకాసతాయ కుసలతో అకుసలం బలవతరం హోతీతి, తథాభూతమ్పి **తం** యథా విపాకదానే లద్ధోకాసస్స కుసలస్సాపి అవసరో హోతి, తథా లద్ధపచ్చయం పటిసన్ధిదానాభిముఖం **కుసలం పటిబాహిత్వా** పటిసన్ధిం దేన్తం

తిరచ్ఛానయోనియం నిబ్బత్తాపేతీతి. “అకుసలం బలవతరం హోతీ”తి ఏత్థ “అకుసలం చే బలవతరం హోతి, తం కుసలం పటిబాహిత్వా”తి వుత్తనయేనేవ అత్థం వత్వా తేసు కుసలం చే బలవతరం హోతి, తఞ్చ అకుసలం పటిబాహిత్వా మనుస్సయోనియం నిబ్బత్తాపేతి, అకుసలం పవత్తివేదనీయం హోతి, అథ నం తం కాణమ్పి కరోతి ఖుజ్జమ్పి పీఠసప్పిమ్పి కుచ్ఛిరోగాదీహి వా ఉపద్దుతం. ఏవం సో పవత్తియం నానప్పకారం దుక్ఖం పచ్చనుభవతీతి ఇదం సన్ధాయ వుత్తం “సుఖదుక్ఖప్పటిసంవేదీ హోతీ”తి. తత్రాయం వినిచ్ఛయో – వుత్తకాలే వా కారేన సమానబలేసు కుసలాకుసలకమ్మేసు ఉపట్ఠహన్తేసు మరణస్స ఆసన్నవేలాయం యది బలవతరాని కుసలజవనాని జవన్తి, యథాఉపట్ఠితం అకుసలం పటిబాహిత్వా కుసలం వుత్తనయేన పటిసన్ధిం దేతి. అథ బలవతరాని అకుసలజవనాని జవన్తి, యథాఉపట్ఠితం కుసలం పటిబాహిత్వా అకుసలం వుత్తనయేనేవ పటిసన్ధిం దేతి. తం కిస్స హేతు? ఉభిన్నం కమ్మానం సమానబలవభావతో, పచ్చయన్తరసాపేక్ఖతో చాతి, సబ్బం వీమంసిత్వా గహేతబ్బం.

బోధిపక్ఖియభావనావణ్ణనా

౧౩౮. **బోధి** వుచ్చతి మగ్గసమ్మాదిట్ఠి, చత్తారి అరియసచ్చాని బుజ్ఝతీతి కత్వా, సభావతో, తంసభావతో చ తస్సా పక్ఖే భవాతి బోధిపక్ఖియా, సతివీరియాదయో ధమ్మా, తేసం **బోధిపక్ఖియానం. పటిపాటియా**తి బోధిపక్ఖియదేసనాపటిపాటియా. **భావనం అనుగన్త్వా**తి అనుక్కమేన పవత్తం భావనం పత్వా. తేనాహ ‘‘**పటిపజ్జిత్వా**’’తి. సఉపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా వసేన ఖీణాసవస్స సేట్ఠభావం లోకస్స పాకటం కత్వా దస్సేతుం సక్కా, న ఇతరాయ సబ్బసో అపఞ్ఞత్తిభావూపగమనే తస్స అదస్సనతోతి వుత్తం ‘‘**పరినిబ్బాతీతి కిలేసపరినిబ్బానేన పరినిబ్బాయతీ**’’తి. **వినివత్తేత్వా**తి తతో చతువణ్ణతో నీహరిత్వా.

౧౪౦. **తమేవత్థ**న్తి “ఖీణాసవోవ దేవమనుస్సేసు సేట్ఠో”తి వుత్తమేవత్థం.

సేట్ఠచ్ఛేదకవాదమేవాతి జాతిబ్రాహ్మణానం సేట్ఠభావసముచ్ఛేదకమేవ కథం. **దస్సేత్వా** భాసిత్వా. **సుత్తన్తం వినివత్తేత్వా**తి పుబ్బే లోకియధమ్మసన్దస్సనవసేన పవత్తం అగ్గఞ్ఞసుత్తం “సత్తన్నం బోధిపక్ఖియానం ధమ్మానం భావనమన్వాయా”తిఆదినా తతో వినివత్తేత్వా నీహరిత్వా తేన అసంసట్ఠం కత్వా. **ఆవజ్జన్తా**తి సమన్నాహరన్తా. **అనుమజ్జన్తా**తి పుబ్బేనాపరం అత్థతో విచరన్తాతి.

అగ్గఞ్ఞసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౫. సమ్పసాదనీయసుత్తవణ్ణనా

సారిపుత్తసీహనాదవణ్ణనా

౧౪౧. పావారేన్తి సఞ్ఛాదేన్తి సరీరం ఏతేనాతి **పావారో,** వత్థం. పావరణం వా **పావారో,** “వత్థం దుస్స”న్తి పరియాయసద్దా ఏతేతి దుస్సమేవ పావారో, సో ఏతస్స బహువిధో అనేకకోటిప్పభేదో భణ్డభూతో అత్థీతి **దుస్సపావారికో.** సో కిర పుబ్బే దహరకాలే దుస్సపావారభణ్డమేవ బహుం పరిగ్గహేత్వా వాణిజ్జం అకాసి, తేన నం సేట్ఠిట్ఠానే ఠితమ్పి “పావారికో” త్వేవ సఞ్జానన్తి. **భగవతీతి ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, పకారత్థో వా, తేన భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా థేరేన వుత్తవచనం సబ్బం సఙ్గణ్హాతి. “కస్మా ఏవం అవోచా”తి తథావచనే కారణం పుచ్ఛిత్వా **“సోమనస్సపవేదనత్థ”**న్తి కస్మా పయోజనం విస్సజ్జితం, తయిదం అమ్బం పుట్ఠస్స లబుజం బ్యాకరణసదిసన్తి? నయిదమేవం చిన్తేతబ్బం. యా హిస్స థేరస్స తదా భగవతి సోమనస్సుప్పత్తి, సా నిద్ధారితరూపా కారణభావేన చోదితా, తస్మా ఏవం అవోచాతి, సా ఏవ చ యస్మా నిద్ధారితరూపా పవేదనవసేన భగవతో సమ్ముఖా తథావచనం పయోజేతి, తస్మా “అత్తనో ఉప్పన్నసోమనస్సపవేదనత్థ”న్తి పయోజనభావేన విస్సజ్జితం.

తత్రాతి తస్మిం సోమనస్సపవేదనే. విహారే నివాసపరివత్తనవసేన **సునివత్థనివాసనో. ఆభుజిత్వాతి** ఆబన్ధిత్వా.

సమాపత్తితో వుట్ఠాయ “అహో సన్తో వతాయం అరియవిహారో”తి సమాపత్తిసుఖపచ్చవేక్ఖణముఖేన **అత్తనో గుణే అనుస్సరితుం ఆరద్ధో,** ఆరభిత్వా చ నేసం తం తం సామఞ్ఞవిసేసవిభాగవసేన అనుస్సరి. తథా హి “సమాధీ”తి సామఞ్ఞతో గహితస్సేవ “పఠమం ఝాన”న్తిఆదినా విసేసవిభాగో, “పఞ్ఞా”తి సామఞ్ఞతో చ గహితస్సేవ “విపస్సనాఞాణ”న్తిఆదినా విసేసవిభాగో ఉద్ధటో. “లోకియాభిఞ్ఞాసు దిబ్బచక్ఖుఞాణస్సేవ గహణం థేరస్స ఇతరేహి సాతిసయన్తి దస్సేతు”న్తి వదన్తి, పుబ్బేనివాసఞాణమ్పి పన “కప్పసతసహస్సాధికస్సా”తిఆదినా కిచ్చవసేన దస్సితమేవ, లక్ఖణహారవసేన వా ఇతరేసం పేత్థ గహితతా వేదితబ్బా.

అత్థప్పభేదస్స సల్లక్ఖణవిభావనవవత్థానకరణసమత్థం అత్థే పభేదగతం ఞాణం **అత్థపటిసమ్భిదా.** తథా ధమ్మప్పభేదస్స సల్లక్ఖణవిభావనవవత్థానకరణసమత్థం ధమ్మే పభేదగతం ఞాణం **ధమ్మపటిసమ్భిదా.** నిరుత్తిపభేదస్స సల్లక్ఖణవిభావనవవత్థానకరణసమత్థం నిరుత్తియం పభేదగతం ఞాణం **నిరుత్తిపటిసమ్భిదా.** పటిభానప్పభేదస్స సల్లక్ఖణవిభావనవవత్థాన కరణసమత్థం పటిభానే పభేదగతం ఞాణం **పటిభానపటిసమ్భిదా.** అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన **విసుద్ధిమగ్గే,** (విసుద్ధి॰ ౨.౪౨౮) తం సంవణ్ణనాసు (విసుద్ధి॰ టీ॰ ౨.౪౨౮) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. సావకవిసయే పరముక్కంసగతం ఞాణం **సావకపారమిఞాణం** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం వియ సబ్బఞేయ్యధమ్మేసు. తస్సాపి హి విసుం పరికమ్మం నామ నత్థి, సావకపారమియా పన సమ్మదేవ పరిపూరితత్తా అగ్గమగ్గసమధిగమేనేవస్స సమధిగమో హోతి. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్సేవ సమ్మాసమ్బుద్ధానం యావ నిసిన్నపల్లఙ్కా అనుస్సరతోతి యోజనా.

భగవతో సీలం నిస్సాయ గుణే అనుస్సరితుమారద్ధోతి యోజనా. యస్మా గుణానం బహుభావతో నేసం ఏకజ్ఝం ఆపాథాగమనం నత్థి, సతి చ తస్మిం అనిరూపితరూపేనేవ అనుస్సరణేన భవితబ్బం, తస్మా థేరో సవిసయే ఠత్వా తే అనుపదం సరూపతో అనుస్సరి, అనుస్సరన్తో చ సబ్బపఠమం సీలం అనుస్సరి, తం దస్సేన్తో **“భగవతో సీలం నిస్సాయా”**తి ఆహ, సీలం ఆరబ్భాతి అత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. యస్మా చేత్థ థేరో ఏకేకవసేన భగవతో గుణే అనుస్సరిత్వా తతో

పరం చతుక్కపఞ్చకాదివసేన అనుస్సరి, తస్మా “చత్తారో ఇద్ధిపాదే”తి వత్వా తతో పరం బోజ్ఝఙ్గభావనాసామఞ్ఞేన ఇన్ద్రియేసు వత్తబ్బేసు తాని అగ్గహేత్వా ‘‘**చత్తారో మగ్గే**’’తిఆది వుత్తం. **చతుయోనిపరిచ్ఛేదకఞాణం** మహాసీహనాదసుత్తే (మ॰ ని॰ ౧.౧౫౨) ఆగతనయేనేవ వేదితబ్బం. **చత్తారో అరియవంసా** అరియవంససుత్తే (అ॰ ని॰ ౪.౨౮) ఆగతనయేనేవ వేదితబ్బా.

పధానియఙ్గాదయో సఙ్గీతి (దీ॰ ని॰ ౩.౩౧౭) దసుత్తరసుత్తేసు (దీ॰ ని॰ ౩.౩౫౫) ఆగమిస్సన్తి. **ఛ సారణీయ ధమ్మా** పరినిబ్బానసుత్తే (దీ॰ ని॰ ౨.౧౪౧) ఆగతా ఏవ. సుఖం సుపనాదయో (అ॰ ని॰ ౧౧.౧౫; పటి॰ మ॰ ౨.౨౨) **ఏకాదస** మేత్తానిసంసా . “ఇదం దుక్ఖం అరియసచ్చ”న్తిఆదినా సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧, మహావ॰ ౧౫, పటి॰ మ॰ ౨.౩౦) చతూసు అరియసచ్చేసు తిపరివత్తవసేన ఆగతా **ద్వాదస ధమ్మచక్కాకారా.** మగ్గఫలేసు పవత్తాని అట్ఠ ఞాణాని, ఛ అసాధారణఞాణాని చాతి **చుద్దస బుద్ధఞాణాని. పఞ్చదస విముత్తిపరిపాచనియా ధమ్మా** మేఘియసుత్తవణ్ణనాయం (ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౩౧) గహేతబ్బా, **సోళసవిధా ఆనాపానస్సతి** ఆనాపానస్సతిసుత్తే (మ॰ ని॰ ౩.౧౪౮), **అట్ఠారస బుద్ధధమ్మా** (మహాని॰ ౬౯, ౧౫౬; చూళని॰ ౮౫; పటి॰ మ॰ ౩.౫; దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౩౦౫) ఏవం వేదితబ్బా –

> అతీతంసే బుద్ధస్స భగవతో అప్పటిహతం ఞాణం, అనాగతంసే, పచ్చుప్పన్నంసే బుద్ధస్స భగవతో అప్పటిహతం ఞాణం. ఇమేహి తీహి ధమ్మేహి సమన్నాగతస్స బుద్ధస్స భగవతో సబ్బం కాయకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్తి, సబ్బం వచీకమ్మం, సబ్బం మనోకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్తి. ఇమేహి ఛహి ధమ్మేహి సమన్నాగతస్స బుద్ధస్స భగవతో నత్థి ఛన్దస్స హాని, నత్థి ధమ్మదేసనాయ హాని, నత్థి వీరియస్స హాని, నత్థి సమాధిస్స హాని, నత్థి పఞ్ఞాయ హాని, నత్థి విముత్తియా హాని. ఇమేహి ద్వాదసహి ధమ్మేహి సమన్నాగతస్స బుద్ధస్స భగవతో నత్థి దవా, నత్థి రవా, నత్థి అప్ఫుట్ఠం, నత్థి వేగాయితత్తం, నత్థి అబ్యావటమనో, నత్థి అప్పటిసఙ్ఖానుపేక్ఖాతి.

తత్థ ‘‘**నత్థి దవా**తి ఖిడ్డాధిప్పాయేన కిరియా నత్థి. **నత్థి రవా**తి సహసా కిరియా నత్థీ”తి వదన్తి. సహసా పన కిరియా **దవా,** “అఞ్ఞం కరిస్సామీ”తి అఞ్ఞస్స కరణం **రవా. నత్థి అప్ఫుట**న్తి ఞాణేన అఫుసితం నత్థి. **నత్థి వేగాయితత్త**న్తి తురితకిరియా నత్థి. **నత్థి అబ్యావటమనో**తి నిరత్థకచిత్తసముదాచారో నత్థి. **నత్థి అప్పటిసఙ్ఖానుపేక్ఖా**తి అఞ్ఞాణుపేక్ఖా నత్థి. కేచి పన “నత్థి ధమ్మదేసనాయ హానీ”తి అపఠిత్వా “నత్థి ఛన్దస్స హాని, నత్థి వీరియస్స హాని, నత్థి సతియా [సత్తియా (విభ॰ మూలటీ॰ సుత్తన్తభాజనీయవణ్ణనా)] హానీ”తి పఠన్తి.

జరామరణాదీసు ఏకాదససు పటిచ్చసముప్పాదఙ్గేసు పచ్చేకం చతుసచ్చయోజనావసేన పవత్తాని **చతుచత్తాలీస** ఞాణానియేవ (సం॰ ని॰ ౨.౩౩) సుఖవిసేసానం అధిట్ఠానభావతో **ఞాణవత్థూని.** వుత్తఞ్హేతం –

> “యతో ఖో భిక్ఖవే అరియసావకో ఏవం జరామరణం పజానాతి, ఏవం జరామరణసముదయం పజానాతి, ఏవం జరామరణనిరోధం పజానాతి, ఏవం జరామరణనిరోధగామినిం పటిపదం పజానాతీ”తిఆది (సం॰ ని॰ ౨.౩౩).

జరామరణసముదయోతి చేత్థ జాతి అధిప్పేతా. సేసపదేసు భవాదయో వేదితబ్బా.

కుసలచిత్తుప్పాదేసు ఫస్సాదయో **పరోపణ్ణాస కుసలధమ్మా.**

“జాతిపచ్చయా జరామరణ”న్తి ఞాణం, “అసతి జాతియా నత్థి జరామరణ”న్తి ఞాణం, అతీతమ్పి అద్ధానం “జాతిపచ్చయా జరామరణ”న్తి ఞాణం, “అసతి జాతియా నత్థి జరామరణ”న్తి ఞాణం, అనాగతమ్పి అద్ధానం “జాతిపచ్చయా జరామరణ”న్తి ఞాణం, “అసతి జాతియా నత్థి జరామరణ”న్తి ఞాణం. “యమ్పి ఇదం ధమ్మట్ఠితిఞాణం, తమ్పి ఖయధమ్మం వయధమ్మం విరాగధమ్మం నిరోధధమ్మ”న్తి ఞాణన్తి ఏవం జరామరణాదీసు ఏకాదససు పటిచ్చసముప్పాదఙ్గేసు పచ్చేకం సత్త సత్త కత్వా **సత్తసత్తతి ఞాణవత్థూని** (సం॰ ని॰ ౨.౩౪) వేదితబ్బాని. తత్థ **యమ్పీ**తి ఛబ్బిధమ్పి పచ్చవేక్ఖణఞాణం విపస్సనారమ్మణభావేన ఏకజ్ఝం గహేత్వా వుత్తం. **ధమ్మట్ఠితిఞాణ**న్తి ఛపి ఞాణాని సఙ్ఖిపిత్వా వుత్తం ఞాణం. ‘‘**ఖయధమ్మ**’’న్తిఆదినా పన పకారేన పవత్తఞాణస్స దస్సనం, విపస్సనాదస్సనతో విపస్సనా పటివిపస్సనాదస్సనమత్తమేవాతి న తం “అఙ్గ”న్తి వదన్తి, పాళియం (సం॰ ని॰ ౨.౩౪) పన సబ్బత్థ ఞాణవసేన అఙ్గానం వుత్తత్తా ‘‘**నిరోధధమ్మన్తి ఞాణ**’’న్తి **ఇతి**-సద్దేన పకాసేత్వా వుత్తం విపస్సనాఞాణం సత్తమం ఞాణన్తి అయమత్థో దిస్సతి. న హి యమ్పి ఇదం ధమ్మట్ఠితిఞాణం, తమ్పి ఞాణన్తి సమ్బన్ధో హోతి ఞాణగ్గహణేన ఏతస్మిం ఞాణభావదస్సనస్స అనధిప్పేతత్తా, “ఖయధమ్మం…పే॰… నిరోధధమ్మ”న్తి ఏతేసం సమ్బన్ధభావప్పసఙ్గో చాతి. **చతువీసతి…పే॰… వజిరఞాణ**న్తి ఏత్థ కేచి తావ ఆహు “భగవా దేవసికం ద్వాదసకోటిసతసహస్సక్ఖత్తుం మహాకరుణాసమాపత్తిం సమాపజ్జతి, ద్వాదసకోటిసతసహస్సక్ఖత్తుమేవ చ అరహత్తఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతి, తాసం పురేచరం, సహావచరఞ్చ ఞాణం పటిపక్ఖేహి అభేజ్జతం, మహత్తఞ్చ ఉపాదాయ **మహావజిరఞాణం** నామ. వుత్తఞ్హేతం భగవతా –

> ‘తథాగతం , భిక్ఖవే, అరహన్తం సమ్మాసమ్బుద్ధం ద్వే వితక్కా బహులం సముదాచరన్తి – ఖేమో చ వితక్కో, పవివేకో చ వితక్కో’తి (ఇతివు॰ ౩౮).

ఖేమవితక్కో హి భగవతో మహాకరుణాసమాపత్తిం పురేత్వా ఠితో, పవివేకవితక్కో అరహత్తఫలసమాపత్తిం. బుద్ధానఞ్హి భవఙ్గపరివాసో లహుకో, మత్థకప్పత్తో సమాపత్తీసు వసీభావో, తస్మా సమాపజ్జనవుట్ఠానాని కతిపయచిత్తక్ఖణేహేవ ఇజ్ఝన్తి. పఞ్చ రూపావచరసమాపత్తియో చతస్సో అరూపసమాపత్తియో అప్పమఞ్ఞాసమాపత్తియా సద్ధిం దస, నిరోధసమాపత్తి, అరహత్తఫలసమాపత్తి చాతి ద్వాదసేతా సమాపత్తియో భగవా పచ్చేకం దివసే దివసే కోటిసతసహస్సక్ఖత్తుం పురేభత్తం సమాపజ్జతి, తథా పచ్ఛాభత్త”న్తి. “ఏవం సమాపజ్జితబ్బసమాపత్తిసఞ్చారితఞాణం **మహావజిరఞాణం** నామా”తి కేచి.

అపరే పన “యం తం భగవతా అభిసమ్బోధిదివసే పచ్ఛిమయామే పటిచ్చసముప్పాదముఖేన పటిలోమనయేన జరామరణతో పట్ఠాయ ఞాణం ఓతారేత్వా అనుపదధమ్మవిపస్సనం ఆరభన్తేన యథా నామ పురిసో సువిదుగ్గం మహాగహనం మహావనం ఛిన్దన్తో అన్తరన్తరా నిసానసిలాయం ఫరసుం సునిసితం కరోతి, ఏవమేవ నిసానసిలాసదిసియో సమాపత్తియో అన్తరన్తరా సమాపజ్జిత్వా ఞాణస్స తిక్ఖవిసదసూరభావం సమ్పాదేతుం అనులోమపటిలోమతో పచ్చేకం పటిచ్చసముప్పాదఙ్గవసేన సమ్మసన్తో దివసే దివసే లక్ఖకోటిలక్ఖకోటిఫలసమాపత్తియో సమాపజ్జతి, తం సన్ధాయ వుత్తం ‘**చతువీసతి…పే॰… మహావజిరఞాణం నిస్సాయా**’తి”. నను భగవతో సమాపత్తిసమాపజ్జనే పరికమ్మే పయోజనం నత్థీతి? నయిదం ఏకన్తికం. తథా హి వేదనాపటిప్పణామనాదీసు సవిసేసం పరికమ్మపుబ్బఙ్గమేన సమాపత్తియో సమాపజ్జి. అపరే పన “లోకియసమాపత్తిసమాపజ్జనే పరికమ్మేన పయోజనం నత్థి. లోకుత్తరసమాపత్తిసమాపజ్జనే తజ్జం పరికమ్మం ఇచ్ఛితబ్బమేవా”తి వదన్తి.

“అపరమ్పరా”తి పదం యేసం దేసనాయ అత్థి, తే **అపరమ్పరియావ. కుసలపఞ్ఞత్తియన్తి** కుసలధమ్మానం పఞ్ఞాపనే. **అనుత్తరోతి** ఉత్తమో. **ఉపనిస్సయే ఠత్వాతి** ఞాణూపనిస్సయే ఠత్వా యాదిసో పుబ్బూపనిస్సయో పుబ్బయోగో, తత్థ పతిట్ఠాయ. **మహన్తతో సద్దహతి** పటిపక్ఖవిగమేన ఞాణస్స వియ సద్ధాయపి తిక్ఖవిసదభావాపత్తితో. **అవసేసఅరహన్తేహీతి** పకతిసావకేహి. **అసీతి మహాథేరా** పరమత్థదీపనియం థేరగాథావణ్ణనాయం నామతో ఉద్ధటా. **చత్తారో మహాథేరాతి** మహాకస్సపఅనురుద్ధమహాకచ్చానమహాకోట్ఠికత్థేరా. **తేసుపి** అగ్గసావకేసు **సారిపుత్తత్థేరో** పఞ్ఞాయ విసిట్ఠభావతో. **సారిపుత్తత్థేరతోపి ఏకో పచ్చేకబుద్ధో** తిక్ఖవిసదఞాణో అభినీహారమహన్తతాయ సమ్భతఞాణసమ్భారత్తా. సతిపి పచ్చేకబోధియా అవిసేసేసు బహూసు ఏకజ్ఝం సన్నిపతితేసు పుబ్బయోగవసేన లోకియే విసయే సియా కస్సచి ఞాణస్స విసిట్ఠతాతి దస్సేతుం **‘‘సచే పనా’’**తిఆది వుత్తం. **‘‘సబ్బఞ్ఞుబుద్ధోవ బుద్ధగుణే మహన్తతో సద్దహతీ’’**తి ఇదం హేట్ఠా ఆగతదేసనానోతవసేన వుత్తం. బుద్ధా హి బుద్ధగుణే మహత్తం పచ్చక్ఖతోవ పస్సన్తి, న సద్దహనవసేన.

ఇదాని యథావుత్తమత్థం ఉపమాయ విభావేతుం **‘‘సేయ్యథాపి నామా’’**తిఆది ఆరద్ధం. **గమ్భీరో ఉత్తానోతి** గమ్భీరో వా ఉత్తానో వాతి **జాననత్థం. ‘‘ఏవమేవా’’**తిఆది యథాదస్సితాయ ఉపమాయ ఉపమేయ్యేన సంసన్దనం. బుద్ధగుణేసు అప్పమత్తవిసయమ్పి లోకియమహాజనస్స ఞాణం అపవత్తితరూపేనేవ పవత్తతి అనవత్తితసభావత్తాతి వుత్తం **‘‘ఏకబ్యామ... పే.... వేదితబ్బా’’**తి. తత్థ **ఞాతఉదకం వియాతి** పమాణతో ఞాతఉదకం వియ. అరియానం పన తత్థ అత్తనో విసయే పవత్తనకఞాణం పవత్తితరూపేనేవ పవత్తతి అత్తనో పటివేధానురూపం, అభినీహారానురూపఞ్చ అవత్తితసభావత్తాతి దస్సేన్తో **‘‘దసబ్యామయోత్తేనా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ పటివిద్ధసచ్చానమ్పి పటిపక్ఖవిధమనపుబ్బయోగవిసేసవసేన ఞాణం సాతిసయం, మహానుభావఞ్చ హోతీతి ఇమమత్థం దస్సేతుం సోతాపన్నఞాణస్స దసబ్యామఉదకం ఓపమ్మభావేన దస్సేత్వా తతో పరేసం దసుత్తరదిగుణదసగుణఅసీతిగుణవిసిట్ఠం ఉదకం ఓపమ్మం కత్వా దస్సితం. నను ఏవం సన్తే బుద్ధగుణా పరిమితపరిచ్ఛిన్నా, థేరేన చ తే పరిచ్ఛిజ్జ ఞాతాతి ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతీతి దస్సేన్తో **‘‘తత్థ యథా నో పురిసో’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **నో పురిసోతి** నో చతురాసీతిబ్యామసహస్సప్పమాణేన యోత్తేన చతురాసీతిబ్యామసహస్సట్ఠానే మహాసముద్దే ఉదకం మినిత్వా ఠితో పురిసో. సో హి థేరస్స ఉపమాభావేన గహితో. **ధమ్మన్వయేనాతి** అనుమానఞాణేన. తఞ్హి సిద్ధం ధమ్మం అనుగన్త్వా పవత్తనతో “ధమ్మన్వయో”తి వుచ్చతి, తథా అన్వయవసేన అత్థస్స బుజ్ఝనతో **అన్వయబుద్ధి,** అనుమేయ్యం అనుమినోతీతి **అనుమానం,** నిదస్సనే దిట్ఠనయేన అనుమేయ్యం గణ్హాతీతి **‘‘నయగ్గాహో’’**తి చ వుచ్చతి. తేనాహ “ధమ్మన్వయేనా”తిఆది. స్వాయం ధమ్మన్వయో న యస్స కస్సచి హోతి, అథ ఖో తథారూపస్స అగ్గసావకస్సేవాతి ఆహ **‘‘సావకపారమిఞాణే ఠత్వా’’**తి. యది థేరో బుద్ధగుణే ఏకదేసతో పచ్చక్ఖే కత్వా తదఞ్ఞే నయగ్గాహేన గణ్హి, నను ఏవం సన్తే బుద్ధగుణా పరిమితపరిచ్ఛిన్నా ఆపన్నాతి? నయిదం ఏవన్తి దస్సేన్తో **‘‘అనన్తా అపరిమాణా’’**తి.

“సద్దహతీ”తి వత్వా పున తమేవత్థం విభావేన్తో **‘‘థేరేన హి...పే.... బహుతరా’’**తి ఆహ. కథం పనాయమత్థో ఏవం దట్ఠబ్బోతి ఏవం అధిప్పాయభేదకం ఉపమాయ సఞ్ఞాపేతుం **‘‘యథా కథం వియా’’**తిఆది వుత్తం “ఉపమాయమిధేకచ్చే విఞ్ఞూ పురిసా భాసితస్స అత్థం ఆజానన్తీ”తి (సం॰ ని॰ ౨.౬౭) **ఇతో నవ ఇతో నవాతి** ఇతో మజ్ఝట్ఠానతో యావ దక్ఖిణతీరా నవ ఇతో మజ్ఝట్ఠానతో యావ ఉత్తరతీరా నవ. ఇదాని యథావుత్తమత్థం సుత్తేన సమత్థేతుం **‘‘బుద్ధోపీ’’**తి గాథమాహ.

యమకయుగళమహానదీమహోఘో వియాతి ద్విన్నం ఏకతో సమాగతత్తా యుగళభూతానం మహానదీనం మహోఘో వియ.

అనుచ్ఛవికం కత్వాతి యోయం మమ పసాదో బుద్ధగుణే ఆరబ్భ ఓగాళ్హో హుత్వా ఉప్పన్నో, తం అనుచ్ఛవికం అనురూపం కత్వా. **పటిగ్గహేతుం** సమ్పటిచ్ఛితుం అఞ్ఞో కోచి **న సక్ఖిస్సతి** యాథావతో అనవబుజ్ఝనతో. **పటిగ్గహేతుం సక్కోతి** తస్స హేతుతో, పచ్చయతో, సభావతో, కిచ్చతో, ఫలతో సమ్మదేవ పటివిజ్ఝనతో. **పూరత్తన్తి** పుణ్ణభావో. **పగ్ఘరణకాలేతి** వికిరణకాలే, పతనకాలేతి అత్థో. "**పసన్నో**"తి ఇమినా పసాదస్స వత్తమానతా దీపితాతి "**ఉప్పన్నసద్ధో**"తి ఇమినాపి సద్ధాయ పచ్చుప్పన్నతా పకాసితాతి ఆహ "**ఏవం సద్దహామీతి అత్థో**"తి. అభిఞ్ఞాయతీతి **అభిఞ్ఞో**, అధికో అభిఞ్ఞో **భియ్యోభిఞ్ఞో**, సో ఏవ అతిసయవచనిచ్ఛావసేన "**భియ్యోభిఞ్ఞతరో**"తి వుత్తోతి ఆహ "**భియ్యతరో అభిఞ్ఞాతో**"తి. దుతియవికప్పే పన అభిజానాతీతి **అభిఞ్ఞా**, అభివిసిట్ఠా పఞ్ఞా, భియ్యో అభిఞ్ఞా ఏతస్సాతి **భియ్యోభిఞ్ఞో**, సో ఏవ అతిసయవచనిచ్ఛావసేన **భియ్యోభిఞ్ఞతరో**, స్వాయమస్స అతిసయో అభిఞ్ఞాయ భియ్యోభావకతోతి ఆహ "**భియ్యతరాభిఞ్ఞో వా**"తి. సమ్బుజ్ఝతి ఏతాయాతి **సమ్బోధి**, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం, అగ్గమగ్గఞాణఞ్చ. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపదట్ఠానఞ్హి అగ్గమగ్గఞాణం, అగ్గమగ్గఞాణపదట్ఠానఞ్చ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం సమ్బోధి నామ. తత్థ పధానవసేన తదత్థదస్సనే పఠమవికప్పో, పదట్ఠానవసేన దుతియవికప్పో. కస్మా పనేత్థ అరహత్తమగ్గఞాణస్సేవ గహణం, నను హేట్ఠిమానిపి భగవతో మగ్గఞాణాని సవాసనమేవ యథాసకం పటిపక్ఖవిధమనవసేన పవత్తాని. సవాసనప్పహానఞ్హి ఞేయ్యావరణప్పహానన్తి? సచ్చమేతం, తం పన అపరిపుణ్ణం పటిపక్ఖవిధమనస్స విప్పకతభావతోతి ఆహ "**అరహత్తమగ్గఞాణే వా**"తి. అగ్గమగ్గవసేన చేత్థ అరియానం బోధిత్తయపారిపూరీతి దస్సేతుం "**అరహత్తమగ్గేనేవ హీ**"తిఆది వుత్తం. **నిప్పదేసాతి** అనవసేసా. **గహితా హోన్తీతి** అరహత్తమగ్గేన గహితేన అధిగతేన గహితా అధిగతా హోన్తి. **సబ్బన్తి** తేహి అధిగన్తబ్బం. **తేనాతి** సమ్బోధినా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపదట్ఠానేన అరహత్తమగ్గఞాణేన.

౧౪౬. ఖాదనీయానం ఉళారతా సాతరసానుభావేనాతి ఆహ "**మధురే ఆగచ్ఛతీ**"తి. పసంసాయ ఉళారతా విసిట్ఠభావేనాతి ఆహ "**సేట్ఠే**"తి, ఓభాసస్స ఉళారతా మహన్తభావేనాతి వుత్తం "**విపులే**"తి. ఉసభస్స అయన్తి **ఆసభీ**, ఇధ పన ఆసభీ వియాతి **ఆసభీ.** తేనాహ "**ఉసభస్స వాచాసదిసీ**"తి. యేన పన గుణేనస్సా తంసదిసతా, తం దస్సేతుం "**అచలా అసమ్పవేధీ**"తి వుత్తం. యతో కుతోచి అనుస్సవనం **అనుస్సవో.** విజ్జాట్ఠానేసు కతపరిచయానం ఆచరియానం తం తమత్థం విఞ్ఞాపేన్తీ పవేణీ **ఆచరియపరమ్పరా.** కేవలం అత్తనో మతియా "ఇతికిర ఏవంకిరా"తి పరికప్పనా **ఇతికిర.** పిటకస్స గన్థస్స సమ్పదానతో సయం సమ్పదానభావేన గహణం **పిటకసమ్పదానం.** యథాసుతానం అత్థానం ఆకారస్స పరివితక్కనం **ఆకారపరివితక్కో.** తథేవ "ఏవమేత"న్తి దిట్ఠియా నిజ్ఝానక్ఖమనం **దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తి.** ఆగమాధిగమేహి వినా తక్కమగ్గం నిస్సాయ తక్కనం **తక్కో.** అనుమానవిధిం నిస్సాయ **నయగ్గాహో.** యస్మా బుద్ధవిసయే ఠత్వా భగవతో అయం థేరస్స చోదనా, థేరస్స చ నో అవిసయో, తస్మా "**పచ్చక్ఖతో ఞాణేన పటివిజ్ఝిత్వా వియా**"తి వుత్తం. సీహనాదో వియాతి **సీహనాదో,** తంసదిసతా చస్స సేట్ఠభావేన, సో చేత్థ ఏవం వేదితబ్బోతి దస్సేన్తో "**సీహనాదో**"తిఆదిమాహ. **నేవ దన్ధాయన్తేనాతి** న మన్దాయన్తేన. **న భగ్గరాయన్తేనాతి** అపరిసఙ్కన్తేన.

అనుయోగదాపనత్థన్తి అనుయోగం సోధాపేతుం. విమద్దక్ఖమఞ్హి సీహనాదం నదన్తో అత్థతో తత్థ అనుయోగం సోధేతి నామ. అనుయుఞ్జన్తో చ నం సోధాపేతి నామ. **దాతున్తి** సోధేతుం. కేచి "దానత్థ"న్తి అత్థం వదన్తి, తదయుత్తం. న హి యో సీహనాదం నదతి, సో ఏవ తత్థ అనుయోగం దేతీతి యుజ్జతి. **నిఘంసనన్తి** విమద్దనం. **ధమమానన్తి** తాపయమానం, **తాపనఞ్చేత్థ** గగ్గరియా ధమాపనసీసేన వదతి. **సబ్బే తేతి** సబ్బే తే అతీతే నిరుద్ధే సమ్మాసమ్బుద్ధే, తేనేతం దస్సేతి – యే తే అహేసుం అతీతం అద్ధానం తవ అభినీహారతో ఓరం సమ్మాసమ్బుద్ధా, తేసం తావ సావకఞాణగోచరే ధమ్మే పరిచ్ఛిన్దన్తో

మారాదయో వియ బుద్ధానం లోకియచిత్తచారం త్వం జానేయ్యాసి. యే పన తే అబ్భతీతా తతో పరతో ఛిన్నవటుమా ఛిన్నపపఞ్చా పరియాదిణ్ణవట్టా సబ్బదుక్ఖవీతివత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధా, తేసం సబ్బేసమ్పి సావకఞాణస్స అవిసయభూతే ధమ్మే కథం జానిస్ససీతి.

అనాగతబుద్ధానం పనాతి పన-సద్దో విసేసత్థజోతనో, తేన అతీతేసు తావ ఖన్ధానం భూతపుబ్బత్తా తత్థ సియా ఞాణస్స సవిసయే గతి, అనాగతేసు పన సబ్బసో అసఞ్జాతేసు కథన్తి ఇమమత్థం జోతేతి. తేనాహ "అనాగతాపీ"తిఆది . "చిత్తేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా విదితా"తి కస్మా వుత్తం, నను అతీతానాగతే సత్తాహే ఏవ పవత్తం చిత్తం చేతోపరియఞాణస్స విసయో, న తతో పరన్తి? నయిదం చేతోపరియఞాణకిచ్చవసేన వుత్తం, అథ ఖో పుబ్బేనివాసఅనాగతంసఞాణవసేన వుత్తం, తస్మా నాయం దోసో.

విదితట్ఠానే న కరోతి సిక్ఖాపదేనేవ తాదిసస్స పటిక్ఖేపస్స పటిక్ఖిత్తత్తా, సేతుఘాతతో చ. కథం పన థేరో ద్వయసమ్భవే పటిక్ఖేపమేవ అకాసి, న విభజ్జ బ్యాకాసీతి ఆహ "**థేరో కిరా**"తిఆది. పారం పరియన్తం మినోతీతి **పారమీ,** సా ఏవ ఞాణన్తి **పారమిఞాణం,** సావకానం పారమిఞాణం **సావకపారమిఞాణం,** తస్మిం. సావకానం ఉక్కంసపరియన్తగతే జాననే నాయం అనుయోగో, అథ ఖో **సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణే** సబ్బఞ్ఞుతాయ జాననే. కేచి పన "**సావకపారమిఞాణేతి** సావకపారమిఞాణవిసయే"తి అత్థం వదన్తి. తథా సేసపదేసుపి. **సీల ..పే... సమత్థన్తి** సీలసమాధిపఞ్ఞావిముత్తిసఙ్ఖాతకారణానం జాననసమత్థం. బుద్ధసీలాదయో హి బుద్ధానం బుద్ధకిచ్చస్స, పరేహి "బుద్ధా"తి జాననస్స చ కారణం.

౧౪౩. అనుమానఞాణం వియ సంసయపిట్ఠికం అహుత్వా "ఇదమిద"న్తి యథాసభావతో ఞేయ్యం ధారేతి నిచ్ఛినోతీతి **ధమ్మో,** పచ్చక్ఖఞాణన్తి ఆహ "**ధమ్మస్స పచ్చక్ఖతో ఞాణస్సా**"తి. అనుఏతీతి **అన్వయోతి** ఆహ "**అనుయోగం అనుగన్త్వా**"తి. పచ్చక్ఖసిద్ధఞ్హి అత్థం అనుగన్త్వా అనుమానఞాణస్స పవత్తి దిట్ఠేన అదిట్ఠస్స అనుమానన్తి వేదితబ్బో. విదితే వేదకమ్పి ఞాణం అత్థతో విదితమేవ హోతీతి "**అనుమానఞాణం నయగ్గాహో విదితో**"తి వుత్తం. **విదితోతి** విద్ధో పటిలద్ధో, అధిగతోతి అత్థో. **అప్పమాణోతి** అపరిమాణో మహావిసయత్తా. తేనాహ "**అపరియన్తో**"తి. **తేనాతి** అపరియన్తత్తా, తేన వా అపరియన్తేన ఞాణేన, ఏతేనేవ థేరో యం యం అనుమేయ్యమత్థం ఞాతుకామో హోతి, తత్థ తత్థస్స అసఙ్గమప్పటిహటఅనుమానఞాణం పవత్తతీతి దస్సేతి. తేనాహ "**సో ఇమినా**"తిఆది. తత్థ **ఇమినాతి** ఇమినా కారణేన. పాకారస్స థిరభావం ఉద్ధముద్ధం ఆపేతీతి **ఉద్ధాపం,** పాకారమూలం. **ఆది**-సద్దేన పాకారద్వారబన్ధపరిఖాదీనం సఙ్గహో వేదితబ్బో. పచ్చన్తే భవం **పచ్చన్తిమం.** పణ్డితదోవారికట్ఠానియం కత్వా థేరో అత్తానం దస్సేతీతి దస్సేన్తో "**ఏకద్వారన్తి కస్మా ఆహ**"తి చోదనం సముట్ఠాపేసి. యస్సా పఞ్ఞాయ వసేన పురిసో "పణ్డితో"తి వుచ్చతి, తం **పణ్డిచ్చన్తి** ఆహ "**పణ్డిచ్చేన సమన్నాగతో**"తి. తంతంఇతికత్తబ్బతాసు ఛేకభావో బ్యత్తభావో **వేయ్యత్తియం.** మేధతి సమ్మోసం హింసతి విధమతీతి **మేధా,** సా ఏతస్స అత్థీతి **మేధావీ.** ఠానే ఠానే ఉప్పత్తి ఏతిస్సా అత్థీతి **ఠానుప్పత్తికా,** ఠానసో ఉప్పజ్జనకపఞ్ఞా. అనుపరియాయన్తి ఏతేనాతి **అనుపరియాయో,** సో ఏవ పథోతి **అనుపరియాయపథో,** పరితో పాకారస్స అనుసంయాయనమగ్గో. పాకారభాగా సన్ధాతబ్బా ఏత్థాతి **పాకారసన్ధి,** పాకారస్స ఫుల్లితప్పదేసో. సో పన హేట్ఠిమన్తేన ద్విన్నమ్పి ఇట్ఠకానం విగమేన ఏవం వుచ్చతీతి ఆహ "**ద్విన్నం ఇట్ఠకానం అపగతట్ఠాన**"న్తి. **ఛిన్నట్ఠానన్తి** ఛిన్నభిన్నప్పదేసో, ఛిన్నట్ఠానం వా. తఞ్హి "వివర"న్తి వుచ్చతి.

కిలిట్ఠన్తి మలీనం. **ఉపతాపేన్తీతి** కిలేసపరిళాహేన సన్తాపేన్తి. **విబాధేన్తీతి** పీళేన్తి. ఉప్పన్నాయ పఞ్ఞాయ నీవరణేహి న కిఞ్చి కాతుం సక్కాతి ఆహ "**అనుప్పన్నాయ పఞ్ఞాయ ఉప్పజ్జితుం న దేన్తీ**"తి. **తస్మాతి** పచ్చయూపఘాతేన ఉప్పజ్జితుం

అప్పదానతో. **చతూసు సతిపట్ఠానేసు సుట్ఠు ఠపితచిత్తాతి** చతుబ్బిధాయపి సతిపట్ఠానభావనాయ సమ్మదేవ ఠపితచిత్తా. **యథాసభావేన భావేత్వాతి** అవిపరీతసభావేన యథా పటిపక్ఖా సముచ్ఛిజ్జన్తి, ఏవం భావేత్వా.

పురిమనయే సతిపట్ఠానాని, బోజ్ఝఙ్గా చ మిస్సకా అధిప్పేతాతి తతో అఞ్ఞథా వత్తుం "**అపిచేత్థ**"తిఆది వుత్తం. **మిస్సకాతి** సమథవిపస్సనామగ్గవసేన మిస్సకా. "చతూసు సతిపట్ఠానేసు సుప్పతిట్ఠితచిత్తా"తిఆదితో వుత్తత్తా **సతిపట్ఠానే విపస్సనాతి గహేత్వా** "సత్త బోజ్ఝఙ్గే యథాభూతం భావేత్వా"తి వుత్తత్తా, మగ్గపరియాపన్నానంయేవ చ నేసం నిప్పరియాయబోజ్ఝఙ్గభావతో, తేసు చ సబ్బసో అధిగతేసు లోకనాథేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమ్పి అధిగతమేవ హోతీతి "**బోజ్ఝఙ్గే మగ్గో, సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్చాతి గహితే సున్దరో పఞ్హో భవేయ్యా**"తి మహాసివత్థేరో ఆహ, **న పనేవం గహితం** పోరాణేహీతి అధిప్పాయో. **ఇతీతి** వుత్తప్పకారపరామసనం. **థేరోతి** సారిపుత్తత్థేరో.

తత్థాతి తేసు పచ్చన్తనగరాదీసు. **నగరం వియ నిబ్బానం** తదత్థికేహి ఉపగన్తబ్బతో, ఉపగతానఞ్చ పరిస్సయరహితసుఖాధిగమనట్ఠానతో. **పాకారో వియ సీలం** తదుపగతానం పరితో ఆరక్ఖభావతో. **పరియాయపథో వియ హిరీ** సీలపాకారస్స అధిట్ఠానభావతో. వుత్తఞ్హేతం "పరియాయపథోతి ఖో భిక్ఖు హిరియా ఏతం అధివచన"న్తి. **ద్వారం వియ అరియమగ్గో** నిబ్బాననగరప్పవేసనఅఞ్ఞసభావతో. **పణ్డితదోవారికో వియ ధమ్మసేనాపతి** నిబ్బాననగరపవిట్ఠపవిసనకానం సత్తానం సల్లక్ఖణతో. **దిన్నోతి** దాపితో, సోధితోతి అత్థో.

౧౪౪. **నిప్ఫత్తిదస్సనత్థన్తి** సిద్ధిదస్సనత్థం, అధిగమదస్సనత్థన్తి అత్థో. "**పఞ్చనవుతిపాసణ్డే**"తి ఇదం యస్మా థేరో పరిబ్బాజకో హుత్వా తతో పుబ్బేవ నిబ్బానపరియేసనం చరమానో తే తే పాసణ్డినో ఉపసఙ్కమిత్వా నిబ్బానం పుచ్ఛి, తే నాస్స చిత్తం ఆరాధేసుం, తం సన్ధాయ వుత్తం. తే పన పాసణ్డా హేట్ఠా వుత్తా ఏవ. **తత్థేవాతి** తస్సాయేవ భాగినేయ్యస్స దేసియమానాయ దేసనాయ. పరస్స వడ్ఢితం భత్తం భుఞ్జన్తో వియ **సావకపారమిఞాణం హత్థగతం అకాసి** అధిగచ్ఛి. **ఉత్తరుత్తరన్తి** హేట్ఠిమస్స హేట్ఠిమస్స ఉత్తరణతో అతిక్కమనతో ఉత్తరుత్తరం, తతో ఏవ పధానభావం పాపితతాయ **పణీతపణీతం. ఉత్తరుత్తరన్తి** వా ఉపరూపరి. **పణీతపణీతన్తి** పణీతతరం, పణీతతమఞ్చాతి అత్థో. **కణ్హన్తి** కాళకం సంకిలేసధమ్మం. **సుక్కన్తి** ఓదాతం వోదానధమ్మం. **సవిపక్ఖం కత్వాతి** పహాతబ్బపహాయకభావదస్సనవసేన యథాక్కమం ఉభయం సవిపక్ఖం కత్వా. "అయం కణ్హధమ్మో, ఇమస్స అయం పహాయకో"తి ఏవం **కణ్హం పటిబాహిత్వా** దేసనావసేన నీహరిత్వా **సుక్కం,** "అయం సుక్కధమ్మో, ఇమినా అయం పహాతబ్బో"తి ఏవం **సుక్కం పటిబాహిత్వా కణ్హం. సఉస్సాహన్తి** ఫలుప్పాదనసమత్థతావసేన సబ్యాపారం. తేనాహ "**సవిపాక**"న్తి. విపాకధమ్మన్తి అత్థో.

తస్మిం దేసితే ధమ్మేతి తస్మిం వుత్తనయేన భగవా తుమ్హేహి దేసితే ధమ్మే **ఏకచ్చం ధమ్మం నామ సావకపారమిఞాణం జానిత్వా** పటివిజ్ఝిత్వా. తంజాననే హి వుత్తే చతుసచ్చధమ్మజాననం అవుత్తసిద్ధన్తి. "**చతుసచ్చధమ్మేసూ**"తి ఇదం పోరాణట్ఠకథాయం వుత్తాకారదస్సనం. విపక్ఖో పన పరతో ఆగమిస్సతి. **ఏత్థాతి** "ధమ్మేసు నిట్ఠం అగమ"న్తి ఏతస్మిం పదే. **థేరసల్లాపోతి** థేరానం సల్లాపసదిసో వినిచ్ఛయవాదో . **కాళవల్లవాసీతి** కాళవల్లవిహారవాసీ. **ఇదానీతి** ఏతరహి "ఇదాహం భన్తే"తిఆదివచనకాలే. **ఇమస్మిం పన ఠానేతి** "ధమ్మేసు నిట్ఠం అగమ"న్తి ఇమస్మిం పదేసే, ఇమస్మిం వా నిట్ఠానకారణభూతే యోనిసో పరివితక్కనే. "ఇమస్మిం పన ఠానే బుద్ధగుణేసు నిట్ఠఙ్గతో"తి కస్మా వుత్తం, నను సావకపారమిఞాణసమధిగతకాలే ఏవ థేరో బుద్ధగుణేసు నిట్ఠఙ్గతోతి? సచ్చమేతం, ఇదాని పన తం పాకటం జాతన్తి ఏవం వుత్తం. **సబ్బన్తి** "చతుసచ్చధమ్మేసూ"తిఆది సుమత్థేరేన వుత్తం సబ్బం. **అరహత్తే నిట్ఠఙ్గతోతి** ఏత్థాపి వుత్తనయేనేవ

అనుయోగపరిహారా వేదితబ్బా. యదిపి ధమ్మసేనాపతి “సావకపారమిఞాణం మయా సమధిగత”న్తి ఇతో పుబ్బేపి జానాతియేవ, ఇదాని పన అసఙ్ఖ్యేయ్యాపరిమేయ్యభేదే బుద్ధగుణే నయగ్గాహవసేన పరిగ్గహేత్వా కిచ్చసిద్ధియా తస్మిం ఞాణే నిట్ఠఙ్గతో అహోసీతి దస్సేన్తో ‘‘**మహాసివత్థేరో...పే.... ధమ్మేసూతి సావకపారమిఞాణే నిట్ఠఙ్గతో**’’తి అవోచ.

బుద్ధగుణా పన నయతో ఆగతా, తే నయగ్గాహతో యాథావతో జానన్తో సావకపారమిఞాణే తథాజాననవసేన నిట్ఠఙ్గతత్తా సావకపారమిఞాణమేవ తస్స అపరాపరుప్పత్తివసేన, తేన తేన భావేతబ్బకిచ్చబహుతావసేన చ ‘‘**ధమ్మేసూ**’’తి పుథువచనేన వుత్తం. అనన్తాపరిమేయ్యానం అనఞ్ఞవిసయానం బుద్ధగుణానం నయతో పరిగ్గణ్హనేన థేరస్స సాతిసయో భగవతి పసాదో ఉప్పజ్జతీతి ఆహ ‘‘**భియ్యోసోమత్తాయా**’’తిఆది. “సుట్ఠు అక్ఖాతో”తి వత్వా తం ఏవస్స సుట్ఠు అక్ఖాతతం దస్సేతుం ‘‘**నియ్యానికో మగ్గో**’’తి వుత్తం. స్వాక్ఖాతతా హి ధమ్మస్స యదత్థం దేసితో, తదత్థసాధనేన వేదితబ్బా. **ఫలత్థాయ నియ్యాతీ**తి అనన్తరవిపాకత్తా, అత్తనో ఉప్పత్తిసమనన్తరమేవ ఫలనిప్ఫాదనవసేన పవత్తతీతి అత్థో. వట్టచారకతో నియ్యాతీతి వా **నియ్యానికో,** నియ్యానసీలోతి వా. **రాగదోసమోహనిమ్మదనసమత్థో**తి ఇధాపి “పసన్నోస్మి భగవతీతి దస్సేతీ”తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **వఙ్కాదీతి ఆది**-సద్దేన జిమ్హకుటిలే, అఞ్ఞే చ పటిపత్తిదోసే సఙ్గణ్హాతి. భగవా తుమ్హాకం బుద్ధసుబుద్ధతా వియ ధమ్మసుధమ్మతా, సఙ్ఘసుప్పటిపత్తి చ ధమ్మేసు నిట్ఠఙ్గమనేన సావకపారమిఞాణే నిట్ఠఙ్గతత్తా మయ్హం సుట్ఠు విభూతా సుపాకటా జాతాతి దస్సేన్తో థేరో “స్వాక్ఖాతో భగవతా ధమ్మో, సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో’’తి పసీది”న్తి అవోచ.

కుసలధమ్మదేసనావణ్ణనా

౧౪౫. అనుత్తరభావోతి సేట్ఠభావో. అనుత్తరో భగవా యేన గుణేన, సో అనుత్తరభావో, తం **అనుత్తరియం.** యస్మా తస్సాపి గుణస్స కిఞ్చి ఉత్తరితరం నత్థి ఏవ, తస్మా వుత్తం “సా తుమ్హాకం దేసనా అనుత్తరాతి వదతీ”తి. **కుసలేసు ధమ్మేసూ**తి కుసలధమ్మనిమిత్తం. నిమిత్తత్థే హి ఏతం భుమ్మం, తస్మా కుసలధమ్మదేసనాహేతుపి భగవావ అనుత్తరోతి అత్థో. **భూమిం దస్సేన్తో**తి విసయం దస్సేన్తో. కుసలధమ్మదేసనాయ హి కుసలా ధమ్మా విసయో. **వుత్తపదే**తి “కుసలేసు ధమ్మేసూ”తి ఏవం వుత్తవాక్యే, ఏవం వా వుత్తధమ్మకోట్ఠాసే. “పఞ్చధా”తి కస్మా వుత్తం, నను ఛేకట్ఠేనపి కుసలం ఇచ్ఛితబ్బం “కుసలో త్వం రథస్స అఙ్గపచ్చఙ్గాన”న్తిఆదీసూతి (మ॰ ని॰ ౨.౮౭)? సచ్చమేతం, సో పన ఛేకట్ఠో కోసల్లసమ్భూతట్ఠేనేవ సఙ్గహితోతి విసుం న గహితో. “కచ్చి ను భోతో కుసలం, కచ్చి భోతో అనామయ”న్తి (జా॰ ౧.౧౫.౧౪౬; ౨.౨౨.౨౦౦౮) **జాతకే** ఆగతత్తా ‘‘**జాతకపరియాయం పత్వా ఆరోగ్యట్ఠేన కుసలం వట్టతీ**’’తి వుత్తం. “తం కిం మఞ్ఞథ, గహపతయో, ఇమే ధమ్మా కుసలా వా అకుసలా వా సావజ్జా వా అనవజ్జా వా”తిఆదీసు సుత్తపదేసేసు “కుసలా”తి వుత్తధమ్మా ఏవ “అనవజ్జా”తి వుత్తాతి ఆహ ‘‘**సుత్తన్తపరియాయం పత్వా అనవజ్జట్ఠేన కుసలం వట్టతీ**’’తి. **అభిధమ్మే** “కోసల్ల”న్తి పఞ్ఞా ఆగతాతి యోనిసోమనసికారహేతుకస్స కుసలస్స **కోసల్లసమ్భూతట్ఠో,** దరథాభావదీపనతో **నిద్దరథట్ఠో,** “కుసలస్స కతత్తా ఉపచితత్తా”తి వత్వా ఇట్ఠవిపాకనిద్దిసనతో **సుఖవిపాకట్ఠో** చ అభిధమ్మనయసిద్ధోతి ఆహ ‘‘**అభిధమ్మ... పే.... విపాకట్ఠేనా**’’తి. **బాహితికసుత్తే** (మ॰ ని॰ ౨.౩౫౮) భగవతో కాయసమాచారాదికే వణ్ణేన్తేన ధమ్మభణ్డాగారికేన “యో ఖో మహారాజ కాయసమాచారో అనవజ్జో”తి కుసలో కాయసమాచారో రఞ్ఞో పసేనదిస్స వుత్తో. న హి భగవతో సుఖవిపాకకమ్మం అత్థీతి సబ్బసావజ్జరహితా కాయసమాచారాదయో “కుసలా”తి వుత్తా, ఇధ పన “కుసలేసు ధమ్మేసూ”తి బోధిపక్ఖియధమ్మా “కుసలా”తి వుత్తా, తే చ సమథవిపస్సనా మగ్గసమ్పయుత్తా ఏకన్తేన సుఖవిపాకా ఏవాతి

అవజ్జరహితతామత్తం ఉపాదాయ అనవజ్జత్థో కుసల-సద్దోతి ఆహ ‘‘**ఇమస్మిం పన...పే.... దట్ఠబ్బ**’’న్తి. ఏవఞ్చ కత్వా ‘‘ఫలసతిపట్ఠానం పన ఇధ అనధిప్పేత’’న్తి ఇదఞ్చ వచనం సమత్థితం హోతి సవిపాకస్సేవ గహణన్తి కత్వా.

‘‘**ఛన్దసవిధేనా**’’తిఆది సతిపట్ఠానే (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౬; మ॰ ని॰ ౧.౧౦౯) వుత్తనయేన వేదితబ్బం. **పగ్గహట్ఠేనాతి** కుసలపక్ఖస్స పగ్గణ్హనసభావేన. **కిచ్చవసేనాతి** అనుప్పన్నాకుసలానుప్పాదనాదికిచ్చవసేన. తతో ఏవ చస్స చతుబ్బిధతా. **ఇజ్ఝనట్ఠేనాతి** నిప్ఫజ్జనసభావేన. ఛన్దాదయో ఏవ ఇద్ధిపాదేసు విసిట్ఠసభావా, ఇతరే అవిసిట్ఠా, తేసమ్పి విసేసో ఛన్దాదికతోతి ఆహ ‘‘**ఛన్దాదివసేన నానాసభావా**’’తి.

అధిమోక్ఖాదిసభావవసేనాతి పసాదాధిమోక్ఖాదిసలక్ఖణవసేన. **ఉపత్థమ్భనట్ఠేనాతి** సమ్పయుత్తధమ్మానం ఉపత్థమ్భనకభావేన. **అకమ్పియట్ఠేనాతి** పటిపక్ఖేహి అకమ్పియసభావేన. **సలక్ఖణేనాతి** అధిమోక్ఖాదిసభావేన. **నియ్యానట్ఠేనాతి** సంకిలేసపక్ఖతో, వట్టచారకతో చ నిగ్గమనట్ఠేన. **ఉపట్ఠానాదినాతి** ఉపట్ఠానధమ్మవిచయపగ్గహసమ్పియాయనపస్సమ్భనసమాధానఅజ్ఝుపేక్ఖనసఙ్ఖాతేన అత్తనో సభావేన. **హేతుట్ఠేనాతి** నిబ్బానస్స సమ్పాపకహేతుభావేన. **దస్సనాదినాతి** దస్సనాభినిరోపనపరిగ్గహసముట్ఠాపనవోదాపనపగ్గహుపట్ఠానసమాధానసఙ్ఖాతేన అత్తనో సభావేన.

సాసనస్స పరియోసానదస్సనత్థన్తి సాసనం నామ నిప్పరియాయతో సత్తతింస బోధిపక్ఖియధమ్మా. తత్థ యే సమథవిపస్సనాసహగతా, తే సాసనస్స ఆది, మగ్గపరియాపన్నా మజ్ఝే, ఫలభూతా పరియోసానం, తందస్సనత్థం. తేనాహ ‘‘**సాసనస్స హీ**’’తిఆది.

పున **ఏతదానుత్తరియం భన్తే**తి యథారద్ధాయ దేసనాయ నిగమనం. వుత్తస్సేవ అత్థస్స పున వచనఞ్హి నిగమనం వుత్తం. **తం దేసన**న్తి తం కుసలేసు ధమ్మేసు దేసనాప్పకారం, దేసనావిధిం, దేసేతబ్బఞ్చ, **సకలం** వా సమ్పుణ్ణం అనవసేసం **అభిజానాతి** అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన జానాతి, **అసేసం అభిజానతో** ఏవ **ఉత్తరి** ఉపరి **అభిఞ్ఞేయ్యం నత్థి. ఇతోతి** భగవతా అభిఞ్ఞాతతో. **అఞ్ఞో** పరమత్థవసేన **ధమ్మో వా** పఞ్ఞత్తివసేన **పుగ్గలో వా** అయం నామ యం భగవా న జానాతీతి ఇదం నత్థి న ఉపలబ్భతి సబ్బస్సేవ సమ్మదేవ తుమ్హేహి అభిఞ్ఞాతత్తా. **కుసలేసు ధమ్మేసు** అభిజాననే, దేసనాయఞ్చ **భగవతో ఉత్తరితరో నత్థి.**

ఆయతనపణ్ణత్తిదేసనావణ్ణనా

౧౪౬. **ఆయతనపఞ్ఞాపనాసూతి** చక్ఖాదీనం, రూపాదీనఞ్చ ఆయతనానం సమ్బోధనేసు, తేసం అజ్ఝత్తికబాహిరవిభాగతో, సభాగవిభాగతో, సముదయతో, అత్థఙ్గమతో, ఆహారతో, ఆదీనవతో, నిస్సరణతో చ దేసనాయన్తి అత్థో.

గబ్భావక్కన్తిదేసనావణ్ణనా

౧౪౭. **గబ్భోక్కమనేసూతి** గబ్భభావేన మాతుకుచ్ఛియం అవక్కమనేసు అనుప్పవేసేసు, గబ్భే వా మాతుకుచ్ఛిస్మిం అవక్కమనేసు. **పవిసతీతి** పచ్చయవసేన తత్థ నిబ్బత్తేన్తో పవిసన్తో వియ హోతీతి కత్వా వుత్తం. **ఠాతీతి** సన్తానట్ఠితియా

పవత్తతి, తథాభూతో చ తత్థ వసన్తో వియ హోతీతి ఆహ ''**వసతీ**''తి. **పకతిలోకియమనుస్సానం పఠమా గబ్భావక్కన్తీ**తి పచురమనుస్సానం గబ్భావక్కన్తి దేసనావసేన ఇధ పఠమా. ''**దుతియా గబ్భావక్కన్తీ**''తిఆదీసుపి ఏవం యోజనా వేదితబ్బా.

అలమేవాతి యుత్తమేవ.

ఖిపితుం న సక్కోన్తీతి తథా వాతానం అనుప్పజ్జనమేవ వదతి. **సేసన్తి** పున ''ఏతదానుత్తరియ''తిఆది పాఠప్పదేసం వదతి.

ఆదేసనవిధాదేసనావణ్ణనా

౧౪౮. పరస్స చిత్తం ఆదిసతి ఏతేహీతి **ఆదేసనాని,** యథాఉపట్ఠితనిమిత్తాదీని, తాని ఏవ అఞ్ఞమఞ్ఞస్స అసంకిణ్ణరూపేన ఠితత్తా **ఆదేసనవిధా,** ఆదేసనాభాగా, తాసు **ఆదేసనవిధాసు.** తేనాహ ''**ఆదేసనకోట్ఠాసేసూ**''తి. **ఆగతనిమిత్తేనా**తి యస్స ఆదిసతి, తస్స, అత్తనో చ ఉపగతనిమిత్తేన, నిమిత్తప్పత్తస్స లాభాలాభాదిఆదిసనవిధిదస్సనస్స పవత్తత్తా ''**ఇదం నామ భవిస్సతీ**''తి వుత్తం. పాళియం పన ''ఏవమ్పి తే మనో''తిఆదినా పరస్స చిత్తాదిసనమేవ ఆగతం, తం నిదస్సనమత్తం కతన్తి దట్ఠబ్బం. తథా హి ''ఇదం నామ భవిస్సతీ''తి వుత్తస్సేవ అత్థస్స విభావనవసేన వత్థు ఆగతం. **గతనిమిత్తం** నామ గమననిమిత్తం. **ఠితనిమిత్తం** నామ అత్తనో సమీపే ఠాననిమిత్తం, పరస్స గమనవసేన, ఠానవసేన చ గహేతబ్బనిమిత్తం. **మనుస్సానం** పరచిత్తవిదూనం, ఇతరేసమ్పి వా సవనవసేన పరస్స చిత్తం ఞత్వా కథేన్తానం **సద్దం సుత్వా. యక్ఖపిసాచాదీనన్తి** హిఙ్కారయక్ఖానఞ్చేవ కణ్ణపిసాచాదిపిసాచానం, కుమ్భణ్డనాగాదీనఞ్చ.

వితక్కవిప్ఫారవసేనాతి విప్ఫారికభావేన పవత్తవితక్కస్స వసేన. **ఉప్పన్న**న్తి తతో సముట్ఠితం. **విప్పలపన్తాన**న్తి కస్సచి అత్థస్స అబోధనతో విరూపం, వివిధం వా పలపన్తానం. **సుత్తపమత్తాదీన**న్తి **ఆది**-సద్దేన వేదనాట్టఖిత్తచిత్తాదీనం సఙ్గహో. **మహాఅట్ఠకథాయం** పన ''ఇదం వక్ఖామి, ఏవం వక్ఖామీతి వితక్కయతో వితక్కవిప్ఫారసద్దో నామ ఉప్పజ్జతీ''తి (అభి॰ అట్ఠ॰ ౧.వచీకమ్మద్వారకథాపి) ఆగతత్తా జాగరన్తానం పకతియం ఠితానం అవిప్పలపన్తానం వితక్కవిప్ఫారసద్దో కదాచి ఉప్పజ్జతీతి విఞ్ఞాయతి, యో లోకే ''మన్తజప్పో''తి వుచ్చతి. యస్స మహాఅట్ఠకథాయం అసోతవిఞ్ఞేయ్యతా వుత్తా. తాదిసఞ్హి సన్ధాయ విఞ్ఞత్తిసహజమేవ ''జివ్హాతాలుచలనాదికరవితక్కసముట్ఠితం సుఖుమసద్దం దిబ్బసోతేన సుత్వా ఆదిసతీతి సుత్తే వుత్త''న్తి (ధ॰ స॰ మూలటీ॰ వచీకమ్మద్వారకథావణ్ణనా) **ఆనన్దాచరియో** అవోచ. వుత్తలక్ఖణో ఏవ పన నాతిసుఖుమో అత్తనో, అచ్చాసన్నప్పదేసే ఠితస్స చ మంససోతస్సాపి ఆపాథం గచ్ఛతీతి సక్కా విఞ్ఞాతుం. **తస్సా**తి తస్స పుగ్గలస్స. **తస్స వసేనా**తి తస్స వితక్కస్స వసేన. ఏవం అయమ్పి ఆదేసనవిధా చేతోపరియఞాణవసేనేవ ఆగతాతి వేదితబ్బా . కేచి పన ''**తస్స వసేనా**తి తస్స సద్దస్స వసేనా''తి అత్థం వదన్తి, తం అయుత్తం. న హి సద్దగ్గహణేన తంసముట్ఠాపకచిత్తం గయ్హతి, సద్దగ్గహణానుసారేనపి తదత్థస్సేవ గహణం హోతి, న చిత్తస్స. ఏతేనేవ యదేకే ''**యం వితక్కయతో**తి యమత్థం వితక్కయతో''తి వత్వా ''**తస్స వసేనా**తి తస్స అత్థస్స వసేనా''తి వణ్ణేన్తి, తమ్పి పటిక్ఖిత్తం.

మనసా సఙ్ఖరీయన్తీతి **మనోసఙ్ఖారా,** వేదనాసఞ్ఞా. **పణిహితా**తి పురిమపరిబన్ధవినయేన పధానభావేన నిహితా ఠపితా. తేనాహ ''**చిత్తసఙ్ఖారా సుట్ఠపితా**''తి. వితక్కస్స వితక్కనం నామ ఉప్పాదనమేవాతి ఆహ ''**పవత్తేస్సతీ**''తి. ''పజానాతీ''తి

పుబ్బే వుత్తపదసమ్బన్ధదస్సనవసేన ఆనేతి. **ఆగమనేనాతి** ఝానస్స ఆగమనట్ఠానవసేన. **పుబ్బభాగేనాతి** మగ్గస్స సబ్బపుబ్బభాగేన విపస్సనారమ్భేన. ఉభయం పేతం యో సయం ఝానలాభీ, అధిగతమగ్గో చ అఞ్ఞం తదత్థాయ పటిపజ్జన్తం దిస్వా "అయం ఇమినా నీహారేన పటిపజ్జన్తో అద్ధా ఝానం లభిస్సతి, మగ్గం అధిగమిస్సతీ"తి అభిఞ్ఞాయ వినా అనుమానవసేన జానాతి, తం దస్సేతుం వుత్తం. తేనాహ **''ఆగమనేన జానాతి నామా''**తిఆది. **అనన్తరాతి** వుట్ఠితకాలం సన్ధాయాహ. తదా హి పవత్తవితక్కపజాననేనేవ ఝానస్స హానభాగియతాదివిసేసపజాననం.

కిం పనిదం చేతోపరియఞాణం పరస్స చిత్తం పరిచ్ఛిజ్జ జానన్తం ఇద్ధిచిత్తభావతో అవిసేసతో సబ్బేసమ్పి చిత్తం జానాతీతి? నోతి దస్సేన్తో **''తత్థా''**తిఆదిమాహ. **న అరియానన్తి** యేన చిత్తేన తే అరియా నామ జాతా, తం లోకుత్తరచిత్తం న జానాతి అప్పటివిద్ధభావతో . యథా హి పుథుజ్జనో సబ్బేసమ్పి అరియానం లోకుత్తరచిత్తం న జానాతి అప్పటివిద్ధత్తా, ఏవం అరియోపి హేట్ఠిమో ఉపరిమస్స లోకుత్తరచిత్తం న జానాతి అప్పటివిద్ధత్తా ఏవ . యథా పన ఉపరిమో హేట్ఠిమం ఫలసమాపత్తిం న సమాపజ్జతి, కిం ఏవం నో తస్స లోకుత్తరచిత్తం న జానాతీతి చోదనం సన్ధాయాహ **''ఉపరిమో పన హేట్ఠిమస్స జానాతీ''**తి, పటివిద్ధత్తాతి అధిప్పాయో. "ఉపరిమో హేట్ఠిమం న సమాపజ్జతీ"తి వత్వా తత్థ కారణమాహ **''తేసఞ్హీ''**తిఆది. **తేసన్తి** అరియానం. **హేట్ఠిమా హేట్ఠిమా సమాపత్తి** భూమన్తరప్పత్తియా పటిప్పస్సద్ధికప్పా. తేనాహ **''తత్రుపపత్తియేవ హోతీ''**తి, న ఉపరిభూమిపత్తి. నిమిత్తాదివసేన ఞాతస్స కదాచి బ్యభిచారోపి సియా, న పన అభిఞ్ఞాఞాణేన ఞాతస్సాతి ఆహ **''చేతో...పే.... నత్థీ''**తి. "తం భగవా"తిఆది **సేసం** నామ.

దస్సనసమాపత్తిదేసనావణ్ణనా

౧౪౯. **బ్రహ్మజాలేతి** బ్రహ్మజాలసుత్తవణ్ణనాయం. ఉత్తరపదలోపేన హేస నిద్దేసో. **ఆతప్పన్తి వీరియం** ఆతప్పతి కోసజ్జం సబ్బమ్పి సంకిలేసపక్ఖన్తి. కుసలవీరియస్సేవ హేత్థ గహణం అప్పమాదాదిపదన్తరసన్నిధానతో. **పదహితబ్బతోతి** పదహనతో, భావనం ఉద్దిస్స వాయమనతోతి అత్థో. **అనుయుఞ్జితబ్బతోతి** అనుయుఞ్జనతో. ఈదిసానం పదానం బహులంకత్తువిసయతాయ ఇచ్ఛితబ్బత్తా ఆతప్పపదస్స వియ ఇతరేసమ్పి కత్తుసాధనతా దట్ఠబ్బా. పటిపత్తియం నప్పమజ్జతి ఏతేనాతి **అప్పమాదో,** సతిఅవిప్పవాసో. సమ్మా మనసి కరోతి ఏతేనాతి **సమ్మామనసికారో,** తథాపవత్తో కుసలచిత్తుప్పాదో. భావనానుయోగమేవ తథా వదతి. దేసనాక్కమేన **పఠమా, దస్సనసమాపత్తి నామ** కరజకాయే పటిక్కూలాకారస్స సమ్మదేవ దస్సనవసేన పవత్తసమాపత్తిభావతో. **నిప్పరియాయేనేవాతి** వుత్తలక్ఖణదస్సనసమాపత్తిసన్నిస్సయత్తా, దస్సనమగ్గఫలభావతో చ పఠమసామఞ్ఞఫలం పరియాయేన వినా **దస్సనసమాపత్తి.**

అతిక్కమ్మ ఛవిమంసలోహితం అట్ఠిం పచ్చవేక్ఖతీతి తాని అపచ్చవేక్ఖిత్వా అట్ఠిమేవ పచ్చవేక్ఖతి. **అట్ఠిఆరమ్మణా దిబ్బచక్ఖుపాదకజ్ఝానసమాపత్తీతి** వుత్తనయేన అట్ఠిఆరమ్మణా దిబ్బచక్ఖుఅధిట్ఠానా పఠమజ్ఝానసమాపత్తి. యో హి భిక్ఖు ఆలోకకసిణే చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తం పాదకం కత్వా అధిగతదిబ్బచక్ఖుఞాణో హుత్వా సవిఞ్ఞాణకే కాయే అట్ఠిం పరిగ్గహేత్వా తత్థ పటిక్కూలమనసికారవసేన పఠమం ఝానం నిబ్బత్తేతి, తస్సాయం పఠమజ్ఝానసమాపత్తి **దుతియా దస్సనసమాపత్తి.** తేన వుత్తం "అట్ఠి అట్ఠీ"తిఆది. యో పనేత్థ పాళియం ద్వత్తింసాకారమనసికారో వుత్తో, సో మగ్గసోధనవసేన వుత్తో. తత్థ వా కతపరిచయస్స సుఖేనేవ వుత్తనయా అట్ఠిపచ్చవేక్ఖణా సమిజ్ఝతీతి. తేనేవేత్థ "ఇమం చేవా"తి **''అతిక్కమ్మ చా''**తి **చ**-సద్దో సముచ్చయత్థో వుత్తో. **తం ఝానన్తి** యథావుత్తం పఠమజ్ఝానం. **అయన్తి** అయం సకదాగామిఫలసమాపత్తి .

సాతిసయం చతుసచ్చదస్సనాగమనతో పరియాయేన వినా ముఖ్యా **దుతియా దస్సనసమాపత్తి. యావ తతియమగ్గా వత్తతీతి ఆహ** "ఖీణాసవస్స వసేన చతుత్థా దస్సనసమాపత్తి కథితా"తి.

పాళియం **పురిసస్స చాతి చ**-సద్దో బ్యతిరేకే, తేన యథావుత్తసమాపత్తిద్వయతో వుచ్చమానంయేవ ఇమస్స విసేసం జోతేతి. అవిచ్ఛేదేన పవత్తియా సోతసదిసతాయ విఞ్ఞాణమేవ **విఞ్ఞాణసోతం,** తదేతం విఞ్ఞాణం పురిమతో అనన్తరపచ్చయం లభిత్వా పచ్ఛిమస్స అనన్తరపచ్చయో హుత్వా పవత్తతీతి అయం అస్స సోతాగతతాయ సోతసదిసతా, తస్మా పజానితబ్బభావేన వుత్తం ఏకమేవ చేత్థ విఞ్ఞాణం , తస్మా అట్ఠకథాయం **''విఞ్ఞాణసోతన్తి విఞ్ఞాణమేవా''**తి వుత్తం. **ద్వీహిపి భాగేహీ**తి ఓరభాగపరభాగేహి. ఇధలోకో హిస్స ఓరభాగో, పరలోకో పరభాగో ద్విన్నమ్పి వసేనేతం సమ్బన్ధన్తి. తేనాహ **''ఇధలోకే పతిట్ఠిత''**న్తిఆది. విఞ్ఞాణస్స ఖణే ఖణే భిజ్జన్తస్స కామం నత్థి కస్సచి పతిట్ఠితతా, తణ్హావసేన పన తం "పతిట్ఠిత"న్తి వుచ్చతీతి ఆహ **''ఛన్దరాగవసేనా''**తి. వుత్తఞ్హేతం –

> "కబళీకారే చే భిక్ఖవే ఆహారే అత్థి రాగో, అత్థి నన్దీ, అత్థి తణ్హా, పతిట్ఠితం తత్థ విఞ్ఞాణం విరుళ్హం. యత్థ పతిట్ఠితం విఞ్ఞాణం విరుళ్హం...పే.... అత్థి తత్థ ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తీ"తిఆది (సం॰ ని॰ ౨.౬౪; కథా॰ ౨౯౬; మహాని॰ ౭).

కమ్మన్తి కుసలాకుసలకమ్మం, ఉపయోగవచనమేతం. **కమ్మతో ఉపగచ్ఛన్తన్తి** కమ్మభావేన ఉపగచ్ఛన్తం, విఞ్ఞాణన్తి అధిప్పాయో. అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణఞ్హి యేన కమ్మునా సహగతం, అఞ్ఞదత్థు తబ్భావమేవ ఉపగతం హుత్వా పవత్తతి. **ఇధలోకే పతిట్ఠితం నామ** ఇధ కతూపచితకమ్మభావూపగమనతో. **కమ్మభవం ఆకడ్ఢన్తన్తి** కమ్మవిఞ్ఞాణం అత్తనా సమ్పయుత్తకమ్మం జవాపేత్వా పటిసన్ధినిబ్బత్తనేన తదభిముఖం ఆకడ్ఢన్తం. తేనేవ పటిసన్ధినిబ్బత్తనసామత్థియేన **పరలోకే పతిట్ఠితం నామ** అత్తనో ఫలస్స తత్థ పతిట్ఠాపనేన. కేచి పన "అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం పరతో విపాకం దాతుం అసమత్థం ఇధలోకే పతిట్ఠితం నామ, దాతుం సమత్థం పన పరలోకే పతిట్ఠితం నామా"తి వదన్తి, తం తేసం మతిమత్తం "ఉభయతో అబ్బోచ్ఛిన్న"న్తి వుత్తత్తా. యఞ్చ తేహి "పరలోకే పతిట్ఠిత"న్తి వుత్తం, తం ఇధలోకేపి పతిట్ఠితమేవ. న హి తస్స ఇధలోకే పతిట్ఠితభావేన వినా పరలోకే పతిట్ఠితభావో సమ్భవతి. **సేక్ఖపుథుజ్జనానం చేతోపరియఞాణన్తి** సేక్ఖానం , పుథుజ్జనానఞ్చ చేతసో పరిచ్ఛిన్దనకఞాణం. **కథితం** పరిచ్ఛిన్దితబ్బస్స చేతసో ఛన్దరాగవసేన పతిట్ఠితభావజోతనతో.

చతుత్థాయ దస్సనసమాపత్తియా తతియదస్సనసమాపత్తియం వుత్తప్పటిక్ఖేపేన అత్థో వేదితబ్బో.

పురిమానం ద్విన్నం సమాపత్తీనం పుబ్బే సమథవసేన అత్థస్స వుత్తత్తా ఇదాని విపస్సనావసేన దస్సేతుం **''అపిచా''**తిఆది వుత్తం. **నిచ్చలమేవ** పుబ్బే వుత్తస్స అత్థస్స అపనేతబ్బతో. అత్థన్తరత్థతాయ దస్సియమానాయ పదం చలితం నామ హోతి. **అపరో నయోతి** ఏత్థ పఠమజ్ఝానస్స పఠమదస్సనసమాపత్తిభావే అపుబ్బం నత్థి. **దుతియజ్ఝానం దుతియాతి** ఏత్థ పన "అట్ఠికవణ్ణకసిణవసేన పటిలద్ధదుతియజ్ఝానం దుతియా దస్సనసమాపత్తీ"తి వదన్తి, తతియజ్ఝానమ్పి తథేవ పటిలద్ధం. దస్సనసమాపత్తిభావో పన యో భిక్ఖు ఆలోకకసిణే చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తం పాదకం కత్వా అధిగతదిబ్బచక్ఖుకో హుత్వా సవిఞ్ఞాణకే అట్ఠిం పరిగ్గహేత్వా తత్థ వణ్ణకసిణవసేన హేట్ఠిమాని తీణి ఝానాని నిబ్బత్తేతి, తస్స. **తతియజ్ఝానం తతియా** దస్సనసమాపత్తి అధిట్ఠానభూతస్స దిబ్బచక్ఖుఞాణస్స వసేన. **చతుత్థజ్ఝానం చతుత్థాతి** రూపావచరచతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా తం పాదకం కత్వా అధిగతదిబ్బచక్ఖుఞాణస్స తం చతుత్థజ్ఝానం చతుత్థా

దస్సనసమాపత్తి. ఇధాపి సేక్ఖపుథుజ్జనానం చేతసో పరిచ్ఛిన్దనేన తతియా దస్సనసమాపత్తి, అరహతో చిత్తస్స పరిచ్ఛిన్దనేన చతుత్థా దస్సనసమాపత్తి వేదితబ్బా. ఏవఞ్హేసా అత్థవణ్ణనా పాళియా సంసన్దేయ్య. ''**పఠమమగ్గో**''తిఆదీసు అట్ఠిఆరమ్మణపఠమజ్ఝానపాదకో **పఠమమగ్గో పఠమా దస్సనసమాపత్తి.** అట్ఠిఆరమ్మణదుతియజ్ఝానపాదకో **దుతియమగ్గో దుతియా** దస్సనసమాపత్తి. పరచిత్తఞాణసహగతా చతుత్థజ్ఝానపాదకా **తతియచతుత్థమగ్గా తతియచతుత్థదస్సనసమాపత్తియోతి** . పురిసస్స విఞ్ఞాణపజాననం పనేత్థ అసమ్మోహవసేన దట్ఠబ్బం.

పుగ్గలపణ్ణత్తిదేసనావణ్ణనా

౧౫౦. **పుగ్గలపణ్ణత్తీసూతి** పుగ్గలానం పఞ్ఞాపనేసు. గుణవిసేసవసేన అఞ్ఞమఞ్ఞం అసఙ్కరతో ఠపనేసు. **లోకవోహారవసేనాతి** లోకసమ్ముతివసేన. లోకవోహారో హేస, యదిదం "సత్తో పుగ్గలో"తిఆది. రూపాదీసు సత్తవిసత్తతాయ **సత్తో.** తస్స తస్స సత్తనికాయస్స పూరణతో గలనతో, మరణవసేన పతనతో చ **పుగ్గలో.** సన్తతియా నయనతో **నరో.** అత్తభావస్స పోసనతో **పోసో. ఏవం పఞ్ఞాపేతబ్బాసు** వోహరితబ్బాసు. "సబ్బమేతం పుగ్గలో"తి ఇమిస్సా సాధారణపఞ్ఞత్తియా విభావనవసేన వుత్తం, న ఇధాధిప్పేతఅసాధారణపఞ్ఞత్తియా, తస్మా **లోకపఞ్ఞత్తీసూతి** సత్తలోకగతపఞ్ఞత్తీసు. **అనుత్తరో హోతి** అనఞ్ఞసాధారణత్తా తస్స పఞ్ఞాపనస్స.

ద్వీహి భాగేహీతి కారణే, నిస్సక్కే చేతం పుథువచనం, ఆవుత్తిఆదివసేన చాయమత్థో వేదితబ్బోతి ఆహ ''**అరూపసమాపత్తియా**''తిఆది, ఏతేన "సమాపత్తియా విక్ఖమ్భనవిమోక్ఖేన, మగ్గేన సముచ్ఛేదవిమోక్ఖేన విముత్తత్తా ఉభతోభాగవిముత్తో"తి ఏవం పవత్తో **తిపిటకచూళనాగత్థేరవాదో,** "నామకాయతో, రూపకాయతో చ విముత్తత్తా ఉభతోభాగవిముత్తో"తి ఏవం పవత్తో **తిపిటకమహాధమ్మరక్ఖితత్థేరవాదో,** "సమాపత్తియా విక్ఖమ్భనవిమోక్ఖేన ఏకవారం విముత్తోవ మగ్గేన సముచ్ఛేదవిమోక్ఖేన ఏకవారం విముత్తత్తా ఉభతోభాగవిముత్తో"తి ఏవం పవత్తో **తిపిటకచూళాభయత్థేరవాదో** చాతి ఇమేసం తిణ్ణమ్పి థేరవాదానం ఏకజ్ఝం సఙ్గహో కతోతి దట్ఠబ్బం. **విముత్తోతి** కిలేసేహి విముత్తో, కిలేసవిక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదనేహి వా కాయద్వయతో విముత్తోతి అత్థో. **అరూపసమాపత్తీనన్తి** నిద్ధారణే సామివచనం. **అరహత్తప్పత్తఅనాగామినోతి** భూతపుబ్బగతియా వుత్తం. న హి అరహత్తప్పత్తో అనాగామీ నామ హోతి. **పాళీతి** పుగ్గలపఞ్ఞత్తిపాళి. **అట్ఠ విమోక్ఖే కాయేన ఫుసిత్వాతి** అట్ఠ సమాపత్తియో సహజాతనామకాయేన పటిలభిత్వా. **పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తీతి** విపస్సనాపఞ్ఞాయ సఙ్ఖారగతం, మగ్గపఞ్ఞాయ చత్తారి సచ్చాని పస్సిత్వా చత్తారోపి ఆసవా పరిక్ఖీణా హోన్తి. **దిస్వాతి** దస్సనహేతు. న హి ఆసవే పఞ్ఞాయ పస్సన్తి, దస్సనకారణా పన పరిక్ఖీణా "దిస్వా పరిక్ఖీణా"తి వుత్తా దస్సనాయత్తపరిక్ఖీణత్తా. ఏవఞ్హి దస్సనం ఆసవానం ఖయస్స పురిమకిరియాభావేన వుత్తం.

పఞ్ఞాయ విసేసతో **ముత్తోతి పఞ్ఞావిముత్తో** అనవసేసతో ఆసవానం పరిక్ఖీణత్తా. **అట్ఠవిమోక్ఖపటిక్ఖేపవసేనేవ,** న తదేకదేసభూతరూపజ్ఝానపటిక్ఖేపవసేన. ఏవఞ్హి అరూపజ్ఝానేకదేసాభావేపి అట్ఠవిమోక్ఖపటిక్ఖేపో న హోతీతి సిద్ధం హోతి. అరూపావచరజ్ఝానేసు హి ఏకస్మిమ్పి సతి ఉభతోభాగవిముత్తోయేవ నామ హోతి, న పఞ్ఞావిముత్తోతి.

ఘుట్ఠన్తం సచ్ఛికరోతీతి ఘుట్ఠానం అన్తో **ఘుట్ఠన్తో,** ఘుట్ఠానం అరూపజ్ఝానానం అనన్తరో కాలోతి అధిప్పాయో, అచ్చన్తసంయోగే చేతం ఉపయోగవచనం, ఘుట్ఠానన్తరకాలమేవ సచ్ఛికాతబ్బం, సచ్ఛికతో సచ్ఛికరణూపాయేనాతి వుత్తం హోతి. తేనాహ ''**సో ఝానఫస్స**''న్తిఆది. **ఏకచ్చే ఆసవాతి** హేట్ఠిమమగ్గత్తయవజ్ఝా ఆసవా. యో హి అరూపజ్ఝానేన

రూపకాయతో, నామకాయేకదేసతో చ విక్ఖమ్భనవిమోక్ఖేన విముత్తో, తేన నిరోధసఙ్ఖాతో విమోక్ఖో ఆలోచితో పకాసితో వియ హోతి, న పన కాయేన సచ్ఛికతో. నిరోధం పన ఆరమ్మణం కత్వా ఏకచ్చేసు ఆసవేసు ఖేపితేసు తేన సచ్ఛికతో హోతి, తస్మా సో సచ్ఛికాతబ్బం నిరోధం యథాలోచితం నామకాయేన సచ్ఛికరోతీతి **కాయసక్ఖీ**తి వుచ్చతి, న తు విముత్తోతి ఏకచ్చానం ఆసవానం అపరిక్ఖీణత్తా.

దిట్ఠన్తం పత్తోతి దస్సనసఙ్ఖాతస్స సోతాపత్తిమగ్గఞాణస్స అనన్తరం పత్తోతి అత్థో. "దిట్ఠత్తా పత్తో"తిపి పాఠో, తేన చతుసచ్చదస్సనసఙ్ఖాతాయ దిట్ఠియా నిరోధస్స పత్తతం దీపేతి. తేనాహ **''దుక్ఖా సఙ్ఖారా''**తిఆది. పఠమఫలతో పట్ఠాయ యావ అగ్గమగ్గా దిట్ఠిప్పత్తోతి ఆహ **''ఏసోపి కాయసక్ఖీ వియ ఛబ్బిధో హోతీ''**తి. **ఇదం దుక్ఖన్తి** "ఇదం దుక్ఖం, ఏత్తకం దుక్ఖం, న ఇతో ఉద్ధం దుక్ఖ"న్తి **యథాభూతం పజానాతి.** యస్మా ఇదం యాథావసరసతో పజానాతి, పజానన్తో చ ఠపేత్వా తణ్హం పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధే "దుక్ఖసచ్చ"న్తి పజానాతి. తణ్హం పన ఇదం దుక్ఖం ఇతో సముదేతి, తస్మా **''అయం దుక్ఖసముదయో''తి యథాభూతం పజానాతి.** యస్మా ఇదం దుక్ఖఞ్చ సముదయో చ నిబ్బానం పత్వా నిరుజ్ఝన్తి వూపసమన్తి అప్పవత్తిం గచ్ఛన్తి, తస్మా తం **''అయం దుక్ఖనిరోధో''తి యథాభూతం పజానాతి.** అరియో పన అట్ఠఙ్గికో మగ్గో తం దుక్ఖనిరోధం గచ్ఛతి, తేన తం **''అయం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా''తి యథాభూతం పజానాతి.** ఏత్తావతా నానక్ఖణే సచ్చవవత్థానం దస్సితం. ఇదాని తం ఏకక్ఖణే దస్సేతుం **''తథాగతప్పవేదితా''**తిఆది వుత్తం. **తథాగతప్పవేదితా**తి తథాగతేన బోధిమణ్డే పటివిద్ధా విదితా పాకటా కతా. **ధమ్మా**తి చతుసచ్చధమ్మా. **వోదిట్ఠా హోన్తీ**తి సుదిట్ఠా హోన్తి. **వోచరితా**తి సుచరితా, తేసు తేన పఞ్ఞా సుట్ఠు చరాపితాతి అత్థో. **అయన్తి** అయం ఏవరూపో **పుగ్గలో ''దిట్ఠిప్పత్తో''తి వుచ్చతి.**

సద్ధాయ విముత్తోతి సద్దహనవసేన విముత్తో, ఏతేన సబ్బథా అవిముత్తస్సపి సద్ధామత్తేన విముత్తభావం దస్సేతి. **సద్ధావిముత్తో**తి వా సద్ధాయ అధిముత్తోతి అత్థో. **వుత్తనయేనేవా**తి కాయసక్ఖిమ్హి వుత్తనయేనేవ. **నో చ ఖో యథా దిట్ఠిప్పత్తస్సా**తి యథా దిట్ఠిప్పత్తస్స ఆసవా పరిక్ఖీణా, న ఏవం సద్ధాయ విముత్తస్సాతి అత్థో. కిం పన నేసం కిలేసప్పహానే నానత్తం అత్థీతి? నత్థి. అథ కస్మా సద్ధావిముత్తో దిట్ఠిప్పత్తం న పాపుణాతీతి? ఆగమనీయనానత్తేన. దిట్ఠిప్పత్తో హి ఆగమనమ్హి కిలేసే విక్ఖమ్భేన్తో అప్పదుక్ఖేన, అకిలమన్తో చ సక్కోతి విక్ఖమ్భేతుం, సద్ధావిముత్తో దుక్ఖేన కిలమన్తో విక్ఖమ్భేతి, తస్మా దిట్ఠిప్పత్తం న పాపుణాతి. తేనాహ **''ఏతేసు హీ''**తిఆది.

ఆరమ్మణం యాథావతో ధారేతి అవధారేతీతి **ధమ్మో,** పఞ్ఞా. **పఞ్ఞాపుబ్బఙ్గమ**న్తి పఞ్ఞాపధానం. పఞ్ఞం వాహేతీతి **పఞ్ఞావాహీ,** పఞ్ఞం సాతిసయం పవత్తేతీతి అత్థో. పఞ్ఞా వా ఇమం పుగ్గలం వాహేతి, నిబ్బానాభిముఖం గమేతీతి అత్థో. **సద్ధానుసారి**నిద్దేసేపి ఏసేవ నయో.

తస్మాతి **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి. ౨.౭౭౦, ౭౭౮) వుత్తత్తా, తతో ఏవ విసుద్ధిమగ్గే, తం సంవణ్ణనాసు (విసుద్ధి. టీ. ౨.౭౭౮) వుత్తనయేనేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

పధానదేసనావణ్ణనా

౧౨౫. పదహనవసేనాతి భావనానుయోగవసేన. **సత్త బోజ్ఝఙ్గా పధానాతి వుత్తా** వివేకనిస్సితాదిభావేన పదహితబ్బతో భావేతబ్బతో.

పటిపదాదేసనావణ్ణనా

౧౭౨. దుక్ఖేన కసిరేన సమాధిం ఉప్పాదేన్తస్సాతి పుబ్బభాగే ఆగమనకాలే కిచ్ఛేన దుక్ఖేన ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన కిలమన్తస్స కిలేసే విక్ఖమ్భేత్వా లోకుత్తరసమాధిం ఉప్పాదేన్తస్స. **దన్ధం తం ఠానం అభిజానన్తస్సా**తి విక్ఖమ్భితేసు కిలేసేసు విపస్సనాపరివాసే చిరం వసిత్వా తం లోకుత్తరసమాధిసఙ్ఖాతం ఠానం దన్ధం సణికం అభిజానన్తస్స పటివిజ్ఝన్తస్స, సచ్ఛికరోన్తస్స పాపుణన్తస్సాతి అత్థో. **అయం వుచ్చతీ**తి యా ఏసా ఏవం ఉప్పజ్జతి, అయం కిలేసవిక్ఖమ్భనపటిపదాయ దుక్ఖత్తా, విపస్సనాపరివాసపఞ్ఞాయ చ దన్ధత్తా మగ్గకాలే ఏకచిత్తక్ఖణే ఉప్పన్నాపి **పఞ్ఞా** ఆగమనవసేన "దుక్ఖపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా నామా"తి వుచ్చతి. ఉపరి తీసు పదేసుపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో.

భస్ససమాచారాదిదేసనావణ్ణనా

౧౭౩. భస్ససమాచారేతి వచీసమాచారే. **ఠితో**తి యథారద్ధం తం అవిచ్ఛేదవసేన కథేన్తో. తేనాహ "**కథామగ్గం అనుపచ్ఛిన్దిత్వా కథేన్తో**"తి. **ముసావాదూపసఞ్హిత**న్తి అన్తరన్తరా పవత్తేన ముసావాదేన ఉపసంహితం. **విభూతి** వుచ్చతి వినుంభావో, తత్థ నియుత్తన్తి వేభూతికం, తదేవ **వేభూతియం,** పేసుఞ్ఞం. తేనాహ "**భేదకరవాచ**"న్తి. కరణుత్తరియలక్ఖణతో సారమ్భతో జాతాతి **సారమ్భజా.** తస్సా పవత్తిఆకారదస్సనత్థం "**త్వం దుస్సీలో**"తిఆది వుత్తం. బహిద్ధాకథా అమనాపా, మనాపాపి పరస్స చిత్తవిఘాతావహత్తా కరణుత్తరియపక్ఖియమేవాతి దస్సేన్తో "**తుయ్హ**"న్తిఆదిమాహ. **విక్ఖేపకథాపవత్త**న్తి విక్ఖేపకథావసేన పవత్తం. **జయపురేక్ఖారో హుత్వా**తి అత్తనో జయం పురక్ఖత్వా. యం కిఞ్చి న భాసతీతి యోజనా. "**మన్తా**"**తి వుచ్చతి పఞ్ఞా**, మన్తనం జాననన్తి కత్వా. "**మన్తా**"తి ఇదం "మన్తేత్వా"తి ఇమినా సమానత్థం నిపాతపదన్తి ఆహ "**ఉపపరిక్ఖిత్వా**"తి. **యుత్తకథమేవా**తి అత్తనో, సుణన్తస్స చ యుత్తరూపమేవ కథం. **హదయే నిదహితబ్బయుత్త**న్తి అత్థసమ్పత్తియా, బ్యఞ్జనసమ్పత్తియా అత్థవేదాదిపటిలాభనిమిత్తత్తా చిత్తే ఠపేతబ్బం, విముత్తాయతనభావేన మనసి కాతబ్బన్తి అత్థో. సబ్బఙ్గసమ్పన్నాపి వాచా అకాలే భాసితా అభాజనే భాసితా వియ న అత్థావహాతి ఆహ "**యుత్తపత్తకాలేనా**"తి. అయఞ్చ చతురఙ్గసమన్నాగతా సుభాసితవాచా సచ్చసమ్బోధావహాదితాయ సత్తానం మహిద్ధికా మహానిసంసాతి దస్సేతుం "**ఏవం భాసితా హీ**"తిఆది వుత్తం.

సీలాచారేతి సీలే చ ఆచారే చ పరిసుద్ధసీలే చేవ పరిసుద్ధమనోసమాచారే చ. **ఠితో**తి పతిట్ఠహన్తో. సచ్చం ఏతస్స అత్థీతి **సచ్చో**తి ఆహ "**సచ్చకథో**"తి. ఏస నయో **సద్ధో**తి ఏత్థాపి. తేనాహ "**సద్ధాసమ్పన్నో**"తి. "నను చ హేట్ఠా సచ్చం కథితమేవా"తి కస్మా వుత్తం? హేట్ఠా హి వచీసమాచారం కథేన్తేన సచ్చం కథితం, పటిపక్ఖపటిక్ఖేపవసేన ఇధ సీలం కథేన్తేన తం పరిపుణ్ణం కత్వా దస్సేతుం సచ్చం సరూపేనేవ కథితం. "పుగ్గలాధిట్ఠానాయ కథాయ ఆరబ్భన్తరఞ్చేతం, తథాపి సచ్చం వత్వా అనన్తరమేవ సచ్చస్స కథనం పునరుత్తం హోతీతి పరస్స చోదనావసరో మా హోతూ"తి తత్థ పరిహారం దాతుకామో "**ఇధ కస్మా పున వుత్త**"న్తి ఆహ. **హేట్ఠా వాచాసచ్చం కథితం** చతురఙ్గసమన్నాగతం సుభాసితవాచం దస్సేన్తేన. **అన్తమసో…పే.… దస్సేతుం ఇధ వుత్తం** "ఏవం సీలం సుపరిసుద్ధం హోతీ"తి. ఇమస్మిం పనత్థే "ఏవం పరిత్తకం ఖో, రాహుల, తేసం సామఞ్ఞం, యేసం నత్థి సమ్పజానముసావాదే లజ్జా"తిఆది నయప్పవత్తం **రాహులోవాదసుత్తం** దస్సేతబ్బం.

గుత్తా సతికవాటేన పిదహితా ద్వారా ఏతేనాతి **గుత్తద్వారో**తి ఆహ "**ఛసు ఇన్ద్రియేసూ**"తిఆది . పరియేసనపటిగ్గహణపరిభోగవిస్సజ్జనవసేన భోజనే మత్తం జానాతీతి **భోజనే మత్తఞ్ఞూ. సమ**న్తి అవిసమం. సమచారితా హి

కాయవిసమాదీని పహాయ కాయసమాదిపూరణం. **నిసజ్జాయాతి** ఏత్థ **ఇతి**-సద్దో ఆదిఅత్థో, తేన “ఆవరణీయేహి ధమ్మేహి చిత్తం పరిసోధేతీ”తి ఏవమాదిం సఙ్గణ్హాతి. భావనాయ చిత్తపరిసోధనఞ్హి జాగరియానుయోగో, న నిద్దావినోదనమత్తం. **నిత్తన్దీతి** విగతథినమిద్ధో. సా పన నిత్తన్దితా కాయాలసియవిగమనే పాకటా హోతీతి వుత్తం ‘‘**కాయాలసియవిరహితో**’’తి. ‘‘**ఆరద్ధవీరియో**’’తి ఇమినా దువిధోపి వీరియారమ్భో గహితోతి తం విభజిత్వా దస్సేతుం ‘‘**కాయికవీరియేనాపీ**’’తిఆది వుత్తం. సఙ్గమ్మ గణవిహారో సహవాసో **సఙ్గణికా,** సా పన కిలేసేహిపి ఏవం హోతీతి తతో విసేసేతుం ‘‘**గణసఙ్గణిక**’’న్తి వుత్తం. గణేన సఙ్గణికం గణసఙ్గణికన్తి. **ఆరమ్భవత్థువసేనాతి** అనధిగతవిసేసాధిగమకారణవసేన **ఏకవిహారీ,** న కేవలం ఏకీభావవసేన. **కిలేససఙ్గణికన్తి** కిలేససహితచిత్తతం. **యథా తథాతి** విపస్సనావసేన, పటిసఙ్ఖానవసేన వా. సమథవసేన **ఆరమ్మణూపనిజ్ఝానం.** విపస్సనావసేన **లక్ఖణూపనిజ్ఝానం.**

కల్యాణపటిభానోతి సున్దరపటిభానో, సా పనస్స పటిభానసమ్పదా వచనచాతురియసహితావ ఇచ్ఛితాతి ఆహ ‘‘**వాక్కరణ...పే.... సమ్పన్నో చా**’’తి. “పటిభాన”న్తి హి ఞాణమ్పి వుచ్చతి ఞాణస్స ఉపట్ఠితవచనమ్పి. తత్థ అత్థయుత్తం కారణయుత్తం పటిభానమస్సాతి **యుత్తపటిభానో.** పుచ్ఛితానన్తరమేవ సీఘం బ్యాకాతుం అసమత్థతాయ నో ముత్తపటిభానం అస్సాతి **నో ముత్తపటిభానో.** ఇధ పన వికిణ్ణవాచో ముత్తపటిభానో అధిప్పేతోతి అధిప్పాయేన ‘‘**సీలసమాచారస్మిఞ్హి ఠితభిక్ఖు ముత్తపటిభానో న హోతీ**’’తి వుత్తం. **గమనసమత్థాయాతి** అస్సుతం ధమ్మం గమేతుం సమత్థాయ. **ధారణసమత్థాయాతి** సాతిసయం సతివీరియసహితతాయ యథాసుతం యథాపరియత్తం ధమ్మం ధారేతుం సమత్థాయ. ముననతో అనుమిననతో **ముతీతి** అనుమాన **పఞ్ఞాయ నామం. తీహి పదేహీతి** “గతిమా ధితిమా ముతిమా”తి తీహి పదేహి. **హేట్ఠాతి** హేట్ఠా “ఆరద్ధవీరియో”తి వుత్తట్ఠానే. **ఇధాతి** “ధితిమా”తి వుత్తట్ఠానే. వీరియమ్పి హేట్ఠా గుణభూతం గహితన్తి వుత్తోవాయమత్థో. **హేట్ఠాతి** “జాగరియానుయోగమనుయుత్తో, ఝాయీ”తి ఏత్థ **విపస్సనాపఞ్ఞా కథితా. ఇధాతి** “ధితిమా ముతిమా”తి ఏత్థ **బుద్ధవచనగణ్హనపఞ్ఞా** కథితా కరణపుబ్బాపరకోసల్లపఞ్ఞాదీపనతో. కిలేసకామోపి వత్థుకామో వియ యథాపవత్తో అస్సాదీయతీతి వుత్తం ‘‘**వత్థుకామకిలేసకామేసు అగిద్ధో**’’తి.

అనుసాసనవిధాదేసనాదివణ్ణనా

౧౫౪. అత్తనో ఉపాయమనసికారేనాతి అత్తని సమ్భూతేన పథమనసికారేన భావనామనసికారేన. **పటిపజ్జమానోతి** విసుద్ధిం పటిపజ్జమానో.

౧౫౫. కిలేసవిముత్తిఞాణేతి కిలేసప్పహానజాననే.

౧౫౬. పరియాదియమానోతి పరిచ్ఛిజ్జ గణ్హన్తోతి అత్థో. **సుద్ధక్ఖన్ధేయేవ అనుస్సరతి** నామగోత్తం పరియాదియితుం అసక్కోన్తో. వుత్తమేవత్థం వివరితుం ‘‘**ఏకో హీ**’’తిఆది వుత్తం. **సక్కోతి** పరియాదియితుం. **అసక్కోన్తస్స వసేన గహితం,** “అముత్రాసిం ఏవంనామో”తిఆది వుత్తన్తి అత్థో. **అసక్కోన్తస్సాతి** చ ఆరోహనే అసక్కోన్తస్స, ఓరోహనే పన ఞాణస్స థిరభూతత్తా. తేనాహ ‘‘**సుద్ధక్ఖన్ధేయేవ అనుస్సరన్తో**’’తిఆది. ఏతన్తి పుబ్బాపరవిరోధం. **న సల్లక్ఖేసి** దిట్ఠాభినివేసేన కుణ్ఠఞాణత్తా. తేనాహ ‘‘**దిట్ఠిగతికత్తా**’’తి. **ఠానన్తి** ఏకస్మిం పక్ఖే అవట్ఠానం. **నియమోతి** వాదనియమో పటినియతవాదతా. తేనాహ ‘‘**ఇమం గహేత్వా**’’తిఆది.

౧౩౭. **పిణ్డగణనాయాతి** “ఏకం ద్వే”తిఆదినా అగణేత్వా సఙ్కలనపదుప్పాదనాదినా పిణ్డనవసేన గణనాయ. **అచ్ఛిద్దకవసేనాతి** అవిచ్ఛిన్దకగణనావసేన గణనా కమగణనం ముఞ్చిత్వా “ఇమస్మిం రుక్ఖే ఏత్తకాని పణ్ణానీ”తి వా “ఇమస్మిం జలాసయే ఏత్తకాని ఉదకాళ్హకానీ”తి వా ఏవం గణేతబ్బస్స ఏకజ్ఝమ్పి పిణ్డేత్వా గణనా. కమగణనా హి అన్తరన్తరా విచ్ఛిజ్జ పవత్తియా పచ్ఛిన్దికా. సా పనేసా గణనా సవనన్తరం అనపేక్ఖిత్వా మనసావ గణేతబ్బతో ‘‘**మనోగణనా**’’తిపి వుచ్చతీతి ఆహ ‘‘**మనోగణనాయా**’’తి. **పిణ్డగణనమేవ దస్సేతి,** న విభాగగణనం. **సఙ్ఖాతుం న సక్కా** అఞ్ఞేహి అసఙ్ఖ్యేయ్యభావతో. పఞ్ఞాపారమియా పూరితభావం దస్సేన్తో ఇతరాసం పూరణేన వినా తస్సా పూరణం నత్థీతి ‘‘**దసన్నం పారమీనం పూరితత్తా**’’తి ఆహ. తేనాహ ‘‘**సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స సుప్పటివిద్ధత్తా**’’తి. **ఏత్తకన్తి దస్సేథాతి దీపేతి** థేరో. యం పన పాళియం “సాకారం సఉద్దేసం అనుస్సరతీ”తి వుత్తం, తం తస్స అనుస్సరణమత్తం సన్ధాయ వుత్తం, న ఆయునో వస్సాదిగణనాయ పరిచ్ఛిన్దనం తస్స అవిసయభావతో.

౧౩౮. **తుమ్హాకం సమ్మాసమ్బుద్ధానం యేవ అనుత్తరా** అనఞ్ఞసాధారణత్తా. ఇదాని తస్సా దేసనాయ మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణస్స వియ విభాగాభావం దస్సేతుం ‘‘**అతీతబుద్ధాపీ**’’తిఆది వుత్తం. **ఇమినాపి కారణేనాతి** అనుత్తరభావేన, అఞ్ఞేహి బుద్ధేహి ఏకసదిసభావేన చ.

౧౩౯. ఆసవానం ఆరమ్మణభావూపగమనేన **సాసవా.** ఉపేచ్చ ఆధీయన్తీతి **ఉపాధీ,** దోసారోపనాని, సహ ఉపాధీహీతి **సఉపాధికా.** అనరియిద్ధియఞ్హి అత్తనో చిత్తదోసేన ఏకచ్చే ఉపారమ్భం దదన్తి, స్వాయమత్థో **కేవట్టసుత్తేన** దీపేతబ్బో. **నో ‘‘అరియా’’తి వుచ్చతి** సాసవభావతో. నిద్దోసేహి ఖీణాసవేహి పవత్తేతబ్బతో **నిద్దోసా** దోసేహి సహ అప్పవత్తనతో. తతో ఏవ **అనుపారమ్భా.** అరియానం ఇద్ధీతి **అరియిద్ధీతి వుచ్చతి.**

అప్పటికూలసఞ్ఞీతి ఇట్ఠసఞ్ఞీ ఇట్ఠాకారేన పవత్తచిత్తో. **పటికూలే**తి అమనుఞ్ఞే అనిట్ఠే . **ధాతుసఞ్ఞ**న్తి “ధాతుయో”తి సఞ్ఞం. **ఉపసంహరతీ**తి ఉపనేతి పవత్తేతి. **అనిట్ఠస్మిం వత్థుస్మి**న్తి అనిట్ఠే సత్తసఞ్ఞితే ఆరమ్మణే. **మేత్తాయ వా ఫరతీ**తి మేత్తం హితేసితం ఉపసంహరన్తో సబ్బత్థకమేవ తం తత్థ ఫరతి. **ధాతుతో వా ఉపసంహరతీ**తి ధమ్మసభావచిన్తనేన ధాతునో, పచ్చవేక్ఖణాయ ధాతుమనసికారం వా తత్థ పవత్తేతి. **అప్పటికూలే సత్తే** ఞాతిమిత్తాదికే యాథావతో ధమ్మసభావచిన్తనేన అనిచ్చసఞ్ఞాయ విసభాగభూతే “కేసాది అసుచికోట్ఠాసమేవా”తి **అసుభసఞ్ఞం ఫరతి** అసుభమనసికారం పవత్తేతి. **ఛళఙ్గుపేక్ఖాయా**తి ఇట్ఠానిట్ఠఛళారమ్మణాపాథే పరిసుద్ధపకతిభావావిజహనలక్ఖణాయ ఛసు ద్వారేసు పవత్తనతో “ఛళఙ్గుపేక్ఖాయా”తి లద్ధనామాయ తత్రమజ్ఝత్తుపేక్ఖాయ.

తం దేసనన్తి తం ద్వీసు ఇద్ధివిధాసు దేసనప్పకారం దేసనావిధిం. **అసేసం సకల**న్తి అసేసం నిరవసేసం సమ్పుణ్ణం అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన జానాతి. **అసేసం అభిజానతో** తతో **ఉత్తరి అభిఞ్ఞేయ్యం నత్థి. ఇతో**తి భగవతో అభిఞ్ఞాతతో. **అఞ్ఞో** పరమత్థవసేన **ధమ్మో వా** పఞ్ఞత్తివసేన **పుగ్గలో వా అయం నామ యం భగవా న జానాతీతి ఇదం నత్థి** న ఉపలబ్భతి సబ్బస్సేవ సమ్మదేవ తుమ్హేహి అభిఞ్ఞాతత్తా. ద్వీసు **ఇద్ధివిధాసు** అభిజాననే, దేసనాయఞ్చ **భగవతో ఉత్తరితరో నత్థి. ఇమినాపీతి పి**-సద్దో న కేవలం వుత్తత్థసముచ్చయత్థో, అథ ఖో అవుత్తత్థసముచ్చయత్థోపి దట్ఠబ్బో. యం తం భన్తేతిఆదినాపి హి భగవతో గుణదస్సనం తస్సేవ పసాదస్స కారణవిభావనం.

అఞ్ఞథాసత్థుగుణదస్సనాదివణ్ణనా

౧౬౦. పుబ్బే "ఏతదానుత్తరియం భన్తే"తిఆదినా యథావుత్తబుద్ధగుణా దస్సితా, తతో అఞ్ఞో ఏవాయం పకారో "యం తం భన్తే"తిఆదినా ఆరద్ధోతి ఆహ **''అపరేనాపి ఆకారేనా''**తి. బుద్ధానం సమ్మాసమ్బోధియా సద్దహనతో విసేసతో **సద్ధా కులపుత్తా నామ బోధిసత్తా,** మహాబోధిసత్తాతి అధిప్పాయో. తే హి మహాభినీహారతో పట్ఠాయ మహాబోధియం సత్తా ఆసత్తా లగ్గా నియతభావూపగమనేన కేనచి అసంహారియభావతో. యతో నేసం న కథఞ్చి తత్థ సద్ధాయ అఞ్ఞథత్తం హోతి, ఏతేనేవ తేసం కమ్మఫలం సద్ధాయపి అఞ్ఞథత్తాభావో దీపితో దట్ఠబ్బో. **తస్మా**తి యస్మా అతిసయవచనిచ్ఛావసేన, "అనుప్పత్తం తం భగవతా"తి సద్దన్తరసన్నిధానేన చ విసిట్ఠవిసయం "సద్ధేన కులపుత్తేనా"తి ఇదం పదం, తస్మా.
లోకుత్తరధమ్మసమధిగమమూలకత్తా సబ్బబుద్ధగుణసమధిగమస్స "నవ లోకుత్తరధమ్మా"తి వుత్తం.
''ఆరద్ధవీరియేనా''తిఆదీసు సమాసపదేసు **''వీరియం థామో''తిఆదీని** అవయవపదాని. **ఆది**-సద్దేన పరక్కమపదం సఙ్గణ్హాతి, న ధోరయ్హపదం. న హి తం వీరియపేవచనం, అథ ఖో వీరియవన్తవాచకం. ధురాయ నియుత్తోతి హి **ధోరయ్హో.** తేనాహ "తం ధురం వహనసమత్థేన మహాపురిసేనా"తి. **పగ్గహితవీరియేనా**తి అసిథిలవీరియేన. **థిరవీరియేనా**తి ఉస్సోళ్హీభావూపగమనేన థిరభావప్పత్తవీరియేన. **అసమధురేహీ**తి అనఞ్ఞసాధారణధురేహి. పరేసం అసయ్హసహనా హి లోకనాథా. **తం సబ్బం** అచిన్తేయ్యాపరిమేయ్యభేదం బుద్ధానం గుణజాతం. పారమితా, బుద్ధగుణా, వేనేయ్యసత్తాతి యస్మా ఇదం తయం సబ్బేసమ్పి బుద్ధానం సమానమేవ, తస్మా ఆహ **''అతీతానాగత...పే.... ఊనో నత్థీ''**తి.

కామసుఖల్లికానుయోగన్తి కామసుఖే అల్లీనా హుత్వా అనుయుఞ్జనం. **కో జానాతి పరలోకం** "అత్థీ"తి, ఏత్థ "కో ఏకవిసయోయం ఇన్ద్రియగోచరో"తి ఏవందిట్ఠి హుత్వాతి అధిప్పాయో. **సుఖో**తి ఇట్ఠో సుఖావహో. **పరిబ్బాజికాయా**తి తాపసపరిబ్బాజికాయ తరుణియా. **ముదుకాయా**తి సుఖుమాలాయ. **లోమసాయా**తి తరుణముదులోమవతియా. **మోళిబన్ధాహీ**తి మోళిం కత్వా బన్ధకేసాహి. **పరిచారేన్తీ**తి అత్తనో పారిచారికం కరోన్తి, ఇన్ద్రియాని వా తత్థ పరితో చారేన్తి. **లామక**న్తి పటికిలిట్ఠం. **గామవాసీనం** బాలానం **ధమ్మం.** పుథుజ్జనానమిదన్తి **పోథుజ్జనికం.** యథా పన తం "పుథుజ్జనానమిద"న్తి వత్తబ్బతం లభతి, తం దస్సేతుం **''పుథుజ్జనేహి సేవితబ్బ''**న్తి ఆహ. అనరియేహి సేవితబ్బన్తి వా **అనరియం.** యస్మా పన నిద్దోసత్థో అరియత్థో, తస్మా **''అనరియన్తి న నిద్దోస''**న్తి వుత్తం. **అనత్థసంయుత్త**న్తి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికాదివివిధవిపులానత్థసఞ్హితం. **అత్తకిలమథానుయోగ**న్తి అత్తనో కిలమథస్స ఖేదనస్స అనుయుఞ్జనం. దుక్ఖం ఏతస్స అత్థీతి **దుక్ఖం.** దుక్ఖమనం ఏతస్సాతి **దుక్ఖమం.**

ఆభిచేతసికానన్తి **అభిచేతో** వుచ్చతి అభిక్కన్తం విసుద్ధం చిత్తం, అధిచిత్తం వా, తస్మిం అభిచేతసి జాతానీతి ఆభిచేతసికాని, అభిచేతోసన్నిస్సితాని వా. **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారాన**న్తి దిట్ఠధమ్మే సుఖవిహారానం, **దిట్ఠధమ్మో** వుచ్చతి పచ్చక్ఖో అత్తభావో, తత్థ సుఖవిహారభూతానన్తి అత్థో, రూపావచరఝానానమేతం అధివచనం. తాని హి అప్పేత్వా నిసిన్నా ఝాయినో ఇమస్మింయేవ అత్తభావే అసంకిలిట్ఠం నేక్ఖమ్మసుఖం విన్దన్తి, తస్మా "దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారానీ"తి వుచ్చన్తీతి. **కథితా** "దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారో"తి సప్పీతికత్తా, లోకుత్తరవిపాకసుఖుమసఞ్హితత్తా చ. **సహ మగ్గేన విపస్సనాపాదకజ్ఝానం** కథితం "చత్తారోమే చున్ద సుఖల్లికానుయోగా ఏకన్తనిబ్బిదాయా"తిఆదినా (దీ. ని. ౩.౧౮౪) **చతుత్థజ్ఝానికఫలసమాపత్తీ**తి చతుత్థజ్ఝానికా ఫలసమాపత్తి దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారభావేన కథితా. చత్తారి రూపావచరాని **''దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారజ్ఝానానీ''**తి **కథితానీ**తి అత్థో. **నికామలాభీ**తి నికామేన లాభీ అత్తనో ఇచ్ఛావసేన లాభీ. ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సమాపజ్జితుం సమత్థోతి అత్థో . తేనాహ **''యథాకామలాభీ''**తి. **అదుక్ఖలాభీ**తి సుఖేనేవ పచ్చనీకధమ్మానం సముచ్ఛిన్నత్తా సమాపజ్జితుం సమత్థో. **అకసిరలాభీ**తి అకసిరానం విపులానం లాభీ, యథాపరిచ్ఛేదేనేవ వుట్ఠాతుం సమత్థో. ఏకచ్చో హి లాభీయేవ హోతి, న పన

సక్కోతి ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సమాపజ్జితుం. ఏకచ్చో తథా సమాపజ్జితుం సక్కోతి, పారిబన్ధకే పన కిచ్చేన విక్ఖమ్భేతి. ఏకచ్చో తథా చ సమాపజ్జతి, పారిబన్ధకే చ అకిచ్చేనేవ విక్ఖమ్భేతి , న సక్కోతి నాళికయన్తం వియ యథాపరిచ్ఛేదే వుట్ఠాతుం. భగవా పన సబ్బసో సముచ్ఛిన్నపారిబన్ధకత్తా వసీభావస్స సమ్మదేవ సమధిగతత్తా సబ్బమేతం సమ్మదేవ సక్కోతి.

అనుయోగదానప్పకారవణ్ణనా

౧౬౧. **దససహస్సిలోకధాతుయాతి** ఇమాయ లోకధాతుయా సద్ధిం ఇమం లోకధాతుం పరివారేత్వా ఠితాయ దససహస్సిలోకధాతుయా. జాతిఖేత్తభావేన హి తం ఏకజ్ఝం గహేత్వా "ఏకిస్సా లోకధాతుయా"తి వుత్తం, తత్తకాయ ఏవ జాతిఖేత్తభావో ధమ్మతావసేన వేదితబ్బో. "పరిగ్గహవసేనా"తి కేచి. సబ్బేసమ్పి బుద్ధానం తత్తకం ఏవ జాతిఖేత్తం. "తన్నివాసీనంయేవ చ దేవానం ధమ్మాభిసమయో"తి వదన్తి. పకమ్పనదేవతూపసఙ్కమనాదినా జాతచక్కవాళేన సమానయోగక్ఖమట్ఠానం **జాతిఖేత్తం.** సరసేనేవ ఆణాపవత్తనట్ఠానం **ఆణాఖేత్తం.** బుద్ధఞాణస్స విసయభూతం ఠానం **విసయఖేత్తం. ఓక్కమనాదీనం** ఛన్నమేవ గహణం నిదస్సనమత్తం మహాభినీహారాదికాలేపి తస్స పకమ్పనలబ్భనతో. **ఆణాఖేత్తం నామ,** యం ఏకచ్చం సంవట్టతి, వివట్టతి చ. **ఆణా వత్తతి** తన్నివాసిదేవతానం సిరసా సమ్పటిచ్ఛనేన, తఞ్చ ఖో కేవలం బుద్ధానం ఆనుభావేనేవ, న అధిప్పాయవసేన. "యావతా పన ఆకఙ్ఖేయ్యా"తి (అ॰ ని॰ ౩.౮౧) వచనతో తతో పరమ్పి ఆణా పవత్తేయ్యేవ.

నుప్పజ్జన్తీతి పన అత్థీతి "న మే ఆచరియో అత్థి, సదిసో మే న విజ్జతీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౮౫; ౨.౩౪౧; మహావ॰ ౧౧; కథా॰ ౪౦౫) ఇమిస్సా లోకధాతుయా ఠత్వా వదన్తేన భగవతా, ఇమస్మింయేవ సుత్తే "కిం పనావుసో, సారిపుత్త, అత్థేతరహి అఞ్ఞో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా భగవతా సమసమో సమ్బోధియ"న్తి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౬౧) ఏవం పుట్ఠో "అహం భన్తే నోతి వదేయ్య"న్తి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౬౧) వత్వా తస్స కారణం దస్సేతుం "అట్ఠానమేతం అనవకాసో, యం ఏకిస్సా లోకధాతుయా ద్వే అరహన్తో సమ్మాసమ్బుద్ధా"తి (దీ॰ ని॰ ౩.౧౬౧; మ॰ ని॰ ౩.౧౨౯; అ॰ ని॰ ౧.౨౭౭; నేత్తి॰ ౫౭; మి॰ ప॰ ౫.౧.౧) ఇమం సుత్తం దస్సేన్తేన ధమ్మసేనాపతినా చ బుద్ధఖేత్తభూతం ఇమం లోకధాతుం ఠపేత్వా అఞ్ఞత్థ అనుప్పత్తి వుత్తా హోతీతి అధిప్పాయో.

ఏకతోతి సహ, ఏకస్మిం కాలేతి అత్థో. సో పన కాలో కథం పరిచ్ఛిన్నోతి? చరిమభవే పటిసన్ధిగ్గహణతో పట్ఠాయ యావ ధాతుపరినిబ్బానన్తి దస్సేన్తో **"తత్థ బోధిపల్లఙ్కే"**తిఆదిమాహ. **నిసిన్నకాలతో పట్ఠాయాతి** పటిలోమక్కమేన వదతి. **ఖేత్తపరిగ్గహో కతోవ** హోతి "ఇదం బుద్ధానం జాతిఖేత్త"న్తి. కేన పన పరిగ్గహో కతో? ఉప్పజ్జమానేన బోధిసత్తేన. **పరినిబ్బానతో పట్ఠాయాతి** అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బానతో పట్ఠాయ. **ఏత్థన్తరేతి** చరిమభవే బోధిసత్తస్స పటిసన్ధిగ్గహణం, ధాతుపరినిబ్బానన్తి ఇమేహి ద్వీహి పరిచ్ఛిన్నే ఏతస్మిం అన్తరే.

తిపిటకఅన్తరధానకథావణ్ణనా

"న నివారితా"తి వత్వా తత్థ కారణం దస్సేతుం **"తీణి హీ"**తిఆది వుత్తం. పటిపత్తిఅన్తరధానేన సాసనస్స ఓసక్కితత్తా అపరస్స ఉప్పత్తి లద్ధావసరా హోతి. **పటిపదాతి** పటివేధావహా పుబ్బభాగపటిపదా.

“పరియత్తి పమాణ”న్తి వత్వా తమత్థం బోధిసత్తం నిదస్సనం కత్వా దస్సేతుం ‘‘**యథా**’’తిఆది వుత్తం. తయిదం హీనం నిదస్సనం కతన్తి దట్ఠబ్బం. నియ్యానికధమ్మస్స హి ఠితిం దస్సేన్తో అనియ్యానికధమ్మం నిదస్సేతి.

మాతికాయ అన్తరహితాయాతి “యో పన భిక్ఖూ”తిఆది (పారా॰ ౩౯, ౪౪; పాచి॰ ౪౨౧) నయప్పవత్తాయ సిక్ఖాపదపాళిమాతికాయ అన్తరహితాయ. నిదానుద్దేససఙ్ఖాతే పాతిమోక్ఖే, పబ్బజ్జాఉపసమ్పదాకమ్మేసు చ **సాసనం తిట్ఠతి.** యథా వా పాతిమోక్ఖే ధరన్తే ఏవ పబ్బజ్జా ఉపసమ్పదా చ, ఏవం సతి ఏవ తదుభయే పాతిమోక్ఖం తదుభయాభావే పాతిమోక్ఖాభావతో. తస్మా తయిదం తయం సాసనస్స ఠితిహేతూతి ఆహ ‘‘**పాతిమోక్ఖపబ్బజ్జాఉపసమ్పదాసు ఠితాసు సాసనం తిట్ఠతీ**’’తి. యస్మా వా ఉపసమ్పదాధీనం పాతిమోక్ఖం అనుపసమ్పన్నస్స అనిచ్ఛితత్తా, ఉపసమ్పదా చ పబ్బజ్జాధీనా, తస్మా పాతిమోక్ఖే, తం సిద్ధియా సిద్ధాసు పబ్బజ్జుపసమ్పదాసు చ సాసనం తిట్ఠతి. **ఓసక్కితం నామాతి** పచ్ఛిమకపటివేధసీలభేదద్వయం ఏకతో కత్వా తతో పరం వినట్ఠం నామ హోతి, పచ్ఛిమకపటివేధతో పరం పటివేధసాసనం, పచ్ఛిమకసీలభేదతో పరం పటిపత్తిసాసనం వినట్ఠం నామ హోతీతి అత్థో.

సాసనఅన్తరహితవణ్ణనా

ఏతేన కామం “సాసనట్ఠితియా పరియత్తి పమాణ”న్తి వుత్తం, పరియత్తి పన పటిపత్తిహేతుకాతి పటిపత్తియా అసతి సా అప్పతిట్ఠా హోతి పటివేధో వియ, తస్మా పటిపత్తిఅన్తరధానం సాసనోసక్కనస్స విసేసకారణన్తి దస్సేత్వా తయిదం సాసనోసక్కనం ధాతుపరినిబ్బానోసానన్తి దస్సేతుం ‘‘**తీణి పరినిబ్బానానీ**’’తిఆది వుత్తం. **ధాతూనం సన్నిపాతనాది** బుద్ధానం అధిట్ఠానేనేవాతి వేదితబ్బం.

తాతి రస్మియో. **కారుఞ్ఞన్తి** పరిదేవనకారుఞ్ఞం. జమ్బుదీపే, దీపన్తరేసు, దేవనాగబ్రహ్మలోకేసు చ విప్పకిరిత్వా ఠితానం ధాతూనం మహాబోధిపల్లఙ్కట్ఠానే ఏకజ్ఝం సన్నిపాతనం, రస్మివిస్సజ్జనం, తత్థ తేజోధాతుయా ఉట్ఠానం, ఏకజాలిభావో చాతి సబ్బమేతం సత్థు అధిట్ఠానవసేనేవాతి వేదితబ్బం.

అనచ్ఛరియత్తాతి ద్వీసుపి ఉప్పజ్జమానేసు అచ్ఛరియత్తాభావదోసతోతి అత్థో. బుద్ధా నామ మజ్ఝే భిన్నసువణ్ణం వియ ఏకసదిసాతి తేసం దేసనాపి ఏకరసా ఏవాతి ఆహ ‘‘**దేసనాయ చ విసేసాభావతో**’’తి, ఏతేన చ అనచ్ఛరియత్తమేవ సాధేతి. ‘‘**వివాదభావతో**’’తి ఏతేన వివాదాభావత్థం ద్వే ఏకతో న ఉప్పజ్జన్తీతి దస్సేతి.

తత్థాతి మిలిన్దపఞ్హే (మి॰ ప॰ ౫.౧.౧). **ఏకుద్దేసోతి** ఏకో ఏకవిధో అభిన్నో ఉద్దేసో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో.

ఏకం ఏవ బుద్ధం ధారేతీతి **ఏకబుద్ధధారణీ,** ఏతేన ఏవంసభావా ఏతే బుద్ధగుణా, యేన దుతియం బుద్ధగుణం ధారేతుం అసమత్థా అయం లోకధాతూతి దస్సేతి. పచ్చయవిసేసనిప్ఫన్నానఞ్హి ధమ్మానం సభావవిసేసో న సక్కా నివారేతున్తి. “న ధారేయ్యా”తి వత్వా తమేవ అధారణం పరియాయేహి పకాసేన్తో ‘‘**చలేయ్యా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **చలేయ్యాతి** పరిప్ఫన్దేయ్య. **కమ్పేయ్యాతి** పవేధేయ్య. **నమేయ్యాతి** ఏకపస్సేన నతా భవేయ్య. **ఓణమేయ్యాతి** ఓసీదేయ్య. **వినమేయ్యాతి** వివిధా ఇతో చితో చ నమేయ్య. **వికిరేయ్యాతి** వాతేన భుసముట్ఠి వియ విప్పకిరేయ్య. **విధమేయ్యాతి** వినస్సేయ్య. **విద్ధంసేయ్యాతి** సబ్బసో విద్ధస్తా భవేయ్య. తథాభూతా చ న కత్థచి తిట్ఠేయ్యాతి ఆహ ‘‘**న ఠానం ఉపగచ్ఛేయ్యా**’’తి.

ఇదాని తత్థ నిదస్సనం దస్సేన్తో ''**యథా మహారాజా**''తిఆదిమాహ. తత్థ **సముపాదికా**తి సమం ఉద్ధం పజ్జతి పవత్తతీతి సముపాదికా, ఉదకస్స ఉపరి సమంగామినీతి అత్థో. **వణ్ణేనా**తి సణ్ఠానేన. **పమాణేనా**తి ఆరోహేన. **కిసథూలేనా**తి కిసథూలభావేన, పరిణాహేనాతి అత్థో. **ద్విన్నమ్పీ**తి ద్వేపి, ద్విన్నమ్పి వా సరీరభారం.

ఛాదేన్తన్తి రోచేన్తం రుచిం ఉప్పాదేన్తం. **తన్దీకతో**తి తేన భోజనేన తన్దీభూతో. **అనోణమితదణ్డజాతో**తి యావదత్థభోజనేన ఓణమితుం అసమత్థతాయ అనోణమితదణ్డో వియ జాతో. **సకిం భుత్తోవా**తి ఏకం వడ్ఢితకం భుత్తమత్తోవ **మరేయ్యా**తి. **అతిధమ్మభారేనా**తి ధమ్మేన నామ పథవీ తిట్ఠేయ్య, సకిం తేనేవ చలతి వినస్సతీతి అధిప్పాయేన పుచ్ఛతి. పున థేరో రతనం నామ లోకే కుటుమ్బం సన్ధారేన్తం, అభిమతఞ్చ లోకేన; తం అత్తనో గరుసభావతాయ సకటభఙ్గస్స కారణం అతిభారభూతం దిట్ఠమేవం ధమ్మో చ హితసుఖవిసేసేహి తంసమఙ్గినం ధారేన్తో, అభిమతో చ విఞ్ఞూనం గమ్భీరప్పమేయ్యభావేన గరుసభావత్తా అతిభారభూతో పథవిచలనస్స కారణం హోతీతి దస్సేన్తో ''**ఇధ మహారాజ ద్వే సకటా**''తిఆదిమాహ, ఏతేనేవ తథాగతస్స మాతుకుచ్ఛిఓక్కమనాదికాలే పథవికమ్పనకారణం సంవణ్ణితన్తి దట్ఠబ్బం. **ఏకస్సా**తి ఏకస్మా, **ఏకస్స** వా సకటస్స **రతనం** తస్మా **సకటతో గహేత్వా**తి అత్థో.

ఓసారితన్తి ఉచ్చారితం, కథితన్తి అత్థో.

అగ్గోతి సబ్బసత్తేహి అగ్గో.

సభావపకతికాతి సభావభూతా అకిత్తిమా పకతికా. **కారణమహన్తత్తా**తి కారణానం మహన్తతాయ, మహన్తేహి బుద్ధకరధమ్మేహి పారమిసఙ్ఖాతేహి కారణేహి బుద్ధగుణానం నిబ్బత్తితోతి వుత్తం హోతి. **పథవి**ఆదీని మహన్తాని వత్థూని, మహన్తా చ **సక్కభావాదయో** అత్తనో అత్తనో విసయే ఏకేకావ, ఏవం **సమ్మాసమ్బుద్ధోపి** మహన్తో అత్తనో విసయే ఏకో ఏవ. కో చ తస్స విసయో? బుద్ధభూమి, యావతకం వా ఞేయ్యమేవం "ఆకాసో వియ అనన్తవిసయో భగవా ఏకో ఏవ హోతీ"తి వదన్తో "ఏకిస్సా లోకధాతుయా"తి వుత్తలోకధాతుతో అఞ్ఞేసుపి చక్కవాళేసు అపరస్స బుద్ధస్స అభావం దస్సేతి.

"సమ్ముఖా మేత"న్తిఆదినా పవత్తితం అత్తనో బ్యాకరణం అవిపరీతత్థతాయ సత్థరి పసాదుప్పాదనేన సమ్మాపటిపజ్జమానస్స అనుక్కమేన లోకుత్తరధమ్మావహమ్పి హోతీతి ఆహ ''**ధమ్మస్స...పే.... పటిపద**''న్తి. వాదస్స అనుపతనం అనుప్పవత్తి **వాదానుపాతో**తి ఆహ ''**వాదోయేవా**''తి.

అచ్ఛరియఅబ్భుతవణ్ణనా

౧౬౨. ఉదాయీతి నామం, మహాసరీరతాయ పన థేరో **మహాఉదాయీ**తి పఞ్ఞాయిత్థ, యస్స వసేన వినయే నిసీదనస్స దసా అనుఞ్ఞాతా. **పఞ్చవణ్ణా**తి ఖుద్దికాదిభేదతో పఞ్చప్పకారా. పీతిసముట్ఠానేహి పణీతరూపేహి అతిబ్యాపితదేహో ''**నిరన్తరం పీతియా ఫుటసరీరో**''తి వుత్తో, తతో ఏవస్సా పరియాయతో ఫరణలక్ఖణమ్పి వుత్తం. **అప్ప**-సద్దో "అప్పకసిరేనేవా"తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౧.౧౦౧; ౫.౧౫౮; అ॰ ని॰ ౭.౭౧) వియ ఇధ అభావత్థోతి ఆహ ''**అప్పిచ్ఛతాతి నిత్తణ్హతా**''తి. **తీహాకారేహీ**తి యథాలాభయథాబలయథాసారుప్పప్పకారేహి.

న న కథేతి కథేతియేవ. **చీవరాదిహేతున్తి** చీవరుప్పాదాదిహేతుభూతం పయుత్తకథం **న కథేతి. వేనేయ్యవసేనాతి** వినేతబ్బపుగ్గలవసేన. **కథేతి** ''ఏవమయం వినయం ఉపగచ్ఛతీ''తి. ''సబ్బాభిభూ సబ్బవిదూహమస్మీ''తిఆదికా (మ॰ ని॰ ౧.౨౮౫; ౨.౩౪౧; మహావ॰ ౧౧; కథా॰ ౪౦౫; ధ॰ ప॰ ౩౫౩) **గాథాపి** ''దసబలసమన్నాగతో, భిక్ఖవే, తథాగతో''తిఆదికా (సం॰ ని॰ ౨.౨౧, ౨౨) **సుత్తన్తాపి.**

౧౬౩. **అభిక్ఖణన్తి** అభిణ్హం. **నిగ్గాథకత్తా,** పుచ్ఛనవిస్సజ్జనవసేన పవత్తితత్తా చ **''వేయ్యాకరణ''న్తి వుత్తం**. సేసం సబ్బం సువిఞ్ఞేయ్యం ఏవాతి.

సమ్పసాదనీయసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౬. పాసాదికసుత్తవణ్ణనా

నిగణ్ఠనాటపుత్తకాలఙ్కిరియవణ్ణనా

౧౬౪. లక్ఖస్స సరవేధం అవిరజ్ఝిత్వాన విజ్ఝనవిధిం జానన్తీతి **వేధఞ్ఞా.** తేనాహ ''**ధనుమ్హి కతసిక్ఖా**''తి. **సిప్పం ఉగ్గహణత్థాయాతి** ధనుసిప్పాదిసిప్పస్స ఉగ్గహణత్థాయ. మజ్ఝిమేన పమాణేన సరపాతయోగ్యతావసేన కతత్తా **దీఘపాసాదో.**

సమ్పతి కాలం కతోతి అచిరకాలం కతో. **ద్వేధికజాతాతి** జాతద్వేధికా సఞ్జాతభేదా. **ద్వేజ్ఝజాతాతి** దువిధభావప్పత్తా. భణ్డన్తి పరిభాసన్తి ఏతేనాతి **భణ్డనం,** విరుద్ధచిత్తం. **తన్తి** భణ్డనం. "ఇదం నహానాది న కత్తబ్బ"న్తి పఞ్ఞత్తవత్తం **పణ్ణత్తి. ధమ్మవినయన్తి** పావచనం సిద్ధన్తం. **విజ్ఝన్తా** ముఖసత్తీహి. **సహితం మేతి** మయ్హం వచనం సహితం సిలిట్ఠం పుబ్బాపరసమ్బన్ధం అత్థయుత్తం కారణయుత్తం. తేనాహ ''**అత్థసంహిత**''న్తి. **అధిచిణ్ణన్తి** ఆచిణ్ణం. **విపరావత్తన్తి** విరోధదస్సనవసేన పరావత్తితం, పరావత్తం దూసితన్తి అత్థో. తేనాహ ''**చిరకాలవసేన పగుణం, తం మమ వాదం ఆగమ్మ నివత్త**''న్తి. **పరియేసమానో విచర** తత్థ గన్త్వా సిక్ఖాతి అత్థో. **సచే సక్కోసి,** ఇదానియేవ మయా వేఠితం దోసం నిబ్బేఠేహి. **మరణమేవాతి** అఞ్ఞమఞ్ఞఘాతనవసేన మరణమేవ. నాటపుత్తస్స ఇమేతి **నాటపుత్తియా,** తే పన తస్స సిస్సాతి ఆహ ''**అన్తేవాసికేసూ**''తి. పురిమపటిపత్తితో పటినివత్తనం **పటివానం,** తం రూపం సభావో ఏతేసన్తి **పటివానరూపా.** తేనాహ ''**నివత్తనసభావా**''తి. **కథనం** అత్థస్స ఆచిక్ఖనం. **పవేదనం** హేతుదాహరణాని ఆహరిత్వా బోధనం. తేనాహ ''**దుప్పవేదితేతి దువిఞ్ఞాపితే**''తి. న ఉపసమాయ సంవత్తతీతి **అనుపసమసంవత్తనం,** తదేవ **అనుపసమసంవత్తనికం,** తస్మిం. సముస్సితం హుత్వా పతిట్ఠాహేతుభావతో **థూపం,** పతిట్ఠాతి ఆహ ''**భిన్నథూపేతి భిన్నపతిట్ఠే**''తి, **థూపోతి** వా ధమ్మస్స నియ్యానభావో వేదితబ్బో అఞ్ఞే ధమ్మే అభిభుయ్య సముస్సితట్ఠేన, సో నిగణ్ఠస్స సమయే. కేహిచి అభిన్నసమ్మతోపి భిన్నో వినట్ఠో ఏవ సబ్బేన సబ్బం అభావతోతి సో **భిన్నథూపో,** సో ఏవ నియ్యానభావో వట్టదుక్ఖతో ముచ్చితుకామానం **పటిసరణం,** తమేత్థ నత్థీతి **అప్పటిసరణో** , తస్మిం భిన్నథూపే అప్పటిసరణేతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో.

ఆచరియప్పమాణన్తి ఆచరియముట్ఠి హుత్వా పమాణభూతం. **నానానీహారేనాతి** నానాకారేన.

౧౬౫. **తథేవ సముదాచరింసు** భూతపుబ్బగతియా. **సామాకానన్తి** సామాకధఞ్ఞానం.

"యేనస్స ఉపజ్ఝాయో"తి వత్వా యథాస్స ఆయస్మతో చున్దస్స ధమ్మభణ్డాగారికో ఉపజ్ఝాయో అహోసి, తం విత్థారేన దస్సేతుం ''**బుద్ధకాలే కిరా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **బుద్ధకాలేతి** భూతకథనమత్తం, న విసేసనం. సత్థు పరినిబ్బానతో పురేతరమేవ హి ధమ్మసేనాపతి పరినిబ్బుతో.

ధమ్మరతనపూజావణ్ణనా

సద్ధివిహారికం అదాసీతి సద్ధివిహారికం కత్వా అదాసి.

కథాయ మూలన్తి భగవతో సన్తికా లభితబ్బధమ్మకథాయ కారణం. **సముట్ఠాపేతీతి** ఉట్ఠాపేతి, దాలిద్దియపఙ్కతో ఉద్ధరతీతి అధిప్పాయో. **సన్ధమన్తి** సమ్మదేవ ధమన్తో. ఏకేకస్మిం పహారేయేవ తయో తయో వారే కత్వా **దివా నవవారే రత్తిం**

నవవారే. ఉపట్ఠానమేవ గచ్ఛతి బుద్ధుపట్ఠానవసేన, పఞ్హాపుచ్ఛనాదివసేన పన అన్తరన్తరాపి గచ్ఛతేవ, గచ్ఛన్తో చ **దివసస్స...పే.... గచ్ఛతి.** ఞాతుం ఇచ్ఛితస్స అత్థస్స ఉద్ధరణభావతో పఞ్హోవ **పఞ్హుద్ధారో, తం గహేత్వావ గచ్ఛతి** అత్తనో మహాపఞ్ఞతాయ, సత్థు చ ధమ్మదేసనాయం అకిలాసుభావతో.

అసమ్మాసమ్బుద్ధప్పవేదితధమ్మవినయవణ్ణనా

౧౬౬. **ఆరోచితేపి** తస్మిం అత్థే. **సామికో** హోతి, తస్స సామికభావం దస్సేతుం ''**సోవ తస్సా ఆదిమజ్ఝపరియోసానం జానాతీ**''తి ఆహ. **ఏవన్తి** వచనసమ్పటిచ్ఛనం. చున్దత్థేరేన హి ఆనీతం కథాపాభతం భగవా సమ్పటిచ్ఛన్తో ''**ఏవ**''న్తి ఆహ. ''**ఏవ**''న్తి దురక్ఖాతే ధమ్మవినయే సావకానం ద్వేధికాదిభావేన విహరణకిరియాపరామసనన్తోతం.

యస్మా ...పే.... పాకటం హోతి బ్యతిరేకముఖేన చ నేయ్యస్స అత్థస్స విభూతభావాపత్తితో. అథ వా **యస్మా...పే.... పాకటం హోతి** దోసేసు ఆదీనవదస్సనేన తప్పటిపక్ఖేసు గుణేసు ఆనిసంసస్స విభూతభావాపత్తితో. **వోక్కమ్మాతి** అపసక్కేత్వా. ఆమేడితలోపేన చాయం నిద్దేసో, వోక్కమ్మ వోక్కమ్మాతి వుత్తం హోతి, తేన తస్స వోక్కమనస్స అన్తరన్తరాతి అయమత్థో లబ్భతీతి ఆహ ''**న నిరన్తర**''న్తిఆది. **ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తిఆదయోతి** తేన సత్థారా వుత్తముత్తిధమ్మస్స అనుధమ్మం అప్పటిపజ్జనాదయో . **ఆది**-సద్దేన పాళియం ఆగతా అసామీచిపటిపదాదయో చ సఙ్గయ్హన్తి. **మనుస్సత్తమ్పీతి పి**-సద్దేన "విచారణపఞ్ఞాయ అసమ్భవో, దోసేసు అనభినివేసితా, అసన్దిట్ఠిపరామాసితా"తి ఏవమాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. "తథా ఏవ"న్తి పదేహి యథాక్కమం పకారస్స కామం తిరోక్ఖతా, పచ్చక్ఖతా వుచ్చతి, తథాపి యథా "తథా పటిపజ్జతూ"తి పదేన పటిపజ్జనాకారో నియమేత్వా విహితో, తథా "ఏవం పటిపజ్జతూ"తి ఇమినాపీతి ఇదం తస్స అత్థదస్సనభావేన వుత్తం. **సమాదపితత్తా** మిచ్ఛాపటిపదాయ **అపుఞ్ఞం పసవతి.**

౧౬౭. ఞాయతి ముత్తిధమ్మో ఏతేనాతి **ఞాయో,** తేన సత్థారా వుత్తో ధమ్మానుధమ్మో, తం పటిపన్నోతి **ఞాయప్పటిపన్నో**, సో పన యస్మా తస్స ముత్తిధమ్మస్స అధిగమే కారణసమ్మతో, తస్మా వుత్తం ''**కారణప్పటిపన్నో**''తి. **నిప్ఫాదేస్సతీతి** సాధేస్సతి, సిద్ధిం గమిస్సతీతి వుత్తం హోతి. **దుక్ఖనిబ్బత్తకన్తి** సమ్పతి, ఆయతిఞ్చ దుక్ఖస్స నిబ్బత్తకం. **వీరియం కరోతి** మిచ్ఛాపటిపన్నత్తా.

సమ్మాసమ్బుద్ధప్పవేదితధమ్మవినయాదివణ్ణనా

౧౬౮. **నియ్యాతీతి** వత్తతి, సంవత్తతీతి వా అత్థో.

౧౭౦. ఇధ సావకస్స సమ్మాపటిపత్తియా ఏకన్తికఅపస్సయదస్సనత్థం సత్థు సమ్మాసమ్బుద్ధతా, ధమ్మస్స చ స్వాక్ఖాతతా కిత్తితాతి ''**సమ్మాపటిపన్నస్స కులపుత్తస్స పసంసం దస్సేత్వా**''తి వుత్తం. ఏవఞ్హి ఇమిస్సా దేసనాయ సంకిలేసభాగియభావేన ఉట్ఠితాయ వోదానభాగియభావేన యథానుసన్ధినా పవత్తి దీపితా హోతి. **అబోధితత్థాతి** అప్పవేదితత్థా, పరమత్థం చతుత్థసచ్చపటివేధం అపాపితాతి అత్థో. పాళియం "అస్సా"తి పదం "సావకా సద్ధమ్మే"తి ద్వీహి పదేహి యోజేతబ్బం "అస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సావకా, అస్స సద్ధమ్మే"తి. **సబ్బసఙ్గహపదేహి కతన్తి** సబ్బస్స సాసనత్థస్స సఙ్గణ్హనపదేహి ఏకజ్ఝం కతం. తేనాహ ''**సబ్బసఙ్గాహికం కతం న హోతీతి అత్థో**''తి. పుబ్బేనాపరం సమ్బన్ధత్థభావేన సఙ్గహేతబ్బతాయ వా సఙ్గహాని పదాని కతాని ఏతస్సాతి **సఙ్గహపదకతం,** బ్రహ్మచరియం. తప్పటిక్ఖేపేన న చ

సజ్ఝహపదకతన్తి యోజనా. రాగాదిపటిపక్ఖహరణం, యథానుసిట్ఠం వా పటిపజ్జమానానం వట్టదుక్ఖతో పటిహరణం నిబ్బానపాపనం **పటిహారో**, సో ఏవ అ-కారస్స ఇ-కారం కత్వా **పటిహిరో**, పటిహిరో ఏవ **పాటిహిరో**, సహ పాటిహిరేనాతి **సప్పాటిహిరం**, తథా సుప్పవేదితతాయ సప్పాటిహిరం కతన్తి **సప్పాటిహిరకతం.** తాదిసం పన వట్టతో నియ్యానే నియుత్తం, నియ్యానప్పయోజనఞ్చ హోతీతి ఆహ ''**నియ్యానిక**''న్తి. **దేవలోకతో**తి దేవలోకతో పట్ఠాయ రూపీదేవనికాయతో పభుతి. **సుప్పకాసిత**న్తి సుట్ఠు పకాసితం. **యావ దేవమనుస్సేహీ**తి వా యావ దేవమనుస్సేహి యత్తకా దేవా మనుస్సా చ, తావ తే సబ్బే అభిబ్యాపేత్వా **సుప్పకాసితం.** అనుతాపాయ హోతీతి **అనుతప్పో**, సో పన అనుతాపం కరోన్తో వియ హోతీతి వుత్తం ''**అనుతాపకరో హోతీ**''తి.

౧౭౨. **ఠిరో**తి ఠితధమ్మో కేనచి అసంహారియో, అసేక్ఖా సీలక్ఖన్ధాదయో థేరకారకా ధమ్మా.

౧౭౩. **యోగేహి ఖేమత్తా**తి యోగేహి అనుపద్దుతత్తా. **సద్ధమ్మస్సా**తి అస్స సద్ధమ్మస్స. **అస్సా**తి చ అస్స సత్థునో.

౧౭౪. ఉపాసకా బ్రహ్మచారినో నామ విసేసతో అనాగామినో. సోతాపన్నసకదాగామినోపి తాదిసా తథా వుచ్చన్తీతి ''**బ్రహ్మచరియవాసం వసమానా అరియసావకా**'' ఇచ్చేవ వుత్తం.

౧౭౬. **సబ్బకారణసమ్పన్న**న్తి యత్తకేహి కారణేహి సమ్పన్నం నామ హోతి, తేహి సబ్బేహి కారణేహి సమ్పన్నం సమ్పత్తం ఉపగతం పరిపుణ్ణం, సమన్నాగతం వా. **ఇమమేవ ధమ్మ**న్తి ఇమమేవ సాసనధమ్మం.

ఉదకేన పదేసఞ్ఞునా అత్తనో పఞ్ఞావేయ్యత్తియతం దస్సేతుం అనియ్యానికే అత్థే పయుత్తం పహేళికసదిసం వచనం, భగవతా అత్తనో సబ్బఞ్ఞుతాయ నియ్యానికే అత్థే యోజేత్వా దస్సేతుం "ఉదకో సుద"న్తిఆది వుత్తన్తి తం దస్సేతుం ''**సో కిరా**''తిఆదిమాహ.

సఙ్గాయితబ్బధమ్మాదివణ్ణనా

౧౭౭. **సఙ్గమ్మ సమాగమ్మా**తి తస్మింయేవ ఠానే లబ్భమానానం గతివసేన సఙ్గమ్మ ఠానన్తరతో పక్కోసనేన సమాగతానం వసేన సమాగమ్మ. తేనాహ ''**సఙ్గన్త్వా సమాగన్త్వా**''తి. **అత్థేన అత్థ**న్తి పదన్తరే ఆగతఅత్థేన సహ తత్థ తత్థ ఆగతమత్థం. **బ్యఞ్జనేన బ్యఞ్జన**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **సమానేన్తేహీ**తి సమానం కరోన్తేహి, ఓపమ్మం వా ఆనేన్తేహి. **సఙ్గాయితబ్బ**న్తి సమ్మదేవ గాయితబ్బం కథేతబ్బం, తం పన సఙ్గాయనం వాచనామగ్గోతి ఆహ ''**వాచేతబ్బ**''న్తి.

౧౭౮. **తస్స వా భాసితే**తి తస్స భిక్ఖునో భాసితే అత్థే చేవ బ్యఞ్జనే చ. అత్థమిచ్ఛాగహణరోపనాని యథా హోన్తి, తం దస్సేతుం ''**చత్తారో సతిపట్ఠానా**''తిఆది వుత్తం. **ఆరమ్మణం ''సతిపట్ఠాన''న్తి గణ్హాతి,** న సతియేవ "సతిపట్ఠాన"న్తి. ''**సతిపట్ఠానానీ''తి బ్యఞ్జనం రోపేతి** తస్మిం అత్థే, న "సతిపట్ఠానా"తి. **ఉపపన్నతరానీ**తి యుత్తతరాని. **అల్లీనతరానీ**తి సిలిట్ఠతరాని. **యా చేవా**తి లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తం, విభత్తిలోపేన వా. పున **యా చేవా**తి లిఙ్గవిపల్లాసేనేవ నిద్దేసో. **నేవ ఉస్సాదేతబ్బో**తి న ఉక్కంసేతబ్బో విరజ్జిత్వా వుత్తత్తా. **న అపసాదేతబ్బో**తి న సన్తజ్జేతబ్బో వివాదపరిహారణత్థం. **ధారణత్థ**న్తి ఉపధారణత్థం సల్లక్ఖణత్థం.

౧౮౧. **అత్థేన ఉపేతన్తి** అవిపరీతేన అత్థేన ఉపేతం తం "అయమేత్థ అత్థో"తి ఉపేచ్చ పటిజానిత్వా ఠితం. తథారూపో చ తస్స బుజ్ఝితా నామ హోతీతి ఆహ "**అత్థస్స విఞ్ఞాతారా**"న్తి. **ఏవమేతం భిక్ఖుం పసంసథాతి** వుత్తనయేన ధమ్మభాణకం అముం భిక్ఖుం "ఏవం లాభా నో ఆవుసో"తిఆదిఆకారేన పసంసథ. ఇదానిస్స పసంసభావం దస్సేతుం "**ఏసో హీ**"తిఆది వుత్తం. **ఏసా**తి పరియత్తిధమ్మస్స సత్థుకిచ్చకరణతో, తత్థ చస్స సమ్మదేవ అవట్ఠితభావతో "**బుద్ధో నామ ఏసా**"తి వుత్తో. "లాభా నో"తిఆదినా చస్స భిక్ఖూనం పియగరుభావం విభావేన్తో సత్థా తం అత్తనో ఠానే ఠపేసీతి వుత్తో.

పచ్చయానుఞ్ఞాతకారణాదివణ్ణనా

౧౮౨. **తతోపి ఉత్తరితరన్తి** యా పుబ్బే సమ్మాపటిపన్నస్స భిక్ఖునో పసంసనవసేన "ఇధ పన చున్ద సత్థా చ హోతి సమ్మాసమ్బుద్ధో"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౩.౧౬౭, ౧౬౯) పవత్తితదేసనాయ ఉపరి "ఇధ చున్ద సత్థా చ లోకే ఉదపాదీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౩.౧౭౦, ౧౭౧) దేసనా వడ్ఢితా. తతోపి ఉత్తరితరం సవిసేసం దేసనం వడ్ఢేన్తో "**పచ్చయహేతూ**"తిఆదిమాహ. తత్థ **పచ్చయహేతూతి** పచ్చయసంవత్తనహేతు. **ఉప్పజ్జనకా ఆసవాతి** పచ్చయానం పరియేసనహేతు చేవ పరిభోగహేతు చ ఉప్పజ్జనకా కామాసవాదయో. తేసం దిట్ఠధమ్మికానం ఆసవానం "ఇధ, భిక్ఖవే, అరియసావకో మిచ్ఛాఆజీవం పహాయ సమ్మాఆజీవేన జీవితం కప్పేతీ"తి (సం॰ ని॰ ౫.౮) "ఇధ, భిక్ఖవే, భిక్ఖు పటిసఙ్ఖా యోనిసో చీవరం పటిసేవతీ"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౨౩; అ॰ ని॰ ౬.౫౮) చ సమ్మాపటిపత్తిం ఉపదిసన్తో భగవా **పటిఘాతాయ ధమ్మం దేసేతి** నామ. "యో తుమ్హేసు పాళియా అత్థబ్యఞ్జనాని మిచ్ఛా గణ్హాతి, నో నేవ ఉస్సాదేతబ్బో, న అపసాదేతబ్బో, సాధుకం సఞ్ఞాపేతబ్బో తస్సేవ అత్థస్స నిసన్తియా"తి ఏవం పరియత్తిధమ్మే మిచ్ఛాపటిపన్నే సమ్మాపటిపత్తియం భిక్ఖూ నియోజేన్తో భగవా భణ్డనహేతు ఉప్పజ్జనకానం సమ్పరాయికానం ఆసవానం పటిఘాతాయ ధమ్మం దేసేతి నామ. **యథా తే న పవిసన్తీ**తి తే ఆసవా అత్తనో చిత్తసన్తానం యథా న ఓతరన్తి. **మూలఘాతేన పటిహననాయాతి** యథా మూలఘాతో హోతి, ఏవం మూలఘాతవసేన పజహనాయ. **తన్తి** చీవరం. **యథా చీవరం** ఇదమత్థికతమేవ ఉపాదాయ అనుఞ్ఞాతం, **ఏవం పిణ్డపాతాదయోపి.**

సుఖల్లికానుయోగాదివణ్ణనా

౧౮౩. **సుఖితన్తి** సఞ్జాతసుఖం. **పీణితన్తి** ధాతం సుహితం. తథాభూతో పన యస్మా థూలసరీరో హోతి, తస్మా "**థూలం కరోతీ**"తి వుత్తం.

౧౮౬. **నఠితసభావాతి** అనవట్ఠితసభావా, ఏవరూపాయ కథాయ అనవట్ఠానభావతో సభావోపి తేసం అనవట్ఠితోతి అధిప్పాయో. తేనాహ "**జివ్హా నో అత్థీ**"తిఆది. కామం "పఞ్చహి చక్ఖూహీ"తి వుత్తం, అగ్గహితగ్గహణేన పన చత్తారి చక్ఖూని వేదితబ్బాని. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణఞ్హి సమన్తచక్ఖూతి. తస్స వా ఞేయ్యధమ్మేసు జాననవసేన పవత్తిం ఉపాదాయ "**జానతా**"తి వుత్తం. హత్థామలకం వియ పచ్చక్ఖతో దస్సనవసేన పవత్తిం ఉపాదాయ "**పస్సతా**"తి వుత్తం. **నేమం** వుచ్చతి థమ్భాదీహి అనుపవిట్ఠభూమిప్పదేసోతి ఆహ "**గమ్భీరభూమిం అనుపవిట్ఠో**"తి. **సుట్ఠు నిఖాతోతి** భూమిం నిఖనిత్వా సమ్మదేవ ఠపితో. **తస్మిన్తి** ఖీణాసవే. **అనజ్ఝాచారో అచలో అసమ్పవేధీ,** యస్మా అజ్ఝాచారో సేతుఘాతో ఖీణాసవానం. **సోతాపన్నాదయోతి** ఏత్థ **ఆది**-సద్దేన గహితేసు అనాగామినో తావ నవసుపి ఠానేసు ఖీణాసవా వియ అభబ్బా, సోతాపన్నసకదాగామినో పన "తతియపఞ్చమట్ఠానేసు అభబ్బా"తి న వత్తబ్బా, ఇతరేసు సత్తసు ఠానేసు అభబ్బావ.

పఞ్హబ్యాకరణవణ్ణనా

౧౮౭. **గిహిబ్యఞ్జనేనాతి** గిహిలిఙ్గేన. ఖీణాసవో పన గిహిబ్యఞ్జనేన అరహత్తం పత్తోపి న తిట్ఠతి వివేకట్ఠానస్స అభావాతి అధిప్పాయో. **తస్స వసేనాతి** భుమ్మదేవత్తభావే ఠత్వా అరహత్తప్పత్తస్స వసేన. **అయం పఞ్హో**తి "అభబ్బో సో నవ ఠానాని అజ్ఝాచరితు"న్తి అయం పఞ్హో **ఆగతో** ఇతరస్స పబ్బజ్జాయ, పరినిబ్బానేన వా అభబ్బతాయ అవుత్తసిద్ధత్తా. యది ఏవం కథం భిక్ఖుగహణన్తి ఆహ **"భిన్నదోసత్తా"**తిఆది. **అపరిచ్ఛేదన్తి** అపరియన్తం, తయిదం సువిపులన్తి ఆహ **"మహన్త"**న్తి. ఞేయ్యస్స హి విపులతాయ ఞాణస్స విపులతా వేదితబ్బా, ఏతేన "అపరిచ్ఛేద"న్తి వుచ్చమానమ్పి ఞేయ్యం సత్థు ఞాణస్స వసేన పరిచ్ఛేదమేవాతి దస్సితం హోతి. వుత్తఞ్హేతం "ఞాణపరియన్తికం నేయ్య"న్తి (మహాని॰ ౬౯, ౧౫౬; చూళని॰ ౮౫; పటి॰ మ॰ ౩.౫) **అనాగతే అపఞ్ఞాపనన్తి** అనాగతే విసయే ఞాణస్స అపఞ్ఞాపనం. "పచ్చక్ఖం వియ కత్వా"తి కస్మా వియ-సద్దగ్గహణం కతం, నను బుద్ధానం సబ్బమ్పి ఞాణం అత్తనో విసయం పచ్చక్ఖమేవ కత్వా పవత్తతి ఏకప్పమాణభావతోతి? సచ్చమేతం, **"అక్ఖ"**న్తి పన చక్ఖాదిఇన్ద్రియం వుచ్చతి, తం అక్ఖం పతి వత్తతీతి చక్ఖాదినిస్సితం విఞ్ఞాణం, తస్స చ ఆరమ్మణం **"పచ్చక్ఖ"**న్తి లోకే నిరుళ్హమేతన్తి తం నిదస్సనం కత్వా దస్సేన్తో **"పచ్చక్ఖం వియ కత్వా"**తి అవోచ, న పన భగవతో ఞాణస్స అప్పచ్చక్ఖాకారేన పవత్తనతో. తథా హి వదన్తి –

> "ఆవిభూతం పకాసనం, అనుపద్దుతచేతసం;
> అతీతానాగతే ఞాణం, పచ్చక్ఖానం వసిస్సతీ"తి.

అఞ్ఞత్థ విహితకేనాతి అఞ్ఞస్మిం విసయే పవత్తితేన. **సఙ్ఖాహేతబ్బన్తి** సమం కత్వా కథయితబ్బం, కథనం పన పఞ్ఞాపనం నామ హోతీతి **పఞ్ఞాపేతబ్బన్తి** అత్థో వుత్తో. **తాదిసన్తి** సతతం సమితం పవత్తకం. **ఞాణం నామ నత్థీ**తి ఆవజ్జనేన వినా ఞాణుప్పత్తియా అసమ్భవతో. ఏకాకారేన చ ఞాణే పవత్తమానే నానాకారస్స విసయస్స అవబోధో న సియా. అథాపి సియా, అనిరుపితరూపేనేవ అవబోధో సియా, తేన చ ఞాణం ఞేయ్యం అఞ్ఞాతసదిసమేవ సియా. న హి "ఇదం త"న్తి వివేకేన అనవబుద్ధో అత్థో ఞాతో నామ హోతి, తస్మా "చరతో చ తిట్ఠతో చా"తిఆది బాలలాపనమత్తం. తేనాహ **"యథరివ బాలా అబ్యత్తా, ఏవం మఞ్ఞన్తీ"**తి.

సతిం అనుస్సరతీతి **సతానుసారి,** సతియానువత్తనవసేన పవత్తఞాణం. తేనాహ **"పుబ్బేనివాసానుస్సతిసమ్పయుత్తక"**న్తి . **ఞాణం హోసీతి** ఞాణం పవత్తేసి. సబ్బత్థకమేవ ఞేయ్యావరణస్స సుప్పహీనత్తా **అప్పటిహతం అనివారితం ఞాణం గచ్ఛతి** పవత్తతిచ్చేవ అత్థో. "బోధి వుచ్చతి చతూసు మగ్గేసు ఞాణ"న్తి (చూళని॰ ౨౧౧) వచనతో చతుమగ్గఞాణం **బోధి,** తతో తస్స అధిగతత్తా ఉప్పజ్జనకం పచ్చవేక్ఖణఞాణం "బోధిజం ఞాణం ఉప్పజ్జతీ"తి వుత్తం. **బోధిజం** బోధిమూలే జాతం చతుమగ్గ**ఞాణం, తఞ్చ ఖో అనాగతం ఆరబ్భ** ఉద్దిస్స తస్స అప్పవత్తిఅత్థం **తథాగతస్స ఉప్పజ్జతి** తస్స ఉప్పన్నత్తా ఆయతిం పునబ్భవాభావతో. కథం తథాగతో అనాగతమద్ధానం ఆరబ్భ అతీరకం ఞాణదస్సనం పఞ్ఞాపేతీతి? అతీతస్స పన అద్ధునో మహన్తతాయ అతీరకం ఞాణదస్సనం తత్థ పఞ్ఞాపేతీతి కో ఏత్థ విరోధో. తిత్థియా పన ఇమమత్థం యాథావతో అజానన్తా – "తయిదం కిం సు, తయిదం కథంసూ"తి అత్తనో అఞ్ఞాణమేవ పాకటం కరోన్తి. తస్మా భగవతా ససన్తతిపరియాపన్నధమ్మప్పవత్తిం సన్ధాయ "అఞ్ఞవిహితకం ఞాణదస్సన"న్తిఆది వుత్తం. ఇతరం పన సన్ధాయ వుచ్చమానే సతి తథారూపే పయోజనే అనాగతమ్పి అద్ధానం ఆరబ్భ అతీరకమేవ ఞాణదస్సనం పఞ్ఞాపేయ్య భగవాతి అనత్థసంహితన్తి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ **"న ఇధలోకత్థం వా పరలోకత్థం వా నిస్సిత"**న్తి. యం పన సత్తానం అనత్థావహత్తా

అనత్థసంహితం, తత్థ సేతుఘాతో తథాగతస్స. ''**భారతయుద్ధసీతాహరణసదిస**''న్తి ఇమినా తస్సా కథాయ యేభుయ్యేన అభూతత్థతం దీపేతి. **సహేతుక**న్తి ఞాపకేన హేతునా సహేతుకం. సో పన హేతు యేన నిదస్సనేన సాధీయతి, తం తస్స కారణన్తి తేన **సకారణం కత్వా**. యథా హి పటిఞ్ఞాతత్థసాధనతో హేతు, ఏవం సాధకం నిదస్సనన్తి. **యుత్తపత్తకాలేయేవాతి** యుత్తానం పత్తకాలే ఏవ. యే హి వేనేయ్యా తస్సా కథాయ యుత్తా అనుచ్ఛవికా, తేసంయేవ యోజనే సన్ధాయ వా కథాయ పత్తో ఉపకారావహో కాలో, తదా ఏవ **కథేతీ**తి అత్థో.

౧౮౮. ''**తథా తథేవ గదనతో**''తి ఇమినా "తథాగతో"తి ఆమేడితలోపేనాయం నిద్దేసోతి దస్సేతి. **తథా తథేవాతి** చ ధమ్మఅత్థసభావానురూపం, వేనేయ్యజ్ఝాసయానురూపఞ్చాతి అధిప్పాయో. **దిట్ఠన్తి రూపాయతనం** దట్ఠబ్బతో, తేన యం దిట్ఠం, యం దిస్సతి, యం దక్ఖతి, యం సతి సమవాయే పస్సేయ్యం, తం సబ్బం "దిట్ఠం" త్వేవ గహితం కాలవిసేసస్స అనామట్ఠభావతో. ''**సుత**''న్తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **సుతన్తి సద్దాయతనం** సోతబ్బతో. **ముత**న్తి సనిస్సయేన ఘానాదిఇన్ద్రియేన సయం పత్వా పాపుణిత్వా గహేతబ్బం. తేనాహ ''**పత్వా గహేతబ్బతో**''తి. **విఞ్ఞాత**న్తి విజానితబ్బం, తం పన దిట్ఠాదివినిముత్తం విఞ్ఞేయ్యన్తి ఆహ ''**సుఖదుక్ఖాదిధమ్మాయతన**''న్తి. **పత్త**న్తి యథా తథా పత్తం, హత్థగతం అధిగతన్తి అత్థో. తేనాహ ''**పరియేసిత్వా వా అపరియేసిత్వా వా**''తి. **పరియేసిత**న్తి పత్తియామత్థం పరియిట్ఠం, తం పన పత్తం వా సియా అప్పత్తం వా ఉభయథాపి పరియేసితమేవాతి ఆహ ''**పత్తం వా అప్పత్తం వా**''తి. పదద్వయేనాపి ద్విప్పకారమ్పి పత్తం, ద్విప్పకారమ్పి పరియేసితం, తేన తేన పకారేన తథాగతేన అభిసమ్బుద్ధన్తి దస్సేతి. **చిత్తేన అనుసఞ్చరిత**న్తి చోపనం అపాపేత్వా చిత్తేనేవ అనుసంచరితం, పరివితక్కితన్తి అత్థో. **పీతకన్తి ఆదీతి ఆది**-సద్దేన లోహితకఓదాతాది సబ్బం రూపారమ్మణవిభాగం సఙ్గణ్హాతి. **సుమనో**తి రాగవసేన, లోభవసేన, సద్ధాదివసేన వా సుమనో. **దుమ్మనో**తి బ్యాపాదవితక్కవసేన, విహింసావితక్కవసేన వా దుమ్మనో. **మజ్ఝత్తో**తి అఞ్ఞాణవసేన వా ఞాణవసేన వా మజ్ఝత్తో. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ. తత్థ తత్థ **ఆది**-సద్దేన సఙ్ఖసద్దో పణవసద్దో, పత్తగన్ధో పుప్ఫగన్ధో, పత్తరసో ఫలరసో, ఉపాదిన్నం అనుపాదిన్నం, మజ్ఝత్తవేదనా కుసలకమ్మం అకుసలకమ్మన్తి ఏవం ఆదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

అప్పత్తన్తి ఞాణేన అసమ్పత్తం, అవిదితన్తి అత్థో. తేనాహ ''**ఞాణేన అసచ్ఛికత**''న్తి. **తథేవ గతత్తాతి** తథేవ ఞాతత్తా అభిసమ్బుద్ధత్తా. **గత-సద్దేన ఏకత్థం** బుద్ధిఅత్థన్తి అత్థో. "గతిఅత్థా హి ధాతవో బుద్ధిఅత్థా భవన్తీ"తి అక్ఖరచిన్తకా.

అబ్యాకతట్ఠానాదివణ్ణనా

౧౮౯. "అసమతం కథేత్వా"తి వత్వా సమోపి నామ కోచి నత్థి, కుతో ఉత్తరితరోతి దస్సేతుం ''**అనుత్తరత**''న్తి వుత్తం. సా పనాయం అసమతా, అనుత్తరతా చ సబ్బఞ్ఞుతం పూరేత్వా ఠితాతి దస్సేతుం ''**సబ్బఞ్ఞుత**''న్తి వుత్తం. సా సబ్బఞ్ఞుతా సద్ధమ్మవరచక్కవత్తిభావేన లోకే పాకటా జాతాతి దస్సేతుం ''**ధమ్మరాజభావం కథేత్వా**''తి వుత్తం. తథా సబ్బఞ్ఞుభావేన చ సత్థా ఇమేసు దిట్ఠిగతవిపల్లాసేసు ఏవం పటిపజ్జతీతి దస్సేన్తో ''**ఇదానీ**''తిఆదిమాహ. తత్థ **సీహనాద**న్తి అభీతనాదం సేట్ఠనాదం. సేట్ఠనాదో హేస, యదిదం ఠపనీయస్స పఞ్హస్స ఠపనీయభావదస్సనం. ఠపనీయతా చస్స పాళిఆరుళ్హా ఏవ "న హేత"న్తిఆదినా. యథా ఉపచితకమ్మకిలేసేన ఇత్థత్తం ఆగన్తబ్బం, తథా నం ఆగతోతి **తథాగతో,** సత్తో. తథా హి సో రూపాదీసు సత్తో విసత్తోతి కత్వా ''**సత్తో**''తి చ వుచ్చతి. **ఇత్థత్త**న్తి చ పటిలద్ధత్తా తథా పచ్చక్ఖభూతో అత్తభావోతి వేదితబ్బో.

‘‘**అత్థసంహితం న హోతీ**’’తి ఇమినా ఉభయత్థ విధురతాదస్సనేన నిరత్థకవిప్పలాపతం తస్స వాదస్స విభావేతి, ఉభయలోకత్థవిధురమ్పి సమానం “కిం ను ఖో వివట్టనిస్సిత”న్తి కోచి ఆసఙ్కేయ్యాతి తదాసఙ్కానివత్తనత్థం ‘‘**న చ ధమ్మసంహిత**’’న్తి వుత్తం. తేనాహ ‘‘**నవలోకుత్తరధమ్మనిస్సితం న హోతీ**’’తి. యదిపి తం న వివట్టోగతం హోతి, వివట్టస్స పన అధిట్ఠానభూతం ను ఖోతి కోచి ఆసఙ్కేయ్యాతి తదాసఙ్కానివత్తనత్థం ‘‘**న ఆదిబ్రహ్మచరియక**’’న్తిఆది వుత్తం.

౧౮౦. కామం తణ్హాపి దుక్ఖసభావత్తా “దుక్ఖ”న్తి బ్యాకాతబ్బా, పభవభావేన పన సా తతో విసుం కాతబ్బాతి ‘‘**తణ్హం ఠపేత్వా**’’తి వుత్తం. తేనాహ ‘‘**తస్సేవ దుక్ఖస్స పభావికా**’’తిఆది. నను చ అవిజ్జాదయోపి దుక్ఖస్స సముదయోతి? సచ్చం సముదయో, తస్సా పన కమ్మస్స విచిత్తభావహేతుతో, దుక్ఖుప్పాదనే విసేసపచ్చయభావతో చ సాతిసయో సముదయట్ఠోతి సా ఏవ సుత్తేసు తథా వుత్తా. తేనాహ ‘‘**తణ్హా దుక్ఖసముదయోతి బ్యాకత**’’న్తి. **ఉభిన్నం అప్పవత్తీ**తి దుక్ఖసముదయానం అప్పవత్తినిమిత్తం. ‘‘**దుక్ఖపరిజాననో**’’తిఆది మగ్గకిచ్చదస్సనం, తేన మగ్గస్స భావనట్ఠోపి అత్థతో దస్సితోవాతి దట్ఠబ్బం. న హి భావనాభిసమయేన వినా పరిఞ్ఞాభిసమయాదయో సమ్భవన్తీతి. సచ్చవవత్థాపనం అప్పమాదపటిపత్తిభావతో అసమ్మోహకల్యాణకిత్తిసద్దాదినిమిత్తతాయ యథా సాతిసయం ఇధలోకత్థావహం, ఏవం యావ ఞాణస్స తిక్ఖవిసదభావప్పత్తియా అభావేన నవలోకుత్తరధమ్మసమ్పాపకం న హోతి, తావ తత్థ తత్థ సమ్పత్తిభవే అబ్భుదయసమ్పత్తి అనుగతమేవ సియాతి వుత్తం ‘‘**ఏతం ఇధలోకపరలోకత్థనిస్సిత**’’న్తి. **నవలోకుత్తరధమ్మనిస్సిత**న్తి నవవిధమ్పి లోకుత్తరధమ్మం నిస్సాయ పవత్తం తదధిగమూపాయభావతో. యస్మా సచ్చసమ్బోధం ఉద్దిస్స సాసనబ్రహ్మచరియం వుస్సతి, న అఞ్ఞదత్థం, తస్మా ఏతం సచ్చవవత్థాపనం “ఆదిపధాన”న్తి వుత్తం పఠమతరం చిత్తే ఆదాతబ్బతో.

పుబ్బన్తసహగతదిట్ఠినిస్సయవణ్ణనా

౧౮౧. **తం మయా బ్యాకతమేవా**తి తం మయా తథా బ్యాకతమేవ, బ్యాకాతబ్బం నామ మయా అబ్యాకతం నత్థీతి బ్యాకరణాపేకల్లేన అత్తనో ధమ్మసుధమ్మతాయ బుద్ధసుబుద్ధతం విభావేతి. తేనాహ ‘‘**సీహనాదం నదన్తో**’’తి. పురిముప్పన్నా దిట్ఠియో అపరాపరుప్పన్నానం దిట్ఠీనం అవస్సయా హోన్తీతి ‘‘**దిట్ఠియోవ దిట్ఠినిస్సయా**’’తి వుత్తం. **దిట్ఠిగతికా**తి దిట్ఠిగతియో, దిట్ఠిప్పవత్తియోతి అత్థో. **ఇదమేవ దస్సనం సచ్చ**న్తి “సస్సతో అత్తా చ లోకో చా”తి ఇదమేవ దస్సనం సచ్చం అమోఘం అవిపరీతం. **అఞ్ఞేసం వచనం మోఘ**న్తి “అసస్సతో అత్తా చ లోకో చా”తి ఏవమాదికం అఞ్ఞేసం సమణబ్రాహ్మణానం వచనం మోఘం తుచ్ఛం, మిచ్ఛాతి అత్థో. న సయం కాతబ్బోతి **అసయంకారో**తి ఆహ ‘‘**అసయంకతో**’’తి, యాదిచ్ఛికత్తాతి అధిప్పాయో.

౧౮౨. **అత్థి ఖో**తి ఏత్థ **ఖో**-సద్దో పుచ్ఛాయం, అత్థి నూతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ ‘‘**అత్థి ఖో ఇదం ఆవుసో వుచ్చతీ**’’తిఆది. **ఆవుసో యం తుమ్హేహి ‘‘సస్సతో అత్తా చ లోకో చా’’తి వుచ్చతి,** ఇదమత్థి ఖో ఇదం వాచామత్తం, నో నత్థి, తస్మా వాచావత్థుమత్తతో తస్స **యం ఖో తే ఏవమాహంసు ‘‘ఇదమేవ సచ్చం మోఘం అఞ్ఞ’’న్తి, తం తేసం నానుజానామీ**తి ఏవమేత్థ అత్థో చ యోజనా చ వేదితబ్బా. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం **బ్రహ్మజాలటీకాయం** (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౧.౩౦) వుత్తమేవ. **దిట్ఠిపఞ్ఞత్తియా**తి దిట్ఠియా పఞ్ఞాపనే “ఏవం ఏసా దిట్ఠి ఉప్పన్నా”తి తస్సా దిట్ఠియా సముదయతో, అత్థఙ్గమతో, అస్సాదతో, ఆదీనవతో, నిస్సరణతో చ యాథావతో పఞ్ఞాపనే. అవిపరీతవుత్తియా **సమేన ఞాణేన సమం** కఞ్చి నేవ సమనుపస్సామి. **అధిపఞ్ఞత్తీ**తి అభిఞ్ఞేయ్యధమ్మపఞ్ఞాపనా. యం అజానన్తా బాహిరకా దిట్ఠిపఞ్ఞత్తియేవ అల్లీనాతి తఞ్చ పఞ్ఞత్తితో అజానన్తా

థామసా పరామాసా అభినివిస్స వోహరన్తి. ఏత్థ చ యాయం “దిట్ఠిపఞ్ఞత్తి నామా”తి వుత్తా దిట్ఠియా దిట్ఠిగతికేహి ఏవం గహితతాయ విభావనా, తత్థ చ భగవతో ఉత్తరితరో నామ కోచి నత్థి, స్వాయమత్థో **బ్రహ్మజాలే** (దీ. ని. అట్ఠ. ౧.౩౦) విభావితో ఏవ. “అధిపఞ్ఞత్తీ”తి వుత్తా పన విభావియమానా లోకస్స నిబ్బిదాహేతుభావేన బహులీకారాతి తస్సా వసేన భగవా అనుత్తరభావం పవేదేన్తో ‘నేవ అత్తనా సమసమం సమనుపస్సామీ’తి సీహనాదం నదీ”తి కేచి. అట్ఠకథాయం (దీ. ని. అట్ఠ. ౩.౧౯౨) పన “యఞ్చ వుత్తం ‘పఞ్ఞత్తియా’తి యఞ్చ ‘అధిపఞ్ఞత్తీ’తి , ఉభయమేతం అత్థతో ఏక”న్తి “ఇధ పన పఞ్ఞత్తియాతి ఏత్థాపి పఞ్ఞత్తి చేవ అధిపఞ్ఞత్తి చ అధిప్పేతా, అధిపఞ్ఞత్తీతి ఏత్థాపీ”తి చ వుత్తా, ఉభయస్సపి వసేనేత్థ భగవా సీహనాదం నదీతి విఞ్ఞాయతి. **ఉభయం పేతం అత్థతో ఏక**న్తి చ పఞ్ఞత్తిభావసామఞ్ఞం సన్ధాయ వుత్తం, న భేదాభావతో. తేనాహ ‘‘**భేదతో హీ**’’తిఆది. **ఖన్ధపఞ్ఞత్తీ**తి ఖన్ధానం “ఖన్ధా”తి పఞ్ఞాపనా దస్సనా పకాసనా ఠపనా నిక్ఖిపనా. “ఆచిక్ఖతి దస్సేతి పఞ్ఞాపేతి పట్ఠపేతీ”తి (సం. ని. ౨.౨౦, ౯౭) ఆగతట్ఠానే హి పఞ్ఞాపనా దస్సనా పకాసనా **పఞ్ఞత్తి** నామ, “సుపఞ్ఞత్తం మఞ్చపీఠ”న్తి (పారా. ౨౬౯) ఆగతట్ఠానే ఠపనా నిక్ఖిపనా **పఞ్ఞత్తి** నామ, ఇధ ఉభయమ్పి యుజ్జతి.

దిట్ఠినిస్సయప్పహానవణ్ణనా

౧౯౬. పజహనత్థన్తి అచ్చన్తాయ పటినిస్సజ్జనత్థం. యస్మా తేన పజహనేన సబ్బే దిట్ఠినిస్సయా సమ్మదేవ అతిక్కన్తా హోన్తి వీతిక్కన్తా, తస్మా ‘‘**సమతిక్కమాయాతి తస్సేవ వేవచన**’’న్తి అవోచ. న కేవలం సతిపట్ఠానా కథితమత్తా, అథ ఖో వేనేయ్యసన్తానే పతిట్ఠాపితాతి దస్సేతుం “దేసితా”తి వత్వా “పఞ్ఞత్తా”తి వుత్తన్తి ఆహ ‘‘**దేసితాతి కథితా. పఞ్ఞత్తాతి ఠపితా**’’తి. ఇదాని సతిపట్ఠానదేసనాయ దిట్ఠినిస్సయానం ఏకన్తికం పహానావహభావం దస్సేతుం ‘‘**సతిపట్ఠానభావనాయ హీ**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ సతిపట్ఠానభావనాయాతి ఇమినా తేసం భావనాయ ఏవ నేసం పహానం, దేసనా పన తదుపనిస్సయభావతో తథా వుత్తాతి దస్సేతి. సేసం సబ్బం సువిఞ్ఞేయ్యమేవాతి.

పాసాదికసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౭. లక్ఖణసుత్తవణ్ణనా

ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణవణ్ణనా

౧౯౯. అభినీహారాదిగుణమహత్తేన మహన్తో పురిసోతి **మహాపురిసో**, సో లక్ఖీయతి ఏతేహీతి **మహాపురిసలక్ఖణాని.** తం మహాపురిసం బ్యఞ్జయన్తి పకాసేన్తీతి **మహాపురిసబ్యఞ్జనాని.** మహాపురిసో నిమీయతి అనుమీయతి ఏతేహీతి **మహాపురిసనిమిత్తాని.** తేనాహ ''**అయం...పే.... కారణానీ**''తి.

౨౦౦. ధారేన్తీతి లక్ఖణపాఠం ధారేన్తి, తేన లక్ఖణాని తే సరూపతో జానన్తి, న పన సముట్ఠానతోతి దస్సేతి. తేనాహ ''**నో చ ఖో**''తిఆది, తేన అనఞ్ఞసాధారణమేతం, యదిదం మహాపురిసలక్ఖణానం కారణవిభావనన్తి దస్సేతి. **కస్మా ఆహా**తి యథావుత్తస్స సుత్తస్స సముట్ఠానకారణం పుచ్ఛతి, ఆచరియో "అట్ఠుప్పత్తియా అనురూపత్తా"తి వత్వా తమేవస్స అట్ఠుప్పత్తిం విత్థారతో దస్సేతుం ''**సా పనా**''తిఆదిమాహ. **సబ్బపాలిఫుల్లో**తి సబ్బసో సమన్తతో వికసితపుప్ఫో. వికసనమేవ హి పుప్ఫస్స నిప్ఫత్తి. **పారిచ్ఛత్తకో వియా**తి అనుస్సవలద్ధమత్తం గహేత్వా వదన్తి. **ఉప్పజ్జతీ**తి లబ్భతి, నిబ్బత్తతీతి అత్థో.

యేన కమ్మేనాతి యేన కుసలకమ్మునా. **యం నిబ్బత్త**న్తి యం యం లక్ఖణం నిబ్బత్తం. **దస్సనత్థ**న్తి తస్స తస్స కుసలకమ్మస్స సరూపతో, కిచ్చతో, పవత్తిఆకారవిసేసతో, పచ్చయతో, ఫలవిసేసతో చ దస్సనత్థం, ఏతేనేవ పటిపాటియా ఉద్దిట్ఠానం లక్ఖణానం అసముద్దేసకారణవిభావనాయ కారణం దీపితం హోతి సమానకారణానం లక్ఖణానం ఏకజ్ఝం కారణదస్సనవసేనస్స పవత్తత్తా. **ఏవమాహా**తి "బాహిరకాపి ఇసయో ధారేన్తీ"తిఆదినా ఇమినా ఇమినా పకారేన ఆహ.

సుప్పతిట్ఠితపాదతాలక్ఖణవణ్ణనా

౨౦౧. ''**పురిమం జాతి**న్తి పురిమాయం జాతియం, భుమ్మత్థే ఏతం ఉపయోగవచన''న్తి వదన్తి. "పుబ్బే నివుత్థక్ఖన్ధసన్తానే ఠితో"తి వచనతో అచ్చన్తసంయోగే వా ఉపయోగవచనం. యత్థ యత్థ హి జాతియం మహాసత్తో పుఞ్ఞకమ్మం కాతుం ఆరభతి, ఆరభతో పట్ఠాయ అచ్చన్తమేవ తత్థ పుఞ్ఞకమ్మప్పసుతో హోతి. తేనాహ "దళ్హసమాదానో"తిఆది. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **నివుత్థక్ఖన్ధా ''జాతీ''తి వుత్తా** ఖన్ధవినిముత్తాయ జాతియా అభావతో, నిబ్బత్తిలక్ఖణస్స చ వికారస్స ఇధ అనుపయుజ్జనతో. **జాతవసేనా**తి జాయనవసేన. ''**తథా**''తి ఇమినా "పుబ్బే నివుత్థక్ఖన్ధా"తి ఇమం పదం ఉపసంహరతి. **భవనవసేనా**తి పచ్చయతో నిబ్బత్తనవసేన. **నివుత్థవసేనా**తి నివుసితతావసేన. **ఆలయట్ఠేనా**తి ఆవసితభావేన. నివాసత్థో హి నికేతత్థో.

తత్థాతి దేవలోకాదిమ్హి. **ఆది**-సద్దేన ఏకచ్చం తిరచ్ఛానయోనిం సఙ్గణ్హాతి. **న సుకర**న్తి దేవగతియా ఏకన్తసుఖతాయ, దుగ్గతియా ఏకన్తదుక్ఖతాయ, దుక్ఖబహులతాయ చ పుఞ్ఞకిరియాయ ఓకాసో న సులభరూపో పచ్చయసమవాయస్స దుల్లభభావతో, ఉప్పజ్జమానా చ సా ఉళారా, విపులా చ న హోతీతి గతివసేనాపి ఖేత్తవిసేసతా ఇచ్ఛితబ్బా "తిరచ్ఛానగతే దానం దత్వా సతగుణా దక్ఖిణా పాటికఙ్ఖితబ్బా, పుథుజ్జనదుస్సీలే దానం దత్వా సహస్సగుణా దక్ఖిణా పాటికఙ్ఖితబ్బా"తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౭౯) వచనతో . మనుస్సగతియా పన సుఖబహులతాయ పుఞ్ఞకిరియాయ ఓకాసో సులభరూపో పచ్చయసమవాయస్స చ యేభుయ్యేన సులభభావతో. యఞ్చ తత్థ దుక్ఖం ఉప్పజ్జతి, తమ్పి విసేసతో పుఞ్ఞకిరియాయ

ఉపనిస్సయో హోతి, దుక్ఖూపనిసా సద్ధాతి. యథా హి అయోఘనేన సత్థకే నిప్ఫాదియమానే తస్స ఏకన్తతో అగ్గిమ్హి తాపనం, ఉదకేన వా తేమనం ఛేదనకిరియాసమత్థతాయ న విసేసపచ్చయో, తాపేత్వా పన సమానయోగతో ఉదకతేమనం తస్సా విసేసపచ్చయో, ఏవమేవ సత్తసన్తానస్స ఏకన్తదుక్ఖసమఙ్గితా దుక్ఖబహులతా ఏకన్తసుఖసమఙ్గితా సుఖబహులతా చ పుఞ్ఞకిరియాసమత్థతాయ న విసేసపచ్చయో, సతి పన సమానయోగతో దుక్ఖసన్తాపనే, సుఖుమబ్రూహనే చ లద్ధూపనిస్సయా పుఞ్ఞకిరియా సమత్థతాయ సమ్భవతి, తథా సతి ఉప్పజ్జమానా పుఞ్ఞకిరియా మహాజుతికా మహావిప్ఫారా పటిపక్ఖచ్ఛేదనసమత్థా హోతి. తస్మా మనుస్సభావో పుఞ్ఞకిరియాయ విసేసపచ్చయో. తేన వుత్తం "**తత్థ న సుకరం, మనుస్సభూతస్సేవ సుకర**"న్తి.

అథ "మనుస్సభూతస్సా"తి ఏత్థ కో వచనత్థో? "మనస్స ఉస్సన్నతాయ **మనుస్సా**తి, సూరభావసతిమన్తతాబ్రహ్మచరియయోగ్యతాదిగుణవసేన ఉపచితమనకా ఉక్కట్ఠగుణచిత్తాతి అత్థో. కే పన తే? జమ్బుదీపవాసినో సత్తవిసేసా. తేనాహ భగవా –

'తీహి, భిక్ఖవే, ఠానేహి జమ్బుదీపకా మనుస్సా ఉత్తరకురుకే చ మనుస్సే అధిగ్గణ్హన్తి దేవే చ తావతింసే. కతమేహి తీహి? సూరా సతిమన్తో ఇధ బ్రహ్మచరియవాసో'తి (అ॰ ని॰ ౯.౨౧; కథా॰ ౨౭౧).

తథా హి బుద్ధా భగవన్తో, పచ్చేకబుద్ధా, అగ్గసావకా , మహాసావకా, చక్కవత్తినో, అఞ్ఞే చ మహానుభావా సత్తా తత్థేవ ఉప్పజ్జన్తి. తే హి సమానరూపాదితాయ పన సద్ధిం పరిత్తదీపవాసీహి ఇతరమహాదీపవాసినోపి మనుస్సా త్వేవ పఞ్ఞాయింసూ"తి కేచి. అపరే పన భణన్తి "లోభాదీహి, అలోభాదీహి చ సహితస్స మనస్స ఉస్సన్నతాయ **మనుస్సా**. యే హి సత్తా మనుస్సజాతికా, తేసు విసేసతో లోభాదయో, అలోభాదయో చ ఉస్సన్నా, తే లోభాదిఉస్సన్నతాయ అపాయమగ్గం, అలోభాదిఉస్సన్నతాయ సుగతిమగ్గం, నిబ్బానగామిమగ్గఞ్చ పరిపూరేన్తి, తస్మా లోభాదీహి, అలోభాదీహి చ సహితస్స మనస్స ఉస్సన్నతాయ పరిత్తదీపవాసీహి సద్ధిం చతుదీపవాసినో సత్తవిసేసా మనుస్సాతి వుచ్చన్తీ"తి. లోకియా పన "మనునో అపచ్చభావేన **మనుస్సా**"తి వదన్తి. **మను** నామ పఠమకప్పికో లోకమరియాదాయ ఆదిభూతో సత్తానం హితాహితవిధాయకో కత్తబ్బాకత్తబ్బతాసు నియోజనతావసేన పితుట్ఠానియో, యో సాసనే "మహాసమ్మతో"తి వుచ్చతి అమ్హాకం మహాబోధిసత్తో, పచ్చక్ఖతో, పరమ్పరా చ తస్స ఓవాదానుసాసనియం ఠితా సత్తా పుత్తసదిసతాయ "మనుస్సా, మానుసా"తి చ వుచ్చన్తి. తతో ఏవ హి తే "మానవా, మనుజా"తి చ వోహరీయన్తి. **మనుస్సభూతస్సా**తి మనుస్సేసు భూతస్స జాతస్స, మనుస్సభావం వా పత్తస్సాతి అత్థో. అయఞ్చ నయో లోకియమహాజనస్స వసేన వుత్తో. మహాబోధిసత్తానం పన సన్తానస్స మహాభినీహారతో పట్ఠాయ కుసలధమ్మపటిపత్తియం సమ్మదేవ అభిసఙ్ఖతత్తా తేసం సుగతియం, అత్తనో ఉప్పజ్జనదుగ్గతియఞ్చ నిబ్బత్తానం కుసలకమ్మం గరుతరమేవాతి దస్సేతుం "**అకారణం వా ఏత**"న్తిఆది వుత్తం.

ఏవరూపే అత్తభావేతి హత్థిఆదిఅత్తభావే. **ఠితేన కతకమ్మం న సక్కా సుఖేన దీపేతుం** లోకే అప్పఞ్ఞాతరూపత్తా. **సుఖేన దీపేతుం** "అసుకస్మిం దేసే అసుకస్మిం నగరే అసుకో నామ రాజా, బ్రాహ్మణో హుత్వా ఇమం కుసలకమ్మం అకాసీ"తి ఏవం సువిఞ్ఞాపయభావతో. **థిరగ్గహణో**తి అసిథిలగ్గాహీ థామప్పత్తగ్గహణో. **నిచ్చలగ్గహణో**తి అచఞ్చలగ్గాహీ తత్థ కేనచిపి అసంహారియో . **పటికుటతీ**తి సంకుటతి, జిగుచ్ఛనవసేన వివట్టతి వా. **పసారియతీ**తి విత్థతం హోతి వేపుల్లం పాపుణాతి.

తవేసో మహాసముద్దసదిసోతి ఏసో ఉదకోఘో తేవ మహాసముద్దసదిసో.

దీయతి ఏతేనాతి **దానం,** పరిచ్చాగచేతనా. **దియ్యనవసేనా**తి దేయ్యధమ్మస్స పరియత్తం కత్వా పరిచ్చజనవసేన **దానం. సంవిభాగకరణవసేనా**తి తస్సేవ అత్తనా సద్ధిం పరస్స సంవిభజనవసేన **సంవిభాగో,** తథాపవత్తా చేతనా. **సీలసమాదానే**తి సీలస్స సమ్మదేవ ఆదానే, గహణే పవత్తనేతి అత్థో. తం పవత్తికాలేన దస్సేన్తో **''పూరణకాలే''**తి ఆహ. మాతు హితో మత్తేయ్యో, యస్స పన ధమ్మస్స వసేన సో "మత్తేయ్యో"తి వుచ్చతి, సో **మత్తేయ్యతా**తి ఆహ **''మాతు కాతబ్బవత్తే''**తి. ఏసేవ నయో **''పేత్తేయ్యతాయా''**తిఆదీసు. **అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేసూ**తి అఞ్ఞమఞ్ఞవిసిట్ఠేసు అఞ్ఞేసు, తే పన కుసలభావేన వుత్తా కుసలాతి ఆహ **''ఏవరూపేసూ''**తి. **అధికుసలేసూ**తి అభివిసిట్ఠేసు కుసలేసు, సా పన అభివిసిట్ఠతా ఉపాదాయుపాదాయ హోతి. యం పనేత్థ ఉక్కంసగతం అధికుసలం, తదుక్కంసనయేన ఇధాధిప్పేతన్తి తం దస్సేతుం **''అత్థి కుసలా, అత్థి అధికుసలా''**తిఆది వుత్తం. నను పఞ్ఞాపారమిసఙ్గహఞాణసమ్భారభూతా కుసలా ధమ్మా నిప్పరియాయేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపటిలాభపచ్చయా కుసలా నామ, ఇమే పన మహాపురిసలక్ఖణనిబ్బత్తకా పుఞ్ఞసమ్భారభూతా కస్మా తథా వుత్తాతి? సబ్బేసమ్పి మహాబోధిసత్తసన్తానగతానం పారమిధమ్మానం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపటిలాభపచ్చయభావతో. మహాభినీహారతో పట్ఠాయ హి మహాపురిసో యం కిఞ్చి పుఞ్ఞం కరోతి, సబ్బం తం సమ్మాసమ్బోధిసమధిగమాయేవ పరిణామేతి. తథా హి ససమ్భారాబ్యాసో, దీఘకాలాబ్యాసో, నిరన్తరాబ్యాసో, సక్కచ్చాబ్యాసోతి చత్తారో అబ్యాసా చతురధిట్ఠానపరిపూరితసమ్బన్ధా అనుపుబ్బేన మహాబోధిట్ఠానా సమ్పజ్జన్తి.

సకిమ్పీతి పి-సద్దేన అనేకవారమ్పి కతం విజాతియేన అన్తరితం సఙ్గణ్హాతి. **అభిణ్హకరణేనా**తి బహులీకారేన. **ఉపచితన్తి** ఉపరూపరి వడ్ఢితం. **పిణ్డీకతన్తి** పిణ్డనో కతం. **రాసీకతన్తి** రాసిభావేన కతం. అనేకక్ఖత్తుఞ్హి పవత్తియమానం కుసలకమ్మం సన్తానే తథాలద్ధపరిభావనం పిణ్డీభూతం వియ, రాసీభూతం వియ చ హోతి. విపాకం పతి సంహచ్చకారిభావత్తా **చక్కవాళం అతిసమ్బాధం భవగ్గం అతినీచం,** సచే పనే తం రూపం సియాతి అధిప్పాయో. **విపులత్తా**తి మహన్తత్తా. యస్మా పన తం కమ్మం మేత్తాకరుణాసతిసమ్పజఞ్ఞాహి పరిగ్గహితతాయ దురసముస్సారితం పమాణకరణధమ్మన్తి పమాణరహితతాయ "అప్పమాణ"న్తి వత్తబ్బతం అరహతి, తస్మా **''అప్పమాణత్తా''**తి వుత్తం.

అధిభవతీతి ఫలస్స ఉళారభావేన అభిభుయ్య తిట్ఠతి. అత్థతో పణీతపణీతానం భోగానం పటిలాభో ఏవాతి ఆహ **''అతిరేకం లభతీ''**తి. **అధిగచ్ఛతీ**తి విన్దతి, నిబ్బత్తమానోవ తేన సమన్నాగతో హోతీతి అత్థో. ఏకదేసేన అఫుసిత్వా సబ్బప్పదేసేహి ఫుసనతో సబ్బప్పదేసేహి ఫుసన్తియో ఏతేసం పాదతలానం సన్తీతి **''సబ్బావన్తేహి పాదతలేహీ''**తి వుత్తం. యథా నిక్ఖిపనే సబ్బే పాదతలప్పదేసా సంహచ్చకారినో అనిన్నతాయ సమభావతో, ఏవం ఉద్ధరణేపీతి వుత్తం **''సమం ఫుసతి, సమం ఉద్ధరతీ''**తి. ఇదాని ఇమస్స మహాపురిసలక్ఖణస్స సమధిగమేన లద్ధబ్బనిస్సన్దఫలవిభావనముఖేన ఆనుభావం విభావేతుం **''సచేపి హీ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **నరకన్తి** ఆవాటం. **అన్తో పవిసతి** సమభావాపత్తియా. **''చక్కలక్ఖణేన పతిట్ఠాతబ్బట్ఠాన''**న్తి ఇదం యం భూమిప్పదేసం పాదతలం ఫుసతి, తత్థ చక్కలక్ఖణమ్పి ఫుసనవసేన పతిట్ఠాతీతి కత్వా వుత్తం. తస్స పన తథా పతిట్ఠానం సుప్పతిట్ఠితపాదతాయ ఏవాతి సుప్పతిట్ఠితపాదతాయ ఆనుభావకిత్తనే "లక్ఖణన్తరానయనం కిమత్థియ"న్తి న చిన్తేతబ్బం. **సీలతేజేనా**తి సీలప్పభావేన. **పుఞ్ఞతేజేనా**తి కుసలప్పభావేన. **ధమ్మతేజేనా**తి ఞాణప్పభావేన. తీహిపి పదేహి భగవతో బుద్ధభూతస్స ధమ్మా గహితా, **''దసన్నం పారమీన''**న్తి ఇమినా బుద్ధకరధమ్మా గహితా.

౨౦౨. మహాసముద్దోవ సీమా సబ్బభూమిస్సరభావతో. "**అఖిలమనిమిత్తమకణ్టక**"న్తి తీహిపి పదేహి ఠేయ్యాభావోవ వుత్తోతి ఆహ "**నిచ్చోర**"న్తిఆది . **ఖరసమ్ఫస్సట్ఠేనా**తి ఘట్టనేన దుక్ఖసమ్ఫస్సభావేన **ఖిలా**తి. **ఉపద్దవపచ్చయట్ఠేనా**తి అనత్థహేతుతాయ **నిమిత్తా**తి. "**అఖిల**"న్తిఆదినా ఏకచారీహి చోరాభావో వుత్తో, "**నిరబ్బుద**"న్తి ఇమినా పన గణబన్ధవసేన విచరణచోరాభావో వుత్తోతి దస్సేతుం "**గుమ్బం గుమ్బం హుత్వా**"తిఆది వుత్తం. **అవిక్ఖమ్భనీయో**తి న విబన్ధనీయో కేనచి అప్పటిబాహనీయో ఠానతో అనిక్కడ్ఢనీయో. పటిపక్ఖం అనిట్ఠం అత్థేతీతి **పచ్చత్థికో,** ఏతేన పాకటభావేన విరోధం అకరోన్తో వేరిపుగ్గలో వుత్తో. పటివిరుద్ధో అమిత్తో **పచ్చామిత్తో,** ఏతేన పాకటభావేన విరోధం కరోన్తో వేరిపుగ్గలో వుత్తో. **విక్ఖమ్భేతుం నాసక్ఖింసు,** అఞ్ఞదత్థు సయమేవ విఘాతబ్యసనం పాపుణింసు చేవ సావకత్తఞ్చ పవేదేసుం.

"**కమ్మ**"న్తిఆదీసు **కమ్మం నామ** బుద్ధభావం ఉద్దిస్స కతూపచితో లక్ఖణసంవత్తనియో పుఞ్ఞసమ్భారో. తేనాహ "**సతసహస్సకప్పాధికానీ**"తిఆది. **కమ్మసరిక్ఖకం నామ** తస్సేవ పుఞ్ఞసమ్భారస్స కరణకాలే కేనచి అకమ్పనీయస్స దళ్హావత్థితభావస్స అనుచ్ఛవికో సుప్పతిట్ఠితపాదతాసఙ్ఖాతస్స లక్ఖణస్స పరేహి అవిక్ఖమ్భనీయతాయ ఞాపకనిమిత్తభావో, స్వాయం నిమిత్తభావో తస్సేవ లక్ఖణస్సాతి అట్ఠకథాయం "**కమ్మసరిక్ఖకం నామ...పే.... మహాపురిసలక్ఖణ**"న్తి వుత్తం. ఠానగమనేసు పాదానం దళ్హావత్థితభావో **లక్ఖణం నామ.** పాదానం భూమియం సమం నిక్ఖిపనం, పాదతలానం సబ్బభాగేహి ఫుసనం, సమమేవ ఉద్ధరణం, తస్మా సుట్ఠు సమం సబ్బభాగేహి పతిట్ఠితా పాదా ఏతస్సాతి **సుప్పతిట్ఠితపాదో,** తస్స భావో **సుప్పతిట్ఠితపాదతా**తి వుచ్చతి లక్ఖణం. సుట్ఠు సమం భూమియా ఫుసనేనేవ హి నేసం తత్థ దళ్హావత్థితభావో సిద్ధో, యం "కమ్మసరిక్ఖక"న్తి వుత్తం. **లక్ఖణానిసంసో**తి లక్ఖణపటిలాభస్స ఉద్రయో, లక్ఖణసంవత్తనియస్స కమ్మస్స ఆనిసంసఫలన్తి అత్థో. నిస్సన్దఫలం పన హేట్ఠా భావితమేవ.

౨౦౩. కమ్మాదిభేదేతి కమ్మకమ్మసరిక్ఖకలక్ఖణ లక్ఖణానిసంసవిసఙ్ఞితే విభాగే. **గాథాబన్ధం సన్ధాయ వుత్తం,** అత్థో పన అపుబ్బం నత్థీతి అధిప్పాయో. **పోరాణకత్థేరా**తి అట్ఠకథాచరియా. **వణ్ణనాగాథా**తి థోమనాగాథా వుత్తమేవత్థం గహేత్వా థోమనావసేన పవత్తత్తా. **అపరభాగే థేరా** నామ పాళిం, అట్ఠకథఞ్చ పోత్థకారోపనవసేన సమాగతా మహాథేరా, యే సాట్ఠకథం పిటకత్తయం పోత్థకారుళ్హం కత్వా సద్ధమ్మం అద్ధనియచిరట్ఠితికం అకంసు. **ఏకపదికో**తి "**దళ్హసమాదానో అహోసీ**"తిఆదిపాఠే ఏకేకపదగాహీ. **అత్థుద్ధారో**తి తదత్థస్స సుఖగ్గహణత్థం గాథాబన్ధవసేన ఉద్ధరణతో అత్థుద్ధారభూతో, తయిదం పాళియం ఆగతపదాని గహేత్వా గాథాబన్ధవసేన తదత్థవిచారణభావదస్సనం, న పన ధమ్మభణ్డాగారికేన ఠపితభావపటిక్ఖిపనన్తి దట్ఠబ్బం.

కుసలధమ్మానం వచీసచ్చస్స బహుకారతం, తప్పటిపక్ఖస్స చ ముసావాదస్స మహాసావజ్జతం దస్సేతుం అనన్తరమేవ కుసలకమ్మపథధమ్మే వదన్తోపి తతో వచీసచ్చం నీహరిత్వా కథేతి **సచ్చే**తి వా సన్నిధానేవ "ధమ్మే"తి వుచ్చమానా కుసలకమ్మపథధమ్మా ఏవ యుత్తాతి వుత్తం "**ధమ్మేతి దసకుసలకమ్మపథధమ్మే**"తి. గోబలీబద్దఞాయేన వా ఏత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **ఇన్ద్రియదమనే**తి ఇన్ద్రియసంవరే. కుసలకమ్మపథగ్గహణేనస్స వారిత్తసీలమేవ గహితన్తి ఇతరమ్పి సఙ్గహేత్వా దస్సేతుం సంయమస్సేవ గహణం కతన్తి "**సంయమేతి సీలసంయమే**"తి వుత్తం. **సుచి** వుచ్చతి పుగ్గలో యస్స ధమ్మస్స వసేన, తం **సోచేయ్యం,** కాయసుచరితాది. ఏతస్సేవ హి విభాగస్స దస్సనత్థం వుత్తమ్పి చేతం పున వుత్తం, మనోసోచేయ్యగ్గహణేన వా ఝానాదిఉత్తరిమనుస్సధమ్మానమ్పి సఙ్గణ్హనత్థం **సోచేయ్యగ్గహణం. ఆలయభూత**న్తి సమథవిపస్సనానం అధిట్ఠానభూతం. **ఉపోసథకమ్మ**న్తి ఉపోసథదివసే సమాదియిత్వా సమాచరితబ్బం పుఞ్ఞకమ్మం

ఉపోసథో సహచరణఞాయేన. ''**అవిహింసాయా**తి సత్తానం అవిహేఠనాయా''తి వదన్తి, తం పన సీలగ్గహణేనేవ గహితం. తస్మా **అవిహింసాయా**తి కరుణాయాతి అత్థో. **అవిహింసా**గ్గహణేనేవ చేత్థ అప్పమఞ్ఞాసామఞ్ఞేన చత్తారోపి బ్రహ్మవిహారా ఉపచారావత్థా గహితా లక్ఖణహారనయేన. **సకల**న్తి అనవసేసం పరిపుణ్ణం. ఏవమేత్థ కామావచరత్తభావపరియాపన్నత్తా లక్ఖణస్స తంసంవత్తనికకామావచరకుసలధమ్మా ఏవ పారమితాసఙ్గహపుఞ్ఞసమ్భారభూతకాయసుచరితాదీహి ద్వాదసధా విభత్తా ఏవ. గాథాయం "సచ్చే"తిఆదినా దసధా సఙ్గయ్హ దస్సితా. ఏస నయో సేసలక్ఖణేపి.

అనుభీతి గాథాసుఖత్థం అకారం సానునాసికం కత్వా వుత్తం. బ్యఞ్జనాని లక్ఖణాని ఆచిక్ఖన్తీతి **వేయఞ్జనికా. విక్ఖమ్భేతబ్బ**న్తి పటిబాహితబ్బం **తస్సా**తి మహాపురిసస్స, **తస్స** వా మహాపురిసలక్ఖణస్స. లక్ఖణసీసేన చేత్థ తంసంవత్తనికపుఞ్ఞసమ్భారో వుచ్చతి.

పాదతలచక్కలక్ఖణవణ్ణనా

౨౦౪. భయం నామ భీతి, తం పన ఉబ్బిజ్జనాకారేన, ఉత్తసనాకారేన చ పవత్తియా దువిధన్తి ఆహ ''**ఉబ్బేగభయఞ్చేవ ఉత్తాసభయఞ్చా**''తి. తదుభయమ్పి భయం విభాగేన దస్సేతుం ''**తత్థా**''తిఆది వుత్తం. **అపనూదితా**తి యథా చోరాదయో విలుప్పనబన్ధనాదీని పరస్స న కరోన్తి, కతఞ్చ పచ్చాహరణాదినా పటిపాకతికం హోతి, ఏవం యథా చ చణ్డహత్థిఆదయో దూరతో పరివజ్జితా హోన్తి, అపరివజ్జితే తస్స యథా ఠానే ఠితేహి అభిభవో న హోతి, ఏవం అపనూదితా. **అతివాహేతీ**తి అతిక్కామేతి. **తం ఠాన**న్తి తం సాసఙ్కట్ఠానం. **అసక్కొన్తాన**న్తి ఉపయోగత్థే సామివచనం, అసక్కోన్తేతి అత్థో. **అసక్కోన్తాన**న్తి వా అనాదరే సామివచనం. సహ పరివారేనాతి **సపరివారం.** తత్థ కిఞ్చి దేయ్యధమ్మం దేన్తో యదా తస్స పరివారభావేన అఞ్ఞమ్పి దేయ్యధమ్మం దేతి, ఏవం తస్స తం దానమయం పుఞ్ఞం సపరివారం నామ హోతి.

తమత్థం విత్థారేన దస్సేతుం ''**తత్థ అన్న**''న్తిఆది వుత్తం. తత్థ యథా దేయ్యధమ్మం తస్స అన్నదానస్స పరివారో, ఏవం తస్స సక్కచ్చకరణం పీతి దస్సేన్తో ''**అథ ఖో**''తిఆదిమాహ. యాగుభత్తం దత్వావ అదాసీతి యోజనా. ఏస నయో ఇతో పరతోపి. **సుత్తం వట్టేతీ**తి చీవరస్స సిబ్బనసుత్తకం దువట్టతివట్టాదివసేన వట్టితం అకాసి. **రజన**న్తి అల్లిఆదిరజనవత్థుం. **పణ్డుపలాస**న్తి రజనుపగమేవ పణ్డువణ్ణం పలాసం.

హేట్ఠిమానీతి అన్నాదీని **చత్తారి. నిసద**గ్గహణేనేవ నిసదపోతోపి గహితో. **చీనపిట్ఠం** సిన్దురకచుణ్ణం. **కోజవ**న్తి ఉద్ధలోమిఏకన్తలోమిఆదికోజవత్థరణ. **సువిభత్తఅన్తరానీ**తి సుట్ఠు విభత్తఅన్తరాని, ఏతేన చక్కావయవట్ఠానానం సుపరిచ్ఛిన్నతం దస్సేతి.

లద్ధాభిసేకా ఖత్తియా అత్తనో విజితే విసవితాయ బ్రాహ్మణాదికే చతూహి సఙ్గహవత్థూహి రఞ్జేతుం సక్కోన్తి, న ఇతరాతి ఆహ ''**రాజానోతి అభిసిత్తా**''తి. రాజతో యథాలద్ధగామనిగమాదిం ఇస్సరవతాయ భుఞ్జన్తీతి **భోజకా,** తాదిసో భోగో ఏతేసం అత్థి , తత్థ వా నియుత్తాతి **భోగికా,** తే ఏవ ''**భోగియా**''తి వుత్తా. **సపరివారం దాన**న్తి వుత్తనయేన సపరివారదానం. **జానాతూ**తి "సదేవకో లోకో జానాతూ"తి ఇమినా వియ అధిప్పాయేన **నిబ్బత్తం చక్కలక్ఖణ**న్తి లక్ఖణస్సేవ కమ్మసరిక్ఖతా దస్సితా. ఏవం సతి తికమేవ సియా, న చతుక్కం, తస్మా చక్కలక్ఖణస్స మహాపరివారతాయ ఞాపకనిమిత్తభావో కమ్మసరిక్ఖకం నామ. తేనేవాహ "సపరివారం...పే.... జానాతూతి నిబ్బత్త"న్తి. "దీఘాయుకతాయ తం నిమిత్త"న్తి (దీ. ని.

౩.౨౦౭) చ వక్ఖతి, తథా "తం లక్ఖణం భవతి తదత్థజోతక"న్తి (దీ॰ ని॰ ౩.౨౨౧) చ. నిస్సన్దఫలం పన పటిపక్ఖాభిభవో దట్ఠబ్బో. తేనేవాహ గాథాయం "సత్తుమద్దనో"తి.

౨౦౩. ఏతన్తి ఏతం గాథాబన్ధభూతం వచనం, తం పనత్థతో గాథా ఏవాతి ఆహ **''ఇమా తదత్థపరిదీపనా గాథా వుచ్చన్తీ''**తి.

పురత్థాతి వా "పురే"తి వుత్తతోపి పుబ్బే. యస్మా మహాపురిసో న అతీతాయ ఏకజాతియం, నాపి కతిపయజాతీసు, అథ ఖో పురిమపురిమతరాసు తథావ పటిపన్నో, తస్మా తత్థ పటిపత్తిం దస్సేతుం "పురే పురత్థా"తి వుత్తం. ఇమిస్సాపి జాతియం అతీతకాలవసేన "పురేపురత్థా"తి వత్తుం లబ్భాతి తతో విసేసనత్థం "పురిమాసు జాతీసూ"తి వుత్తన్తి ఆహ **''ఇమిస్సా''**తిఆది. కేచి "ఇమిస్సా జాతియా పుబ్బే తుసితదేవలోకే కతకమ్మపటిక్ఖేపవచన"న్తి వదన్తి, తం తేసం మతిమత్తం తత్థ తాదిసస్స కతకమ్మస్స అభావతో. **అపనూదనో**తి అపనేతా. **అధిముత్తో**తి యుత్తపయుత్తో.

పుఞ్ఞకమ్మేనాతి దానాదిపుఞ్ఞకమ్మేన. **ఏవం సన్తే**తి సతమత్తేన పుఞ్ఞకమ్మేన ఏకేకం లక్ఖణం నిబ్బత్తేయ్య, ఏవం సతి. **న రోచయింసూ**తి కేవలం సతమత్తేన పుఞ్ఞకమ్మేన లక్ఖణనిబ్బత్తిం న రోచయింసు అట్ఠకథాచరియా. కథం పన రోచయింసూతి ఆహ **''అనన్తేసు పనా''**తిఆది. **ఏకేకం కమ్మ**న్తి ఏకేకం దానాదిపుబ్బకమ్మం. **ఏకేకం సతగుణం కత్వా**తి అనన్తాసు లోకధాతూసు యత్తకా సత్తా, తేహి సబ్బేహి పచ్చేకం సతక్ఖత్తుం కతాని దానాదిపుఞ్ఞకమ్మాని యత్తకాని, తతో ఏకేకం పుఞ్ఞకమ్మం మహాసత్తేన సతగుణం కతం "సత"న్తి అధిప్పేతం, తస్మా ఇధ **సత**-సద్దో బహుభావపరియాయో, న సఙ్ఖ్యావచనోతి దస్సేతి "సతగ్ఘి సతం దేవమనుస్సా"తిఆదీసు వియ. తేనాహ **''తస్మా సతపుఞ్ఞలక్ఖణోతి ఇమమత్థం రోచయింసూ''**తి.

ఆయతపణ్హితాదితిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౦౪. **సరసచుతి** నామ జాతస్స సత్తస్స యావజీవం జీవిత్వా పకతియా మరణం. ఆకడ్ఢజియస్స ధనుదణ్డస్స వియ పాదానం అన్తోముఖం కుటిలతాయ **అన్తోవఙ్కపాదతా.** బహిముఖం కుటిలతాయ **బహివఙ్కపాదతా.** పాదతలస్స మజ్ఝే ఊనతాయ **ఉక్కుటికపాదతా.** అగ్గపాదేన ఖఞ్జనకా **అగ్గకోణ్డా.** పణ్హిప్పదేసేన ఖఞ్జనకా **పణ్హికోణ్డా. ఉన్నతకాయే**నాతి అనోనతభావేన సముస్సితసరీరేన . **ముట్ఠికతహత్థా**తి ఆవుధాదీనం గహణత్థం కతముట్ఠిహత్థా. **ఫణహత్థకా**తి అఞ్ఞమఞ్ఞం సంసట్ఠఙ్గులిహత్థా. **ఇదమేత్థ కమ్మసరిక్ఖక**న్తి ఇదం ఇమేసం తిణ్ణమ్పి లక్ఖణానం తథాగతస్స దీఘాయుకతాయ ఞాపకనిమిత్తభావో ఏత్థ ఆయతపణ్హితా, దీఘఙ్గులితా బ్రహ్ముజుగత్తతాతి ఏతస్మిం లక్ఖణత్తయే కమ్మసరిక్ఖకత్తం. నిస్సన్దఫలం పన అనన్తరాయతాది దట్ఠబ్బం.

౨౦౫. భాయితబ్బవత్థునిమిత్తం ఉప్పజ్జమానమ్పి భయం అత్తసినేహహేతుకం పహీనసినేహస్స తదభావతోతి ఆహ **''యథా మయ్హం మరణతో భయం మమ జీవితం పియ''**న్తి. **సుచిణ్ణే**నాతి సుట్ఠు కతూపచితేన సుచరితకమ్మునా.

చవిత్వాతి సగ్గతో చవిత్వా. **''సుజాతగత్తో సుభుజో''**తి ఆదయో సరీరావయవగుణా ఇమేహి లక్ఖణేహి అవినాభావినోతి దస్సేతుం వుత్తా. **చిరయపనాయా**తి అత్తభావస్స చిరకాలం పవత్తనాయ. తేనాహ **''దీఘాయుకభావాయా''**తి. **తతో**తి

చక్కవత్తీ హుత్వా యాపనతో. **వసిప్పత్తోతి** ఝానాదీసు వసీభావఞ్చేవ చేతోవసిభావఞ్చ పత్తో **హుత్వా**, కథం ఇద్ధిభావనాయ ఇద్ధిపాదభావనాయాతి అత్థో. యాపేతి చిరతరన్తి యోజనా.

సత్తుస్సదతాలక్ఖణవణ్ణనా

౨౦౮. రసో జాతో ఏతేసన్తి **రసితాని,** మహారసాని. తేనాహ ‘‘**రససమ్పన్నాన**’’న్తి. **పిట్ఠఖజ్జకాదీనీతి** పూపసక్ఖలిమోదకాదీని. **ఆది**-సద్దేన పన కదలిఫలాదిం సఙ్గణ్హాతి. పిట్ఠం పక్ఖిపిత్వా పచితబ్బపాయసం **పిట్ఠపాయసం. ఆది**-సద్దేన తథారూపభోజ్జయాగుఆదిం సఙ్గణ్హాతి.

ఇధ కమ్మసరిక్ఖకం నామ సత్తుస్సదతాలక్ఖణస్స పణీతలాభితాయ ఞాపకనిమిత్తభావో. ఇమినా నయేన తత్థ తత్థ లక్ఖణే కమ్మసరిక్ఖకం నిద్ధారేత్వా యోజేతబ్బం.

౨౦౯. ఉత్తమో అగ్గరసదాయకోతి సబ్బసత్తానం ఉత్తమో లోకనాథో అగ్గానం పణీతానం రసానం దాయకో. **ఉత్తమానం అగ్గరసాన**న్తి పణీతేసుపి పణీతరసానం. **ఖజ్జభోజ్జాదిజోతక**న్తి ఖజ్జభోజ్జాదిలాభజోతకం. లాభసంవత్తనికస్స కమ్మస్స ఫలం ‘‘**లాభసంవత్తనిక**’’న్తి కారణూపచారేన వదతి. **తదత్థజోతక**న్తి వా తస్స పణీతభోజనదాయకత్తసఙ్ఖాతస్స అత్థస్స జోతకం. **తదాధిగచ్ఛతీతి** ఏత్థ **ఆ**-కారో నిపాతమత్తన్తి ఆహ ‘‘**తం అధిగచ్ఛతీ**’’తి. **లాభిరుత్తమ**న్తి ర-కారో పదసన్ధికరో.

కరచరణాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౧౦. పబ్బజితపరిక్ఖారం పత్తచీవరాదిం **గిహిపరిక్ఖారం** వత్థావుధయానసయనాదిం.

సబ్బన్తి సబ్బం ఉపకారం. **మక్ఖేత్వా నాసేతి** మక్ఖిభావే ఠత్వా. **తేలేన వియ మక్ఖేతీతి** సతధోతతేలేన మక్ఖేతి వియ. **అత్థసంవడ్ఢనకథాయాతి** హితావహకథాయ. **కథాగహణఞ్చేత్థ** నిదస్సనమత్తం. పరేసం హితావహో కాయపయోగోపి **అత్థచరియా.** అట్ఠకథాయం పన వచీపయోగవసేనేవ అత్థచరియా వుత్తా.

సమానత్తతాయాతి సదిసభావే సమానట్ఠానే ఠపనేన, తం పనస్స సమానట్ఠానే ఠపనం అత్తసదిసతాకరణం, సుఖేన ఏకసమ్భోగతా, అత్తనో సుఖుప్పత్తియం; తస్స చ దుక్ఖుప్పత్తియం తేన అత్తనో ఏకసమ్భోగతాతి ఆహ ‘‘**సమానసుఖదుక్ఖభావేనా**’’తి. సా చ సమానసుఖదుక్ఖతా ఏకతో నిసజ్జాదినా పాకటా హోతీతి తం దస్సేన్తో ‘‘**ఏకాసనే**’’తిఆదిమాహ. **న హి సక్కా ఏకపరిభోగో కాతుం** జాతియా హీనత్తా. **తథా అకరియమానే చ సో కుజ్ఝతి** భోగేన అధికత్తా, తస్మా **దుస్సఙ్గహో. న హి సో ఏకపరిభోగం ఇచ్ఛతి** జాతియా హీనభావతో. **న అకరియమానే చ కుజ్ఝతి** భోగేన హీనభావతో. **ఉభోహీతి** జాతిభోగేహి. **సదిసోపి సుసఙ్గహో** ఏకసదిసభావేనేవ ఇతరేన సహ ఏకపరిభోగస్స పచ్చాసీసాయ, అకరణే చ తస్స కుజ్ఝనస్సాభావతో. **అదీయమానేపి** కిస్మిఞ్చి ఆమిసే **అకరియమానేపి** సఙ్గహే. **న పాపకేన చిత్తేన పస్సతి** పేసలభావతో. తతో ఏవ **పరిభోగోపి...పే.... హోతి. ఏవరూప**న్తి గిహీ చే, ఉభోహి సదిసం; పబ్బజితో చే, సీలవన్తన్తి అధిప్పాయో.

సుసఙ్గహితావ హోన్తీతి సుట్ఠు సఙ్గహితా ఏవ హోన్తి దళ్హభత్తిభావతో. తేనాహ ‘‘**న భిజ్జన్తీ**’’తి.

దానాదిసఙ్గహకమ్మన్తి దానాదిభేదం పరసఙ్గణ్హనవసేన పవత్తం కుసలకమ్మం.

౨౧౧. **అనవఞ్ఞాతేన** అపరిభూతేన సమ్భావితేన. **పమోదో** వుచ్చతి హాసో, **న అప్పమోదేనా**తి ఏత్థ పటిసేధద్వయేన సో ఏవ వుత్తో. సో చ ఓదగ్యసభావత్తా న దీనో ధమ్మూపసఞ్హితత్తా న గబ్బయుత్తోతి ఆహ ''**న దీనేన న గబ్బితేనాతి అత్థో**''తి. సత్తానం అగణ్హనగుణేనాతి యోజనా.

అతిరుచిరన్తి అతివియ రుచిరకతం, తం పన పస్సన్తానం పసాదావహన్తి ఆహ ''**సుపాసాదిక**''న్తి. **సుట్ఠు ఛేక**న్తి అతివియ సున్దరం. **విధాతబ్బో**తి విధాతుం సన్దిసితుం సక్కుణేయ్యో. పియం వదతీతి **పియవదూ** యథా "సబ్బవిదూ"తి. సుఖమేవ సుఖతా, తం **సుఖతం. ధమ్మఞ్చ అనుధమ్మఞ్చా**తి లోకుత్తరధమ్మఞ్చేవ తస్స అనురూపపుబ్బభాగధమ్మఞ్చ.

ఉస్సఙ్ఖపాదాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౧౨. ''**అత్థూపసంహిత**''న్తి ఇమినా వట్టనిస్సితా ధమ్మకథా వుత్తాతి ఆహ ''**ఇధలోకపరలోకత్థనిస్సిత**''న్తి. ''**ధమ్మూపసంహిత**''న్తి ఇమినా వివట్టనిస్సితా, తస్మా దసకుసలకమ్మపథా వివట్టసన్నిస్సయా వేదితబ్బా. **నిదంసేసీ**తి సన్దస్సేసి తే ధమ్మే పచ్చక్ఖే కత్వా పకాసేసి. **నిదంసనకథ**న్తి పాకటకరణకథం. జేట్ఠట్ఠేన **అగ్గో**, పాసంసట్ఠేన **సేట్ఠో**, పముఖట్ఠేన **పామోక్ఖో,** పధానట్ఠేన **ఉత్తమో,** హితసుఖత్థికేహి పకారతో వరణీయతో రజనీయతో **పవరో**తి ఏవం అత్థవిసేసవాచీనమ్పి "అగ్గో"తిఆదీనం పదానం భావత్థస్స భేదాభావతో ''**సబ్బాని అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనానీ**''తి ఆహ.

ఉద్ధగ్గమనీయాతి సుణన్తానం ఉపరూపరి విసేసం గమేన్తీతి ఉద్ధగ్గమనీయా. సఙ్ఖాయ అధో పిట్ఠిపాదసమీపే ఏవ పతిట్ఠితత్తా అధోసఙ్ఖా పాదా ఏతస్సాతి **అధోసఙ్ఖపాదో. సఙ్ఖా**తి చ గోప్ఫకానమిదం నామం.

౨౧౩. **ధమ్మదానయఞ్ఞ**న్తి ధమ్మదానసఙ్ఖాతం యఞ్ఞం.

సుట్ఠు సణ్ఠితాతి సమ్మదేవ సణ్ఠితా. పిట్ఠిపాదస్స ఉపరి పకతిఅఙ్గులేన చతురఙ్గులే జఙ్ఘాపదేసే **నిగూళ్హా** అపఞ్ఞాయమానరూపా హుత్వా ఠితాతి అత్థో.

ఏణిజఙ్ఘలక్ఖణవణ్ణనా

౨౧౪. **సిప్ప**న్తి సిక్ఖితబ్బట్ఠేన "సిప్ప"న్తి లద్ధనామం సత్తానం జీవికాహేతుభూతం ఆజీవవిధిం. జీవికత్థం, సత్తానం ఉపకారత్థఞ్చ వేదితబ్బట్ఠేన **విజ్జా,** మన్తసత్థాది. చరన్తి తేన సుగతిం, సుఖఞ్చ గచ్ఛన్తీతి **చరణం.** కమ్మస్సకతాఞాణం ఉత్తరపదలోపేన ''**కమ్మ**''న్తి వుత్తన్తి ఆహ ''**కమ్మన్తి కమ్మస్సకతాజాననపఞ్ఞా**''తి. **తాని చేవా**తి పుబ్బే వుత్తహత్థిఆదీని చేవ. **సత్త రతనానీ**తి ముత్తాదీని సత్త రతనాని. **చ**-సద్దేన రఞ్ఞో ఉపభోగభూతానం వత్థసేయ్యాదీనం సఙ్గహో. **రఞ్ఞో అనుచ్ఛవికానీ**తి రఞ్ఞో పరిభుఞ్జనయోగ్యాని. **సబ్బేస**న్తి "రాజారహానీ"తిఆదినా వుత్తానం సబ్బేసంయేవ ఏకజ్ఝం **గహణం.** బుద్ధానం పరిసా నామ ఓధిసో అనోధిసో చ సమితపాపా, తదత్థాయ పటిపన్నా చ హోతీతి వుత్తం ''**సమణానం కోట్ఠాసభూతా చతస్సో పరిసా**''తి.

సిప్పాదివాచనన్తి సిప్పానం సిక్ఖాపనం. పాళియమ్పి హి "వాచేతా"తి వాచనసీసేన సిక్ఖాపనం దస్సితం. **ఉక్కుటికాసనన్తి** తంతంవేయ్యావచ్చకరణేన ఉక్కుటికస్స నిసజ్జా. పయోజనవసేన గేహతో గేహం గామతో గామం జఙ్ఘాయో కిలమేత్వా పేసనం **జఙ్ఘపేసనికా. లిఖిత్వా పాతితం వియ హోతి** అపరిపుణ్ణభావతో. **అనుపుబ్బఉగ్గతవట్టితన్తి** గోప్ఫకట్ఠానతో పట్ఠాయ యావ జాణుప్పదేసా మంసూపచయస్స అనుక్కమేన సమన్తతో వడ్ఢితత్తా అనుపుబ్బేన ఉగ్గతం హుత్వా సువట్టితం. **ఏణిజఙ్ఘలక్ఖణన్తి** సణ్ఠానమత్తేన ఏణిమిగజఙ్ఘాసదిసజఙ్ఘలక్ఖణం.

౨౧౫. "**యతుపఘాతాయా**"తి ఏత్థ **త**-కారో పదసన్ధికరో, అనునాసికలోపేన నిద్దేసోతి ఆహ "**య**"న్తిఆది. "ఉద్ధగ్గలోమా **సుఖుమత్తచోత్థతా**"తి వుత్తత్తా చోదకేన "కిం పన అఞ్ఞేన కమ్మేన అఞ్ఞం లక్ఖణం నిబ్బత్తతీ"తి చోదితో, ఆచరియో "న నిబ్బత్తతీ"తి వత్వా "యది ఏవం ఇధ కస్మా లక్ఖణన్తరం కథిత"న్తి అన్తోలీనమేవ చోదనం పరిహరన్తో "**యం పన నిబ్బత్తతీతి...పే.... ఇధ వుత్త**"న్తి ఆహ. తత్థ **యం పన నిబ్బత్తతీతి** యం లక్ఖణం వుచ్చమానలక్ఖణనిబ్బత్తకేన కమ్మునా నిబ్బత్తతి. **తం అనుబ్యఞ్జనం హోతీతి** తం లక్ఖణం వుచ్చమానస్స లక్ఖణస్స అనుకూలలక్ఖణం నామ హోతి. **తస్మా** తేన కారణేన **ఇధ** ఏణిజఙ్ఘలక్ఖణకథనే "ఉద్ధగ్గలోమా సుఖుమత్తచోత్థతా"తి లక్ఖణన్తరం **వుత్తం.**

సుఖుమచ్ఛవిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౧౬. **సమితపాపట్ఠేన సమణం,** న పబ్బజ్జామత్తేన. **బాహితపాపట్ఠేన బ్రాహ్మణం,** న జాతిమత్తేన.

మహన్తానం అత్థానం పరిగ్గణ్హనతో మహతీ పఞ్ఞా ఏతస్సాతి **మహాపఞ్ఞో.** సేసపదేసుపి ఏసేవ నయోతి ఆహ "**మహాపఞ్ఞాదీహి సమన్నాగతోతి అత్థో**"తి. **నానత్తన్తి** యాహి మహాపఞ్ఞాదీహి సమన్నాగతత్తా భగవా "మహాపఞ్ఞో"తిఆదినా కిత్తీయతి, తాసం మహాపఞ్ఞాదీనం ఇదం నానత్తం అయం వేమత్తతా.

యస్స కస్సచి విసేసతో అరూపధమ్మస్స మహత్తం నామ కిచ్చసిద్ధియా వేదితబ్బన్తి తదస్సా కిచ్చసిద్ధియా దస్సేన్తో "**మహన్తే సీలక్ఖన్ధే పరిగ్గణ్హాతీతి మహాపఞ్ఞా**"తిఆదిమాహ. తత్థ హేతుమహన్తతాయ, పచ్చయమహన్తతాయ, నిస్సయమహన్తతాయ, పభేదమహన్తతాయ, కిచ్చమహన్తతాయ, ఫలమహన్తతాయ, ఆనిసంసమహన్తతాయ చ సీలక్ఖన్ధస్స మహన్తభావో వేదితబ్బో. తత్థ **హేతు** అలోభాదయో. **పచ్చయో** హిరోత్తప్పసద్ధాసతివీరియాదయో. **నిస్సయో** సావకబోధిపచ్చేకబోధిసమ్మాసమ్బోధినియతతా, తంసమఙ్గినో చ పురిసవిసేసా. **పభేదో** చారిత్తవారిత్తాదివిభాగో. **కిచ్చం** తదఙ్గాదివసేన పటిపక్ఖవిధమనం. **ఆనిసంసో** పియమనాపతాది. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన **విసుద్ధిమగ్గే,** (విసుద్ధి॰ ౧.౬) **ఆకఙ్ఖేయ్యసుత్తాదీసు** (మ॰ ని॰ ౧.౬౫) చ ఆగతనయేనేవ వేదితబ్బో. ఇమినా నయేన **సమాధిక్ఖన్ధాదీనమ్పి** మహన్తతా యథారహం విత్థారేత్వా వేదితబ్బా. **ఠానాఠానానం** పన మహావిసయతాయ, సా **బహుధాతుకసుత్తే** ఆగతనయేన వేదితబ్బా. **విహారసమాపత్తియో** సమాధిక్ఖన్ధనిద్ధారణనయేన వేదితబ్బా. **అరియసచ్చానం** సకలసాసనసఙ్గహతో, సో సచ్చవిభఙ్గ- (విభ॰ ౧౮౯) తంసంవణ్ణనాసు (విభ॰ అట్ఠ॰ ౧౮౯) ఆగతనయేన, **సతిపట్ఠానా** దీనం సతిపట్ఠానవిభఙ్గాదీసు, (విభ॰ ౩౫౫) తంసంవణ్ణనాసు (విభ॰ అట్ఠ॰ ౩౫౫) చ ఆగతనయేన, **సామఞ్ఞఫలానం** మహతో హితస్స, మహతో సుఖస్స, మహతో అత్థస్స, మహతో యోగక్ఖేమస్స నిబ్బత్తిభావతో, సన్తపణీతనిపుణఅతక్కావచరపణ్డితవేదనీయభావతో చ; **అభిఞ్ఞానం** మహాసమ్భారతో, మహావిసయతో, మహాకిచ్చతో, మహానుభావతో, మహానిబ్బత్తితో చ, **నిబ్బానస్స** మదనిమ్మదనాదిమహత్తసిద్ధితో మహన్తతా వేదితబ్బా.

పుథుపఞ్ఞాతి ఏత్థాపి వుత్తనయానుసారేన అత్థో వేదితబ్బో. అయం పన విసేసో – **నానాఖన్ధేసు ఞాణం పవత్తతీ**తి "అయం రూపక్ఖన్ధో నామ...పే.... అయం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో నామా"తి ఏవం పఞ్చన్నం ఖన్ధానం నానాకరణం పటిచ్చ ఞాణం పవత్తతి. తేసుపి "ఏకవిధేన రూపక్ఖన్ధో, ఏకాదసవిధేన రూపక్ఖన్ధో. ఏకవిధేన వేదనాక్ఖన్ధో, బహువిధేన వేదనాక్ఖన్ధో. ఏకవిధేన సఞ్ఞాక్ఖన్ధో. ఏకవిధేన సఙ్ఖారక్ఖన్ధో. ఏకవిధేన విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో, బహువిధేన విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో"తి ఏవం ఏకేకస్స ఖన్ధస్స అతీతాదిభేదవసేనాపి నానాకరణం పటిచ్చ ఞాణం పవత్తతి. తథా "ఇదం చక్ఖాయతనం నామ...పే..ఇదం ధమ్మాయతనం నామ. తత్థ దసాయతనా కామావచరా, ద్వే చతుభూమకా"తి ఏవం ఆయతనానం నానత్తం పటిచ్చ ఞాణం పవత్తతి. **నానాధాతూసూ**తి "అయం చక్ఖుధాతు నామ...పే.... అయం మనోవిఞ్ఞాణధాతు నామ. తత్థ సోళస ధాతుయో కామావచరా, ద్వే ధాతుయో చతుభూమికా"తి ఏవం నానాధాతూసు ఞాణం పవత్తతి, తయిదం ఉపాదిన్నకధాతువసేన వుత్తం. పచ్చేకబుద్ధానమ్పి హి ద్విన్నఞ్చ అగ్గసావకానం ఉపాదిన్నకధాతూసు ఏవం నానాకరణం పటిచ్చ ఞాణం పవత్తతి, తఞ్చ ఖో ఏకదేసతోవ, న నిప్పదేసతో. అనుపాదిన్నకధాతూనం పన లక్ఖణాదిమత్తమేవ జానన్తి, న నానాకరణం. సబ్బఞ్ఞుబుద్ధానమేవ పన "ఇమాయ నామధాతుయా ఉస్సన్నత్తా ఇమస్స రుక్ఖస్స ఖన్ధో సేతో, ఇమస్స కాళో, ఇమస్స మట్ఠో, ఇమస్స బహలత్తచో , ఇమస్స తనుతచో. ఇమస్స పత్తం వణ్ణసణ్ఠానాదివసేన ఏవరూపం. ఇమస్స పుప్ఫం నీలం, ఇమస్స పీతకం, లోహితకం, ఓదాతం, సుగన్ధం, దుగ్గన్ధం. ఫలం ఖుద్దకం, మహన్తం, దీఘం, వట్టం, సుసణ్ఠానం, దుస్సణ్ఠానం, మట్ఠం, ఫరుసం, సుగన్ధం, దుగ్గన్ధం, మధురం, తిత్తకం, అమ్బిలం, కటుకం, కసావం. కణ్టకో తిఖిణో, అతిఖిణో, ఉజుకో, కుటిలో, కణ్హో, నీలో, ఓదాతో హోతీ"తి ధాతునానత్తం పటిచ్చ ఞాణం పవత్తతి.

నానాపటిచ్చసముప్పాదేసూతి అజ్ఝత్తబహిద్ధాభేదతో చ నానాపభేదేసు పటిచ్చసముప్పాదఙ్గేసు. అవిజ్జాదిఅఙ్గాని హి పచ్చేకం పటిచ్చసముప్పాదసఞ్ఞితాని. తేనాహ **సఙ్ఖారపిటకే** "ద్వాదస పచ్చయా ద్వాదస పటిచ్చసముప్పాదా"తి. **నానాసుఞ్ఞతమనుపలబ్భేసూ**తి నానాసభావేసు నిచ్చసారాదివిరహితేసు సుఞ్ఞతభావేసు తతో ఏవ ఇత్థిపురిసఅత్తత్తనియాదివసేన అనుపలబ్భనసభావేసు పకారేసు. **మ**-కారో హేత్థ పదసన్ధికరో. **నానాఅత్థేసూ**తి అత్థపటిసమ్భిదాయ విసయభూతేసు పచ్చయుప్పన్నాదివసేన నానావిధేసు అత్థేసు. **ధమ్మేసూ**తి ధమ్మపటిసమ్భిదాయ విసయభూతేసు పచ్చయాదివసేన నానావిధేసు ధమ్మేసు. **నిరుత్తీసూ**తి తేసంయేవ అత్థధమ్మానం నిద్ధారణవచనసఙ్ఖాతేసు నానానిరుత్తీసు. **పటిభానేసూ**తి అత్థపటిసమ్భిదాదీసు విసయభూతేసు "ఇమాని ఞాణాని ఇదమత్థజోతకానీ"తి (విభ. ౭౨౬, ౭౨౯, ౭౩౦, ౭౩౨, ౭౩౪, ౭౩౬, ౭౩౯) తథా తథా పటిభానతో ఉపతిట్ఠనతో "పటిభానానీ"తి లద్ధనామేసు నానాఞాణేసు. ''**పుథునానాసీలక్ఖన్ధేసూ**''తిఆదీసు సీలస్స పుథుత్తం వుత్తమేవ, ఇతరేసం పన వుత్తనయానుసారేన సువిఞ్ఞేయ్యత్తా పాకటమేవ. యం పన అభిన్నం ఏకమేవ నిబ్బానం, తత్థ ఉపచారవసేన పుథుత్తం గహేతబ్బన్తి ఆహ ''**పుథుజ్జనసాధారణే ధమ్మే సమతిక్కమ్మా**''తి, తేనస్స మదనిమ్మదనాదిపరియాయేన పుథుత్తం పరిదీపితం హోతి.

ఏవం విసయవసేన పఞ్ఞాయ మహత్తం, పుథుత్తం దస్సేత్వా ఇదాని సమ్పయుత్తధమ్మవసేన హాసభావం, పవత్తిఆకారవసేన జవనభావం, కిచ్చవసేన తిక్ఖాదిభావం దస్సేతుం ''**కతమా హాసపఞ్ఞా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **హాసబహులో**తి పీతిబహులో. సేసపదాని తస్సేవ వేవచనాని. **సీలం పరిపూరేతీ**తి హట్ఠపహట్ఠో ఉదగ్గుదగ్గో హుత్వా రపేత్వా ఇన్ద్రియసంవరం తస్స విసుం వుత్తత్తా అనవసేససీలం పరిపూరేతి. పీతిసోమనస్ససహగతా హి పఞ్ఞా అభిరతివసేన ఆరమ్మణే ఫుల్లితవికసితా వియ పవత్తతి, న ఏవం ఉపేక్ఖాసహగతా. పున **సీలక్ఖన్ధ**న్తి అరియసీలక్ఖన్ధమాహ. ''**సమాధిక్ఖన్ధ**''న్తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో.

సబ్బం తం రూపం అనిచ్చతో ఖిప్పం జవతీతి యా రూపధమ్మే "అనిచ్చా"తి సీఘవేగేన పవత్తతి, పటిపక్ఖదూరభావేన పుబ్బాభిసఙ్ఖారస్స సాతిసయత్తా ఇన్దేన విస్సట్ఠవజిరం వియ లక్ఖణం అవిరజ్ఝన్తీ అదన్ధాయన్తీ రూపక్ఖన్ధే అనిచ్చలక్ఖణం వేగసా పటివిజ్ఝతి, సా జవనపఞ్ఞా నామాతి అత్థో. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. ఏవం లక్ఖణారమ్మణికవిపస్సనావసేన జవనపఞ్ఞం దస్సేత్వా బలవవిపస్సనావసేన దస్సేతుం "**రూప**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఖయట్ఠేనా**తి యత్థ యత్థ ఉప్పజ్జతి, తత్థ తత్థేవ భిజ్జనతో ఖయసభావత్తా. **భయట్ఠేనా**తి భయానకభావతో. **అసారకట్ఠేనా**తి అసారకభావతో అత్తసారవిరహతో, నిచ్చసారాదివిరహతో చ. **తులయిత్వా**తి తులనభూతాయ విపస్సనాపఞ్ఞాయ తులేత్వా. **తీరయిత్వా**తి తాయ ఏవ తీరణభూతాయ తీరయిత్వా. **విభావయిత్వా**తి యాథావతో పకాసేత్వా పచ్చక్ఖం కత్వా. **విభూతం కత్వా**తి పాకటం కత్వా. **రూపనిరోధే**తి రూపక్ఖన్ధనిరోధహేతుభూతే **నిబ్బానే** నిన్నపోణపబ్భారభావేన. ఇదాని సిఖాప్పత్తవిపస్సనావసేన జవనపఞ్ఞం దస్సేతుం పున "**రూప**"న్తిఆది వుత్తం. "వుట్ఠానగామినివిపస్సనావసేనా"తి కేచి.

ఞాణస్స తిక్ఖభావో నామ సవిసేసం పటిపక్ఖపహానేన వేదితబ్బోతి. "ఖిప్పం కిలేసే ఛిన్దతీతి తిక్ఖపఞ్ఞా"తి వత్వా తే పన కిలేసే విభాగేన దస్సేన్తో "**ఉప్పన్నం కామవితక్క**"న్తిఆదిమాహ. తిక్ఖపఞ్ఞో ఖిప్పాభిఞ్ఞో హోతి, పటిపదా చస్స న చలతీతి ఆహ "**ఏకస్మిం ఆసనే చత్తారో అరియమగ్గా...పే.... అధిగతా హోన్తీ**"తిఆది.

"సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా, సఙ్ఖతా పటిచ్చసముప్పన్నా ఖయధమ్మా వయధమ్మా విరాగధమ్మా నిరోధధమ్మా"తి యాథావతో దస్సనేన సచ్చప్పటివేధో ఇజ్ఝతి, న అఞ్ఞథాతి కారణముఖేన నిబ్బేధికపఞ్ఞం దస్సేతుం "**సబ్బసఙ్ఖారేసు ఉబ్బేగబహులో హోతీ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఉబ్బేగబహులో**తి వుత్తనయేన సబ్బసఙ్ఖారేసు అభిణ్హపవత్తసంవేగో. **ఉత్తాసబహులో**తి ఞాణుత్తాసవసేన సబ్బసఙ్ఖారేసు బహుసో ఉత్రాసమానసో , ఏతేన ఆదీనవానుపస్సనమాహ. "**ఉక్కణ్ఠనబహులో**"తి పన ఇమినా నిబ్బిదానుపస్సనమాహ , "**అరతిబహులో**"తిఆదినా తస్సా ఏవ అపరాపరుప్పత్తిం. **బహిముఖో**తి సబ్బసఙ్ఖారతో బహిభూతం నిబ్బానం ఉద్దిస్స పవత్తఞాణముఖో, తథా వా పవత్తితవిమోక్ఖముఖో. నిబ్బిజ్ఝనం **నిబ్బేధో,** సో ఏతిస్సా అత్థి, నిబ్బిజ్ఝతీతి వా **నిబ్బేధికా,** సా ఏవ పఞ్ఞా **నిబ్బేధికపఞ్ఞా.** యం పనేత్థ అత్థతో అవిభత్తం, తం హేట్ఠా వుత్తనయత్తా, ఉత్తానత్థత్తా చ సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

౨౧౭. **పబ్బజితం ఉపాసితా**తి ఏత్థ యాదిసం పబ్బజితం ఉపాసతో పఞ్ఞాపటిలాభో హోతి, తం దస్సేతుం "**పణ్డితం పబ్బజిత**"న్తి వుత్తం. **ఉపాసన**ఞ్చేత్థ ఉపట్ఠానవసేన ఇచ్ఛితం, న ఉపనిసీదనమత్తేనాతి ఆహ "**పయిరుపాసితా**"తి. **అత్థ**న్తి హితం. **అబ్భన్తరం కరిత్వా**తి అబ్భన్తరగతం కత్వా. తేనాహ "**అత్థయుత్త**"న్తి. భావనపుంసకనిద్దేసో చాయం, హితూపసఞ్హితం కత్వాతి అత్థో. **అన్తర**-సద్దో వా చిత్తపరియాయో "యస్సన్తరతో న సన్తి కోపా"తిఆదీసు (ఉదా. ౨౦) వియ. తస్మా **అత్థన్తరో**తి హితజ్ఝాసయోతి అత్థో.

పటిలాభత్థాయ గతేనాతి పటిలాభత్థాయ పవత్తేన, పటిలాభసంవత్తనియేనాతి అత్థో. **ఉప్పాదే చ నిమిత్తే చ ఛేకా**తి ఉప్పాదవిధిమ్హి చేవ నిమిత్తవిధిమ్హి చ కుసలా. ఉప్పాదనిమిత్తకోవిదతాసీసేన చేత్థ లక్ఖణకోసల్లమేవ దస్సేతి. అథ వా సేసలక్ఖణానం నిబ్బత్తియా బుద్ధానం, చక్కవత్తీనఞ్చ ఉప్పాదో అనుమీయతి, యాని తేహి లద్ధబ్బఆనిసంసాని నిమిత్తాని , తస్మిం **ఉప్పాదే చ నిమిత్తే చ** అనుమిననాదివసేన **ఛేకా** నిపుణాతి అత్థో. **ఞత్వా పస్సిస్సతీ**తి ఞాణేన జానిత్వా పస్సిస్సతి, న చక్ఖువిఞ్ఞాణేనాతి అధిప్పాయో.

అత్థానుసాసనీసూతి అత్థానం హితానం అనుసాసనీసు. యస్మా అనత్థపటివజ్జనపుబ్బికా సత్తానం అత్థపటిపత్తి, తస్మా అనత్థోపి పరిచ్చిజ్జ గహేతబ్బో, జానితబ్బో చాతి వుత్తం ''**అత్థానత్థం పరిగ్గాహకాని ఞాణానీ**''తి, యతో "ఆయుపాయకోసల్లం వియ అపాయకోసల్లమ్పి ఇచ్ఛితబ్బ"న్తి వుత్తం.

సువణ్ణవణ్ణలక్ఖణవణ్ణనా

౨౧౮. పటిసఙ్ఖానబలేన కోధవినయేన **అక్కోధనో,** న భావనాబలేనాతి దస్సేతుం ''**న అనాగామిమగ్గేనా**''తిఆది వుత్తం. **ఏవం అక్కోధవసికత్తాతి** ఏవం మఘుమాణవో వియ న కోధవసం గతత్తా. **నాభిసజ్జీతి** కుజ్ఝనవసేనేవ న అభిసజ్జి. యస్మిం కోధస్స ఉప్పత్తిట్ఠానభూతే ఆరమ్మణే ఉపనాహస్స పచ్చయభూతం కుజ్ఝనవసేన అభిసజ్జనం, తం ఇధాధిప్పేతం, న లుబ్భనవసేన. తేనాహ ''**కుటిలకణ్టకో వియా**''తిఆది. సో హి యత్థ లగ్గతి, తం ఖోభేన్తో ఏవ లగ్గతి. **తత్థ తత్థాతి** తస్మిం తస్మిం మమ్మట్ఠానే. **మమ్మన్తి** ఘట్టమత్తేపి రుజ్జనట్ఠానం. **పుబ్బుప్పత్తికోతి** పఠముప్పన్నో. **తతో బలవతరో బ్యాపాదో** లద్ధాసేవనతాయ చిత్తస్స బ్యాపజ్జనతో. **తతో బలవతరా పతిత్థియనాతి** సాతిసయం లద్ధాసేవనతాయ తతో బ్యాపాదావత్థాయపి బలవతరా పతిత్థియనా పచ్చత్థికభావేన థామప్పత్తితో.

సుఖుమత్థరణాదీతి ఆది-సద్దేన పణీతభోజనీయాదీనమ్పి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో భోజనదానస్సపి వణ్ణసమ్పదానిమిత్తభావతో. తేనాహ భగవా "భోజనం భిక్ఖవే దదమానో దాయకో పటిగ్గాహకానం...పే.... ఆయుం దేతి, వణ్ణం దేతీ"తి (అ. ని. ౫.౩౭) తథా చ వక్ఖతి "ఆమిసదానేన వా"తి.

౨౧౯. తి అదాసి. **దేవోతి** మేఘో, పజ్జున్నో ఏవ వా. **వరతరోతి** ఉత్తమతరో. పబ్బజ్జాయ విసదిసావత్థాది భావతో న పబ్బజ్జాతి **అపబ్బజ్జా,** గిహిభావో. అచ్ఛాదేన్తి కోపీనం పటిచ్ఛాదేన్తి ఏతేహీతి అచ్ఛాదనాని, నివాసనాని, తేసం **అచ్ఛాదనానఞ్చేవ** సేస **వత్థానఞ్చ** కోజవాది **ఉత్తమపావురణానఞ్చ. వినాసోతి** కతస్స కమ్మస్స అవిపచ్చిత్వా వినాసో.

కోసోహితవత్థగుయ్హలక్ఖణవణ్ణనా

౨౨౦. **సమానేతాతి** సమ్మదేవ ఆనేతా సమాగమేతా. **రజ్జే పతిట్ఠితేన సక్కా కాతుం** బహుభతికస్సేవ ఇజ్ఝనతో. కత్తా నామ నత్థీతి వజ్జం పటిచ్ఛాదేన్తీతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో, కరోన్తి వజ్జపటిచ్ఛాదనకమ్మన్తి వా. నను వజ్జపటిచ్ఛాదనకమ్మం నామ సావజ్జన్తి? సచ్చం సావజ్జం సంకిలిట్ఠచిత్తేన పటిచ్ఛాదేన్తస్స, ఇదం పన అసంకిలిట్ఠచిత్తేన పరస్స ఉప్పజ్జనకఅనత్థం పరిహరణవసేన పవత్తం అధిప్పేతం. ''**ఞాతిసఙ్గహం కరోన్తేనా**''తి ఏతేన ఞాతత్థచరియావసేన తం కమ్మం పవత్తతీతి దస్సేతి.

౨౨౧. **అమిత్తతాపనాతి** అమిత్తానం తపనసీలా, అమిత్తతాపనం హోతు వా మా వా ఏవంసభావాతి అత్థో. న హి చక్కవత్తినో పుత్తానం అమిత్తా నామ కేచి హోన్తి, యే తే భవేయ్యుం, చక్కానుభావేనేవ సబ్బేపి ఖత్తియాదయో అనువత్తకా తేసం భవన్తి.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పరిమణ్డలాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౨౨. **సమన్తి** సమానం. **తేన తేన** లోకే విఞ్ఞాతగుణేన **సమం** సమానం **జానాతి,** యతో తత్థ పటిపజ్జనవిధినావ ఇతరస్మిం పటిపజ్జతి. **సయం జానాతీ**తి అపరనేయ్యో హుత్వా సయమేవ జానాతి. **పురిసం జానాతీ**తి వా "అయం సేట్ఠో, అయం మజ్ఝిమో, అయం నిహీనో"తి తం తం పురిసం యాథావతో జానాతి. **పురిసవిసేసం జానాతీ**తి తస్మిం తస్మిం పురిసే విజ్జమానం విసేసం జానాతి, యతో తత్థ తత్థ అనురూపదానపదానాదిపటిపత్తియా యుత్తపత్తకారీ హోతి. తేనాహ "**అయమిదమరహతీ**"తిఆది.

సమ్పత్తిపటిలాభట్ఠేనాతి దిట్ఠధమ్మికాదిసమ్పత్తీనం పటిలాభాపనట్ఠేన. **సమసఙ్గహకమ్మ**న్తి సమం జానిత్వా తదనురూపం తస్స తస్స సఙ్గణ్హనకమ్మం.

౨౨౩. **తులయిత్వా**తి తీరయిత్వా. **పటివిచినిత్వా**తి వీమంసిత్వా. నిపుణయోగతో **నిపుణా,** అతివియ నిపుణా **అతినిపుణా,** సా పన తేసం నిపుణతా సణ్హసుఖుమా పఞ్ఞాతి ఆహ "**సుఖుమపఞ్ఞా**"తి.

సీహపుబ్బద్ధకాయాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౨౪. **ఖేమకామో**తి అనుపద్దవకామో. కమ్మస్సకతాఞాణం సత్తానం వడ్ఢిఆవహం సబ్బసమ్పత్తివిధాయకన్తి ఆహ "**పఞ్ఞాయాతి కమ్మస్సకతాపఞ్ఞాయా**"తి.

సమన్తపరిపూరానీతి సమన్తతో సబ్బభాగేహి పరిపుణ్ణాని. తతో ఏవ **అహీనాని** అనూనాని. **ధనాదీహీ**తి ధనధఞ్ఞాదీహి.

౨౨౫. **ఓకప్పనసద్ధా** సద్దేయ్యవత్థుం ఓక్కన్దిత్వా పక్ఖన్దిత్వా సద్దహనసద్ధా. సా ఏవ పసాదనీయవత్థుస్మిమ్పి అభిప్పసీదనవసేన పవత్తియా **పసాదసద్ధా. పరియత్తిసవనేనా**తి సత్తానం హితసుఖావహాయ పరియత్తియా సవనేన. ధారణపరిచయాదీనం తంమూలకత్తా తథా వుత్తం. **ఏతేస**న్తి సద్ధాదీనం. సహ హానధమ్మేనాతి **సహానధమ్మో,** న సహానధమ్మోతి **అసహానధమ్మో,** తస్స భావో అసహానధమ్మతా, తం **అసహానధమ్మతం,** అపరిహానియసభావన్తి అత్థో.

రసగ్గసగ్గితాలక్ఖణవణ్ణనా

౨౨౬. **తిలఫలమత్తమ్పి** భోజనం. **సబ్బత్థ ఫరతీ**తి సబ్బా రసాహరణియో అనుస్సరన్తం సభావేన సబ్బస్మిం కాయే ఫరతి. **సమా హుత్వా వహన్తీ**తి అవిసమా ఉజుకా హుత్వా పవత్తన్తి.

ఆరోగ్యకరణకమ్మన్తి అరోగభావకరం సత్తానం అవిహేఠనకమ్మం. మధురాదిభేదం రసం గసతి హరతి ఏతేహి, సయమేవ వా తం గసన్తి గిలన్తి అన్తో పవేసేన్తీతి **రసగ్గసా,** రసగ్గసానం అగ్గా **రసగ్గసగ్గా,** తే ఏత్థ సన్తీతి **రసగ్గసగ్గీ,** తదేవ లక్ఖణం. భవతి హి అభిన్నేపి వత్థుస్మిం తగ్గతవిసేసావబోధనత్థం భిన్నం వియ కత్వా వోహారో యథా "సిలాపుత్తకస్స సరీర"న్తి . రసగ్గసగ్గితాసఙ్ఖాతం వా లక్ఖణం **రసగ్గసగ్గిలక్ఖణం.**

౨౨౭. **వధ**-సద్దో "అత్తానం వధిత్వా వధిత్వా రోదతీ"తిఆదీసు (పాచి. ౮౭౯) బాధనత్థోపి హోతీతి తతో విసేసనత్థం "**మారణవధేనా**"తి వుత్తం, మారణసఙ్ఖాతేన వధేనాతి అత్థో. బాధనత్థో ఏవ వా **వధ**-సద్దో, మారణేన, బాధనేన చాతి అత్థో. **ఉబ్బాధనాయా**తి బన్ధనాగారే పక్ఖిపిత్వా ఉద్ధం ఉద్ధం బాధనేన. తేనాహ "**బన్ధనాగారప్పవేసనేనా**"తి.

అభినీలనేత్తాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౨౮. **విసటన్తి** కుజ్జనవసేన వినిసటం కత్వా. తేనాహ ''**కక్కటకో వియా**''తిఆది. **విసాచీతి** విరూపం సాచితకం, విజిమ్హన్తి అత్థో. తేనాహ ''**వఙ్కక్ఖికోటియా**''తి , కుటిలఅక్ఖికోటిపాతేనాతి అత్థో. **విచేయ్య పేక్ఖితాతి** ఉజుకం అనోలోకేత్వా దిట్ఠిపాతం విచారేత్వా ఓలోకేత్వా. తేనాహ ''**యో కుజ్ఝిత్వా**''తిఆది. **పరోతి** కుజ్ఝితో. **న ఓలోకేతి** తం సమ్ముఖా గచ్ఛన్తం కుజ్ఝిత్వా న ఓలోకేతి, పరమ్ముఖా. **వితేయ్యాతి** విరూపం తిరియం, విఞ్ఞూనం ఓలోకనక్కమం వీతిక్కమిత్వాతి అత్థో. జిమ్హం అనోలోకేత్వా ఉజుకం ఓలోకనం నామ కుటిలభావకరానం పాపధమ్మానం అభాజనఉజుకతచిత్తతస్సేవ హోతీతి ఆహ ''**ఉజుమనో హుత్వా ఉజుం పేక్ఖితా**''తి. యథా చ ఉజుం పేక్ఖితా హోతీతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **పసటన్తి** ఉమ్మీలనవసేన సమ్మదేవ పత్థటం. **విపులం విత్థతన్తి** తస్సేవ వేవచనం. పియం పియాయితబ్బం దస్సనం ఓలోకనం ఏతస్సాతి **పియదస్సనో.**

కాణోతి అక్ఖీని నిమ్మీలేత్వా పేక్ఖనకో. **కాకక్ఖీతి** కేకరక్ఖో. **వఙ్కక్ఖీతి** జిమ్హపేక్ఖనకో. **ఆవిలక్ఖీతి** ఆకులదిట్ఠిపాతో. నీలపీతలోహితసేతకాళవణ్ణానం వసేన **పఞ్చవణ్ణో.** తత్థ పీతలోహితవణ్ణా సేతమణ్డలగతరాజివసేన, నీలసేతకాళవణ్ణా పన తంతంమణ్డలవసేనేవ వేదితబ్బా. ''**పసాదోతి** పన తేసం వణ్ణానం పసన్నాకారం సన్ధాయ వుత్త''న్తి కేచి. **పఞ్చవణ్ణో పసాదోతి** పన యథావుత్తపఞ్చవణ్ణపరివారో, తేహి వా పటిమణ్డితో పసాదోతి అత్థో. **నేత్తసమ్పత్తికరానీతి** ''పఞ్చవణ్ణపసాదతా తిరోహితవిదూరగతదస్సనసమత్థతా''తి ఏవమాది చక్ఖుసమ్పదాయ కారణాని. **లక్ఖణసత్థే యుత్తాతి** లక్ఖణసత్థే ఆయుత్తా సుకుసలా.

ఉణ్హీససీసలక్ఖణవణ్ణనా

౨౩౦. **పుబ్బఙ్గమోతి** ఏత్థ పుబ్బఙ్గమతా నామ పముఖతా, జేట్ఠసేట్ఠకభావో బహుజనస్స అనువత్తనీయతాతి ఆహ ''**గణజేట్ఠకో**''తిఆది.

పుబ్బఙ్గమతాతి పుబ్బఙ్గమస్స కమ్మం. యస్స హి కాయసుచరితాదికమ్మస్స వసేన మహాపురిసో బహుజనస్స పుబ్బఙ్గమో అహోసి, తదస్స కమ్మం ''పుబ్బఙ్గమతా''తి అధిప్పేతం, న పుబ్బఙ్గమభావో. తేనాహ ''**ఇధ కమ్మం నామ పుబ్బఙ్గమతా**''తి. **పీతిపామోజ్జేన పరిపుణ్ణసీసోతి** పీతియా, పామోజ్జేన చ సమ్పుణ్ణపఞ్ఞాసీసో బహులం సోమనస్ససహగతఞాణసమ్పయుత్తచిత్తసమఙ్గీ ఏవ హుత్వా **విచరతి. మహాపురిసోతి** మహాపురిసజాతికో.

౨౩౧. **బహుజనన్తి** సామిఅత్థే ఉపయోగవచనన్తి ఆహ ''**బహుజనస్సా**''తి. పరిభుఞ్జనట్ఠేన **పటిభోగో,** ఉపయోగవత్థు పటిభోగో, తస్స హితాతి **పటిభోగియా.** దేసకాలం ఞత్వా తదుపకరణూపట్ఠానాది **వేయ్యావచ్చకరా** సత్తా. **అభిహరన్తీతి** బ్యాహరన్తి. తస్స తస్స వేయ్యావచ్చస్స పటిహరణతో పవత్తనకరణతో **పటిహారో,** వేయ్యావచ్చకరో, తస్స భావో **పటిహారకన్తి** ఆహ ''**వేయ్యావచ్చకరభావ**''న్తి. విసవనం **విసవో,** కామకారో వసితా, సో ఏతస్స అత్థీతి **విసవీతి** ఆహ ''**చిణ్ణవసీ**''తి.

ఏకేకలోమతాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౩౨. **ఉపవత్తతీతి** అనుకూలభావం ఉపేచ్చ వత్తతి. తేనాహ ''**అజ్ఝాసయం అనువత్తతీ**''తి.

ఏకేకలోమలక్ఖణన్తి ఏకేకస్మిం లోమకూపే ఏకేకలోమతాలక్ఖణం. **ఏకేకేహి లోమేహీతి** అఞ్ఞేసం సరీరే ఏకేకస్మిమ్పి లోమకూపే అనేకానిపి లోమాని ఉట్ఠహన్తి, న తథాగతస్స. తేహి పున పచ్చేకం లోమకూపేసు ఏకేకేహేవ ఉప్పన్నేహి కుణ్డలావత్తేహి పదక్ఖిణావత్తకజాతేహి నిచితం వియ సరీరం హోతీతి వుత్తం "ఏకేకలోమూపచితఙ్గవా"తి.

చత్తాలీసాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౩౪. **అభిన్దితబ్బపరిసోతి** పరేహి కేనచి సఙ్గహేన సఙ్గహేత్వా, యుత్తికారణం దస్సేత్వా వా న భిన్దితబ్బపరిసో.

అపిసుణవాచాయాతి ఉపయోగత్థే సామివచనం, పేసుఞ్ఞస్స పటిపక్ఖభూతం కుసలకమ్మం. పిసుణా వాచా ఏతస్సాతి పిసుణవాచో, తస్స **పిసుణవాచస్స** పుగ్గలస్స. **అపరిపుణ్ణాతి** చత్తారీసతో ఊనభావేన న పరిపుణ్ణా. **విరళాతి** సవివరా.

పహూతజివ్హాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౩౬. **ఆదేయ్యవాచోతి** ఆదరగారవవసేన ఆదాతబ్బవచనో. "ఏవమేత"న్తి **గహేతబ్బవచనో** సిరసా సమ్పటిచ్ఛితసాసనో.

బద్ధజివ్హాతి యథా సుఖేన పరివత్తతి, ఏవం సిరాదీహి పలిబుద్ధజివ్హా. **గూళ్హజివ్హాతి** రసబహలతాయ గూళ్హగణ్డసదిసజివ్హా. **ద్విజివ్హాతి** అగ్గే కప్పభావేన ద్విధాభూతజివ్హా. **మమ్మనాతి** అప్పరిప్ఫుటతలాపా. ఖరఫరుసకక్కసాదివసేన **సద్దో భిజ్జతి** భిన్నకారో హోతి. విచ్ఛిన్దిత్వా పవత్తస్సరతాయ **ఛిన్నస్సరా వా.** అనేకాకారతాయ **భిన్నస్సరా వా.** కాకస్స వియ అమనుఞ్ఞస్సరతాయ **కాకస్సరా వా. మధురోతి** ఇట్ఠో, కమ్మఫలేన వత్థునో సువిసుద్ధత్తా. **పేమనీయోతి** పీతిసఞ్జననో, పియాయితబ్బో వా.

౨౩౭. **అక్కోసయుత్తత్తాతి** అక్కోసుపసఞ్హితత్తా అక్కోసవత్థుసహితత్తా. **ఆబాధకరిన్తి** ఘట్టనవసేన పరేసం పీళావహం. బహునో జనస్స అవమద్దనతో, పమద్దాభావకరణతో వా **బహుజనప్పమద్దనం. అబాళ్హన్తి** వా ఏత్థ **అ**-కారో వుద్ధిఅత్థో "అసేక్ఖా ధమ్మా"తిఆదీసు (ధ॰ స॰ తికమాతికా ౧౧) వియ, తస్మా అతివియ బాళ్హం ఫరుసం **గిరన్తి** ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **న భణీతి** చేత్థ "న అభణి న భణీ"తి సరలోపేన నిద్దేసో. **సుసంహితన్తి** సుట్ఠు సంహితం. కేన పన సుట్ఠు సంహితం? "మధుర"న్తి అనన్తరమేవ వుత్తత్తా మధురతాయాతి విఞ్ఞాయతి, కా పనస్స మధురతాతి ఆహ **"సుట్ఠు పేమసంహిత"**న్తి. ఉపయోగపుథుత్తవిసయో యం **వాచా**-సద్దోతి ఆహ **"వాచాయో"**తి, సా చస్సా ఉపయోగపుథుత్తవిసయతా "హదయగామినియో"తి పదేన సమానాధికరణతాయ దట్ఠబ్బా. **"కణ్ణసుఖ"**న్తి పాఠే భావనపుంసకనిద్దేసోయన్తి దస్సేతుం **"యథా"**తిఆది వుత్తం. **వేదయథాతి** కాలవిపల్లాసేనాయం నిద్దేసోతి ఆహ **"వేదయిత్థా"**తి. **బ్రహ్మస్సరతన్తి** సేట్ఠస్సరతం, బ్రహ్మునో సరసదిసస్సరతం వా. **బహూనం బహున్తి** బహూనం జనానం బహుం సుభణితన్తి యోజనా.

సీహహనులక్ఖణవణ్ణనా

౨౩౮. **అప్పధంసికోతి** అప్పధంసియో. **య**-కారస్స హి **క**-కారం కత్వా అయం నిద్దేసో యథా "నియ్యానికా ధమ్మా"తి (ధ॰ స॰ దుకమాతికా ౯౭) **గుణతోతి** అత్తనా అధిగతగుణతో. **ఠానతోతి** యథాఠితట్ఠానన్తరతో.

పలాపకథాయాతి సమ్ఫప్పలాపకథాయ. **అన్తోపవిట్ఠహనుకా** ఏకతో, ఉభతో వా సంకుచితవిసుకా. **వఙ్కహనుకా** ఏకపస్సేన కుటిలవిసుకా. **పబ్భారహనుకా** పురతో ఓలమ్బమానవిసుకా.

౨౩౮. వికిణ్ణవచనా నామ సమ్ఫప్పలాపినో, తప్పటిక్ఖేపేన **అవికిణ్ణవచనా** మహాబోధిసత్తా. వాచా ఏవ తదత్థాధిగముపాయతాయ "**బ్యప్పథో**"తి వుత్తాతి ఆహ "**అవికిణ్ణ...పే.... వచనపథో అస్సా**"తి. "**ద్వీహి ద్వీహీ**"తి నయిదం ఆమేడితవచనం అసమానాధికరణతో, అథ ఖో ద్వీహి దిగుణతాదస్సనన్తి ఆహ "**ద్వీహి ద్వీహీతి చతూహీ**"తి. తస్మా "ద్విదుగమా"తి చతుగమా వుత్తాతి ఆహ "**చతుప్పదాన**"న్తి. **తథాసభావోతి** యథాస్స వుత్తనయేన కేనచి అప్పధంసియతా హోతి గుణేహి, తథాసభావో.

సమదన్తాదిలక్ఖణవణ్ణనా

౨౪౦. విసుద్ధసీలాచారతాయ పరిసుద్ధా సమన్తతో సబ్బథా వా సుద్ధా పుగ్గలా పరివారా ఏతస్సాతి **పరిసుద్ధపరివారో.**

౨౪౧. పహాసీతి తదఙ్గవసేన, విక్ఖమ్భనవసేన చ పరిచ్చజి. తిదివం తావతింసభవనం పురం నగరం ఏతేసన్తి **తిదివపురా,** తావతింసదేవా, తేసం వరో తిదివపురవరో, ఇన్దో. తేన **తిదివపురవరేన.** తేనాహ "**సక్కేనా**"తి. లపన్తి కథేన్తి ఏతేనాతి **లపనం,** ముఖన్తి ఆహ "**లపనజన్తి ముఖజ**"న్తి. సుట్ఠు ధవలతాయ **సుక్కా,** ఈసకమ్పి అసంకిలిట్ఠతాయ **సుచి.** సున్దరసణ్ఠానతాయ సుట్ఠు భావనతో, విపస్సనతో చ **సోభనా.** కామం జనానం మనుస్సానం నివాసనట్ఠానాదిభావేన పతిట్ఠాభూతో దేసవిసేసో "జనపదో"తి వుచ్చతి, ఇధ పన సపరివారచతుమహాదీపసఞ్ఞితో సబ్బో పదేసో తథా వుత్తోతి ఆహ "**చక్కవాళపరిచ్ఛిన్నో జనపదో**"తి. నను చ యథావుత్తో పదేసో సముద్దపరిచ్ఛిన్నో, న చక్కవాళపబ్బతపరిచ్ఛిన్నోతి? సో పదేసో చక్కవాళపరిచ్ఛిన్నోపి హోతీతి తథా వుత్తం . యే వా సముద్దనిస్సితా, చక్కవాళపాదనిస్సితా చ సత్తా, తేసం తే తే పదేసా పతిట్ఠాతి తేపి సఙ్గణ్హన్తో "**చక్కవాళపరిచ్ఛిన్నో**"తి అవోచ. **చక్కవాళపరిచ్ఛిన్నోతి** చ చక్కవాళేన పరిచ్ఛిన్నోతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **తస్సాతి** తస్స చక్కవత్తినో. పున **తస్సాతి** తస్స జనపదస్స. **బహుజన సుఖన్తి** ఏత్థ పచ్చత్తబహువచనలోపేన బహుజనగ్గహణన్తి ఆహ "**బహుజనా**"తి. యథా పన తే హితసుఖం చరన్తి, తం విధిం దస్సేతుం "**సమానసుఖదుక్ఖా హుత్వా**"తి వుత్తం. **విగతపాపోతి** సబ్బసో సముచ్ఛిన్దనేన వినిద్ధుతపాపధమ్మో. **దరథో** వుచ్చతి కాయికో, చేతసికో చ పరిళాహో. తత్థ చేతసికపరిళాహో "విగతపాపో"తి ఇమినావ వుత్తోతి ఆహ "**విగతకాయికదరథకిలమథో**"తి. రాగాదయో యస్మిం సన్తానే ఉప్పన్నా, తస్స మలీనభావకరణేన **మలా.** కచవరభావేన **ఖిలా.** సత్తానం మహానత్థకరత్తా విసేసతో దోసో **కలీతి** వుత్తం "**దోసకలీనఞ్చా**"తి. **పనూదేహీతి** సముచ్ఛిన్దనవసేన ససన్తానతో నీహరకేహి, పజహనకేహీతి అత్థో. సేసం సువిఞ్ఞేయ్యమేవ.

ఏత్థ చ యస్మా సబ్బేసమ్పి లక్ఖణానం మహాపురిససన్తానగతపుఞ్ఞసమ్భారహేతుకభావేన సబ్బంయేవ తం పుఞ్ఞకమ్మం సబ్బస్స లక్ఖణస్స కారణం విసిట్ఠరూపత్తా ఫలస్స. న హి అభిన్నరూపకారణం భిన్నసభావస్స ఫలస్స పచ్చయో భవితుం సక్కోతి, తస్మా యస్స యస్స లక్ఖణస్స యం యం పుఞ్ఞకమ్మం విసేసకారణం, తం తం విభాగేన దస్సేన్తీ అయం దేసనా పవత్తా. తత్థ యథా యాదిసం కాయసుచరితాదిపుఞ్ఞకమ్మం సుప్పతిట్ఠితపాదతాయ కారణం వుత్తం, తాదిసమేవ "ఉణ్హీససీసతాయ" కారణన్తి న సక్కా వత్తుం దళ్హసమాదానతావిసిట్ఠస్స తస్స సుప్పతిట్ఠితపాదతాయ కారణభావేన వుత్తత్తా, ఇతరస్స చ పుబ్బఙ్గమతావిసిట్ఠస్స వుత్తత్తా, ఏవం యాదిసం ఆయతపణ్హితాయ కారణం, న

తాదిసమేవ దీఘుజ్జలితాయ, బ్రహ్మజగత్తతాయ చ కారణం విసిట్ఠరూపత్తా ఫలస్స. న హి అభిన్నరూపకారణం భిన్నసభావస్స ఫలస్స పచ్చయో భవితుం సక్కోతి. తత్థ యథా ఏకేనేవ కమ్మునా చక్ఖాదినానిన్ద్రియుప్పత్తియం అవత్థాభేదతో, సామత్థియభేదతో వా కమ్మభేదో ఇచ్ఛితబ్బో. న హి యదవత్థం కమ్మం చక్ఖుస్స కారణం, తదవత్థమేవ సోతాదీనం కారణం హోతి అభిన్నసామత్థియం వా, తస్మా పఞ్చాయతనికత్తభావపత్థనాభూతా పురిమనిప్ఫన్నా కామతణ్హా పచ్చయవసేన విసిట్ఠసభావా కమ్మస్స విసిట్ఠసభావఫలనిబ్బత్తనసమత్థతాసాధనవసేన పచ్చయో హోతీతి ఏకమ్పి అనేకవిధఫలనిబ్బత్తనసమత్థతావసేన అనేకరూపతం ఆపన్నం వియ హోతి, ఏవమిధాపి "ఏకమ్పి పాణాతిపాతా వేరమణివసేన పవత్తం కుసలకమ్మం ఆయతపణ్హితాదీనం తిణ్ణమ్పి లక్ఖణానం నిబ్బత్తకం హోతీ"తి వుచ్చమానేపి న కోచి విరోధో. తేన వుత్తం "సో తస్స కమ్మస్స కతత్తా...పే.... ఇమాని తీణి మహాపురిసలక్ఖణాని పటిలభతీ"తి నానాకమ్మునా పన తేసం నిబ్బత్తియం వత్తబ్బమేవ నత్థి, పాళియం పన "తస్స కమ్మస్సా"తి ఏకవచననిద్దేసో సామఞ్ఞవసేనాతి దట్ఠబ్బో. ఏవఞ్చ కత్వా సతపుఞ్ఞలక్ఖణవచనం సమత్థితం హోతి. "ఇమాని ద్వే మహాపురిసలక్ఖణాని పటిలభతీ"తిఆదీసుపి ఏసేవ నయోతి.

లక్ఖణసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౮. సిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా

నిదానవణ్ణనా

౨౪౨. పాకారేన పరిక్ఖిత్తన్తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **గోపురట్టాలకయుత్త**న్తి ద్వారపాసాదేన చేవ తత్థ తత్థ పాకారమత్థకే పతిట్ఠాపితఅట్టాలకేహి చ యుత్తం. వేళూహి పరిక్ఖిత్తత్తా, అబ్భన్తరే పుప్ఫూపగఫలూపగరుక్ఖసఞ్ఛన్నత్తా చ **నీలోభాసం.** ఛాయూదకసమ్పత్తియా, భూమిభాగసమ్పత్తియా చ **మనోరమం.**

కాళకవేసేనాతి కలన్దకరూపేన. **నివాప**న్తి భోజనం. **త**న్తి ఉయ్యానం.

''**ఖో పనా**''తి వచనాలఙ్కారమత్తమేతన్తి **తేన సమయేనా**తి అత్థవచనం యుత్తం. **గహపతి మహాసాలో**తి గహపతిభూతో మహాసారో, ర-కారస్స ల-కారం కత్వా అయం నిద్దేసో. విభవసమ్పత్తియా మహాసారప్పత్తో కుటుమ్బికో. ''**పుత్తో పనస్స అస్సద్ధో**''తిఆది అట్ఠుప్పత్తికో యం సుత్తనిక్ఖేపోతి తం అట్ఠుప్పత్తిం దస్సేతుం ఆరద్ధం. కమ్మఫలసద్ధాయ అభావేన **అస్సద్ధో.** రతనత్తయే పసాదాభావేన **అప్పసన్నో. ఏవమాహా**తి ఏవం ఇదాని వుచ్చమానాకారేన వదతి.

యావజీవం అనుస్సరణీయా హోతి హితేసితాయ వుత్తా పచ్ఛిమా వాచాతి అధిప్పాయేన. **పుథుదిసా**తి విసుం విసుం దిసా, తా పన అనేకాతి ఆహ ''**బహుదిసా**''తి.

౨౪౩. ''**న తావ పవిట్ఠో**''తిఆదీసు వత్తబ్బం హేట్ఠా వుత్తమేవ. **న ఇదానేవా**తి న ఇమాయ ఏవ వేలాయ. కిం చరహీతి ఆహ ''**పచ్చూససమయేపీ**''తిఆది. **గిహివినయ**న్తి గిహీనం గహట్ఠానం వినయతన్తిభూతం "గిహినా ఏవం వత్తితబ్బ"న్తి గహట్ఠాచారస్స గహట్ఠవత్తస్స అనవసేసతో ఇమస్మిం సుత్తే సవిసేసం కత్వా వుత్తత్తా. **తథేవా**తి యథా బుద్ధచక్ఖునా దిట్ఠం, తథేవ పస్సి. **నమస్సతి** వత్తవసేన కత్తబ్బన్తి గహేత్వా రితత్తా.

ఛదిసాదివణ్ణనా

౨౪౪. వచనం సుత్వావ చిన్తేసి బుద్ధానుభావేన అత్తసమ్మాపణిధాననిమిత్తేన పుఞ్ఞబలేన చ చోదియమానో. **న కిర తా ఏతా**తి తా ఛ దిసా ఏతా ఇదాని మయా నమస్సియమానా పురత్థిమాదికా న హోన్తి కిరాతి. **నిపాతమత్త**న్తి అనత్థకభావం తస్స వదతి. **పుచ్ఛాపద**న్తి పుచ్ఛావచనం.

భగవా గహపతిపుత్తేన నమస్సితబ్బా ఛ దిసా పుచ్ఛితో దేసనాకుసలతాయ ఆదితో ఏవ తా అకథేత్వా తస్స తావ పటిపత్తియా నం భాజనభూతం కాతుం వజ్జనీయవజ్జనత్థఞ్చేవ సేవితబ్బసేవనత్థఞ్చ ఓవాదం దేన్తో ''**యతో ఖో గహపతిపుత్తా**''తిఆదినా దేసనం ఆరభి. తత్థ **కమ్మకిలేసా**తి కమ్మభూతా సంకిలేసా. **కిలిస్సన్తీ**తి కిలిట్ఠా మలీనా విియ రితా, ఉపతాపితా చ హోన్తీతి అత్థో. **తస్మా**తి కిలిస్సననిమిత్తత్తా. యదిపి సురాపానం పఞ్చవేరభావేన ఉపాసకేహి పరివజ్జనీయం, తస్స పన అపాయముఖభావేన పరతో వత్తుకామతాయ పాణాతిపాతాదికే ఏవ సన్ధాయ "చత్తారో"తి వుత్తం, న "పఞ్చా"తి. "విసుం అకమ్మపథభావతో చా"తి అపరే. "సురాపానమ్పి 'సురామేరయపానం, భిక్ఖవే, ఆసేవితం భావితం బహులీకతం నిరయసంవత్తనిక'న్తిఆది (అ॰ ని॰ ౮.౪౦) వచనతో విసుం కమ్మపథభావేన ఆగతం. తథా హి తం దుచ్చరితకమ్మం హుత్వా

దుగ్గతిగామిపిట్ఠివత్తకభావేన నియత”న్తి కేచి, తేసం మతేన ఏకాదస కమ్మపథా సియుం . తస్మా యథావుత్తేస్వేవ కమ్మపథేసు ఉపకారకత్తసభాగత్తవసేన అనుప్పవేసో దట్ఠబ్బోతి “విసుం అకమ్మపథభావతో చా”తి సువుత్తమేతం. సురాపానస్స భోగాపాయముఖభావేన వత్తుకామతాయ “చత్తారో” త్వేవ అవోచ. తిట్ఠతి ఏత్థ ఫలం తదాయత్తవుత్తితాయాతి **ఠానం,** హేతూతి ఆహ “**ఠానేహీతి కారణేహీ**”తి. అపేన్తి అపగచ్ఛన్తి, అపేతి వా ఏతేహీతి **అపాయా,** అపాయానం, అపాయా ఏవ వా ముఖాని ద్వారానీతి **అపాయముఖాని. వినాసముఖానీ**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

కిఞ్చాపి “అరియసావకస్సా”తి పుబ్బే సాధారణతో వుత్తం, విసేసతో పన పఠమాయ భూమియం ఠితస్సేవ వక్ఖమాననయో యుజ్జతీతి “**సోతి సో సోతాపన్నో**”తి వుత్తం. పాపక-సద్దో నిహీనపరియాయోతి “**లామకేహీ**”తి వుత్తం. అపాయదుక్ఖం, వట్టదుక్ఖఞ్చ పాపేన్తీతి వా పాపకా, తేహి **పాపకేహి. ఛ దిసా పటిచ్ఛాదేన్తో**తి తేన తేన భాగేన దిస్సన్తీతి “దిసా”తి సఞ్ఞితే ఛ భాగే సత్తే యథా తేహి సద్ధిం అత్తనో ఛిద్దం న హోతి, ఏవం పటిచ్ఛాదేన్తో పటిసన్ధారేన్తో. **విజిననత్థాయాతి** అభిభవనత్థాయ. యో హి దిట్ఠధమ్మికం, సమ్పరాయికఞ్చ అనత్థం పరివజ్జనవసేన అభిభవతి, తతో ఏవ తదుభయత్థం సమ్పాదేతి, సో ఉభయలోకవిజయాయ పటిపన్నో నామ హోతి పచ్చత్థికనిగ్గణ్హనతో, సకత్థసమ్పాదనతో చ. తేనాహ “**అయఞ్చేవ లోకో**”తిఆది. పాణాతిపాతాదీని **పఞ్చ వేరాని** వేరప్పసవనతో. **ఆరద్ధో హోతీ**తి సంసాధితో హోతి, తయిదం సంసాధనం కిత్తిసద్దేన ఇధ సత్తానం చిత్తతోసనేన , వేరాభావాపాదనేన చ హోతీతి ఆహ “**పరితోసితో చేవ నిప్ఫాదితో చా**”తి. పున **పఞ్చ వేరానీ**తి పఞ్చ వేరఫలాని ఉత్తరపదలోపేన.

కతమస్సాతి కతమే అస్స. **కిలేససమ్పయుత్తత్తా కిలేసో**తి తంయోగతో తంసదిసం వదతి యథా “పీతిసుఖం పఠమం ఝానం, (దీ॰ ని॰ ౧.౨౨౬; మ॰ ని॰ ౧.౨౭౧, ౨౮౭, ౨౯౭; సం॰ ని॰ ౨.౧౫౨; అ॰ ని॰ ౪.౧౨౩; ౫.౨౮; పారా॰ ౧౧; ధ॰ స॰ ౪౯౯; విభ॰ ౫౦౮) నీలం వత్థ”న్తి చ. సమ్పయుత్తతా చేత్థ తదేకట్ఠతాయ వేదితబ్బా, న ఏకుప్పాదాదితాయ. ఏవఞ్చ కత్వా పాణాతిపాతకమ్మస్స దిట్ఠిమానలోభాదీహిపి కిలిట్ఠతా సిద్ధా హోతి, మిచ్ఛాచారస్స దోసాదీహి కిలిట్ఠతా. తేనాహ “**సంకిలేసోయేవా**”తిఆది. పుబ్బే వుత్తఅత్థవసేన పన సమ్ముఖేనపి నేసం కిలేసపరియాయో లబ్భతేవ. **ఏతదత్థపరిదీపకమేవాతి** యో “పాణాతిపాతో ఖో”తిఆదినా వుత్తో, ఏతస్స అత్థస్స పరిదీపకమేవ. యది ఏవం కస్మా పున వుత్తన్తి ఆహ “**గాథాబన్ధ**”న్తి, తస్స అత్థస్స సుఖగ్గహణత్థం భగవా గాథాబన్ధం అవోచాతి అధిప్పాయో.

చతుఠానాదివణ్ణనా

౨౪౬. “పాపకమ్మం కరోతీ”తి కస్మా అయం ఉద్దేసనిద్దేసో పవత్తోతి అన్తోలీనచోదనం సన్ధాయ “**ఇదం భగవా**”తిఆది వుత్తం. సుక్కపక్ఖవసేన హి ఉద్దేసో కతో, కణ్హపక్ఖవసేన చ నిద్దేసో ఆరద్ధో. **కారకేతి** పాపకమ్మస్స కారకే. **అకారకో పాకటో హోతి** యథా పటిపజ్జన్తో పాపం కరోతి నామ, తథా అప్పటిపజ్జనతో. సంకిలేసధమ్మవివజ్జనపుబ్బకం వోదానధమ్మపటిపత్తిఆచిక్ఖనం ఇధ దేసనాకోసల్లం. **పఠమతరం కారకం దస్సేన్తో ఆహ** యథా “వామం ముఞ్చ దక్ఖిణం గణ్హా”తి (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౪౯౮) తథా హి భగవా అట్ఠతింస మఙ్గలాని దస్సేన్తో “అసేవనా చ బాలాన”న్తి (ఖు॰ పా॰ ౫.౩; సు॰ ని॰ ౨౬౨) వత్వా “పణ్డితానఞ్చ సేవనా”తి (ఖు॰ పా॰ ౫.౩; సు॰ ని॰ ౨౬౨) అవోచ. **ఛన్దాగతిన్తి** ఏత్థ సన్ధివసేన సరలోపోతి దస్సేన్తో ఆహ “**ఛన్దేన పేమేన అగతి**”న్తి. **ఛన్దాతి** హేతుమ్హి నిస్సక్కవచనన్తి ఆహ “**ఛన్దేనా**”తి. ఛన్ద-సద్దో చేత్థ తణ్హాపరియాయో, న కుసలచ్ఛన్దాదిపరియాయోతి ఆహ “**పేమేనా**”తి. **పరపదేసూతి** “దోసాగతిం గచ్ఛన్తో”తిఆదీసు వాక్యేసు.

‘‘**ఏసేవ నయో**’’తి ఇమినా “దోసేన కోపేనా”తి ఏవమాది అత్థవచనం అతిదిసతి. **మిత్తో**తి దళ్హమిత్తో, సమ్భత్తోతి అత్థో. **సన్దిట్ఠో**తి దిట్ఠమత్తసహాయో. **పకతివేరవసేనా**తి పకతియా ఉప్పన్నవేరవసేన, చిరకాలానుబన్ధవిరోధవసేనాతి అత్థో. తేనేవాహ ‘‘**తఙ్ఖణుప్పన్నకోధవసేన వా**’’తి. **యం వా తం వా** అయుత్తం అకారణం **వత్వా**. విసమే చోరాదికే, విసమాని వా కాయదుచ్చరితాదీని సమాదాయ వత్తనేన నిస్సితో **విసమనిస్సితో.**

ఛన్దాగతిఆదీని న గచ్ఛతి మగ్గేనేవ చతున్నమ్పి అగతిగమనానం పహీనత్తా, **అగతిగమనానీ**తి చ తథాపవత్తా అపాయగమనీయా అకుసలచిత్తుప్పాదా వేదితబ్బా అగతి గచ్ఛతి ఏతేహీతి.

యస్సతి తేన కిత్తీయతీతి **యసో,** థుతిఘోసో. యస్సతి తేన పురేచరానుచరభావేన పరివారీయతీతి **యసో,** పరివారోతి ఆహ ‘‘**కిత్తియసోపి పరివారయసోపీ**’’తి. **పరిహాయతీ**తి పుబ్బే యో చ యావతకే లబ్భతి, తతో పరితో హాయతి పరిక్ఖయం గచ్ఛతి.

ఛళపాయముఖాదివణ్ణనా

౨౪౭. పూవే భాజనే పక్ఖిపిత్వా తజ్జం ఉదకం దత్వా మద్దిత్వా కతా **పూవసురా.** ఏవం సేససురాపి. **కిణ్ణా**తి పన తస్సా సురాయ బీజం వుచ్చతి, యే “సురామోదకా” తిపి వుచ్చన్తి, తే పక్ఖిపిత్వా కతా **కిణ్ణపక్ఖిత్తా.** హరీతకీసాసపాదినానాసమ్భారేహి సంయోజితా **సమ్భారసంయుత్తా.** మధుకతాలనాళికేరాదిపుప్ఫరసో చిరపారివాసికో **పుప్ఫాసవో.** పనసాదిఫలరసో **ఫలాసవో.** ముద్దికారసో **మధ్వాసవో.** ఉచ్ఛురసో **గుళాసవో.** హరీతకామలకకటుకభణ్డాదినానాసమ్భారానం రసో చిరపారివాసికో **సమ్భారసంయుత్తో. తం సబ్బమ్పీ**తి తం సబ్బం దసవిధమ్పి. **మదకరణవసేన మజ్జం** పివన్తం మదయతీతి కత్వా. సురామేరయమజ్జే పమాదట్ఠానం **సురామేరయమజ్జపమాదట్ఠానం. అను అను యోగో**తి పునప్పునం తంసమఙ్గితా. తేనాహ ‘‘**పునప్పునం కరణ**’’న్తి, అపరాపరం పవత్తనన్తి అత్థో. **ఉప్పన్నా చేవ భోగా పరిహాయన్తి** పానబ్యసనేన బ్యసనకరణతో. **అనుప్పన్నా చ నుప్పజ్జన్తి** పమత్తస్స కమ్మన్తేసు ఞాయకరణాభావతో. **భోగానన్తి** భుఞ్జితబ్బట్ఠేన “భోగా”తి లద్ధనామానం కామగుణానం. అపాయముఖ-సద్దస్స అత్థో హేట్ఠా వుత్తో ఏవ. **అవేలాయా**తి అయుత్తవేలాయ. యదా విచరతో అత్థరక్ఖాదయో న హోన్తి. **విసిఖాసు చరియా**తి రచ్ఛాసు విచరణం.

సమజ్జా వుచ్చతి మహో, యత్థ నచ్చానిపి పయోజీయన్తి, తేసం దస్సనాదిఅత్థం తత్థ అభిరతివసేన చరణం ఉపగమనం **సమజ్జాభిచరణం. నచ్చాదిదస్సనవసేనా**తి నచ్చాదీనం దస్సనాదివసేనాతి ఆదిసద్దలోపో దట్ఠబ్బో, దస్సనేన వా సవనమ్పి గహితం విరూపేకసేసనయేన. ఆలోచనసభావతాయ వా పఞ్చవిఞ్ఞాణానం సవనకిరియాయపి దస్సనసఙ్ఖేపసమ్భవతో “దస్సనవసేన” ఇచ్చేవ వుత్తం. ఇధ చిత్తాలసియతా అకారణన్తి ‘‘**కాయాలసియతా**’’తి వుత్తం. **యుత్తప్పయుత్తతా**తి తప్పసుతతా అతిరేకతరతాయ.

సురామేరయస్స ఛఆదీనవాదివణ్ణనా

౨౪౮. సయం దట్ఠబ్బన్తి **సన్దిట్ఠం.** సన్దిట్ఠమేవ **సన్దిట్ఠికం,** ధనజానిసద్దాపేక్ఖాయ పన ఇత్థిలిఙ్గవసేన నిద్దేసో, దిట్ఠధమ్మికాతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ ‘‘**ఇధలోకభావినీ**’’తి. సమం, సమ్మా పస్సితబ్బాతి వా **సన్దిట్ఠికా,**

పానసమకాలభావినీతి అత్థో. **కలహప్పవడ్ఢనీ** మిత్తస్స కలహే అనాదీనవదస్సిభావతో. **ఖేత్తం** ఉప్పత్తిట్ఠానభావతో. **ఆయతనన్తి** వా కారణం, ఆకరో వాతి అత్థో. **పరలోకే అకిత్తిం పాపుణన్తి** అకిత్తిసంవత్తనియస్స కమ్మస్స పసవనతో. **కోపీనం** వా పాకటభావేన అకత్తబ్బరహస్సకమ్మం. సురామదమత్తా చ పుబ్బే అత్తనా కతం తాదిసం కమ్మం అమత్తకాలే ఛాదేన్తా విచరిత్వా మత్తకాలే పచ్చత్థికానమ్పి వివరన్తి పాకటం కరోన్తి, తేన తేసం సా సురా తస్స కోపీనస్స నిదంసనతో **''కోపీననిదంసనీ''**తి వుచ్చతీతి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. **కమ్మస్సకతాపఞ్ఞన్తి** నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం. "యం కిఞ్చి లోకియం పఞ్ఞం దుబ్బలం కరోతియేవా"తి హి సక్కా విఞ్ఞాతుం. తథా హి బ్యతిరేకముఖేన తమత్థం పతిట్ఠపేతుం **''మగ్గపఞ్ఞం పన''**తిఆది వుత్తం. **''అన్తోముఖమేవ న పవిసతీ''**తి ఇమినా సురాయ మగ్గపఞ్ఞాదుబ్బలకరణస్స దురసముస్సారితభావమాహ . నను చేవం సురాయ తస్సా పఞ్ఞాయ దుబ్బలీకరణే సామత్థియవిఘాతో అచోదితో హోతి అరియానం అనుప్పయోగస్సేవ చోదితత్తాతి? నయిదం ఏవం ఉపయోగోపి నామ సదా తేసం నత్థి, కుతో కిచ్చకరణన్తి ఇమస్స అత్థస్స వుత్తత్తా. అథ పన అట్ఠానపరికప్పవసేనస్సా కదాచి సియా ఉపయోగో, తథాపి నో తస్సా దుబ్బలియం ఈసకమ్పి కాతుం నాలమేవ సమ్మదేవ పటిపక్ఖదూరీభావేన సుప్పతిట్ఠితభావతో. తేనాహ "మగ్గపఞ్ఞం పన దుబ్బలం కాతుం న సక్కోతీ"తి. మగ్గసీసేన చేత్థ అరియానం సబ్బస్సాపి లోకియలోకుత్తరాయ పఞ్ఞాయ దుబ్బలభావాపాదానే అసమత్థతా దస్సితాతి దట్ఠబ్బం. పజ్జతి ఏతేన ఫలన్తి **పదం,** కారణం.

౨౪౯. **అత్తాపిస్స** అకాలచారిస్స **అగుత్తో** సరసతో **అరక్ఖితో** ఉపక్కమతోపి పరివజ్జనీయానం అపరివజ్జనతో. తేనాహ **''అవేలాయ చరన్తో హీ''**తిఆది. **కణ్టకాదినిపీతి** పి-సద్దేన సోబ్భాదికే సఙ్గణ్హాతి. **వేరినోపీతి** పి-సద్దేన చోరాదికా సఙ్గయ్హన్తి. **పుత్తదారాతి** ఏత్థ పుత్తగ్గహణేన పుత్తీపి గహితాతి ఆహ **''పుత్తధీతరో''**తి. **బహి పత్థనన్తి** కామపత్థనావసేన అన్తోగేహస్సితతో నిబద్ధవత్థుతో బహిద్ధా పత్థనం కత్వా. **అఞ్ఞేహి కతపాపకమ్మేసూతి** పరేహి కతాసు పాపకిరియాసు. **సఙ్కితబ్బో హోతి** అకాలే తత్థ తత్థ చరణతో. **రుహతి** యస్మిం పదేసే చోరికా పవత్తా, తత్థ పరేహి దిట్ఠత్తా. **వత్తుం న సక్కాతి** "ఏత్తకం దుక్ఖం, ఏత్తకం దోమనస్స"న్తి పరిచ్ఛిన్దిత్వా వత్తుం న సక్కా. **తం సబ్బమ్పి వికాలచారిమ్హి** పుగ్గలే **ఆహరితబ్బం** తస్స ఉపరి పక్ఖిపితబ్బం **హోతి**. కథం? **అఞ్ఞస్మిం పుగ్గలే** తథారూపే ఆసఙ్కితబ్బే **అసతి. ఇతీతి** ఏవం. **నోతి** వికాలచారీ. **పురక్ఖతో** పురతో అత్తనో ఉపరి ఆసఙ్కస్తే కత్వా చరతి.

౨౫౦. **నటనాటకాదినచ్చన్తి** నటేహి నాటకేహి నచ్చితబ్బనాటకాదినచ్చవిధి. **ఆది**-సద్దేన అవసిట్ఠం సబ్బం సఙ్గణ్హాతి. "తత్థ గన్తబ్బం హోతీ"తి వత్వా తత్థస్స గమనేన యథా అనుప్పన్నానం భోగానం అనుప్పాదో, ఉప్పన్నానఞ్చ వినాసో హోతి, తం దస్సేతుం **''తస్సా''**తిఆది వుత్తం. **గీతన్తి** సరగతం, పకరణగతం , తాళగతం, అపధానగతన్తి గన్ధబ్బసత్థవిహితం అఞ్ఞమ్పి సబ్బం గీతం వేదితబ్బం. **వాదితన్తి** వీణావేణుముదిఙ్గాదివాదనం. **అక్ఖానన్తి** భారతయుద్ధసీతాహరణాదిఅక్ఖానం. **పాణిస్సరన్తి** కంసతాళం, "పాణితాళ"న్తిపి వదన్తి. **కుమ్భథూనన్తి** చతురస్సఅమ్బణకతాళం. "కుటభేరిసద్దో"తి కేచి. **''ఏసేవ నయో''**తి ఇమినా "కస్మిం ఠానే"తిఆదినా నచ్చే వుత్తమత్థం గీతాదీసు అతిదిసతి.

౨౫౧. **జయన్తి** జూతం జినన్తో. **వేరన్తి** జితేన కీళకపురిసేన జయనిమిత్తం అత్తనో ఉపరి వేరం విరోధం **పసవతి** ఉప్పాదేతి. తఞ్హిస్స వేరపసవనం దస్సేతుం **''జితం మయా''**తిఆది వుత్తం. **జినోతి** జూతపరాజయాపన్నాయ ధనజానియా జినో. తేనాహ **''అఞ్ఞేన జితో సమానో''**తిఆది. **విత్తం అనుసోచతీతి** తం జినం విత్తం ఉద్దిస్స అనుత్థునతి. **వినిచ్ఛయట్ఠానేతి** యస్మిం కిస్మిఞ్చి అట్టవినిచ్ఛయట్ఠానే. **సక్ఖిపుట్ఠస్సాతి** సక్ఖిభావేన పుట్ఠస్స. **అక్ఖసోణ్డోతి** అక్ఖధుత్తో. **జూతకరోతి**

జూతపమాదట్ఠానానుయుత్తో. **త్వమ్పి నామ కులపుత్తో**తి కులపుత్తో నామ త్వం, న మయం తయి కోలపుత్తియం ఇదాని పస్సామాతి అధిప్పాయో. **ఛిన్నభిన్నకో**తి ఛిన్నభిన్నహిరోత్తప్పో, అహిరికో అనోత్తప్పీతి అత్థో. **తస్స కారణా**తి తస్స అత్థాయ.

అనిచ్ఛితోతి న ఇచ్ఛితో. **పోసితబ్బా భవిస్సతి** జూతపరాజయేన సబ్బకాలం రిత్తతుచ్ఛభావతో.

పాపమిత్తతాయ ఛఆదీనవాదివణ్ణనా

౨౫౨. అక్ఖధుత్తాతి అక్ఖేసు ధుత్తా, అక్ఖనిమిత్తం అత్థవినాసకా. **ఇత్థిసోణ్డా**తి ఇత్థీసు సోణ్డా, ఇత్థిసమ్భోగనిమిత్తం ఆతప్పనకా. తథా **భత్తసోణ్డా**దయో వేదితబ్బా. **పిపాసా**తి ఉపరూపరి సురాపిపాసా. తేనాహ ‘‘**పానసోణ్డా**’’తి. **నేకతికా**దయో హేట్ఠా వుత్తా ఏవ. మేత్తిఉప్పత్తిట్ఠానతాయ **మిత్తా హోన్తి. తస్మా**తి పాపమిత్తతాయ.

౨౫౩. కమ్మన్తన్తి కమ్మం, యథా సుత్తంయేవ సుత్తన్తో, ఏవం కమ్మంయేవ కమ్మన్తో, తం కాతుం **గచ్ఛామాతి వుత్తో.** కమ్మం వా అన్తో నిట్ఠానం గచ్ఛతి ఏత్థాతి **కమ్మన్తో,** కమ్మకరణట్ఠానం, తం **గచ్ఛామాతి వుత్తో.**

పన్నసఖాతి సురం పాతుం పన్నే పటిపజ్జన్తే ఏవ సఖాతి పన్నసఖా. తేనాహ ‘‘**అయమేవత్థో**’’తి. ‘‘సమ్మియసమ్మియో’’తి వచనమత్థ అత్థీతి **సమ్మియసమ్మియో.** తేనాహ ‘‘**సమ్మసమ్మాతి వదన్తో**’’తి. **సహాయో హోతీ**తి సహాయో వియ హోతి. **ఓతారమేవ గవేసతీ**తి రన్ధమేవ పరియేసతి అనత్థమస్స కాతుకామో. **వేరప్పసవో**తి పరేహి అత్తని వేరస్స పసవనం అనుపవత్తనం. తేనాహ ‘‘**వేరబహులతా**’’తి. పరేసం కరియమానో అనత్థో ఏత్థ అత్థీతి **అనత్థో,** తబ్భావో **అనత్థతా**తి ఆహ ‘‘**అనత్థకారితా**’’తి. యో హి పరేసం అనత్థం కరోతి, సో అత్థతో అత్తనో అనత్థకారో నామ, తస్మా **అనత్థతా**తి ఉభయానత్థకారితా. **అరియో** వుచ్చతి సత్తో, కుచ్ఛితో అరియో **కదరియో.** యస్స ధమ్మస్స వసేన సో ‘‘కదరియో’’తి వుచ్చతి, సో ధమ్మో **కదరియతా,** మచ్ఛరియం. తం పన దుబ్బిసజ్జనీయభావే ఠితం సన్ధాయాహ ‘‘**సుట్ఠు కదరియతా థద్ధమచ్ఛరియభా**’’**వో**తి. అవిపణ్ణసభావతో ఉట్ఠాతుం అసక్కోన్తో చ ఇణం గణ్హన్తో **సంసీదన్తోవ ఇణం విగాహతి** నామ. సూరియే అనుగ్గతే ఏవ కమ్మన్తే అనారభన్తో రత్తిం **అనుట్ఠానసీలో.**

అత్థాతి ధనాని. **అతిక్కమన్తీ**తి అపగచ్ఛన్తి. అథ వా **అత్థా**తి కిచ్చాని. **అతిక్కమన్తీ**తి అతిక్కన్తకాలాని హోన్తి, తేసం అతిక్కమోపి అత్థతో ధనానమేవ అతిక్కమో. **ఇమినా కథామగ్గేనా**తి ఇమినా ‘‘యతో ఖో గహపతిపుత్తా’’తిఆది (దీ. ని. ౩.౨౪౪) నయప్పవత్తేన కథాసఙ్ఖాతేన హితాధిగమూపాయేన. **ఏత్తకం కమ్మ**న్తి చత్తారో కమ్మకిలేసా, చత్తారి అగతిగమనాని, ఛ భోగానం అపాయముఖానీతి ఏవం వుత్తం చుద్దసవిధం పాపకమ్మం.

మిత్తపతిరూపకవణ్ణనా

౨౫౪. అనత్థోతి ‘‘భోగజాని, ఆయసక్యం, పరిసమజ్ఝే మఙ్కుభావో, సమ్మూళ్హమరణ’’న్తి ఏవం ఆదికో దిట్ఠధమ్మికో ‘‘దుగ్గతిపరికిలేసో, సుగతియఞ్చ అప్పాయుకతా, బహ్వాబాధతా, అతిదలిద్దతా, అప్పన్నపానతా’’తి ఏవం ఆదికో చ అనత్థో **ఉప్పజ్జతి. యాని కానిచి భయానీ**తి అత్తానువాదభయపరానువాదభయదణ్డభయాదీని లోకే లబ్భమానాని యాని కానిచి భయాని. **ఉపద్దవా**తి అన్తరాయా. **ఉపసగ్గా**తి సరీరేన సంసట్ఠాని వియ ఉపరూపరి ఉప్పజ్జనకాని బ్యసనాని. **అఞ్ఞదత్థూ**తి ఏకన్తేనాతి ఏతస్మిం అత్థే నిపాతో ‘‘అఞ్ఞదత్థుదసో’’తిఆదీసు (దీ. ని. ౧.౪౨) వియాతి వుత్తం ‘‘**ఏకంసేనా**’’తి. **యం కిఞ్చి**

గహణయోగ్యం **హరతియేవ** గణ్హాతియేవ. వాచా ఏవ పరమా ఏతస్స కమ్మన్తి **వచీపరమో.** తేనాహ ''**వచనమత్తేనేవా**''తిఆది. **అనుప్పియన్తి** తక్కనం, యం వా "రుచీ"తి వుచ్చతి యేహి సురాపానాదీహి భోగా అపేన్తి విగచ్ఛన్తి, తేసు తేసం **అపాయేసు** బ్యసనహేతూసు **సహాయో హోతి.**

౨౩౩. హారకోయేవ హోతి, న దాయకో, తమస్స ఏకంసతో హారకభావం దస్సేతుం ''**సహాయస్సా**''తిఆది వుత్తం. **యం కిఞ్చి అప్పకన్తి** పుప్ఫఫలాది యం కిఞ్చి పరిత్తం వత్థుం **దత్వా, బహుం పత్థేతి** బహుం మహగ్ఘం వత్థయుగాదిం పచ్చాసీసతి. దాసో వియ హుత్వా మిత్తస్స తం తం కిచ్చం కరోన్తో కథం అమిత్తో నామ జాతోతి ఆహ ''**అయ**''న్తిఆది. యస్స కిచ్చం కరోతి అనత్థపరిహారత్థం, అత్తనో మిత్తభావదస్సనత్థఞ్చ, తం **సేవతి. అత్థకారణాతి** వడ్ఢినిమిత్తం, అయమేతేసం భేదో.

౨౩౬. పరేతి పరదివసే. **న ఆగతో సీతి** ఆగతో నాహోసి. **ఖీణన్తి** తాదిసస్స, అసుకస్స చ దిన్నత్తా. **సస్ససఙ్గహేతి** సస్సతో కాతబ్బధఞ్ఞసఙ్గహే **కతే.**

౨౩౭. "దానాదీసు యం కిఞ్చి కరోమా"తి వుత్తే "సాధు సమ్మ కరోమా"తి అనుజానాతీతి ఇమమత్థం ''**కల్యాణేపి ఏసేవ నయో**''తి అతిదిసతి. నను ఏవం అనుజానన్తో అయం మిత్తో ఏవ, న అమిత్తో మిత్తపతిరూపకోతి? అనుప్పియభాణీదస్సనమత్తమేతం. సహాయేన వా దేసకాలం, తస్మిం వా కతే ఉప్పజ్జనకవిరోధాదిం అసల్లక్ఖేత్వా "కరోమా"తి వుత్తే యో తం జానన్తో ఏవ "సాధు సమ్మ కరోమా"తి అనుప్పియం భణతి, తం సన్ధాయ వుత్తం "కల్యాణం పిస్స అనుజానాతీ"తి. తేన వుత్తం "కల్యాణేపి ఏసేవ నయో"తి.

౨౩౯. మిత్తపతిరూపకా ఏతే మిత్తాతి **ఏవం జానిత్వా.**

సుహదమిత్తవణ్ణనా

౨౬౦. సున్దరహదయాతి పేమస్స అత్థివసేన భద్దచిత్తా.

౨౬౧. పమత్తం రక్ఖతీతి ఏత్థ పమాదవసేన కిఞ్చి అయుత్తే కతే తాదిసే కాలే రక్ఖణం "భీతస్స సరణం హోతీ"తి ఇమినావ తం గహితన్తి తతో అఞ్ఞమేవ పమత్తస్స రక్ఖణవిధిం దస్సేతుం ''**మజ్జం పివిత్వా**''తిఆది వుత్తం. గేహే ఆరక్ఖం అసంవిహితస్స బహిగమనమ్పి పమాదపక్ఖికమేవాతి ''**సహాయో బహిగతో వా హోతీ**''తి వుత్తం. **భయం హరన్తోతి** భయం పటిబాహన్తో. భోగహేతుతాయ ఫలూపచారేన ధనం ''**భోగ**''న్తి వదతి. **కిచ్చకరణీయేతి** ఖుద్దకే, మహన్తే చ కాతబ్బే **ఉప్పన్నే.**

౨౬౨. నిగూహితుం యుత్తకథన్తి నిగూహితుం ఛాదేతుం యుత్తకథం, నిగూహితుం వా యుత్తా కథా ఏతస్సాతి **నిగూహితుం యుత్తకథం,** అత్తనో కమ్మం. **రక్ఖతీతి** అనావికరోన్తో ఛాదేతి. **జీవితమ్పీతి పి**-సద్దేన కిమఙ్గం పన అఞ్ఞం పరిగ్గహితవత్థున్తి దస్సేతి.

౨౬౩. పస్సన్తేసు పస్సన్తేసూతి ఆమేడితవచనేన నివారియమానస్స పాపస్స పునప్పునం కరణం దీపేతి. పునప్పునం కరోన్తో హి పాపతో విసేసేన నివారేతబ్బో హోతి. **సరణేసూతి** సరణేసు **వత్తస్సు** అభిన్నాని కత్వా పటిపజ్జ, **సరణేసు** వా ఉపాసకభావేన **వత్తస్సు. నిపుణన్తి** సణ్హం. **కారణన్తి** కమ్మస్సకతాదిభేదయుత్తం. **ఇదం కమ్మన్తి** ఇమం దానాదిభేదం కుసలకమ్మం. "కమ్మ"న్తి సాధారణతో వుత్తస్సాపి తస్స "సగ్గే నిబ్బత్తన్తీ"తి పదన్తరసన్నిధానేన

సద్ధాహిరోత్తప్పాలోభాదిగుణధమ్మసమఙ్గితా వియ కుసలభావో జోతితో హోతి. సద్ధాదయో హి ధమ్మా సగ్గగామిమగ్గో. యథాహ –

“సద్ధా హిరియం కుసలఞ్చ దానం,

ధమ్మా ఏతే సప్పురిసానుయాతా;

ఏతఞ్హి మగ్గం దివియం వదన్తి,

ఏతేన హి గచ్ఛతి దేవలోక”న్తి. (అ. ని. ८.३२);

२८४. భవనం సమ్పత్తివడ్ఢనం **భవో**తి అత్థో, తప్పటిక్ఖేపేన **అభవో**తి ఆహ ‘‘**అభవేన అవుడ్ఢియా**’’తి. **పారిజుఞ్ఞ**న్తి జాని. **అనత్తమనో హోతీ**తి అత్తమనో న హోతి అనుకమ్పకభావతో. అఞ్ఞదత్థు తం అభవం అత్తని ఆపతితం వియ మఞ్ఞతి. ఇదాని తం భవం సరూపతో దస్సేతుం ‘‘**తథారూప**’’న్తిఆది వుత్తం. **విరూపో**తి బీభచ్ఛో. **న పాసాదికో**తి తస్సేవ వేవచనం. **సుజాతో**తి సున్దరజాతికో జాతిసమ్పన్నో.

२८ঙ. **జల**న్తి జలన్తో. **అగ్గీవా**తి అగ్గిక్ఖన్ధో వియ. **భాసతీ**తి విరోచతి. యస్మాస్స భగవతా సవిసేసం విరోచనం లోకే పాకటభావఞ్చ దస్సేతుం “జలం అగ్గీవ భాసతీ”తి వుత్తం, తస్మా యదా అగ్గి సవిసేసం విరోచతి, యత్థ చ రత్తో దూరే రత్తానమ్పి పఞ్ఞాయతి, తం దస్సనాదివసేన తమత్థం విభావేతుం ‘‘**రత్తి**’’న్తిఆది వుత్తం.

“భమరస్సేవ ఇరీయతో”తి ఏతేనేవస్స భోగసంహరణం ధమ్మికం ఞాయోపేతన్తి దస్సేన్తో ‘‘**అత్తానమ్పి**’’తిఆదిమాహ. **రాసిం కరోన్తస్సా**తి యథాస్స ధనధఞ్ఞాదిభోగజాతం సమ్పిణ్డితం రాసిభూతం హుత్వా తిట్ఠతి, ఏవం ఇరీయతో ఆయూహన్తస్స చ. **చక్కప్పమాణ**న్తి రథచక్కప్పమాణం. **నిచయ**న్తి వుడ్ఢిం పరివుడ్ఢిం. “భోగా సన్నిచయం యన్తీ”తి కేచి పఠన్తి.

సమాహత్వాతి సంహరిత్వా. **అలం**-సద్దో “అలమేవ సబ్బసఙ్ఖారేసు నిబ్బిన్దితుం, అలం విరజ్జితు”న్తిఆదీసు (దీ. ని. २.२ఙ२; సం. ని. २.१२४, १२౯, १३४, १४३) యుత్తన్తి ఇమమత్థం జోతేతి, “అలమరియఞాణదస్సనవిసేస”న్తిఆదీసు (మ. ని. १.३२८) పరియత్తన్తి. యో వేరితత్తోతిఆదీసు (సు. ని. २१ఙ) వియ అత్త-సద్దో సభావపరియాయోతి తం సబ్బం దస్సేన్తో ‘‘**యుత్తసభావో**’’తిఆదిమాహ. **సణ్ఠపేతు**న్తి సమ్మా ఠపేతుం, సమ్మదేవ పవత్తేతున్తి అత్థో.

ఏవం విభజన్తోతి ఏవం వుత్తనయేన అత్తనో ధనం చతుధా విభజన్తో విభజనహేతు **మిత్తాని గన్థతి** సోళస కల్యాణమిత్తాని మేత్తాయ అజీరాపనేన పబన్ధతి. తేనాహ ‘‘**అభేజ్జమానాని ఠపేతీ**’’తి . కథం పన వుత్తనయేన చతుధా భోగానం విభజనేన మిత్తాని గన్థతీతి ఆహ ‘‘**యస్స హీ**’’తిఆది. తేనాహ భగవా “దదం మిత్తాని గన్థతీ”తి (సం. ని. १.२४६). **భుఞ్జేయ్యా**తి ఉపభుఞ్జేయ్య, ఉపయుఞ్జేయ్య చాతి అత్థో. సమణబ్రాహ్మణకపణద్ధికాదీనం దానవసేన చేవ అధివత్థదేవతాదీనం పేతబలివసేన, న్హాపితాదీనం వేతనవసేన చ వినియోగోపి ఉపయోగో ఏవ. తథా హి వక్ఖతి “ఇమేసు పనా”తిఆది ఆయో నామ హేట్ఠిమన్తేన వయతో చతుగ్గుణో ఇచ్ఛితబ్బో, అఞ్ఞథా వయో అవిచ్ఛేదవసేన న సన్తానేయ్య, నిధేయ్య, భాజేయ్య చ అసమ్భుతేతి వుత్తం ‘‘**ద్వీహి కమ్మం పయోజయే**’’తి. **నిధేత్వా**తి నిదహిత్వా, భూమిగతం కత్వాతి అత్థో. **రాజాదివసేనా**తి **ఆది**-సద్దేన అగ్గిఉదకచోరదుబ్భిక్ఖాదికే సఙ్గణ్హాతి. **న్హాపితాదీన**న్తి **ఆది**-సద్దేన కులాలరజకాదీనం సఙ్గహో.

ఛద్దిసాపటిచ్ఛాదనకణ్డవణ్ణనా

౨౬౬. **చతూహి కారణేహీ**తి న ఛన్దగమనాదీహి చతూహి కారణేహి . **అకుసలం పహాయా**తి "చత్తారో కమ్మకిలేసా"తి వుత్తం అకుసలఞ్చేవ అగతిగమనాకుసలఞ్చ పజహిత్వా. **ఛహి కారణేహీ**తి సురాపానాదీసు ఆదీనవదస్సనసఙ్ఖాతేహి ఛహి కారణేహి. సురాపానానుయోగాదిభేదం ఛబ్బిధం **భోగానం అపాయముఖం** వినాసముఖం **వజ్జేత్వా. సోళస మిత్తానీ**తి ఉపకారాదివసేన చత్తారో, పమత్తరక్ఖణాదికిచ్చవిసేసవసేన పచ్చేకం చత్తారో చత్తారో కత్వా సోళసవిధే కల్యాణమిత్తే **సేవన్తో** భజన్తో. సత్థవాణిజ్జాదిమిచ్ఛాజీవం పహాయ ఞాయేనేవ వత్తనతో **ధమ్మికేన ఆజీవేన జీవతి. నమస్సితబ్బా**తి ఉపకారవసేన, గుణవసేన చ నమస్సితబ్బా సబ్బదా నతేన హుత్వా వత్తితబ్బా. దిసా-సద్దస్స అత్థో హేట్ఠా వుత్తో ఏవ. **ఆగమనభయ**న్తి తత్థ సమ్మా అప్పటిపత్తియా, మిచ్ఛాపటిపత్తియా చ ఉప్పజ్జనకఅనత్థో. సో హి భాయన్తి ఏతస్మాతి "భయ"న్తి వుచ్చతి. యేన కారణేన మాతాపితుఆదయో పురత్థిమాదిభావేన అపదిట్ఠా, తం దస్సేతుం "**పుబ్బుపకారితాయా**"తిఆది వుత్తం, తేన అత్థసరిక్ఖతాయ నేసం పురత్థిమాదిభావోతి దస్సేతి. తథా హి మాతాపితరో పుత్తానం పురత్థిమభావేన తావ ఉపకారిభావేన దిస్సనతో, అపదిస్సనతో చ పురత్థిమా దిసా. ఆచరియా అన్తేవాసికస్స దక్ఖిణభావేన, హితాహితం పతికుసలభావేన దక్ఖిణారహతాయ చ వుత్తనయేన దక్ఖిణా దిసా. ఇమినా నయేన "**పచ్ఛిమా దిసా**"తిఆదీసు యథారహం అత్థో వేదితబ్బో. ఘరావాసస్స దుక్ఖబహులతాయ తే తే చ కిచ్చవిసేసా యథాఉప్పతితదుక్ఖనిత్థరణత్థాతి వుత్తం "**తే తే దుక్ఖవిసేసే ఉత్తరతీ**"తి. యస్మా దాసకమ్మకరా సామికస్స పాదానం పయిరుపాసనవసేన చేవ తదనుచ్ఛవికకిచ్చసాధనవసేన చ యేభుయ్యేన సన్తికావచరా, తస్మా వుత్తం "**పాదమూలే పతిట్ఠానవసేనా**"తి. **గుణేహీ**తి ఉపరిభావావహేహి గుణేహి. **ఉపరి ఠితభావేనా**తి సగ్గమగ్గే మోక్ఖమగ్గే చ పతిట్ఠితభావేన.

౨౬౭. **భతో**తి పోసితో, తం పన భరణం జాతకాలతో పట్ఠాయ సుఖపచ్చయూపహరణేన దుక్ఖపచ్చయాపహరణేన చ తేహి పవత్తితన్తి దస్సేతుం "**థఞ్ఞం పాయేత్వా**"తిఆది వుత్తం. **జగ్గితో**తి పటిజగ్గితో. **తే**తి మాతాపితరో.

మాతాపితూనం సన్తకం ఖేత్తాదిం అవినాసేత్వా రక్ఖితం తేసం పరమ్పరాయ ఠితియా కారణం హోతీతి "**తం రక్ఖన్తో కులవంసం సణ్ఠపేతి నామా**"తి వుత్తం. **అధమ్మికవంసతో**తి "కులప్పదేసాదినా అత్తనా సదిసం ఏకం పురిసం ఘటేత్వా వా గీవాయం వా హత్థే వా బన్ధమణియం వా హరేతబ్బ"న్తి ఏవం ఆదినా పవత్తఅధమ్మికపవేణితో. **హరేత్వా**తి అపనేత్వా తం గాహం విస్సజ్జాపేత్వా. మాతాపితరో తతో గాహతో వివేచనేనేవ హి ఆయతిం తేసం పరమ్పరాహారికా సియా. **ధమ్మికవంసే**తి హింసాదివిరతియా ధమ్మికే వంసే ధమ్మికాయ పవేణియం. **ఠపేన్తో**తి పతిట్ఠపేన్తో. **సలాకభత్తాదీని అనుపచ్ఛిన్దిత్వా**తి సలాకభత్తదానాదీని అవిచ్ఛిన్దిత్వా.

దాయజ్జం పటిపజ్జామీతి ఏత్థ యస్మా దాయపటిలాభస్స యోగ్యభావేన వత్తమానోయేవ దాయజ్జం పటిపజ్జతి నామ, న ఇతరో, తస్మా తమత్థం దస్సేతుం "**మాతాపితరో**"తిఆది వుత్తం. **దారకే**తి పుత్తే. **వినిచ్ఛయం పత్వా**తి "పుత్తస్స చజవిస్సజ్జన"న్తి ఏవం ఆగతం వినిచ్ఛయం ఆగమ్మ. **దాయజ్జం పటిపజ్జామీతి వుత్త**న్తి "దాయజ్జం పటిపజ్జామీ" తి ఇదం చతుత్థం వత్తనట్ఠానం వుత్తం. **తేస**న్తి మాతాపితూనం. **తతియదివసతో పట్ఠాయా**తి మతదివసతో తతియదివసతో పట్ఠాయ.

పాపతో నివారణం నామ అనాగతవిసయం. సమ్పత్తవత్థుతోపి హి నివారణం వీతిక్కమే అనాగతే ఏవ సియా, న వత్తమానే. నిబ్బత్తితా పన పాపకిరియా గరహణమత్తపటికారాతి ఆహ "**కతమ్పి గరహన్తీ**"తి. **నివేసేన్తీ**తి పతిట్ఠపేన్తి.

వుత్తప్పకారా మాతాపితరో అనవజ్జమేవ సిప్పం సిక్ఖాపేన్తీతి వుత్తం ''**ముద్దాగణనాదిసిప్ప**''న్తి. **రూపాదీహీతి ఆది**-సద్దేన భోగపరివారాదిం సఙ్గణ్హాతి. **అనురూపేనాతి** అనుచ్ఛవికేన.

నిచ్చభూతో సమయో అభిణ్హకరణకాలో. అభిణ్హత్థో హి అయం నిచ్చ-సద్దో "నిచ్చపహంసితో నిచ్చపహట్ఠో"తిఆదీసు వియ. యుత్తపత్తకాలో ఏవ సమయో **కాలసమయో. ''ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయా''**తి ఇమినాస్స నిచ్చమేవ దానే తేసం యుత్తపయుత్తతం దస్సేతి. **సిఖాఠపనం** దారకకాలే. **ఆవాహవివాహం** పుత్తధీతూనం యోబ్బనప్పత్తకాలే.

తం భయం యథా నాగచ్ఛతి, ఏవం పిహితా హోతి "పురత్థిమా దిసా"తి విభత్తిం పరిణామేత్వా యోజనా. యథా పన తం భయం ఆగచ్ఛేయ్య, యథా చ నాగచ్ఛేయ్య, తదుభయం దస్సేతుం ''**సచే హి**''తిఆది వుత్తం. **విప్పటిపన్నా**తి "భతో నే భరిస్సామీ"తిఆదినా ఉత్తసమ్మాపటిపత్తియా అకారణేన చేవ తప్పటిపక్ఖమిచ్ఛాపటిపత్తియా అకరణేన చ విప్పటిపన్నా **పుత్తా అస్సు. ఏతం భయన్తి** ఏతం ''**మాతాపితూనం అప్పతిరూపాతి** విఞ్ఞూనం గరహితబ్బతాభయం, పరవాదభయ''న్తి ఏవమాది **ఆగచ్ఛేయ్య** పుత్తేసు. **పుత్తానం నానురూపాతి** ఏత్థ "పుత్తాన"న్తి పదం ఏతం భయం పుత్తానం ఆగచ్ఛేయ్యాతి ఏవం ఇధాపి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. తాదిసానఞ్హి మాతాపితూనం పుత్తానం ఓవాదానుసాసనియో దాతుం సమత్థకాలతో పట్ఠాయ తా తేసం దాతబ్బా ఏవాతి కత్వా తథా వుత్తం. పుత్తానఞ్హి వసేనాయం దేసనా అనాగతా **సమ్మాపటిపన్నేసు** ఉభోసు అత్తనో, మాతాపితూనఞ్చ వసేన ఉప్పజ్జనకతాయ **సబ్బం భయం న హోతి** సమ్మాపటిపన్నత్తా. ఏవం పటిపన్నత్తా ఏవ **పటిచ్ఛన్నా హోతి** తత్థ కాతబ్బపటిసన్థారస్స సమ్మదేవ కతత్తా. **ఖేమాతి** అనుపద్దవా. యథావుత్తసమ్మాపటిపత్తియా అకరణేన హి ఉప్పజ్జనకఉపద్దవా కరణేన న హోన్తీతి.

"న ఖో తే"తిఆదినా వుత్తో సఙ్గీతిఅనారుళ్హో భగవతా తదా తస్స వుత్తో పరమ్పరాగతో అత్థో వేదితబ్బో. తేనాహ ''**భగవా సిఙ్గాలకం ఏతదవోచా**''తి. **అయఞ్హీతి** ఏత్థ **హి**-సద్దో అవధారణే. తథా హి ''**నో అఞ్ఞా**''తి అఞ్ఞదిసం నివత్తేతి.

౨౬౮. ఆచరియం దూరతోవ దిస్వా ఉట్ఠానవచనేనేవ తస్స పచ్చుగ్గమనాదిసామీచికిరియా అవుత్తసిద్ధాతి తం దస్సేన్తో ''**పచ్చుగ్గమనం కత్వా**''తిఆదిమాహ. **ఉపట్ఠానేనాతి** పయిరుపాసనేన. **తిక్ఖత్తుంఉపట్ఠానగమనేనాతి** పాతో, మజ్ఝన్హికే, సాయన్తి తీసు కాలేసు ఉపట్ఠానత్థం ఉపగమనేన. సిప్పుగ్గహణత్థం పన ఉపగమనం ఉపట్ఠానన్తోగధం పయోజనవసేన గమనభావతోతి ఆహ ''**సిప్పుగ్గహణ...పే.... హోతీ**''తి. సోతుం ఇచ్ఛా **సుస్సూసా,** సా పన ఆచరియే సిక్ఖితబ్బసిక్ఖే చ ఆదరగారవపుబ్బికా ఇచ్ఛితబ్బా "అద్ధా ఇమినా సిప్పేన సిక్ఖితేన ఏవరూపంగుణం పటిలభిస్సామీ"తి. తథాభూతఞ్చ తం సవనం సద్ధాపుబ్బఙ్గమం హోతీతి ఆహ ''**సద్దహిత్వా సవనేనా**''తి. వుత్తమేవత్థం బ్యతిరేకవసేన దస్సేతుం ''**అసద్దహిత్వా... పే.... నాధిగచ్ఛతీ**''తి వుత్తం. తస్మా తస్సత్థో వుత్తపటిపక్ఖనయేన వేదితబ్బో. యం సన్ధాయ "అవసేసఖుద్దకపారిచరియాయా"తి వుత్తం, తం విభజనం అనవసేసతో దస్సేతుం ''**అన్తేవాసికేన హి**''తిఆది వుత్తం. **పచ్చుపట్ఠానాదీనీతి ఆది**-సద్దేన ఆసనపఞ్ఞాపనం బీజనన్తి ఏవమాదిం సఙ్గణ్హాతి. **అన్తేవాసికవత్తన్తి** అన్తేవాసికేన ఆచరియమ్హి సమ్మావత్తితబ్బవత్తం. **సిప్పపటిగ్గహణేనాతి** సిప్పగన్థస్స సక్కచ్చం ఉగ్గహణేన. తస్స హి సుట్ఠు ఉగ్గహణేన తదనుసారేనస్స పయోగోపి సమ్మదేవ ఉగ్గహితో హోతీతి. తేనాహ ''**థోకం గహేత్వా**''తిఆది.

సువినీతం వినేన్తీతి ఇధ ఆచారవినయో అధిప్పేతో. సిప్పస్మిం పన సిక్ఖాపనవినయో "సుగ్గహితం గాహాపేన్తీ"తి ఇమినావ సఙ్గహితోతి వుత్తం ''**ఏవం తే నిసీదితబ్బ**''న్తిఆది. ఆచరియా హి నామ అన్తేవాసికే న దిట్ఠధమ్మికే ఏవ వినేన్తి, అథ

ఖో సమ్పరాయికేపీతి ఆహ ‘‘**పాపమిత్తా వజ్జేతబ్బా**’’తి. సిప్పగన్థస్స ఉగ్గణ్హనం నామ యావదేవ పయోగసమ్పాదనత్థన్తి ఆహ ‘‘**పయోగం దస్సేత్వా గణ్హాపేన్తీ**’’తి. **మిత్తామచ్చేసూతి** అత్తనో మిత్తామచ్చేసు. **పటియాదేన్తీ**తి పరిగ్గహేత్వా నం మమత్తవసేన పటియాదేన్తి. “అయం అమ్హాకం అన్తేవాసికో”తిఆదినా హి అత్తనో పరిగ్గహితదస్సనముఖేన చేవ “బహుస్సుతో”తిఆదినా తస్స గుణపరిగ్గణ్హనముఖే చ తం తేసం పటియాదేన్తి. **సబ్బదిసాసు రక్ఖం కరోన్తి** చాతుద్దిసభావసమ్పాదనేనస్స సబ్బత్థ సుఖజీవిభావసాధనతో. తేనాహ ‘‘**ఉగ్గహితసిప్పో హి**’’తిఆది. సత్తానఞ్హి దువిధా సరీరరక్ఖా అబ్భన్తరపరిస్సయపటిఘాతేన, బాహిరపరిస్సయపటిఘాతేన చ. తత్థ **అబ్భన్తరపరిస్సయో** ఖుప్పిపాసాదిభేదో, సో లాభసిద్ధియా పటిహఞ్ఞతి తాయ తజ్జాపరిహారసంవిధానతో. **బాహిరపరిస్సయో** చోరఅమనుస్సాదిహేతుకో, సో విజ్జాసిద్ధియా పటిహఞ్ఞతి తాయ తజ్జాపరిహారసంవిధానతో. తేన వుత్తం ‘‘**యం యం దిస**’’న్తిఆది.

పుబ్బే ‘‘**ఉగ్గహితసిప్పో హి**’’తిఆదినా సిప్పసిక్ఖాపనేనేవ లాభుప్పత్తియా దిసాసు పరిత్తాణకరణం దస్సితం, ఇదాని “యం వా నో”తిఆదినా తస్స ఉగ్గహితసిప్పస్స నిప్ఫత్తివసేన గుణకిత్తనముఖేన పగ్గణ్హనేనపి లాభుప్పత్తియాతి అయమేతేసం వికప్పానం భేదో. **సేసన్తి** “పటిచ్ఛన్నా హోతీ”తిఆదికం పాళిఆగతం, “ఏవఞ్చ పన వత్వా”తిఆదికం అట్ఠకథాగతఞ్చ. **ఏత్థాతి** ఏతస్మిం దుతియదిసావారే. **పురిమనయేనేవాతి** పుబ్బే పఠమదిసావారే వుత్తనయేనేవ.

౨౬౯. సమ్మాననా నామ సమ్భావనా, సా పన అత్థచరియాలక్ఖణా చ దానలక్ఖణా చ చతుత్థపఞ్చమట్ఠానేహేవ సఙ్గహితాతి పియవచనలక్ఖణం తం దస్సేతుం ‘‘**సమ్భావితకథాకథనేనా**’’తి వుత్తం. విగతమాననా **విమాననా,** న విమాననా **అవిమాననా,** విమాననాయ అకరణం. తేనాహ ‘‘**యథా దాసకమ్మకరాదయో**’’తిఆది. సామికేన హి విమానితానం ఇత్థీనం సబ్బో పరిజనో విమానేతియేవ . **పరిచరన్తో**తి ఇన్ద్రియాని పరిచరన్తో. **తం అతిచరతి నామ** తం అత్తనో గిహినిం అతిమఞ్ఞిత్వా అగణేత్వా వత్తనతో. **ఇస్సరియవోస్సగ్గేనాతి** ఏత్థ యాదిసో ఇస్సరియవోస్సగ్గో గిహినియా అనుచ్ఛవికో, తం దస్సేన్తో ‘‘**భత్తగేహే విస్సట్ఠే**’’తి ఆహ. గేహే ఏవ ఠత్వా విచారేతబ్బమ్పి హి కసివాణిజ్జాదికమ్మం కులిత్థియా భారో న హోతి, సామికస్సేవ భారో, తతో ఆగతసాపతేయ్యం పన తాయ సుగుత్తం కత్వా ఠపేతబ్బం హోతి. ‘‘**సబ్బం ఇస్సరియం విస్సట్ఠం నామ హోతీ**’’తి ఏతా మఞ్ఞన్తీతి అధిప్పాయో. ఇత్థియో నామ పుత్తలాభేన వియ మహగ్ఘవిపులాలఙ్కారలాభేనపి న సన్తుస్సన్తేవాతి తాసం తోసనం అలఙ్కారదానన్తి ఆహ ‘‘**అత్తనో విభవానురూపేనా**’’తి.

కులిత్థియా సంవిహితబ్బకమ్మన్తా నామ ఆహారసమ్పాదనవిచారప్పకారాతి ఆహ ‘‘**యాగుభత్తపచనకాలాదీనీ**’’తిఆది. **సమ్మాననాదీహి** యథారహం పియవచనేహి చేవ భోజనదానాదీహి చ **పహేణకపేసనాదీహి** అఞ్ఞతో, తత్థేవ వా ఉప్పన్నస్స పణ్ణాకారస్స ఛణదివసాదీసు పేసేతబ్బపియభణ్డేహి చ **సఙ్గహితపరిజనా.** గేహసామినియా అన్తోగేహజనో నిచ్చం సఙ్గహితో ఏవాతి వుత్తం ‘‘**ఇధ పరిజనో నామ...పే.... ఞాతిజనో**’’తి. **ఆభతధనన్తి** బాహిరతో అన్తోగేహం పవేసితధనం. గిహినియా నామ పఠమం ఆహారసమ్పాదనే కోసల్లం ఇచ్ఛితబ్బం, తత్థ చ యుత్తపయుత్తతా, తతో సామికస్స ఇత్థిజనాయత్తేసు కిచ్చాకిచ్చేసు, తతో పుత్తానం పరిజనస్స కాతబ్బకిచ్చేసూతి ఆహ ‘‘**యాగుభత్తసమ్పాదనాదీసూ**’’తిఆది. “నిక్కోసజ్జా”తి వత్వా తమేవ నిక్కోసజ్జతం బ్యతిరేకతో, అన్వయతో చ విభావేతుం ‘‘**యథా**’’తిఆది వుత్తం. **ఇధాతి** ఇమస్మిం తతియదిసావారే. **పురిమనయేనేవాతి** పఠమదిసావారే వుత్తనయేనేవ. ఇతి భగవా “పచ్ఛిమా దిసా పుత్తదారా”తి ఉద్దిసిత్వాపి దారవసేనేవ పచ్ఛిమం దిసం విస్సజ్జేసి, న పుత్తవసేన. కస్మా? పుత్తా హి దారకకాలే అత్తనో మాతు అనుగ్గణ్హనేనేవ అనుగ్గహితా హోన్తి అనుకమ్పితా, విఞ్ఞుతం పత్తకాలే పన యథా తేపి తదా అనుగ్గహేతబ్బా, స్వాయం విధి

“పాపా నివారేన్తీ”తిఆదినా పఠమదిసావారే దస్సితో ఏవాతి కిం పున విస్సజ్జనేనాతి. దానాదిసఙ్గహవత్థూసు యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తమేవాతి.

౨౭౦. చత్తారిపి ఠానాని లఙ్ఘిత్వా పఞ్చమమేవ ఠానం వివరితుం “**అవిసంవాదనతాయా**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **యస్స యస్స నామం గణ్హాతీ**తి సహాయో అత్థికభావేన యస్స యస్స వత్థునో నామం కథేతి. **అవిసంవాదేత్వా**తి ఏత్థ దువిధం అవిసంవాదనం వాచాయ, పయోగేన చాతి తం దువిధమ్పి దస్సేతుం “**ఇదమ్పి**”తిఆది వుత్తం. “**దానేనా**”తి చ ఇదం నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం ఇతరసఙ్గహవత్థువసేనపి అవిసంవాదేత్వా సఙ్గణ్హనస్స లబ్భనతో, ఇచ్ఛితబ్బతో చ. అపరా పచ్ఛిమా పజా **అపరపజా,** అపరాపరం ఉప్పన్నా వా పజా **అపరపజా. పటిపూజనా** నామ మమాయనా, సక్కారకిరియా చాతి తదుభయం దస్సేతుం “**కేలాయన్తీ**”తిఆది వుత్తం. **మమాయన్తీ**తి మమత్తం కరోన్తి.

౨౭౧. **యథాబలం కమ్మన్తసంవిధానేనా**తి దాసకమ్మకరానం యథాబలం బలానురూపం తేసం తేసం కమ్మన్తానం సంవిదహనేన విచారణేన, కారాపనేనాతి అత్థో. తేనాహ “**దహరేహీ**”తిఆది. **భత్తవేతనానుప్పదానేనా**తి తస్స తస్స దాసకమ్మకరస్స అనురూపం భత్తస్స, వేతనస్స చ పదానేన . తేనేవాహ “**అయం ఖుద్దకపుత్తో**”తిఆది. **భేసజ్జాదీనీతి ఆది-**సద్దేన సప్పాయాహారవసనట్ఠానాదిం సఙ్గణ్హాతి. సాతభావో ఏవ రసానం **అచ్ఛరియతా**తి ఆహ “**అచ్ఛరియే మధురరసే**”తి. **తేస**న్తి దాసకమ్మకరానం. **వోస్సజ్జనేనా**తి కమ్మకరణతో విస్సజ్జనేన. **వేలం ఞత్వా**తి “పహారావసేసో, ఉపడ్ఢపహారావసేసో వా దివసో”తి వేలం జానిత్వా. యో కోచి మహుస్సవో **ఛణో** నామ. కత్తికుస్సవో, ఫగ్గుణుస్సవోతి ఏవం నక్ఖత్తసల్లక్ఖితో మహుస్సవో **నక్ఖత్తం. పుబ్బుట్ఠాయితా, పచ్ఛానిపాతితా** చ మహాసుదస్సనే వుత్తా ఏవాతి ఇధ అనామట్ఠా.

దిన్నాదాయినోతి పుబ్బపదావధారణవసేన సావధారణవచనన్తి అవధారణేన నివత్తితం దస్సేతుం “**చోరికాయ కిఞ్చి అగ్గహేత్వా**”తి వుత్తం. తేనాహ “**సామికేహి దిన్నస్సేవ ఆదాయినో**”తి. **న మయం కిఞ్చి లభామాతి అనుజ్ఝాయిత్వా**తి పటిసేధద్వయేన తేహి లద్ధబ్బస్స లాభం దస్సేతి. “**కిం ఏతస్స కమ్మేన కతేనాతి అనుజ్ఝాయిత్వా**”తి ఇదం తుట్ఠహదయతాయ కారణదస్సనం పటిపక్ఖదూరీభావతో. **తుట్ఠహదయతాదస్సన**మ్పి కమ్మస్స సుకతకారితాయ కారణదస్సనం. కిత్తి ఏవ వణ్ణో **కిత్తివణ్ణో**, తం కిత్తివణ్ణం గుణకథం హరన్తి, తం తం దిసం ఉపాహరన్తీతి **కిత్తివణ్ణహరా.** తథా తథా కిత్తేతబ్బతో హి **కిత్తి** , గుణో, తేసం వణ్ణనం కథనం **వణ్ణో**. తేనాహ “**గుణకథాహారకా**”తి.

౨౭౨. కారణభూతా మేత్తా ఏతేసం అత్థీతి **మేత్తాని,** కాయకమ్మాదీని. యాని పన తాని యథా యథా చ సమ్భవన్తి, తం దస్సేతుం “**తత్థా**”తిఆది వుత్తం. “**విహారగమన**”న్తిఆదీసు “మేత్తచిత్తం పచ్చుపట్ఠపేత్వా”తి పదం ఆహరిత్వా యోజేతబ్బం. **అనావటద్వారతాయా**తి ఏత్థ **ద్వారం** నామ అలోభజ్ఝాసయతా దానస్స ముఖభావతో. తస్స సతో దేయ్యధమ్మస్స దాతుకామతా **అనావటతా** ఏవఞ్హి ఘరమావసన్తో కులపుత్తో గేహద్వారే పిహితేపి అనావటద్వారో ఏవ, అఞ్ఞథా అపిహితేపి ఘరద్వారే ఆవటద్వారో ఏవాతి. తేన వుత్తం “**తత్థా**”తిఆది. వివరిత్వాపి వసన్తోతి వచనసేసో. **పిదహిత్వాపీ**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. “**సీలవన్తేసూ**”తి ఇదం పటిగ్గాహకతో దక్ఖిణవిసుద్ధిదస్సనత్థం వుత్తం. కరుణాఖేత్తేపి దానేన అనావటద్వారతా ఏవ. “**సన్తఞ్ఞేవా**”తి ఇమినా అసన్తం నత్థివచనం పుచ్ఛితపటివచనం వియ ఇచ్ఛితబ్బం ఏవాతి దస్సేతి విఞ్ఞూనం అత్థికానం చిత్తమద్దవకరణతో. “**పురేభత్తం పరిభుఞ్జితబ్బక**”న్తి ఇదం యావకాలికే ఏవ ఆమిసభావస్స నిరుళ్హతాయ వుత్తం.

''**సబ్బే సత్తా**''తి ఇదం తేసం సమణబ్రాహ్మణానం అజ్ఝాసయసమ్పత్తిదస్సనం పక్ఖపాతాభావదీపనతో, ఓధిసో ఫరణాయపి మేత్తాభావనాయ లబ్భనతో. యాయ కుసలాభివడ్ఢిఆకఙ్ఖాయ తేసం ఉపట్ఠాకానం, తథా సేసం గేహపవిసనం, తం సన్ధాయాహ ''**పవిసన్తాపి కల్యాణేన చేతసా అనుకమ్పన్తి నామా**''తి. **సుతస్స పరియోదాపనం** నామ తస్స యాథావతో అత్థం విభావేత్వా విచికిచ్ఛాతమవిధమనేన విసోధనన్తి ఆహ ''**అత్థం కథేత్వా కఙ్ఖం వినోదేన్తీ**''తి. సవనం నామ ధమ్మస్స యావదేవ సమ్మాపటిపజ్జనాయ అసతి తస్మిం తస్స నిరత్థకభావతో, తస్మా సుతస్స పరియోదాపనం నామ సమ్మాపటిపజ్జాపనన్తి ఆహ ''**తథత్తాయ వా పటిపజ్జాపేన్తీ**''తి.

౨౬౩. **అలమత్తో**తి సమత్థసభావో, సో చ అత్థతో సమత్థో ఏవాతి ''**అగారం అజ్ఝావసనసమత్థో**''తి వుత్తం. **దిసానమస్సనట్ఠానే**తి యథావుత్తదిసానం పచ్చుపట్ఠానసఙ్ఖాతే నమస్సనకారణే. పణ్డితో హుత్వా కుసలో ఛేకో లభతే యసన్తి యోజనా. సణ్హగుణయోగతో **సణ్హో, సణ్హగుణో**తి పనేత్థ సుఖుమనిపుణపఞ్ఞో, ముదువాచోతి దస్సేన్తో ''**సుఖుమ...పే... భణనేన వా**''తి వుత్తం. **దిసానమస్సనట్ఠానేనా**తి యేన ఞాణేన యథావుత్తా ఛ దిసా వుత్తనయేన పటిపజ్జన్తో నమస్సతి నామ, తం ఞాణం దిసానమస్సనట్ఠానం, తేన **పటిభానవా.** తేన హి తంతంకిచ్చయుత్తపత్తవసేన పటిపజ్జన్తో ఇధ "పటిభానవా"తి వుత్తో. **నివాతవుత్తీ**తి పణిపాతసీలో. **అత్థద్ధో**తి న థద్ధో **థమ్భరహితో**తి చిత్తస్స ఉద్ధుమాతలక్ఖణేన థమ్భితభావేన విరహితో. **ఉట్ఠానవీరియసమ్పన్నో**తి కాయికేన వీరియేన సమన్నాగతో. **నిరన్తరకరణవసేనా**తి ఆరద్ధస్స కమ్మస్స సతతకారితావసేన. **ఠానుప్పత్తియా పఞ్ఞాయా**తి తస్మిం తస్మిం అత్థకిచ్చే ఉపట్ఠితే ఠానసో తఙ్ఖణే ఏవ ఉప్పజ్జనకపఞ్ఞాయ.

సఙ్గహకరోతి యథారహం సత్తానం సఙ్గణ్హనకో. **మిత్తకరో**తి మిత్తభావకరో, సో పన అత్థతో మిత్తే పరియేసనకో నామ హోతీతి వుత్తం ''**మిత్తగవేసనో**''తి. యథావుత్తం వదం వచనం జానాతీతి **వదఞ్ఞూ**తి ఆహ ''**పుబ్బకారినా వుత్తవచనం జానాతీ**''తి. ఇదాని తమేవత్థం సఙ్ఖేపేన వుత్తం విత్థారవసేన దస్సేతుం ''**సహాయకస్సా**''తిఆది వుత్తం. పుబ్బే యథాపవత్తాయ వాచాయ జాననే వదఞ్ఞుతం దస్సేత్వా ఇదాని ఆకారసల్లక్ఖణేన అప్పవత్తాయ వాచాయ జాననేపి వదఞ్ఞుతం దస్సేతుం ''**అపిచా**''తిఆది వుత్తం. ''**యేన యేన వా పనా**''తిఆదినా వచనీయత్థతం **వదఞ్ఞూ**-సద్దస్స దస్సేతి. **నేతా**తి యథాధిప్పేతమత్థం పచ్చక్ఖతో పాపేతా. తేనాహ ''**తం తమత్థం దస్సేన్తో పఞ్ఞాయ నేతా**''తి. నేతి తం తమత్థన్తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **పునప్పునం నేతీ**తి అను అను నేతి, తం తమత్థన్తి ఆనేత్వా యోజనా.

తస్మిం తస్మిన్తి తస్మిం తస్మిం దానాదీహి సఙ్గహేహి సఙ్గహేతబ్బే **పుగ్గలే. ఆణియా**తి అక్ఖసీసగతాయ ఆణియా. **యాయతో**తి గచ్ఛతో. **పుత్తకారణా**తి పుత్తనిమిత్తం. పుత్తహేతుకఙ్హి పుత్తేన కత్తబ్బం మానం వా పూజం వా.

ఉపయోగవచనేతి ఉపయోగత్థే. వుచ్చతీతి **వచనం,** అత్థో. ఉపయోగవచనే వా వత్తబ్బే. **పచ్చత్తన్తి** పచ్చత్తవచనం. **సమ్మా పేక్ఖన్తీ**తి సమ్మదేవ కాతబ్బే పేక్ఖన్తి. **పసంసనీయా**తి పసంసితబ్బా. **భవన్తి** ఏతే సఙ్గహేతబ్బే తత్థ పుగ్గలే యథారహం పవత్తేన్తాతి అధిప్పాయో.

౨౬౪. ''**ఇతి భగవా**''తిఆది నిగమనం. **యా దిసా**తి యా మాతాపితుఆదిలక్ఖణా పురత్థిమాదిదిసా. **నమస్సా**తి నమస్సేయ్యాసీతి అత్థో "యథా కథం పనా"తిఆదికాయ గహపతిపుత్తస్స పుచ్ఛాయ వసేన దేసనాయ ఆరద్ధత్తా ''**పుచ్ఛాయ ఠత్వా**''తి వుత్తం. **అకథితం నత్థి** గిహీహి కత్తబ్బకమ్మే అప్పమాదపటిపత్తియా అనవసేసతో కథితత్తా. మాతాపితుఆదీసు హి

తేహి చ పటిపజ్జితబ్బపటిపత్తియా నిరవసేసతో కథనేనేవ రాజాదీసుపి పటిపజ్జితబ్బవిధి అత్థతో కథితో ఏవ హోతీతి. గిహినో వినీయన్తి, వినయం ఉపేన్తి ఏతేనాతి **గిహివినయో. యథానుసిట్ఠ**న్తి యథా ఇధ సత్థారా అనుసిట్ఠం గిహిచారిత్తం , తథా తేన పకారేన తం అవిరాధేత్వా. **పటిపజ్జమానస్స వుద్ధియేవ పాటికఙ్ఖా**తి దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి వుద్ధియేవ ఇచ్ఛితబ్బా అవస్సమ్భావినీతి.

సిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౯. ఆటానాటియసుత్తవణ్ణనా

పఠమభాణవారవణ్ణనా

౨౭౫. "చతుద్దిసం రక్ఖం ఠపేత్వా"తి ఇదం ద్వీసు ఠానేసు చతూసు దిసాసు ఠపితం రక్ఖం సన్ధాయ వుత్తన్తి తదుభయం దస్సేతుం **''అసురసేనాయా''**తిఆది వుత్తం. అత్తనో హి అధికారే, అత్తనో రక్ఖాయ చ అప్పమజ్జనేన తేసం ఇదం ద్వీసు ఠానేసు చతూసు దిసాసు ఆరక్ఖట్ఠపనం. యఞ్హి తం అసురసేనాయ పటిసేధనత్థం దేవపురే చతూసు దిసాసు సక్కస్స దేవానమిన్దస్స ఆరక్ఖట్ఠపనం, తం అత్తనో **అధికారే అప్పమజ్జనం.** యం పన నేసం భగవతో సన్తికం ఉపసఙ్కమనే చతూసు దిసాసు ఆరక్ఖట్ఠపనం, తం అత్తనో కతా **రక్ఖాయ అప్పమజ్జనం.** తేన వుత్తం **''అసురసేనాయ నివారణత్థ''**న్తిఆది. పాళియం **చతుద్దిస**న్తి భుమ్మత్థే ఉపయోగవచనన్తి భుమ్మవసేన తదత్థం దస్సేన్తో **''చతూసు దిసాసూ''**తి ఆహ. **ఆరక్ఖం ఠపేత్వాతి** వేస్సవణాదయో చత్తారో మహారాజానో అత్తనా అత్తనా రక్ఖితబ్బదిసాసు ఆరక్ఖం ఠపేత్వా గుత్తిం సమ్మదేవ విదహిత్వా. **బలగుమ్బం ఠపేత్వాతి** యక్ఖసేనాదిసేనాబలసమూహం ఠపేత్వా. **ఓవరణం ఠపేత్వాతి** పటిపక్ఖనిసేధనసమత్థం ఆవరణం ఠపేత్వా. ఇతి తీహి పదేహి యథాక్కమం పచ్చేకం దేవనగరద్వారస్స అన్తో, ద్వారసమీపే, ద్వారతో బహి, దిసారక్ఖావసనోతి తివిధాయ రక్ఖాయ ఠపితభావో వా దీపితో. తేనాహ **''ఏవం సక్కస్స...పే.... కత్వా''**తి. **సత్థ బుద్ధే ఆరబ్భాతి** ఏత్థ సత్తేవ బుద్ధే ఆరబ్భ పరిబన్ధనకారణం **మహాపదానటీకాయం** (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౨.౧౨) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **ధమ్మ ఆణ**న్తి ధమ్మమయం ఆణం, సత్థు ధమ్మచక్కన్తి అత్థో. "పరిసతో బాహిరభావో, అసమ్బోగో"తి ఏవమాదిం **ఇదఞ్చిదఞ్చ** వివజ్జనకరణం **కరిస్సామాతి. సావన**న్తి చతున్నమ్పి పరిసానం తిక్ఖత్తుం పరివారేన అనుసావనం, యథా సక్కో దేవానమిన్దో అసురసేనాయ నివారణత్థం చతూసు దిసాసు ఆరక్ఖం ఠపాపేతి, ఏవం మహారాజానోపి తాదిసే కిచ్చవిసేసే అత్తనో ఆరక్ఖం ఠపేన్తి. ఇమేసమ్పి హి తతో సాసఙ్కం సప్పటిభయన్తి. తేన వుత్తం **''అత్తనోపీ''**తిఆది.

అభిక్కన్తాతి అతిక్కన్తా, విగతాతి అత్థోతి ఆహ **''ఖయే దిస్సతీ''**తి. తేనేవ హి "నిక్ఖన్తో పఠమో యామో"తి అనన్తరం వుత్తం. **అభిక్కన్తతరోతి** అతివియ కన్తతరో. తాదిసో చ సున్దరో భద్దకో నామ హోతీతి ఆహ **''సున్దరే దిస్సతీ''**తి.

కోతి దేవనాగయక్ఖగన్ధబ్బాదీసు కో కతమో. **మేతి** మమ. **పాదానీతి** పాదే. **ఇద్ధియాతి** ఇమాయ ఏవరూపాయ దేవిద్ధియా. **''యససా''**తి ఇమినా ఏదిసేన పరివారేన, పరిచ్ఛేదేన చ. **జల**న్తి విజ్జోతమానో. **అభిక్కన్తేనాతి** అతివియ కన్తేన కమనీయేన అభిరూపేన. **వణ్ణేనాతి** సరీరవణ్ణనిభాయ. **సబ్బా ఓభాసయం దిసాతి** దసపి దిసా పభాసేన్తో చన్దో వియ, సూరియో వియ చ ఏకోభాసం ఏకాలోకం కరోన్తోతి గాథాయ అత్థో. **అభిరూపేతి** ఉళారరూపే సమ్పన్నరూపే. **అబ్భనుమోదనేతి** సమ్పహంసనే. **ఇధ పనాతి** "అభిక్కన్తాయ రత్తియా"తి ఏతస్మిం పదే. **తేనాతి** ఖయపరియాయత్తా.

రూపాయతనాదీసూతి ఆది-సద్దేన అక్ఖరాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. **సువణ్ణవణ్ణోతి** సువణ్ణచ్ఛవీతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ **''ఛవియ''**న్తి. తథా హి వుత్తం "కఞ్చనసన్నిభత్తచో"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౩౫; ౩.౨౦౦, ౨౧౮; మ॰ ని॰ ౨.౩౮౬) **సఞ్ఞాణ్హాతి** సఙ్గన్థితా. **వణ్ణాతి** గుణవణ్ణనాతి ఆహ **''థుతియ''**న్తి, థోమనాయన్తి అత్థో. **కులవగ్గేతి** ఖత్తియాదికులకోట్ఠాసే. తత్థ "అచ్ఛో విప్పసన్నో"తిఆదినా వణ్ణితబ్బట్ఠేన **వణ్ణో,** ఛవి. వణ్ణనట్ఠేన **వణ్ణో,** థుతి. అభిత్థవనట్ఠేన **వణ్ణో,** థుతి, అఞ్ఞమఞ్ఞం అసఙ్కరతో వణ్ణితబ్బతో ఠపేతబ్బతో **వణ్ణో,** ఖత్తియాదికులవగ్గో. వణ్ణీయతి ఞాపీయతి ఏతేనాతి **వణ్ణో,** ఞాపకం కారణం. వణ్ణనతో

ధూలరస్సాదిభావేన ఉపట్ఠానతో **వణ్ణో**, సణ్ఠానం. "మహన్తం ఖుద్దకం, మజ్ఝిమ"న్తి వణ్ణేతబ్బతో పమాణేతబ్బతో **వణ్ణో**, పమాణం. వణ్ణీయతి చక్ఖునా వివరీయతీతి **వణ్ణో**, రూపాయతనన్తి ఏవం తస్మిం తస్మిం అత్థే **వణ్ణ**-సద్దస్స పవత్తి వేదితబ్బా. **సోతి** వణ్ణసద్దో. **ఛవియం దట్ఠబ్బో** రూపాయతనే గయ్హమానస్స ఛవిముఖేనేవ గహేతబ్బతో. "ఛవిగతా పన వణ్ణధాతు ఏవ సువణ్ణవణ్ణోతి ఏత్థ వణ్ణగ్గహణేన గహితా"తి అపరే.

కేవలపరిపుణ్ణన్తి ఏకదేసమ్పి అసేసేత్వా నిరవసేసతోవ పరిపుణ్ణన్తి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ **''అనవసేసతా అత్థో''**తి. **కేవలకప్పాతి** **కప్ప**-సద్దో నిపాతో పదపూరణమత్తం, కేవలం ఇచ్చేవ అత్థో . **కేవల**-సద్దో బహులవాచీతి ఆహ **''యేభుయ్యతా అత్థో''**తి. కేచి పన "ఈసకం అసమత్తా కేవలకప్పా"తి వదన్తి. ఏవం సతి అనవసేసత్థో ఏవ కేవల-సద్దత్థో సియా, అనత్థన్తరేన పన కప్ప-సద్దేన పదవడ్ఢనం కతం కేవలమేవ కేవలకప్పన్తి. అథ వా కప్పనీయతా, పఞ్ఞాపేతబ్బతా కేవలకప్పా. **అబ్యామిస్సతా** విజాతియేన అసఙ్కరా సుద్ధతా. **అనతిరేకతా** తంపరమతా విసేసాభావో. **కేవలకప్ప**న్తి కేవలం దళ్హం కత్వాతి అత్థో. **కేవలం** వుచ్చతి నిబ్బానం సబ్బసఙ్ఖతవివిత్తత్తా. తం ఏతస్స అధిగతం అత్థీతి **కేవలీ**, సచ్ఛికతనిరోధో ఖీణాసవో.

కప్ప-సద్దో పనాయం స-ఉపసగ్గో, అనుపసగ్గో చాతి అధిప్పాయేన ఓకప్పనియపదే లబ్భమానం కప్పనియసద్దమత్తం నిదస్సేతి, అఞ్ఞథా కప్ప-సద్దస్స అత్థుద్ధారే ఓకప్పనియపదం అనిదస్సనమేవ సియా. **సమణకప్పేహీ**తి వినయక్కమసిద్ధేహి సమణవోహారేహి. **నిచ్చకప్ప**న్తి నిచ్చకాలం. **పఞ్ఞత్తీ**తి నామపఞ్ఞత్తం తస్స ఆయస్మతో, యదిదం కప్పోతి. **కప్పితకేసమస్సూ**తి కత్తరియా ఛేదితకేసమస్సు. **ద్వఙ్గులకప్పో**తి మజ్ఝన్హికవేలాయ వీతిక్కన్తాయ ద్వఙ్గులతావికప్పో. **లేసో**తి అపదేసో. అనవసేసం ఫరితుం సమత్థస్స ఓభాసస్స కేనచి కారణేన ఏకదేసఫరణమ్పి సియా, అయం పన సబ్బసోవ ఫరీతి దస్సేతుం సమన్తత్థో కప్ప-సద్దో గహితోతి ఆహ **''అనవసేసం సమన్తతో''**తి.

యస్మా దేవతానం సరీరప్పభా ద్వాదసయోజనమత్తం ఠానం, తతో భియ్యోపి ఫరిత్వా తిట్ఠతి, తథా వత్థాభరణాదీహి సముట్ఠితా పభా, తస్మా వుత్తం **''చన్దిమా వియ, సూరియో వియ చ ఏకోభాసం ఏకం పజ్జోతం కరిత్వా''**తి. కస్మా ఏతే మహారాజానో భగవతో సన్తికే నిసీదింసు? నను యేభుయ్యేన దేవతా భగవతో సన్తికం ఉపగతా ఠత్వావ కథేతబ్బం కథేత్వా గచ్ఛన్తీతి? సచ్చమేతం, ఇధ పన నిసీదనే కారణం అత్థి, తం దస్సేతుం **''దేవతాన''**న్తిఆది వుత్తం. "ఇదం పరిత్తం నామ సత్థుబుద్ధపటిసంయుత్తం గరు, తస్మా న అమ్హేహి ఠత్వా గహేతబ్బ"న్తి చిన్తేత్వా **పరిత్తగారవవసేన నిసీదింసు**.

౨౭౮. కస్మా పనేత్థ వేస్సవణో ఏవ కథేసి, న ఇతరేసు యో కోచీతి? తత్థ కారణం దస్సేతుం **''కిఞ్చాపీ''**తిఆది వుత్తం. **విస్సాసికో** అభిణ్హం ఉపసఙ్కమనేన. **బ్యత్తో**తి విసారదో, తఞ్చస్స వేయ్యత్తియం సుట్ఠు సిక్ఖితభావేనాతి ఆహ **''సుసిక్ఖితో''**తి. మనుస్సేసు వియ హి దేవేసుపి కోచిదేవ పురిమజాతిపరిచయేన సుసిక్ఖితో హోతి, తత్రాపి కోచిదేవ యథాధిప్పేతమత్థం వత్తుం సమత్థో పరిపుణ్ణపదబ్యఞ్జనాయ పోరియా వాచాయ సమన్నాగతో. "మహేసక్ఖా"తి ఇమస్స అత్థవచనం "అనుభావసమ్పన్నా"తి, **మహేసక్ఖా**తి వా మహాపరివారాతి అత్థో. పాణాతిపాతే ఆదీనవదస్సనేనేవ తం విపరియాయతో తతో వేరమణియం ఆనిసంసో పాకటో హోతీతి **''ఆదీనవం దస్సేత్వా''** ఇచ్చేవ వుత్తం. **తేసు సేనాసనేసూ**తి యాని "అరఞ్ఞవనపత్థానీ"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౩౪-౪౨) వుత్తాని భిక్ఖూనం వసనట్ఠానభూతాని అరఞ్ఞాయతనాని, తేసు భిక్ఖూహి సయితబ్బతో, ఆసితబ్బతో చ సేనాసనసఞ్ఞితేసు. **నిబద్ధవాసినో**తి రుక్ఖపబ్బతపటిబద్ధేసు విమానేసు నిచ్చవాసితాయ నిబద్ధవాసినో. **బద్ధత్తా**తి గాథాభావేన గన్థితత్తా సమ్బన్ధితత్తా.

“ఉగ్గణ్హాతు భన్తే భగవా”తి అత్తనా వుచ్చమానం పరిత్తం భగవన్తం ఉగ్గణ్హాపేతుకామో వేస్సవణో అవోచాతి అధిప్పాయేన చోదకో ‘‘**కిం పన భగవతో అప్పచ్చక్ఖధమ్మో నామ అత్థీ**’’తి చోదేసి. ఆచరియో సబ్బత్థ అప్పటిహతఞాణచారస్స భగవతో న కిఞ్చి అప్పచ్చక్ఖన్తి దస్సేన్తో “నత్థీ”తి వత్వా “ఉగ్గణ్హాతు భన్తే భగవా”తి వదతో వేస్సవణస్స అధిప్పాయం వివరన్తో ‘‘**ఓకాసకరణత్థ**’’న్తిఆదిమాహ. యథా హి పఞ్చసిఖో గన్ధబ్బదేవపుత్తో దేవానం తావతింసానం, బ్రహ్మునో చ సనఙ్కుమారస్స సమ్ముఖా అత్తనో యథాసుతం ధమ్మం భగవతో సన్తికం ఉపగన్త్వా పవేదేతి, ఏవమయమ్పి మహారాజా ఇతరేహి సద్ధిం ఆటానాటనగరే గాథావసేన బన్ధితం పరిత్తం భగవతో పవేదేతుం **ఓకాసం కారేన్తో** “ఉగ్గణ్హాతు భన్తే భగవా”తి **ఆహ,** న నం తస్స పరియాపుణనే నియోజేన్తో. తస్మా **ఉగ్గణ్హాతూ**తి యథిదం పరిత్తం మయా పవేదితమత్తమేవ హుత్వా చతున్నం పరిసానం చిరకాలం హితావహం హోతి, ఏవం ఉద్ధం ఆరక్ఖాయ గణ్హాతు, సమ్పటిచ్ఛతూతి అత్థో. **సత్థు కథితే**తి సత్థు ఆరోచితే, చతున్నం పరిసానం సత్థు కథనే వాతి అత్థో. **సుఖవిహారాయా**తి యక్ఖాదీహి అవిహింసాయ లద్ధబ్బసుఖవిహారాయ.

౨౭౭. సత్తపి బుద్ధా చక్ఖుమన్తో పఞ్చహి చక్ఖూహి చక్ఖుమభావే విసేసాభావతో. **తస్మా**తి యస్మా చక్ఖుమభావో వియ సబ్బభూతానుకమ్పితాదయో సబ్బేపి విసేసా సత్తన్నమ్పి బుద్ధానం సాధారణా, తస్మా, గుణనేమిత్తకానేవ వా యస్మా బుద్ధానం నామాని నామ, న లిఙ్గికావత్థికయాదిచ్చకాని, తస్మా బుద్ధానం గుణవిసేసదీపనాని “చక్ఖుమన్తస్సా”తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౩.౨౭౭) వుత్తాని **ఏతాని ఏకేకస్స సత్త సత్త నామాని హోన్తి.** తేసం నామానం సాధారణభావం అత్థవసేన యోజేతబ్బాతి దస్సేతుం ‘‘**సబ్బేపీ**’’తిఆది వుత్తం. **సబ్బభూతానుకమ్పినో**తి అనఞ్ఞసాధారణమహాకరుణాయ సబ్బసత్తానం అనుకమ్పికా. **న్హాతకిలేసత్తా**తి అట్ఠఙ్గికేన అరియమగ్గజలేన సపరసన్తానేసు నిరవసేసతో ధోతకిలేసమలత్తా. **మారసేనాపమద్దినో**తి సపరివారే పఞ్చపి మారే పమద్దితవన్తో. **వుసితవన్తో**తి మగ్గబ్రహ్మచరియవాసం, దసవిధం అరియవాసఞ్చ వుసితవన్తో. వుసితవన్తతాయ ఏవ బాహితపాపతా వుత్తా హోతీతి “బ్రాహ్మణస్సా”తి పదం అనామట్ఠం. **విముత్తా**తి అనఞ్ఞసాధారణానం పఞ్చన్నమ్పి విముత్తీనం వసేన నిరవసేసతో ముత్తా. **అఙ్గతో**తి సరీరఙ్గతో, ఞాణఙ్గతో చ, ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణ- (దీ॰ ని॰ ౨.౩౩; ౩.౨౦౦; మ॰ ని॰ ౨.౩౮౫) అసీతిఅనుబ్యఞ్జనేహి నిక్ఖమనప్పభా, బ్యామప్పభా, కేతుమాలాఉణ్హీసప్పభా చ సరీరఙ్గతో నిక్ఖమనకరస్మియో, యమకమహాపాటిహారియాదీసు ఉప్పజ్జనకప్పభా ఞాణఙ్గతో నిక్ఖమనకరస్మియో. **న ఏతానేవ** “చక్ఖుమా”తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౩.౨౭౭) వుత్తాని **సత్త నామాని,** అథ ఖో అఞ్ఞానిపి బహూని అపరిమితాని నామాని. కథన్తి ఆహ ‘‘**అసఙ్ఖ్యేయ్యాని నామాని సగుణేన మహేసినోతి వుత్త**’’న్తి (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౧౩౧౩; ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౫౩; పటి॰ అట్ఠ॰ ౭౬). కేన వుత్తం? ధమ్మసేనాపతినా.

యది ఏవం కస్మా వేస్సవణో ఏతానేవ గణ్హాతీతి ఆహ ‘‘**అత్తనో పాకటనామవసేనా**’’తి. **ఖీణాసవా జనా**తి **అధిప్పేతా.** తే హి కమ్మకిలేసేహి జాతాపి ఏవం న పున జాయిస్సన్తీతి ఇమినా అత్థేన **జనా.** యథాహ “యో చ కాలఘసో భూతో”తి (జా॰ ౧.౨.౧౯౦) **దేసనాసీసమత్త**న్తి నిదస్సనమత్తన్తి అత్థో, అవయవేన వా సముదాయుపలక్ఖణమేతం. సతి చ పిసుణవాచప్పహానే ఫరుసవాచా పహీనావ హోతి, పగేవ చ ముసావాదోతి ‘‘**అపిసుణా**’’ ఇచ్చేవ వుత్తా. **మహత్తా**తి మహా అత్తా సభావో ఏతేసన్తి మహత్తా. తేనాహ ‘‘**మహన్తభావం పత్తా**’’తి. **మహన్తా**తి వా మహా అన్తా, పరినిబ్బానపరియోసానాతి వుత్తం హోతి. మహన్తేహి వా సీలాదీహి సమన్నాగతా. అయం తావ అట్ఠకథాయం ఆగతనయేన అత్థో. ఇతరేసం పన మతేన బుద్ధాదీహి అరియేహి మహనీయతో పూజనీయతో **మహం** నామ నిబ్బానం, మహమన్తో ఏతేసన్తి **మహన్తా,** నిబ్బానదిట్ఠాతి అత్థో. **నిస్సారదా**తి సారజ్జరహితా, నిబ్భయాతి అత్థో. తేనాహ ‘‘**విగతలోమహంసా**’’తి.

హితన్తి హితచిత్తం, సత్తానం హితేసీతి అత్థో. **యథాభూతం విపస్సిసున్తి** పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధేసు సముదయాదితో యాథావతో వివిధేనాకారేన పస్సింసు. “యే చాపీ”తి పుబ్బే పచ్చత్తబహువచనేన అనియమతో వుత్తే **తేసమ్పీతి** అత్థం సమ్పదానబహువచనవసేన నియమేత్వా “నమత్థూ”తి చ పదం ఆనేత్వా యోజేతి యం తం-సద్దానం అబ్యభిచారితసమ్బన్ధభావతో. విపస్సింసు నమస్సన్తీతి వా యోజనా. **పఠమగాథాయాతి** “యే చాపి నిబ్బుతా లోకే”తి ఏవం వుత్తగాథాయ. **దుతియగాథాయాతి** తదనన్తరగాథాయ. తత్థ **దేసనాముఖమత్తన్తి** ఇతరేసమ్పి బుద్ధానం నామగ్గహణే పత్తే ఇమస్సేవ భగవతో నామగ్గహణం తథా దేసనాయ ముఖమత్తం, తస్మా తేపి అత్థతో గహితా ఏవాతి అధిప్పాయో. తేనాహ **‘‘అయమ్పి హీ’’**తిఆది. తత్థ **అయన్తి** అయం గాథా. పురిమయోజనాయం తస్సాతి విసేసితబ్బతాయ అభావతో “యన్తి నిపాతమత్త”న్తి వుత్తం, ఇధ పన “తస్స నమత్థూ”తి ఏవం సమ్బన్ధస్స చ ఇచ్ఛితత్తా “య”న్తి నామపదం ఉపయోగేకవచనన్తి దస్సేన్తో **‘‘యం నమస్సన్తి గోతమ’’**న్తి ఆహ.

౨౨౮. “యతో ఉగ్గచ్ఛతి సూరియో”తిఆదికం కస్మా ఆరద్ధం? యం యే యక్ఖాదయో సత్థు ధమ్మఆణం, అత్తనో చ రాజాణం నాదియన్తి, తేసం “ఇదఞ్చిదఞ్చ నిగ్గహం కరిస్సామా”తి సావనం కాతుకామా తత్థ తత్థ ద్విసహస్సపరిత్తదీపపరివారేసు చతూసు మహాదీపేసు అత్తనో ఆణాయ వత్తానం అత్తనో పుత్తానం, అట్ఠవీసతియా యక్ఖసేనాపతిఆదీనఞ్చ సత్థరి పసాదగారవబహుమానఞ్చ పవేదేత్వా నిగ్గహారహానం సన్తజ్జనత్థం ఆరద్ధం. తత్థ “యతో ఉగ్గచ్ఛతీ”తిఆదీసు **‘‘యతో ఠానతో ఉదేతీ’’**తి వుచ్చతి, కుతో పన ఠానతో ఉదేతీతి వుచ్చతి? పుబ్బవిదేహవాసీనం తావ మజ్ఝన్హికట్ఠానే ఠితో జమ్బుదీపవాసీనం ఉదేతీతి వుచ్చతి, ఉత్తరకురుకానం పన ఓగ్గచ్ఛతీతి ఇమినా నయేన సేసదీపేసుపి సూరియస్స ఉగ్గచ్ఛనోగ్గచ్ఛనపరియాయో వేదితబ్బో. అయఞ్చ అత్థో హేట్ఠా **అగ్గఞ్ఞసుత్తవణ్ణనాయం** (దీ. ని. అట్ఠ. ౩.౧౨౧) పకాసితో ఏవ. **అదితియా పుత్తో**తి లోకసముదాచారవసేన వుత్తం. లోకియా హి దేవే అదితియా పుత్తా, అసురే అతిథియా పుత్తాతి వదన్తి. ఆదిప్పనతో పన **ఆదిచ్చో**, ఏకప్పహారేనేవ తీసు దీపేసు ఆలోకవిదంసనేన సముజ్జలనతోతి అత్థో. **మణ్డలీతి** ఏత్థ **ఈ**-కారో భుసత్థోతి ఆహ **‘‘మహన్తం మణ్డలం అస్సాతి మణ్డలీ’’**తి. మహన్తం హిస్స విమానమణ్డలం పణ్ణాసయోజనాయామవిత్థారతో. **‘‘సంవరీపి నిరుజ్ఝతీ’’**తి ఇమినావ దివసోపి జాయతీతి అయమ్పి అత్థో వుత్తోతి వేదితబ్బో. **రత్తి అన్తరధాయతీ**తి సినేరుపచ్ఛాయాలక్ఖణస్స అన్ధకారస్స విగచ్ఛనతో.

ఉదకరహదోతి జలధి. **‘‘తస్మిం ఠానే’’**తి ఇదం పురత్థిమసముద్దస్స ఉపరిభాగేన సూరియస్స గమనం సన్ధాయ వుత్తం. తథా హి జమ్బుదీపే ఠితానం పురత్థిమసముద్దతో సూరియో ఉగ్గచ్ఛన్తో వియ ఉపట్ఠాతి. తేనాహ **‘‘యతో ఉగ్గచ్ఛతి సూరియో’’**తి. సముద్దనట్ఠేన అత్తని పతితస్స సమ్మదేవ, సబ్బసో చ ఉన్దనట్ఠేన కిలేదనట్ఠేన **సముద్దో.** సముద్దో హి కిలేదనట్ఠో రహదో. **సారితోదకో**తి అనేకాని యోజనసహస్సాని విత్థిణ్ణోదకో, సరితా నదియో ఉదకే ఏతస్సాతి వా **సరితోదకో.**

సినేరుపబ్బతరాజా చక్కవాళస్స వేమజ్ఝే ఠితో, తం పధానం కత్వా వత్తబ్బన్తి అధిప్పాయేన “ఇతోతి సినేరుతో”తి వత్వా తథా పన దిసావవత్థానం అనవట్ఠితన్తి **‘‘తేసం నిసిన్నట్ఠానతో వా’’**తి వుత్తం. **తేసన్తి** చతున్నం మహారాజానం. **నిసిన్నట్ఠానం** ఆటానాటనగరం. తత్థ హి నిసిన్నా తే ఇమం పరిత్తం బన్ధింసు. **తేసం నిసిన్నట్ఠానతో**తి వా సత్థు సన్తికే తేసం నిసిన్నట్ఠానతో. ఉభయథాపి సూరియస్స ఉదయట్ఠానా పురత్థిమా దిసా నామ హోతి. పురిమపక్ఖంయేవేత్థ వణ్ణేన్తి. తేన వుత్తం “ఇతో సా పురిమా దిసా”తి. సూరియో, పన చన్దనక్ఖత్తాదయో చ సినేరుం దక్ఖిణతో, చక్కవాళపబ్బతఞ్చ వామతో కత్వా పరివత్తేన్తి. యత్థ చ నేసం ఉగ్గమనం పఞ్ఞాయతి, సా పురత్థిమా దిసా. యత్థ ఓక్కమనం పఞ్ఞాయతి, సా పచ్ఛిమా దిసా. దక్ఖిణపస్సే

ఉత్తరా దిసా, వామపస్సే దక్ఖిణా దిసాతి చతుమహాదీపవాసీనం పచ్చేకం సినేరు ఉత్తరాదిసాయమేవ, తస్మా అనవట్ఠితా దిసావవత్థాతి ఆహ "ఇతి నం ఆచిక్ఖతి జనో"తి. **యం దిసన్తి** యం పురత్థిమదిసం **యసస్సీతి** మహాపరివారో. కోటిసతసహస్సపరిమాణా హి దేవతా అభిణ్హం పరివారేన్తి. చన్దనాగరుక్ఖాదీసు ఓసధితిణవనప్పతిసుగన్ధానం అబ్బనతో, తేహి దిత్తభావూపగమనతో "గన్ధబ్బా"తి లద్ధనామానం చాతుమహారాజికదేవానం అధిపతి భావతో. **మే సుతన్తి** ఏత్థ **మేతి** నిపాతమత్తం. **సుతన్తి** విస్సుతన్తి అత్థో. అయఞ్హేత్థ యోజనా – తస్స ధతరట్ఠమహారాజస్స పుత్తాపి బహవో. కిత్తకా? అసీతి, దస ఏకో చ. ఏకనామా. కథం? ఇన్దనామా. "మహప్ఫలా"తి చ సుతం విస్సుతమేతం లోకేతి.

ఆదిచ్చో గోతమగోత్తో, భగవాపి గోతమగోత్తో, ఆదిచ్చేన సమానగోత్తతాయ ఆదిచ్చో బన్ధు ఏతస్సాతిపి ఆదిచ్చబన్ధు, ఆదిచ్చస్స వా బన్ధూతి ఆదిచ్చబన్ధు, తం **ఆదిచ్చబన్ధునం. అనవజ్జేనాతి** అవజ్జపటిపక్ఖేన బ్రహ్మావిహారేన. **సమేక్ఖసి** ఓధిసో, అనోధిసో చ ఫరణేన ఓలోకేసిఆసయానుసయచరియాధిముత్తిఆదివిభాగావబోధవసేన. **వత్వా వన్దన్తీతి** "లోకస్స అనుకమ్పకో"తి కిత్తేత్వా వన్దన్తి. **సుతం నేతన్తి** సుతం ననూతి ఏతస్మిం అత్థే **ను**-సద్దో. అట్ఠకథాయం పన నోకారోయన్తి అధిప్పాయేన **అమ్హేహీతి** అత్థో వుత్తో. **ఏతన్తి** ఏతం తథా పరికిత్తేత్వా అమనుస్సానం దేవతానం వన్దనం. **వదన్తి** ధతరట్ఠమహారాజస్స పుత్తా.

౨౮౯. **యేన పేతా పవుచ్చన్తీతి** ఏత్థ వచనసేసేన అత్థో వేదితబ్బో, న యథారుతవసేనేవాతి దస్సేన్తో "**యేన దిసాభాగేన నీహరీయన్తూతి వుచ్చన్తీ**"తి ఆహ. **డయ్హన్తు వాతి** పేతే సన్ధాయ వదతి. **ఛిజ్జన్తు వా** హత్థపాదాదికే పిసుణా పిట్ఠిమంసికా. **హఞ్ఞన్తు** పాణాతిపాతినోతిఆదికా. **పవుచ్చన్తీతి** వా సముచ్చన్తి, "అలం తేస"న్తి సమాచినీయన్తీతి అత్థో. ఏవఞ్హి వచనసేసేన వినా ఏవ అత్థో సిద్ధో హోతి. **రహస్సఙ్గన్తి** బీజం సన్ధాయ వదతి.

౨౯౦. **యస్మిం దిసాభాగే సూరియో అత్థం గచ్ఛతీతి** ఏత్థ "యతో రానతో ఉదేతీ"తి ఏత్థ వుత్తనయానుసారేన అత్థో వేదితబ్బో.

౨౯౧. యేన దిసాభాగేన ఉత్తరకురు రమ్మో అవట్ఠితో, ఇతో సా ఉత్తరా దిసాతి యోజనా . **మహానేరూతి** మహన్తో, మహనీయో చ నేరుసఙ్ఖాతో పబ్బతో. తేనాహ "**మహాసినేరు పబ్బతరాజా**"తి. **రజతమయం.** తథా హి తస్స పభాయ అజ్ఝోత్థతం తస్సం దిసాయం సముద్దోదకం ఖీరం వియ పఞ్ఞాయతి. **మణిమయన్తి** ఇన్దనీలమయం. తథా హి దక్ఖిణదిసాయ సముద్దోదకం యేభుయ్యేన నీలవణ్ణం హుత్వా పఞ్ఞాయతి, తథా ఆకాసం. **మనుస్సా జాయన్తి.** కథం జాయన్తి? అమమా అపరిగ్గహాతి యోజనా. **మమత్తవిరహితాతి** "ఇదం మమ ఇదం మమా"తి మమఙ్కారవిరహితాతి అధిప్పాయో. యది తేసం "అయం మయ్హం భరియా"తి పరిగ్గహో నత్థి, "అయం మే మాతా, అయం భగినీ"తి ఏవరూపా ఇధ వియ మరియాదాపి న సియా మాతుఆదిభావస్స అజాననతోతి చోదనం సన్ధాయాహ "**మాతరం వా**"తిఆది. **ఛన్దరాగో నుప్పజ్జతీతి** ఏత్థ "ధమ్మతాసిద్ధస్స సీలస్స ఆనుభావేన పుత్తే దిట్ఠమత్తే ఏవ మాతు థనతో థఞ్ఞం పగ్ఘరతి, తేన సఞ్ఞాణేన నేసం మాతరి పుత్తస్స మాతుసఞ్ఞా, మాతు చ పుత్తే పుత్తసఞ్ఞా పచ్చుపట్ఠితా"తి కేచి.

నఙ్గలాతి లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తన్తి ఆహ "**నఙ్గలానిపీ**"తి. **అకట్ఠేతి** అకసితే అకతకసికమ్మే.

తణ్డులావ తస్స ఫలన్తి సత్తానం పుఞ్ఞానుభావహేతుకా థుసాదిఅభావేన తణ్డులా ఏవ తస్స సాలిస్స ఫలం. **తుణ్డికీరన్తి** పచనభాజనస్స నామన్తి వుత్తం "**ఉక్ఖలియ**"న్తి. **ఆకిరిత్వాతి** తణ్డులాని పక్ఖిపిత్వా. **నిద్ధూమఙ్గారేనాతి** ధూమఙ్గారరహితేన

కేవలేన **అగ్గినా.** జోతికపాసాణతో అగ్గిమ్హి ఉట్ఠహన్తే కుతో ధూమఙ్గారానం సమ్భవో. **భోజనన్తి** ఓదనమేవాధిప్పేతన్తి "**భోజనమేవా**"తి అవధారణం కత్వా తేన నివత్తేతబ్బం దస్సేన్తో "**అఞ్ఞో సూపో వా బ్యఞ్జనం వా న హోతీ**"తి ఆహ. యది ఏవం రసవిసేసయుత్తో తేసం ఆహారో న హోతీతి? నోతి దస్సేన్తో "**భుఞ్జన్తానం...పే.... రసో హోతీ**"తి ఆహ. **మచ్ఛరియచిత్తం నామ న హోతీ**తి ధమ్మతాసిద్ధస్స సీలస్స ఆనుభావేన. తథా హి తే కత్థచిపి అమమా పరిగ్గహావ హుత్వా వసన్తి.

అపిచ తత్థ ఉత్తరకురుకానం పుఞ్ఞానుభావసిద్ధో అయమ్పి విసేసో వేదితబ్బో – తత్థ కిర తేసు తేసు పదేసేసు ఘనచితపత్తసఞ్ఛన్నసాఖాపసాఖా కూటాగారూపమా మనోరమా రుక్ఖా తేసం మనుస్సానం నివేసనకిచ్చం సాధేన్తి, యత్థ సుఖం నివసన్తి, అఞ్ఞేపి తత్థ రుక్ఖా సుజాతా సబ్బదాపి పుప్ఫితగ్గా తిట్ఠన్తి, జలాసయాపి వికసితకమలకువలయపుణ్డరీకసోగన్ధికాదిపుప్ఫసఞ్ఛన్నా సబ్బకాలం పరమసుగన్ధం సమన్తతో పవాయన్తా తిట్ఠన్తి. సరీరమ్పి తేసం అతిదీఘతాదిదోసరహితం ఆరోహపరిణాహసమ్పన్నం జరాయ అనభిభూతత్తా వలిపలితాదిదోసరహితం యావతాయుకం అపరిక్ఖీణజవబలపరక్కమసోభమేవ హుత్వా తిట్ఠతి. అనుట్ఠానఫలూపజీవితాయ న చ నేసం కసివాణిజ్జాదివసేన, ఆహారపరియేట్ఠివసేన దుక్ఖం అత్థి, తతో ఏవ న దాసదాసికమ్మకరాదిపరిగ్గహో అత్థి, న చ తత్థ సీతుణ్హడంసమకసవాతాతపసరీసపవాళాదిపరిస్సయో అత్థి. యథా నామేత్థ గిమ్హానం పచ్ఛిమే మాసే పచ్చూసవేలాయం సమసీతుణ్హఉతు హోతి, ఏవమేవ సబ్బకాలం సమసీతుణ్హోవ ఉతు హోతి, న చ తేసం కోచి ఉపఘాతో, విహేసా వా ఉప్పజ్జతి. అకట్ఠపాకిమమేవ సాలిం అకణం అథుసం సుగన్ధం తణ్డులఫలం పరిభుఞ్జన్తానం నేసం కుట్ఠం, గణ్డో, కిలాసో, సోసో, కాసో, సాసో, అపమారో, జరోతి ఏవమాదికో న కోచి రోగో ఉప్పజ్జతి. న తే ఖుజ్జా వా వామనకా వా కాణా వా కుణీ వా ఖఞ్జా వా పక్ఖహతా వా వికలఙ్గా వా వికలిన్ద్రియా వా హోన్తి. ఇత్థియోపి తత్థ నాతిదీఘా నాతిరస్సా నాతికిసా నాతిథూలా నాతికాళా నాచ్చోదాతా సోభగ్గప్పత్తరూపా హోన్తి. తథా హి దీఘఙ్గులీ తమ్బనఖీ లమ్బత్థనా తనుమజ్ఝా పుణ్ణచన్దముఖీ విసాలక్ఖీ ముదుగత్తా సంహితూరూ ఓదాతదన్తా గమ్భీరనాభీ తనుజఙ్ఘా దీఘనీలవేల్లితకేసీ పుథులసుసోణీ నాతిలోమానాలోమా సుభగా ఉతుసుఖసమ్ఫస్సా సణ్హా సఖిలసమ్భాసా నానాభరణవిభూసితా విచరన్తి. సబ్బదా హి సోళసవస్సుద్దేసికా వియ హోన్తి. పురిసా చ పఞ్చవీసతివస్సుద్దేసికా వియ, న పుత్తదారేసు రజ్జన్తి. అయం తత్థ ధమ్మతా.

సత్తాహికమేవ చ తత్థ ఇత్థిపురిసా కామరతియా విహరన్తి, తతో వీతరాగా యథాసకం గచ్ఛన్తి. న తత్థ ఇధ వియ గబ్భోక్కన్తిమూలకం, గబ్భపరిహరణమూలకం , విజాయనమూలకం వా దుక్ఖం హోతి. రత్తకఞ్చుకతో కఞ్చనపటిమా వియ దారకా మాతుకుచ్ఛితో అమక్ఖితా ఏవ సేమ్హాదినా సుఖేనేవ నిక్ఖమన్తి, అయం తత్థ ధమ్మతా.

మాతా పన పుత్తం వా ధీతరం వా విజాయిత్వా తేసం విచరణప్పదేసే ఠపేత్వా అనపేక్ఖా యథారుచి గచ్ఛతి. తేసం తత్థ సయితానం యే పస్సన్తి పురిసా, ఇత్థియో వా, తే అత్తనో అఙ్గులియో ఉపనామేన్తి, తేసం కమ్మబలేన తతో ఖీరం పవత్తతి, తేన దారకా యాపేన్తి. ఏవం పన వడ్ఢన్తా కతిపయదివసేహేవ లద్ధబలా హుత్వా దారికా ఇత్థియో ఉపగచ్ఛన్తి, దారకా పురిసే. కప్పరుక్ఖతో ఏవ చ తేసం తత్థ తత్థ వత్థాభరణాని నిప్పజ్జన్తి. నానావిరాగవణ్ణవిచిత్తాని హి సుఖుమాని ముదుసుఖసమ్ఫస్సాని వత్థాని తత్థ తత్థ కప్పరుక్ఖేసు ఓలమ్బన్తాని ఇట్ఠన్తి. నానావిధరంసిజాలసముజ్జలవివిధవణ్ణరతనవినద్ధాని అనేకవిధమాలాకమ్మలతాకమ్మభిత్తికమ్మవిచిత్తాని సీసూపగగీవూపగహత్థూపగకటూపగపాదూపగాని సోవణ్ణమయాని ఆభరణాని చ కప్పరుక్ఖతో ఓలమ్బన్తి. తథా వీణాముదిఙ్గపణవసమ్మతాళసఙ్ఖవంసవేతాళపరివానివల్లకీపభుతికా తూరియభణ్డాపి తతో తతో ఓలమ్బన్తి. తత్థ చ బహూ

ఫలరుక్ఖా కుమ్భమత్తాని ఫలాని ఫలన్తి మధురరసాని, యాని పరిభుఞ్జిత్వా తే సత్తాహమ్పి ఖుప్పిపాసాహి న బాధీయన్తి. నజ్జోపి తత్థ సువిసుద్ధజలా సుపతిత్థా రమణీయా అకద్దమా వాలుకతలా నాతిసీతా నాచ్చుణ్హా సురభిగన్ధీహి జలజపుప్ఫేహి సఞ్ఛన్నా సబ్బకాలం సురభిం వాయన్తియో సన్దన్తి. న తత్థ కణ్టకతిణకక్ఖళగచ్ఛలతా హోన్తి, అకణ్టకా పుప్ఫఫలసమ్పన్నా ఏవ హోన్తి. చన్దననాగరుక్ఖా సయమేవ రసం పగ్ఘరన్తి . న్హాయితుకామా చ నదీతిత్థే ఏకజ్ఝం వత్థాభరణాని ఠపేత్వా నదిం ఓతరిత్వా న్హాత్వా ఉత్తిణ్ణుత్తిణ్ణా ఉపరిట్ఠిమం వత్థాభరణం గణ్హన్తి, న తేసం ఏవం హోతి "ఇదం మమ, ఇదం పరస్సా"తి, తతో ఏవ న తేసం కోచి విగ్గహో వా వివాదో వా. సత్తాహికా ఏవ చ నేసం కామరతికీళా హోతి, తతో వీతరాగా వియ విచరన్తి. యత్థ చ రుక్ఖే సయితుకామా హోన్తి, తత్థేవ సయనం ఉపలభన్తి. మతే చ సత్తే దిస్వా న రోదన్తి, న సోచన్తి, తఞ్చ మణ్డయిత్వా నిక్ఖిపన్తి. తావదేవ చ నేసం తథారూపా సకుణా ఉపగన్త్వా మతం దీపన్తరం నేన్తి. తస్మా సుసానం వా అసుచిట్ఠానం వా తత్థ నత్థి. న చ తతో మతా నిరయం వా తిరచ్ఛానయోనిం వా పేత్తివిసయం వా ఉపపజ్జన్తి. "ధమ్మతాసిద్ధస్స పఞ్చసీలస్స అనుభావేన తే దేవలోకే నిబ్బత్తన్తీ"తి వదన్తి. వస్ససహస్సమేవ చ నేసం సబ్బకాలం ఆయుప్పమాణం. సబ్బమేతం తేసం పఞ్చసీలం వియ ధమ్మతాసిద్ధం ఏవాతి వేదితబ్బం. **తత్థాతి** తస్మిం ఉత్తరకురుదీపే.

ఏకఖురం కత్వాతి అనేకసఫమ్పి ఏకసఫం వియ కత్వా, అస్సం వియ కత్వాతి అత్థో. "గావి"న్తి వత్వా పున "పసు"న్తి వుత్తత్తా గావితో ఇతరో సబ్బో చతుప్పదో ఇధ **''పసూ''**తి అధిప్పేతోతి ఆహ **''ఠపేత్వా గావి''**న్తి.

తస్సాతి గబ్భినిత్థియా. **పిట్ఠి ఓనమితుం సహతీతి** కుచ్ఛియా గరుభారతాయ తేసం ఆరుళ్హకాలే పిట్ఠి ఓనమతి, తేసం నిసజ్జం సహతి పల్లఙ్కే నిసిన్నా వియ హోన్తి. **సమ్మాదిట్ఠికేతి** కమ్మపథసమ్మాదిట్ఠియా సమ్మాదిట్ఠికే. **ఏత్థాతి** జమ్బుదీపే. ఏత్థ హి జనపదవోహారో, న ఉత్తరకురుమ్హి. తథా హి **''పచ్చన్తిమమిలక్ఖువాసికే''**తి చ వుత్తం.

తస్స రఞ్ఞోతి వేస్సవణమహారాజస్స. ఇతి సో అత్తానమేవ పరం వియ కత్వా వదతి. ఏసేవ నయో పరతోపి. **బహువిధం** నానారతనవిచిత్తం నానాసణ్ఠానం రథాది **దిబ్బయానం ఉపట్ఠితమేవ హోతి** సుదన్తవాహనయుత్తం, న నేసం యానానం ఉపట్ఠాపనే ఉస్సుక్కం ఆపజ్జితబ్బం అత్థి. **ఏతానీతి** హత్థియానాదీని. **నేసన్తి** వేస్సవణపరిచారికానం. కప్పితాని హుత్వా ఉట్ఠితాని ఆరుహితుం **ఉపకప్పనయానాని. నిపన్నాపి నిసిన్నాపి విచరన్తి** చన్దిమసూరియా వియ యథాసకం విమానేసు.

నగరా అహూతి లిఙ్గవిపల్లాసేన వుత్తన్తి ఆహ **''నగరాని భవింసూతి అత్థో''**తి. **ఆటానాటా నామాతి** ఇత్థిలిఙ్గవసేన లద్ధనామం **నగరం ఆసి.**

తస్మిం ఠత్వాతి తస్మిం పదేసే పరకుసిటనాటానామకే నగరే ఠత్వా. తతో **ఉజుం ఉత్తరదిసాయం. ఏతస్సాతి** కసివన్తనగరస్స. **అపరభాగే** అపరకోట్ఠాసే, పరతో ఇచ్చేవ అత్థో.

కువేరోతి తస్స పురిమజాతిసముదాగతం నామన్తి తేనేవ పసఙ్గేన యేనాయం సమ్పత్తి అధిగతా, తదస్స పుబ్బకమ్మం ఆచిక్ఖితుం **''అయం కిరా''**తిఆది వుత్తం. **ఉచ్చవపన్తి** ఉచ్చుసస్సం. **అవసేససాలాహీతి** అవసేసయన్తసాలాహి, నిస్సక్కవచనఞ్చేతం. **తత్థేవాతి** పుఞ్ఞత్థం దిన్నసాలాయమేవ.

పటిఏసన్తోతి పతి పతి అత్థే ఏసన్తో వీమంసన్తో. న కేవలం తే వీమంసన్తి ఏవ, అథ ఖో తమత్థం పతిట్ఠాపేన్తీతి ఆహ "**విసుం విసుం అత్థే ఉపపరిక్ఖమానా అనుసాసమానా**"తి. **యక్ఖరట్ఠికా**తి యక్ఖరట్ఠాధిపతినో. యక్ఖా చ వేస్సవణస్స రఞ్ఞో నివేసనద్వారే నియుత్తా చాతి యక్ఖదోవారికా, తేసం **యక్ఖదోవారికానం.**

యస్మా ధరణీపోక్ఖరణితో పురాణోదకం భస్సయన్తం హేట్ఠా వుట్ఠి హుత్వా నిక్ఖమతి, తస్మా తం తతో గహేత్వా మేఘేహి పవుట్ఠం వియ హోతీతి వుత్తం "**యతో పోక్ఖరణితో ఉదకం గహేత్వా మేఘా పవస్సన్తీ**"తి. **యతో**తి యతో ధరణీపోక్ఖరణితో. **సభా**తి యక్ఖానం ఉపట్ఠానసభా.

తస్మిం ఠానేతి తస్సా పోక్ఖరణియా తీరే యక్ఖానం వసనవనే. **సదా ఫలితా**తి నిచ్చకాలం సఞ్జాతఫలా. **నిచ్చపుప్ఫితా**తి నిచ్చం సఞ్జాతపుప్ఫా. **నానాదిజగణాయుతా**తి నానావిధేహి దిజగణేహి యుత్తా. తేహి పన సకుణసఙ్ఘేహి ఇతో చితో చ సమ్పతన్తేహి పరిబ్భమన్తేహి యస్మా సా పోక్ఖరణీ ఆకులా వియ హోతి, తస్మా వుత్తం "**వివిధపక్ఖిసఙ్ఘసమాకులా**"తి. **కోఞ్చసకుణేహీ**తి సారససకున్తేహి.

"**ఏవం విరవన్తాన**"న్తి ఇమినా తథా వస్సితవసేన "జీవఞ్జీవకా"తి అయం తేసం సమఞ్ఞాతి దస్సేతి. **ఉట్ఠవచిత్తకా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. తేనాహ "**ఏవం వస్సమానా**"తి. **పోక్ఖరసాతకా**తి పోక్ఖరసణ్ఠానతాయ "పోక్ఖరసాతకా"తి ఏవం లద్ధనామా.

సబ్బకాలం సోభతీతి సబ్బఉతూసు సోభతి, న తస్సా హేమన్తాదివసేన సోభావిరహో అత్థి. ఏవంభూతా చ నిచ్చం పుప్ఫితజలజథలజపుప్ఫతాయ, ఫలభారభరితరుక్ఖపరివారితతాయ, అట్ఠఙ్గసమన్నాగతసలిలతాయ చ **నిరన్తరం సోభతి.**

౨౮౨. **పరికమ్మ**న్తి పుబ్బుపచారం. **పరిసోధేత్వా**తి ఏకక్ఖరస్సాపి అవిరాధనవసేన ఆచరియసన్తికే సబ్బం సోధేత్వా. **సుట్ఠు ఉగ్గహితా**తి పరిమణ్డలపదబ్యఞ్జనాయ పోరియా వాచాయ విస్సట్ఠాయ అనేలగళాయ అత్థస్స విఞ్ఞాపనీయా సమ్మదేవ ఉగ్గహితా. తథా హి "**అత్థఞ్చ బ్యఞ్జనఞ్చ పరిసోధేత్వా**"తి వుత్తం. అత్థం జానతో ఏవ హి బ్యఞ్జనం పరిసుజ్ఝతి, నో అజానతో. **పదబ్యఞ్జనానీ**తి పదఞ్చేవ బ్యఞ్జనఞ్చ **అహాపేత్వా.** ఏవఞ్హి పరిపుణ్ణా నామ హోతీతి. **విసంవాదేత్వా**తి అఞ్ఞథా కత్వా. **తేజవన్తం న హోతి** విరజ్జనతో చేవ విప్ఫుయత్థభావతో చ. **సబ్బసో**తి అనవసేసతో ఆదిమజ్ఝపరియోసానతో. **తేజవన్తం హోతీ**తి సభావనిరుత్తిం అవిరాధేత్వా సుప్పవత్తిభావేన సాధనతో. ఏవం పయోగవిపత్తిం పహాయ పయోగసమ్పత్తియా సతి పరిత్తస్స అత్థసాధకతం దస్సేత్వా ఇదాని అజ్ఝాసయవిపత్తిం పహాయ అజ్ఝాసయసమ్పత్తియా అత్థసాధకతం దస్సేతుం "**లాభహేతూ**"తిఆది వుత్తం. ఇదం పరిత్తభణనం సత్తానం అనత్థపటిబాహనహేతూతి తస్స ఞాణకరుణాపుబ్బకతా **నిస్సరణపక్ఖో. మేత్తం పురేచారికం కత్వా**తి మేత్తామనసికారేన సత్తేసు హితఫరణం పురక్ఖత్వా.

"**వత్థుం వా**"తిఆది పుబ్బే చతుపరిసమజ్ఝే కతాయ సాధనాయ భగవతో పవేదనం. **ఘరవత్థు**న్తి వసనగేహం. **నిబద్ధవాస**న్తి పరగేహేపి నేవాసికభావేన వాసం న లభేయ్య, యం పన మహారాజానం, యక్ఖసేనాపతీనఞ్చ అజానన్తానంయేవ కదాచి వసిత్వా గమనం, తం అప్పమాణన్తి అధిప్పాయో. **సమితి**న్తి యక్ఖాదిసమాగమం. కామం పాళియం "న మే సో"తి ఆగతం, ఇతరేసమ్పి పన మహారాజానమత్తనా ఏకజ్ఝాసయతాయ తేసమ్పి అజ్ఝాసయం హదయే ఠపేత్వా వేస్సవణో తథా అవోచ. కఞ్ఞం అను అను వహితుం అయుత్తో అనావయ్హో, సబ్బకాలం కఞ్ఞం లద్ధుం అయుత్తోతి అత్థో, తం **అనావయ్హం.** తేనాహ "**న ఆవాహయుత్త**"న్తి. న వివయ్హన్తి **అవివయ్హం,** కఞ్ఞం గహేతుమయుత్తన్తి అత్థో. తేనాహ

‘‘**న వివాహయుత్త**’’న్తి. ఆహితో అహంమానో ఏత్థాతి **అత్తా**, అత్తభావో. అత్తా విసయభూతో ఏతాసం అత్థీతి **అత్తా**, పరిభాసా, తాహి. పరియత్తం కత్వా వచనేన **పరిపుణ్ణాహి.** యథా యక్ఖా అక్కోసితబ్బా, ఏవం పవత్తా అక్కోసా **యక్ఖఅక్కోసా** నామ, తేహి. తే పన “కళారక్ఖి కళారదన్తా కాళవణ్ణా”తి ఏవం ఆదయో.

విరుద్ధాతి విరుజ్ఝనకా పరేహి విరోధినో. **రభసాతి** సారమ్భకాతి అధిప్పాయో. తేనాహ ‘‘**కరణుత్తరియా**’’తి. **రభసాతి** వా సాహసికా. సామినో మనసో అస్సవాతి **మనస్సా**, కిఙ్కరా. యే హి “కిం కరోమి భద్దన్తే”తి సామికస్స వసే వత్తన్తి, తే ఏవం వుచ్చన్తి. తేన వుత్తం ‘‘**యక్ఖసేనాపతీనం యే మనస్సా, తేస**’’న్తి. ఆణాయ అవరోధితుపచారా **అవరుద్ధా**, తే పన ఆణావతో పచ్చత్థికా నామ హోన్తీతి ‘‘**పచ్చామిత్తా వేరినో**’’తి వుత్తం. **ఉజ్ఝాపేతబ్బన్తి** హేట్ఠా కత్వా చిన్తాపేతబ్బం, తం పన **ఉజ్ఝాపనం** తేసం నీచకిరియాయ జానాపనం హోతీతి ఆహ ‘‘**జానాపేతబ్బా**’’తి.

పరిత్తపరికమ్మకథావణ్ణనా

పరిత్తస్స పరికమ్మం కథేతబ్బన్తి ఆటానాటియపరిత్తస్స పరికమ్మం పుబ్బుపచారట్ఠానియం మేత్తసుత్తాది కథేతబ్బం. ఏవఞ్హి తం లద్ధాసేవనం హుత్వా తేజవన్తం హోతి. తేనాహ ‘‘**పఠమమేవ హీ**’’తిఆది. **పిట్ఠం వా మంసం వాతి వా**-సద్దో అనియమత్థో, తేన మచ్ఛఘతసూపాదిం సఙ్గణ్హాతి. **ఓతారం లభన్తి** అత్తనా పియాయితబ్బఆహారవసేన పియాయితబ్బట్ఠానవసేన చ. ‘‘**పరిత్త...పే.... నిసీదితబ్బ**’’న్తి ఇమినావ పరిత్తకారకస్స భిక్ఖునో పరిసుద్ధిపి ఇచ్ఛితబ్బాతి దస్సేతి.

‘‘**పరిత్తకారకో...పే.... సమ్పరివారితేనా**’’తి ఇదం పరిత్తకరణే బాహిరరక్ఖాసంవిధానం. ‘‘**మేత్తచిత్తం ...పే.... కాతబ్బ**’’న్తి ఇదం అబ్భన్తరరక్ఖా ఉభయతో రక్ఖాసంవిధానం. ఏవఞ్హి అమనుస్సా పరిత్తకరణస్స అన్తరాయం కాతుం న విసహన్తి. **మఙ్గలకథా వత్తబ్బా** పుబ్బుపచారవసేన. **సబ్బసన్నిపాతోతి** తస్మిం విహారే, తస్మిం వా గామఖేత్తే సబ్బేసం భిక్ఖూనం సన్నిపాతో. **ఘోసేతబ్బో**,“చేతియఙ్గణే సబ్బేహి సన్నిపతితబ్బ”న్తి. **అనాగన్తుం నామ న లబ్భతి** అమనుస్సేన బుద్ధాణాభయేన, రాజాణాభయేన చ. గహితకాపదేసేన అమనుస్సోవ పుచ్ఛితో హోతీతి ఆహ ‘‘**అమనుస్సగ్గహితకో ‘త్వం కో నామా’తి పుచ్ఛితబ్బో**’’తి. **మాలాగన్ధాదీసు** పూజనత్థం వినియుఞ్జియమానేసు. **పత్తీతి** తుయ్హం పత్తిదానం. **పిణ్డపాతే పత్తీతి** పిణ్డపాతే దియ్యమానే పత్తిదానం. **దేవతానన్తి** యక్ఖసేనాపతీనం. **పరిత్తం భణితబ్బన్తి** ఏత్థాపి “మేత్తచిత్తం పురేచారికం కత్వా”తి చ “మఙ్గలకథా వత్తబ్బా”తి చ “విహారస్స ఉపవనే”తి ఏవమాది చ సబ్బం గిహీనం పరిత్తకరణే వుత్తం పరికమ్మం కాతబ్బమేవ.

సరీరే అధిముచ్చతీతి సరీరం అనుపవిసిత్వా వియ ఆవిసన్తో యథా గహితకస్స వసేన న వత్తతి, అత్తనో ఏవ వసేన వత్తతి, ఏవం అధిముచ్చతి అధిట్ఠహిత్వా తిట్ఠతి. తేనాహ ‘‘**ఆవిసతీతి తస్సేవ వేవచన**’’న్తి. **లగ్గతీతి** తత్థేవ లగ్గో అల్లీనో హోతి. తేనాహ ‘‘**న అపేతీ**’’తి. **రోగం వడ్ఢేన్తోతి** ధాతూనం సమభావేన వత్తితుం అప్పదానవసేన ఉప్పన్నం రోగం వడ్ఢేన్తో. ధాతూనం విసమభావాపత్తియా చ ఆహారస్స చ అరుచ్చనేన గహితకస్స సరీరే లోహితం సుస్సతి, మంసం మిలాయతి, తం పనస్స యక్ఖో ధాతుక్ఖోభనిమిత్తతాయ కరోన్తో వియ హోతీతి వుత్తం ‘‘**అప్పమంసలోహితం కరోన్తో**’’తి.

౨౮౩. తేసం నామాని ఇన్దాదినామభావేన వోహరితబ్బతో. **తతోతి** తతో ఆరోచనతో పరం. **తేతి** యక్ఖసేనాపతయో. **ఓకాసో న భవిస్సతీతి** భిక్ఖుభిక్ఖునియో, ఉపాసకఉపాసికాయో విహేఠేతుం అవసరో న భవిస్సతి సమ్మదేవ ఆరక్ఖాయ విహితత్తాతి.

ఆటానాటియసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౧౦. సఙ్గీతిసుత్తవణ్ణనా

౨౯౬. **దససహస్సచక్కవాళేతి** బుద్ధఖేత్తభూతే దససహస్సపరిమాణే చక్కవాళే. తత్థ హి ఇమస్మిం చక్కవాళే దేవమనుస్సాయేవ కతాధికారా, ఇతరేసు దేవా విసేసభాగినో. తేన వుత్తం **''దససహస్సచక్కవాళే ఞాణజాలం పత్థరిత్వా''**తి. **ఞాణజాలపత్థరణ**న్తి చ తేసం తేసం సత్తానం ఆసయాదివిభావనవసేన ఞాణస్స పవత్తనమేవ. తేనాహ **''లోకం వోలోకయమానో''**తి, సత్తలోకం బ్యవలోకయమానో ఆసయానుసయచరితాధిముత్తిఆదికే విసేసతో ఓగాహేత్వా పస్సన్తోతి అత్థో. **మఙ్గలం భణాపేస్సన్తి** ''తం తేసం ఆయతిం విసేసాధిగమస్స విఞ్ఞాట్ఠానం హుత్వా దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయ భవిస్సా''తి. **తీహి పిటకేహి సమ్మసిత్వాతి** తిపిటకతో ఏకకదుకాదినా సఙ్గహేతబ్బస్స సఙ్గణ్హనవసేన సమ్మసిత్వా వీమంసిత్వా. ఞాతుం ఇచ్ఛితా అత్థా **పఞ్హా,** తే పన ఇమస్మిం సుత్తే ఏకకాదివసేన ఆగతా సహస్సం, చుద్దస చాతి ఆహ **''చుద్దసపఞ్హాధికేన పఞ్హసహస్సేన పటిమణ్డేత్వా''**తి. ఏవమిధ సమ్పిణ్డేత్వా దస్సితే పఞ్హే పరతో సుత్తపరియోసానే ''ఏకకవసేన ద్వే పఞ్హా కథితా''తిఆదినా (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౩౪౯) విభాగేన పరిగణేత్వా సయమేవ దస్సేస్సతి.

ఉబ్భతకనవసన్ధాగారవణ్ణనా

౨౯౭. ఉచ్చాధిట్ఠానతాయ తం సన్ధాగారం భూమితో ఉబ్భతం వియాతి **''ఉబ్భతక''**న్తి నామం లభతి. తేనాహ **''ఉచ్చత్తా వా ఏవం వుత్త''**న్తి. **సన్ధాగారసాలాతి** ఏకా మహాసాలా. ఉయ్యోగకరణాదీసు హి రాజానో తత్థ ఠత్వా ''ఏత్తకా పురతో గచ్ఛన్తు, ఏత్తకా పచ్ఛా''తిఆదినా తత్థ నిసీదిత్వా సన్ధం కరోన్తి మరియాదం బన్ధన్తి, తస్మా తం ఠానం **''సన్ధాగార''**న్తి వుచ్చతి. ఉయ్యోగట్ఠానతో చ ఆగన్త్వా యావ గేహం గోమయపరిభణ్డాదివసేన పటిజగ్గనం కరోన్తి, తావ ఏకం ద్వే దివసే తే రాజానో తత్థ సన్ధమ్భన్తీతిపి **సన్ధాగారం,** తేసం రాజూనం సహ అత్థానుసాసనఅగారన్తిపి **సన్ధాగార**న్తి. యస్మా వా తే తత్థ సన్నిపతిత్వా ''ఇమస్మిం కాలే కసితుం వట్టతి, ఇమస్మిం కాలేవపితు''న్తిఆదినా ఘరావాసకిచ్చం సన్ధరన్తి, తస్మా ఛిద్దావఛిద్దం ఘరావాసం తత్థ సన్ధరన్తీతిపి **సన్ధాగారం,** సా ఏవ సాలాతి **సన్ధాగారసాలా. దేవతాతి** ఘరదేవతా. నివాసవసేన అనజ్ఝావుత్థత్తా **''కేనచి వా మనుస్సభూతేనా''**తి వుత్తం. కమ్మకరణవసేన పన మనుస్సా తత్థ నిసజ్జాదీని కప్పేసుమేవ. ''సయమేవ పన సత్థు ఇధాగమనం అమ్హాకం పుఞ్ఞవసేనేవ, అహో మయం పుఞ్ఞవన్తో''తి హట్ఠతుట్ఠా ఏవం సమ్మా చిన్తేసున్తి దస్సేన్తో **''అమ్హేహి''**తిఆదిమాహ.

౨౯౮. **అట్టకాతి** చిత్తకమ్మకరణత్థం బద్ధా మఞ్చకా. **ముత్తమత్తాతి** తావదేవ సన్ధాగారే నవకమ్మస్స నిట్ఠాపితభావమాహ, తేన''అచిరకారిత''న్తిఆదినా వుత్తమేవత్థం విభావేతి. అరఞ్ఞం ఆరామో ఆరమితబ్బట్ఠానం ఏతేసన్తి **అరఞ్ఞారామా.** సన్థరణం **సన్థరి,** సబ్బో సకలో సన్థరి ఏత్థాతి **సబ్బసన్థరి,** భావనపుంసకనిద్దేసోయం. తేనాహ **''యథా సబ్బం సన్థతం హోతి, ఏవ''**న్తి.

౨౯౯. **సమన్తపాసాదికోతి** సమన్తతో సబ్బభాగేన పసాదావహో చాతురియసో. **''అసీతిహత్థం ఠానం గణ్హాతీ''**తి ఇదం బుద్ధానం కాయప్పభాయ పకతియా అసీతిహత్థే ఠానే అభిబ్యాపనతో వుత్తం. ఇద్ధానుభావేన పన అనన్తం అపరిమాణం ఠానం విజ్జోతతేవ. నీలపీతలోహితోదాతమఞ్జిట్ఠపభస్సరవసేన **ఛబ్బణ్ణా. సబ్బే దిసాభాగాతి** సరీరప్పభాయ బాహుల్లతో వుత్తం.

అబ్భమహికాదీహి ఉపక్కిలిట్ఠం సుఞ్ఞం న సోభతి, తారకాచితం పన అన్తలిక్ఖం తాసం పభాహి సమన్తతో విజ్జోతమానం విరోచతీతి ఆహ **''సముగ్గతతారకం వియ గగనతల''**న్తి. **సబ్బపాలిఫుల్లో**తి మూలతో పట్ఠాయ యావ సాఖగ్గా ఫుల్లో. **''పటిపాటియాఠపితాన''**న్తిఆది పరికప్పూపమా. తథా హి **వియ**-సద్దగ్గహణం కతం. **సిరియా సిరిం అభిభవమానం వియా**తి అత్తనో సోభాయ తేసం సోభన్తి అత్థో. **''భిక్ఖూపి సబ్బేవా''**తి ఇదం నేసం "అప్పిచ్ఛా"తిఆదినా వుత్తగుణేసు లోకియగుణానం వసేన యోజేతబ్బం. న హి తే సబ్బేవ దసకథావత్థులాభినో. తేన వుత్తం "సుత్తన్తం ఆవజ్జేత్వా...పే.... అరహత్తం పాపుణిస్సన్తీ"తి (దీ. ని. అట్ఠ. ౩.౨౯౬). తస్మా యే తత్థ అరియా, తే సబ్బేసమ్పి పదానం వసేన బోధితా హోన్తి. యే పన పుథుజ్జనా, తే లోకియగుణదీపకేహి పదేహీతి న తథా హేట్ఠా "అసీతిమహాథేరా"తిఆది వుత్తం. పుబ్బే అరహత్తభాగినో గహితా.

రూపకాయస్స అసీతిఅనుబ్యఞ్జన-పటిమణ్డిత-ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణకాయప్పభాబ్యామప్పభాకేతుమాలావిచిత్తతావ (దీ. ని. ౨.౩౩; ౩.౨౦౦; మ. ని. ౨.౩౮౫) **బుద్ధవేసో.** ఛబ్బణ్ణా బుద్ధరస్మియో విస్సజ్జేన్తస్స భగవతో కాయస్స ఆలోకితవిలోకితాదీసు పరముక్కంసగతో బుద్ధావేణికో అచ్ఛన్దుపసమో **బుద్ధవిలాసో. అస్స**న్తి తస్సం.

సన్ధాగారానుమోదనపటిసంయుత్తాతి "సీతం ఉణ్హం పటిహన్తీ"తిఆదినా (చూళవ. ౨౯౫, ౩౧౫) నయేన సన్ధాగారగుణూపసఞ్హితా సన్ధాగారకరణపుఞ్ఞానిసంసభావినీ. **పకిణ్ణకకథా**తి సజ్జీతిఅనారుళ్హా సుణన్తానం అజ్ఝాసయానురూపతాయ వివిధవిపులహేతూపమాసమాలఙ్కతా నానానయవిచిత్తా విత్థారకథా. తేనాహ **''తదా హీ''**తిఆది. **ఆకాసగఙ్గం ఓతారేన్తో వియ** నిరుపక్కిలేసతాయ సువిసుద్ధేన, విపులోదారతాయ అపరిమేయ్యేన చ అత్థేన సుణన్తానం కాయచిత్తపరిళాహవూపసమనతో. **పథవోజం ఆకడ్ఢన్తో వియ** అఞ్ఞేసం సుదుక్కరతాయ, మహాసారతాయ వా అత్థస్స. **మహాజమ్బుం మత్థకే గహేత్వా చాలేన్తో వియ** చాలనపచ్చయట్ఠానవసేన పుబ్బేనాపరం అనుసన్ధానతో. **యోజనియ...పే.... పాయమానో వియ** దేసనం చతుసచ్చయన్తే పక్ఖిపిత్వా అత్థవేదధమ్మవేదస్సేవ లభాపనేన సాతమధురధమ్మామతరసూపసంహరణతో. **మధుగణ్డ**న్తి మధుపటలం.

౩౦౦. **''తుణ్హీభూతం తుణ్హీభూత''**న్తి బ్యాపనిచ్ఛాయం ఇదం ఆమేడితవచనన్తి దస్సేతుం **''యం యన్దిస''**న్తిఆది వుత్తం. **అనువిలోకేత్వా**తి ఏత్థ **అను**-సద్దో "పరీ"తి ఇమినా సమానత్థో, **విలోకన**ఞ్చేత్థ సత్థు చక్ఖుద్వయేనపి ఇచ్ఛితబ్బన్తి "మంసచక్ఖునా...పే.... తతో తతో విలోకేత్వా"తి సఙ్ఖేపతో వత్వా తమత్థం విత్థారతో దస్సేతుం **''మంసచక్ఖునా హీ''**తిఆది వుత్తం. హత్థేన కుచ్ఛితం కతం **హత్థకుక్కుచ్చం** కుకతమేవ కుక్కుచ్చన్తి కత్వా. ఏవం **పాదకుక్కుచ్చం** దట్ఠబ్బం. **నిచ్చలా నిసీదింసు** అత్తనో సువినీతభావేన, బుద్ధగారవేన చ. **''ఆలోకం పన వడ్ఢయిత్వా''**తిఆది కదాచి భగవా ఏవమ్పి కరోతీతి అధిప్పాయేన వుత్తం. న హి సత్థు సావకానం వియ ఏవం పయోగసమ్పాదనీయమేతం ఞాణం. తిరోహితవిదూరవత్తినిపి రూపగతే మంసచక్ఖునో పవత్తియా ఇచ్ఛితత్తా వీమంసితబ్బం . **అరహత్తుపగం** అరహత్తపదట్ఠానం. **చక్ఖుతలేసు నిమిత్తం ఠపేత్వా**తి భావనానుయోగసమ్పత్తియా సబ్బేసం తేసం భిక్ఖూనం చక్ఖుతలేసు లబ్భమానం సన్తిన్ద్రియవిగతథినమిద్ధతాకారసఙ్ఖాతం నిమిత్తం అత్తనో హదయే ఠపేత్వా సల్లక్ఖేత్వా. **కస్మా ఆగిలాయతి** కోటిసతసహస్సహత్థినాగానం బలం ధారేన్తస్సాతి చోదకస్స అధిప్పాయో. ఆచరియో ఏస సఙ్ఖారానం సభావో, యదిదం అనిచ్చతా. యే పన అనిచ్చా, తే ఏకన్తేనేవ ఉదయవయపటిపీళితతాయ దుక్ఖా ఏవ, దుక్ఖసభావేసు తేసు సత్థు కాయే

దుక్ఖుప్పత్తియా అయం పచ్చయోతి దస్సేతుం ‘‘**భగవతో హీ**’’తిఆది వుత్తం. **పిట్ఠివాతో ఉప్పజ్జి,** సో చ ఖో పుబ్బే కతకమ్మపచ్చయా. స్వాయమత్థో పరమత్థదీపనియం **ఉదానట్ఠకథాయం** ఆగతనయేనేవ వేదితబ్బో.

భిన్ననిగణ్ఠవత్థువణ్ణనా

౩౦౧. హేట్ఠా వుత్తమేవ పాసాదికసుత్తవణ్ణనాయం (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౧౬౪).

౩౦౨. స్వాఖ్యాతం ధమ్మం దేసేతుకామోతి స్వాఖ్యాతం కత్వా ధమ్మం కథేతుకామో, సత్థారా వా స్వాఖ్యాతం ధమ్మం సయం భిక్ఖూనం కథేతుకామో. సత్థారా దేసితధమ్మమేవ హి తతో తతో గహేత్వా సావకా సబ్రహ్మచారీనం కథేన్తి.

ఏకకవణ్ణనా

౩౦౩. సమగ్గేహి భాసితబ్బన్తి అఞ్ఞమఞ్ఞం సమగ్గేహి హుత్వా భాసితబ్బం, సజ్ఝాయితబ్బఞ్చేవ వణ్ణేతబ్బఞ్చాతి అత్థో. యథా పన సమగ్గేహి సజ్ఝాయనం హోతి, తమ్పి దస్సేతుం ‘‘**ఏకవచనేహీ**’’తిఆది వుత్తం. **ఏకవచనేహీతి** విరోధాభావేన సమానవచనేహి. తేనాహ ‘‘**అవిరుద్ధవచనేహీ**’’తిఆది. **సామగ్గిరసం దస్సేతుకామోతి** యస్మిం ధమ్మే సజ్ఝాయనే సామగ్గిరసానుభవనం ఇచ్ఛితం దేసనాకుసలతాయ, తత్థ ఏకకదుకతికాదివసేన బహుధా సామగ్గిరసం దస్సేతుకామో. **సబ్బే సత్తాతి** అనవసేసా సత్తా , తే పన భవభేదతో సఙ్ఖేపేనేవ భిన్దిత్వా దస్సేన్తో ‘‘**కామభవాదీసూ**’’తిఆదిమాహ. బ్యధికరణానమ్పి బాహిరత్థసమాసో హోతి యథా ‘‘ఉరసిలోమో’’తి ఆహ ‘‘**ఆహారతో ఠితి ఏతేసన్తి ఆహారట్ఠితికా**’’తి. తిట్ఠతి ఏతేనాతి **ఠితి,** ఆహారో ఠితి ఏతేసన్తి **ఆహారట్ఠితికాతి** ఏవం వా ఏత్థ సమాసవిగ్గహో దట్ఠబ్బో. **ఆహారట్ఠితికాతి** పచ్చయట్ఠితికా, పచ్చయాయత్తవుత్తికాతి అత్థో. పచ్చయత్థో హేత్థ ఆహార-సద్దో ‘‘అయం ఆహారో అనుప్పన్నస్స వా కామచ్ఛన్దస్సఉప్పాదాయా’’తిఆదీసు (సం॰ ని॰ ౫.౧౮౩, ౨౩౨) వియ. ఏవఞ్హి ‘‘**సబ్బే సత్తా**’’తి ఇమినా అసఞ్ఞసత్తాపి పరిగ్గహితా హోన్తి. సా పనాయం ఆహారట్ఠితికతా నిప్పరియాయతో సఙ్ఖారధమ్మో, న సత్తధమ్మో. తేనేవాహు **అట్ఠకథాచరియా** ‘‘సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికాతి ఆగతట్ఠానే సఙ్ఖారలోకో వేదితబ్బో’’తి (విసుద్ధి॰ ౧.౧౩౬; పారా॰ అట్ఠ॰ వేరఞ్జకణ్డవణ్ణనా; ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౩౦; చూళని॰ అట్ఠ॰ ౬౫; ఉదా॰ అట్ఠ॰ ౧౮౬) యది ఏవం ‘‘సబ్బే సత్తా’’తి ఇదం కథన్తి? పుగ్గలాధిట్ఠానా దేసనాతి నాయం దోసో. యథాహ భగవా ‘‘ఏకధమ్మే భిక్ఖవే భిక్ఖు సమ్మా నిబ్బిన్దమానో సమ్మా విరజ్జమానో సమ్మా విముచ్చమానో సమ్మా పరియన్తదస్సావీ సమ్మత్తం అభిసమేచ్చ దిట్ఠేవ ధమ్మే దుక్ఖస్సన్తకరో హోతి, కతమస్మిం ఏకధమ్మే? సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా’’తి (అ॰ ని॰ ౧౦.౨౭) **ఏకో ధమ్మోతి** ‘‘సబ్బే సత్తా ఆహారట్ఠితికా’’తి య్వాయం పుగ్గలాధిట్ఠానాయ కథాయ సబ్బేసం సఙ్ఖారానం పచ్చయాయత్తవుత్తితాయ ఆహారపరియాయేన సామఞ్ఞతో పచ్చయధమ్మో వుత్తో, అయం ఆహారో నామ ఏకో ధమ్మో. **యాథావతో ఞత్వాతి** యథాసభావతో అభిసమ్బుజ్ఝిత్వా. **సమ్మదక్ఖాతోతి** తేనేవ అభిసమ్బుద్ధాకారేన సమ్మదేవ దేసితో.

చోదకో వుత్తమ్పి అత్థం యాథావతో అప్పటిపజ్జమానో నేయ్యత్థం సుత్తపదం నీతత్థతో దహన్తో ‘‘సబ్బే సత్తా’’తి వచనమత్తే ఠత్వా ‘‘**నను చా**’’తిఆదినా చోదేతి. ఆచరియో అవిపరీతం తత్థ యథాధిప్పేతమత్థం పవేదేన్తో ‘‘న విరుజ్ఝతీ’’తి వత్వా ‘‘**తేసఞ్హి ఝానం ఆహారో హోతీ**’’తి ఆహ. **ఝానన్తి** ఏకవోకారభవావహం సఞ్ఞాయ విరజ్జనవసేన పవత్తం రూపావచరచతుత్థజ్ఝానం. పాళియం పన ‘‘అనాహారా’’తి వచనం అసఞ్ఞభవే చతున్నం ఆహారానం అభావం సన్ధాయ వుత్తం,

న పచ్చయాహారస్స అభావతో. ''**ఏవం సన్తేపీ**''తి ఇదం సాసనే యేసు ధమ్మేసు విసేసతో ఆహార-సద్దో నిరుళ్హో, "ఆహారట్ఠితికా"తి ఏత్థ యది తే ఏవ గయ్హన్తి, అబ్యాపితదోసో ఆపన్నో. అథ సబ్బోపి పచ్చయధమ్మో ఆహారోతి అధిప్పేతో, ఇమాయ ఆహారపాళియా విరోధో ఆపన్నోతి దస్సేతుం ఆరద్ధం. "న విరుజ్ఝతీ"తి యేనాధిప్పాయేన వుత్తం, తం వివరన్తో ''**ఏతస్మిఞ్హి సుత్తే**''తిఆదిమాహ. కబళీకారాహారాదీనం ఓజట్ఠమకరూపాహరణాది నిప్పరియాయేన ఆహారభావో. యథా హి కబళీకారాహారో ఓజట్ఠమకరూపాహరణేన రూపకాయం ఉపత్థమ్భేతి, ఏవం ఫస్సాదయో చ వేదనాదిఆహరణేన నామకాయం ఉపత్థమ్భేన్తి, తస్మా సతిపి జనకభావే ఉపత్థమ్భకభావో ఓజాదీసు సాతిసయో లబ్భమానో ముఖ్యో ఆహారట్ఠోతి తే ఏవ నిప్పరియాయేన ఆహారలక్ఖణా ధమ్మా వుత్తా. **ఇధాతి** ఇమస్మిం సఙ్గీతిసుత్తే. **పరియాయేన పచ్చయో ఆహారోతి వుత్తో** సబ్బో పచ్చయో ధమ్మో అత్తనో ఫలం ఆహరతీతి ఇమం పరియాయం లభతీతి. తేనాహ ''**సబ్బధమ్మానఞ్హీ**''తిఆది. తత్థ **సబ్బధమ్మానన్తి** సబ్బేసం సఙ్ఖతధమ్మానం. ఇదాని యథావుత్తమత్థం సుత్తేన (అ॰ ని॰ ౧౦.౬౧) సమత్థేతుం ''**తేనేవాహ**''తిఆది వుత్తం. **అయన్తి** పచ్చయాహారో.

నిప్పరియాయాహారోపి గహితోవ హోతి, యావతా సోపి పచ్చయభావేనేవ జనకో, ఉపత్థమ్భకో చ హుత్వా తం తం ఫలం ఆహరతీతి వత్తబ్బతం లభతీతి. **తత్థాతి** పరియాయాహారో, నిప్పరియాయాహారోతి ద్వీసు ఆహారేసు. అసఞ్ఞభవే యదిపి నిప్పరియాయాహారో న లబ్భతి, **పచ్చయాహారో** పన **లబ్భతి** పరియాయాహారలక్ఖణో. ఇదాని ఇమమేవత్థం విత్థారేన దస్సేతుం ''**అనుప్పన్నే హి బుద్ధే**''తిఆది వుత్తం. ఉప్పన్నే బుద్ధే తిత్థకరమతనిస్సితానం ఝానభావనాయ అసిజ్ఝనతో ''**అనుప్పన్నే బుద్ధే**''తి వుత్తం. సాసనికా తాదిసం ఝానం న నిబ్బత్తేన్తీతి ''**తిత్థాయతనే పబ్బజితా**''తి వుత్తం. తిత్థియా హి ఉపత్తివిసేసే విముత్తిసఞ్ఞినో, అఞ్ఞావిరాగావిరాగేసు ఆదీనవానిసంసదస్సినో వా హుత్వా అసఞ్ఞసమాపత్తిం నిబ్బత్తేత్వా అక్ఖణభూమియం ఉప్పజ్జన్తి, న సాసనికా. **వాయోకసిణే పరికమ్మం కత్వాతి** వాయోకసిణే పఠమాదీని తీణి ఝానాని నిబ్బత్తేత్వా తతియజ్ఝానే చిణ్ణవసీ హుత్వా తతో వుట్ఠాయ చతుత్థజ్ఝానాధిగమాయ పరికమ్మం కత్వా. తేనాహ ''**చతుత్థజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా**''తి. కస్మా పనేత్థ వాయోకసిణేయేవ పరికమ్మం వుత్తన్తి? యదేత్థ వత్తబ్బం , తం **బ్రహ్మజాలటీకాయం** (దీ॰ ని॰ టీ॰ ౧.౪౧) విత్థారితమేవ. **ధీతి** జిగుచ్ఛనత్థే నిపాతో, తస్మా **ధీ చిత్తన్తి** చిత్తం జిగుచ్ఛామీతి అత్థో. **ధిబ్బతేతం చిత్తన్తి** ఏతం మమ చిత్తం జిగుచ్ఛితం వత హోతు. **వతాతి** సమ్భావనే, తేన జిగుచ్ఛం సమ్భావేన్తో వదతి. **నామాతి** చ సమ్భావనే ఏవ, తేన చిత్తస్స అభావం సమ్భావేతి. చిత్తస్స భావాభావేసు ఆదీనవానిసంసే దస్సేతుం ''**చిత్తఞ్హీ**''తిఆది వుత్తం. **ఖన్తిం రుచిం ఉప్పాదేత్వాతి** "చిత్తస్స అభావో ఏవ సాధు సుట్ఠూ"తి ఇమం దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తిం, తత్థ చ అభిరుచిం ఉప్పాదేత్వా.

తథా భావితస్స ఝానస్స ఠితిభాగియభావప్పత్తియా అపరిహీనజ్ఝానస్స తిత్థాయతనే పబ్బజితస్సేవ తథా ఝానభావనా హోతీతి ఆహ ''**మనుస్సలోకే**''తి. **పణిహితో అహోసీతి** మరణస్స ఆసన్నకాలే ఠపితో అహోసి. యది ఠానాదినా ఆకారేన నిబ్బత్తేయ్య, కమ్మబలేన యావ భేదా తేనేవాకారేన తిట్ఠేయ్య వాతి ఆహ ''**సో తేన ఇరియాపథేనా**''తిఆది.

ఏవ రూపానమ్పీతి ఏవం అచేతనానమ్పి. **పి**-సద్దేన పగేవ సచేతనానన్తి దస్సేతి. కథం పన అచేతనానం నేసం పచ్చయాహారస్స ఉపకప్పనన్తి చోదనం సన్ధాయ తత్థ నిదస్సనం దస్సేన్తో ''**యథా**''తిఆదిమాహ.

యే ఉట్ఠానవీరియేనేవ దివసం వీతినామేత్వా తస్స నిస్సన్దఫలమత్తం కిఞ్చిదేవ లభిత్వా జీవికం కప్పేన్తి, తే **ఉట్ఠానఫలూపజీవినో.** యే పన అత్తనో పుఞ్ఞఫలమేవ ఉపజీవేన్తి, తే **పుఞ్ఞఫలూపజీవినో.** నేరయికానం పన నేవ

ఉట్ఠానవీరియవసేన జీవికాకప్పనం, పుఞ్ఞఫలస్స పన లేసోపి నత్థీతి వుత్తం **''యే పన తే నేరయికా...పే.... న పుఞ్ఞఫలూపజీవీతి వుత్తా''**తి. పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స ఆహరణేన మనోసఞ్చేతనాహారోతి వుత్తా, న యస్స కస్సచి ఫలస్సాతి అధిప్పాయేన **''కిం పఞ్చ ఆహారా అత్థీ''**తి చోదేతి. ఆచరియో నిప్పరియాయాహారే అధిప్పేతే సియా తవ చోదనాయావసరో, సా పన ఏత్థ అనవసరాతి దస్సేతుం ''పఞ్చ న పఞ్చాతి ఇదం న వత్తబ్బ''న్తి వత్వా పరియాయాహారస్సేవ పనేత్థ అధిప్పేతభావం దస్సేన్తో **''నను పచ్చయో ఆహారోతి వుత్తమేత''**న్తి ఆహ. **తస్మా**తి యస్స కస్సచి పచ్చయస్స ''ఆహారో''తి ఇచ్ఛితత్తా. ఇదాని వుత్తమేవత్థం పాళియా సమత్థేన్తో **''యం సన్ధాయా''**తిఆదిమాహ.

ముఖ్యాహారవసేనపి నేరయికానం ఆహారట్ఠితికతం దస్సేతుం **''కబళీకారం ఆహారం...పే.... సాధేతీ''**తి వుత్తం. యది ఏవం నేరయికా సుఖపటిసంవేదినోపి హోన్తీతి? నోతి దస్సేతుం **''ఖేళోపి హీ''**తిఆది వుత్తం. **తయో**తి తయో అరూపాహారా కబళీకారాహారస్స అభావతో. **అవసేసాన**న్తి అసఞ్ఞసత్తేహి అవసేసానం. కామభవాదీసు నిబ్బత్తసత్తానం పచ్చయాహారో హి సబ్బేసం సాధారణోతి. **ఏతం పఞ్హ**న్తి ''కతమో ఏకో ధమ్మో''తి ఏవం చోదితమేతం పఞ్హం. **కథేత్వా**తి విస్సజ్జేత్వా.

''తత్థ తత్థ...పే.... దుక్ఖం హోతీ''తి ఏతేన యథా ఇధ పఠమస్స పఞ్హస్స నియ్యాతనం, దుతియస్స ఉద్ధరణం న కతం, ఏవం ఇమినా ఏవ అధిప్పాయేన ఇతో పరేసు దుకతికాదిపఞ్హేసు తత్థ తత్థ ఆదిపరియోసానేసు ఏవ ఉద్ధరణనియ్యాతనాని కత్వా సేసేసు న కతన్తి దస్సేతి. పటిచ్చ ఏతస్మా ఫలం ఏతీతి **పచ్చయో,** కారణం, తదేవ అత్తనో ఫలం సఙ్ఖరోతీతి **సఙ్ఖారో**తి ఆహ **''ఇమస్మిమ్పి...పే.... సఙ్ఖారోతి వుత్తో''**తి. **ఆహారపచ్చయో**తి ఆహారణట్ఠవిసిట్ఠో పచ్చయో. **ఆహారణ**ఞ్చేత్థ ఉప్పాదకత్తప్పధానం, **సఙ్ఖరణం** ఉపత్థమ్భకత్తప్పధానన్తి అయమేతేసం విసేసో. తేనాహ **''అయమేత్థ హేట్ఠిమతో విసేసో''**తి. నిప్పరియాయాహారే గహితే ''సబ్బే సత్తా''తి వుత్తేపి అసఞ్ఞసత్తా న గహితా ఏవ భవిస్సన్తీతి పదేసవిసయో సబ్బ-సద్దో హోతి యథా ''సబ్బే తసన్తిదణ్డస్సా''తిఆదీసు (ధ. ప. ౧౩౦). న హేత్థ ఖీణాసవాదీనం గహణం హోతి. **పాకటో భవేయ్య** విసేససామఞ్ఞస్స విసయత్తా పఞ్హానం. **నో చ గణ్హింసు** అట్ఠకథాచరియా. **ధమ్మో నామ నత్థి** సఙ్ఖతోతి అధిప్పాయో. **ఇధ** దుతియపఞ్హే **''సఙ్ఖారో''**తి పచ్చయో ఏవ కథితోతి సమ్బన్ధో.

యదా సమ్మాసమ్బోధిసమధిగతో, తదా ఏవ సబ్బఞ్ఞేయ్యం సచ్ఛికతం జాతన్తి ఆహ **''మహాబోధిమణ్డే నిసీదిత్వా''**తి. **సయ**న్తి సామంయేవ. **అద్ధనియ**న్తి అద్ధానక్ఖమం చిరకాలావట్ఠాయి పారమ్పరియవసేన. తేనాహ **''ఏకేన హీ''**తిఆది. **పరమ్పరకథానియమేనా**తి పరమ్పరకథాకథననియమేన, నియమితత్థబ్యఞ్జనానుపుబ్బియా కథాయాతి అత్థో. **ఏకకవసేనా**తి ఏకం ఏకం పరిమాణం ఏతస్సాతి **ఏకకో,** పఞ్హో. తస్స ఏకకస్స వసేన. **ఏకకం నిట్ఠితం** విస్సజ్జనన్తి అధిప్పాయోతి.

ఏకకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దుకవణ్ణనా

౩౦౪. చత్తారో ఖన్ధాతి తేసం తావ నామనట్ఠేన నామభావం పఠమం వత్వా పచ్ఛా నిబ్బానస్స వత్తుకామో ఆహ. తస్సాపి హి తథా నామభావం పరతో వక్ఖతి. ''నామం కరోతి నామయతీ''తి ఏత్థ యం నామకరణం, తం నామన్తి ఆహ **''నామనట్ఠేనాతి నామకరణట్ఠేనా''**తి, అత్తనోవాతి అధిప్పాయో. ఏవఞ్హి సాతిసయమిదం తేసం నామకరణం హోతి. తేనాహ

“అత్తనో నామం కరోన్తావ ఉప్పజ్జన్తీ”తిఆది. ఇదాని తమత్థం బ్యతిరేకముఖేన విభావేతుం **“యథా హీ”**తిఆది వుత్తం. యస్స నామస్స కరణేనేవ తే “నామ”న్తి వుచ్చన్తి, తం సామఞ్ఞనామం, కిత్తిమనామం, గుణనామం వా న హోతి, అథ ఖో ఓపపాతికనామన్తి పురిమాని తీణి నామాని ఉదాహరణవసేన దస్సేత్వా “న ఏవం వేదనాదీన”న్తి తే పటిక్ఖిపిత్వా ఇతరనామమేవ నామకరణట్ఠేన నామన్తి దస్సేన్తో **“వేదనాదయో హీ”**తిఆదిమాహ. “మహాపథవిఆదయో”తి కస్మా వుత్తం, ననుపథవిఆపాదయో ఇధ నామన్తి అనధిప్పేతా, రూపన్తి పన అధిప్పేతాతి? సచ్చమేతం, ఫస్సవేదనాదీనం వియ పన పథవిఆదీనం ఓపపాతికనామతాసామఞ్ఞేన “పథవిఆదయో వియా”తి నిదస్సనం కతం, న అరూపధమ్మా వియ రూపధమ్మానం నామసభావత్తా. ఫస్సవేదనాదీనఞ్హి అరూపధమ్మానం సబ్బదాపి ఫస్సాదినామకత్తా, పథవిఆదీనం కేసకుమ్భాదినామన్తరాపత్తి వియ నామన్తరానాపజ్జనతో చ సదా అత్తనావ కతనామతాయ చతుక్ఖన్ధనిబ్బానాని నామకరణట్ఠేన నామం. అథ వా అధివచనసమ్ఫస్సో వియ అధివచననామమన్తరేన యే అనుపచితసమ్భారానం గహణం న గచ్ఛన్తి, తే నామాయత్తగ్గహణా **నామం.** రూపం పన వినాపి నామసాధనం అత్తనో రుప్పనసభావేన గహణం ఉపయాతీతి **రూపం.** తేనాహ **“తేసు ఉప్పన్నేసూ”**తిఆది. ఇధాపి “యథాపథవియా”తిఆదీసు వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో నిదస్సనవసేన ఆగతత్తా. **“అతీతేపీ”**తిఆదినా వేదనాదీసు నామసఞ్ఞా నిరుళ్హా, అనాదికాలికా చాతి దస్సేతి.

ఇతి అతీతాదివిభాగవన్తానమ్పి వేదనాదీనం నామకరణట్ఠేన నామభావో ఏకన్తికో, తబ్బిభాగరహితే పన ఏకసభావే నిచ్చే నిబ్బానే వత్తబ్బమేవ నత్థీతి దస్సేన్తో **“నిబ్బానం పన...పే.... నామనట్ఠేన నామ”**న్తి ఆహ. **నామనట్ఠేనా**తి నామకరణట్ఠేన. **నమన్తీ**తి ఏకన్తతో సారమ్మణత్తా తన్నిన్నా హోన్తి, తేహి వినా నప్పవత్తన్తీతి అత్థో. **సబ్బ**న్తి ఖన్ధచతుక్కం, నిబ్బానఞ్చ . యస్మిం ఆరమ్మణేయేవ వేదనాక్ఖన్ధో పవత్తతి, తంసమ్పయుత్తతాయ సఞ్ఞాక్ఖన్ధాదయోపి తత్థ పవత్తన్తీతి సో నే తత్థ నామేన్తో వియ హోతి వినా అప్పవత్తనతో. ఏస నయో సఞ్ఞాక్ఖన్ధాదీసుపీతి వుత్తం **“ఆరమ్మణే అఞ్ఞమఞ్ఞం నామేన్తీ”**తి. **అనవజ్జధమ్మే** మగ్గఫలాదికే . కామం కేసుచి రూపధమ్మేసుపి ఆరమ్మణాధిపతిభావో లబ్భతేవ, నిబ్బానే పనేస సాతిసయో తస్స అచ్చన్తసన్తపణీతతాకప్పభావతోతి తదేవ ఆరమ్మణాధిపతిపచ్చయతాయ **“అత్తని నామేతీ”**తి వుత్తం. తథా హి అరియా సకలమ్పి దివసభాగం తం ఆరబ్భ వీతినామేన్తాపి తిత్తిం న గచ్ఛన్తి.

“రుప్పనట్ఠేనా”తి ఏతేన రుప్పతీతి రూపన్తి దస్సేతి. తత్థ సీతాదివిరోధిపచ్చయసన్నిపాతే విసదిసుప్పత్తి **రుప్పనం.** నను చ అరూపధమ్మానమ్పి విరోధిపచ్చయసమాగమే విసదిసుప్పత్తి లబ్భతీతి? సచ్చం లబ్భతి, న పన విభూతతరం. విభూతతరఞ్చేత్థ రుప్పనం అధిప్పేతం సీతాదిగ్గహణతో. వుత్తఞ్హేతం “రుప్పతీతి ఖో భిక్ఖవే తస్మా ‘రూప’న్తి వుచ్చతి. కేన రుప్పతి? సీతేనపి రుప్పతి, ఉణ్హేనపి రుప్పతీ”తిఆది (సం॰ ని॰ ౩.౭౯). యది ఏవం కథం బ్రహ్మలోకే రూపసమఞ్ఞాతి? తత్థాపి తంసభావానతివత్తనతో హోతియేవ రూపసమఞ్ఞా. అనుగ్గాహకపచ్చయవసేన వా విసదిసపచ్చయసన్నిపాతేతి ఏవమత్థో వేదితబ్బో. “యో అత్తనో సన్తానే విజ్జమానస్సయేవ విసదిసుప్పత్తిహేతుభావో, తం **రుప్పన**”న్తి అఞ్ఞే. ఇమస్మిం పక్ఖే రూపయతి వికారమాపాదేతీతి **రూపం.** “సఙ్ఘట్టనేన వికారాపత్తియం **రుప్పన**-సద్దో నిరుళ్హో”తి కేచి. ఏతస్మిం పక్ఖే అరూపధమ్మేసు రూపసమఞ్ఞాయ పసఙ్గో ఏవ నత్థి సఙ్ఘట్టనాభావతో. “పటిఘతో **రుప్పన**”న్తి అపరే. **“తస్సాతి రూపస్సా”**తి వదన్తి, నామరూపస్సాతి పన యుత్తం. యథా హి రూపస్స, ఏవం నామస్సాపి వేదనాక్ఖన్ధాదివసేన, మదనిమ్మదనాదివసేన చ విత్థారకథా **విసుద్ధిమగ్గే** (విసుద్ధి॰ ౨.౪౫౬) వుత్తా ఏవాతి. ఇతి అయం దుకో కుసలత్తికేన సఙ్గహితే సభావధమ్మే పరిగ్గహేత్వా పవత్తోతి.

అవిజ్జాతి అవిన్దియం "అత్తా, జీవో, ఇత్థీ, పురిసో"తి ఏవమాదికం విన్దతీతి **అవిజ్జా.** విన్దియం "దుక్ఖం, సముదయో"తి ఏవమాదికం న విన్దతీతి **అవిజ్జా.** సబ్బమ్పి ధమ్మజాతం అవిదితకరణట్ఠేన **అవిజ్జా.** అన్తరహితే సంసారే సత్తే జవాపేతీతి **అవిజ్జా.** అత్థతో పన సా దుక్ఖాదీనం చతున్నం సచ్చానం సభావచ్ఛాదకో సమ్మోహో హోతీతి ఆహ "**దుక్ఖాదీసు అఞ్ఞాణ**"న్తి . **భవపత్థనా** నామ కామభవాదీనం పత్థనావసేన పవత్తతణ్హా. తేనాహ "**యో భవేసు భవచ్ఛన్దో**"తిఆది. ఇతి "అయం దుకో వట్టమూలసముదాచారదస్సనత్థం గహితో.

భవదిట్ఠీతి ఖన్ధపఞ్చకం "అత్తా చ లోకో చా"తి గహేత్వా తం "భవిస్సతీ"తి గణ్హనవసేన నివిట్ఠా సస్సతదిట్ఠీతి అత్థో. తేనాహ "**భవో వుచ్చతీ**"తిఆది. భవిస్సతీతి **భవో,** తిట్ఠతి సబ్బకాలం అత్థీతి అత్థో. **సస్సత**న్తి సస్సతభావో. **విభవదిట్ఠీ**తి ఖన్ధపఞ్చకమేవ "అత్తా"తి చ "లోకో"తి చ గహేత్వా తం "న భవిస్సతీ"తి గణ్హనవసేన నివిట్ఠా ఉచ్ఛేదదిట్ఠీతి అత్థో. తేనాహ "**విభవో వుచ్చతీ**"తిఆది. విభవిస్సతి వినస్సతి ఉచ్ఛిజ్జతీతి **విభవో,** ఉచ్ఛేదో.

యం న హిరీయతీతి యేన ధమ్మేన తంసమ్పయుత్తధమ్మసమూహో, పుగ్గలో వా న హిరీయతి న లజ్జతి, లిఙ్గవిపల్లాసం వా కత్వా యో ధమ్మోతి అత్థో వేదితబ్బో. **హిరీయితబ్బేనా**తి ఉపయోగత్థే కరణవచనం, హిరీయితబ్బయుత్తకం కాయదుచ్చరితాదిధమ్మం న జిగుచ్ఛతీతి అత్థో. **నిల్లజ్జతా**తి పాపస్స అజిగుచ్ఛనా. **యం న ఓత్తప్పతీ**తి ఏత్థాపి వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. **ఓత్తప్పితబ్బేనా**తి పన హేతుఅత్థే కరణవచనం, ఓత్తప్పితబ్బయుత్తకేన ఓత్తప్పస్స హేతుభూతేన కాయదుచ్చరితాదినాతి అత్థో. **హిరీయితబ్బేనా**తి ఏత్థాపి వా ఏవమేవ అత్థో వేదితబ్బో. **అభాయనకఆకారో**తి పాపతో అనుత్తాసనాకారో.

"**యం హిరీయతీ**"తిఆదీసు అనన్తరదుకే వుత్తనయేన అత్థో వేదితబ్బో. నియకజ్ఝత్తం జాతిఆదిసముట్ఠానం ఏతిస్సాతి **అజ్ఝత్తసముట్ఠానా.** నియకజ్ఝత్తతో బహిభావతో బహిద్ధా పరసన్తానే సముట్ఠానం ఏతిస్సాతి **బహిద్ధా సముట్ఠానా.** అత్తా ఏవ అధిపతి **అత్తాధిపతి,** అజ్ఝత్తసముట్ఠానత్తా ఏవ అత్తాధిపతితో ఆగమనతో **అత్తాధిపతేయ్యా. లోకాధిపతేయ్య**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **లజ్జాసభావసణ్ఠితా**తి పాపతో జిగుచ్ఛనరూపేన అవట్ఠితా. **భయసభావసణ్ఠిత**న్తి తతో ఉత్తాసనరూపేన అవట్ఠితం. అజ్ఝత్తసముట్ఠానాదితా చ హిరోత్తప్పానం తత్థ తత్థ పాకటభావేన వుత్తా, న పన తేసం కదాచిపి అఞ్ఞమఞ్ఞవిప్పయోగతో. న హి లజ్జనం నిబ్భయం, పాపభయం వా అలజ్జనం అత్థీతి.

దుక్ఖన్తి కిచ్ఛం, అనిట్ఠన్తి వా అత్థో. **విప్పటికూలగాహిమ్హీ**తి ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తియా విలోమగాహకే. తస్సా ఏవ విపచ్చనీకం దుప్పటిపత్తి సాతం ఇట్ఠం ఏతస్సాతి విపచ్చనీకసాతో, తస్మిం **విపచ్చనీకసాతే.** ఏవంభూతో చ ఓవాదభూతే సాసనక్కమే ఓవాదకే చ ఆదరభావరహితో హోతీతి ఆహ "**అనాదరే**"తి. **తస్స కమ్మ**న్తి తస్స దుబ్బచస్స పుగ్గలస్స అనాదరియవసేన పవత్తచేతనా **దోవచస్సం. తస్స భావో**తి తస్స యథావుత్తస్స దోవచస్సస్స అత్థిభావో **దోవచస్సతా,** అత్థతో దోవచస్సమేవ. తేనేవాహ "**సా అత్థతో సఙ్ఖారక్ఖన్ధో హోతీ**"తి. చేతనాప్పధానతాయ హి సఙ్ఖారక్ఖన్ధస్స ఏవం వుత్తం. **ఏతేనాకారేనా**తి అప్పదక్ఖిణగ్గాహితాకారేన. అస్సద్ధియదుస్సీల్యాదిపాపధమ్మయోగతో పుగ్గలా పాపా నామ హోన్తీతి దస్సేతుం "**యే తే పుగ్గలా అస్సద్ధా**"తిఆది వుత్తం. యాయ చేతనాయ పుగ్గలో పాపసమ్పవఙ్కో నామ హోతి, సా చేతనా **పాపమిత్తతా** , చత్తారోపి వా అరూపినో ఖన్ధా తదాకారప్పవత్తా **పాపమిత్తతా**తి దస్సేన్తో "**సాపి అత్థతో దోవచస్సతా వియ దట్ఠబ్బా**"తి ఆహ.

“సుఖం వచో ఏతస్మిం పదక్ఖిణగ్గాహిమ్హి అనులోమసాతే సాదరే పుగ్గలేతి **సుబ్బచో**తిఆదినా, “కల్యాణా సద్ధాదయో పుగ్గలా ఏతస్స మిత్తాతి **కల్యాణమిత్తో**”తిఆదినా చ అనన్తరదుకస్స అత్థో ఇచ్ఛితోతి ఆహ **సోవచస్సతా...పే.... వుత్తపటిపక్ఖనయేన వేదితబ్బా**”తి. **ఉభో**తి సోవచస్సతా, కల్యాణమిత్తతా చ. తేసం ఖన్ధానం పవత్తిఆకారవిసేసా “సోవచస్సతా, కల్యాణమిత్తతా”తి చ వుచ్చన్తి, తే లోకియాపి హోన్తి లోకుత్తరాపీతి ఆహ “**లోకియలోకుత్తరమిస్సకా కథితా**”తి.

వత్థుభేదాదినా అనేకభేదభిన్నా తంతంజాతివసేన ఏకజ్ఝం కత్వా రాసితో గయ్హమానా ఆపత్తియోవ **ఆపత్తిక్ఖన్ధా.** తా పన అన్తరాపత్తీనం అగ్గహణే **పఞ్చపి ఆపత్తిక్ఖన్ధా ఆపత్తియో,** తాసం పన గహణే **సత్తపి ఆపత్తిక్ఖన్ధా ఆపత్తియో.** “ఇమా ఆపత్తియో, ఏత్తకా ఆపత్తియో, ఏవఞ్చ తేసం ఆపజ్జనం హోతీ”తి జాననపఞ్ఞా **ఆపత్తికుసలతా**తి ఆహ “**యా తాస**”న్తిఆది. **తాసం ఆపత్తీన**న్తి తాసు ఆపత్తీసు. తత్థ యం సమ్భిన్నవత్థుకాసు వియ ఠితాసు, దువిఞ్ఞేయ్యవిభాగాసు చ ఆపత్తీసు అసుక్కరతో పవత్థాన, అయం విసేసతో **ఆపత్తికుసలతా**తి దస్సేతుం దుతియం ఆపత్తిగ్గహణం కతం. **సహ కమ్మవాచాయా**తి కమ్మవాచాయ సహేవ. ఆపత్తితో వుట్ఠాపనపయోగతాయ కమ్మభూతా వాచా **కమ్మవాచా,** తథాభూతా అనుసావనవాచా చేవ “పస్సిస్సామీ”తి ఏవం పవత్తవాచా చ. తాయ కమ్మవాచాయ సద్ధిం సమకాలమేవ “ఇమాయ కమ్మవాచాయ ఇతో ఆపత్తితో వుట్ఠానం హోతి, హోన్తఞ్చ పఠమే వా తతియే వా అనుసావనేయ్యకారప్పత్తే, ‘సంవరిస్సామీ’తి వా పదే పరియోసితే హోతీ”తి ఏవం తం తం **ఆపత్తీహి వుట్ఠానపరిచ్ఛేదపరిజాననపఞ్ఞా** ఆపత్తివుట్ఠానకుసలతా. **వుట్ఠాన**న్తి చ యథాపన్నాయ ఆపత్తియా యథా తథా అనన్తరాయతాపాదనం, ఏవం వుట్ఠానగ్గహణేనేవ దేసనాయపి సఙ్గహో సిద్ధో హోతి.

“ఇతో పుబ్బే పరికమ్మం పవత్తం, ఇతో పరం భవఙ్గ మజ్ఝే సమాపత్తీ”తి ఏవం సమాపత్తీనం **అప్పనాపరిచ్ఛేదజాననపఞ్ఞా** సమాపత్తికుసలతా. వుట్ఠానే కుసలభావో **వుట్ఠానకుసలతా,** పగేవ వుట్ఠాన పరిచ్ఛేదకరం ఞాణం. తేనాహ “**యథాపరిచ్ఛిన్నసమయవసేనేవా**”తిఆది. **వుట్ఠానసమత్థా**తి వుట్ఠాపనే సమత్థా.

“ధాతుకుసలతా”తి ఏత్థ పథవీధాతుఆదయో, సుఖధాతుఆదయో, కామధాతుఆదయో చ ధాతుయో ఏతాస్వేవ అన్తోగధాతి ఏతాసు కోసల్లే దస్సితే తాసుపి కోసల్లం దస్సితమేవ హోతీతి “అట్ఠారస ధాతుయో చక్ఖుధాతు...పే.... మనోవిఞ్ఞాణధాతూ”తి వత్వా “**అట్ఠారసన్నం ధాతూనం సభావపరిచ్ఛేదకా**”తి వుత్తం. తత్థ **సభావపరిచ్ఛేదకా**తి యథాభూతసభావావబోధినీ. “సవనపఞ్ఞా ధారణపఞ్ఞా”తిఆదినా పచ్చేకం పఞ్ఞా-సద్దో యోజేతబ్బో. ధాతూనం సవనధారణపఞ్ఞా **సుతమయా,** ఇతరా **భావనామయా.** తత్థాపి సమ్మసనపఞ్ఞా లోకియా. విపస్సనా పఞ్ఞా హి సా, ఇతరా లోకుత్తరా. లక్ఖణాదివసేన, అనిచ్చాదివసేన చ మనసికరణం **మనసికారో,** తత్థ కోసల్లం **మనసికారకుసలతా.** తం పన ఆదిమజ్ఝపరియోసానవసేన తిధా భిన్దిత్వా దస్సేన్తో “**సమ్మసనపటివేధపచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞా**”తి ఆహ. **సమ్మసనపఞ్ఞా** హి తస్సా ఆది, **పటివేధపఞ్ఞా** మజ్ఝే, **పచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞా** పరియోసానం.

ఆయతనానం గన్థతో చ అత్థతో చ ఉగ్గణ్హనవసేన తేసం ధాతులక్ఖణాదివిభాగస్స జాననపఞ్ఞా **ఉగ్గహజాననపఞ్ఞా.** సమ్మసనపటివేధపచ్చవేక్ఖణవిధినో జాననపఞ్ఞా **మనసికారజాననపఞ్ఞా.** యస్మా ఆయతనానిపి అత్థతో ధాతుయోవ మనసికారో చ ఉగ్గణ్హనాదివసేన తేసమేవ మనసికారవిధి , తస్మా ధాతుకుసలతాదికా తిస్సోపి కుసలతా ఏకదేసే కత్వా దస్సేతుం “**అపిచా**”తిఆది వుత్తం. సవనం వియ ఉగ్గణ్హనపచ్చవేక్ఖణానిపి పరిత్తఞాణకత్తుకానీతి ఆహ “**సవన ఉగ్గహణపచ్చవేక్ఖణా లోకియా**”తి. అరియమగ్గక్ఖణే సమ్మసనమనసికారానం నిప్ఫత్తి పరినిట్ఠానన్తి తేసం

లోకుత్తరతాపరియాయోపి లబ్భతీతి వుత్తం ‘‘**సమ్మసనమనసికారా లోకియలోకుత్తరమిస్సకా**’’తి. పచ్చయధమ్మానం హేతుఆదీనం అత్తనో పచ్చయుప్పన్నానం హేతుపచ్చయాదిభావేన పచ్చయభావో **పచ్చయాకారో,** సో పన అవిజ్జాదీనం ద్వాదసన్నం పటిచ్చసముప్పాదఙ్గానం వసేన ద్వాదసవిధోతి ఆహ ‘‘**ద్వాదసన్నం పచ్చయాకారాన**’’న్తి. **ఉగ్గహాదివసేనాతి** ఉగ్గహమనసికారసవనసమ్మసనపటివేధపచ్చవేక్ఖణవసేన.

ఠానఞ్చేవ తిట్ఠతి ఫలం తదాయత్తవుత్తితాయాతి **కారణఞ్చ** హేతుపచ్చయభావేన కరణతో నిప్ఫాదనతో. **తేసం** సోతవిఞ్ఞాణాదీనం. ఏతస్మిం దుకే అత్థో వేదితబ్బోతి సమ్బన్ధో. యే ధమ్మా యస్స ధమ్మస్స కారణభావతో **ఠానం,** తేవ ధమ్మా తంవిధురస్స ధమ్మస్స అకారణభావతో **అట్ఠాన**న్తి పఠమనయే ఫలభేదేన తస్సేవ ధమ్మస్స **ఠానాట్ఠానతా** దీపితా; దుతియనయే పన అభిన్నేపి ఫలే పచ్చయధమ్మభేదేన తేసం **ఠానాట్ఠానతా** దీపితాతి అయమేతేసం విసేసో. న హి కదాచి అరియా దిట్ఠిసమ్పదా నిచ్చగ్గాహస్స కారణం హోతి, అకిరియతా పన సియా తస్స కారణన్తి.

ఉజునో భావో **అజ్జవం,** అజిమ్హతా అకుటిలతా అవఙ్కతాతి అత్థోతి తమత్థం అనజ్జవపటిక్ఖేపముఖేన దస్సేతుం ‘‘**గోముత్తవఙ్కతా**’’తిఆది వుత్తం. స్వాయం అనజ్జవో భిక్ఖూనం యేభుయ్యేన అనేసనాయ, అగోచరచారితాయ చ హోతీతి ఆహ ‘‘**ఏకచ్చో హి...పే.... చరతీ**’’తి. **అయం గోముత్తవఙ్కతా నామ** ఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా పటిపత్తియా వఙ్కభావతో. **పురిమసదిసోతి** పఠమం వుత్తభిక్ఖుసదిసో. **చన్దవఙ్కతా నామ** పటిపత్తియా మజ్ఝట్ఠానే వఙ్కభావాపత్తితో. **నఙ్గలకోటివఙ్కతా నామ** పరియోసానే వఙ్కభావాపత్తితో. **ఇదం అజ్జవం నామ** సబ్బత్థకమేవ ఉజుభావసిద్ధితో. **అజ్జవతాతి** ఆకారనిద్దేసో, యేనాకారేనస్స అజ్జవో పవత్తతి, తదాకారనిద్దేసోతి అత్థో. లజ్జతీతి **లజ్జీ,** హిరిమా, తస్స భావో **లజ్జవం,** హిరీతి అత్థో. లజ్జా ఏతస్స అత్థీతి **లజ్జీ** యథా “మాలీ, మాయీ”తి చ, తస్స భావో **లజ్జీభావో,** సా ఏవ లజ్జా.

పరాపరాధాదీనం అధివాసనక్ఖమం **అధివాసనఖన్తి.** సుచిసీలతా **సోరచ్చం.** సా హి సోభనకమ్మరతతా, సుట్ఠు వా పాపతో ఓరతభావో విరతతా **సోరచ్చం.** తేనాహ ‘‘**సురతభావో**’’తి.

‘‘**నామఞ్చ రూపఞ్చా**’’తిఆదీసు అయం అపరో నయో – **నామకరణట్ఠేనాతి** అఞ్ఞం అనపేక్ఖిత్వా సయమేవ అత్తనో నామకరణసభావతోతి అత్థో. యఞ్హి పరస్స నామం కరోతి, తస్స చ తదపేక్ఖత్తా అఞ్ఞాపేక్ఖం నామకరణన్తి నామకరణసభావతా న హోతి, తస్మా మహాజనస్స ఞాతీనం, గుణానఞ్చ సామఞ్ఞనామాదికారకానం నామభావో నాపజ్జతి. యస్స చ అఞ్ఞోహి నామం కరీయతి, తస్స చ నామకరణసభావతా నత్థీతి, నత్థియేవ నామభావో. వేదనాదీనం పన సభావసిద్ధత్తా వేదనాదినామస్స నామకరణసభావతో నామతా వుత్తా. పథవీఆది నిదస్సనేన నామస్స సభావసిద్ధతంయేవ నిదస్సేతి, న నామభావసామఞ్ఞం, నిరుళ్హత్తా పన నామ-సద్దో అరూపధమ్మేసు ఏవ వత్తతి, న పథవీఆదీసూతి న తేసం నామభావో. న హి పథవీఆదినామం విజహిత్వా కేసాదినామేహి రూపధమ్మానం వియ వేదనాదినామం విజహిత్వా అఞ్ఞేన నామేన అరూపధమ్మానం వోహరితబ్బేన పిణ్డాకారేన పవత్తి అత్థీతి.

అథ వా రూపధమ్మా చక్ఖాదయో రూపాదయో చ, తేసం పకాసకపకాసితబ్బభావతో వినాపి నామేన పాకటా హోన్తి, న ఏవం అరూపధమ్మాతి తే అధివచనసమ్ఫస్సో వియ నామాయత్తగ్గహణీయభావేన “నామ”న్తి వుత్తా. పటిఘసమ్ఫస్సో చ న చక్ఖాదీని వియ నామేన వినా పాకటోతి “నామ”న్తి వుత్తో, అరూపతాయ వా అఞ్ఞనామసభాగత్తా సఙ్గహితోయం, అఞ్ఞఫస్ససభాగత్తా వా. వచనత్థోపి హి రూపయతీతి **రూపం,** నామయతీతి **నామ**న్తి ఇధ పచ్ఛిమపురిమానం సమ్భవతి.

రూపయతీతి వినాపి నామేన అత్తానం పకాసేతీతి అత్థో. **నామయతీ**తి నామేన వినా అపాకటభావతో అత్తనో పకాసకం నామం కరోతీతి అత్థో. **ఆరమ్మణాధిపతిపచ్చయతాయా**తి సతిపి రూపస్స ఆరమ్మణాధిపతిపచ్చయభావే న తం పరమస్సాసభూతం నిబ్బానం వియ సాతిసయం నామనభావేన పచ్చయోతి నిబ్బానమేవ "నామ"న్తి వుత్తం.

"**అవిజ్జా చ భవతణ్హా చా**"తి అయం దుకో సత్తానం వట్టమూలసముదాచారదస్సనత్థో. సముదాచరతీతి హి **సముదాచారో,** వట్టమూలమేవ సముదాచారో **వట్టమూలసముదాచారో,** వట్టమూలదస్సనేన వా వట్టమూలానం పవత్తి దస్సితా హోతీతి వట్టమూలానం సముదాచారో **వట్టమూలసముదాచారో,** తందస్సనత్థోతి అత్థో.

ఏకేకస్మిఞ్చ "అత్తా"తి చ "లోకో"తి చ గహణవిసేసం ఉపాదాయ "అత్తా చ లోకో చా"తి వుత్తం, ఏకం వా ఖన్ధం "అత్తా"తి గహేత్వా అఞ్ఞం అత్తనో ఉపభోగభూతం "లోకో"తి గణ్హన్తస్స, అత్తనో అత్తానం "అత్తా"తి గహేత్వా పరస్స అత్తానం "లోకో"తి గణ్హన్తస్స వా వసేన "అత్తా చ లోకో చా"తి వుత్తం.

సహ సిక్ఖితబ్బో ధమ్మో **సహధమ్మో,** తత్థ భవం సహధమ్మికం, తస్మిం **సహధమ్మికే.** దోవచస్స-సద్దతో ఆయ-సద్దం అనఞ్ఞత్తం కత్వా "**దోవచస్సాయ**"న్తి వుత్తం, దోవచస్సస్స వా అయనం పవత్తి **దోవచస్సాయం.** ఆసేవన్తస్సాపి అనుసిక్ఖనా అజ్ఝాసయేన భజనాతి ఆహ "**సేవనా...పే.... భజనా**"తి. సబ్బతోభాగేన భత్తి **సమ్భత్తి.**

సహ కమ్మవాచాయాతి అబ్భానతిణవత్థారకకమ్మవాచాయ, "అహం భన్తే ఇత్థన్నామం ఆపత్తిం ఆపజ్జి"న్తిఆదికాయ చ సహేవ. సహేవ హి కమ్మవాచాయ ఆపత్తివుట్ఠానఞ్చ పరిచ్ఛిజ్జతి, "పణ్ణత్తిలక్ఖణాయ ఆపత్తియా వా కారణం వీతిక్కమలక్ఖణం కాయకమ్మం, వచీకమ్మం వా, వుట్ఠానస్స కారణం కమ్మవాచా"తి కారణేన సహ ఫలస్స జాననవసేన "సహ కమ్మవాచాయా"తి వుత్తం."సహ కమ్మవాచాయా"తి. ఇమినా నయేన **సహ పరికమ్మేనా**తి ఏత్థాపి అత్థో వేదితబ్బో.

ధాతువిసయా సబ్బాపి పఞ్ఞా **ధాతుకుసలతా.** తదేకదేసా **మనసికారకుసలతా**తి అధిప్పాయేన పురిమపదేపి సమ్మసనపటివేధపఞ్ఞా వుత్తా. యస్మా పన నిప్పరియాయతో విపస్సనాదిపఞ్ఞా ఏవ మనసికారకోసల్లం, తస్మా "**తాసంయేవ ధాతూనం సమ్మసనపటివేధపచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞా**"తి వుత్తం.

ఆయతనవిసయా సబ్బాపి పఞ్ఞా **ఆయతనకుసలతా**తి దస్సేన్తో "ద్వాదసన్నం ఆయతనానం ఉగ్గహమనసికారజాననపఞ్ఞా"తి వత్వా పున "**అపిచా**"తిఆది వుత్తం. ద్వీసుపి వా పదేసు వాచుగ్గతాయ ఆయతనపాళియా, ధాతుపాళియా చ మనసికరణం **మనసికారో.** తథా ఉగ్గణ్హన్తీ, మనసి కరోన్తీ , తదత్థం సుణన్తీ, గన్థతో చ అత్థతో చ ధారేన్తీ, "ఇదం చక్ఖాయతనం నామ, అయం చక్ఖుధాతు నామా"తిఆదినా సభావతో, గణనతో చ పరిచ్ఛేదం జానన్తీ చ పఞ్ఞా **ఉగ్గహపఞ్ఞాదికా** వుత్తా. మనసికారపదే పన చతుబ్బిధాపి పఞ్ఞా ఉగ్గహోతి తతో పవత్తో అనిచ్చాదిమనసికారో "ఉగ్గహమనసికారో"తి వుత్తో. తస్స జాననం పవత్తనమేవ, "యథా పవత్తం వా ఉగ్గహం, ఏవమేవ పవత్తో ఉగ్గహో"తి జాననం **ఉగ్గహజాననం.** "మనసికారో ఏవం పవత్తేతబ్బో, ఏవఞ్చ పవత్తో"తి జాననం **మనసికారజాననం.** తదుభయమ్పి "మనసికారకోసల్ల"న్తి వుత్తం. ఉగ్గహోపి హి మనసికారసమ్పయోగతో మనసికారనిరుత్తిం లద్ధుం అరహతి. యో చ మనసికాతబ్బో, యో చ మనసికరణూపాయో, సబ్బో సో "మనసికారో"తి వత్తుం వట్టతి, తత్థ కోసల్లం **మనసికారకుసలతా**తి. **సమ్మసనం** పఞ్ఞా, సా మగ్గసమ్పయుత్తా అనిచ్చాదిసమ్మసనకిచ్చం సాధేతి

నిచ్చసఞ్ఞాదిపజహనతో. **మనసికారో** సమ్మసనసమ్పయుత్తో, సో తత్థేవ అనిచ్చాదిమనసికారకిచ్చం మగ్గసమ్పయుత్తో సాధేతీతి ఆహ "**సమ్మసనమనసికారా లోకియలోకుత్తరమిస్సకా**"తి. "ఇమినా పచ్చయేనిదం హోతీ"తి ఏవం అవిజ్జాదీనం సఙ్ఖారాదిపచ్చయుప్పన్నస్స పచ్చయభావజాననం **పటిచ్చసముప్పాదకుసలతా.**

అధివాసనం ఖమనం. తఞ్హి పరేసం దుక్కటం దురుత్తఞ్చ పటివిరోధాకరణేన అత్తనో ఉపరి ఆరోపేత్వా వాసనం "అధివాసన"న్తి వుచ్చతి. **అచణ్డిక్క**న్తి అకుజ్ఝనం. దోమనస్సవసేన పరేసం అక్ఖీసు అస్సూనం అనుప్పాదనా **అనస్సురోపో. అత్తమనతా**తి సకమనతా. చిత్తస్స అబ్యాపన్నో సకో మనోభావో **అత్తమనతా.** చిత్తన్తి వా చిత్తప్పబన్ధం ఏకత్తేన గహేత్వా తస్స అన్తరా ఉప్పన్నేన పీతిసహగతమనేన **సకమనతా.** అత్తమనో వా పుగ్గలో, తస్స భావో **అత్తమనతా,** సా న సత్తస్సాతి పుగ్గలదిట్ఠినివారణత్థం "**చిత్తస్సా**"తి వుత్తం. అధివాసనలక్ఖణా ఖన్తి **అధివాసనఖన్తి.** సుచిసీలతా **సోరచ్చం.** సా హి సోభనకమ్మరతతా. సుట్ఠు పాపతో ఓరతభావో విరతతా సోరచ్చం. తేనాహ "**సురతభావో**"తి.

సఖిలో వుచ్చతి సణ్హవాచో, తస్స భావో **సాఖల్యం,** సణ్హవాచతా. తం పన బ్యతిరేకముఖేన విభావేన్తీ యా పాళి పవత్తా, తం దస్సేన్తో "**తత్థ కతమం సాఖల్య**"న్తిఆదిమాహ. తత్థ **అణ్డకా**తి సదోసవణే రుక్ఖే నియ్యాసపిణ్డియో, అహిచ్ఛత్తకాదీని వా ఉట్ఠితాని "అణ్డకానీ"తి వదన్తి . ఫేగ్గురుక్ఖస్స పన కుథితస్స అణ్డాని వియ ఉట్ఠితా చుణ్ణపిణ్డియో, గణ్ఠియో వా **అణ్డకా.** ఇధ పన బ్యాపజ్జనకక్కసాదిభావతో అణ్డకపకతిభావేన వాచా "**అణ్డకా**"తి వుత్తా. పదుమనాళం వియ సోతం ఘంసయమానా పవిసన్తీ **కక్కసా** దట్ఠబ్బా. కోధేన నిబ్బత్తత్తా తస్స పరివారభూతా **కోధసామన్తా.** పురే సంవద్ధనారీ **పోరీ,** సా వియ సుకుమారా ముదుకా వాచా పోరీ వియాతి **పోరీ. తత్థా**తి "భాసితా హోతీ"తి వుత్తాయ కిరియాయాతిపి యోజనా సమ్భవతి, **తత్థ** వాచాయాతి వా. "**సణ్హవాచతా**"తిఆదినా తం వాచం పవత్తయమానం చేతనం దస్సేతి. సమ్మోదకస్స పుగ్గలస్స ముదుకభావో మద్దవం **సమ్మోదకముదుకభావో. ఆమిసేన** అలబ్భమానేన, తథా **ధమ్మేన చాతి ద్వీహి ఛిద్దో.** ఆమిసస్స, ధమ్మస్స చ అలాభేన అత్తనో పరస్స చ అన్తరే సమ్భవన్తస్స హి ఛిద్దస్స వివరస్స భేదస్స పటిసన్థరణం పిదహానం సఙ్గణ్హానం **పటిసన్థారో.** తం సరూపతో, పటిపత్తితో చ పాళిదస్సనముఖేన విభావేతుం "**అభిధమ్మేపీ**"తిఆదిమాహ. **అగ్గం అగ్గహేత్వా**తి అగ్గం అత్తనో అగ్గహేత్వా. **ఉద్దేసదాన**న్తి పాళియా, అట్ఠకథాయ చ ఉద్దిసనం. **పాళివణ్ణనా**తి పాళియా అత్థవణ్ణనా. **ధమ్మకథాకథన**న్తి సరభఞ్ఞసరభణనాదివసేన ధమ్మకథనం.

కరుణాతి కరుణాబ్రహ్మవిహారమాహ. **కరుణాపుబ్బభాగో**తి తస్స పుబ్బభాగఉపచారజ్ఝానం వదతి. పాళిపదే పన యా కాచి కరుణా "కరుణా"తి వుత్తా, **కరుణాచేతోవిముత్తీ**తి పన అప్పనాప్పత్తావ. **మేత్తాయ**పి ఏసేవ నయో. సుచి-సద్దతో భావే య్య-కారం, ఇ-కారస్స చ ఏ-కారాదేసం కత్వా అయం నిద్దేసోతి ఆహ "**సోచేయ్యన్తి సుచిభావో**"తి. హోతు తావ సుచిభావో సోచేయ్యం, తస్స పన మేత్తాపుబ్బభాగతా కథన్తి ఆహ "**వుత్తమ్పి చేత**"న్తిఆది.

ముట్ఠా సతి ఏతస్సాతి **ముట్ఠస్సతి,** తస్స భావో **ముట్ఠస్సచ్చం,** సతిపటిపక్ఖో ధమ్మో, న సతియా అభావమత్తం . యస్మా పటిపక్ఖే సతి తస్స వసేన సతివిగతా విప్పవుత్థా నామ హోతి, తస్మా వుత్తం "**సతివిప్పవాసో**"తి. "**అస్సతీ**"తిఆదీసు **అ**-కారో పటిపక్ఖే దట్ఠబ్బో, న సత్తపటిసేధే. ఉదకే లాబు వియ యేన చిత్తం ఆరమ్మణే పిలవన్తా వియ తిట్ఠతి, న ఓగాహతి, సా **పిలాపనతా.** యేన గహితమ్పి ఆరమ్మణం సమ్ముస్సతి న సరతి, సా **సమ్ముస్సనతా.** యథా విజ్జాపటిపక్ఖా అవిజ్జా విజ్జాయ పహాతబ్బతో, ఏవం సమ్పజఞ్ఞపటిపక్ఖం **అసమ్పజఞ్ఞం,** అవిజ్జాయేవ.

ఇన్ద్రియసంవరభేదోతి ఇన్ద్రియసంవరవినాసో. **అప్పటిసఙ్ఖా**తి అపచ్చవేక్ఖిత్వా అయోనిసో చ ఆహారపరిభోగే ఆదీనవానిసంసే అవీమంసిత్వా.

అప్పటిసఙ్ఖాయాతి ఇతికత్తబ్బతాసు అప్పచ్చవేక్ఖణాయ నామం. అఞ్ఞాణం అప్పటిసఙ్ఖాత నిమిత్తం . **అకమ్పనఞాణ**న్తి తాయ అనభిభవనీయం ఞాణం, తత్థ తత్థ పచ్చవేక్ఖణాఞాణఞ్చేవ పచ్చవేక్ఖణాయ ముద్ధభూతం లోకుత్తరఞాణఞ్చ. నిప్పరియాయతో మగ్గభావనా **భావనా** నామ, యా చ తదత్థా, తదుభయఞ్చ భావేన్తస్సేవ ఇచ్ఛితబ్బం, న భావితభావనస్సాతి వుత్తం ''**భావేన్తస్స ఉప్పన్నం బల**''న్తి. తేనాహ ''**యా కుసలానం ధమ్మానం ఆసేవనా భావనా బహులీకమ్మ**''న్తి.

కామం సమ్పయుత్తధమ్మేసు థిరభావోపి బలట్ఠో ఏవ, పటిపక్ఖేహి పన అకమ్పనీయతా సాతిసయం బలట్ఠోతి వుత్తం ''**అస్సతియా అకమ్పనవసేనా**''తి. పచ్చనీకధమ్మసమనతో **సమథో సమాధి.** అనిచ్చాదినా వివిధేనాకారేన దస్సనతో **విపస్సనా పఞ్ఞా . తం ఆకారం గహేత్వా**తి సమాధానాకారం గహేత్వా. యేనాకారేన పుబ్బే అలీనం అనుద్ధతం మజ్ఝిమం భావనావీథిపటిపన్నం హుత్వా చిత్తం సమాహితం హోతి, తం ఆకారం గహేత్వా సల్లక్ఖేత్వా. **నిమిత్తవసేనా**తి కారణవసేన. ''**ఏసేవ నయో**''తి ఇమినా పగ్గహోవ తం ఆకారం గహేత్వా పున పవత్తేతబ్బస్స పగ్గాహస్స నిమిత్తవసేన పగ్గాహనిమిత్తన్తి ఇమమత్థం అతిదిసతి, తస్సత్థో సమథే వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో. **పగ్గాహో వీరియం** కోసజ్జపక్ఖతో చిత్తస్స పతితుం అదత్వా పగ్గణ్హనతో. **అవిక్ఖేపో ఏకగ్గతా** విక్ఖేపస్స ఉద్ధచ్చస్స పటిపక్ఖభావతో. పటిసఙ్ఖానకిచ్చనిబ్బత్తిభావతో లోకుత్తరధమ్మానం పటిసఙ్ఖానబలభావో, తథా పుబ్బే పవత్తాకారసల్లక్ఖణవసేన సమథపగ్గాహానం ఉపరి పవత్తిసబ్భావతో సమథనిమిత్తదుకస్సపి మిస్సకతా వుత్తా.

యథాసమాదిన్నస్స సీలస్స భేదకరో **వీతిక్కమో.** సీలవినాసకో **అసంవరో. సమ్మాదిట్ఠివినాసికా**తి ''అత్థి దిన్న''న్తిఆది (మ॰ ని॰ ౧.౪౪౧; ౨.౯౪; విభ॰ ౭౯౩) నయప్పవత్తాయ సమ్మాదిట్ఠియా దూసికా.

సీలస్స సమ్పాదనం నామ సబ్బభాగతో తస్స అనూనతాపాదనన్తి ఆహ ''**సమ్పాదనతో పరిపూరణతో**''తి. పారిపూరత్థో హి సమ్పదా-సద్దోతి. **మానసికసీలం** నామ సీలవిసోధనవసేన అభిజ్ఝాదిప్పహానం. **దిట్ఠిపారిపూరిభూతం ఞాణ**న్తి అత్థికదిట్ఠిఆదిసమ్మాదిట్ఠియా పారిపూరిభావేన పవత్తం ఞాణం.

విసుద్ధిం పాపేతుం సమత్థన్తి చిత్తవిసుద్ధిఆదిఉపరివిసుద్ధియా పచ్చయో భవితుం సమత్థం. సువిసుద్ధమేవ హి సీలం తస్సా పదట్ఠానం హోతీతి. **విసుద్ధిం పాపేతుం సమత్థం దస్సన**న్తి ఞాణదస్సనవిసుద్ధిం, పరమత్థవిసుద్ధినిబ్బానఞ్చ పాపేతుం ఉపనేతుం సమత్థం కమ్మస్సకతాఞాణాదిసమ్మాదస్సనం . తేనాహ ''**అభిధమ్మే**''తిఆది. ఏత్థ చ ''ఇదం అకుసలం కమ్మం నో సకం, ఇదం పన కమ్మం సక''న్తి ఏవం బ్యతిరేకతో అన్వయతో చ కమ్మస్సకతాజాననఞాణం **కమ్మస్సకతాఞాణం.** తేనాహ ''**ఏత్థ చా**''తిఆది. ''**పరేన కతమ్పి**''తి ఇదం నిదస్సనవసేన వుత్తం యథా పరేన కతం, ఏవం అత్తనా కతమ్పి సకకమ్మం నామ న హోతీతి. అత్తనా వా ఉస్సాహితేన పరేన కతంపీతి ఏవం వా అత్థో దట్ఠబ్బో. యఞ్హి తం పరస్స ఉస్సాహనవసేన కతం, తమ్పి సకకమ్మం నామ హోతీతి అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో. **అత్థభఞ్జనతో**తి దిట్ఠధమ్మికాదిసబ్బఅత్థవినాసనతో. **అత్థజననతో**తి ఇధలోకత్థపరలోకత్థపరమత్థానం ఉప్పాదనతో. ఆరబ్భకాలే ''అనిచ్చం దుక్ఖం అనత్తా''తి పవత్తమ్పి

వచీసచ్చఞ్చ లక్ఖణాని పటివిజ్ఝన్తం **విపస్సనాఞాణం అనులోమేతి** తత్థేవ పటివిజ్ఝనతో. **పరమత్థసచ్చఞ్చ** నిబ్బానం **న విలోమేతి** న విరోధేతి ఏకన్తేనేవ సమ్పాపనతో.

ఞాణదస్సనన్తి ఞాణభూతం దస్సనం, తేన మగ్గం వదతి. **తంసమ్పయుత్తమేవ వీరియన్తి** పఠమమగ్గసమ్పయుత్తం వీరియమాహ. సబ్బాపి మగ్గపఞ్ఞా దిట్ఠివిసుద్ధియేవాతి దస్సేతుం ''**అపిచా**''తిఆది వుత్తం. అయమేవ చ నయో అభిధమ్మపాళియా (ధ॰ స॰ ౨౨౧) సమేతీతి దస్సేన్తో ''**అభిధమ్మే పనా**''తి ఆదిం అవోచ.

యస్మా సంవేగో నామ సహోత్తప్పఞాణం, తస్మా సంవేగవత్థుం భయతో భాయితబ్బతో దస్సనవసేన పవత్తఞాణం . తేనాహ ''**జాతిభయ**''న్తిఆది. భాయన్తి ఏతస్మాతి **భయం,** జాతి ఏవ భయం **జాతిభయం. సంవేజనీయన్తి** సంవిజ్జితబ్బం భాయితబ్బం ఉత్తాసితబ్బం. **ఠానన్తి** కారణం, వత్థూతి అత్థో . **సంవేగజాతస్సాతి** ఉప్పన్నసంవేగస్స. **ఉపాయపధానన్తి** ఉపాయేన పవత్తేతబ్బం వీరియం.

కుసలానం ధమ్మానన్తి సీలాదీనం అనవజ్జధమ్మానం. **భావనాయాతి** ఉప్పాదనేన వడ్ఢనేన చ. **అసన్తుట్ఠస్సాతి** "అలం ఏత్తావతా, కథం ఏత్తావతా"తి సఙ్కోచాపత్తివసేన న సన్తుట్ఠస్స. **భియ్యోకమ్యతాతి** భియ్యో భియ్యో ఉప్పాదనిచ్ఛా. **వోసానన్తి** సఙ్కోచం అసమత్థన్తి. తుస్సనం తుట్ఠి **సన్తుట్ఠి,** నత్థి ఏతస్స సన్తుట్ఠీతి **అసన్తుట్ఠి,** తస్స భావో **అసన్తుట్ఠితా.** వీరియప్పవాహే వత్తమానే అన్తరా ఏవ పటిగమనం నివత్తనం **పటివానం,** తం తస్స అత్థీతి **పటివానీ,** న పటివానీ **అప్పటివానీ,** తస్స భావో **అప్పటివానితా. సక్కచ్చకిరియతాతి** కుసలానం కరణే సక్కచ్చకిరియతా ఆదరకిరియతా. **సాతచ్చకిరియతాతి** సతతమేవ కరణం. **అట్ఠితకిరియతాతి** అన్తరా అట్ఠపేత్వా ఖణ్డం అకత్వా కరణం. **అనోలీనవుత్తితాతి** న లీనప్పవత్తితా. **అనిక్ఖిత్తఛన్దతాతి** కుసలచ్ఛన్దస్స అనిక్ఖిపనం. **అనిక్ఖిత్తధురతాతి** కుసలకరణే వీరియధురస్స అనిక్ఖిపనం. **ఆసేవనాతి** ఆదరేన సేవనా. **భావనాతి** వడ్ఢనా బ్రూహనా. **బహులీకమ్మన్తి** పునప్పునం కరణం.

తిస్సో విజ్జాతి పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణం, దిబ్బచక్ఖుఞాణం ఆసవక్ఖయఞాణన్తి ఇమా తిస్సో విజ్జా. పటిపక్ఖవిజ్ఝనట్ఠేన పుబ్బే నివుత్థక్ఖన్ధాదీనం విదితకరణట్ఠేన విసిట్ఠా ముత్తీతి **విముత్తి.** స్వాయం విసేసో పటిపక్ఖవిగమనేన, పటియోగివిగమనేన చ ఇచ్ఛితబ్బోతి తదుభయం దస్సేతుం ''**ఏత్థ చా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ యేన విసేసేన సమాపత్తియో పచ్చనీకధమ్మేహి సుట్ఠు ముత్తా, తతో నిరాసఙ్కతాయ ఆరమ్మణే చ అభిరతా, తం విసేసం ఉపాదాయ తా అధికం ముచ్చనతో, ఆరమ్మణే అధిముచ్చనతో చ **అధిముత్తియో నామాతి** వుత్తం ''**చిత్తస్స చ అధిముత్తీ**''తి. **ముత్తత్తాతి** సబ్బసఙ్ఖారేహి విసేసేన నిస్సటత్తా **విముత్తి.**

ఖయే ఞాణన్తి సముచ్ఛేదవసేన కిలేసే ఖేపేతీతి **ఖయో,** అరియమగ్గో, తప్పరియాపన్నం ఞాణం **ఖయే ఞాణం. పటిసన్ధివసేనాతి** కిలేసానం తంతంమగ్గవజ్ఝానం ఉప్పన్నమగ్గే ఖన్ధసన్తానే పున సన్ధహనవసేన. **అనుప్పాదభూతేతి** తంతంఫలే. **అనుప్పాదపరియోసానేతి** అనుప్పాదకరో మగ్గో **అనుప్పాదో,** తస్స పరియోసానే, కిలేసానం వా అనుప్పజ్జనసఙ్ఖాతే పరియోసానే, భగ్గేతి అత్థోతి.

దుకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

తికవణ్ణనా

౩౦౨. ధమ్మతో అఞ్ఞో కత్తా నత్థీతి దస్సేతుం కత్తుసాధనవసేన ‘‘**లుబ్భతీతి లోభో**’’తి వుత్తం. లుబ్భతి తేన, లుబ్భనమత్తమేతన్తి కరణభావసాధనవసేనపి అత్థో యుజ్జతేవ. **దుస్సతి ముయ్హతీతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **అకుసలఞ్చ తం** అకోసల్లసమ్భూతట్ఠేన ఏకన్తాకుసలభావతో **మూలఞ్చ** అత్తనా సమ్పయుత్తధమ్మానం సుప్పతిట్ఠితభావసాధనతో, న అకుసలభావసాధనతో. న హి మూలకతో అకుసలానం అకుసలభావో, కుసలాదీనఞ్చ కుసలాదిభావో. తథా సతి మోమూహచిత్తద్వయే మోహస్స అకుసలభావో న సియా. **తేస**న్తి లోభాదీనం. ‘‘న లుబ్భతీతి అలోభో’’తిఆదినా **పటిపక్ఖనయేన.**

దుట్ఠు చరితానీతి పచ్చయతో, సమ్పయుత్తధమ్మతో, పవత్తిఆకారతో చ న సుట్ఠు అసమ్మా పవత్తితాని. **విరూపానీ**తి బీభచ్ఛాని సమ్పతి, ఆయతిఞ్చ అనిట్ఠరూపత్తా. **కాయేనా**తి కాయద్వారేన కరణభూతేన. **కాయతో**తి కాయద్వారతో. ‘‘**సుట్ఠు చరితానీ**’’తిఆదీసు వుత్తవిపరియాయేన అత్థో వేదితబ్బో. యస్స సిక్ఖాపదస్స వీతిక్కమే కాయసముట్ఠానా ఆపత్తి హోతి, తం **కాయద్వారే పఞ్ఞత్తసిక్ఖాపదం. అవీతిక్కమో కాయసుచరిత**న్తి వారిత్తసీలస్స వసేన వదతి, చారిత్తసీలస్సపి వా, యస్స అకరణే ఆపత్తి హోతి. వచీదుచ్చరితసుచరితనిద్ధారణమ్పి వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బం. **ఉభయత్థ పఞ్ఞత్తస్సా**తి కాయద్వారే, వచీద్వారే చ పఞ్ఞత్తస్స. **సిక్ఖాపదస్స వీతిక్కమోవ మనోదుచ్చరితం** మనోద్వారే పఞ్ఞత్తస్స సిక్ఖాపదస్స అభావతో, తయిదం ద్వారద్వయే అకిరియసముట్ఠానాయ ఆపత్తియా వసేన వేదితబ్బం. **అవీతిక్కమో**తి యథావుత్తాయ ఆపత్తియా అవీతిక్కమో **మనోసుచరితం.** ‘‘సబ్బస్సాపి సిక్ఖాపదస్స అవీతిక్కమో **మనోసుచరిత**’’న్తి కేచి. తదుభయఞ్హి చారిత్తసీలం ఉద్దిస్సపఞ్ఞత్తం సిక్ఖాపదం, తస్స అవీతిక్కమో సియా కాయసుచరితం, సియా వచీసుచరితన్తి.

పాణో అతిపాతీయతి ఏతాయాతి **పాణాతిపాతో,** తథాపవత్తా చేతనా, ఏవం అదిన్నాదానాదయోపీతి ఆహ ‘‘**పాణాతిపాతాదయో పన తిస్సో చేతనా**’’తి. **వచీద్వారేపి ఉప్పన్నా కాయదుచ్చరితం** ద్వారన్తరే ఉప్పన్నస్సాపి కమ్మస్స సనామాపరిచ్చాగతో యేభుయ్యవుత్తియా, తబ్బహులవుత్తియా చ. తేనాహు **అట్ఠకథాచరియా –**

> ‘‘ద్వారే చరన్తి కమ్మాని, న ద్వారా ద్వారచారినో;
>
> తస్మా ద్వారేహి కమ్మాని, అఞ్ఞమఞ్ఞం వవత్థితా’’తి. (ధ. స. అట్ఠ. కామావచరకుసలద్వారకథా);

వచీదుచ్చరితం కాయద్వారేపి వచీద్వారేపి ఉప్పన్నాతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **చేతనాసమ్పయుత్తధమ్మా**తి మనోకమ్మభూతాయ చేతనాయ సమ్పయుత్తధమ్మా. కాయవచీకమ్మభూతాయ పన చేతనాయ సమ్పయుత్తా అభిజ్ఝాదయో తం తం పక్ఖికా వా హోన్తి అబ్బోహారికా వాతి. **చేతనాసమ్పయుత్తధమ్మా మనోసుచరిత**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. తివిధస్స దుచ్చరితస్స అకరణవసేన పవత్తా **తిస్సో చేతనాపి విరతియోపి కాయసుచరితం** కాయికస్స వీతిక్కమస్స అకరణవసేన పవత్తనతో, కాయేన పన సిక్ఖాపదానం సమాదియనే సీలస్స కాయసుచరితభావే వత్తబ్బమేవ నత్థి. ఏసేవ నయో **వచీసుచరితే.**

కామపటిసంయుత్తోతి ఏత్థ ద్వే కామా వత్థుకామో చ కిలేసకామో చ. తత్థ వత్థుకామపక్ఖే ఆరమ్మణకరణవసేన కామేహి పటిసంయుత్తో వితక్కో **కామవితక్కో.** కిలేసకామపక్ఖే పన సమ్పయోగవసేన కామేన పటిసంయుత్తోతి యోజేతబ్బం. ‘‘**బ్యాపాదపటిసంయుత్తో**’’తిఆదీసు సమ్పయోగవసేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. బ్యాపాదవత్థుపటిసంయుత్తోపి **బ్యాపాదపటిసంయుత్తో**తి గయ్హమానే ఉభయథాపి యోజనా లబ్భతేవ. **విహింసాపటిసంయుత్తో**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

విహింసన్తి ఏతాయ సత్తే, విహింసనం వా ఏసా సత్తానన్తి **విహింసా,** తాయ పటిసంయుత్తో **విహింసాపటిసంయుత్తో**తి ఏవం సద్దత్థో వేదితబ్బో. అప్పియే అమనాపే సఙ్ఖారే ఆరబ్భ బ్యాపాదవితక్కప్పవత్తి అట్ఠానాఘాతవసేన దీపేతబ్బా. బ్యాపాదవితక్కస్స అవధిం దస్సేతుం ''**యావ వినాసనా**''తి వుత్తం. **వినాసనం** పన పాణాతిపాతో ఏవాతి. "సఙ్ఖారో" హి దుక్ఖాపేతబ్బో నామ నత్థీ"తి కస్మా వుత్తం, నను యే "దుక్ఖాపేతబ్బా"తి ఇచ్ఛితా సత్తసఙ్ఖాతా, తేపి అత్థతో సఙ్ఖారా ఏవాతి? సచ్చమేతం, యే పన ఇన్ద్రియబద్ధా సవిఞ్ఞాణకతాయ దుక్ఖం పటిసంవేదేన్తి, తస్మా తే విహింసావితక్కస్స విసయా ఇచ్ఛితా సత్తసఙ్ఖాతా. యే పన న దుక్ఖం పటిసంవేదేన్తి వుత్తలక్ఖణాయోగతో, తే సన్ధాయ "విహింసావితక్కో సఙ్ఖారేసు నుప్పజ్జతీ"తి వుత్తం. యత్థ పన ఉప్పజ్జతి, యథా చ ఉప్పజ్జతి, తం దస్సేతుం ''**ఇమే సత్తా**''తిఆది వుత్తం.

నేక్ఖమ్మం వుచ్చతి లోభతో నిక్ఖన్తత్తా అలోభో, నీవరణేహి నిక్ఖన్తత్తాపి పఠమజ్ఝానం, సబ్బాకుసలేహి నిక్ఖన్తత్తా సబ్బో కుసలో ధమ్మో, సబ్బసఙ్ఖతేహి పన నిక్ఖన్తత్తా, నిబ్బానం. ఉపనిస్సయతో, సమ్పయోగతో, ఆరమ్మణకరణతో చ నేక్ఖమ్మేన పటిసంయుత్తోతి **నేక్ఖమ్మపటిసంయుత్తో. నేక్ఖమ్మవితక్కో** సమ్మాసఙ్కప్పో. ఇదాని తం భూమివిభాగేన దస్సేతుం ''**సో**''తిఆది వుత్తం. **అసుభపుబ్బభాగే**తి అసుభజ్ఝానస్స పుబ్బభాగే. అసుభగ్గహణఞ్చేత్థ కామవితక్కస్స ఉజువిపచ్చనీకదస్సనత్థం కతం. కామవితక్కపటిపక్ఖో హి నేక్ఖమ్మవితక్కోతి. ఏవఞ్చ కత్వా ఉపరివితక్కద్వయస్స భూమిం దస్సేన్తేన సపుబ్బభాగాని మేత్తాకరుణాఝానాదీని ఉద్ధటాని. **అసుభజ్ఝానే**తి అసుభారమ్మణే పఠమజ్ఝానే. అవయవే హి సముదాయవోహారం కత్వా నిద్దిసతి యథా "రుక్ఖే సాఖా"తి. **ఝానం పాదకం కత్వా**తి నిదస్సనమత్తం. తం ఝానం సమ్మసిత్వా ఉప్పన్నమగ్గఫలకాలేపి హి సో లోకుత్తరోతి. బ్యాపాదస్స పటిపక్ఖో, కిఞ్చిపి న బ్యాపాదేతి ఏతేనాతి వా **అబ్యాపాదో,** మేత్తా, తాయ పటిసంయుత్తో **అబ్యాపాదపటిసంయుత్తో. మేత్తాఝానే**తి మేత్తాభావనావసేన అధిగతే పఠమజ్ఝానే. **కరుణాఝానే**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. విహింసాయ పటిపక్ఖో, న విహింసన్తి వా ఏతాయ సత్తేతి **అవిహింసా,** కరుణా.

నను చ అలోభాదోసానం అఞ్ఞమఞ్ఞావిరహతో తేసం వసేన ఉప్పజ్జనకానం ఇమేసం నేక్ఖమ్మవితక్కాదీనం అఞ్ఞమఞ్ఞం అసఙ్కరతో వవత్థానం న హోతీతి? నోతి దస్సేతుం ''**యదా**''తిఆది ఆరద్ధం. **అలోభో సీసం హోతీ**తి అలోభో పధానో హోతి. నియమితపరిణతసముదాచారాదివసేన యదా అలోభప్పధానో నేక్ఖమ్మగరుకో చిత్తుప్పాదో హోతి, తదా లద్ధావసరో నేక్ఖమ్మవితక్కో పతిట్ఠహతి. తంసమ్పయుత్తస్స పన అదోసలక్ఖణస్స అబ్యాపాదస్స వసేన యో తస్సేవ అబ్యాపాదవితక్కభావో సమ్భవేయ్య, సతి చ అబ్యాపాదవితక్కభావే కస్సచిపి అవిహేఠనజాతికతాయ అవిహింసావితక్కభావో చ సమ్భవేయ్య, తే **ఇతరే ద్వే. తదన్వయికా**తి తస్సేవ నేక్ఖమ్మవితక్కస్స అనుగామినో, సరూపతో అదిస్సనతో "తస్మిం సతి హోన్తి , అసతి న హోన్తీ"తి తదనుమాననేయ్యా భవన్తి. సేసద్వయేపి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో. **వుత్తనయేనేవా**తి "కామపటిసంయుత్తో సఙ్కప్పో **కామసఙ్కప్పో**''తిఆదినా **వితక్కత్తికే** వుత్తనయేనేవ (దీ. ని. ౩.౨౮౫) **వేదితబ్బో** అత్థతో అభిన్నత్తా. యది ఏవం కస్మా పున దేసనా కతాతి? తథా దేసనాయ బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయవసేన దేసనామత్తమేవేతం.

కామవితక్కాదీనం వియ ఉప్పజ్జనాకారో వేదితబ్బో "తాసు ద్వే సత్తేసుపి సఙ్ఖారేసుపి ఉప్పజ్జన్తీ"తిఆదినా. తత్థ కారణమాహ ''**తంసమ్పయుత్తాయేవ హి ఏతా**''తి. **తథేవా**తి యథా నేక్ఖమ్మవితక్కాదీనం ''**అసుభపుబ్బభాగే కామావచరో హోతీ**''తిఆదినా కామావచరాదిభావో వుత్తో, తథేవ **తాసమ్పి** నేక్ఖమ్మసఞ్ఞాదీనమ్పి **కామావచరాదిభావో వేదితబ్బో.**

కామపటిసంయుత్తోతి సమ్పయోగవసేన కామేన పటిసంయుత్తో. తక్కనవసేన **తక్కో.** విసేసతో తక్కనవసేన **వితక్కో.** సఙ్కప్పనపరికప్పనవసేన **సఙ్కప్పో.** అఞ్ఞేసుపి కామపటిసంయుత్తేసు ధమ్మేసు విజ్జమానేసు వితక్కే ఏవ కామోపపదో

ధాతు-సద్దో నిరుళ్హో వేదితబ్బో వితక్కస్స కామసఙ్కప్పప్పవత్తియా సాతిసయత్తా. ఏస నయో **బ్యాపాదధాతు**ఆదీసు. **సబ్బేపి అకుసలా ధమ్మా కామధాతూ** హీనజ్ఝాసయేహి కామితబ్బధాతుభావతో కిలేసకామస్స ఆరమ్మణసభావత్తాతి అత్థో. **విహేసేతీ**తి విబాధతి. **తత్థా**తి తస్మిం యథావుత్తే కామధాతుత్తికే. సబ్బాకుసలసఙ్గాహికాయ కామధాతుయా ఇతరా **ద్వే** సఙ్గహేత్వా కథనం **సబ్బసఙ్గాహికా కథా.** తిస్సో ధాతుయో అఞ్ఞమఞ్ఞం అసఙ్కరతో కథా **అసమ్భిన్నా. ఇతరా ద్వే గహితావ హోన్తీ**తి ఇతరా ద్వే ధాతుయో గహితా ఏవ హోన్తి సబ్బేపి అకుసలా ధమ్మా కామధాతూ”తి వుత్తత్తా సామఞ్ఞజోతనాయ సవిసయస్స అతిబ్యాపనేన. **తతో**తి ఇతరధాతుద్వయసఙ్గాహికాయ కామధాతుయా. **నీహరిత్వా**తి నిద్ధారేత్వా. **దస్సేతీ**తి ఏవం భగవా దస్సేతీతి వత్తుం వట్టతి. **బ్యాపాదధాతుం...పే.... కథేసి.** కస్మా? పగేవ అపవాదా అభినివిసన్తి, తతో పరం ఉస్సగ్గో పవత్తతి, ఠపేత్వా వా అపవాదవిసయం తం పరిహరన్తోవ ఉస్సగ్గో పవత్తతీతి, ఞాయో హేస లోకే నిరుళ్హోతి.

ద్వే కథాతి “సబ్బసఙ్గాహికా, అసమ్భిన్నా చా”తి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౩౦౫) అనన్తరత్తికే వుత్తా ద్వే కథా. తత్థ **వుత్తనయేన** ఆనేత్వా కథనవసేన **వేదితబ్బా.** తస్మా తత్థ వుత్తఅత్థో ఇధాపి ఆహరిత్వా వేదితబ్బో “నేక్ఖమ్మధాతుయా గహితాయ ఇతరా ద్వే గహితావ హోన్తీ”తిఆదినా.

సుఞ్ఞతట్ఠేనాతి అత్తసుఞ్ఞతాయ. కామభవో కామో ఉత్తరపదలోపేన సుఞ్ఞతట్ఠేన ధాతు చాతి **కామధాతు. బ్రహ్మలోక**న్తి పఠమజ్ఝానభూమిసఞ్ఞితం బ్రహ్మలోకం. **ధాతుయా ఆగతట్ఠానమ్హీ**తి “కామధాతు రూపధాతూ”తిఆదినా ధాతుగ్గహణే కతే. **భవేన పరిచ్ఛిన్దితబ్బా**తి “కామభవో రూపభవో”తిఆదినా భవవసేన తదత్థో పరిచ్ఛిన్దితబ్బో, న యాయ కాయచి ధాతుయా వసేన. యదగ్గేన చ ధాతుయా ఆగతట్ఠానే భవేన పరిచ్ఛేదో కాతబ్బో, తదగ్గేన భవస్స ఆగతట్ఠానే ధాతుయా పరిచ్ఛేదో కాతబ్బో భవవసేన ధాతుయా పరిచ్ఛిజ్జనతో. నిరుజ్ఝతి కిలేసవట్టమేత్థాతి **నిరోధో,** సా ఏవ సుఞ్ఞతట్ఠేన **ధాతూతి నిరోధధాతు,** నిబ్బానం. నిరుద్ధే చ కిలేసవట్టే కమ్మవిపాకవట్టా నిరుద్ధా ఏవ హోన్తి.

హీనధాతుత్తికో **అభిధమ్మే** (ధ॰ స॰ తికమాతికా ౧౪) హీనత్తికేన పరిచ్ఛిన్దితబ్బోతి వుత్తం **‘‘హీనా ధాతూతి ద్వాదస అకుసలచిత్తుప్పాదా’’**తి. తే హి లామకట్ఠేన **హీనధాతు.** హీనపణీతానం మజ్ఝే భవాతి **మజ్ఝిమధాతు,** అవసేసా తేభూమకధమ్మా. ఉత్తమట్ఠేన అతప్పకట్ఠేన చ **పణీతధాతు,** నవలోకుత్తరధమ్మా.

పఞ్చకామగుణా విసయభూతా ఏతస్స సన్తీతి **పఞ్చకామగుణికో,** కామరాగో. **రూపారూపభవేసూ**తి రూపారూపూపపత్తిభవేసు యథాధిగతేసు. అనధిగతేసు పన నో పత్థనా నామ న హోతీతి **భవవసేన పత్థనా**తి ఇమినావ గహితో. **ఝాననికన్తీ**తి రూపారూపజ్ఝానేసు నికన్తి. **భవవసేన పత్థనా**తి భవేసు పత్థనాతి. ఏవం చతూహిపి పదేహి యథాక్కమం మహగ్గతూపపత్తిభవవిసయా, మహగ్గతకమ్మభవవిసయా, భవదిట్ఠిసహగతా, భవపత్థనాభూతా చ తణ్హా **‘‘భవతణ్హా’’**తి వుత్తా. విభవదిట్ఠి **విభవో** ఉత్తరపదలోపేన, విభవసహగతా తణ్హా **విభవతణ్హా.** రూపాదిపఞ్చవత్థు కామవిసయా బలవరాగభూతా తణ్హా **కామతణ్హా**తి పఠమనయో, “సబ్బేపి తేభూమకధమ్మా కామనీయట్ఠేన కామా”తి (మహాని॰ ౧) వచనతో తే ఆరబ్భ పవత్తా దిట్ఠివిప్పయుత్తా సబ్బాపి తణ్హా **కామతణ్హా**తి దుతియనయోతి అయమేతేసం విసేసో.

అభిధమ్మే పనాతి **పన**-సద్దో విసేసత్థజోతనో, తేన పఞ్చకామగుణికరాగతో అఞ్ఞోపి కామావచరధమ్మవిసయో లోభో **అభిధమ్మే** (విభ॰ ౯౧౬) “కామతణ్హా”తి ఆగతోతి ఇమం విసేసం జోతేతి. తికన్తరమ్పి సమానం తణ్హంయేవ నిస్సాయ పవత్తితదేసనానన్తరతాయ తం “వారో”తి వత్తబ్బతం అరహతీతి **‘‘ఇమినా వారేనా’’**తి వుత్తం. **ఇమినా వారేనా**తి ఇమినా

పరియాయేనాతి అత్థో. **రజనీయట్ఠేనాతి** కామనీయట్ఠేన. **పరియాదియిత్వాతి** పరిగ్గహేత్వా. **తతోతి** కామతణ్హాయ. **నీహరిత్వాతి** నిద్ధారేత్వా. **ఇతరా ద్వే తణ్హాతి** రూపతణ్హం, అరూపతణ్హఞ్చ **దస్సేతి.** ఏతేన "కామతణ్హా"తి సాధారణవచనమేతం సబ్బస్సపి లోభస్స, తస్స పన "రూపతణ్హా అరూపతణ్హా"తి విసేసవచనం యథా కామగుణికరాగో రూపరాగో అరూపరాగోతి దస్సేతి. **నిరోధతణ్హాతి** భవనిరోధే భవసముచ్ఛేదే తణ్హా. యస్మా హి ఉచ్ఛేదదిట్ఠి మనుస్సత్తభావే, కామావచరదేవత్తభావే, రూపావచరఅరూపావచరత్తభావే ఠితస్స అత్తనో సమ్మా సముచ్ఛేదో హోతీతి భవనిరోధం ఆరబ్భ పవత్తతి, తస్మా తంసహగతాపి తణ్హా తమేవ ఆరబ్భ పవత్తతీతి.

వట్టస్మిన్తి తివిధేపి వట్టే. యథా తే హి నిస్సరితుం అప్పదానవసేన కమ్మవిపాకవట్టే తంసమఙ్గిసత్తం తేసం పరాపరుప్పత్తియా పచ్చయభావేన **సంయోజేన్తి,** ఏవం కిలేసవట్టేపీతి. **సతీతి** పరమత్థతో విజ్జమానే. **రూపాదిభేదేతి** రూపవేదనాదివిభాగే. **కాయేతి** ఖన్ధసమూహే. **విజ్జమానాతి** సతీ పరమత్థతో ఉపలబ్భమానా. దిట్ఠియా పరికప్పితో హి అత్తాది పరమత్థతో నత్థి, దిట్ఠి పన అయం అత్థేవాతి. **విచినన్తోతి** ధమ్మసభావం వీమంసన్తో. **కిచ్ఛతీతి** కిలమతి. **పరామసతీతి** పరతో ఆమసతి. "సీలేన సుద్ధి, వతేన సుద్ధీ"తి గణ్హన్తో హి విసుద్ధిమగ్గం అతిక్కమిత్వా తస్స పరతో ఆమసతి నామ. **వీసతివత్థుకా దిట్ఠీతి** రూపాది-ధమ్మే, పచ్చేకం తే వా నిస్సితం, తేసం వా నిస్సయభూతం, సామిభూతం వా కత్వా పరికప్పనవసేన పవత్తియా వీసతివత్థుకా అత్తదిట్ఠి వీసతి. **విమతీతి** ధమ్మేసు సమ్మా, మిచ్ఛా వా మననాభావతో సంసయితట్ఠేన అమతి, అప్పటిపజ్జనన్తి అత్థో. **విపరియాసగ్గాహోతి** అసుద్ధిమగ్గే "సుద్ధిమగ్గో"తి విపరీతగ్గాహో.

చిరపారివాసియట్ఠేనాతి చిరపరివుత్థతాయ పురాణభావేన. **ఆసవనట్ఠేనాతి** సన్దనట్ఠేన, పవత్తనట్ఠేనాతి అత్థో. **సవతీతి** పవత్తతి. అవధిఅత్థో **ఆ**-కారో, **అవధి** చ మరియాదాభివిధిభేదతో దువిధో. తత్థ **మరియాదో** కిరియం బహి కత్వా పవత్తతి యథా "ఆ పాటలిపుత్తా వుట్ఠో దేవో"తి. **అభివిధి** కిరియం బ్యాపేత్వా పవత్తతి యథా "ఆ భవగ్గా భగవతో యసో పవత్తో"తి. అభివిధిఅత్థో అయం ఆ-కారో వేదితబ్బో.

కత్థచి ద్వే ఆసవా ఆగతాతి వినయపాళిం (పారా॰ ౩౯) సన్ధాయాహ. తత్థ హి "దిట్ఠధమ్మికానం ఆసవానం సంవరాయ, సమ్పరాయికానం ఆసవానం పటిఘాతాయా"తి (పారా॰ ౩౯) ద్విధా ఆసవా ఆగతాతి. **కత్థచీతి** తికనిపాతే ఆసవసుత్తే, (ఇతివు॰ ౫౬; సం॰ ని॰ ౫.౧౬౩) అఞ్ఞేసు చ సళాయతనసుత్తాదీసు (సం॰ ని॰ ౪.౩౨౧). సళాయతనసుత్తేసుపి హి "తయోమే ఆవుసో ఆసవా కామాసవో భవాసవో అవిజ్జాసవో"తి తయో ఏవ ఆగతాతి. నిరయం గమేన్తీతి **నిరయగామినీయా.** యస్మా ఇధ సాసవం కుసలాకుసలం కమ్మం ఆసవపరియాయేన దేసితం, తస్మా పఞ్చగతిసంవత్తనీయభావేన ఆసవా ఆగతా. **ఇమస్మిం సఙ్గీతిసుత్తే తయో** ఆగతాతి. ఏత్థ యస్మా అఞ్ఞేసు చ ఆ భవగ్గం ఆ గోత్రభుం పవత్తన్తేసు మానాదీసు విజ్జమానేసు అత్తత్తనియాదిగ్గాహవసేన, అభిబ్యాపనమదకరణవసేన ఆసవసదిసతా చ ఏతేసంయేవ, న అఞ్ఞేసం, తస్మా ఏతేస్వేవ ఆసవ-సద్దో నిరుళ్హో దట్ఠబ్బో. న చేత్థ "దిట్ఠాసవో నాగతో"తి చిన్తేతబ్బం భవతణ్హాయ, భవదిట్ఠియాపి భవాసవగ్గహణేనేవ గహితత్తా. **కామాసవో నామ** కామనట్ఠేన, ఆసవనట్ఠేన చ. **వుత్తాయేవ అత్థతో నిన్నానాకరణతో.**

కామే ఏసతి గవేసతి ఏతాయాతి **కామేసనా,** కామానం అభిపత్థనావసేన, పరియేట్ఠివసేన, పరిభుఞ్జనవసేన వా పవత్తరాగో. **భవేసనా** పన భవపత్థనా, భవాభిరతిభవజ్ఝోసానవసేన పవత్తరాగో . **దిట్ఠిగతికసమ్మతస్సాతి** అఞ్ఞతిత్థియేహి పరికప్పితస్స, సమ్భావితస్స చ. **బ్రహ్మచరియస్సాతి** తపోపక్కమస్స. **తదేకట్ఠన్తి** తాహి రాగదిట్ఠీహి సహజేకట్ఠం. **కమ్మన్తి**

అకుసలకమ్మం. తమ్హి హి కామాదికే నిబ్బత్తనాధిట్ఠానాదివసేన పవత్తం "ఏసతీ"తి వుచ్చతి. **అన్తగ్గాహికా దిట్ఠీతి** నిదస్సనమత్తమేతం. యా కాచి పన మిచ్ఛాదిట్ఠి తపోపక్కమహేతుకా **బ్రహ్మచరియేసనా** ఏవ.

ఆకారసణ్ఠానన్తి విసిట్ఠాకారావట్ఠానం **కథంవిధన్తి** హి కేన పకారేన సణ్ఠితం, సమవట్ఠితన్తి అత్థో. సద్దత్థతో పన విదహానం విసిట్ఠాకారేన అవట్ఠానం **విధా,** విధీయతి విసదిసాకారేన ఠపీయతీతి **విధా,** కోట్ఠాసో. విదహనతో హీనాదివసేన వివిధేనాకారేన దహనతో ఉపధారణతో **విధా,** మానోవ. **సేయ్యసదిసహీనానం వసేనాతి** సేయ్యసదిసహీనభావానం యాథావా' యాథావభూతానం వసేన. **తయో మానా వుత్తా** సేయ్యస్సేవ ఉప్పజ్జనకా. ఏస నయో సదిసహీనేసుపి. తేనాహ "**అయఞ్హి మానో**"తిఆది. ఇదాని యథాఉద్దిట్ఠే నవవిధేపి మానే వత్థువిభాగేన దస్సేతుం "**తత్థ**"తిఆది వుత్తం. **రాజానఞ్చేవ పబ్బజితానఞ్చ ఉప్పజ్జతి** కస్మా? తే విసేసతో అత్తానం సేయ్యతో దహన్తీతి. ఇదాని తమత్థం విత్థారతో దస్సేన్తో "**రాజా హి**"తిఆదిమాహ. **కో మయా సదిసో అత్థీతి కో**-సద్దో పటిక్ఖేపత్థో, అఞ్ఞో సదిసో నత్థీతి అధిప్పాయో. **ఏతేసంయేవాతి** రాజానం, పబ్బజితానఞ్చ. **ఉప్పజ్జతి** సేట్ఠవత్థుకత్తా తస్స. "హీనోహమస్మీ"తి మానేపి ఏసేవ నయో.

"కో మయా సదిసో అఞ్ఞో రాజపురిసో అత్థీ"తి వా "మయ్హం అఞ్ఞేహి సద్ధిం కిం నానాకరణ"న్తి వా "అమచ్చో తి నామామేవ...పే.... నామాహ"న్తి వాతి సదిసస్స సేయ్యమానాదీనం తిణ్ణం పవత్తిఆకారదస్సనం.

దాసాదీనన్తి ఆది-సద్దేన భతిక కమ్మకరాదీనం పరాధీనవుత్తికానం గహణం . **ఆది**-సద్దేన వా గహితే ఏవ "పుక్కుసచణ్డాలాదయోపీ"తి సయమేవ దస్సేతి. నను చ మానో నామాయం సంపగ్గహరసో, సో కథం ఓమానే సమ్భవతీతి? సోపి అవకరణముఖేన విధానవత్థునా పగ్గణ్హనవసేనేవ పవత్తతీతి నాయం విరోధో. తేనేవాహ "కిం దాసో నామ అహన్తి ఏతే మానే కరోతీ"తి. తథా హిస్స యాథావమానతా వుత్తా.

యాథావమానా భవనికన్తి వియ, అత్తదిట్ఠి వియ చ న మహాసావజ్జా, తస్మా తే న అపాయగమనీయా. యథాభూతవత్థుకతాయ హి తే యాథావమానా. "**అరహత్తమగ్గవజ్ఝా**"తి చ తస్స అనవసేసప్పహాయితాయ వుత్తం. దుతియతతియమగ్గేహి చ తే యథాక్కమం పహీయన్తి, యే ఓళారికతరా, ఓళారికతమా చ. మానో హి "అహం అస్మీ"తి పవత్తియా ఉపరిమగ్గేసు సమ్మాదిట్ఠియా ఉజువిపచ్చనీకో హుత్వా పహీయతి. **అయాథావమానా నామ** అయథాభూతవత్థుకతాయ, తేనేవ తే మహాసావజ్జభావేన **పఠమమగ్గవజ్ఝా** వుత్తా.

అతతి సతతం గచ్ఛతి పవత్తతీతి **అద్ధా,** కాలోతి ఆహ "**తయో అద్ధాతి తయో కాలా**"తి. **సుత్తన్తపరియాయేనాతి** భద్దేకరత్తసుత్తాదీసు (మ. ని. ౩.౨౭౩) ఆగతనయేన. తత్థ హి "యో చావుసో మనో, యే చ ధమ్మా, ఉభయమేతం పచ్చుప్పన్నం, తస్మిం చే పచ్చుప్పన్నే ఛన్దరాగపటిబద్ధం హోతి విఞ్ఞాణం, ఛన్దరాగపటిబద్ధత్తా విఞ్ఞాణస్స తదభినన్దతి, తదభినన్దన్తో పచ్చుప్పన్నేసు ధమ్మేసు సంహీరతీ"తి (మ. ని. ౩.౨౮౪) అద్ధాపచ్చుప్పన్నం సన్ధాయ ఏవం వుత్తం. తేనాహ "**పటిసన్ధితో పుబ్బే**"తిఆది. **తదన్తరన్తి** తేసం చుతిపటిసన్ధీనం వేమజ్ఝం **పచ్చుప్పన్నో అద్ధా,** యో పుబ్బన్తాపరన్తానం వేమజ్ఝతాయ "పుబ్బన్తాపరన్తే కఙ్ఖతి, (ధ. స. ౧౧౨౩) పుబ్బన్తాపరన్తే అఞ్ఞాణ"న్తి (ధ. స. ౧౦౬౭, ౧౧౦౬, ౧౧౭౮) ఏవమాదీసు "పుబ్బన్తాపరన్తో"తి చ వుచ్చతి. భఙ్గో ధమ్మో అతీతంసేన సఙ్గహితోతి ఆహ "**భఙ్గతో ఉద్ధం అతీతో అద్ధా నామా**"తి. తథా అనుప్పన్నో ధమ్మో అనాగతంసేన సఙ్గహితోతి ఆహ "**ఉప్పాదతో పుబ్బే అనాగతో అద్ధా నామా**"తి. **ఖణత్తయేతి** ఉప్పాదో, ఠితి, భఙ్గోతి తీసు ఖణేసు. యదా హి ధమ్మో హేతుపచ్చయస్స సమవాయే ఉప్పజ్జతి, యదా చ

వేతి, ఇతి ద్వీసుపి ఖణేసు ఠితిక్ఖణే వియ పచ్చుప్పన్నోతి. ధమ్మానఞ్హి పాకభావూపాధికం పత్తబ్బం **ఉదయో,** విద్ధంసభావూపాధికం **వయో,** తదుభయవేమజ్ఝం **ఠితి.** యది ఏవం అద్ధా నామాయం ధమ్మో ఏవ ఆపన్నోతి? న ధమ్మో, ధమ్మస్స పన అవత్థాభేదో, తఞ్చ ఉపాదాయ లోకే కాలసమఞ్ఞాతి దస్సేతుం **''అతీతాదిభేదో చ నామ అయ''**న్తిఆది వుత్తం. **ఇధాతి** ఇమస్మిం లోకే. **తేనేవ వోహారేనాతి** తం తం అవత్థావిసేసం ఉపాదాయ ధమ్మో "అతీతో అనాగతో పచ్చుప్పన్నో"తి యేన వోహారేన వోహరీయతి, ధమ్మప్పవత్తిమత్తతాయ హి పరమత్థతో అవిజ్జమానోపి కాలో తస్సేవ ధమ్మస్స పవత్తిఅవత్థావిసేసం ఉపాదాయ తేనేవ వోహారేన "అతీతో అద్ధా"తిఆదినా వుత్తో.

అన్త-సద్దో లోకే పరియోసానే, కోటియం నిరుళ్హోతి తదత్థం దస్సేన్తో **''అన్తోయేవ అన్తో''**తి ఆహ, కోటి అన్తోతి అత్థో. **పరభాగో**తి పారిమన్తో. అమతి గచ్ఛతి భవప్పబన్ధో నిట్ఠానం ఏత్థాతి **అన్తో,** కోటి. అమనం నిట్ఠానగమనన్తి **అన్తో,** ఓసానం. సో పన "ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సా"తి (మ॰ ని॰ ౩.౩౯౩; సం॰ ని॰ ౨.౨౧) వుత్తత్తా దుక్ఖణ్ణవస్స పారిమన్తోతి ఆహ **''పరభాగో''**తి. అమ్మతి పరిభుయ్యతి హీళీయతీతి **అన్తో,** లామకో. అమ్మతి భాగసో ఞాయతీతి **అన్తో,** అంసోతి ఆహ **''కోట్ఠాసో అన్తో''**తి. సన్తో పరమత్థతో విజ్జమానో కాయో ధమ్మసమూహోతి **సక్కాయో,** ఖన్ధా, తే పన అరియసచ్చభూతా ఇధాధిప్పేతాతి వుత్తం **''పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా''**తి. **పురిమతణ్హాతి** యేసం నిబ్బత్తికా, తన్నిబ్బత్తితో పగేవ సిద్ధా తణ్హా. **అప్పవత్తిభూత**న్తి నప్పవత్తతి తదుభయం ఏత్థాతి తేసం అప్పవత్తిట్ఠానభూతం. యది "సక్కాయో అన్తో"తిఆదినా అఞ్ఞమఞ్ఞం విభత్తితాయ దుక్ఖసచ్చాదయో గహితా, అథ కస్మా మగ్గో న గహితోతి ఆహ **''మగ్గో పనా''**తిఆది. తత్థ **ఉపాయత్తాతి** ఉపాయభావతో, సమ్పాపకహేతుభావతోతి అత్థో.

యది పన హేతుమన్తగ్గహణేనేవ హేతు గహితో హోతి, నను ఏవం సక్కాయగ్గహణేనేవ తస్స హేతుభూతో సక్కాయసముదయో గహితో హోతీతి? తస్స గహణే సఙ్ఖతదుకో వియ, సప్పచ్చయదుకో వియ చ దుకోవాయం ఆపజ్జతి, న తికో. యథా పన సక్కాయం గహేత్వా సక్కాయసముదయోపి గహితో, ఏవం సక్కాయనిరోధం గహేత్వా సక్కాయనిరోధుపాయో గయ్హేయ్య, ఏవం సతి చతుక్కో అయం ఆపజ్జేయ్య, న తికో, తస్మా హేతుమన్తగ్గహణేన హేతుగ్గహణం న చిన్తేతబ్బం. అయం పనేత్థ అధిప్పాయో యుత్తో సియా – ఇధ సక్కాయసక్కాయసముదయా అనాదికాలికా, అసతి మగ్గభావనాయం పచ్చయానుపరమేన అపరియన్తా చ, నిబ్బానం పన అప్పచ్చయత్తా అత్తనో నిచ్చతాయ ఏవ సబ్బదాభావీతి అనాదికాలికో, అపరియన్తో చ. ఇతి ఇమాని తీణి సచ్చాని మహాథేరో ఇమాయ సభాగతాయ "తయో అన్తా"తి తికం కత్వా దస్సేతి . అరియమగ్గో పన కదాచి కరహచి లబ్భమానో న తథాతి తస్స అతివియ దుల్లభపాతుభావతం దీపేతుం తికతో బహికతోతి అయమేత్థ అత్తనోమతి.

దుక్ఖతాతి దుక్ఖభావో, దుక్ఖంయేవ వా యథా దేవో ఏవ దేవతా. దుక్ఖ-సద్దో చాయం అదుక్ఖసభావేసుపి సుఖుపేక్ఖాసు కఞ్చి అనిట్ఠతావిసేసం ఉపాదాయ పవత్తతీతి తతో నివత్తేన్తో సభావదుక్ఖవాచినా ఏకేన దుక్ఖ-సద్దేన విసేసేత్వా **''దుక్ఖదుక్ఖతా''**తి ఆహ. భవతి హి ఏకన్తతో తంసభావేపి అత్థే అఞ్ఞస్స ధమ్మస్స యేన కేనచి సదిసతాలేసేన బ్యభిచారాసఙ్కాతి విసేసితబ్బతా యథా "రూపరూపం తిలతేల"న్తి (విభ॰ అట్ఠ॰ పకిణ్ణకథా) చ. **సఙ్ఖారభావేనాతి** సఙ్ఖతభావేన. పచ్చయేహి సఙ్ఖరీయన్తీతి **సఙ్ఖారా,** అదుక్ఖమసుఖవేదనా. సఙ్ఖరియమానత్తా ఏవ హి అసారకతాయ పరిదుబ్బలభావేన భఙ్గభఙ్గాభిముఖక్ఖణేసు వియ అత్తలాభక్ఖణేపి విబాధప్పత్తా ఏవ హుత్వా సఙ్ఖారా పవత్తన్తీతి ఆహ **''సఙ్ఖతత్తా ఉప్పాదజరాభఙ్గపీళితా''**తి. **తస్మాతి** యథావుత్తకారణతో. **అఞ్ఞదుక్ఖసభావవిరహతోతి**

దుక్ఖదుక్ఖతావిపరిణామదుక్ఖతాసఙ్ఖాతస్స అఞ్ఞస్స దుక్ఖసభావస్స అభావతో. **విపరిణామే**తి పరిణామే, విగమేతి అత్థో. తేనాహ **పపఞ్చసూదనియం** "విపరిణామదుక్ఖాతి నత్థిభావో దుక్ఖ"న్తి. అపరిఞ్ఞాతవత్థుకానఞ్హి సుఖవేదనుపరమో దుక్ఖతో ఉపట్ఠాతి, స్వాయమత్థో పియవిప్పయోగేన దీపేతబ్బో. తేనాహ "**సుఖస్స హీ**"తిఆది. పుబ్బే వుత్తనయో పదేసనిస్సితో వేదనావిసేసమత్తవిసయత్తాతి అనవసేసతో సఙ్ఖారదుక్ఖతం దస్సేతుం "**అపిచా**"తి దుతియనయో వుత్తో. నను చ "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి (ధ॰ ప॰ ౨౭౮) వచనతో సుఖదుక్ఖవేదనానమ్పి సఙ్ఖారదుక్ఖతా ఆపన్నాతి ? సచ్చమేతం, సా పన సామఞ్ఞజోతనాఅపవాదభూతేన ఇతరదుక్ఖతావచనేన నివత్తీయతీతి నాయం విరోధో. తేనేవాహ "**ఠపేత్వా దుక్ఖవేదనం సుఖవేదనఞ్చా**"తి.

మిచ్ఛాసభావోతి "హితసుఖావహో మే భవిస్సతీ"తి ఏవం ఆసీసితోపి తథా అభావతో, అసుభాదీసుయేవ "సుభ"న్తిఆదివిపరీతప్పవత్తితో చ మిచ్ఛాసభావో, ముసాసభావోతి అత్థో. మాతుఘాతకాదీసు పవత్తమానాపి హి హితసుఖం ఇచ్ఛన్తావ పవత్తన్తీతి తే ధమ్మా "హితసుఖావహా మే భవిస్సన్తీ"తి ఆసీసితా హోన్తి. తథా అసుభాసుఖానిచ్చానత్తేసు సుభాదివిపరియాసదళ్హతాయ ఆనన్తరియకమ్మనియతమిచ్ఛాదిట్ఠీసు పవత్తి హోతీతి తే ధమ్మా అసుభాదీసు సుభాదివిపరీతప్పవత్తికా హోన్తి. విపాకదానే సతి ఖన్ధభేదానన్తరమేవ విపాకదానతో **నియతో,** మిచ్ఛత్తో చ సో నియతో చాతి **మిచ్ఛత్తనియతో.** అనేకేసు ఆనన్తరియేసు కతేసు యం తత్థ బలవం, తం విపచ్చతి, న ఇతరానీతి ఏకన్తవిపాకజనకతాయ నియతతా న సక్కా వత్తున్తి "**విపాకదానే సతీ**"తి వుత్తం. **ఖన్ధభేదానన్తర**న్తి చుతిఅనన్తరన్తి అత్థో. చుతి హి మరణనిద్దేసే "ఖన్ధానం భేదో"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౩౯౦; మ॰ ని॰ ౧.౧౨౩; ౩.౩౭౩; విభ॰ ౧౯౩) వుత్తా, ఏతేన వచనేన సతి ఫలదానే చుతిఅనన్తరో ఏవ ఏతేసం ఫలకాలో, న అఞ్ఞోతి ఫలకాలనియమేన నియతతా వుత్తా హోతి, న ఫలదాననియమేనాతి నియతఫలకాలానం అఞ్ఞేసమ్పి ఉపపజ్జవేదనీయానం, దిట్ఠధమ్మవేదనీయానమ్పి నియతతా ఆపజ్జతి, తస్మా విపాకధమ్మధమ్మానం పచ్చయన్తరవికలతాదీహి అవిపచ్చమానానమ్పి అత్తనో సభావేన విపాకధమ్మతా వియ బలవతా ఆనన్తరియేన విపాకే దిన్నే అవిపచ్చమానానమ్పి ఆనన్తరియానం ఫలదానే నియతసభావా, ఆనన్తరియసభావా చ పవత్తీతి అత్తనో సభావేన ఫలదాననియమేనేవ నియతతా, ఆనన్తరియతా చ వేదితబ్బా. అవస్సఞ్చ నియతసభావా, ఆనన్తరియసభావా చ తేసం పవత్తీతి సమ్పటిచ్ఛితబ్బమేతం అఞ్ఞస్స బలవతో ఆనన్తరియస్స అభావే చుతిఅనన్తరం ఏకన్తేన ఫలదానతో.

నను ఏవం అఞ్ఞేసమ్పి ఉపపజ్జవేదనీయానం అఞ్ఞస్మిం విపాకదాయకే అసతి చుతిఅనన్తరమేవ ఏకన్తేన ఫలదానతో ఆనన్తరియసభావా, నియతసభావా చ పవత్తి ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతి అసమానజాతికేన చేతోపణిధివసేన, ఉపఘాతకేన చ నివత్తేతబ్బవిపాకత్తా అనన్తరేకన్తఫలదాయకత్తాభావా, న పన ఆనన్తరియానం పఠమజ్ఝానాదీనం దుతియజ్ఝానాదీని వియ అసమానజాతికం ఫలనివత్తకం అత్థి సబ్బానన్తరియానం అవీచిఫలత్తా, న చ హేట్ఠూపపత్తిం ఇచ్ఛతో సీలవతో చేతోపణిధి వియ ఉపరూపపత్తిజనకకమ్మబలం ఆనన్తరియబలం నివత్తేతుం సమత్థో చేతోపణిధి అత్థి అనిచ్ఛన్తస్సేవ అవీచిపాతనతో, న చ ఆనన్తరియుపఘాతకం కిఞ్చి కమ్మం అత్థి. తస్మా తేసంయేవ అనన్తరేకన్తవిపాకజనకసభావా పవత్తీతి. అనేకాని చ ఆనన్తరియాని కతాని ఏకన్తే విపాకే నియతత్తా ఉపరతావిపచ్చనసభావాసఙ్కత్తా నిచ్ఛితాని సభావతో నియతానేవ. చుతిఅనన్తరం పన ఫలం **అనన్తరం** నామ, తస్మిం అనన్తరే నియుత్తాని, తన్నిబ్బత్తనేన అనన్తరకరణసీలాని అనన్తరపయోజనాని చాతి సభావతో **ఆనన్తరియానేవ** చ హోన్తి. తేసు పన సమానసభావేసు ఏకేన విపాకే దిన్నే ఇతరాని అత్తనా కాతబ్బకిచ్చస్స తేనేవ కతత్తా న దుతియం తతియఞ్చ పటిసన్ధిం కరోన్తి, న సమత్థతావిఘాతత్తాతి నత్థి తేసం

నియతానన్తరియతానివత్తీతి. న హి సమానసభావం సమానసభావస్స సమత్థతం విహనతీతి. ఏకస్స పన అఞ్ఞానిపి ఉపత్థమ్భకాని హోన్తీతి దట్ఠబ్బానీతి. **సమ్మాసభావేతి** సచ్చసభావే. నియతో ఏకన్తికో అనన్తరమేవ ఫలదానేనాతి **సమ్మత్తనియమతో. న నియతోతి** ఉభయథాపి న నియతో. **అవసేసానం ధమ్మానన్తి** కిలేసానన్తరియకమ్మనియ్యానికధమ్మేహి అఞ్ఞేసం ధమ్మానం.

తమన్ధకారోతి తమో అన్ధకారోతి పదవిభాగో. **అవిజ్జా తమో నామ** ఆరమ్మణస్స ఛాదనట్ఠేన. తేనేవాహ "తమో విహతో, ఆలోకో ఉప్పన్నో (మ॰ ని॰ ౧.౩౮౪; పారా॰ ౧౨), తమోక్ఖన్ధో పదాలితో"తి (సం॰ ని॰ ౧.౧౬౪) చ ఆది. **అవిజ్జాసీసేన విచికిచ్ఛా వుత్తా** మహతా సమ్మోహేన సబ్బకాలం అవియుజ్జనతో. **ఆగమ్మాతి** పత్వా. **కఙ్ఖతీతి** "అహోసిం ను ఖో అహం అతీతమద్ధాన"న్తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౧౮; సం॰ ని॰ ౨.౨౦) కఙ్ఖం ఉప్పాదేతి సంసయం ఆపజ్జతి. **అధిముచ్చితుం న సక్కోతీతి** పసాదాధిమోక్ఖవసేన అధిముచ్చితుం న సక్కోతి. తేనాహ "**న సమ్పసీదతీ**"తి. యావత్తకఞ్హి యస్మిం వత్థుస్మిం విచికిచ్ఛా న విగచ్ఛతి, తావ తత్థ సద్ధాధిమోక్ఖో అనవసరోవ. న కేవలం సద్ధాధిమోక్ఖో, నిచ్ఛయాధిమోక్ఖోపి తత్థ న పతిట్ఠహతి ఏవ.

న రక్ఖితబ్బానీతి "ఇమాని మయా రక్ఖితబ్బానీ"తి ఏవం కత్థచి రక్ఖాకిచ్చం నత్థి పరతో రక్ఖితబ్బస్సేవ అభావతో. **సతియా ఏవ రక్ఖితానీతి** ముట్ఠస్సచ్చస్స బోధిమూలే ఏవ సవాసనం సముచ్ఛిన్నత్తా సతియా రక్ఖితబ్బాని నామ సబ్బదాపి రక్ఖితాని ఏవ. **నత్థి తథాగతస్స కాయదుచ్చరితన్తి** తథాగతస్స కాయదుచ్చరితం నామ నత్థేవ, యతో సుపరిసుద్ధో కాయసమాచారో భగవతో. **నో అపరిసుద్ధా,** పరిసుద్ధా ఏవ అపరిసుద్ధిహేతూనం కిలేసానం పహీనత్తా. తథాపి వినయే అపకతఞ్ఞుతావసేన సియా తేసం అపారిసుద్ధిలేసో, న భగవతోతి దస్సేతుం "**న పనా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **విహారకారం** ఆపత్తిన్తి ఏకవచనవసేన "ఆపత్తియో"తి ఏత్థ ఆపత్తి-సద్దం ఆనేత్వా యోజేతబ్బం. అభిధేయ్యానురూపఞ్హి లిఙ్గవచనాని హోన్తి. ఏస నయో సేసేసుపి. "**మనోద్వారే**"తి ఇదం తస్సా ఆపత్తియా అకిరియసముట్ఠానతాయ వుత్తం. న హి మనోద్వారే పఞ్ఞత్తా ఆపత్తి అత్థీతి. **సఉపారమ్భవసేనాతి** సవత్తబ్బతావసేన, న పన దుచ్చరితలక్ఖణాపత్తివసేన, యతో నం భగవా పటిక్ఖిపతి. యథా ఆయస్మతో మహాకప్పినస్సాపి "గచ్ఛేయ్యం వాహం ఉపోసథం, న వా గచ్ఛేయ్యం. గచ్ఛేయ్యం వాహం సఙ్ఘకమ్మం, న వా గచ్ఛేయ్య"న్తి (మహావ॰ ౧౩౭) పరివితక్కితం. **మనోదుచ్చరితన్తి** మనోద్వారికం అప్పసత్థం చరితం. సత్థారా అప్పసత్థతాయ హి తం దుచ్చరితం నామ జాతం, న సభావతో.

యస్మా మహాకారుణికో భగవా సదేవకస్స లోకస్స హితసుఖాయ ఏవ పటిపజ్జమానో అచ్చన్తవివేకజ్ఝాసయతాయ తబ్బిధురం ధమ్మసేనాపతినో చిత్తుప్పాదం పటిక్ఖిపన్తో "న ఖో తే...పే॰... ఉప్పాదేతబ్బ"న్తి అవోచ, తస్మా సో థేరస్స చిత్తుప్పాదో భగవతో న పాసంసోతి కత్వా **మనోదుచ్చరితం** నామ జాతో, తస్స చ పటిక్ఖేపో ఉపారమ్భోతి ఆహ "**తస్మిం మనోదుచ్చరితే ఉపారమ్భం ఆరోపేన్తో**"తి. **భగవతో పన ఏత్తకమ్పి నత్థి,** యతో పవారణాసుత్తే "హన్ద దాని, భిక్ఖవే, పవారేమి వో, న చ మే కిఞ్చి గరహథ కాయికం వా వాచసికం వా"తి (సం॰ ని॰ ౧.౨౧౫) వుత్తో భిక్ఖుసఙ్ఘో "న ఖో మయం భన్తే భగవతో కిఞ్చి గరహామ కాయికం వా వాచసికం వా"తి సత్థు పరిసుద్ధకాయసమాచారాదికం సిరసా సమ్పటిచ్ఛి. అయఞ్హి లోకనాథస్స దుచ్చరితాభావో బోధిసత్తభూమియమ్పి చరియాచిరానుగతో అహోసి, పగేవ బుద్ధభూమియన్తి దస్సేన్తో "**అనచ్ఛరియఞ్చేత**"న్తిఆదిమాహ.

బుద్ధానంయేవ ధమ్మా గుణా, న అఞ్ఞేసన్తి **బుద్ధధమ్మా.** తథా హి తే బుద్ధానం ఆవేణికధమ్మాతి వుచ్చన్తి. తత్థ "**నత్థి తథాగతస్స కాయదుచ్చరిత**"న్తిఆదినా కాయవచీమనోదుచ్చరితాభావవచనం యథాధికారం కాయకమ్మాదీనం ఞాణానుపరివత్తితాయ లద్ధగుణకిత్తనం, న ఆవేణికధమ్మన్తరదస్సనం. సబ్బస్మిఞ్హి కాయకమ్మాదికే ఞాణానుపరివత్తిని కుతో కాయదుచ్చరితాదీనం సమ్భవో. "**బుద్ధస్స అప్పటిహతఞాణ**"న్తిఆదినా వుత్తాని సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణతో విసుంయేవ తీణి ఞాణాని చతుయోనిపఞ్చగతిపరిచ్ఛేదకఞాణాని వియా"తి వదన్తి. ఏకంయేవ హుత్వా తీసు కాలేసు అప్పటిహతఞాణం నామ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమేవ. **నత్థి ఛన్దస్స హానీ**తి సత్తేసు హితఛన్దస్స హాని నత్థి. **నత్థి వీరియస్స హానీ**తి ఖేమపవివేకవితక్కానుగతస్స వీరియస్స హాని నత్థి. "**నత్థి దవా**తి ఖిడ్డాధిప్పాయేన కిరియా నత్థి. **నత్థి రవా**తి సహసా కిరియా నత్థీ"తి వదన్తి, సహసా పన కిరియా **దవా** "అఞ్ఞం కరిస్సామీ"తి అఞ్ఞకరణం **రవా. ఖలిత**న్తి విరజ్ఝనం ఞాణేన అప్ఫుటం. **సహసా**తి వేగాయితత్తం తురితకిరియా. **అబ్యావటో మనో**తి నిరత్థకో చిత్తసముదాచారో. **అకుసలచిత్త**న్తి అఞ్ఞాణుపేక్ఖమాహ, అయఞ్చ దీఘభాణకానం పాఠో ఆకులో వియ. అయం పన పాఠో అనాకులో –

> అతీతంసే బుద్ధస్స భగవతో అప్పటిహతఞాణం, అనాగతంసే, పచ్చుప్పన్నంసే. ఇమేహి తీహి ధమ్మేహి సమన్నాగతస్స బుద్ధస్స భగవతో సబ్బం కాయకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్తి, సబ్బం వచీకమ్మం, సబ్బం మనోకమ్మం. ఇమేహి ఛహి ధమ్మేహి సమన్నాగతస్స బుద్ధస్స భగవతో నత్థి ఛన్దస్స హాని, నత్థి ధమ్మదేసనాయ, నత్థి వీరియస్స, నత్థి సమాధిస్స , నత్థి పఞ్ఞాయ, నత్థి విముత్తియా. ఇమేహి ద్వాదసహి ధమ్మేహి సమన్నాగతస్స బుద్ధస్స భగవతో నత్థి దవా, నత్థి రవా, నత్థి అప్ఫుటం, నత్థి వేగాయితత్తం, నత్థి అబ్యావటమనో, నత్థి అప్పటిసఙ్ఖానుపేక్ఖాతి.

తత్థ **అప్పటిసఙ్ఖానుపేక్ఖా**తి అఞ్ఞాణుపేక్ఖా. సేసం వుత్తనయమేవ. ఏత్థ చ తథాగతస్స ఆజీవపారిసుద్ధిం కాయవచీమనోసమాచారపారిసుద్ధియావ సఙ్గహేత్వా సమాచారత్తయవసేన మహాథేరేన తికో దేసితో.

కిఞ్చనాతి కిఞ్చిక్ఖా. ఇమే పన రాగాదయో పలిబున్ధనట్ఠేన కిఞ్చనా వియాతి **కిఞ్చనా.** తేనాహ "**కిఞ్చనాతి పలిబోధా**"తి.

అనుదహనట్ఠేనాతి అను అను దహనట్ఠేన. రాగాదయో అరూపధమ్మా ఇత్తరక్ఖణా కథం అనుదహన్తీతి ఆసఙ్కం నివత్తేతుం "**తత్థ వత్థూనీ**"తి వుత్తం, దట్ఠబ్బానీతి వచనసేసో. **తత్థా**తి తస్మిం రాగాదీనం అనుదహనట్ఠే. **వత్థూనీ**తి సాసనే, లోకే చ పాకటత్తా పచ్చక్ఖభూతాని కారణాని. **రాగో ఉప్పన్నో** తిఖిణకరో హుత్వా. తస్మా తంసముట్ఠానా తేజోధాతు అతివియ తిఖిణభావేన సద్ధిం అత్తనా సహజాతధమ్మేహి హదయప్పదేసం ఝాపేసి యథా తం బాహిరా తేజోధాతు సనిస్సయం. తేన సా భిక్ఖునీ సుపతో వియ బ్యాధి ఝాయిత్వా మతా. తేనాహ "**తేనేవ ఝాయిత్వా కాలమకాసీ**"తి. దోసస్స నిస్సయానం దహనతా పాకటా ఏవాతి ఇతరం దస్సేతుం "**మోహవసేన హీ**"తిఆది వుత్తం. **అతివత్తిత్వా**తి అతిక్కమిత్వా.

కామం ఆహునేయ్యగ్గిఆదయో తయో అగ్గీ బ్రాహ్మణేహి ఇచ్ఛితా సన్తి, తే పన తేహి ఇచ్ఛితమత్తా, న సత్తానం తాదిసా అత్థసాధకా. యే పన సత్తానం అత్థసాధకా, తే దస్సేతుం "**ఆహునం వుచ్చతీ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ ఆదరేన హుననం పూజనం **ఆహున**న్తి సక్కారో "ఆహున"న్తి వుచ్చతి, తం **ఆహునం అరహన్తి.** తేనాహ భగవా "ఆహునేయ్యాతి భిక్ఖవే మాతాపితూనమేతం అధివచన"న్తి (ఇతివు॰ ౧౦౬). యదగ్గేన చ తే పుత్తానం బహుకారతాయ ఆహునేయ్యాతి తేసు

సమ్మాపటిపత్తి నేసం హితసుఖావహా, తదగ్గేన తేసు మిచ్ఛాపటిపత్తి అహితదుక్ఖావహాతి ఆహ ''**తేసు...పే.... నిబ్బత్తన్తీ**''తి. **స్వాయమత్థో**తి యో మాతాపితూనం అత్తనో ఉపరి విప్పటిపన్నానం పుత్తానం అనుదహనస్స పచ్చయభావేన అనుదహనట్ఠో, సో అయమత్థో. **మిత్తవిన్దకవత్థునా**తి మిత్తవిన్దకస్స నామ మాతరి విప్పటిపన్నస్స పురిసస్స తాయ ఏవ విప్పటిపత్తియా చిరతరం కాలం ఆపాయికదుక్ఖానుభవనదీపనేన వత్థునా వేదితబ్బో.

ఇదాని తమత్థం కస్సపస్స భగవతో కాలే పవత్తం విభావేతుం ''**మిత్తవిన్దకో హీ**''తిఆది వుత్తం. **ధనలోభేన,** న ధమ్మచ్ఛన్దేనాతి అధిప్పాయో. **అకుతోభయం** కేనచి అనుట్ఠాపనీయతాయ. **నివారేసి** సముద్దపయాతా నామ బహ్వన్తరాయాతి అధిప్పాయేన. **అన్తరం కత్వా**తి అతిక్కమనవసేన ద్విన్నం పాదానం అన్తరే కత్వా.

నావా అట్ఠాసి తస్స పాపకమ్మబలేన వాతస్స అవాయనతో. ఏకదివసం రక్ఖితఉపోసథకమ్మానుభావేన **సమ్పత్తిం అనుభవన్తో.** యథా పురిమాహి పరతో మా అగమాసీతి వుత్తో, ఏవం అపరాపరాహిపీతి ఆహ ''**తాహి 'పరతో పరతో మా అగమాసీ'తి వుచ్చమానో**''తి. **ఖురచక్కధర**న్తి ఖురధారూపమచక్కధరం **ఏకం** పురిసం. **ఉపట్ఠాసి** పాపకమ్మస్స బలేన.

చతుబ్భీతి చతూహి అచ్ఛరాసదిసీహి విమానపేతీహి, సమ్పత్తిం అనుభవిత్వాతి వచనసేసో. **అట్ఠజ్ఝగమా**తి రూపాదికామగుణేహి తతో విసిట్ఠతరా అట్ఠ విమానపేతియో అధిగచ్ఛి. **అత్రిచ్ఛ**న్తి అత్రిచ్ఛాసఙ్ఖాతేన అతిలోభేన సమన్నాగతత్తా అత్ర అత్ర కామగుణే ఇచ్ఛన్తో. **చక్క**న్తి ఖురచక్కం. **ఆసదో**తి అనత్థావహభావేన ఆసాదేతి.

సోతి గేహసామికో భత్తా. **పురిమనయేనేవా**తి అనుదహనస్స పచ్చయతాయ.

అతిచారినీతి సామికం అతిక్కమిత్వా చారినీ మిచ్ఛాచారినీ. **రత్తిం దుక్ఖ**న్తి అత్తనో పాపకమ్మానుభావసముపట్ఠితేన సునఖేన ఖాదితబ్బతాదుక్ఖం. **వఞ్చేత్వా**తి తం అజానాపేత్వావ కారణట్ఠానగమనం సన్ధాయ వుత్తం. **పటపటన్తీ**తి పటపటా కత్వా. అనురవదస్సనఞ్హేతం. ముట్ఠియోగో కిరాయం తస్స సునఖన్తరధానస్స, యదిదం ఖేళపిణ్డం భూమియం నిట్ఠుభిత్వా పాదేన ఘంసనం. తేన వుత్తం ''**సో తథా అకాసి. సునఖా అన్తరధాయింసూ**''తి.

దక్ఖిణాతి **చత్తారో పచ్చయా** దియ్యమానా దక్ఖన్తి ఏతేహి హితసుఖానీతి. తం దక్ఖిణం అరహతీతి **దక్ఖిణేయ్యో,** భిక్ఖుసఙ్ఘో. **రేవతీవత్థు** విమానవత్థుపేతవత్థూసు (వి. వ. ८६१ ఆదయో) తేసం అట్ఠకథాయఞ్చ (వి. వ. ८२२-८५०; పే. వ. అట్ఠ. २०४-२३६) ఆగతనయేన వేదితబ్బం.

"తివిధేన రూపసఙ్గహో"తి ఏత్థ నను సఙ్గహో ఏకవిధోవ, సో కస్మా "చతుబ్బిధో"తి వుత్తోతి? "సఙ్గహో"తి అత్థం అవత్వా అనిద్ధారితత్థస్స సద్దస్సేవ వుత్తత్తా. "తివిధేన రూపసఙ్గహో"తిఆదీసు (ధ. స. రూపకణ్డ-తికే) పదేసు సఙ్గహ-సద్దో తావ అత్తనో అత్థవసేన చతుబ్బిధోతి అయఞ్హేత్థ అత్థో. అత్థోపి వా అనిద్ధారితవిసేసో సామఞ్ఞేన గహేతబ్బతం పత్తో "తివిధేన రూపసఙ్గహో"తిఆదీసు (ధ. స. రూపకణ్డ-తికే) "సఙ్గహో"తి వుత్తోతి న కోచి దోసో. నిద్ధారితే హి విసేసే తస్స ఏకవిధతా సియా, న తతో పుబ్బేతి. ''**జాతిసఙ్గహో**''తి వుత్తేపి జాతి-సద్దస్స సాపేక్ఖసద్దత్తా అత్తనో జాతియా సఙ్గహోతి అయమత్థో విఞ్ఞాయతేవ సమ్బన్ధారహస్స అఞ్ఞస్స అవుత్తత్తా యథా "మాతాపితు ఉపట్ఠాన"న్తి (ఖు. పా. ५.६; సు. ని. २६५). అట్ఠకథాయం పన యథాధిప్పేతమత్థం అపరిపుణ్ణం కత్వా దస్సేతుం ''**జాతిసఙ్గహో**'' ఇచ్చేవ వుత్తం. సమానజాతికానం

సఙ్గహో, సమానజాతియా వా సఙ్గహో సజాతిసఙ్గహో. సఞ్జాయతి ఏత్థాతి **సఞ్జాతి,** సఞ్జాతియా సఙ్గహో **సఞ్జాతిసఙ్గహో,** సఞ్జాతిదేసేన సఙ్గహోతి అత్థో. కిరియాయ ఏవరూపాయ సఙ్గహో **కిరియాసఙ్గహో. రూపక్ఖన్ధగణనన్తి** "రూపక్ఖన్ధో"తి గణనం సఙ్ఖ్యం **గచ్ఛతి** రుప్పనసభావత్తా. **తీహి కోట్ఠాసేహి రూపగణనాతి** వక్ఖమానేహి తీహి భాగేహి రూపస్స సఙ్గహో, గణేతబ్బతాతి అత్థో.

రూపాయతనం నిపస్సతి పచ్చక్ఖతో విజానాతీతి **నిదస్సనం** , చక్ఖువిఞ్ఞాణం, నిదస్సతీతి వా **నిదస్సనం,** దట్ఠబ్బభావో, చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స గోచరభావో, తస్స చ రూపాయతనతో అనఞ్ఞత్తేపి అఞ్ఞేహి ధమ్మేహి రూపాయతనం విసేసేతుం అఞ్ఞం వియ కత్వా "**సహ నిదస్సనేనాతి సనిదస్సన**"న్తి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. ధమ్మసభావసామఞ్ఞేన హి ఏకీభూతేసు ధమ్మేసు యో నానత్తకరో సభావో, సో అఞ్ఞో వియ కత్వా ఉపచరితుం యుత్తో. ఏవఞ్హి అత్థవిసేసావబోధో హోతీతి. **చక్ఖుపటిహననసమత్థతో**తి చక్ఖునో ఘట్టనసమత్థతాయ. ఘట్టనం వియ చ **ఘట్టనం** దట్ఠబ్బం. దుతియేన అత్థవికప్పేన దట్ఠబ్బభావసఙ్ఖాతం నాస్స నిదస్సనన్తి అనిదస్సనన్తి యోజనా. ఏత్థ చ దసన్నం ఆయతనానం యథారహం సయం, నిస్సయవసేన చ సమ్పత్తానం, అసమ్పత్తానఞ్చ పటిముఖభావో అఞ్ఞమఞ్ఞపతనం **పటిహననం,** యేన బ్యాపారాదివికారపచ్చయన్తరసన్నిధానే చక్ఖాదీనం విసయేసు వికారుప్పత్తి. తత్థ **బ్యాపారో** చక్ఖాదీనం సవిసయేసు ఆవిచ్ఛన్నం, రూపాదీనం ఇట్ఠానిట్ఠతా, తత్థ చ చిత్తస్స ఆభుజనన్తి ఇమే ఆదిసద్దసఙ్గహితా. తేహి వికారుప్పత్తియా పచ్చయన్తరబ్యాపారతో అఞ్ఞన్తి కత్వా అనుగ్గహూపఘాతో **వికారో.** ఉపనిస్సయో పన అప్పధానస్స పచ్చయో ఇధ గహితో. కారణకారణమ్పి కారణమేవాతి గయ్హమానే సియా తస్సాపి సఙ్గహోతి. **వుత్తప్పకారన్తి** "చక్ఖువిఞ్ఞాణసఙ్ఖాత"న్తి వుత్తప్పకారం. **నాస్స పటిఘోతి** ఏత్థాపి "వుత్తప్పకార"న్తి ఆనేత్వా సమ్బన్ధో. **అవసేసం** సోళసవిధం **సుఖుమరూపం.**

సఙ్ఖరోన్తీతి సమ్పిణ్డేన్తి. చేతనా హి ఆయూహనరసతాయ యథా సమ్పయుత్తధమ్మా యథాసకం కిచ్చేసు సంవిదహన్తీ వియ అభిసన్దహన్తీ వత్తమానా తేనేవ కిచ్చవిసేసేన తే సమ్పిణ్డేన్తీ వియ హోతి, ఏవం అత్తనో విపాకధమ్మేపి పచ్చయసమవాయే సఙ్ఖరోన్తీ సమ్పిణ్డేన్తీ వియ హోతి. తేనాహ "**సహజాత...పే.... రాసీ కరోన్తీ**"తి. **అభిసఙ్ఖరోతీ**తి అభివిసిట్ఠం కత్వా సఙ్ఖరోతి. పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారో హి అత్తనో ఫలం ఇతరస్స ఫలతో అతివియ విసిట్ఠం భిన్నం కత్వా సఙ్ఖరోతి పచ్చయతో, సభావతో, పవత్తిఆకారతో చ సయం ఇతరేహి విసిట్ఠసభావత్తా. ఏస నయో ఇతరేహిపి. పుజ్జభవఫలనిబ్బత్తనతో, అత్తనో సన్తానస్స పుననతో చ **పుఞ్ఞో.**

మహాచిత్తచేతనానన్తి అసఙ్ఖ్యేయ్యాయునిప్ఫాదనాదిమహానుభావతాయ మహాచిత్తేసు పవత్తచేతనానం. **అట్ఠేవ చేతనా హోన్తి,** యా కామావచరా కుసలా. "తేరసపీ"తి కస్మా వుత్తం, నను "నవా"తి వత్తబ్బం. న హి భావనా ఞాణరహితా యుత్తాతి అనుయోగం సన్ధాయాహ "**యథా హీ**"తిఆది. **కసిణపరికమ్మం కరోన్తస్సా**తి కసిణేసు ఝానపరికమ్మం కరోన్తస్స. "పథవీ పథవీ"తిఆది భావనా హి కసిణపరికమ్మం. తస్స హి పరికమ్మస్స సుపగుణభావతో అనుయుత్తస్స తత్థ ఆదరాకరణేన సియా ఞాణరహితచిత్తం. ఝానపచ్చవేక్ఖణాయపి ఏసేవ నయో. కేచి మణ్డలకరణమ్పి భావనం భజాపేన్తి.

దానవసేన పవత్తచిత్తచేతసికధమ్మా **దానం,** తత్థ బ్యాపారభూతా ఆయూహనచేతనా దానం ఆరబ్భ, దానఞ్చ అధికిచ్చ ఉప్పజ్జతీతి వుత్తా. ఏవం ఇతరేసుపి. **అయం సఙ్ఖేపదేసనాతి** అయం పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారే సఙ్ఖేపతో అత్థదేసనా, అత్థవణ్ణనాతి అత్థో.

సోమనస్సచిత్తేనాతి అనుమోదనాపవత్తిదస్సనమత్తమేతం దట్ఠబ్బం. ఉపేక్ఖాసహగతేనాపి హి అనుస్సరతి ఏవాతి. కామం నిచ్చసీలం, ఉపోసథసీలం, నియమసీలమ్పి సీలమేవ, పరిపుణ్ణం పన సబ్బఙ్గసమ్పన్నం సీలం దస్సేతుం "**సీలపూరణత్థాయా**"తిఆది వుత్తం. నయదస్సనం వా ఏతం, తస్మా "నిచ్చసీలం, ఉపోసథసీలం, నియమసీలం సమాదియిస్సామీ"తి విహారం గచ్ఛన్తస్స, సమాదియిత్వా సమాదిన్నసీలే చ తస్మిం, "సాధు సుట్ఠూ"తి ఆవజ్జన్తస్స, తం సీలం సోధేన్తస్స చ పవత్తా చేతనా సీలమయాతి ఏవమేత్థ యోజనా వేదితబ్బా.

పుబ్బే సమథవసేన భావనానయో గహితోతి ఇదాని సమ్మసననయేన తం దస్సేతుం "**పటిసమ్భిదాయం వుత్తేనా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అనిచ్చతో**తి అనిచ్చభావతో. **దుక్ఖతో, అనత్తతో**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

తత్థ యే పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా నామరూపభావేన పరిగ్గహితా, తే యస్మా ద్వారారమ్మణేహి సద్ధిం ద్వారప్పవత్తధమ్మవసేన విభాగం లభన్తి, తస్మా ద్వారఛక్కాదివసేన ఛ ఛక్కా గహితా. యస్మా పన లక్ఖణేసు అనత్తలక్ఖణం దుబ్బిభావం, తస్మా తస్స విభావనాయ ఛ ధాతుయో గహితా. తతో యేసు కసిణేసు ఇతో బాహిరకానం అత్తాభినివేసో, తాని ఇమేసం ఝానానం ఆరమ్మణభావేన ఉపట్ఠానాకారమత్తాని, ఇమాని పన తాని ఝానానీతి దస్సనత్థం దస కసిణాని గహితాని. తతో దుక్ఖానుపస్సనాయ పరివారభావేన పటిక్కూలాకారవసేన ద్వత్తింస కోట్ఠాసా గహితా. పుబ్బే ఖన్ధవసేన సఙ్ఖేపతో ఇమే ధమ్మా గహితా, ఇదాని నాతిసఙ్ఖేపవిత్థారనయేన చ మనసి కాతబ్బాతి దస్సనత్థం ద్వాదసాయతనాని, అట్ఠారస ధాతుయో చ గహితా. తేసు ఇమే ధమ్మా సతిపి సుఞ్ఞానిరీహఅబ్యాపారభావే ధమ్మసభావతో ఆధిపచ్చభావేన పవత్తన్తీతి అనత్తభావవిభావనత్థం ఇన్ద్రియాని గహితాని. ఏవం అనేకభేదభిన్నాపి ఇమే ధమ్మా భూమిత్తయపరియాపన్నతాయ తివిధావ హోన్తీతి దస్సనత్థం తిస్సో ధాతుయో గహితా. ఏత్తావతా నిమిత్తం దస్సేత్వా పవత్తం దస్సేతుం కామభవాదయో నవ భవా గహితా. ఏత్తకే అభిఞ్ఞేయ్యవిసేసే పవత్తమనసికారకోసల్లేన సణ్హసుఖుమేసు నిబ్బత్తితమహగ్గతధమ్మేసు మనసికారో పవత్తేతబ్బోతి దస్సనత్థం ఝానఅప్పమఞ్ఞారూపాని గహితాని. తత్థ ఝానాని నామ వుత్తావసేసారమ్మణాని రూపావచరజ్ఝానాని. పున పచ్చయపచ్చయుప్పన్నవిభాగతో ఇమే ధమ్మా విభజ్జ మనసికాతబ్బాతి దస్సనత్థం పటిచ్చసముప్పాదఙ్గాని గహితాని. పచ్చయాకారమనసికారో హి సుఖేన, సుట్ఠుతరఞ్చ లక్ఖణత్తయం విభావేతి, తస్మా సో పచ్ఛతో గహితో. ఏవం ఏతే సమ్మసనీయభావేన గహితా ఖన్ధాదివసేన కోట్ఠాసతో పఞ్చవీసతివిధా, పభేదతో పన అతీతాదిభేదం అనామసిత్వా గయ్హమానా ద్విహి ఊనాని ద్వేసతాని హోన్తి. ఇదం తావేత్థ పాళివవత్థానం, అత్థవిచారం పన ఇచ్ఛన్తేహి పరమత్థమఞ్జూసాయం **విసుద్ధిమగ్గసంవణ్ణనాయం** వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

న పుఞ్ఞోతి **అపుఞ్ఞో**. తస్స పుఞ్ఞ-సద్దే వుత్తవిపరియాయేన అత్థో వేదితబ్బో. సన్తానస్స ఇఞ్జనహేతూనం నీవరణాదీనం సువిక్ఖమ్భనతో రూపతణ్హాసఙ్ఖాతస్స ఇఞ్జితస్స అభావతో **అనిఞ్జం,** అనిఞ్జమేవ "**ఆనేఞ్జ**"న్తి వుత్తం. తథా హి రూపారమ్మణం రూపనిమిత్తారమ్మణం సబ్బమ్పి చతుత్థజ్ఝానం నిప్పరియాయేన "ఆనేఞ్జ"న్తి వుచ్చతి.

చత్తారో మగ్గట్ఠా, హేట్ఠిమా తయో ఫలట్ఠాతి ఏవం **సత్తవిధో. తిస్సో సిక్ఖా**తి అధిసీలాదికా తిస్సో సిక్ఖా. తాసు జాతోతి వా **సేక్ఖో**, అరియపుగ్గలో హి అరియాయ జాతియా జాయమానో సిక్ఖాసు జాయతి, న యోనియం. సిక్ఖనసీలోతి వా **సేక్ఖో.** పుగ్గలాధిట్ఠానాయ వా కథాయ సేక్ఖస్స అయన్తి అఞ్ఞాసాధారణమగ్గఫలత్తయధమ్మా సేక్ఖపరియాయేన వుత్తా. **అసేక్ఖో**తి చ యత్థ సేక్ఖభావాసఙ్కా అత్థి, తత్థాయం పటిసేధోతి లోకియనిబ్బానేసు అసేక్ఖభావనాపత్తి దట్ఠబ్బా. సీలసమాధిపఞ్ఞాసఙ్ఖాతా హి సిక్ఖా అత్తనో పటిపక్ఖకిలేసేహివిప్పముత్తా పరిసుద్ధా ఉపక్కిలేసానం ఆరమ్మణభావమ్పి అనుపగమనతో ఏతా "సిక్ఖా"తి

వత్తుం యుత్తా అట్ఠసుపి మగ్గఫలేసు విజ్జన్తి, తస్మా చతుమగ్గహేట్ఠిమఫలత్తయసమఙ్గినో వియ అరహత్తఫలసమఙ్గీపి తాసు సిక్ఖాసు జాతోతి చ తంసమఙ్గినో అరహతో ఇతరేసం వియ సేక్ఖత్తే సతి సేక్ఖస్స అయన్తి చ సిక్ఖా సీలం ఏతస్సాతి చ “సేక్ఖో”తి వత్తబ్బో సియాతి తన్నివత్తనత్థం **అసేక్ఖోతి** యథావుత్తసేక్ఖభావపటిసేధో కతో. అరహత్తఫలే హి పవత్తమానా సిక్ఖా పరినిట్ఠితసిక్ఖాకిచ్చత్తా న సిక్ఖాకిచ్చం కరోన్తి, కేవలం సిక్ఖాఫలభావేనేవ పవత్తన్తి, తస్మా న తా సిక్ఖావచనం అరహన్తి, నాపి తంసమఙ్గీ సేక్ఖవచనం, న చ “సిక్ఖనసీలో, సిక్ఖాసు జాతో”తి చ వత్తబ్బతం అరహతి. హేట్ఠిమఫలేసు పన సిక్ఖా సకదాగామిమగ్గవిపస్సనాదీనం ఉపనిస్సయభావతో సిక్ఖాకిచ్చం కరోన్తీతి సిక్ఖావచనం అరహన్తి, తంసమఙ్గినో చ సేక్ఖవచనం, “సిక్ఖనసీలా, సిక్ఖాసు జాతా”తి చ వత్తబ్బతం అరహన్తి.

“సిక్ఖతీతి సేక్ఖో”తి చ అపరియోసితసిక్ఖో దస్సితోతి. అనన్తరమేవ “ఖీణాసవో”తి ఆదిం వత్వా “న సిక్ఖతీతి అసేక్ఖో”తి వుత్తత్తా పరియోసితసిక్ఖో దస్సితో, న సిక్ఖారహితో తస్స తతియపుగ్గలభావేన గహితత్తా. వుద్ధిప్పత్తసిక్ఖో వా అసేక్ఖోతి ఏతస్మిం అత్థే సేక్ఖధమ్మేసు ఏవ ఠితస్స కస్సచి అరియస్స అసేక్ఖభావాపత్తీతి అరహత్తమగ్గధమ్మా వుద్ధిప్పత్తా, యథావుత్తేహి చ అత్థేహి సేక్ఖోతి కత్వా తంసమఙ్గినో అగ్గమగ్గట్ఠస్స అసేక్ఖభావో ఆపన్నోతి? న తంసదిసేసు తబ్బోహారతో. అరహత్తమగ్గతో హి నిన్నానాకరణం అరహత్తఫలం ఠపేత్వా పరిఞ్ఞాదికిచ్చకరణం, విపాకభావఞ్చ, తస్మా తే ఏవ సేక్ఖధమ్మా “అగ్గఫలధమ్మభావం ఆపన్నా”తి సక్కా వత్తుం, కుసలసుఖతో చ విపాకసుఖం సన్తతరతాయ పణీతతరన్తి, వుద్ధిప్పత్తా చ తే ధమ్మా హోన్తీతి తంసమఙ్గీ “అసేక్ఖో”తి వుచ్చతీతి.

జాతిమహల్లకోతి జాతియా వుడ్ఢతరో అద్ధగతో వయోఅనుప్పత్తో. సో హి రత్తఞ్ఞుతాయ యేభుయ్యేన జాతిధమ్మకులధమ్మపదేసు థావరియప్పత్తియా **జాతిథేరో నామ. థేరకరణా ధమ్మాతి** సాసనే థిరభావకరా గుణా పటిపక్ఖనిమ్మదనకా. **థేరోతి** వక్ఖమానేసు ధమ్మేసు థిరభావప్పత్తో. **సీలవాతి** పాసంసేన సాతిసయేన సీలేన సమన్నాగతో, సీలసమ్పన్నోతి అత్థో, ఏతేన దుస్సీల్యసఙ్ఖాతస్స బాల్యస్స అభావమాహ. సుత్తగేయ్యాది బహు సుతం ఏతేనాతి **బహుస్సుతో,** ఏతేనాస్స సుతవిరహసఙ్ఖాతస్స బాల్యస్స అభావం, పటిసఙ్ఖానబలేన చ పతిట్ఠితభావం వదతి. ‘‘**చతున్నం ఝానానం లాభీ**’’తి ఇమినా నీవరణాదిసఙ్ఖాతస్స బాల్యస్స అభావం, భావనాబలేన చ పతిట్ఠితభావం కథేతి. ‘‘**ఆసవానం ఖయా**’’తిఆదినా అవిజ్జాసఙ్ఖాతస్స బాల్యస్స సబ్బసో అభావం, ఖీణాసవత్థేరభావేన పతిట్ఠితభావఞ్చస్స దస్సేతి. న చేత్థ సముదాయే వాక్యపరిసమాపనం, అథ ఖో పచ్చేకం వాక్యపరిసమాపనన్తి దస్సేన్తో ‘‘**ఏవం వుత్తేసు ధమ్మేసూ**’’తిఆదిమాహ. **థేరనామకో వా** “థేరో”తి ఏవం నామకో వా.

అనుగ్గహవసేన, పూజావసేన వా అత్తనో సన్తకం పరస్స దీయతి ఏతేనాతి **దానం,** పరిచ్చాగచేతనా. దానమేవ **దానమయం.** పదపూరణమత్తం మయ-సద్దో. పుఞ్ఞఞ్చ తం యథావుత్తేనత్థేన కిరియా చ కమ్మభావతోతి **పుఞ్ఞకిరియా.** పరేసం పియమనాపతాసేవనీయతాదీనం **ఆనిసంసానం. పుబ్బే...పే... వసేనేవాతి** సఙ్గీతిసుత్తే (దీ॰ ని॰ ౩.౩౦౫; దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౩౦౫) వుత్తదానమయసీలమయభావనామయచేతనావసేనేవ. ఇమాని వేదితబ్బానీతి సమ్బన్ధో. **ఏత్థాతి** ఏతేసు పుఞ్ఞకిరియవత్థూసు. **కాయేన కరోన్తస్సాతి** అత్తనో కాయేన పరిచ్చాగపయోగం పవత్తేన్తస్స. **తదత్థన్తి** దానత్థం. “ఇమం దేయ్యధమ్మం దేహీ”తి **వాచం నిచ్ఛారేన్తస్స. దానపారమిం ఆవజ్జేత్వా వాతి** యథా కేవలం “అన్నదానాదీని దేమీ”తి దానకాలే తం దానమయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు హోతి, ఏవం “ఇమం దానమయం సమ్మాసమ్బోధియా పచ్చయో హోతూ”తి దానపారమిం ఆవజ్జేత్వా **దానకాలేపి** దానసీసేనేవ పవత్తితత్తా. **వత్తసీసే ఠత్వాతి** “ఏతం దానం నామ మయ్హం కులవంసో

కులతన్తి కులపవేణీ కులచారిత్త”న్తి చారిత్తసీలే ఠత్వా **దదతో చారిత్తసీలమయం.** యథా దేయ్యధమ్మపరిచ్చాగవసేన పవత్తమానాపి దానచేతనా వత్తసీసే ఠత్వా దదతో సీలమయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు హోతి పుబ్బాభిసఙ్ఖారస్స, అపరభాగచేతనాయ చ తథా పవత్తత్తా, ఏవం దేయ్యధమ్మే **ఖయతో, వయతో సమ్మసనం పట్ఠపేత్వా దదతో భావనామయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు హోతి** పుబ్బభాగచేతనాయ, దేయ్యధమ్మే అపరభాగచేతనాయ చ తథా పవత్తత్తా.

అపచీతిచేతనా **అపచితిసహగతం** అపచీయతి ఏతాయాతి యథా నన్దీరాగో ఏవ నన్దీరాగసహగతా, యథావుత్తాయ వా అపచితియా సహగతం సహపవత్తన్తి **అపచితిసహగతం** . అపచాయనవసేన పవత్తం **పుఞ్ఞకిరియవత్థు.** వయసా గుణేహి చ వుడ్ఢతరానం వత్తపటిపత్తీసు బ్యావటో హోతి యాయ చేతనాయ, సా **వేయ్యావచ్చం,** వేయ్యావచ్చమేవ **వేయ్యావచ్చసహగతం.** వేయ్యావచ్చసఙ్ఖాతాయ వా వత్తపటిపత్తియా సముట్ఠాపనవసేనేవ సహగతం పవత్తన్తి **వేయ్యావచ్చసహగతం,** తథాపవత్తం పుఞ్ఞకిరియవత్థు. అత్తనో సన్తానే పత్తం పుఞ్ఞం అనుప్పదీయతి ఏతేనాతి **పత్తానుప్పదానం.** తథా పరేన అనుప్పదిన్నతాయ పత్తం అబ్భనుమోదతి ఏతేనాతి **పత్తబ్భనుమోదనం.** అననుప్పదిన్నం పన కేవలం అబ్భనుమోదీయతి ఏతేనాతి **అబ్భనుమోదనం.** ధమ్మం దేసేతి ఏతాయాతి **దేసనా,** దేసనావ **దేసనామయం.** సుణాతి ఏతేనాతి **సవనం,** సవనమేవ **సవనమయం.** దిట్ఠియా ఞాణస్స ఉజుగమనం **దిట్ఠిజుగతం.** సబ్బత్థ “పుఞ్ఞకిరియవత్థూ”తి పదం అపేక్ఖిత్వా నపుంసకలిఙ్గతా.

పూజావసేన సామీచికిరియా అపచాయనం **అపచితి.** వయసా గుణేహి చ జేట్ఠానం గిలానానఞ్చ తంతంకిచ్చకరణం **వేయ్యావచ్చం.** అయమేతేసం విసేసోతి ఆహ **‘‘తత్థా’’**తిఆది. **చత్తారో పచ్చయే దత్వా సబ్బసత్తానన్తి** చ ఏకదేసతో ఉక్కట్ఠనిద్దేసో, యం కిఞ్చి దేయ్యధమ్మం దత్వా, పుఞ్ఞం వా కత్వా “కతిపయానం, ఏకస్సేవ వా పత్తి హోతూ”తి పరిణామనమ్పి పత్తానుప్పదానమేవ. తం న మహప్ఫలం తణ్హాయ పరామట్ఠత్తా. పరేసం దేసేతి హితఫరణేన ముదుచిత్తేనాతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. **ఏవన్తి** ఏవం ఇమం ధమ్మం సుత్వా బహుస్సుతో హుత్వా పరే ధమ్మదేసనాయ అనుగ్గణ్హిస్సామీతి **హితఫరణేన ముదుచిత్తేన ధమ్మం సుణాతి.** ఏవఞ్హిస్స సవనం అత్తనో, పరేసఞ్చ సమ్మాపటిపత్తియా పచ్చయభావతో మహప్ఫలం భవిస్సతీతి. **సబ్బేసన్తి** సబ్బేసమ్పి దసన్నం పుఞ్ఞకిరియవత్థూనం. **నియమలక్ఖణన్తి** మహప్ఫలభావస్స నియామకసభావం . **దిట్ఠియా ఉజుభావేనేవాతి** “అత్థి, నత్థీ”తి అన్తద్వయస్స దురసముస్సారితతాయ “అత్థి దిన్న”న్తిఆది (మ॰ ని॰ ౨.౯౪; ౩.౧౩౬; విభ॰ ౭౯౩) నయప్పవత్తాయ సమ్మాదిట్ఠియా ఉజుకమేవ పవత్తియా. దానాదీసు హి యం కిఞ్చి ఇమాయ ఏవ సమ్మాదిట్ఠియా పరిసోధితం మహాజుతికం మహావిప్ఫారం భవతి.

పురిమేహేవ తీహీతి పాళియం ఆగతేహేవ తీహి. **సీలమయే** పుఞ్ఞకిరియవత్థుమ్హి **సఙ్గహం గచ్ఛన్తి** చారిత్తసీలభావతో. **దానమయే** సఙ్గహం గచ్ఛన్తి దానసభావత్తా, దానవిసయత్తా చ. కామం దేసనా ధమ్మదానసభావతో దానమయే సఙ్గహం గచ్ఛతీతి వత్తుం యుత్తా, కుసలధమ్మాసేవనభావతో పన విముత్తాయతనసీసే ఠత్వా పవత్తితా వియ సవనేన సద్ధిం **భావనామయే** సఙ్గహం గచ్ఛన్తీతి వుత్తం. “దిట్ఠిజుగతం భావనామయే”తి కేచి. **దిట్ఠిజుగతే** ఏవ చ అత్తనా కతస్స పుఞ్ఞస్స అనుస్సరణం, తస్స చ పరేసం అత్థాయ పరిణామనం, గుణపసంసా, అఞ్ఞేహి కరియమానాయ పుఞ్ఞకిరియాయ, సమ్మాపటిపత్తియా చ అనుమోదనం సరణగమనన్తి ఏవం ఆదయో పుఞ్ఞవిసేసా సఙ్గహం గచ్ఛన్తి దిట్ఠిజుకమ్మవసేనేవ తేసం ఇజ్ఝనతో.

పరస్స పటిపత్తియా సోధనత్థో అనుయోగో **చోదనా,** సా యాని నిస్సాయ పవత్తతి, తాని **చోదనావత్థూని** దిట్ఠసుతపరిసఙ్కితాని. తేనాహ **''చోదనాకారణానీ''**తి. **దిట్ఠేనాతి** చ హేతుమ్హి కరణవచనం , దిట్ఠేన హేతునాతి అత్థో. కిం పన తం దిట్ఠన్తి ఆహ **''వీతిక్కమ''**న్తి . **దిస్వాతి** చ దస్సనహేతూతి అయమేత్థ అత్థో యథా "పఞ్ఞాయ చస్స దిస్వా"తి. **''సుతేనా''**తిఆదీసుపి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో. **పరస్సాతి** పరతో, **పరస్స** వా వచనం **సుత్వా. దిట్ఠపరిసఙ్కితేనాతి** దిట్ఠానుగతేన పరిసఙ్కితేన, తథా పరిసఙ్కితేన వా వీతిక్కమేన. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **చోదేతి** వత్థుసన్దస్సనేన వా సంవాసప్పటిక్ఖేపేన వా సామీచిప్పటిక్ఖేపేన వా. ఇమస్మిం పన అత్థే విత్థారియమానే అతిప్పపఞ్చో హోతీతి ఆహ **''అయమేత్థ సఙ్ఖేపో''**తి. విత్థారం పన ఇచ్ఛన్తానం తస్స అధిగముపాయం దస్సేన్తో **''విత్థారో పన...పే.... వేదితబ్బో''**తి ఆహ.

కాముపపత్తియోతి కామేహి ఉపపన్నతా, సమన్నాగతతాతి అత్థో. సమన్నాగమో చ తేసం పటిసేవనం, సమధిగమో చాతి ఆహ **''కాముపసేవనా కామపటిలాభా వా''**తి. **పచ్చుపట్ఠితకామాతి** దుతియతతియరాసీనం వియ సయం, పరేహి చ అనిమ్మితా. ఉట్ఠానకమ్మఫలూపజీవిభావతో పన తదుభయవసేన పచ్చుపట్ఠితా కామా ఏతేసన్తి **పచ్చుపట్ఠితకామా.** తే పన తేసం యేభుయ్యేన నిబద్ధాని హోన్తీతి **''నిబద్ధకామా''**తి వుత్తం. **చతుదేవలోకవాసినోతి** చాతుమహారాజికతో పట్ఠాయ యావ తుసితా దేవా. **వినిపాతికాతి** అపాయికా. పరనిమ్మితా కామా ఏతేసన్తి **పరనిమ్మితకామా.**

పకతిసేవనవసేనాతి అనుమానతో జాననం వదతి, న పచ్చక్ఖతో. **వసం వత్తేన్తీతి** యథారుచి పాతబ్యతం ఆపజ్జన్తి. **''మేథునం పటిసేవన్తీ''**తి ఇదం పన కేచివాదపటిసేధనత్థం వుత్తం. తేనాహ **''కేచి పనా''**తిఆది. తే "యామానం అఞ్ఞమఞ్ఞం **ఆలిఙ్గితమత్తేన** , తుసితానం హత్థామసనమత్తేన, నిమ్మానరతీనం **హసితమత్తేన,** పరనిమ్మితవసవత్తీనం **ఓలోకితమత్తేన కామకిచ్చం ఇజ్ఝతీ''తి వదన్తి.** "ఇతరేసం ద్విన్నం ద్వయంద్వయసమాపత్తియా వా"తి వదన్తి తాదిసస్స కామేసు విరజ్జనస్స తేసు అభావతో, కామానఞ్చ ఉత్తరుత్తరి పణీతపణీతతరపణీతతమభావతో. కేవలం పన నిస్సన్దాభావో తేసం వత్తబ్బో. **కామకిచ్చన్తి** తఙ్ఖణికపరిళాహూపసమావహం ఫస్ససుఖం. **కామాతి** కాముపభోగా. **పాకతికా ఏవాతి** హేట్ఠిమేహి ఏకసదిసా ఏవ. **ఏకసఙ్ఖాతన్తి** ఏకరూపం సమానరూపన్తి, సమఞ్ఞాతం సమానభావన్తి వా అత్థో.

సుఖపటిలాభాతి సుఖసమధిగమా. **హేట్ఠాతి** పఠమజ్ఝానభూమితో హేట్ఠా మనుస్సేసు, దేవేసు వా. **పఠమజ్ఝానసుఖన్తి** కుసలపఠమజ్ఝానం. భూమివసేనపి హేట్ఠుపరిభావో లబ్భతేవ బ్రహ్మకాయికేసు, బ్రహ్మపురోహితేసు వా కుసలజ్ఝానం నిబ్బత్తేత్వా బ్రహ్మపురోహితేసు, మహాబ్రహ్మేసు వా విపాకసుఖానుభవనస్స లబ్భనతో. ఏత్థ చ దుతియతతియజ్ఝానభూమివసేన దుతియతతియసుఖూపపత్తీనం వుచ్చమానత్తా పఠమజ్ఝానభూమివసేనేవ పఠమజ్ఝానసుఖూపపత్తి వుత్తా. **తిన్తాతి** తేమితా, ఝానసుఖేన చేవ ఝానసముట్ఠానపణీతరూపఫుట్ఠకాయేన చ పణీతా విత్తాతి అత్థో. తేనేవాహ **''సమన్తతో తిన్తా''**తిఆది. యస్మా కుసలసుఖతో విపాకసుఖం సన్తతరతాయ పణీతతరం బహులఞ్చ పవత్తతి, తస్మా వుత్తం **''ఇదమ్పి విపాకజ్ఝానసుఖం ఏవ సన్ధాయ వుత్త''**న్తి. **తేసన్తి** ఆభస్సరానం. సప్పీతికస్స సుఖస్స అతివియ ఉళారభావతో తేన అజ్ఝోత్థతచిత్తానం **భవలోభో మహా ఉప్పజ్జతి. సన్తమేవాతి** వితక్కవిచారసఙ్ఖోభపీతిఉబ్బిలావివిగమేన అతివియ ఉపసన్తంయేవ. తథా సన్తభావేనేవ హి తం అత్తనో పచ్చయేహి పధానభావం నీతతాయ "పణీత"న్తి వుచ్చతి. తేనాహ **''పణీతమేవా''**తి. అతప్పకేన సుఖపారమిప్పత్తేన సుఖేన సంయుత్తాయ తుసాయ పీతియా ఇతా పవత్తాతి **తుసితా.** యస్మా తే తతో ఉత్తరి సుఖస్స అభావతో ఏవ న పత్థేన్తి, తస్మా వుత్తం **''తతో...పే.... సన్తుట్ఠా హుత్వా''**తి. **తతియజ్ఝానసుఖన్తి** తతియజ్ఝానవిపాకసుఖం.

సత్త అరియపఞ్ఞాతి అట్ఠమకతో పట్ఠాయ సత్తన్నం అరియానం తేసం తేసం ఆవేణికపఞ్ఞా. ఠపేత్వా లోకుత్తరం పఞ్ఞం **అవసేసా పఞ్ఞా** నామ. సబ్బాపి తేభూమికా పఞ్ఞా "సేక్ఖా"తిపి న వత్తబ్బా, "అసేక్ఖా"తిపి న వత్తబ్బాతి **నేవసేక్ఖానాసేక్ఖా,** పుథుజ్జనపఞ్ఞా.

యోగవిహితేసూతి పఞ్ఞావిహితేసు పఞ్ఞాపరిణామితేసు ఉపాయపఞ్ఞాయ సమ్పాదితేసు. **కమ్మాయతనేసూతి** ఏత్థ కమ్మమేవ **కమ్మాయతనం,** కమ్మఞ్చ తం ఆయతనఞ్చ ఆజీవాదీనన్తి వా **కమ్మాయతనం.** ఏస నయో **సిప్పాయతనేసు**పి. తత్థ చ దువిధం కమ్మం హీనఞ్చ వడ్ఢకికమ్మాది, ఉక్కట్ఠఞ్చ కసివాణిజ్జాది. సిప్పమ్పి దువిధం హీనఞ్చ నళకారసిప్పాది, ఉక్కట్ఠఞ్చ ముద్దగణనాది. విజ్జావ **విజ్జాట్ఠానం,** తం ధమ్మికమేవ నాగమణ్డలపరిత్తఫుధమనకమన్తసదిసం వేదితబ్బం. తాని పనేతాని ఏకచ్చే పణ్డితా బోధిసత్తసదిసా మనుస్సానం ఫాసువిహారం ఆకఙ్ఖన్తా నేవ అఞ్ఞేహి కరియమానాని పస్సన్తి, న వా కతాని ఉగ్గణ్హన్తి. న కరోన్తానం సుణన్తి, అథ ఖో అత్తనో ధమ్మతాయ చిన్తాయ కరోన్తి. పఞ్ఞవన్తేహి అత్తనో ధమ్మతాయ చిన్తాయ కతానిపి అఞ్ఞేహి ఉగ్గణ్హిత్వా కరోన్తేహి కతసదిసానేవ హోన్తి. **కమ్మస్సకతన్తి** "ఇదం కమ్మం సత్తానం సకం, ఇదం నో సక"న్తి ఏవం జాననఞాణం. **సచ్చానులోమికన్తి** విపస్సనాఞాణం. తఞ్హి సచ్చపటివేధస్స అనులోమనతో "సచ్చానులోమిక"న్తి వుచ్చతి. ఇదానిస్స పవత్తనాకారం దస్సేతుం **''రూపం అనిచ్చన్తి వా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ వా-సద్దేన అనియమత్థేన దుక్ఖానత్తలక్ఖణానిపి గహితానేవాతి దట్ఠబ్బం నానన్తరియకభావతో. యఞ్హి అనిచ్చం, తం దుక్ఖం. యం దుక్ఖం, తదనత్తాతి [(సిజ్ఝనతో) అధికపాఠో వియ దిస్సతి]. **యం ఏవరూపన్తి** యం ఏవం హేట్ఠా నిద్దిట్ఠసభావం. **''అనులోమికం ఖన్తి''**న్తిఆదీని పఞ్ఞావేవచనాని . సా హి హేట్ఠా వుత్తానం కమ్మాయతనాదీనం పఞ్చన్నం కారణానం అపచ్చనీకదస్సనేన అనులోమనతో, తథా సత్తానం హితచరియాయ మగ్గసచ్చస్స, పరమత్థసచ్చస్స చ నిబ్బానస్స అవిలోమనతో అనులోమేతీతి చ **అనులోమికా.** సబ్బానిపి ఏతాని కారణాని ఖమతి సహతి దట్ఠుం సక్కోతీతి **ఖన్తి.** పస్సతీతి **దిట్ఠి.** రోచేతీతి **రుచి.** మునాతీతి **ముతి.** పేక్ఖతీతి **పేక్ఖా.** తే చ కమ్మాయతనాదయో ధమ్మా నిజ్ఝాయమానా ఏతాయ నిజ్ఝానం ఖమన్తీతి **ధమ్మనిజ్ఝానక్ఖన్తి. పరతో అసుత్వా పటిలభతీ**తి అఞ్ఞస్స ఉపదేసవచనం అసుత్వా సయమేవ చిన్తేన్తో పటిలభతి. **అయం వుచ్చతీ**తి అయం చిన్తామయా పఞ్ఞా నామ వుచ్చతి. సా పనేసా అభిఞ్ఞాతానం బోధిసత్తానమేవ ఉప్పజ్జతి. తత్థాపి సచ్చానులోమికఞాణం ద్విన్నమేవ బోధిసత్తానం అన్తిమభవికానం, సేసపఞ్ఞా సబ్బేసమ్పి పూరితపారమీనం మహాపఞ్ఞానం ఉప్పజ్జతి.

పరతో సుత్వా పటిలభతీతి కమ్మాయతనాదీని పరేన కరియమానాని, పరేన కతాని వా దిస్వాపి పరస్స కథయమానస్స వచనం సుత్వాపి ఆచరియసన్తికే ఉగ్గహేత్వాపి పటిలద్ధా సబ్బా పరతో సుత్వా పటిలద్ధనామాతి వేదితబ్బా. **సమాపన్నస్సాతి** సమాపత్తిసమఙ్గిస్స, నిదస్సనమత్తమేతం. విపస్సనామగ్గపఞ్ఞా హి ఇధ "భావనాపఞ్ఞా"తి విసేసతో ఇచ్ఛితాతి.

ఆవుధం నామ పటిపక్ఖవిమథనత్థం ఇచ్ఛితబ్బం, రాగాదిసదిసో చ పటిపక్ఖో నత్థి, తస్స చ విమథనం బుద్ధవచనమేవాతి "సుతమేవ ఆవుధ"న్తి వత్వా **''తం అత్థతో తేపిటకం బుద్ధవచన''**న్తి ఆహ. ఇదాని తమత్థం వివరన్తో "తం హీ"తి ఆదిం వత్వా **''సుతావుధో''**తిఆదినా (అం. నిం. ౭.౬౭) సుత్తపదేన సమత్థేతి. తత్థ **అకుసలం పజహతీ**తి తదఙ్గాదివసేన అకుసలం పరిచ్చజతి. **కుసలం భావేతీ**తి సమథవిపస్సనాదికుసలం ధమ్మం ఉప్పాదేతి వడ్ఢేతి చ. **సుద్ధం అత్తానం పరిహరతీ**తి తేన అకుసలప్పహానేన, తాయ చ కుసలభావనాయ రాగాదిసంకిలేసతో విసుద్ధం అత్తభావం పవత్తేతి.

వివేకట్ఠకాయానన్తి గణసఙ్గణికం వజ్జేత్వా తతో అపకడ్ఢితకాయానం. స్వాయం కాయవివేకో న కేవలం ఏకాకీభావో, అథ ఖో పఠమజ్ఝానాది నేక్ఖమ్మయోగతోతి ఆహ **"నేక్ఖమ్మాభిరతాన"**న్తి. **చిత్తవివేకోతి** కిలేససఙ్గణికం పహాయ తతో చిత్తస్స వివిత్తతా. సా పన ఝానవిమోక్ఖాదీనం వసేన హోతీతి ఆహ **"పరిసుద్ధచిత్తానం పరమవోదానప్పత్తాన"**న్తి. **ఉపధివివేకోతి** నిబ్బానం. తదధిగమేన హి పుగ్గలస్స నిరుపధితా. తేనాహ **"నిరుపధీనం పుగ్గలాన"**న్తి, విసఙ్ఖారగతానం అధిగతనిబ్బానానం, ఫలసమాపత్తిసమఙ్గీనఞ్చాతి అత్థో. సుతమ్పి అవస్సయట్ఠేనేవ ఆవుధం వుత్తన్తి ఆహ **"అయమ్పీ"**తి. తథా హి వుత్తం "తఞ్హి నిస్సాయా"తి. కామఞ్చేత్థ సుతపవివేకాపి పఞ్ఞావసేనేవ యథాధిప్పేతఆవుధత్తసాధకా , పఞ్ఞా పన సుతేన, ఏకచ్చపవివేకేన వా వినాపి ఇధాధిప్పేతఆవుధత్తసాధనీతి తతో పఞ్ఞా సామత్థియదస్సనత్థం విసుం ఆవుధభావేన వుత్తా. తేనాహ **"యస్స సా అత్థి, నో న కుతోచీ"**తిఆది.

నాఞ్ఞాతం అవిదితం ధమ్మన్తి అనమతగ్గే సంసారవట్టే న అఞ్ఞాతం అవిదితం అమతధమ్మం, చతుసచ్చధమ్మమేవ వా **జానిస్సామీతి పటిపన్నస్స** ఇమినా పుబ్బాభోగేన **ఉప్పన్నం ఇన్ద్రియం.** యం పాళియం సఙ్గహవారే "నవ ఇన్ద్రియాని హోన్తీ"తి వుత్తం, తం పుబ్బాభోగసిద్ధం పవత్తిఆకారవిసేసం దీపేతుం వుత్తం, అత్థతో పన మగ్గసమ్మాదిట్ఠి ఏవ సాతి ఆహ **"సోతాపత్తిమగ్గఞాణస్సేతం అధివచన"**న్తి. **అఞ్ఞిన్ద్రియన్తి** ఆజాననకఇన్ద్రియం, పఠమమగ్గేన ఞాతమరియాదం అనతిక్కమిత్వా తేసంయేవ తేన మగ్గేన ఞాతానం చతుసచ్చధమ్మానం జాననకఇన్ద్రియన్తి వుత్తం హోతి. తేనాహ **"అఞ్ఞాభూతం ఆజాననభూతం ఇన్ద్రియ"**న్తి. ఆజానాతీతి **అఞ్ఞో**, అఞ్ఞస్స భూతం, ఆజాననవసేన వా భూతన్తి **అఞ్ఞభూతం. అఞ్ఞాతావీసూతి** జానితబ్బం చతుఅరియసచ్చం ఆజానిత్వా ఠితేసు. తేనాహ **"జాననకిచ్చపరియోసానప్పత్తేసూ"**తి, పరిఞ్ఞాదిభేదస్స జాననకిచ్చస్స పరినిట్ఠానప్పత్తేసు.

మంసచక్ఖు చక్ఖుపసాదోతి మంసచక్ఖు నామ చతస్సో ధాతుయో, వణ్ణో, గన్ధో, రసో, ఓజా, సమ్భవో, సణ్ఠానం, జీవితం, భావో, కాయప్పసాదో, చక్ఖుపసాదోతి ఏవం చుద్దససమ్భారో మంసపిణ్డో.

కసిణాలోకం వడ్ఢేత్వా తత్థ రూపదస్సనతో **"దిబ్బచక్ఖు ఆలోకనిస్సితం ఞాణ"**న్తి వుత్తం. దిబ్బచక్ఖుపఞ్ఞావినిముత్తా ఏవ లోకియపఞ్ఞా **పఞ్ఞాచక్ఖూతి** అయమత్థో అవుత్తసిద్ధో దిబ్బచక్ఖుస్స విసుం గహితత్తాతి వుత్తం **"పఞ్ఞాచక్ఖు లోకియలోకుత్తరపఞ్ఞా"**తి.

అధికం విసిట్ఠం సీలన్తి **అధిసీలం. సిక్ఖితబ్బతోతి** ఆసేవితబ్బతో. **అధిసీలం** నామ అనవసేసకాయికవాచసికసంవరభావతో, మగ్గసీలస్స పదట్ఠానభావతో చ. **అధిచిత్తం** మగ్గసమాధిస్స అధిట్ఠానభావతో. **అధిపఞ్ఞా** మగ్గపఞ్ఞాయ అధిట్ఠానభావతో. ఇదాని నేసం అధిసీలాదిభావం కారణేన పటిపాదేతుం **"అనుప్పన్నేపి హీ"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **అనుప్పన్నేతి** అప్పవత్తే. **అధిసీలమేవ** నిబ్బానాధిగమస్స పచ్చయభావతో. **సమాపన్నాతి** ఏత్థ "నిబ్బానం పత్థయన్తేనా"తి పదం ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం.

> "కల్యాణకారీ కల్యాణం, పాపకారీ చ పాపకం;
>
> అనుభోతి ద్వయమ్పేతం, అనుబన్ధఞ్హి కారక"న్తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౫౬);

ఏవం అతీతే, అనాగతే చ వట్టమూలకదుక్ఖసల్లక్ఖణవసేన సంవేగవత్థుతాయ విముత్తిఆకఙ్ఖాయ పచ్చయభూతా కమ్మస్సకతాపఞ్ఞా అధిపఞ్ఞా''తి వదన్తి. లోకియసీలాదీనం అధిసీలాదిభావో పరియాయేనాతి నిప్పరియాయమేవ తం దస్సేతుం ''**సబ్బం వా**''తిఆది వుత్తం.

పఞ్చద్వారికకాయోతి పఞ్చద్వారేసు కాయో ఫస్సాదిధమ్మసమూహో. కాయో చ సో భావితభావేన భావనా చాతి **కాయభావనా నామ.** యస్మా ఖీణాసవానం అగ్గమగ్గాధిగమనేన సబ్బసంకిలేసా పహీనాతి పహీనకాలతో పట్ఠాయ సబ్బసో ఆసేవనాభావతో నత్థి తేసం భావినియాపి చక్ఖుసోతవిఞ్ఞేయ్యా ధమ్మా, పగేవ కాళకా, తస్మా పఞ్చద్వారికకాయో సుభావితో ఏవ హోతి. తేన వుత్తం ''**ఖీణాసవస్స హి...పే.... సుభావితో హోతీ**''తి. **న అఞ్ఞేసం వియ దుబ్బలా** దుబ్బలభావకరానం కిలేసానం సబ్బసో పహీనత్తా.

విపస్సనా దస్సనానుత్తరియం అనిచ్చానుపస్సనాదివసేన సఙ్ఖారానం సమ్మదేవ దస్సనతో. **మగ్గో పటిపదానుత్తరియం** తదుత్తరిపటిపదాయ అభావతో. **ఫలం విముత్తానుత్తరియం** అకుప్పభావతో. **ఫలం వా దస్సనానుత్తరియం** దివసమ్పి నిబ్బానం పచ్చక్ఖతో దిస్వా పవత్తనతో. **నిబ్బానం విముత్తానుత్తరియం** సబ్బసఙ్ఖతవినిస్సటత్తా. దస్సన-సద్దం కమ్మసాధనం గహేత్వా నిబ్బానస్స దస్సనానుత్తరియతా వుత్తాతి దస్సేన్తో ''**తతో ఉత్తరఞ్హి దట్ఠబ్బం నామ నత్థీ**''తి ఆహ. నత్థి ఇతో ఉత్తరన్తి **అనుత్తరం,** అనుత్తరమేవ **అనుత్తరియన్తి** ఆహ ''**ఉత్తమం జేట్ఠక**''న్తి.

సేసోతి వుత్తావసేసో పఞ్చకనయేన, చతుక్కనయేన చ తివిధో సమాధి, ఇమినా ఏవ చ సమాధిత్తయాపదేసేన సుత్తన్తేసుపి పఞ్చకనయో ఆగతో ఏవాతి వేదితబ్బం. తత్థ యం వత్తబ్బం, తం పరమత్థమఞ్జూసాయం **విసుద్ధిమగ్గసంవణ్ణనాయం** (విసుద్ధి॰ టీ॰ ౧.౩౮) వుత్తమేవ, తస్మా తత్థ వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

ఆగచ్ఛతి నామం ఏతస్మాతి ఆగమనం, తతో **ఆగమనతో. సగుణతోతి** సరసతో. **ఆరమ్మణతోతి** ఆరమ్మణధమ్మతో. **అనత్తతో అభినివిసిత్వాతి** "సబ్బే సఙ్ఖారా అనత్తా"తి విపస్సనం పట్ఠపేత్వా. **అనత్తతో దిస్వాతి** పఠమం సఙ్ఖారానం "అనత్తా"తి అనత్తలక్ఖణం పటివిజ్ఝిత్వా. **అనత్తతో వుట్ఠాతీతి** వుట్ఠానగామినివిపస్సనాయ అనత్తాకారతో పవత్తాయ మగ్గవుట్ఠానం పాపుణాతి. **అసుఞ్ఞతత్తకారకానం కిలేసానం అభావాతి** అత్తాభినివేసపచ్చయానం దిట్ఠేకట్ఠానం కిలేసానం విక్ఖమ్భనతో విపస్సనా సుఞ్ఞతా నామ అత్తసుఞ్ఞతాయ యాథావతో గహణతో. నను ఏవం విపస్సనాయ సగుణతో సుఞ్ఞతా, న ఆగమనతోతి నిప్పరియాయతో నత్థీతి? సచ్చమేతం నామలాభే, న పన నామదానేతి నాయం దోసో. అథ వా సుత్తన్తకథా నామ పరియాయకథా, న అభిధమ్మకథా వియ నిప్పరియాయాతి భియ్యోపి న కోచి దోసో.

యస్మా సగుణతో, ఆరమ్మణతో చ నామలాభే సబ్బరో హోతి ఏకస్సేవ నామన్తరలాభసమ్భవతో. ఆగమనతో పన నామలాభే సబ్బరో నత్థి నామన్తరలాభాభావతో, అసమ్భవతో చ, తస్మా ''**అపరో**''తిఆది వుత్తం. **నిమిత్తకారకకిలేసాభావాతి** నిచ్చనిమిత్తాదిగ్గాహకపచ్చయానం కిలేసానం విక్ఖమ్భనతో. కామఞ్చాయం విపస్సనా నిచ్చనిమిత్తాదిం ఉగ్ఘాటేన్తీ పవత్తతి, సఙ్ఖారనిమిత్తస్స పన అవిస్సజ్జనతో న నిప్పరియాయతో అనిమిత్తనామం లభతీతి. పరియాయేన పనేతం వుత్తం. తథా హి నిప్పరియాయదేసనత్తా అభిధమ్మే మగ్గస్స అనిమిత్తనామం ఉద్ధటం. సుత్తే చ –

"అనిమిత్తఞ్చ భావేహి, మానానుసయముజ్జహ;

తతో మానాభిసమయా, ఉపసన్తో చరిస్ససీ”తి. (సు॰ ని॰ ౩౪౪; సం॰ ని॰ ౧.౨౧౨);

అనిమిత్తపరియాయో ఆగతో. **పణిధికారకకిలేసాభావా**తి సుఖపణిధిఆదిపచ్చయానం కిలేసానం విక్ఖమ్భనతో.

రాగాదీహి సుఞ్ఞత్తాతి సముచ్ఛేదవసేన పజహనతో రాగాదీహి వివిత్తత్తా. రాగాదయో ఏవ **రాగనిమిత్తాదీని.** పురిముప్పన్నా హి రాగాదయో పరతో ఉప్పజ్జనకరాగాదీనం కారణం హోతి. రాగాదయో ఏవ తథా పణిధానస్స పచ్చయభావతో **రాగపణిధిఆదయో.** నిబ్బానం విసఙ్ఖారభావేనేవ సబ్బసఙ్ఖారవినిస్సటత్తా రాగాదీహి సుఞ్ఞం, రాగాదినిమిత్తపణిధివిరహితఞ్చాతి దట్ఠబ్బం. ఏత్థ చ సఙ్ఖారుపేక్ఖా సానులోమా వుట్ఠానగామినివిపస్సనా, సా సుఞ్ఞతో విపస్సన్తీ “సుఞ్ఞతా”తి వుచ్చతి, దుక్ఖతో పస్సన్తీ తణ్హాపణిధిసోసనతో “అప్పణిహితా”తి. సా మగ్గాధిగమాయ ఆగమనపటిపదాఠానే ఠత్వా మగ్గస్స “సుఞ్ఞతం అనిమిత్తం అప్పణిహిత”న్తి నామం దేతి. ఆగమనతో చ నామే లద్ధే సగుణతో చ ఆరమ్మణతో చ నామం సిద్ధమేవ హోతి, న పన సగుణారమ్మణేహి నామలాభే సబ్బత్థ ఆగమనతో నామం సిద్ధం హోతీతి పరిపుణ్ణనామసిద్ధిహేతుత్తా, “సగుణారమ్మణేహి సబ్బేసమ్పి నామత్తయయోగో, న ఆగమనతో”తి వవత్థానకరత్తా చ నిప్పరియాయతో ఆగమనతోవ నామలాభో పధానం, న ఇతరేహి, పరియాయతో పన తిధా నామలాభో ఇచ్ఛితబ్బోతి అట్ఠకథాయం “తివిధా కథా”తిఆదినా అయం విచారో కతోతి దట్ఠబ్బం.

సుచిభావోతి కిలేసాసుచివిగమేన సుద్ధభావో అసంకిలిట్ఠభావో. తేనాహ “**తిణ్ణం సుచరితానం వసేన వేదితబ్బో**”తి.

మునినో ఏతానీతి **మోనేయ్యాని.** యేహి ధమ్మేహి ఉభయహితముననతో **ముని** నామ హోతి, తే ఏవం వుత్తాతి ఆహ “**మునిభావకరా మోనేయ్యపటిపదా ధమ్మా**”తి. తత్థ యస్మా కాయేన అకత్తబ్బస్స అకరణం, కత్తబ్బస్స చ కరణం, “అత్థి ఇమస్మిం కాయే కేసా”తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౭; మ॰ ని॰ ౧.౧౧౦; ౩.౧౫౩; అ॰ ని॰ ౬.౨౯; ౧౦.౬౦; విభ॰ ౩౫౬; ఖు॰ పా॰ ౩.౧; నేత్తి॰ ౪౭) కాయసఙ్ఖాతస్స ఆరమ్మణస్స జాననం, కాయస్స చ సముదయతో అత్థఙ్గమతో అస్సాదతో ఆదీనవతో నిస్సరణతో చ యాథావతో పరిజాననం, తథా పరిజాననవసేన పవత్తో విపస్సనామగ్గో, తేన చ కాయే ఛన్దరాగస్స పజహనం, కాయసఙ్ఖారం నిరోధేత్వా పత్తబ్బసమాపత్తి చాతి సబ్బే ఏతే కాయముఖేన పవత్తా మోనేయ్యపటిపదా ధమ్మా కాయమోనేయ్యం నామ. తస్మా తమత్థం దస్సేతుం “**తివిధకాయదుచ్చరితస్స పహాన**”న్తిఆదినా పాళి ఆగతా. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో. తత్థ చోపనవాచఞ్చేవ సద్దవాచఞ్చ ఆరబ్భ పవత్తా పఞ్ఞా **వాచారమ్మణే ఞాణం.** తస్స వాచాయ సముదయాదితో పరిజాననం **వాచాపరిఞ్ఞా.** ఏకాసీతివిధం లోకియచిత్తం ఆరబ్భ పవత్తఞాణం **మనారమ్మణే ఞాణం.** తస్స సముదయాదితో పరిజాననం **మనోపరిఞ్ఞా**తి అయమేవ విసేసో.

అయన్తి ఇతో సమ్పత్తియోతి **ఆయో,** కుసలానం ధమ్మానం అభిబుద్ధీతి ఆహ “**ఆయోతి వుడ్ఢీ**”తి. అపేన్తి సమ్పత్తియో ఏతేనాతి **అపాయో,** కుసలానం ధమ్మానం హానీతి ఆహ “**అపాయోతి అవుడ్ఢీ**”తి. **తస్స తస్సా**తి ఆయస్స చ అపాయస్స చ. **కారణం ఉపాయో** ఉపేతి ఉపగచ్ఛతి ఏతేన ఆయో, అపాయో చాతి. తత్థ దువిధా వుడ్ఢి అనత్థహానితో, అత్థుప్పత్తితో చ, తథా అవుడ్ఢి అత్థహానితో, అనత్థుప్పత్తితో చ. **తేసం పజాననా**తి తేసం ఆయాపాయసఙ్ఖితానం యథావుత్తప్పభేదానం వుడ్ఢిఅవుడ్ఢీనం యాథావతో పజాననా. **కోసల్లం** కుసలతా నిపుణతా. తదుభయమ్పి పాళివసేనేవ దస్సేతుం “**వుత్తఞ్హేత**”న్తిఆది వుత్తం.

తత్థ **ఇదం వుచ్చతీ**తి యా ఇమేసం అకుసలధమ్మానం అనుప్పత్తినిరోధేసు, కుసలధమ్మానఞ్చ ఉప్పత్తిథియ్యోభావేసు పఞ్ఞా, ఇదం **ఆయకోసల్లం** నామ వుచ్చతి. ఇదాని అపాయకోసల్లమ్పి పాళివసేనేవ దస్సేతుం "**తత్థ కతమ**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఇదం వుచ్చతీ**తి యా ఇమేసం కుసలధమ్మానం అనుప్పజ్జననిరుజ్ఝనేసు, అకుసలధమ్మానఞ్చ ఉప్పత్తిభియ్యోభావేసు పఞ్ఞా, ఇదం **అపాయకోసల్లం** నామ వుచ్చతీతి. ఏత్థాహఆయకోసల్లం తావ పఞ్ఞా హోతు, అపాయకోసల్లం కథం పఞ్ఞా నామ జాతాతి ఏవం మఞ్ఞతి "అపాయుప్పాదనసమత్థతా అపాయకోసల్లం నామా"తి, తం పన తస్స మతిమత్తం. పఞ్ఞవా ఏవ హి "మయ్హం ఏవం మనసి కరోతో అనుప్పన్నా కుసలా ధమ్మా నుప్పజ్జన్తి, ఉప్పన్నా నిరుజ్ఝన్తి. అనుప్పన్నా అకుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి, ఉప్పన్నా వడ్ఢన్తీ"తి పజానాతి, సో ఏవం ఞత్వా అనుప్పన్నే అకుసలే ధమ్మే న ఉప్పాదేతి, ఉప్పన్నే పజహతి. అనుప్పన్నే కుసలే ధమ్మే ఉప్పాదేతి, ఉప్పన్నే భావనాపారిపూరిం పాపేతి. ఏవం అపాయకోసల్లమ్పి పఞ్ఞా ఏవాతి. **సబ్బాపీ**తి ఆయకోసల్లపక్ఖికాపి అపాయకోసల్లపక్ఖికాపి. **తత్రుపాయా**తి తత్ర తత్ర కరణీయే ఉపాయభూతా.

తస్స తికిచ్ఛనత్థన్తి అచ్చాయికస్స కిచ్చస్స, భయస్స వా పరిహారణత్థం **ఠానుప్పత్తియకారణజాననవసేనేవా**తి ఠానే తఙ్ఖణే ఏవ ఉప్పత్తి ఏతస్స అత్థీతి ఠానుప్పత్తికం, ఠానసో ఉప్పజ్జనకకారణం, తస్స జాననవసేనేవ.

మజ్జనాకారవసేన పవత్తమానాతి అత్తనో వత్థునో మదనీయతాయ మదస్స ఆపజ్జనాకారేన పవత్తమానా ఉణ్ణతియో. **నిరోగో**తి అరోగో. **మానకరణ**న్తి మానస్స ఉప్పాదనం. **యోబ్బనే ఠత్వా**తి యోబ్బనే పతిట్ఠాయ, యోబ్బనం అపస్సాయాతి అత్థో. సబ్బేసమ్పి జీవితం నామ మరణపభఙ్గురం దుక్ఖానుబన్ధఞ్చ, తదుభయం అనోలోకేత్వా, పబన్ధట్ఠితిపచ్చయా సులభతఞ్చ నిస్సాయ ఉప్పజ్జనకమదో **జీవితమదో**తి దస్సేతుం "**చిరం జీవీ**"న్తిఆది వుత్తం.

అధిపతి వుచ్చతి జేట్ఠకో, ఇస్సరోతి అత్థో. తతో అధిపతితో ఆగతం **ఆధిపతేయ్యం.** కిం తం? పాపస్స అకరణం. తేనాహ "**ఏత్తకోమ్హీ**"తిఆది. తత్థ సీలాదయో లోకియా ఏవ దట్ఠబ్బా, తస్మా **విముత్తియా**తి లోకియవిముత్తియా. **జేట్ఠక**న్తి ఇస్సరం, గరున్తి అత్థో. ఏత్థ చ అత్తానం, ధమ్మఞ్చ అధిపతిం కత్వా పాపస్స అకరణం హిరియా వసేన వేదితబ్బం. లోకం అధిపతిం కత్వా అకరణం ఓత్తప్పస్స వసేన.

కథావత్థూనీతి కథాయ పవత్తిట్ఠానాని. యస్మా తేహి వినా కథా నప్పవత్తతి, తస్మా "**కథాకారణానీ**"తి వుత్తం. అద్ధాన-సద్దస్స అత్థో హేట్ఠా వుత్తో ఏవ, సో పనత్థతో ధమ్మప్పవత్తిమత్తం . **ధమ్మా** చేత్థ ఖన్ధా ఏవ, తబ్బినిముత్తా చ తేసం గతి నత్థీతి ఆహ "**అతీతం ధమ్మం, అతీతక్ఖన్ధేతి అత్థో**"తి. అయఞ్చ అద్ధా నామ దిసాది వియ అత్థతో ధమ్మప్పవత్తిం ఉపాదాయ పఞ్ఞత్తిమత్తం, న ఉపాదా న భూతధమ్మోతి తమత్థం దస్సేతుం "**అపిచా**"తిఆది వుత్తం.

"తమవిజ్ఝనట్ఠేన విదితకరణట్ఠేనా"తి సఙ్ఖేపతో వుత్తమత్థం వివరితుం "**పుబ్బేనివాసా**"తిఆది వుత్తం. **పుబ్బేనివాస**న్తి పుబ్బే నివుత్థక్ఖన్ధే. **తమ**న్తి మోహతమం. **విజ్ఝతీ**తి విహనతి, పజహతీతి అత్థో. తేనేవ చ పటిచ్ఛాదకతమవిజ్ఝనేన **పుబ్బేనివాసఞ్చ విదితం** పాకటం **కరోతీతి విజ్జా**తి. **త**న్తి చుతూపపాతం.

ఉపపత్తిదేవవిసేసభావావహో విహారోతి కత్వా **దిబ్బో విహారో.** నను ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞానమ్పి దిబ్బవిహారభావో ఆపజ్జతీతి? న తాసం సత్తేసు హితూపసంహారాదివసేన పవత్తియా సవిసేసం నిద్దోసట్ఠేన, సేట్ఠట్ఠేన చ

బ్రహ్మవిహారసమఙ్గితాయ నిరుళ్హభావతో. సువిసుద్ధితో పటిపక్ఖసముచ్ఛిన్దనవసేన అరణీయతో పత్తబ్బతో, అరియభావప్పత్తియా వా అనన్తరం **అరియో.** అరియానం అయన్తి వా **అరియో** విహారో.

సేసం హేట్ఠా వుత్తనయమేవ.

తికవణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుక్కవణ్ణనా

౩౦౬. పుబ్బేతి హేట్ఠా మహాసతిపట్ఠానవణ్ణనాయం.

యో ఛన్దోతి యో ఛన్దియనవసేన ఛన్దో. **ఛన్దికతాతి** ఛన్దభావో, ఛన్దికరణాకారో వా. **కత్తుకమ్యతాతి** కత్తుకామతా. **కుసలోతి** ఛేకో కోసల్లసమ్భూతో . **ధమ్మచ్ఛన్దోతి** సభావచ్ఛన్దో. అయఞ్హి **ఛన్దో** నామ తణ్హాఛన్దో, దిట్ఠిఛన్దో, వీరియఛన్దో, ధమ్మచ్ఛన్దోతి బహువిధో. ఇధ కత్తుకమ్యతాకుసలధమ్మచ్ఛన్దో అధిప్పేతో. **ఛన్దం జనేతీతి** తం ఛన్దం ఉప్పాదేతి. తం పవత్తేన్తో హి జనేతి నామ. **వాయామం కరోతీతి** పయోగం పరక్కమం కరోతి. **వీరియం ఆరభతీతి** కాయికచేతసికవీరియం పవత్తేతి. **చిత్తం ఉపత్థమ్భేతీతి** తేనేవ సహజాతవీరియేన చిత్తం ఉక్ఖిపతి. **పదహతీతి** పధానం వీరియం కరోతి. పటిపాటియా పనేతాని పదాని ఉప్పాదనాసేవనాభావనాబహులీకమ్మసాతచ్చకిరియాహి యోజేతబ్బాని. విత్థారం పరిహరన్తో **''అయమేత్థ సఙ్ఖేపో''**తిఆదిమాహ.

ఛన్దం నిస్సాయాతి "ఛన్దవతో చేతోసమాధి హోతి, మయ్హం ఏవం హోతీ"తి ఏవం ఛన్దం నిస్సాయ ఛన్దం ధురం జేట్ఠకం పుబ్బఙ్గమం కత్వా **పవత్తో సమాధి ఛన్దసమాధి. పధానభూతాతి** పధానజాతా, పధానభావం వా పత్తా. **సఙ్ఖారాతి** చతుకిచ్చసాధకం సమ్మప్పధానవీరియం వదతి. **తేహి ధమ్మేహీతి** యథావుత్తసమాధివీరియేహి **ఉపేతం** సమ్పయుత్తం. **ఇద్ధియా పాదన్తి** నిప్ఫత్తిపరియాయేన ఇజ్ఝనట్ఠేన, ఇజ్ఝన్తి ఏతాయ సత్తా ఇద్ధా వుద్ధా ఉక్కంసగతా హోన్తీతి ఇమినా వా పరియాయేన "ఇద్ధీ"తి సఙ్ఖ్యం గతానం ఉపచారజ్ఝానాదికుసలచిత్తసమ్పయుత్తానం ఛన్దసమాధిపధానసఙ్ఖారానం అధిట్ఠానట్ఠేన పాదభూతం. యస్మా పురిమా ఇద్ధి పచ్ఛిమాయ ఇద్ధియా పాదో పాదకం పదట్ఠానం హోతి, తస్మా **''ఇద్ధిభూతం వా పాద''**న్తి చ వుత్తం. **సేసేసుపీతి** దుతియఇద్ధిపాదాదీసు. కామఞ్చేత్థ **జనవసభసుత్తేపి** ఇద్ధిపాదవిచారో ఆగతో, సోపి సఙ్ఖేపతో ఏవాతి ఆహ **''విత్థారో పన...పే.... దీపితో''**తి.

౩౦౭. దిట్ఠధమ్మో వుచ్చతి పచ్చక్ఖభూతో అత్తభావోతి ఆహ **''ఇమస్మింయేవ అత్తభావే''**తి. **సుఖవిహారత్థాయాతి** నిక్కిలేసతాయ నిరామిసేన సుఖేన విహరణత్థాయ. **ఫలసమాపత్తిఝానానీతి** చత్తారిపి ఫలసమాపత్తిఝానాని. **అపరభాగేతి** ఆసవక్ఖయాధిగమతో అపరభాగే. **నిబ్బత్తితజ్ఝానానీతి** అధిగతరూపారూపజ్ఝానాని.

సూరియచన్దపజ్జోతమణిఆదీనన్తి పజ్జోతగ్గహణేన పదీపం వదతి. **ఆది**-సద్దేన ఉక్కావిజ్జులతాదీనం సఙ్గహో. **ఆలోకోతి మనసి కరోతీతి** సూరియచన్దాలోకాదిం దివా, రత్తిఞ్చ ఉపలద్ధం యథాలద్ధవసేనేవ మనసి కరోతి చిత్తే ఠపేతి. తథావ నం మనసి కరోతి, యథాస్స సుభావితాలోకకసిణస్స వియ కసిణాలోకో యదిచ్ఛకం యావదిచ్ఛకం. సో ఆలోకో రత్తియం ఉపతిట్ఠతి, యేన తత్థ దివాసఞ్ఞం ఠపేతి దివా వియ విగతథినమిద్ధో హోతి. తేనాహ **''యథా దివా తథా రత్తి''**న్తి. **యథా రత్తిం**

ఆలోకో దిట్ఠోతి యథా రత్తియా చన్దాలోకాదిఆలోకో దిట్ఠో ఉపలద్ధో. **ఏవమేవ దివా మనసి కరోతీ**తి రత్తిం దిట్ఠాకారేనేవ దివా తం ఆలోకం మనసి కరోతి చిత్తే ఠపేతి. **అపిహితేనా**తి థినమిద్ధపిధానేన న పిహితేన. **అనద్ధేనా**తి అసఞ్ఛాదితేన. **సఓభాస**న్తి సఞాణోభాసం. థినమిద్ధవినోదనఆలోకోపి వా హోతు కసిణాలోకోపి వా పరికమ్మాలోకోపి వా, ఉపక్కిలేసాలోకో వియ సబ్బాయం ఆలోకో ఞాణసముట్ఠానో వాతి. **ఞాణదస్సనపటిలాభత్థాయా**తి దిబ్బచక్ఖుఞాణపటిలాభత్థాయ. దిబ్బచక్ఖుఞాణఞ్హి రూపగతస్స దిబ్బస్స, ఇతరస్స చ దస్సనట్ఠేన ఇధ "ఞాణదస్సన"న్తి అధిప్పేతం. "ఆలోకసఞ్ఞం మనసి కరోతీ"తి ఏత్థ వుత్తఆలోకో **థినమిద్ధవినోదనఆలోకో. పరికమ్మఆలోకో**తి దిబ్బచక్ఖుఞాణాయ పరికమ్మకరణవసేన పవత్తితఆలోకో. తత్థ పురిమస్స వసేన "**ఖీణాసవస్సా**"తి విసేసేత్వా వుత్తం. తస్స హి థినమిద్ధం సుప్పహీనం హోతి, న అఞ్ఞేసం. దుతియస్స వసేన "**తస్మిం వా ఆగతేపి**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **తస్మి**న్తి దిబ్బచక్ఖుఞాణే. **ఆగతేపీ**తి పటిలద్ధేపి. **అనాగతేపీ**తి అప్పటిలద్ధేపి. యస్మా తథారూపస్స పాదకజ్ఝానస్సేవ వసేన పరికమ్మఆలోకస్స సమ్భవో, యతో తం పరిసుద్ధపరియోదాతతాదిగుణవిసేసుపసంహితం, తస్మా ఆహ "**పాదక...పే.... భావేతీతి వుత్త**"న్తి.

సత్తట్ఠానికస్సాతి "అభిక్కన్తే పటిక్కన్తే సమ్పజానకారీ హోతీ"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౨౧౪; ౨.౬౯; మ॰ ని॰ ౧.౧౦౨) వుత్తస్స సత్తట్ఠానికస్స. సతిపి సేక్ఖానం పరిఞ్ఞాతభావే ఏకన్తతో పరిఞ్ఞాతవత్థుకా నామ అరహన్తో ఏవాతి వుత్తం "**ఖీణాసవస్స వత్థు విదితం హోతీ**"తిఆది. **వత్థారమ్మణవిదితతాయా**తి వత్థునో, ఆరమ్మణస్స చ యాథావతో విదితభావేన. యథా హి సప్పపరియేసనం చరన్తేన తస్స ఆసయే విదితే సోపి విదితో ఏవ చ హోతి మన్తాగదబలేన తస్స గహణస్స సుకరత్తా, ఏవం వేదనాయ ఆసయభూతే వత్థుమ్హి, ఆరమ్మణే చ విదితే ఆదికమ్మికస్సపి వేదనా విదితా ఏవ హోతి సలక్ఖణతో, సామఞ్ఞలక్ఖణతో చ తస్సా గహణస్స సుకరత్తా, పగేవ పరిఞ్ఞాతవత్థుకస్స ఖీణాసవస్స. తస్స హి ఉప్పాదక్ఖణేపి ఠితిక్ఖణేపి భఙ్గక్ఖణేపి వేదనా విదితా పాకటా హోన్తి. తేనాహ "**ఏవం వేదనా ఉప్పజ్జన్తీ**"తిఆది. నిదస్సనమత్తఞ్చేతం, యదిదం పాళియం వేదనాసఞ్ఞావితక్కగ్గహణన్తి దస్సేన్తో "**న కేవల**"న్తిఆదిమాహ , తేన అవసేసతో సబ్బధమ్మానమ్పి ఉప్పాదాదితో విదితభావం దస్సేతి.

ఇదాని న కేవలం ఖణతో ఏవ, అథ ఖో పచ్చయతోపి అనిచ్చాదితోపి న కేవలం ఖీణాసవానంయేవ వసేన, అథ ఖో ఏకచ్చానం సేక్ఖానమ్పి వసేన వేదనాదీనం విదితభావం దస్సేతుం "**అపిచా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అవిజ్జాసముదయా**తి అవిజ్జాయ ఉప్పాదా, అత్థిభావాతి అత్థో. నిరోధవిరోధీ హి ఉప్పాదో అత్థిభావవాచకోపి హోతీతి తస్మా పురిమభవసిద్ధాయ అవిజ్జాయ సతి ఇమస్మిం భవే వేదనాయ ఉప్పాదో హోతీతి అత్థో. అవిజ్జాదీహి అతీతకాలికాదీహి తేసం సహకారణభూతాని ఉప్పాదాదీనిపి గహితానేవాతి వేదితబ్బం. వేదనాయ పవత్తిపచ్చయేసు ఫస్సస్స బలవభావతో సో ఏవ గహితో "**ఫస్ససముదయా**"తి. తస్మిం పన గహితే పవత్తిపచ్చయతాసామఞ్ఞేన వత్థారమ్మణాదీనిపి గహితానేవ హోన్తీతి సబ్బస్సాపి వేదనాయ అనవసేసతో పచ్చయతో ఉదయదస్సనం విభావితన్తి దట్ఠబ్బం. "**నిబ్బత్తిలక్ఖణ**"న్తిఆదినా ఖణవసేన ఉదయదస్సనమాహ. ఉప్పజ్జతి ఏతస్మాతి **ఉప్పాదో,** ఉప్పజ్జనం **ఉప్పాదో**తి పచ్చయలక్ఖణం, ఖణలక్ఖణఞ్చ ఉభయం ఏకజ్ఝం గహేత్వా ఆహ "**ఏవం వేదనాయ ఉప్పాదో విదితో హోతీ**"తి.

అనిచ్చతో మనసి కరోతోతి వేదనా నామాయం అనచ్చన్తికతాయ ఆదిఅన్తవతీ ఉదయబ్బయపరిచ్ఛిన్నా ఖణభఙ్గురా తావకాలికా, తస్మా "అనిచ్చా"తి అనిచ్చతో మనసి కరోతో. తస్సా ఖయతో, వయతో చ **ఉపట్ఠానం విదితం** పాకటం **హోతి. దుక్ఖతో మనసి కరోతో**తి అనిచ్చత్తా ఏవ వేదనా ఉదయబ్బయపటిపీళితతాయ, దుక్ఖమతాయ, దుక్ఖవత్థుతాయ చ "దుక్ఖా"తి

మనసి కరోతో **భయతో** భాయితబ్బతో తస్సా **ఉపట్ఠానం విదితం** పాకటం **హోతీ**తి. తథా అనిచ్చత్తా, దుక్ఖత్తా ఏవ చ వేదనా అత్తరహితా అసారా నిస్సారా అవసవత్తినీ తుచ్ఛాతి వేదనం **అనత్తతో మనసి కరోతో సుఞ్ఞతో** రిత్తతో అసామికతో **ఉపట్ఠానం విదితం** పాకటం హోతి. **''ఖయతో''**తిఆది వుత్తస్సేవ అత్థస్స నిగమనం. తస్మా వేదనం ఖయతో భయతో సుఞ్ఞతో జానాతీతి అత్థవసేన విభత్తిపరిణామో వేదితబ్బో. **అవిజ్జానిరోధా వేదనానిరోధో**తి అగ్గమగ్గేన అవిజ్జాయ అనుప్పాదనిరోధతో వేదనాయ అనుప్పాదనిరోధో హోతి పచ్చయాభావే అభావతో. సేసం సముదయవారే వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బం. ఇధ **సమాధిభావనా**తి సిఖాప్పత్తా అరియానం విపస్సనాసమాధిభావనా. తస్సా పాదకభూతా ఝానసమాపత్తి వేదితబ్బా.

వుత్తనయమేవ మహాపదానే (దీ॰ ని॰ ౨.౬౨).

౩౦౮. పమాణం అగ్గహేత్వాతి అసుభభావనా వియ పదేసం అగ్గహేత్వా. ఏకస్మిమ్పి సత్తే పమాణాగ్గహణేన **అనవసేసఫరణేన.** నత్థి ఏతాసం గహేతబ్బం పమాణన్తి హి **అప్పమాణా,** అప్పమాణా ఏవ **అప్పమఞ్ఞా.**

అపస్సయితబ్బట్ఠేన **అపస్సేనాని,** ఇధ భిక్ఖు యాని అపస్సాయ తిస్సో సిక్ఖా సిక్ఖితుం సమత్థో హోతి, తేసమేవ అధివచనం. తాని పనేతాని పచ్చయానం సఙ్ఖాయ సేవితా అధివాసనక్ఖన్తి, వజ్జనీయవజ్జనం, వినోదేతబ్బవినోదనఞ్చ. తేనాహ ''సఙ్ఖాయేకం అధివాసేతీ''తిఆది . తత్థ సమ్మదేవ ఖాయతి ఉపట్ఠాతి పటిభాతీతి **సఙ్ఖా,** ఞాణన్తి ఆహ **''సఙ్ఖాయాతి ఞాణేనా''**తి. సఙ్ఖాయ సేవితా నామ యం సేవతో అకుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి, కుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, తస్స సేవనాతి ఆహ **''సేవితబ్బయుత్తకమేవ సేవతీ''**తి. **అధివాసనాదీసుపి** ఏసేవ నయో. **అన్తో పవిసితు**న్తి అబ్భన్తరే అత్తనో చిత్తే పవత్తితుం **న దేతి.**

అరియవంసచతుక్కవణ్ణనా

౩౦౯. వంస-సద్దో ''పిట్ఠివంసం అతిక్కమిత్వా నిసీదతీ''తిఆదీసు ద్విన్నం ద్విన్నం గోపానసీనం సన్ధానట్ఠానే ఠపేతబ్బదణ్డకే ఆగతో.

> ''వంసో విసాలోవ యథా విసత్తో,
> పుత్తేసు దారేసు చ యా అపేక్ఖా;
> వంసే కళీరోవ అసజ్జమానో,
> ఏకో చరే ఖగ్గవిసాణకప్పో''తిఆదీసు. (అప॰ ౧.౧.౯౪);

అకణ్డకే. ''భేరిసద్దో ముదిఙ్గసద్దో వంససద్దో కంసతాళసద్దో''తిఆదీసు తూరియవిసేసే, యో ''వేణూ'' తిపి వుచ్చతి. ''అభిన్నేన పిట్ఠివంసేన మతో హత్థీ''తిఆదీసు హత్థిఆదీనం పిట్ఠిపేమజ్ఝే పదేసే. ''కులవంసం ఠపేస్సామీ''తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౨౬౭) కులవంసే. ''వంసానురక్ఖకో పవేణీపాలకో''తిఆదీసు (విసుద్ధి॰ ౧.౪౨) గుణానుపుబ్బియం గుణానం పబన్ధప్పవత్తియం. ఇధ పన చతుపచ్చయసన్తోసభావనారామతాసఙ్ఖాతగుణానం పబన్ధే దట్ఠబ్బో. తస్స పన వంసస్స కులన్వయం, గుణన్వయఞ్చ నిదస్సనవసేన దస్సేతుం **''యథా హీ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఖత్తియవంసో**తి ఖత్తియకులన్వయో . ఏసేవ నయో సేసపదేసుపి. **సమణవంసో** పన సమణతన్తి సమణపవేణీ. **మూలగన్ధాదీనన్తి ఆది**-సద్దేన యథా సారగన్ధాదీనం సఙ్గహో,

ఏవమేత్థ గోరసాదీనమ్పి సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. దుతియేన పన **ఆది**-సద్దేన కాసికవత్థసప్పిమణ్డాదీనం. **అరియ**-సద్దో అమిలక్ఖూసుపి మనుస్సేసు వత్తతి, యేసం పన నివాసనట్ఠానం "అరియం ఆయతన"న్తి వుచ్చతి. యథాహ "యావతా, ఆనన్ద, అరియం ఆయతన"న్తి (దీ॰ ని॰ ౨.౧౫౨; ఉదా॰ ౭౬) లోకియసాధుజనేసుపి "యే హి వో అరియా పరిసుద్ధకాయకమ్మన్తా…పే॰… తేసం అహం అఞ్ఞతరో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౫). ఇధ పన యే "ఆరకా కిలేసేహీ"తిఆదినా లద్ధనిబ్బచనా పటివిద్ధఅరియసచ్చా, తే ఏవ అధిప్పేతాతి దస్సేతుం "కే పన తే అరియా"తి పుచ్ఛం కత్వా **''అరియా వుచ్చన్తీ''**తిఆది వుత్తం.

తత్థ యే మహాపణిధానకప్పతో పట్ఠాయ యావాయం కప్పో, ఏత్థన్తరే ఉప్పన్నా సమ్మాసమ్బుద్ధా, తే తావ సరూపతో దస్సేత్వా తదఞ్ఞేపి సమ్మాసమ్బుద్ధే, పచ్చేకబుద్ధే, బుద్ధసావకే చ సఙ్గహేత్వా అనవసేసతో అరియే దస్సేతుం **''అపిచా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ యావ సాసనం న అన్తరధాయతి, తావ సత్థా ధరతి ఏవ నామాతి ఇమమేవ భగవన్తం, యే చేతరహి బుద్ధసావకా, తే చ సన్ధాయ **పచ్చుప్పన్న**గ్గహణం. తస్మిం తస్మిం వా కాలే తే తే పచ్చుప్పన్నాతి చే, **అతీతానాగత**గ్గహణం న కత్తబ్బం సియా. ఇదాని యథా భగవా "ధమ్మం వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం పకాసేస్సామి, యదిదం ఛఛక్కానీ"తి ఛక్కదేసనాయ (మ॰ ని॰ ३.४२०) అట్ఠహి పదేహి వణ్ణం అభాసి, ఏవం మహాఅరియవంసదేసనాయ అరియానం వంసానం "చత్తారోమే, భిక్ఖవే, అరియవంసా అగ్గఞ్ఞా రత్తఞ్ఞా వంసఞ్ఞా పోరాణా అసంకిణ్ణా అసంకిణ్ణపుబ్బా న సఙ్కీయన్తి న సఙ్కీయిస్సన్తి అప్పటికుట్ఠా సమణేహి బ్రాహ్మణేహి విఞ్ఞూహీ"తి (అ॰ ని॰ ४.२८) యేహి నవహి పదేహి వణ్ణం అభాసి, తాని తావ ఆనేత్వా థోమనావసేనేవ వణ్ణేన్తో **''తే ఖో పనేతే''**తిఆదిమాహ. **అగ్గాతి జానితబ్బా** సబ్బవంసేహి సేట్ఠభావతో, సేట్ఠభావసాధనతో చ. **దీఘరత్తం పవత్తాతి జానితబ్బా** రత్తఞ్ఞూహి, బుద్ధాదీహి తేహి చ తథా అనుట్ఠితత్తా. **వంసాతి జానితబ్బా** బుద్ధాదీనం అరియానం వంసాతి జానితబ్బా. **పోరాణాతి** పురాతనా. **న అధునుప్పత్తికాతి** న అధునాతనా. **అసంకిణ్ణాతి** న ఖిత్తా న ఛడ్డితా. తేనాహ **''అనపనీతా''**తి. **న అపనీతపుబ్బాతి** న ఛడ్డితపుబ్బా తిస్సన్నం సిక్ఖానం పరిపూరణూపాయభావతో న పరిచత్తపుబ్బా. తతో ఏవ **ఇదానిపి న అపనీయన్తి, అనాగతేపి న అపనీయిస్సన్తి. యే** ధమ్మసభావస్స విజాననేన **విఞ్ఞూ** సమితపాప**సమణా** చేవ బాహితపాప**బ్రాహ్మణా** చ, **తేహి అప్పటికుట్ఠా** అప్పటిక్ఖిత్తా. యే హి న పటిక్కోసితబ్బా, తే అనిన్దితబ్బా అగరహితబ్బా. అపరిచ్ఛజితబ్బతాయ అప్పటిక్ఖిపితబ్బా హోన్తీతి.

సన్తుట్ఠోతి ఏత్థ యథాధిప్పేతసన్తోసమేవ దస్సేన్తో **''పచ్చయసన్తోసవసేన సన్తుట్ఠో''**తి వుత్తం. ఝానవిపస్సనాదివసేనపి ఇధ భిక్ఖునో సన్తుట్ఠతా హోతీతి. **ఇతరీతరేనాతి** ఇతరేన ఇతరేన. ఇతర-సద్దోయం అనియమవచనో, ద్విక్ఖత్తుం వుచ్చమానో యంకిఞ్చి-సద్దేహి సమానత్థో హోతీతి వుత్తం **''యేన కేనచీ''**తి. స్వాయం అనియమవాచితాయ ఏవ యథా థూలాదీనం అఞ్ఞతరవచనో, ఏవం యథాలద్ధాదీనమ్పి అఞ్ఞతరవచనోతి తత్థ దుతియపక్ఖస్సేవ ఇధ ఇచ్ఛితభావం దస్సేన్తో **''అథ ఖో''**తిఆదిమాహ . నను చ యథాలద్ధాదయోపి థూలాదయో ఏవ? సచ్చమేతం, తథాపి అత్థి విసేసో. యో హి యథాలద్ధేసు థూలాదీసు సన్తోసో, సో **యథాలాభసన్తోసో** ఏవ, న ఇతరో. న హి సో పచ్చయమత్తసన్నిస్సయో ఇచ్ఛితో, అథ ఖో అత్తనో కాయబలసారుప్పభావసన్నిస్సయోపి. థూలదుకాదయో చ తయోపి చీవరే లబ్భన్తి. మజ్ఝిమో చతుపచ్చయసాధారణో, పచ్ఛిమో పన చీవరే, సేనాసనే చ లబ్భతీతి దట్ఠబ్బం. **''ఇమే తయో సన్తోసే''**తి ఇదం సబ్బసఙ్గాహికవసేన వుత్తం. యే హి పరతో గిలానపచ్చయం పిణ్డపాతే ఏవ పక్ఖిపిత్వా చీవరే వీసతి, పిణ్డపాతే పన్నరస,

సేనాసనే పన్నరసాతి సమపణ్ణాససన్తోసా వుచ్చన్తి, తే సబ్బేపి యథారహం ఇమేసు ఏవ తీసు సన్తోసేసు సఙ్గహం సమోసరణం గచ్ఛన్తీతి.

చీవరం జానితబ్బన్తి “ఇదం నామ చీవరం కప్పియ”న్తి జాతితో చీవరం జానితబ్బం. **చీవరక్ఖేత్త**న్తి చీవరస్స ఉప్పత్తిక్ఖేత్తం. **పంసుకూల**న్తి పంసుకూలచీవరం, పంసుకూలలక్ఖణప్పత్తం చీవరం **జానితబ్బ**న్తి అత్థో. **చీవరసన్తోసో**తి చీవరే లబ్భమానో సబ్బో సన్తోసో **జానితబ్బో**. **చీవరపటిసంయుత్తాని ధుతఙ్గాని జానితబ్బాని**, యాని తోసన్తో చీవరసన్తోసేన సమ్మదేవ సన్తుట్ఠో హోతీతి. ఖోమకప్పాసికకోసేయ్యకమ్బలసాణభఙ్గాని **ఖోమాదీని**. తత్థ **ఖోమం** నామ ఖోమసుత్తేహి వాయితం ఖోమపటచీవరం, తథా సేసానిపి. **సాణ**న్తి సాణవాకసుత్తేహి కతచీవరం. **భఙ్గ**న్తి పన ఖోమసుత్తాదీని సబ్బాని ఏకచ్చాని వోమిస్సేత్వా కతచీవరం. “భఙ్గమ్పి వాకమయమేవా”తి కేచి. **ఛా**తి గణనపరిచ్ఛేదో. యది ఏవం ఇతో అఞ్ఞా వత్థజాతి నత్థీతి? నో నత్థి, సా పన ఏతేసం అనులోమాతి దస్సేతుం ‘‘**దుకూలాదీనీ**’’తిఆది వుత్తం. **ఆది**-సద్దేన పట్టుణ్ణం, సోమారపట్టం, చీనపట్టం , ఇద్ధిజం, దేవదిన్నన్తి ఏతేసం సఙ్గహో. తత్థ **దుకూలం** సాణస్స అనులోమం వాకమయత్తా. పట్టుణ్ణదేసే సఞ్జాతవత్థం **పట్టుణ్ణం**. “పట్టుణ్ణం కోసేయ్యవిసేసో”తి హి అమరకోసే వుత్తం. సోమారదేసే, చీనదేసే చ జాతవత్థాని **సోమారచీనపట్టాని. పట్టుణ్ణా**దీని తీణి కోసేయ్యస్స అనులోమాని పాణకేహి కతసుత్తమయత్తా. **ఇద్ధిజం** ఏహిభిక్ఖూనం పుఞ్ఞిద్ధియా నిబ్బత్తం చీవరం, తం ఖోమాదీనం అఞ్ఞతరం హోతీతి తేసమేవ అనులోమఞ్చ. దేవతాహి దిన్నం చీవరం **దేవదిన్నం,** తం కప్పరుక్ఖే నిబ్బత్తం జాలినియా దేవకఞ్ఞాయ అనురుద్ధత్థేరస్స దిన్నవత్థసదిసం, తమ్పి ఖోమాదీనంయేవ అనులోమం హోతి తేసు అఞ్ఞతరభావతో. **ఇమానీ**తి అన్తోగధావధారణవచనం, ఇమాని ఏవాతి అత్థో. బుద్ధాదీనం పరిభోగయోగ్యతాయ **కప్పియచీవరాని.**

ఇదాని అవధారణేన నివత్తితాని ఏకదేసేన దస్సేతుం ‘‘**కుసచీర**’’న్తిఆది వుత్తం. తత్థ కుసతిణేహి, అఞ్ఞేహి వా తాదిసేహి తిణేహి కతచీవరం **కుసచీరం.** పోతకీవాకాదీహి వాకేహి కతచీవరం **వాకచీరం.** చతుక్కోణేహి, తికోణేహి వా ఫలకేహి కతచీవరం **ఫలకచీరం.** మనుస్సానం కేసేహి కతకమ్బలం **కేసకమ్బలం.** చామరీవాలఅస్సవాలాదీహి కతం **వాలకమ్బలం.** మకచితన్తూహి వాయితో **పోత్థకో. చమ్మ**న్తి మిగచమ్మాది యం కిఞ్చి చమ్మం. ఉలూకపక్ఖేహి గన్థేత్వా కతచీవరం **ఉలూకపక్ఖం.** భుజతచాదిమయం **రుక్ఖదుస్సం,** తిరీటకన్తి అత్థో. సుఖుమతరాహి లతావాకేహి వాయితం **లతాదుస్సం.** ఏరకవాకేహి కతం **ఏరకదుస్సం.** తథా **కదలిదుస్సం.** సుఖుమేహి వేళువిలీవేహి కతం **వేళుదుస్సం. ఆది**-సద్దేన వక్కలాదీనం సఙ్గహో. **అకప్పియచీవరాని** తిత్థియద్ధజభావతో.

అట్ఠన్నఞ్చ మాతికానం వసేనాతి “సీమాయ దేతి, కతికాయ దేతీ”తిఆదినా (మహావ. ౩౭౯) ఆగతానం అట్ఠన్నం చీవరుప్పత్తిమాతికానం వసేన. చీవరానం పటిలాభక్ఖేత్తదస్సనత్థఞ్హి భగవతా “అట్ఠిమా, భిక్ఖవే, మాతికా”తిఆదినా మాతికా ఠపితా. **మాతికా**తి హి మాతరో చీవరుప్పత్తిజనికాతి. **సోసానిక**న్తి సుసానే పతితకం. **పాపణిక**న్తి ఆపణద్వారే పతితకం. **రథియ**న్తి పుఞ్ఞత్థికేహి వాతపానన్తరేన రథికాయ ఛడ్డితచోళకం. **సఙ్కారకూటక**న్తి సఙ్కారట్ఠానే ఛడ్డితచోళకం. **సినాన**న్తి న్హానచోళం, యం భూతవేజ్జేహి సీసం న్హాపేత్వా “కాళకణ్ణిచోళక”న్తి ఛడ్డేత్వా గచ్ఛన్తి. **తిత్థ**న్తి తిత్థచోళకం సినానతిత్థే ఛడ్డితపిలోతికా. **అగ్గిదడ్ఢ**న్తి అగ్గినా దడ్ఢప్పదేసం. తఞ్హి మనుస్సా ఛడ్డేన్తి. **గోఖాయితకా**దీని పాకటానేవ. తానిపి హి మనుస్సా ఛడ్డేన్తి.

ధజం ఉస్సాపేత్వాతి నావం ఆరోహన్తేహి వా యుద్ధం పవిసన్తేహి వా ధజయట్ఠిం ఉస్సాపేత్వా తత్థ బద్ధం పారుతచీవరం, తేహి ఛడ్డితన్తి అధిప్పాయో.

సాదకభిక్ఖునాతి గహపతిచీవరస్స సాదియనభిక్ఖునా. **ఏకమాసమత్త**న్తి చీవరమాససఙ్ఖాతం ఏకమాసమత్తం. **వితక్కేతుం వట్టతి,** న తతో పరన్తి అధిప్పాయో. సబ్బస్సాపి హి తణ్హానిగ్గహత్థాయ సాసనే పటిపత్తీతి. **పంసుకూలికో అద్ధమాసేనేవ కరోతీ**తి అపరపటిబద్ధత్తా పటిలాభస్స. ఇతరస్స పన పరపటిబద్ధత్తా మాసమత్తం అనుఞ్ఞాతం. **ఇతి మాసద్ధ... పే.... వితక్కసన్తోసో** వితక్కనస్స పరిమితకాలికత్తా.

మహాథేరం తత్థ అత్తనో సహాయం ఇచ్ఛన్తోపి గరుగారవేన గామద్వారం **''భన్తే గమిస్సామి''** ఇచ్చేవమాహ. మహాథేరోపిస్స అజ్ఝాసయం ఞత్వా **''అహం పావుసో గమిస్సామీ''**తి ఆహ. ''ఇమస్స భిక్ఖునో వితక్కస్స అవసరో మా హోతూ''తి **పఞ్హం పుచ్ఛమానో గామం పావిసి. ఉచ్చారపలిబుద్ధో**తి ఉచ్చారేన పీళితో. తదా భగవతో దుక్కరకిరియానుస్సరణముఖేన తథాగతే ఉప్పన్నపీతిసోమనస్సవేగస్స బలవభావేన కిలేసానం విక్ఖమ్భితత్తా **తస్మింయేవ...పే.... తీణి ఫలాని పత్తో.**

''కత్థ లభిస్సామీ''తి చిన్తనాపి లాభాసాపుబ్బికాతి తథా **''అచిన్తేత్వా''**తి వుత్తం, ''సున్దరం లభిస్సామి, మనాపం లభిస్సామీ''తి ఏవమాదిచిన్తనాయ కా నామ కథా. కథం పన వత్తబ్బన్తి ఆహ **''కమ్మట్ఠానసీసేనేవ గమన''**న్తి, తేన చీవరం పటిచ్చ కిఞ్చిపి న చిన్తేతబ్బం ఏవాతి దస్సేతి.

అపేసలో అప్పతిరూపాయపి పరియేసనాయ పచ్చయో భవేయ్యాతి **''పేసలం భిక్ఖుం గహేత్వా''**తి వుత్తం.

ఆహరియమానన్తి సుసానాదీసు పతితకం వత్థం ''ఇమే భిక్ఖూ పంసుకూలపరియేసనం చరన్తీ''తి ఞత్వా కేనచి పురిసేన తతో ఆనీయమానం.

ఏవం లద్ధం గణ్హన్తస్సాపీతి ఏవం పటిలాభసన్తోసం అకోపేత్వావ లద్ధం గణ్హన్తస్సాపి. **అత్తనో పహోనకమత్తేనేవా**తి యథాలద్ధానం పంసుకూలవత్థానం ఏకపట్టదుపట్టానం అత్థాయ అత్తనో పహోనకపమాణేనేవ, అవధారణేన ఉపరిపచ్చాసం నివత్తేతి.

గామే భిక్ఖాయ ఆహిణ్డన్తేన సపదానచారినా వియ ద్వారపటిపాటియా చరణం **లోలుప్పవివజ్జనం** నామ చీవరలోలుప్పస్స దూరసముస్సారితత్తా.

యాపేతున్తి అత్తభావం పవత్తేతుం.

ధోవనుపగేనాతి ధోవనయోగ్గేన.

పణ్ణానీతి అమ్బజమ్బాదిపణ్ణాని.

అకోపేత్వాతి సన్తోసం అకోపేత్వా . **పహోనకనీహారేనేవాతి** అన్తరవాసకాదీసు యం కాతుకామో, తస్స పహోనకనియామేనేవ యథాలద్ధం థూలసుఖుమాదిం గహేత్వా **కరణం.**

తిమణ్డలపటిచ్ఛాదనమత్తస్సేవాతి "నివాసనం చే నాభిమణ్డలం; జాణుమణ్డలం, ఇతరం చే గలవాటమణ్డలం, జాణుమణ్డల"న్తి ఏవం తిమణ్డలపటిచ్ఛాదనమత్తస్సేవ **కరణం;** తం పన అత్థతో తిణ్ణం చీవరానం హేట్ఠిమన్తేన వుత్తపరిమాణమేవ హోతి.

అవిచారేత్వాతి న విచారేత్వా.

కుసిబన్ధనకాలేతి మణ్డలాని యోజేత్వా సిబ్బనకాలే. **సత్తవారేతి** సత్తసిబ్బనవారే.

కప్పబిన్దుఅపదేసేన కస్సచి వికారస్స అకరణం **కప్పసన్తోసో.**

సీతపటిఘాతాది అత్థాపత్తితో సిజ్ఝతీతి ముఖ్యమేవ చీవరపరిభోగే పయోజనం దస్సేతుం **''హిరికోపీనపటిచ్ఛాదనమత్తవసేనా''**తి వుత్తం. తేనాహ భగవా "యావదేవ హిరికోపీనపటిచ్ఛాదనత్థ"న్తి (మ॰ ని॰ ౧.౨౩; అ॰ ని॰ ౬.౬౮; మహాని॰ ౧౬౨).

వట్టతి , న తావతా సన్తోసో కుప్పతి సమ్భారానం, దక్ఖిణేయ్యానఞ్చ అలాభతో.

సారణీయధమ్మే ఠత్వాతి సీలవన్తేహి భిక్ఖూహి సాధారణతో పరిభోగే ఠత్వా.

''ఇతీ''తిఆదినా పఠమస్స అరియవంసస్స పంసుకూలికఙ్గతేచీవరికఙ్గానం, తేసఞ్చ తస్స పచ్చయతం దస్సేన్తో ఇతి ఇమే ధమ్మా అఞ్ఞమఞ్ఞస్స సముట్ఠాపకా, ఉపత్థమ్భకా చాతి దీపేతి. ఏస నయో ఇతో పరతోపి.

"సన్తుట్ఠో హోతి వణ్ణవాదీ"తి ఏత్థ చతుక్కోటికం సమ్భవతి, తత్థ చతుత్థోయేవ పక్ఖో సత్థారా వణ్ణితో థోమితోతి మహాథేరేన తథా దేసనా కతా. **ఏకో సన్తుట్ఠో హోతి, సన్తోసస్స వణ్ణం న కథేతి** సేయ్యథాపి థేరో నాలకో (సుత్తనిపాతే నాలకసుత్తే విత్థారో) **ఏకో న సన్తుట్ఠో హోతి, సన్తోసస్స వణ్ణవాదీ** సేయ్యథాపి ఉపనన్దో సక్యపుత్తో (పారా॰ ౨౧౧౨, ౨౨౭, ౨౩౨, ౨౩౭ వాక్యఖన్ధేసు విత్థారో). **ఏకో నేవ సన్తుట్ఠో హోతి, న సన్తోసస్స వణ్ణం కథేతి.** సేయ్యథాపి థేరో లాళుదాయీ (థేరగా॰ అట్ఠ॰ ౨.ఉదాయిత్థేరగాథావణ్ణనా) **ఏకో సన్తుట్ఠో చేవ హోతి, సన్తోసస్స చ వణ్ణవాదీ** సేయ్యథాపి థేరో మహాకస్సపో.

అనేసనన్తి అయుత్తం ఏసనం. తేనాహ **''అప్పతిరూప''**న్తి, సాసనే ఠితానం న పతిరూపం అసారుప్పం అయోగ్యం. **కోహఞ్ఞం కరోన్తోతి** చీవరుప్పాదనిమిత్తం పరేసం కుహనం విమ్హాపనం కరోన్తో. **ఉత్తసతీతి** తణ్హాసన్తాసేన ఉపరూపరి తసతి. **పరితసతీతి** పరితో తసతి. యథా సబ్బే కాయవచీపయోగా తదత్థా ఏవ జాయన్తి, ఏవం సబ్బభాగేహి తసతి. **గధితం** వుచ్చతి గద్ధో, సో చేత్థ అభిజ్ఝాలక్ఖణో అధిప్పేతో. గధితం ఏతస్స నత్థీతి **అగధితోతి** ఆహ **''అగధితో...పే.... లోభగిద్ధో''**తి. **ముచ్ఛన్తి** తణ్హావసేన ముయ్హనం, తస్స వా సముస్సయం అధిగతం. **అనాపన్నో** అనుపగతో. **అనోత్థతోతి** అనజ్ఝోత్థతో. **అపరియోనద్ధోతి** తణ్హాఛదనేన అచ్ఛాదితో. **ఆదీనవం పస్సమానోతి** దిట్ఠధమ్మికం, సమ్పరాయికఞ్చ దోసం పస్సన్తో.

గధితపరిభోగతో నిస్సరతి ఏతేనాతి **నిస్సరణం,** ఇదమత్థికతా, తం పజానాతీతి **నిస్సరణపఞ్ఞో**. తేనాహ "**యావదేవ...పే.... పజానన్తో**"తి.

నేవత్తానుక్కంసేతీతి అత్తానం నేవ ఉక్కంసేతి న ఉక్ఖిపతి న ఉక్కట్ఠతో దహతి. "**అహ**"న్తిఆది ఉక్కంసనాకారదస్సనం. **న వమ్భేతీ**తి న హీళయతి నిహీనతో న దహతి. **తస్మిం చీవరసన్తోసే**తి తస్మిం యథావుత్తే వీసతివిధే చీవరసన్తోసే . కామఞ్చేత్థ వుత్తప్పకారసన్తోసగ్గహణేన చీవరహేతు అనేసనాపజ్జనాదిపి గహితమేవ తస్మిం సతి తస్స భావతో, అసతి చ అభావతో, వణ్ణవాదితానత్తుక్కంసనా పరవమ్భనాని పన గహితాని న హోన్తీతి "**వణ్ణవాదితాదీసు వా**"తి వికప్పో వుత్తో. ఏత్థ చ "**దక్ఖో**"తిఆది యేసం ధమ్మానం వసేనస్స యథావుత్తసన్తోసాది ఇజ్ఝతి, తం దస్సనం. తత్థ "**దక్ఖో**"తి ఇమినా తేసం సముట్ఠాపనపఞ్ఞం దస్సేతి, "**అనలసో**"తి ఇమినా పగ్గణ్హనవీరియం, "**సమ్పజానో**"తి ఇమినా పాటిహారియపఞ్ఞం "**పటిస్సతో**"తి ఇమినా తత్థ అసమ్మోసవుత్తిం దస్సేతి.

పిణ్డపాతో జానితబ్బోతి పభేదతో పిణ్డపాతో జానితబ్బో. **పిణ్డపాతక్ఖేత్త**న్తి పిణ్డపాతస్స ఉప్పత్తిట్ఠానం. **పిణ్డపాతసన్తోసో జానితబ్బో**తి పిణ్డపాతే సన్తోసో పభేదతో జానితబ్బో. ఇధ భేసజ్జమ్పి పిణ్డపాతగతికమేవ. ఆహరితబ్బతో హి సప్పిఆదీనమ్పి గహణం కతం.

పిణ్డపాతక్ఖేత్తం పిణ్డపాతస్స ఉప్పత్తిట్ఠానం. ఖేత్తం వియ **ఖేత్తం.** ఉప్పజ్జతి ఏత్థ, ఏతేనాతి చ **ఉప్పత్తిట్ఠానం.** సఙ్ఘతో వా హి భిక్ఖునో పిణ్డపాతో ఉప్పజ్జతి ఉద్దేసాదివసేన వా. తత్థ సకలస్స సఙ్ఘస్స దాతబ్బం భత్తం **సఙ్ఘభత్తం.** కతిపయే భిక్ఖూ ఉద్దిసిత్వా ఉద్దేసేన దాతబ్బం భత్తం **ఉద్దేసభత్తం.** నిమన్తేత్వా దాతబ్బం భత్తం **నిమన్తనం.** సలాకదానవసేన దాతబ్బం భత్తం **సలాకభత్తం** . ఏకస్మిం పక్ఖే ఏకదివసం దాతబ్బం భత్తం **పక్ఖికం.** ఉపోసథే దాతబ్బం భత్తం **ఉపోసథికం.** పాటిపదదివసే దాతబ్బం భత్తం **పాటిపదికం.** ఆగన్తుకానం దాతబ్బం భత్తం **ఆగన్తుకభత్తం.** ధురగేహే ఏవ ఠపేత్వా దాతబ్బం భత్తం **ధురభత్తం.** కుటిం ఉద్దిస్స దాతబ్బం భత్తం **కుటిభత్తం.** గామవాసీఆదీహి వారేన దాతబ్బం భత్తం **వారభత్తం.** విహారం ఉద్దిస్స దాతబ్బం భత్తం **విహారభత్తం.** సేసాని పాకటానేవ.

వితక్కేతి "కత్థ ను ఖో అహం అజ్జ పిణ్డాయ చరిస్సామీ"తి. "కత్థ పిణ్డాయ చరిస్సామా"తి థేరేన వుత్తే "అసుకగామే భన్తే"తి కామమేతం పటివచనదానం , యేన పన చిత్తేన "చిన్తేత్వా"తి వుత్తం, తం సన్ధాయాహ "**ఏత్తకం చిన్తేత్వా**"తి. **తతో పట్ఠాయా**తి వితక్కమాళకే ఠత్వా వితక్కితకాలతో పట్ఠాయ. "**తతో పరం వితక్కేన్తో అరియవంసా చుతో హోతీ**"తి ఇదం తిణ్ణమ్పి అరియవంసికానం వసేన గహేతబ్బం, న ఏకచారికస్సేవ. సబ్బోపి హి అరియవంసికో ఏకవారమేవ వితక్కేతుం లభతి, న తతో పరం. **పరిబాహిరో**తి అరియవంసికభావతో బహిభూతో. స్వాయం వితక్కసన్తోసో కమ్మట్ఠానమనసికారేన న కుప్పతి, విసుజ్ఝతి చ. ఇతో పరేసుపి ఏసేవ నయో. తేనేవాహ "**కమ్మట్ఠానసీసేన గన్తబ్బ**"న్తి.

గహేతబ్బమేవాతి అట్ఠానప్పయుత్తో **ఏవ**-సద్దో. యాపనమత్తమేవ గహేతబ్బన్తి యోజేతబ్బం.

ఏత్థాతి ఏతస్మిం పిణ్డపాతపటిగ్గహణే. **అప్ప**న్తి అత్తనో యాపనపమాణతోపి అప్పం. **గహేతబ్బం** దాయకస్స చిత్తారాధనత్థం. **పమాణేనేవా**తి అత్తనో యాపనప్పమాణేనేవ అప్పం **గహేతబ్బం.** "పమాణేన గహేతబ్బ"న్తి ఏత్థ కారణం

దస్సేతుం ''**పటిగ్గహణస్మిం ఞ్హే**''తిఆది వుత్తం. **మక్ఖేతీతి** విద్ధంసేతి అపనేతి. **వినిపాతేతీతి** వినాసేతి అట్ఠానవినియోగేన. **సాసనన్తి** సత్థు సాసనం అనుసిట్ఠిం. **న కరోతి** నప్పటిపజ్జతి.

సపదానచారినో వియ ద్వారపటిపాటియా చరణం లోలుప్పవివజ్జనసన్తోసోతి ఆహ ''**ద్వారపటిపాటియా గన్తబ్బ**''న్తి.

హరాపేత్వాతి అధికం అపనేత్వా.

ఆహారగేధతో నిస్సరతి ఏతేనాతి **నిస్సరణం.** జిఘచ్ఛాయ పటివినోదనత్థం కథా, కాయస్సరితిఆదిపయోజనం పన అత్థాపత్తితో ఆగతం ఏవాతి ఆహ ''**జిఘచ్ఛాయ...పే.... సన్తోసో నామా**''తి.

నిదహిత్వా న పరిభుఞ్జితబ్బం తదహుపీతి అధిప్పాయో. ఇతరథా పన సిక్ఖాపదేనేవ వారితం. **సారణీయధమ్మే ఠితేనాతి** సీలవన్తేహి భిక్ఖూహి సాధారణభోగిభావే ఠితేన.

సేనాసనేనాతి సయనేన, ఆసనేన చ. యత్థ యత్థ హి మఞ్చాదికే, విహారాదికే చ సేతి, తం **సేనం.** యత్థ యత్థ పీఠాదికే ఆసతి, తం **ఆసనం.** తదుభయం ఏకతో కత్వా "సేనాసన"న్తి వుత్తం. తేనాహ ''**మఞ్చో**''తిఆది. తత్థ **మఞ్చో** మసారకాది, తథా **పీఠం.** మఞ్చభిసి, పీఠభిసీతి దువిధా **భిసి. విహారో** పాకారపరిచ్ఛిన్నో సకలో ఆవాసో. "దీఘముఖపాసాదో"తి కేచి. **అడ్ఢయోగోతి** దీఘపాసాదో. "ఏకపస్సచ్ఛదనకసేనాసన"న్తి కేచి. **పాసాదోతి** చతురస్సపాసాదో. "ఆయతచతురస్సపాసాదో"తి కేచి. **హమ్మియం** ముణ్డచ్ఛదనపాసాదో. **గుహాతి** కేవలా పబ్బతగుహా. **లేణం** ద్వారబన్ధం. **అట్టో** బహలభిత్తికం గేహం, యస్స గోపానసియో అగ్గహేత్వా ఇట్ఠకాహి ఏవ ఛదనం హోతి. "అట్టాలకాకారేన కరియతీ"తిపి వదన్తి. **మాళో** ఏకకూటసఙ్గహితో అనేకకోణో పతిస్సయవిసేసో "వట్టాకారేన కతసేనాసన"న్తి కేచి.

పిణ్డపాతే వుత్తనయేనేవాతి "సాదకో భిక్ఖు 'అజ్జ కత్థ వసిస్సామీ'తి వితక్కేతీ"తిఆదినా యథారహం పిణ్డపాతే వుత్తనయేన **వేదితబ్బా,** "తతో పరం వితక్కేన్తో అరియవంసా చుతో హోతి పరిబాహిరో"తి, "సేనాసనం గవేసన్తేనాపి 'కుహిం లభిస్సామీ'తి అచిన్తేత్వా కమ్మట్ఠానసీసేనేవ గన్తబ్బ"న్తి చ ఏవమాది సబ్బం పురిమనయేనేవ.

కస్మా పనేత్థ పచ్చయసన్తోసం దస్సేన్తేన మహాథేరేన గిలానపచ్చయసన్తోసో న గహితోతి? న ఖో పనేతం ఏవం దట్ఠబ్బన్తి దస్సేన్తో ''**గిలానపచ్చయో పన పిణ్డపాతే ఏవ పవిట్ఠో**''తి ఆహ, ఆహరితబ్బతాసామఞ్ఞేనాతి అధిప్పాయో. యది ఏవం తత్థ పిణ్డపాతే వియ వితక్కసన్తోసాదయోపి పన్నరస సన్తోసా ఇచ్ఛితబ్బాతి? నోతి దస్సేన్తో ఆహ ''**తత్థా**''తిఆది. నను చేత్థ ద్వాదసేవ ధుతఙ్గాని వినియోగం గతాని, ఏకం పన నేసజ్జికఙ్గం న కత్థచి వినియుత్తన్తి ఆహ ''**నేసజ్జికఙ్గం భావనారామఅరియవంసం భజతీ**''తి. అయఞ్చ అత్థో అట్ఠకథారుళ్హో ఏవాతి దస్సేన్తో ''**వుత్తమ్పి చేత**''న్తిఆదిమాహ.

''**పథవిం పత్థరమానో వియా**''తిఆది అరియవంసదేసనాయ సుదుక్కరభావదస్సనం మహావిసయతాయ తస్సా దేసనాయ. యస్మా నయసహస్సపటిమణ్డితా హోతి అరియమగ్గాధిగమాయ విత్థారతో పవత్తియమానా దేసనా యథా తం చిత్తుప్పాదకణ్డే, అయఞ్చ భావనారామఅరియవంసకథా అరియమగ్గాధిగమాయ విత్థారతో పవత్తియమానా ఏవం హోతీతి వుత్తం ''**సహస్సనయప్పటిమణ్డితం...పే.... దేసనం ఆరభీ**''తి. పటిపక్ఖవిధమనతో అభిముఖభావేన రమణం **ఆరమణం ఆరామోతి** ఆహ ''**అభిరతీతి అత్థో**''తి. బ్యధికరణానమ్పి పదానం వసేన భవతి బాహిరత్థసమాసో యథా "ఉరసిలోమో,

కణ్ఠేకాళోతి ఆహ **‘‘పహానే ఆరామో అస్సాతి పహానారామో’’**తి. ఆరమితబ్బట్ఠేన వా **ఆరామో,** పహానం ఆరామో అస్సాతి **పహానారామోతి** ఏవమేత్థ సమాసయోజనా వేదితబ్బా. **‘‘పజహన్తో రమతీ’’**తి ఏతేన పహానారామసద్దానం కత్తుసాధనతం, కమ్మధారయసమాసఞ్చ దస్సేతి. ‘‘భావేన్తో రమతీ’’తి వుత్తత్తా **భావనారామోతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో.

కామం ‘‘నేసజ్జికఙ్గం భావనారామఅరియవంసం భజతీ’’తి వుత్తం భావనానుయోగస్స అనుచ్ఛవికత్తా, నేసజ్జికఙ్గవసేన పన నేసజ్జికస్స భిక్ఖునో ఏకచ్చాహి ఆపత్తీహి అనాపత్తిభావోతి తమ్పి సఙ్గణ్హన్తో ‘‘తేరసన్నం ధుతఙ్గాన’’న్తి వత్వా ‘‘వినయం పత్వా గరుకే ఠాతబ్బ’’న్తి ఇచ్ఛితత్తా సల్లేఖస్స అపరిచ్చజనవసేన పటిపత్తి నామ వినయే ఠితస్సేవాతి ఆహ **‘‘తేరసన్నం… పే.… కథితం హోతీ’’**తి. కామం సుత్తాభిధమ్మపిటకేసుపి (దీ. ని. ౧.౭.౧౯౪; విభ. ౫౦౮) తత్థ తత్థ సీలకథా ఆగతా ఏవ, యేహి పన గుణేహి సీలస్స వోదానం హోతి, తేసు కథితేసు యథా సీలకథాబాహుల్లం వినయపిటకం కథితం హోతి, ఏవం భావనాకథాబాహుల్లం సుత్తన్తపిటకం, అభిధమ్మపిటకఞ్చ చతుత్థేన అరియవంసేన కథితమేవ హోతీతి వుత్తం **‘‘భావనారామేన అవసేసం పిటకద్వయం కథితం హోతీ’’**తి. ‘‘సో నేక్ఖమ్మం భావేన్తో రమతీ’’తి నేక్ఖమ్మపదం ఆదిం కత్వా తత్థ దేసనాయ పవత్తత్తా, సబ్బేసమ్పి వా సమథవిపస్సనామగ్గధమ్మానం యథాసకంపటిపక్ఖతో నిక్ఖమనేన నేక్ఖమ్మసఞ్ఞితానం తత్థ ఆగతత్తా సో పాఠో **‘‘నేక్ఖమ్మపాళీ’’**తి వుచ్చతీతి ఆహ **‘‘నేక్ఖమ్మపాళియా కథేతబ్బో’’**తి. తేనాహ అట్ఠకథాయం ‘‘సబ్బేపి కుసలా ధమ్మా నేక్ఖమ్మన్తి పవుచ్చరే’’తి (ఇతివు. అట్ఠ. ౧౧౯). **దసుత్తరసుత్తన్త పరియాయేనాతి** దసుత్తరసుత్తన్తధమ్మేన, దసుత్తరసుత్తన్తే (దీ. ని. ౩.౩౫౦) ఆగతనయేనాతి వా అత్థో. సేసద్వయేపి ఏసేవ నయో.

సోతి జాగరియం అనుయుత్తో భిక్ఖు. **నేక్ఖమ్మన్తి** కామేహి నిక్ఖన్తభావతో నేక్ఖమ్మసఞ్ఞితం పఠమజ్ఝానూపచారం. ‘‘సో అభిజ్ఝం లోకే పహాయా’’తిఆదినా (విభ. ౫౦౮, ౫౪౩) ఆగతా పఠమజ్ఝానస్స పుబ్బభాగభావనాతి ఇధాధిప్పేతా , తస్మా **‘‘అబ్యాపాద’’**న్తిఆదీసుపి ఏవమేవ అత్థో వేదితబ్బో. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం **బ్రహ్మజాలటీకాయం** వుత్తనయేన వేదితబ్బం. సఉపాయాసానఞ్హి అట్ఠన్నం సమాపత్తీనం, అట్ఠారసన్నం మహావిపస్సనానం, చతున్నం అరియమగ్గానఞ్చ వసేనేత్థ దేసనా పవత్తాతి.

‘‘ఏకం ధమ్మం భావేన్తో రమతి, ఏకం ధమ్మం పజహన్తో రమతీ’’తి చ న ఇదం దసుత్తరసుత్తే ఆగతనియామేన వుత్తం, తత్థ పన ‘‘ఏకో ధమ్మో భావేతబ్బో, ఏకో ధమ్మో పహాతబ్బో’’తి (దీ. ని. ౩.౩౫౧) చ దేసనా ఆగతా. ఏవం సన్తేపి యస్మా అత్థతో భేదో నత్థి, తస్మా పటిసమ్భిదామగ్గే నేక్ఖమ్మపాళియం (పటి. మ. ౧.౨౪, ౩.౪౧) ఆగతనీహారేనేవ ‘‘ఏకం ధమ్మం భావేన్తో రమతి, ఏకం ధమ్మం పజహన్తో రమతీ’’తి వుత్తం. ఏస నయో సేసవారేసుపి. యస్మా చాయం అరియవంసదేసనా నామ సత్థు పఞ్ఞత్తావ సత్థారా హి దేసితం దేసనం ఆయస్మా ధమ్మసేనాపతి సారిపుత్తత్థేరో సఙ్గాయనవసేన ఇధానేసి , తస్మా మహాఅరియవంససుత్తే సత్థుదేసనానీహారేన నిగమనం దస్సేన్తో **‘‘ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖు భావనారామో హోతీ’’**తి ఆహ. ఏసేవ నయో ఇతో పరేసు **సతిపట్ఠానపరియాయఅభిధమ్మనిద్దేసపరియాయేసుపి.** కామఞ్చేత్థ కాయానుపస్సనావసేనేవ సఙ్ఖిపిత్వా యోజనా కతా, ఏకవీసతియా పన ఠానానం వసేన విత్థారతో యోజనా వేదితబ్బా. **‘‘అనిచ్చతో’’** (విసుద్ధి. టీ. ౨.౬౯౮) తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం **విసుద్ధిమగ్గసంవణ్ణనాసు** వుత్తనయేన వేదితబ్బం.

౩౧౦. సంవరాదీనం సాధనవసేన పదహతి ఏత్థ, ఏతేహీతి చ **పధానాని. ఉత్తమవీరియానీతి** సేట్ఠవీరియాని విసిట్ఠస్స అత్థస్స సాధనతో. **సంవరన్తస్స ఉప్పన్నవీరియన్తి** యథా అభిజ్ఝాదయో న ఉప్పజ్జన్తి, ఏవం సతియా ఉపట్ఠాపనే చక్ఖాదీనం

పిదహనే అనలసస్స ఉప్పన్నవీరియం. **పజహన్తస్సా**తి వినోదేన్తస్స. **ఉప్పన్నవీరియ**న్తి తస్సేవ పజహనస్స సాధనవసేన పవత్తవీరియం. **భావేన్తస్స ఉప్పన్నవీరియ**న్తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **సమాధినిమిత్త**న్తి సమాధి ఏవ. పురిముప్పన్నసమాధి హి పరతో ఉప్పజ్జనకసమాధిపవివేకస్స కారణం హోతీతి "సమాధినిమిత్త"న్తి వుత్తం.

ఉపధివివేకత్తాతి ఖన్ధూపధిఆదిఉపధీహి వివిత్తత్తా వినిస్సటత్తా. **తం ఆగమ్మా**తి తం నిబ్బానం మగ్గేన అధిగమహేతు. రాగాదయో విరజ్జన్తి ఏత్థ, ఏతేనాతి వా **విరాగో**. ఏవం **నిరోధోపి** దట్ఠబ్బో. యస్మా ఇధ బోజ్ఝఙ్గా మిస్సకవసేన ఇచ్ఛితా, తస్మా **"ఆరమ్మణవసేన అధిగన్తబ్బవసేన వా"**తి వుత్తం. తత్థ **అధిగన్తబ్బవసేనా**తి తంనిన్నతావసేన. **వోస్సగ్గపరిణామి**న్తి వోస్సజ్జనవసేన పరిణామితం పరిచ్చజనవసేన చేవ పక్ఖన్దనవసేన చ పరిణమనసీలం. తేనాహ **"ద్వే వోస్సగ్గా"**తిఆది. **ఖన్ధానం పరిచ్చజనం** నామ తప్పటిబద్ధకిలేసప్పహానవసేనాతి యేనాకారేన విపస్సనా కిలేసే పజహతి, తేనేవాకారేన తంనిమిత్తకే, ఖన్ధే చ "పజహతీ"తి వత్తబ్బతం అరహతీతి ఆహ **"విపస్సనా...పే.... పరిచ్చజతీ"**తి. యస్మా విపస్సనా వుట్ఠానగామినిభావం పాపుణన్తీ నిన్నపోణపబ్భారభావేన ఏకంసతో నిబ్బానం "పక్ఖన్దతీ"తి వత్తబ్బతం లభతి, మగ్గో చ సముచ్ఛేదవసేన కిలేసే, ఖన్ధే చ పరిచ్చజతి, తస్మా యథాక్కమం విపస్సనామగ్గానం వసేన పక్ఖన్దనపరిచ్చాగవోస్సగ్గాపి వేదితబ్బా. **వోస్సగ్గత్థాయా**తి పరిచ్చాగవోస్సగ్గత్థాయ చేవ పక్ఖన్దనవోస్సగ్గత్థాయ చ. **పరిణమతీ**తి పరిపచ్చతి. తం **పరిణమనం** వుట్ఠానగామినిభావప్పత్తియా చేవ అరియమగ్గభావప్పత్తియా చ ఇచ్ఛితన్తి ఆహ **"విపస్సనాభావఞ్చేవ మగ్గభావఞ్చ పాపుణాతీ"**తి. **సేసపదేసూ**తి "ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గం భావేతీ"తిఆదీసు సేససమ్బోజ్ఝఙ్గకోట్ఠాసేసు.

భద్దకన్తి అభద్దకానం నీవరణాదిపాపధమ్మానం విక్ఖమ్భనేన రాగవిధమనేన ఏకన్తహితత్తా, దుల్లభత్తా చ భద్దకం సున్దరం. న హి అఞ్ఞం సమాధినిమిత్తం ఏవందుల్లభం, రాగస్స చ ఉజువిపచ్చనీకభూతం అత్థి. **అనురక్ఖతీ**తి ఏత్థ **అనురక్ఖనా** నామ అధిగతసమాధితో యథా న పరిహాని హోతి, ఏవం పటిపత్తి, సా పన తప్పటిపక్ఖవిధమనేనాతి ఆహ **"సమాధీ"**తిఆది. **అట్ఠికసఞ్ఞాదికా**తి అట్ఠికజ్ఝానాదికా. సఞ్ఞాసీసేన హి ఝానం వదతి.

ఏకపటివేధవసేన చతుసచ్చధమ్మే ఞాణన్తి చతూసు అరియసచ్చేసు ఏకాభిసమయవసేన పవత్తఞాణం, మగ్గఞాణన్తి అత్థో. చతుసచ్చన్తోగధత్తా **చతుసచ్చబ్భన్తరే నిరోధధమ్మే** నిబ్బానే **ఞాణం,** తేన ఫలఞాణం వదతి. యస్మా మగ్గానన్తరస్స ఫలస్స మగ్గానుగుణా పవత్తి, యతో తంసముదయపక్ఖియేసు ధమ్మేసు పటిప్పస్సద్ధిప్పహానవసేన పవత్తతి, తస్మా నిరోధసచ్చేపి యో మగ్గస్స సచ్ఛికిరియాభిసమయో, తదనుగుణా పవత్తీతి ఫలఞాణస్సేవ ధమ్మే ఞాణతా వుత్తా, న యస్స కస్సచి నిబ్బానారమ్మణస్స ఞాణస్స . తేన వుత్తం **"యథాహ"**తిఆది. ఏత్థ చ మగ్గపఞ్ఞా తావ చతుసచ్చధమ్మస్స పటివిజ్ఝనతో ధమ్మేఞాణం నామ హోతు, ఫలపఞ్ఞా పన కథన్తి చోదనా సోధితా హోతి నిరోధధమ్మం ఆరబ్భ పవత్తనతో. దువిధాపి హి పఞ్ఞా అపరప్పచ్చయతాయ అత్తపచ్చక్ఖతో అరియసచ్చధమ్మే కిచ్చతో చ ఆరమ్మణతో చ పవత్తత్తా "ధమ్మేఞాణ"న్తి వేదితబ్బా. అరియసచ్చేసు హి అయం ధమ్మ-సద్దో తేసం అవిపరీతసభావత్తా, సఙ్ఖతప్పవరో వా అరియమగ్గో, తస్స చ ఫలధమ్మో. తత్థ పఞ్ఞా తంసహగతా ధమ్మేఞాణం.

అన్వయేఞాణన్తి అనుగమనఞాణం. **పచ్చక్ఖతో దిస్వా**తి చత్తారి సచ్చాని మగ్గఞాణేన పచ్చక్ఖతో పటివిజ్ఝిత్వా. **యథా ఇదానీ**తి యథా ఏతరహి పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా దుక్ఖసచ్చం, **ఏవం అతీతేపి అనాగతేపి పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా దుక్ఖసచ్చమేవా**తి చ సఙ్ఖిత్తేన వుత్తం. ఏస నయో **సముదయసచ్చే, మగ్గసచ్చే చ. అయమేవా**తి అవధారణే. నిరోధసచ్చే పన సఙ్ఖిత్తో నత్థి తస్స నిచ్చత్తా, ఏకసభావత్తా చ. **ఏవం తస్స ఞాణస్స అనుగతియం ఞాణ**న్తి తస్స ధమ్మేఞాణస్స "ఏవం అతీతేపీ"తిఆదినా

అనుగతియం అనుగమనే అన్వయే ఞాణం. ఇదం అన్వయే ఞాణన్తి యోజనా. ‘‘**తేనాహా**’’తిఆదినా యథావుత్తమత్థం పాళియా విభావేతి. **సోతి** ధమ్మే ఞాణం పత్వా ఠితో భిక్ఖు. **ఇమినా ధమ్మేనాతి** ధమ్మగోచరత్తా గోచరవోహారేన “ధమ్మో”తి వుత్తేనమగ్గఞాణేన, ఉపయోగత్థే వా కరణవచనం, **ఇమినా ధమ్మేన ఞాతేనాతి** ఇమం చతుసచ్చధమ్మం ఞాణేన జానిత్వా ఠితేన మగ్గఞాణేనాతి అత్థో. **దిట్ఠేనాతి** దస్సనేన సచ్చధమ్మం పస్సిత్వా ఠితేన. **పత్తేనాతి** సచ్చానం పత్వా ఠితేన. **విదితేనాతి** సచ్చాని విదిత్వా ఠితేన. **పరియోగాళ్హేనాతి** చతుసచ్చధమ్మం పరియోగాహేత్వా ఠితేనాతి ఏవం తావేత్థ అభిధమ్మట్ఠకథాయం (విభ. అట్ఠ. ౭౯౬) అత్థో వుత్తో. దువిధమ్పి పన మగ్గఫలఞాణం ధమ్మే ఞాణం. పచ్చవేక్ఖణాయ చ మూలం, కారణఞ్చ నయనయనస్సాతి దువిధేనాపి తేన ధమ్మేనాతి న న యుజ్జతి. తథా చతుసచ్చధమ్మస్స ఞాతత్తా, మగ్గఫలసఙ్ఖాతస్స వా ధమ్మస్స సచ్చపటివేధసమ్పయోగం గతత్తా నయనయనం హోతీతి తేన ఇమినా ధమ్మేన ఞాణవిసయభావేన, ఞాణసమ్పయోగేన వా ఞాతేనాతి చ అత్థో న న యుజ్జతీతి. **అతీతానాగతే నయం నేతీతి** అతీతే, అనాగతే చ నయం నేతి హరతి పేసేతి. ఇదం పన న మగ్గఞాణస్స కిచ్చం, పచ్చవేక్ఖణఞాణకిచ్చం, సత్థారా పన మగ్గఞాణం అతీతానాగతే నయనయనసదిసం కతం మగ్గమూలకత్తా. భావితమగ్గస్స హి పచ్చవేక్ఖణా నామ హోతి. నయిదం అఞ్ఞం ఞాణుప్పాదనం నయనయనం, ఞాణస్సేవ పన పవత్తివిసేసోతి.

పరేసం చేతసో పరితో అయనం పరిచ్ఛిన్దనం పరియో, తస్మిం **పరియే.** తేనాహ ‘‘**పరేసం చిత్తపరిచ్ఛేదే**’’తి. **అవసేసం సమ్ముతిమ్హిఞాణం నామ** “ఞాణ”న్తి సమ్మతత్తా. వచనత్థతో పన సమ్ముతిమ్హి ఞాణన్తి **సమ్ముతిమ్హిఞాణం.** ధమ్మే ఞాణాదీనం వియ హి సాతిసయస్స పటివేధకిచ్చస్స అభావా విసయోభాసనసఙ్ఖాతజాననసామఞ్ఞేన “ఞాణ”న్తి సమ్మతేసు అన్తోగధన్తి అత్థో. సమ్ముతివసేన వా పవత్తం **సమ్ముతిమ్హిఞాణం** సమ్ముతిద్వారేన అత్థస్స గహణతో. **అవసేసం** వా ఇతరఞాణత్తయవిసభాగం ఞాణం తబ్బిసభాగసామఞ్ఞేన సమ్ముతిమ్హిఞాణమ్హి పవిట్ఠత్తా **సమ్ముతిమ్హిఞాణం నామ** హోతీతి.

కామం సోతాపత్తిమగ్గఞాణాదీని దుక్ఖఞాణాదీనియేవ, ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన పనేవమాహ ‘‘**అరహత్తం పాపేత్వా**’’తి. వట్టతో నిగ్గచ్ఛతి ఏతేనాతి **నిగ్గమనం,** చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం. పురిమాని **ద్వే సచ్చాని వట్టం** పవత్తిపవత్తిహేతుభావతో. ఇతరాని పన **ద్వే వివట్టం** నివత్తినివత్తిహేతుభావతో. **అభినివేసోతి** విపస్సనాభినివేసో **హోతి** లోకియస్స ఞాణస్స విసభాగూపగమనతో. **నో వివట్టేతి** వివట్టే అభినివేసో నో హోతి అవిసయభావతో. **పరియత్తీతి** కమ్మట్ఠానతన్తి. **ఉగ్గహేత్వాతి** వాచుగ్గతం కత్వా. **ఉగ్గహేత్వాతి** వా పాళితో, అత్థతో చ యథారహం సవనధారణపరిపుచ్ఛనమనసానుపేక్ఖనాదివసేన చిత్తేన ఉద్ధం ఉద్ధం గణ్హిత్వా. **కమ్మం కరోతీతి** నామరూపపరిగ్గహాదిక్కమేన యోగకమ్మం కరోతి.

యది పురిమేసు ద్వీసు ఏవ విపస్సనాభినివేసో, తేసు ఏవ ఉగ్గహాది, కథమిదం చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం జాతన్తి ఆహ ‘‘**ద్వీసూ**’’తిఆది. కామం పచ్ఛిమానిపి ద్వే సచ్చాని అభిఞ్ఞేయ్యాని, పరిఞ్ఞేయ్యతా పన తత్థ నత్థీతి న విపస్సనాబ్యాపారో. కేవలం పన అనుస్సవమత్తే ఠత్వా అచ్చన్తపణీతభావతో **ఇట్ఠం,** ఆతప్పకనిరామిసపీతిసఞ్జననతో **కన్తం,** ఉపరూపరి అభిరుచిజననేన మనస్స వడ్ఢనతో **మనాపన్తి** మనసికారం పవత్తేతి. తేనాహ ‘‘**నిరోధసచ్చం నామా**’’తిఆది. **ద్వీసు సచ్చేసూతి** ద్వీసు సచ్చేసు విసయభూతేసు , తాని చ ఉద్దిస్స అసమ్మోహపటివేధవసేన పవత్తమానో హి మగ్గో తే ఉద్దిస్స పవత్తో నామ హోతీతి. **తీణి** దుక్ఖసముదయమగ్గసచ్చాని. **కిచ్చవసేనాతి** అసమ్మోహఞాణవసేన. **ఏకన్తి** నిరోధసచ్చం. **ఆరమ్మణవసేనాతి** ఆరమ్మణకరణవసేనపి అసమ్మోహఞాణకిచ్చవసేనపి తత్థ పటివేధో లబ్భతేవ. **ద్వే సచ్చానీతి** దుక్ఖసముదయసచ్చాని. **దుద్దసత్తాతి** దట్ఠుం అసక్కుణేయ్యత్తా. ఓళారికా హి దుక్ఖసముదయా, తిరచ్ఛానగతానమ్పి దుక్ఖం,

ఆహారాదీసు చ అభిలాసో పాకటో. పీళనాదిఆయూహనాదివసేనపి "ఇదం దుక్ఖం, ఇదం అస్స కారణ"న్తి యాథావతో ఞాణేన ఓగాహితుం అసక్కుణేయ్యత్తా తాని **గమ్భీరాని. ద్వే**తి నిరోధమగ్గసచ్చాని. తాని సణ్హసుఖుమభావతో సభావేనేవ గమ్భీరతాయ యాథావతో ఞాణేన దురోగాహత్తా "**దుద్దసానీ**"తి.

సోతాపత్తియఙ్గాదిచతుక్కవణ్ణనా

౩౧౧. సోతో నామ అరియసోతో పురిమపదలోపేన, తస్స ఆదితో సబ్బపఠమం పజ్జనం **సోతాపత్తి,** పఠమమగ్గపటిలాభో. తస్స అఙ్గాని అధిగమూపాయభూతాని కారణాని **సోతాపత్తియఙ్గాని.** తేనాహ "**సోతా...పే.... అత్థో**"తి. సన్తకాయకమ్మాదితాయ సన్తధమ్మసమన్నాగమతో, సన్తధమ్మపవేదనతో చ సన్తో పురిసాతి **సప్పురిసా.** తత్థ యేసం వసేన చతుసచ్చసమ్పటివేధావహం సద్ధమ్మస్సవనం లబ్భతి, తే ఏవ దస్సేన్తో "**బుద్ధాదీనం సప్పురిసాన**"న్తి ఆహ . సన్తో సతం వా ధమ్మోతి **సద్ధమ్మో.** సో హి యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానే అపాయదుక్ఖే, సంసారదుక్ఖే చ అపతన్తే ధారేతీతి ఏవమాది గుణాతిసయయోగవసేన **సన్తో** సంవిజ్జమానో, పసత్థో, సున్దరో వా ధమ్మో, సతం వా అరియానం ధమ్మో, తేసం వా తబ్భావసాధకో ధమ్మోతి **సద్ధమ్మో,** "ఇధ భిక్ఖు ధమ్మం పరియాపుణాతీ"తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౫.౭౩) వుత్తా పరియత్తి. సా పన మహావిసయతాయ న సబ్బా సబ్బస్స విసేసావహాతి తస్స తస్స అనుచ్ఛవికమేవ దస్సేన్తో ఆహ "**సప్పాయస్స తేపిటకధమ్మస్స సవన**"న్తి. **యోనిసోమనసికారో** హేట్ఠా వుత్తో ఏవ. **పుబ్బభాగపటిపత్తియా**తి విపస్సనానుయోగస్స.

అవేచ్చప్పసాదేనాతి సచ్చసమ్పటివేధవసేన బుద్ధాదీనం గుణే ఞత్వా ఉప్పన్నప్పసాదేన, సో పన పసాదో దేవాదీసు కేనచిపి అకమ్పియతాయ నిచ్చలోతి ఆహ "**అచలప్పసాదేనా**"తి. **ఏత్థా**తి ఏతస్మిం చతుక్కత్తయే ఆహారచతుక్కే. **లూఖపణీతవత్థువసేనా**తి ఓదనకుమ్మాసాదికస్స లూఖస్స చేవ పణీతస్స చ వత్థునో వసేన. సా పనాయం ఆహారస్స ఓళారికసుఖుమతా "కుమ్భిలానం ఆహారం ఉపాదాయ మోరానం ఆహారో సుఖుమో"తిఆదినా (సం॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౨.౨.౧౧) అట్ఠకథాయం విత్థారతో ఆగతా ఏవ.

ఆరమ్మణట్ఠితివసేనాతి ఆరమ్మణసఙ్ఖాతస్స పవత్తిపచ్చయట్ఠానస్స వసేన. తిట్ఠతి ఏత్థాతి **ఠితి,** ఆరమ్మణమేవ ఠితి **ఆరమ్మణట్ఠితి.** తేనేవాహ "రూపారమ్మణ"న్తిఆది. **ఆరమ్మణత్థో** చేత్థ ఉపత్థమ్భనత్థో వేదితబ్బో, న విసయలక్ఖణోవ. ఉపత్థమ్భనభూతం రూపం ఉపేతీతి రూపూపాయం. తేనాహ "**రూపం ఉపగతం హుత్వా**"తిఆది. **రూపక్ఖన్ధం నిస్సాయ తిట్ఠతి** తేన వినా అప్పవత్తనతో. **తన్తి** రూపక్ఖన్ధం నిస్సాయ ఠానప్పవత్తనం. **ఏతన్తి** "రూపూపాయ"న్తి ఏతం వచనం. రూపక్ఖన్ధో గోచరో పవత్తిట్ఠానం పచ్చయో ఏతస్సాతి **రూపక్ఖన్ధగోచరం** రూపం సహకారీకారణభావేన పతిట్ఠా ఏతస్సాతి **రూపప్పతిట్ఠం.** ఇతి తీహి పదేహి అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణం పతి రూపక్ఖన్ధస్స సహకారీకారణభావోయేవేత్థ వుత్తో. ఉపసిత్తం వియ **ఉపసిత్తం,** యథా బ్యఞ్జనేహి ఉపసిత్తం సినేహితం ఓదనం రుచితం, పరిణామయోగ్యఞ్చ, ఏవం నన్దియా ఉపసిత్తం సినేహితం కమ్మవిఞ్ఞాణం అభిరుచితం హుత్వా విపాకయోగ్యం హోతీతి. **ఇతరన్తి** దోససహగతాదిఅకుసలం, కుసలఞ్చ **ఉపనిస్సయకోటియా** ఉపసిత్తం హుత్వాతి యోజనా. **ఏవం పవత్తమానన్తి** ఏవం రూపూపాయన్తి దేసనాభావేన పవత్తమానం. విపాకధమ్మతాయ **వుద్ధిం... పే.... ఆపజ్జతి.** తత్థాపి నిప్పరియాయఫలనిబ్బత్తనవసేన **వుద్ధిం,** పరియాయఫలనిబ్బత్తనవసేన **విరుళ్హిం,** నిస్సన్దఫలనిబ్బత్తనవసేన **వేపుల్లం.** దిట్ఠధమ్మవేదనీయఫలనిబ్బత్తనేన వా **వుద్ధిం,** ఉపపజ్జవేదనీయఫలనిబ్బత్తనవసేన **విరుళ్హిం,** అపరాపరియాయఫలనిబ్బత్తనవసేన **వేపుల్లం ఆపజ్జతీ**తి యోజనా. ఏకన్తతో వేదనుపాయాదివసేన పత్తి నామ

అరూపభవే యేవాతి ఆహ ‘‘**ఇమేహి పనా**’’తిఆది. ఏవఞ్చ కత్వా పాళియం కతం **వా**-సద్దగ్గహణఞ్చ సమత్థితం హోతి. “రూపూపాయ”న్తిఆదినా యథా అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స ఉపనిస్సయభూతా రూపాదయో గయ్హన్తి, ఏవం తేన నిబ్బత్తేతబ్బాపి తే గయ్హన్తీతి అధిప్పాయేన ‘‘**చతుక్కవసేన...పే.... న వుత్త**’’న్తి ఆహ. విపాకోపి హి ధమ్మో విపాకధమ్మవిఞ్ఞాణం ఉపగతం నామ హోతి తథా నన్దియా ఉపసిత్తత్తా. తేనాహ “నన్దూపసేచన”న్తి. **విత్థారితానేవ** సిఙ్గాలసుత్తే.

భవతి ఏతేన ఆరోగ్యన్తి **భవో**, గిలానపచ్చయో. పరివుద్ధో భవో **అభవో.** వుద్ధిఅత్థో హి అయం అకారో యథా “సంవరాసంవరో, (పారా॰ పఠమమహాసఙ్గీతికథా; దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.పఠమమహాసఙ్గీతికథావణ్ణనా; ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ నిదానకథా) ఫలాఫల”న్తి చ . **తేలమధుఫాణితాదీనీతి ఆది**-సద్దేన సప్పినవనీతానం గహణం, తేలాదీనం గహణఞ్చేత్థ నిదస్సనమత్తం. సబ్బస్సాపి గిలానపచ్చయస్స సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. అథ వా **భవాభవో**తి ఖుద్దకో చేవ మహన్తో చ ఉపపత్తిభవో వేదితబ్బో. ఏవఞ్చ సతి “ఇమేసం పనా”తిఆదివచనం సమత్థితం హోతి. భవూపపత్తిపహానత్థో హి విసేసతో చతుత్థఅరియవంసో. **తణ్హుప్పాదాన**న్తి తణ్హుప్పత్తీనం, చీవరాదిహేతు ఉప్పజ్జనకతణ్హానన్తి అత్థో. **పధానకరణకాలే**తి భావనానుయోగక్ఖణే. **సీతాదీని న ఖమతీ**తి భావనాయ పుబ్బభాగకాలం సన్ధాయ వుత్తం. **ఖమతీ**తి సహతి అభిభవతి. **వితక్కసమన**న్తి నిదస్సనమత్తం. సబ్బేసమ్పి కిలేసానం సమనవసేన పవత్తా పటిపదా.

సమాధిఝానాదిభేదో ధమ్మో పజ్జతి పటిపజ్జీయతి ఏతేనాతి **ధమ్మపదం.** అనభిజ్ఝావ ధమ్మపదం **అనభిజ్ఝాధమ్మపదం.** అయం తావ అలోభపక్ఖే నయో, ఇతరపక్ఖే పన అనభిజ్ఝాపధానో ధమ్మకోట్ఠాసో **అనభిజ్ఝాధమ్మపదం. అకోపో**తి అదోసో, మేత్తాతి అత్థో. **సుప్పట్ఠితసతీ**తి కాయాదీసు సమ్మదేవ ఉపట్ఠితా సతి. **సతిసీసేనా**తి సతిపధానముఖేన. సమాధిపధానత్తా ఝానానం ‘‘**సమాపత్తి వా**’’తి వుత్తం. కామం సవిఞ్ఞాణకఅసుభేపి ఝానభావనా అలోభప్పధానా హోతి కాయస్స జిగుచ్ఛనేన, పటిక్కూలాకారగ్గహణవసేన చ పవత్తనతో, సత్తవిధఉగ్గహకోసల్లాదివసేన పనస్సా పవత్తి సతిపధానాతి తతియధమ్మపదేనేవ నం సఙ్గణ్హితుకామో ‘‘**దస అసుభవసేన వా**’’తి ఆహ. హితూపసంహారాదివసేన పవత్తనతో బ్రహ్మవిహారభావనా బ్యాపాదవిరోధినీ అబ్యాపాదప్పధానాతి ఆహ ‘‘**చతుబ్రహ్మ...పే.... ధమ్మపద**’’న్తి. తత్థ అధిగతాని ఝానాదీనీతి యోజనా. గమనాదితో ఆహారస్స పటిక్కూలభావసల్లక్ఖణం సఞ్ఞాయ థిరభావేనేవ హోతి తస్సా థిరసఞ్ఞాపదట్ఠానత్తాతి ఆహారే పటిక్కూలసఞ్ఞాపి తతియధమ్మపదే ఏవ సఙ్గహం గతా. ఆరుప్పసమాధిఅభిఞ్ఞానం అధిట్ఠానభావతో కసిణభావనా, సత్తవిధబోజ్ఝఙ్గవిజ్జావిముత్తిపారిపూరిహేతుతో ఆనాపానేసు పఠమఆనాపానభావనా విసేసతో సమాధిపధానాతి సా చతుత్థధమ్మపదేన సఙ్గహితా. చతుధాతువవత్థానవసేన అధిగతానిపి ఏత్థేవ సఙ్గహేతబ్బాని సియుం, పఞ్ఞాపధానతాయ పన న సఙ్గహితాని.

ధమ్మసమాదానేసు పఠమం అచేలకపటిపదా ఏతరహి చ దుక్ఖభావతో, అనాగతేపి అపాయదుక్ఖవట్టదుక్ఖావహతో. **అచేలకపటిపదా**తి చ నిదస్సనమత్తం దట్ఠబ్బం ఛన్నపరిబ్బాజకానమ్పి ఉభయదుక్ఖావహపటిపత్తిదస్సనతో. **దుతియం...పే.... బ్రహ్మచరియచరణం** ఏతరహి సతిపి దుక్ఖే ఆయతిం సుఖావహత్తా. **కామేసు పాతబ్యతా** యథాకామం కామపరిభోగో. **అలభమానస్సాపీ**తి **పి**-సద్దేన కో పన వాదో లభమానస్సాతి దస్సేతి.

దుస్సీల్యాదిపాపధమ్మానం ఖమ్భనం పటిబన్ధనం **ఖన్ధట్ఠో**, సో పన సీలాది ఏవాతి ఆహ ‘‘**గుణట్ఠో ఖన్ధట్ఠో**’’తి. గుణవిసయతాయ **ఖన్ధ**-సద్దస్స గుణత్థతా వేదితబ్బా. **విముత్తిక్ఖన్ధో**తి పటిపక్ఖతో సుట్ఠు విముత్తా గుణధమ్మా అధిప్పేతా, న

అవిముత్తా, నాపి విముచ్చమానాతి తేహి సహ దేసనం ఆరుళ్హా సీలక్ఖన్ధాదయోపి తయోతి ఆహ **''ఫలసీలం అధిప్పేతం, చతూసుపి ఠానేసు ఫలమేవ వుత్త''**న్తి చ. ఏతేనేవ చేత్థ **విముత్తిక్ఖన్ధో**తి ఫలపరియాపన్నా సమ్మాసఙ్కప్పవాయామసతియో అధిప్పేతాతి వేదితబ్బం.

ఉపత్థమ్భనట్ఠేన సమ్పయుత్తధమ్మానం తత్థ థిరభావేన పవత్తనతో, ఏతేనేవ అహిరికఅనోత్తప్పానమ్పి సవిసయే బలట్ఠో సిద్ధో వేదితబ్బో. న హి తేసం పటిపక్ఖేహి అకమ్పియట్ఠో ఏకన్తికో. హిరోత్తప్పానఞ్హి అకమ్పియట్ఠో సాతిసయో కుసలధమ్మానం మహాబలభావతో, అకుసలానఞ్చ దుబ్బలభావతో. తేనాహ భగవా "అబలా నం బలీయన్తి, మద్దన్తే నం పరిస్సయా"తి (సు॰ ని॰ ౭౭౬; మహాని॰ ౫; నేత్తి॰ పటినిద్దేసవారే ౫) బోధిపక్ఖియధమ్మవసేనాయం దేసనాతి **''సమథవిపస్సనామగ్గవసేనా''**తి వుత్తం.

అధీతి ఉపసగ్గమత్తం, న "అధిచిత్త"న్తిఆదీసు (ధ॰ ప॰ ౧౮౫) వియ అధికారాదిఅత్థం. కరణాధికరణభావసాధనవసేన అధిట్ఠాన-సద్దస్స అత్థం దస్సేన్తో **''తేన వా''**తిఆదిమాహ. **తేన** అధిట్ఠానేన **తిట్ఠన్తి** అత్తనో సమ్మాపటిపత్తియం గుణాధికా పురిసా, తే ఏవ **తత్థ** అధిట్ఠానే **తిట్ఠన్తి** సమ్మాపత్తియా, **ఠానమేవ** అధిట్ఠానమేవ సమ్మాపటిపత్తియన్తి యోజనా. **పఠమేన** అధిట్ఠానేన. **అగ్గఫలపఞ్ఞా**తి ఉక్కట్ఠనిద్దేసోయం. **కిలేసూపసమో**తి కిలేసానం అచ్చన్తవూపసమో . పఠమేన నయేన అధిట్ఠానాని ఏకదేసతోవ గహితాని, న నిప్పదేసతోతి నిప్పదేసతోవ తాని దస్సేతుం **''పఠమేన చా''**తిఆది వుత్తం. **''ఆదిం కత్వా''**తి ఏతేన ఝానాభిఞ్ఞాపఞ్ఞాయోపి మగ్గపఞ్ఞాఞ్చ సఙ్గణ్హాతి. **వచీసచ్చం ఆదిం కత్వా**తి **ఆది**-సద్దేన విరతిసచ్చం సఙ్గణ్హాతి. తతియేన **ఆది**-సద్దేన కిలేసానం వీతిక్కమపరిచ్చాగం, పరియుట్ఠానపరిచ్చాగం, హేట్ఠిమమగ్గేహి అనుసయపరిచ్చాగఞ్చ సఙ్గణ్హాతి. **''విక్ఖమ్భితే కిలేసే''**తి ఏతేన సమాపత్తీహి కిలేసానం విక్ఖమ్భనవసేన వూపసమం వత్వా **ఆది**-సద్దేన హేట్ఠిమమగ్గేహి కాతబ్బం తేసం సముచ్ఛేదవసేన వూపసమం సఙ్గణ్హాతి. **అరహత్తఫలపఞ్ఞా కథితా** ఉక్కట్ఠనిద్దేసతోవ, అఞ్ఞథా వచీసచ్చాదీనమ్పి గహణం సియా. నిబ్బానఞ్చ అసమ్మోసధమ్మతాయ ఉత్తమట్ఠేన **సచ్చం,** సబ్బసంకిలేసపరిచ్చాగనిమిత్తతాయ **చాగో,** సబ్బసఙ్ఖారూపసమభావతో **ఉపసమో**తి చ విసేసతో వత్తబ్బతం అరహతీతి థేరస్స అధిప్పాయో. పకట్ఠజాననఫలతాయ **పఞ్ఞా,** అనవసేసతో కిలేసానఞ్చజనస్తే చ వూపసన్తే చ ఉప్పన్నత్తా **చాగో, ఉపసమో**తి చ విసేసతో అగ్గఫలఞాణం వుచ్చతీతి థేరో ఆహ **''సేసేహి అరహత్తఫలపఞ్ఞా కథితా''**తి.

పఞ్హబ్యాకరణాదిచతుక్కవణ్ణనా

౩౧౨. కాళకన్తి మలీనం, చిత్తస్స అపభస్సరభావకరణన్తి అత్థో. తం పనేత్థ కమ్మపథప్పత్తమేవ అధిప్పేతన్తి ఆహ **''దసఅకుసలకమ్మపథకమ్మ''**న్తి. కణ్హాభిజాతిహేతుతో వా **కణ్హం.** తేనాహ "కణ్హవిపాక"న్తి. అపాయూపత్తి, మనుస్సేసు చ దోభగ్గియం **కణ్హవిపాకో**. అయం తస్స తమభావో వుత్తో. **నిబ్బత్తనతో**తి నిబ్బత్తాపనతో. **పణ్డర**న్తి ఓదాతం, చిత్తస్స పభస్సరభావకరణన్తి అత్థో. సుక్కాభిజాతిహేతుతో వా **సుక్కం.** తేనాహ "సుక్కవిపాక"న్తి. సగ్గూపపత్తి, మనుస్సేసు సోభగ్గియఞ్చ **సుక్కవిపాకో**. అయం తస్స జోతిభావో వుత్తో. ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన పన **''సగ్గే నిబ్బత్తనతో''**తి వుత్తం, నిబ్బత్తాపనతోతి అత్థో. **మిస్సకకమ్మ**న్తి కాలేన కణ్హం, కాలేన సుక్కన్తి ఏవం మిస్సకవసేన కతకమ్మం. **''సుఖదుక్ఖవిపాక''**న్తి వత్వా తత్థ సుఖదుక్ఖానం పవత్తిఆకారం దస్సేతుం **''మిస్సకకమ్మఞ్హి''**తిఆది వుత్తం. కమ్మస్స కణ్హసుక్కసమఞ్ఞా కణ్హసుక్కాభిజాతిహేతుతాయాతి అపచయగామితాయ తదుభయవిద్ధంసకస్స కమ్మక్ఖయకరకమ్మస్స ఇధ

సుక్కపరియాయోపి న ఇచ్ఛితోతి ఆహ “**ఉభయ...పే.... అయమేత్థ అత్థో**”తి. తత్థ **ఉభయవిపాకస్సా**తి యథాధిగతస్స ఉభయవిపాకస్స. సమ్పత్తిభవపరియాపన్నో హి విపాకో ఇధ “సుక్కవిపాకో”తి అధిప్పేతో, న అచ్చన్తపరిసుద్ధో అరియఫలవిపాకో.

పుబ్బేనివాసో సత్తానం చుతూపపాతో చ **పచ్చక్ఖకరణేన సచ్ఛికాతబ్బా**; ఇతరే **పటిలాభేన** అసమ్మోహపటివేధవసేన **పచ్చక్ఖకరణేన** చ **సచ్ఛికాతబ్బా**. నను చ పచ్చవేక్ఖణాపేత్థ పచ్చక్ఖతో పవత్తతీతి? సచ్చం పచ్చక్ఖతో పవత్తతి సరూపదస్సనతో, న పన పచ్చక్ఖకరణవసేన పవత్తతి పచ్చక్ఖకారీనం పిట్ఠివత్తనతో. తేనాహ “**కాయేనా**”తిఆది.

ఓహనన్తీతి హేట్ఠా కత్వా హనన్తి గమేన్తి. తథాభూతా చ అధో సీదేన్తి నామాతి ఆహ “**ఓసీదాపేన్తీ**”తి. కామనట్ఠేన కామో చ సో యథావుత్తేనట్ఠేన ఓఘో చాతి, కామేసు ఓఘోతి వా **కామోఘో**. భవోఘో నామ భవరాగోతి దస్సేతుం “**రూపారూపభవేసూ**”తిఆది వుత్తం. తత్థ పఠమో ఉపపత్తిభవేసు రాగో, దుతియో కమ్మభవేసు, తతియో భవదిట్ఠిసహగతో. యథా రజ్జనట్ఠేన రాగో, ఏవం ఓహనట్ఠేన “ఓఘో”తి వుత్తో.

యోజేన్తీతి కమ్మం విపాకేన, భవాదిం భవన్తరాదీహి దుక్ఖే సత్తే యోజేన్తి ఘటేన్తీతి **యోగా. ఓఘా వియ వేదితబ్బా** అత్థతో కామయోగాదిభావతో.

విసంయోజేన్తీతి పటిపన్నం పుగ్గలం కామయోగాదితో వియోజేన్తి. సంకిలేసకరణం యోజనం **యోగో**, గన్థికరణం (గన్థకరణం ధ॰ స॰ మూలటీ॰ ౨౦-౨౫), సఙ్ఖలికచక్కలికానం వియ పటిబద్ధతాకరణం వా గన్థనం గన్థో, అయం ఏతేసం విసేసో. **పలిబున్ధతీ**తి నిస్సరితుం అప్పదానవసేన న ముఞ్చతి విబన్ధతి. **ఇదమేవా**తి అత్తనో యథాఉపట్ఠితం సస్సతవాదాదికం వదతి. **సచ్చన్తి** భూతం.

భుసం , దళ్హఞ్చ ఆరమ్మణం ఆదీయతి ఏతేహీతి **ఉపాదానాని.** యం పన తేసం తథాగహణం, తమ్పి అత్థతో ఆదానమేవాతి ఆహ “**ఉపాదానానీతి ఆదానగ్గహణానీ**”తి. **గహణట్ఠేనా**తి కామనవసేన దళ్హం గహణట్ఠేన. పున **గహణట్ఠేనా**తి మిచ్ఛాభినివిసనవసేన దళ్హం గహణట్ఠేన. **ఇమినా**తి ఇమినా సీలవతాదినా. **సుద్ధీ**తి సంసారసుద్ధి. **ఏతేనా**తి ఏతేన దిట్ఠిగాహేన. “**అత్తా**”తి పఞ్ఞాపేన్తో **వదతి చేవ** అభినివేసనవసేన **ఉపాదియతి చ.**

యవన్తి తాహి సత్తా అమిస్సితాపి సమానజాతితాయ మిస్సితా వియ హోన్తీతి **యోనియో,** తా పన అత్థతో అణ్డాదిఉప్పత్తిట్ఠానవిసిట్ఠా ఖన్ధానం భాగసో పవత్తివిసేసాతి ఆహ “**యోనియోతి కోట్ఠాసా**”తి. **సయనస్మి**న్తి పుప్ఫసన్థరాదిసయనస్మిం. తత్థ వా తే సయితా జాయన్తీతి **సయన**గ్గహణం. తయిదం మనుస్సానం, భుమ్మదేవానఞ్చ వసేన గహేతబ్బం. పూతిమచ్ఛాదీసు కిమయో నిబ్బత్తన్తి. **ఉపపతితా వియా**తి ఉపపజ్జవసేన పతితా వియ. బాహిరపచ్చయనిరపేక్ఖతాయ వా ఉపపతనే సాధుకారినో **ఓపపాతినో,** తే ఏవ ఇధ “**ఓపపాతికా**”తి వుత్తా. **దేవమనుస్సేసూ**తి ఏత్థ యే దేవే సన్ధాయ దేవగ్గహణం, తే దస్సేన్తో “**భుమ్మదేవేసూ**”తి ఆహ.

అత్తనో సతిసమ్మోసేన ఆహారప్పయోగేన మరణతో “**పఠమో ఖిడ్డాపదోసికవసేనా**”తి వుత్తం. అత్తనో పరస్స చ మనోపదోసవసేన మరణతో “**తతియో మనోపదోసికవసేనా**”తి వుత్తం. **నేవ అత్తసఞ్చేతనాయ మరన్తి, న పరసఞ్చేతనాయ** కేవలం పుఞ్ఞక్ఖయేనేవ మరణతో, తస్మా **చతుత్థో...పే.... వేదితబ్బో**.

దక్ఖిణావిసుద్ధాదిచతుక్కవణ్ణనా

౩౧౩. దానసఙ్ఖాతా **దక్ఖిణా,** న దేయ్యధమ్మసఙ్ఖాతా. **విసుజ్ఝనా** మహాజుతికతా, సా పన మహాఫలతాయ వేదితబ్బాతి ఆహ ''**మహప్ఫలా హోన్తీ**''తి.

అనరియానన్తి అసాధూనం. తే పన నిహీనాచారా హోన్తీతి ఆహ ''**లామకాన**''న్తి. **వోహారాతి** సబ్బోహారా అభిలాపా వా, అత్థతో తథాపవత్తా చేతనా. తేనాహ ''**ఏత్థ చా**''తిఆది.

అత్తన్తపాదిచతుక్కవణ్ణనా

౩౧౪. తేసు **అచేలకోతి** నిదస్సనమత్తం ఛన్నపరిబ్బాజకానమ్పి అత్తకిలమథం అనుయుత్తానం లబ్భనతో.

న సీలాదిసమ్పన్నోతి సీలాదీహి గుణేహి అపరిపుణ్ణో.

తమోతి అప్పకాసభావేన తమోభూతో. తేనాహ ''**అన్ధకారభూతో**''తి, అన్ధకారం వియ భూతో జాతో అప్పకాసభావేన, అన్ధకారత్తం వా పత్తోతి అత్థో. **తమమేవాతి** వుత్తలక్ఖణం తమమేవ. **పరం** పరతో **అయనం గతి** నిట్ఠాతి అత్థో. ''**నీచే...పే.... నిబ్బత్తిత్వా**''తి ఏతేన తస్స తమభావం దస్సేతి, ''**తీణి దుచ్చరితాని పరిపూరేతీ**''తి ఏతేన తమపరాయనభావం అప్పకాసభావాపత్తితో. **తథావిధో హుత్వాతి** నీచే...పే.... నిబ్బత్తేత్వా. ''**తీణి సుచరితాని పరిపూరేతీ**''తి ఏతేన తస్స జోతిపరాయనభావం దస్సేతి పకాసభావాపత్తితో. ఇతరద్వయే వుత్తనయానుసారేన అత్థో వేదితబ్బో.

మ-కారో పదసన్ధిమత్తం "అఞ్ఞమఞ్ఞ"న్తిఆదీసు (సు॰ ని॰ ౬౦౫) వియ. **చతూహి వాతేహీతి** చతూహి దిసాహి ఉట్ఠితవాతేహి. **పరప్పవాదేహీతి** పరేసం దిట్ఠిగతికానం వాదేహి. "అకమ్పియో"తి వత్వా తత్థ కారణమాహ ''**అచలసద్ధాయా**''తి, మగ్గేనాగతసద్ధాయ. **పతనుభూతత్తాతి** ఏత్థ ద్వీహి కారణేహి పతనుభావో వేదితబ్బో అధిచ్చుప్పత్తియా, పరియుట్ఠానమన్దతాయ చ. సకదాగామిస్స హి వట్టానుసారిమహాజనస్స వియ కిలేసా అభిణ్హం న ఉప్పజ్జన్తి, కదాచి కరహచి ఉప్పజ్జన్తి. ఉప్పజ్జమానా చ వట్టానుసారిమహాజనస్స వియ మద్దన్తా అభిభవన్తా న ఉప్పజ్జన్తి, ద్వీహి పన మగ్గేహి పహీనత్తా మన్దా మన్దా తనుకాకారా ఉప్పజ్జన్తి. ఇతి కిలేసానం పతనుభావేన గుణసోభాయ గుణసోరచ్చేన **సకదాగామీ సమణపదుమో నామ. రాగదోసానం అభావాతి** గుణవికాసవిబన్ధానం సబ్బసో రాగదోసానం అభావేన. **ఖిప్పమేవ పుప్ఫిస్సతీతి** అగ్గమగ్గవికసనేన నచిరస్సేవ అనవసేసగుణసోభాపారిపూరియా పుప్ఫిస్సతి. తస్మా **అనాగామీ సమణపుణ్డరీకో నామ.** ''**పుణ్డరీక**''న్తి హి రత్తకమలం వుచ్చతి. తం కిర లహుం పుప్ఫిస్సతి. '**పదుమ**'న్తి సేతకమలం, తం చిరేన పుప్ఫిస్సతీ"తి వదన్తి. **గన్థకారకిలేసానన్తి** చిత్తస్స బద్ధభావకరానం ఉద్ధమ్భాగియకిలేసానం సబ్బసో **అభావా సమణసుఖుమాలో నామ** సమణభావేన పరమసుఖుమాలభావప్పత్తితో.

చతుక్కవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ పఠమభాణవారవణ్ణనా.

పఞ్చకవణ్ణనా

౩౧౫. సచ్చేసు వియ అరియసచ్చాని ఖన్ధేసు ఉపాదానక్ఖన్ధా అన్తోగధాతి ఖన్ధేసు లోకియలోకుత్తరవసేన విభాగం దస్సేత్వా ఇతరేసు తదభావతో "**ఉపాదానక్ఖన్ధా లోకియా వా**"తి ఆహ.

గన్తబ్బాతి ఉపపజ్జితబ్బా. యథా హి కమ్మభవో పరమత్థతో అసతిపి కారకే పచ్చయసామగ్గియా సిద్ధో "తంసమఙ్గినా సన్తానలక్ఖణేన సత్తేన కతో"తి వోహరీయతి, ఏవం ఉపపత్తిభవలక్ఖణా గతియో పరమత్థతో అసతిపి గమకే తంతంకమ్మవసేన యేహి తాని కమ్మాని "కతానీ"తి వుచ్చన్తి, తేహి "గన్తబ్బా"తి వోహరీయన్తి. యస్స ఉప్పజ్జతి, తం బ్రూహన్తో ఏవ ఉప్పజ్జతీతి **అయో,** సుఖం. నత్థి ఏత్థ అయోతి **నిరయో.** తతో ఏవ అస్సాదేతబ్బమేత్థ నత్థీతి "**నిరస్సాదో**"తి ఆహ. అవీచిఆదిఓకాసేపి నిరయసద్దో నిరుళ్హోతి ఆహ "**సహోకాసేన ఖన్ధా కథితా**"తి. సూరియవిమానాది ఓకాసవిసేసేపి లోకే దేవ-సద్దో నిరుళ్హోతి ఆహ "**చతుత్థే ఓకాసోపీ**"తి.

ఆవాసేతి విసయే భుమ్మం. **పేతో వా అజగరో వా హుత్వా నిబ్బత్తతి** లగ్గచిత్తతాయ, హీనజ్ఝాసయతాయ చ. తేహి తేహి కారణేహి ఆదీనవం దస్సేత్వా **యథా అఞ్ఞే న లభన్తి, ఏవం కరోతి** అత్తనో విసమనిస్సితతాయ, బలవనిస్సితతాయ చ. వణ్ణమచ్ఛరియేన అత్తనో ఏవ వణ్ణం వణ్ణేతి, పరేసం వణ్ణో "కిం వణ్ణో ఏసో"తి తం తం దోసం వదతి. పటివేధధమ్మో అరియానంయేవ హోతి, తే చ తం న మచ్ఛరాయన్తి మచ్ఛరియస్స సబ్బసో పహీనత్తాతి తస్స అసమ్భవో ఏవాతి ఆహ "**పరియత్తిధమ్మే**"తిఆది. "అయం ఇమం ధమ్మం ఉగ్గహేత్వా అఞ్ఞథా అత్థం విపరివత్తేత్వా నస్సేస్సతీ"తి **ధమ్మానుగ్గహేన న దేతి.** "అయం ఇమం ధమ్మం ఉగ్గహేత్వా ఉద్ధతో ఉన్నళో అవూపసన్తచిత్తో అపుఞ్ఞం పసవిస్సతీ"తి **పుగ్గలానుగ్గహేన న దేతి. న తం** అదానం **మచ్ఛరియం** మచ్ఛరియలక్ఖణస్సేవ అభావతో.

చిత్తం నివారేన్తీతి ఝానాదివసేన ఉప్పజ్జనకం కుసలచిత్తం నిసేధేన్తి తథాస్స ఉప్పజ్జితుం న దేన్తి. **నీవరణప్పత్తోతి** నీవరణావత్థో. "**అరహత్తమగ్గవజ్ఝో**"తి ఏతేన భవరాగానుసయస్సపి నీవరణభావం అనుజానాతి, తం విచారేతబ్బం. కిమేత్థ విచారేతబ్బం? "ఆరుప్పే కామచ్ఛన్దనీవరణం పటిచ్చ థినమిద్ధనీవరణ"న్తి (పట్ఠా॰ ౩.నీవరణగోచ్ఛకే ౮) ఆదివచనతో న యిదం "పరియాయేన వుత్త"న్తి సక్కా వత్తుం, సబ్బేసమ్పి తేభూమకధమ్మానం కామనీయట్ఠేన కామభావతో భవరాగస్సపి కామచ్ఛన్దభావస్స ఇచ్ఛితత్తా. తస్మా "కామచ్ఛన్దో నీవరణప్పత్తో"తి భవరాగానుసయమాహ. సో హి అరహత్తమగ్గవజ్ఝో. "యా తస్మిం సమయే చిత్తస్స అకల్యతా"తి (ధ॰ స॰ ౧౧౬౨) ఆదివచనతో **థినం చిత్తగేలఞ్ఞం.** తథా "యా తస్మిం సమయే వేదనాక్ఖన్ధస్సా"తి (ధ॰ స॰ ౪౪) ఆదివచనతో **మిద్ధం ఖన్ధత్తయగేలఞ్ఞం.** ఏత్థ చ చిత్తగేలఞ్ఞేన చిత్తస్సేవ అకల్యతా, ఖన్ధత్తయగేలఞ్ఞేన పన రూపకాయస్సపి థినమిద్ధస్స నిద్దాహేతుత్తా. **తథా ఉద్ధచ్చన్తి** ఉద్ధచ్చస్స అరహత్తమగ్గవజ్ఝతం ఉపసంహరతి తథా-సద్దేన , న ఉభయతం. న హి తస్స తాదిసీ ఉభయతా అత్థి. యం పన కేచి వదన్తి "పుథుజ్జనసన్తానవుత్తి సేక్ఖసన్తానవుత్తీ"తి, తం ఇధ అనుపయోగి సేక్ఖసన్తానవుత్తినో ఏవ చేత్థ అధిప్పేతత్తా.

తేహీతి సంయోజనేహి. "ఓరమ్భాగియాని ఉద్ధమ్భాగియానీ"తి విసేసం అనామసిత్వా "సంయోజనానీ"తి సాధారణతో పదుద్ధారో ఇదాని వుచ్చమానచతుక్కానుచ్ఛవికతావసేన, కస్సచిపి కిలేసస్స అవిక్ఖమ్భితత్తా కథఞ్చిపి అవినిపాతేయ్యతాముత్తో కామభవో అజ్ఝత్తగ్గహణస్స విసేసపచ్చయత్తా ఇమేసం సత్తానం అబ్భన్తరట్ఠేన **అన్తో** నామ. రూపారూపభవో తబ్బిపరియాయతో **బహి** నామ. తథా హి యస్స ఓరమ్భాగియాని సంయోజనాని అప్పహీనాని, సో అజ్ఝత్తసంయోజనో వుత్తో, యస్స తాని పహీనాని, సో బహిద్ధాసంయోజనో, తస్మా అన్తో అసముచ్ఛిన్నబన్ధనతాయ, బహి చ

పవత్తమానభవఙ్గసన్తానతాయ **అన్తోబద్ధా బహిసయితా నామ.** నిరన్తరప్పవత్తభవఙ్గసన్తానవసేన హి సయితవోహారో. కామం నేసం బహిబన్ధనమ్పి అసముచ్ఛిన్నం, అన్తోబన్ధనస్స పన థూలతాయ ఏవం వుత్తం . తేనాహ **''తేసఞ్హి కామభవే బన్ధన''**న్తి. ఇమినా నయేన సేసద్వయేపి అత్థో వేదితబ్బో. అసముచ్ఛిన్నేసు చ ఓరమ్భాగియసంయోజనియేసు లద్ధప్పచ్చయేసు ఉద్ధమ్భాగియసంయోజనాని అగణనూపగాని హోన్తీతి. అరియానంయేవ వసేనేత్థ చతుక్కస్స ఉద్ధటత్తా లబ్భమానాపి పుథుజ్జనా న ఉద్ధటా.

సిక్ఖాకోట్ఠాసోతి సిక్ఖితబ్బభాగో. పజ్జతి సిక్ఖా ఏతేనాతి **సిక్ఖాపదం,** సిక్ఖాయ అధిగముపాయోతి. **ఆగతాయేవ,** తస్మా తత్థ ఆగతనయేనేవ వేదితబ్బాతి అధిప్పాయో.

అభబ్బట్ఠానాదిపఞ్చకవణ్ణనా

౩౧౬. దేసనాసీసమేవాతి దేసనాపదేసో ఏవ, తస్మా **సోతాపన్నాదయోపి అభబ్బా.** యది ఏవం కస్మా తథా దేసనాతి ఆహ **''పుథుజ్జనఖీణాసవాన''**న్తిఆది.

ఞాతిబ్యసనే యేసం ఞాతీనం వినాసో, తేసం హితసుఖం విద్ధంసేతి, తస్మా **బ్యసతీతి బ్యసనం.** భోగబ్యసనేపి ఏసేవ నయో. రోగబ్యసనాదీసు పన "యస్స రోగో"తిఆదినా యోజేతబ్బం. **నేవ అకుసలాని** అసంకిలిట్ఠసభావత్తా. **న తిలక్ఖణాహతాని** అభావధమ్మత్తా. ఇతరం పన వుత్తవిపరియాయతో **అకుసలం, తిలక్ఖణాహతఞ్చ.**

గుణేహి సమిద్ధభావా **సమ్పదా.**

వత్థుసన్దస్సనాతి యస్మిం వత్థుస్మిం తస్స ఆపత్తి, తస్స సరూపతో దస్సనా. **ఆపత్తిసన్దస్సనాతి** యం ఆపత్తిం సో ఆపన్నో, తస్సా దస్సనా. **సంవాసపటిక్ఖేపోతి** ఉపోసథపవారణాదిసంవాసస్స పటిక్ఖిపనం అకరణం. **సామీచిపటిక్ఖేపో** అభివాదనాదిసామీచికిరియాయ అకరణం. **చోదయమానేనాతి** చోదేన్తేన. **చుదితకస్స కాలోతి** చుదితకస్స పుగ్గలస్స చోదేతబ్బకాలో. **పుగ్గలన్తి** చోదేతబ్బం పుగ్గలం. **ఉపపరిక్ఖిత్వాతి** "అయం చుదితకలక్ఖణే తిట్ఠతి, న తిట్ఠతీ"తి వీమంసిత్వా. **అయసం ఆరోపేతి** "ఇమే మం అభూతేన అబ్భాచిక్ఖన్తా అనయబ్యసనం ఆపాదేన్తీ"తి భిక్ఖూనం అయసం ఉప్పాదేతి.

పధానియఙ్గపఞ్చకవణ్ణనా

౩౧౭. పదహతీతి **పదహనో;** భావనం అనుయుత్తో యోగీ, తస్స భావో భావనానుయోగో **పదహనభావో.** పధానం అస్స అత్థీతి పధానికో, క-కారస్స య-కారం కత్వా **''పధానియో''**తి వుత్తం. "అభినీహారతో పట్ఠాయ ఆగతత్తా"తి వుత్తత్తా పచ్చేకబోధిసత్తసావకబోధిసత్తానమ్పి పణిధానతో పభుతి ఆగతా సద్ధా ఆగమనసద్ధా ఏవ, ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన పన **''సబ్బఞ్ఞుబోధిసత్తాన''**న్తి వుత్తం. అధిగమతో సముదాగతత్తా అగ్గమగ్గఫలసమ్పయుత్తాపి **అధిగమనసద్ధా నామ,** యా సోతాపన్నస్స అఙ్గభావేన వుత్తా. **అచలభావేనాతి** పటిపక్ఖేన అనభిభవనీయత్తా నిచ్చలభావేన. **ఓకప్పనన్తి** ఓక్కన్తిత్వా పక్ఖన్దిత్వా అధిముచ్చనం. **పసాదుప్పత్తి** పసాదనీయే వత్థుస్మిం పసీదనమేవ. **సుప్పటివిద్ధన్తి** సుట్ఠు పటివిద్ధం, యథా తేన పటివేధేన సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం హత్థగతం అహోసి, తథా పటివిద్ధం. యస్స బుద్ధసుబుద్ధతాయ సద్ధా అచలా అసమ్పవేధీ, తస్స ధమ్మసుధమ్మతాయ, సఙ్ఘసుప్పటిపన్నతాయ చ సద్ధా న తథాతి అట్ఠానమేతం అనవకాసో. తేనాహ భగవా "యో,

భిక్ఖవే, బుద్ధే పసన్నో, ధమ్మే నో పసన్నో, సఙ్ఘే నో పసన్నో"తిఆది. **పధానవీరియం ఇజ్ఝతి** "అద్ధా ఇమాయ పటిపదాయ జరామరణతో ముచ్చిస్సామీ"తి సక్కచ్చం పదహనతో.

అప్ప-సద్దో అభావత్థో "అప్ప-సద్దస్స...పే.... ఖో పనా"తిఆదీసు వియాతి ఆహ **"అరోగో"**తి. **సమవేపాకినియాతి** యథాభుత్తం ఆహారం సమాకారేనేవ పచ్చనసీలాయ. దళ్హం కత్వా పచ్చన్తీ హి గహణీ ఘోరభావేన పిత్తవికారాదివసేన రోగం జనేతి, సిథిలం కత్వా పచ్చన్తీ మన్దభావేన వాతవికారాదివసేన. తేనాహ **"నాతిసీతాయ నాచ్చుణ్హాయా"**తి. గహణీతేజస్స మన్దతిక్ఖతావసేన సత్తానం యథాక్కమం సీతుణ్హసహగతాతి ఆహ **"అతిసీతగహణికో"**తిఆది. యాథావతో అచ్చయదేసనా అత్తనో ఆవికరణం నామాతి ఆహ **"యథాభూతం అత్తనో అగుణం పకాసేతా"**తి. **ఉదయత్థగామినియాతి** సఙ్ఖారానం ఉదయం, వయఞ్చ పటివిజ్ఝన్తియాతి అయమేత్థ అత్థోతి ఆహ **"ఉదయఞ్చా"**తిఆది. **పరిసుద్ధాయాతి** నిరుపక్కిలేసాయ. **నిబ్బిజ్ఝితుం సమత్థాయాతి** తదఙ్గవసేన అవసేసం పజహితుం సమత్థాయ. **తస్స తస్స దుక్ఖస్స ఖయగామినియాతి** యం దుక్ఖం ఇమస్మిం ఞాణే అనధిగతే పవత్తారహం, అధిగతే న పవత్తతి, తం సన్ధాయ వదతి. తథా హేస యోగావచరో "చూళసోతాపన్నో"తి వుచ్చతి.

సుద్ధావాసాదిపఞ్చకవణ్ణనా

౩౧౮. **"సుద్ధా ఆవసింసూ"**తిఆదినా అద్ధత్తయేపి తేసం సుద్ధావాసపరియాయో అబ్యభిచారీతి దస్సేతి. **కిలేసమలరహితాతి** నామకాయపరిసుద్ధిం వదన్తో ఏవ రూపకాయపరిసుద్ధిమ్పి అత్థతో దస్సేతి. తేనాహ **"అనాగామిఖీణాసవా"**తి.

ఆయునో మజ్ఝన్తి అవిహాదీసు యత్థ యత్థ ఉప్పన్నో, తత్థ తత్థ ఆయునో మజ్ఝం **అనతిక్కమిత్వా. అన్తరా వాతి** తస్స అన్తరావ ఓరమేవ. **మజ్ఝం ఉపహచ్చాతి** ఆయునో మజ్ఝం అతిచ్చ. తేనాహ **"అతిక్కమిత్వా"**తి. **అప్పయోగేనాతి** అనుస్సాహేన. **అకిలమన్తోతి** అకిలన్తో. **సుఖేనాతి** అకిచ్ఛేన. ఉద్ధం వాహిభావేన ఉద్ధం అస్స తణ్హాసోతం, వట్టసోతఞ్చాతి **ఉద్ధంసోతో;** ఉద్ధం వా గన్త్వా పటిలభితబ్బతో ఉద్ధం అస్స మగ్గసోతన్తి **ఉద్ధంసోతో. అకనిట్ఠం గచ్ఛతీతి అకనిట్ఠగామీ. సోధేత్వాతి** తత్థ తత్థ ఉప్పజ్జన్తో తే తే దేవలోకే సోధేన్తో వియ హోతీతి వుత్తం **"చత్తారో దేవలోకే సోధేత్వా"**తి. తత్థ తత్థ వా ఉప్పజ్జిత్వా పున అనుప్పజ్జనారహభావేనేవ తతోపి గచ్ఛన్తో దేవూపపత్తిభవసఙ్ఖాతే అత్తనో ఖన్ధలోకే భవరాగమలం విసోధేత్వా విక్ఖమ్భేత్వా. అయఞ్హి అవిహేసు కప్పసహస్సం వసన్తో అరహత్తం పత్తుం అసక్కుణిత్వా అతప్పం గచ్ఛతి, తత్థాపి ద్వే కప్పసహస్సాని వసన్తో అరహత్తం పత్తుం అసక్కుణిత్వా సుదస్సం గచ్ఛతి, తత్థాపి చత్తారికప్పసహస్సాని వసన్తో అరహత్తం పత్తుం అసక్కుణిత్వా సుదస్సిం గచ్ఛతి, తత్థాపి అట్ఠకప్పసహస్సాని వసన్తో అరహత్తం పత్తుం అసక్కుణిత్వా అకనిట్ఠం గచ్ఛతి, తత్థ వసన్తో అగ్గమగ్గం అధిగచ్ఛతి.

చేతోఖిలపఞ్చకవణ్ణనా

౩౧౯. **చేతోఖిలా** నామ అత్థతో విచికిచ్ఛా కోధో చ, తే పన యస్మిం సన్తానే ఉప్పజ్జన్తి, తస్స ఖరభావో కక్ఖళభావో హుత్వా ఉపతిట్ఠన్తి, పగేవ అత్తనా సమ్పయుత్తచిత్తస్సాతి ఆహ **"చిత్తస్స థద్ధభావో"**తి. యథా లక్ఖణపారిపూరియా గహితాయ సబ్బా సత్థురూపకాయసిరీ గహితావ నామ హోతి, ఏవం సబ్బఞ్ఞుతాయ సబ్బా ధమ్మకాయసిరీ" గహితా ఏవ

నామ హోతీతి తదుభయవత్థుకమేవ కఙ్ఖం దస్సేన్తో ‘‘**సరీరే కఙ్ఖమానో**’’తిఆదిమాహ. ఆతపతి కిలేసేతి **ఆతప్పం** , సమ్మావాయామోతి ఆహ ‘‘**ఆతప్పాయాతి వీరియకరణత్థాయా**’’తి. **పునప్పునం యోగాయాతి** భావనం పునప్పునం యుఞ్జనాయ. **సతతకిరియాయాతి** భావనాయ నిరన్తరప్పయోగాయ. ‘‘పటివేధధమ్మే కఙ్ఖమానో’’తి ఏత్థ కథం లోకుత్తరధమ్మే కఙ్ఖా పవత్తతీతి? న ఆరమ్మణకరణవసేన, అనుస్సవాకారపరివితక్కలద్ధే పరికప్పితరూపే కఙ్ఖా పవత్తతీతి దస్సేన్తో ఆహ ‘‘**విపస్సనా...పే... వదన్తి, తం అత్థి ను ఖో నత్థీతి కఙ్ఖతీ**’’తి. **సిక్ఖాతి** చేత్థ పుబ్బభాగసిక్ఖా వేదితబ్బా. ‘‘కామఞ్చేత్థ విసేసుప్పత్తియా మహాసావజ్జతాయ చేవ సంవాసనిమిత్తఘట్టనాహేతు అభిణ్హుప్పత్తికతాయ చ ‘సబ్రహ్మచారీసూ’తి కోపస్స విసయో విసేసేత్వా వుత్తో, తతో అఞ్ఞత్థాపి పన కోపో ‘న చేతోఖిలో’తి న సక్కా విఞ్ఞాతు’’న్తి కేచి. యది ఏవం విచికిచ్ఛాయపి అయం నయో ఆపజ్జతి, తస్మా యథారుతవసేనేవ గహేతబ్బం.

చేతసోవినిబన్ధాదిపఞ్చకవణ్ణనా

౩౨౦. పవత్తితుం అప్పదానవసేన కుసలచిత్తం వినిబన్ధన్తీతి **చేతసోవినిబన్ధా.** తం పన వినిబన్ధన్తా ముట్ఠిగాహం గణ్హన్తీ వియ హోన్తీతి ఆహ ‘‘**చిత్తం బన్ధిత్వా**’’తిఆది. కామగిద్ధో పుగ్గలో వత్థుకామే వియ కిలేసకామేపి అస్సాదేతి అభినన్దతీతి వుత్తం ‘‘**వత్థుకామేపి కిలేసకామేపీ**’’తి. **అత్తనో కాయేతి** అత్తనో కరజకాయే, అత్తభావే వా. **బహిద్ధారూపేతి** పరేసం కాయే, అనిన్ద్రియబద్ధరూపే చ. ఉదరం అవదిహతి ఉపచినోతి పరిపూరేతీతి **ఉదరావదేహకం. సేయ్యసుఖన్తి** సేయ్యాయ సయనవసేన ఉప్పజ్జనకసుఖం. **సంపరివత్తకన్తి** సంపరివత్తేత్వా. **పణిధాయాతి** తణ్హావసేన పణిదహిత్వా. ఇతి పఞ్చవిధోపి లోభవిసేసో ఏవ చేతోవినిబన్ధో వుత్తోతి వేదితబ్బో.

లోకియానేవ కథితాని రూపిన్ద్రియానంయేవ కథితత్తా. **పఠమదుతియచతుత్థాని లోకియాని** పరిత్తభూమకత్తా. **తతియపఞ్చమాని** కామరూపగ్గభూమికత్తా, కామరూపారూపగ్గభూమికత్తా చ. **లోకియలోకుత్తరాని** కథితానీతి ఆనేత్వా యోజనా. ‘‘సమథవిపస్సనామగ్గఫలవసేనా’’తి వత్తబ్బం. ‘‘**సమథవిపస్సనామగ్గవసేనా**’’తి వుత్తం.

నిస్సరణియపఞ్చకవణ్ణనా

౩౨౧. నిస్సరన్తీతి **నిస్సరణీయాతి** వత్తబ్బే రస్సం కత్వా నిద్దేసో. కత్తరి హేస అనీయ-సద్దో యథా ‘‘నియ్యానికా’’తి. తేనాహ ‘‘**నిస్సటా**’’తి. కుతో పన నిస్సటాతి? యథాసకం పటిపక్ఖతో. నిజ్జీవట్ఠేన **ధాతుయోతి** ఆహ ‘‘**అత్తసుఞ్ఞసభావా**’’తి. అత్థతో పన ధమ్మధాతుమనోవిఞ్ఞాణధాతువిసేసా. తాదిసస్స భిక్ఖునో కిలేసవసేన కామేసు మనసికారో నామ నత్థీతి ఆహ ‘‘**వీమంసనత్థ**’’న్తి. ‘‘నేక్ఖమ్మనిస్సితం ఇదాని మే చిత్తం, కిం ను ఖో కామవితక్కోపి ఉప్పజ్జతీ’’తి వీమంసనత్తస్సాతి అత్థో. **పక్ఖన్దనం** నామ అనుప్పవేసో, సో పన తత్థ నత్థీతి ఆహ ‘‘**న పవిసతీ**’’తి. **పసాదం** నామ అభిరుచిసన్తిట్ఠానం , విముచ్చనం అధిముచ్చనన్తి తం సబ్బం పక్ఖిపన్తో వదతి ‘‘**పసాదం నాపజ్జతీ**’’తిఆది. ఏవంభూతం పనస్స చిత్తం తత్థ కథం తిట్ఠతీతి ఆహ ‘‘**యథా పనా**’’తిఆది. **తన్తి** పఠమజ్ఝానం. **అస్సాతి** భిక్ఖునో. **చిత్తం పక్ఖన్దతీతి** పరికమ్మచిత్తేన సద్ధిం ఝానచిత్తం ఏకట్ఠవసేన ఏకజ్ఝం గహేత్వా వదతి. **గోచరే గతత్తాతి** అత్తనో ఆరమ్మణే ఏవ పవత్తత్తా. **అహానభాగియత్తాతి** ఠితిభాగియత్తా, విసేసభాగియత్తా వా. **సుట్ఠు విముత్తన్తి** విక్ఖమ్భనవిముత్తియా సమ్మదేవ విముత్తం. చిత్తస్స కాయస్స చ హననతో **విఘాతో,** దుక్ఖం. పరిదహనతో **పరిళాహో,** కామదరథో. **న వేదయతి** అనుప్పజ్జనతో. నిస్సరన్తి తతోతి **నిస్సరణం.** కే నిస్సరన్తి? కామా. ఏవఞ్చ కత్వా **కామానన్తి** కత్తరి సామివచనం సుట్ఠు యుజ్జతి. యదగ్గేన కామా తతో ‘‘నిస్సటా’’తి వుచ్చన్తి, తదగ్గేన

ఝానమ్పి కామతో “నిస్సట”న్తి వత్తబ్బతం లభతీతి వుత్తం ‘‘**కామేహి నిస్సటత్తా**’’తి. ఏవం విక్ఖమ్భనవసేన కామనిస్సరణం వత్వా ఇదాని సముచ్ఛేదవసేన అచ్చన్తతోవ నిస్సరణం దస్సేతుం ‘‘**యో పనా**’’తిఆది వుత్తం.

సేసపదేసూతి సేసకోట్ఠాసేసు. అయం పన విసేసోతి విసేసం వదన్తేన “తం ఝానం పాదకం కత్వా”తిఆదికో అవిసేసోతి వత్వా దుతియతతియవారేసు సబ్బసో అనామట్ఠో, చతుత్థవారే పన అయమ్పి విసేసోతి దస్సేతుం ‘‘**అచ్చన్తనిస్సరణే చేత్థ అరహత్తఫలం యోజేతబ్బ**’’న్తి వుత్తం.

యస్మా అరూపజ్ఝానం పాదకం కత్వా అగ్గమగ్గం అధిగన్త్వా అరహత్తే ఠితస్స చిత్తం సబ్బసో రూపేహి నిస్సటం నామ హోతి. తస్స హి ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠాయ వీమంసనత్థం రూపాభిముఖం చిత్తం పేసేన్తస్స ఇదమక్ఖాతన్తి సమథయానికానం వసేన హేట్ఠా చత్తారో వారా కథితా, ఇదం పన సుక్ఖవిపస్సకస్స వసేనాతి ఆహ ‘‘**సుద్ధసఙ్ఖారే**’’తిఆది. **పున సక్కాయో నత్థీతి ఉప్పన్న**న్తి ఇదాని మే సక్కాయప్పబన్ధో నత్థీతి వీమంసన్తస్స ఉప్పన్నం.

విముత్తాయతనపఞ్హకవణ్ణనా

౩౨౨. విముత్తియా వట్టదుక్ఖతో విముచ్చనస్స ఆయతనాని కారణాని **విముత్తాయతనానీ**తి ఆహ ‘‘**విముచ్చనకారణానీ**’’తి. **పాళిఅత్థం జానన్తస్సా**తి “ఇధ సీలం ఆగతం, ఇధ సమాధి, ఇధ పఞ్ఞా”తిఆదినా తం తం పాళిఅత్థం యాథావతో జానన్తస్స. **పాళిం జానన్తస్సా**తి తదత్థజోతనం పాళిం యాథావతో ఉపధారేన్తస్స. **తరుణపీతీ**తి సఞ్జాతమత్తా ముదుకా పీతి జాయతి. కథం జాయతి? యథాదేసితధమ్మం ఉపధారేన్తస్స తదనుచ్ఛవికమేవ అత్తనో కాయవచీమనోసమాచారం పరిగ్గణ్హన్తస్స సోమనస్సప్పత్తస్స పమోదలక్ఖణం పామోజ్జం జాయతి. **తుట్ఠాకారభూతా బలవపీతీ**తి పురిముప్పన్నాయ పీతియా వసేన లద్ధాసేవనత్తా అతివియ తుట్ఠాకారభూతా కాయచిత్తదరథపస్సమ్భనసమత్థాయ పస్సద్ధియా పచ్చయో భవితుం సమత్థా బలప్పత్తా పీతి జాయతి. యస్మా నామకాయే పస్సద్ధే రూపకాయోపి పస్సద్ధో ఏవ హోతి, తస్మా ‘‘**నామకాయో పటిపస్సమ్భతి**’’ ఇచ్చేవ వుత్తం. **సుఖం పటిలభతీ**తి వక్ఖమానస్స చిత్తసమాధానస్స పచ్చయో భవితుం సమత్థం చేతసికం నిరామిసం సుఖం పటిలభతి విన్దతి. “సమాధియతీ”తి ఏత్థ న యో కోచి సమాధి అధిప్పేతో, అథ ఖో అనుత్తరసమాధీతి దస్సేన్తో ‘‘**అరహత్త ఫలసమాధినా సమాధియతీ**’’తి ఆహ. ‘‘**అయఞ్హీ**’’తిఆది తస్సా దేసనాయ తాదిసస్స పుగ్గలస్స యథావుత్తసమాధిపటిలాభస్స కారణభావవిభావనం. తస్స విముత్తాయతనభావో. **ఓసక్కితు**న్తి నయితుం. **సమాధియేవ సమాధినిమిత్త**న్తి కమ్మట్ఠానపాళిఆరుళ్హో సమాధియేవ పరతో ఉప్పజ్జనకభావనాసమాధిస్స కారణభావతో సమాధినిమిత్తం. తేనాహ ‘‘**ఆచరియసన్తికే**’’తిఆది.

విముత్తి వుచ్చతి అరహత్తం సబ్బసో కిలేసేహి పటిప్పస్సద్ధివిముత్తీతి కత్వా. **పరిపాచేన్తీ**తి సాధేన్తి నిప్ఫాదేన్తి. **అనిచ్చానుపస్సనాఞాణే** నిస్సయపచ్చయభూతే **ఉప్పన్న సఞ్ఞా**, తేన ఞాణేన సహగతాతి అత్థో. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. యం పనేత్థ వత్తబ్బం, తం **విసుద్ధిమగ్గసంవణ్ణనాయం** (విసుద్ధి॰ టీ॰ ౧.౩౭, ౩౦౬) వుత్తనయేన వేదితబ్బం.

పఞ్హకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఛక్కవణ్ణనా

౩౨౩. అత్తానం అధి **అజ్ఝత్తా, అధి**-సద్దో సమాసవిసయే అధికారత్థం, పవత్తిఅత్థఞ్చ గహేత్వా పవత్తతీతి అత్తానం అధికిచ్చ ఉద్దిస్స పవత్తా **అజ్ఝత్తా;** అజ్ఝత్తేసు భవాని **అజ్ఝత్తికానీ**తి నియకజ్ఝత్తేసుపి అబ్భన్తరాని చక్ఖాదీని వుచ్చన్తి, తాని పన యేన అజ్ఝత్తభావేన "అజ్ఝత్తికానీ"తి వుచ్చన్తి, తమత్థం పాకటం కత్వా దస్సేన్తో "**అజ్ఝత్తికానీ**"తి ఆహ. సద్దత్థతో పన అజ్ఝత్తజ్ఝత్తానియేవ **అజ్ఝత్తజ్ఝత్తికాని** యథా "వేనయికో"తి (మ. ని. ౧.౨౪౬; అ. ని. ౮.౧౧; పారా. ౮) దట్ఠబ్బం. **తతో అజ్ఝత్తతో**తి తతో అజ్ఝత్తజ్ఝత్తతో, యాని అజ్ఝత్తికాని వుత్తాని. అజ్ఝత్తికానఞ్హి పటియోగీని బాహిరాని అజ్ఝత్తధమ్మానం వియ బహిద్ధాధమ్మా. "అజ్ఝత్తికానీ"తి హి సపరసన్తానికాని చక్ఖాదీని వుచ్చన్తి, తథా రూపాదీని "బాహిరానీ"తి. అజ్ఝత్తాని పన ససన్తానికా ఏవ చక్ఖురూపాదయో, తతో అఞ్ఞేవ బహిద్ధాతి. "విఞ్ఞాణసమూహా"తి ఏత్థ యదిపి తేసం విఞ్ఞాణానం సమోధానం నత్థి భిన్నకాలికత్తా, చిత్తేన పన ఏకజ్ఝం అభిసంయూహనవసేన సమూహతా వుత్తా యథా "వేదనాక్ఖన్ధో"తి. **చక్ఖుపసాదనిస్సితన్తి** చక్ఖుపసాదం నిస్సాయ పచ్చయం లభిత్వా ఉప్పన్నం కుసలాకుసలవిపాకవిఞ్ఞాణం చక్ఖువిఞ్ఞాణతాసామఞ్ఞేన ఏకజ్ఝం కత్వా వుత్తం. **చక్ఖుసన్నిస్సితో సమ్ఫస్సో,** న చక్ఖుద్వారికో. **ఇమే దస సమ్ఫస్సే**తి ఇమే పసాదవత్థుకే దస విపాకసమ్ఫస్సే **ఠపేత్వా. ఏతేనేవ నయేనా**తి ఏతేన ఫస్సే వుత్తేనేవ నయేన. తణ్హాఛక్కే తణ్హం ఆరబ్భ పవత్తాపి తణ్హా **ధమ్మతణ్హా**తి వేదితబ్బా.

అప్పటిస్సయోతి అప్పటిస్సవో, వ-కారస్స య-కారం కత్వా నిద్దేసో. గరునా కిస్మిఞ్చి వుత్తే గారవవసేన పటిస్సవనం **పటిస్సవో,** పటిస్సవభూతం, తంసభాగఞ్చ యం కిఞ్చి గారవం, నత్థి ఏతస్మిం పటిస్సవోతి **అప్పటిస్సవో,** గారవరహితో. తేనాహ "**అనీచవుత్తీ**"తి. యథా చేతియం ఉద్దిస్స కతం సత్థు కతసదిసం, ఏవం చేతియస్స పురతో కతం సత్థు పురతో కతసదిసం ఏవాతి ఆహ "**పరినిబ్బుతే పనా**"తిఆది. **సక్కచ్చం న గచ్ఛతీ**తి ఆదరం గారవం ఉప్పాదేత్వా న ఉపసఙ్కమతి. యథా సిక్ఖాయ ఏకదేసే కోపితే, అగారవే చ కతే సబ్బా సిక్ఖా కుప్పతి, సబ్బత్థ చ అగారవం కతం నామ హోతి సముదాయతో సంవరసమాదానం అవయవతో భేదోతి. ఏవం **ఏకభిక్ఖుస్మింపి...పే.... అగారవో కతోవ హోతి.** అనాదరియమత్తేనపి సిక్ఖాయ అపరిపూరియేవాతి ఆహ "**అపూరయమానోవ సిక్ఖాయ అగారవో నామా**"తి. **అప్పమాదలక్ఖణం** సమ్మాపటిపత్తి. **దువిధన్తి** ధమ్మామిసవసేన దువిధం.

సోమనస్సూపవిచారాతి సోమనస్ససహగతా విచారా అధిప్పేతా, ఉపసద్దో చ నిపాతమత్తన్తి ఆహ "**సోమనస్ససమ్పయుత్తా విచారా**"తి. తథా హిస్స అభిధమ్మే (ధ. స. ౮) "చారో విచారో...పే.... ఉపవిచారో"తి నిద్దేసో పవత్తో. **సోమనస్సకారణభూతన్తి** సభావతో, సఙ్కప్పతోపి సోమనస్సస్స ఉప్పత్తియా పచ్చయభూతం. కామం పరిత్తభూమకా వితక్కవిచారా అఞ్ఞమఞ్ఞమవియోగినో , కిరియాభేదతో పన పఠమాభినిపాతతాయ వితక్కస్స బ్యాపారో సాతిసయో. తతో పరం విచారస్సాతి తం సన్ధాయ "వితక్కేత్వా"తి పుబ్బకాలకిరియావసేన వత్వా "**విచారేన పరిచ్ఛిన్దతీ**"తి వుత్తం. లద్ధపుబ్బాసేవనస్స విచారస్స బ్యాపారో పఞ్ఞా వియ హోతి. తథా హి "విచారో విచికిచ్ఛాయ పటిపక్ఖో"తి పేటకే వుత్తం. "**దిట్ఠిసామఞ్ఞగతో**"తి ఏత్థ యాయ దిట్ఠియా పుగ్గలో దిట్ఠిసామఞ్ఞం గతో వుత్తో, సా పఠమమగ్గసమ్మాదిట్ఠి కోసమ్బకసుత్తే అధిప్పేతోతి ఆహ "**కోసమ్బకసుత్తే పఠమమగ్గో కథితో**"తి. **ఇధా**తి ఇమస్మిం సుత్తే. చతూసుపి మగ్గేసు సమ్మాదిట్ఠి దిట్ఠిగ్గహణేన గహితాతి ఆహ "**చత్తారోపి మగ్గా కథితా**"తి.

వివాదమూలఛక్కవణ్ణనా

౩౨౫. కోధనోతి కుజ్ఝనసీలో. యస్మా సో అప్పహీనకోధతాయ విగతకోధనో నామ న హోతి, తస్మా ‘‘**కోధేన సమన్నాగతో**’’తి ఆహ. ఉపనాహో ఏతస్స అత్థి, ఉపనయ్హనసీలోతి వా **ఉపనాహీ. వివాదో** నామ ఉప్పజ్జమానో యేభుయ్యేన పఠమం ద్విన్నం వసేన ఉప్పజ్జతీతి వుత్తం ‘‘**ద్విన్నం భిక్ఖూనం వివాదో**’’తి. సో పన యథా బహూనం అనత్థావహో హోతి, తం నిదస్సనముఖేన దస్సేన్తో ‘‘**కథ**’’న్తిఆదిమాహ. **అబ్భన్తరపరిసాయా**తి పరిసబ్భన్తరే.

పరగుణమక్ఖనాయ పవత్తోపి అత్తనో కారకం గూథేన పహరన్తం గూథో వియ పఠమతరం మక్ఖేతీతి **మక్ఖో,** సో ఏతస్స అత్థీతి **మక్ఖీ.** పలాసతీతి పలాసో, పరస్స గుణే డంసిత్వా వియ అపనేతీతి అత్థో, సో ఏతస్స అత్థీతి **పలాసీ.** పలాసీ పుగ్గలో హి దుతియస్స ధురం న దేతి, సమం పసారేత్వా తిట్ఠతి. తేనాహ ‘‘**యుగగ్గాహలక్ఖణేన పలాసేన సమన్నాగతో**’’తి. ‘‘**ఇస్సుకీ**’’తిఆదీనం పదానమత్థో హేట్ఠా వుత్తనయత్తా సువిఞ్ఞేయ్యోవ. కమ్మపథప్పత్తాయ మిచ్ఛాదిట్ఠియా వసేనేత్థ మిచ్ఛాదిట్ఠి వేదితబ్బాతి ఆహ ‘‘**నత్థికవాదీ అహేతుకవాదీ అకిరియవాదీ**’’తి.

నిస్సరణియఛక్కవణ్ణనా

౩౨౬. హాపేత్వాతి కుసలచిత్తం పరిహాపేత్వా పవత్తితుమేవ అప్పదానవసేన. **అభూతం బ్యాకరణం బ్యాకరోతి** “మేత్తా హి ఖో మే చేతోవిముత్తి భావితా”తిఆదినా (అ॰ ని॰ ౬.౧౩) అత్తని అవిజ్జమానం గుణబ్యాహారం బ్యాహరతి. చేతోవిముత్తి-సద్దం అపేక్ఖిత్వా ‘‘**నిస్సటా**’’తి వుత్తం. **పున బ్యాపాదో నత్థీ**తి ఇదాని మమ బ్యాపాదో నామ నత్థి సబ్బసో నత్థీతి ఞత్వా.

“అనిమిత్తా”తి వత్వా యేసం నిమిత్తానం అభావేన అరహత్తఫలసమాపత్తియా అనిమిత్తతా, తం దస్సేతుం ‘‘**సా హీ**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ రాగస్స నిమిత్తం, రాగో ఏవ వా నిమిత్తన్తి **రాగనిమిత్తం. ఆది**-సద్దేన దోసనిమిత్తాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో. రూపవేదనాదిసఙ్ఖారనిమిత్తం **రూపనిమిత్తాది.** తేసఞ్ఞేవ నిచ్చాదివసేన ఉపట్ఠానం **నిచ్చనిమిత్తాది.** తయిదం నిమిత్తం యస్మా సబ్బేన సబ్బం అరహత్తఫలే నత్థి, తస్మా వుత్తం ‘‘**సా హి...పే॰... అనిమిత్తాతి వుత్తా**’’తి. **నిమిత్తం అనుసరతీ**తి తం నిమిత్తం అనుగచ్ఛతి ఆరబ్భ పవత్తతి.

అస్మిమానోతి “అస్మీ”తి పవత్తో అత్తవిసయో మానో. **అయం నామ అహం అస్మీ**తి రూపలక్ఖణో, వేదనాదీసు వా అఞ్ఞతరలక్ఖణో అయం నామ అత్తా అహం అస్మి. “అస్మీ”తి మానో సముగ్ఘాటీయతి ఏతేనాతి **అస్మిమానసముగ్ఘాతో,** అరహత్తమగ్గో. **పున అస్మిమానో నత్థీ**తి తస్స అనుప్పత్తిధమ్మతాపాదనం కిత్తేన్తో సముగ్ఘాతతత్తమేవ విభావేతి.

అనుత్తరియాదిఛక్కవణ్ణనా

౩౨౭. నత్థి ఏతేసం ఉత్తరాని విసిట్ఠానీతి **అనుత్తరాని,** అనుత్తరాని ఏవ **అనుత్తరియాని** యథా అనన్తమేవ ఆనన్తరియన్తి ఆహ ‘‘**అనుత్తరియానీతి అనుత్తరానీ**’’తి. **దస్సనానుత్తరియం నామ** అనుత్తరఫలవిసేసావహత్తా. ఏస నయో సేసేసుపి. **సత్తవిధఅరియధనలాభో**తి సత్తవిధసద్ధాదిలోకుత్తరధనలాభో. **సిక్ఖత్తయపూరణ**న్తి అధిసీలసిక్ఖాదీనం తిస్సన్నం సిక్ఖానం పరిపూరణం. తత్థ పరిపూరణం నిప్పరియాయతో అసేక్ఖానం వసేన వేదితబ్బం. కల్యాణపుథుజ్జనతో పట్ఠాయ హి సత్త సేక్ఖా తిస్సో సిక్ఖా పూరేన్తి నామ, అరహా పన పరిపుణ్ణసిక్ఖోతి. ఇతి ఇమాని అనుత్తరియాని లోకియలోకుత్తరాని కథితాని.

అనుస్సతియో ఏవ దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికాదిహితసుఖానం కారణభావతో ఠానానీతి **అనుస్సతిట్ఠానాని. ఏవం అనుస్సరతో**తి యథా బుద్ధానుస్సతి విసేసాధిగమస్స ఠానం హోతి, ఏవం "ఇతిపి సో భగవా"తిఆదినా (దీ॰ ని॰ ౧.౧౫౭, ౨౫౫) బుద్ధగుణే అనుస్సరన్తస్స. **ఉపచారకమ్మట్ఠాన**న్తి పచ్చక్ఖతో ఉపచారజ్ఝానావహం కమ్మట్ఠానం, పరమ్పరాయ పన యావ అరహత్తా లోకియలోకుత్తరవిసేసావహం.

సతతవిహారఛక్కవణ్ణనా

౩౨౮. నిచ్చవిహారాతి సబ్బదా పవత్తనకవిహారా. ఠపేత్వా హి సమాపత్తివేలం, భవఙ్గవేలఞ్చ ఖీణాసవా ఇమినావ ఛళఙ్గుపేక్ఖావిహారేన సబ్బకాలం విహరన్తి. **చక్ఖునా రూపం దిస్వా**తి నిస్సయవోహారేన వుత్తం. ససమ్భారకథా హేసా యథా "ధనునా విజ్ఝతీ"తి. తస్మా నిస్సయసీసేన నిస్సితస్స గహణం దట్ఠబ్బన్తి ఆహ "**చక్ఖువిఞ్ఞాణేన దిస్వా**"తి. **ఇట్ఠే అరజ్జన్తో**తి ఇట్ఠే ఆరమ్మణే రాగం అనుప్పాదేన్తో మగ్గేన సముచ్ఛిన్నత్తా. **నేవ సుమనో హోతి** గేహసితపేమవసేనపి. **న దుమ్మనో** పసాదఞ్ఞథత్తవసేనపి. **అసమపేక్ఖనే**తి ఇట్ఠేపి అనిట్ఠేపి మజ్ఝత్తేపి ఆరమ్మణే న సమం న సమ్మా అయోనిసో గహణే. యో అఖీణాసవానం మోహో ఉప్పజ్జతి, తం **అనుప్పాదేన్తో** మగ్గేనేవ తస్స సముగ్ఘాటితత్తా. ఞాణుపేక్ఖావసేనేవ **ఉపేక్ఖకో విహరతి మజ్ఝత్తో.** అయఞ్చస్స పటిపత్తివేపుల్లప్పత్తియా , పఞ్ఞావేపుల్లప్పత్తియా వాతి ఆహ "**సతియా**"తిఆది. **ఛళఙ్గుపేక్ఖా**తి ఛసు ద్వారేసు పవత్తా సతిసమ్పజఞ్ఞస్స వసేన ఛావయవా ఉపేక్ఖా. **ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తాని లబ్భన్తి** తేహి వినా సమ్పజానతాయ అసమ్భవతో. **మహాచిత్తానీ**తి అట్ఠపి మహాకిరియచిత్తాని **లబ్భన్తి. సతతవిహారా**తి ఞాణుప్పత్తిపచ్చయరహితకాలేపి పవత్తిభేదనతో. **దస చిత్తానీ**తి అట్ఠ మహాకిరియచిత్తాని హసితుప్పాదవోట్ఠబ్బనచిత్తేహి సద్ధిం దస చిత్తాని **లబ్భన్తి.** అరజ్జనాదుస్సనవసేన పవత్తి తేసమ్పి సాధారణాతి."ఉపేక్ఖకో విహరతీ"తి వచనతో ఛళఙ్గుపేక్ఖావసేన ఆగతానం ఇమేసం సతతవిహారానం "సోమనస్సం కథం లబ్భతీ"తి చోదేత్వా "**ఆసేవనతో లబ్భతీ**"తి సయమేవ పరిహరతీతి. కిఞ్చాపి ఖీణాసవో ఇట్ఠానిట్ఠేపి ఆరమ్మణే మజ్ఝత్తే వియ బహులం ఉపేక్ఖకో విహరతి అత్తనో పరిసుద్ధపకతిభావావిజహనతో, కదాచి పన తథా చేతోభిసఙ్ఖారాభావే యం తం సభావతో ఇట్ఠం ఆరమ్మణం, తత్థ యాథావసభావగ్గహణవసేనపి అరహతో చిత్తం సోమనస్ససహగతం హుత్వా పవత్తతేవ, తఞ్చ ఖో పుబ్బాసేవనవసేన. తేనాహ "ఆసేవనతో లబ్భతీ"తి.

అభిజాతిఛక్కవణ్ణనా

౩౨౯. "అభిజాతియో"తి ఏత్థ **అభి**-సద్దో ఉపసగ్గమత్తం, న అత్థవిసేసజోతకోతి ఆహ "**జాతియో**"తి. **అభిజాయతీ**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **జాయతీ**తి చ అన్తోగధహేతుఅత్థపదం, ఉప్పాదేతీతి అత్థో. జాతియా, తంనిబ్బత్తకకమ్మానఞ్చ కణ్హసుక్కపరియాయతాయ యం వత్తబ్బం, తం హేట్ఠా వుత్తమేవ. పటిప్పస్సమ్భనవసేన కిలేసానం నిబ్బాపనతో **నిబ్బానం సచే కణ్హం భవేయ్య** యథా తం దసవిధం దుస్సీల్యకమ్మం. **సచే సుక్కం** భవేయ్య యథా తం దానసీలాదికుసలకమ్మం. **ద్విన్నమ్పి** కణ్హసుక్కవిపాకానం. **అరహత్తం అధిప్పేతం** "అభిజాయతీ"తి వచనతో. తం కిలేసనిబ్బానన్తే జాతత్తా **నిబ్బానం** యథా రాగాదీనం ఖయన్తే జాతత్తా రాగక్ఖయో దోసక్ఖయో మోహక్ఖయోతి.

నిబ్బేధభాగియఛక్కవణ్ణనా

నిబ్బేధో వుచ్చతి నిబ్బానం మగ్గఞాణేన నిబ్బిజ్ఝితబ్బట్ఠేన, పటివిజ్ఝితబ్బట్ఠేనాతి అత్థో. **నిరోధానుపస్సనాఞాణేతి** నిరోధానుపస్సనాఞాణే నిస్సయపచ్చయభూతే ఉప్పన్నా **సఞ్ఞా,** తేన సహగతాతి అత్థో.

ఛక్కవణ్ణనా నిట్ఠితా.

సత్తకవణ్ణనా

౩౩౦. సమ్పత్తిపటిలాభట్ఠేనాతి సీలసమ్పత్తిఆదీనం సమ్మాసమ్బోధిపరియోసానానం సమ్పత్తీనం పటిలాభాపనట్ఠేన, సమ్పత్తీనం వా పటిలాభో **సమ్పత్తిపటిలాభో,** తస్స కారణం సమ్పత్తిపటిలాభట్ఠో, తేన **సమ్పత్తిపటిలాభట్ఠేన.** తేనేవాహ "సమ్పత్తీనం పటిలాభకారణతో"తి. **సద్ధావ** ఉభయహితత్థికేహి ధనాయితబ్బట్ఠేన ధనం **సద్ధాధనం. ఏత్థాతి** ఏతేసు ధనేసు. **సబ్బసేట్ఠం** సబ్బేసం పటిలాభకారణభావతో, తేసఞ్చ సంకిలేసవిసోధనేన మహాజుతికమహావిప్ఫారభావాపాదనతో. తేనాహ **''పఞ్ఞాయ హీ''**తిఆది. తత్థ **పఞ్ఞాయ ఠత్వాతి** కమ్మస్సకతాపఞ్ఞాయ పతిట్ఠాయ **సుచరితాదీని పూరేత్వా సగ్గూపగా హోన్తి.** తత్థ చేవ పారమితా పఞ్ఞాయ చ ఠత్వా **సావకపారమిఞాణాదీని పటివిజ్ఝన్తి.**

సమాధిం పరిక్ఖరోన్తి అభిసఙ్ఖరోన్తీతి **సమాధిపరిక్ఖారా,** సమాధిస్స సమ్భారభూతా సమ్మాదిట్ఠిఆదయో. ఇధ పన సహకారీకారణభూతా అధిప్పేతాతి ఆహ **''సమాధిపరివారా''**తి.

అసతం అసాధూనం **ధమ్మా** తేసం అసాధుభావసాధనతో. **అసన్తాతి** అసున్దరా గారయ్హా. తేనాహ **''లామకా''**తి. "విపస్సకస్సేవ కథితా"తి వత్వా తస్స విపస్సనానిబ్బత్తిం దస్సేతుం **''తేసుపీ''**తిఆది వుత్తం. చతున్నమ్పి హి సచ్చానం విసేసేన దస్సనతో మగ్గపఞ్ఞా సాతిసయం "విపస్సనా"తి వత్తబ్బా, తంసమఙ్గీ చ అరియో విపస్సకోతి.

సప్పురిసానం ధమ్మాతి సప్పురిసానంయేవ ధమ్మా, న అసప్పురిసానం. ధమ్మానుధమ్మపటిపత్తియా ఏవ హి ధమ్మఞ్ఞూఆదిభావో , న పాళిధమ్మపఠనాదిమత్తేన. **భాసితస్సాతి** సుత్తగేయ్యాదిభాసితస్స చేవ తదఞ్ఞస్స చ అత్తత్థపరత్థబోధకస్స పదస్స. అత్థకుసలతావసేన **అత్థం జానాతీతి అత్థఞ్ఞూ .** **అత్తానం జానాతీతి** యాథావతో అత్తనో పమాణజాననవసేన అత్తానం జానాతి. పటిగ్గహణపరిభోగమత్తఞ్ఞూతాహి ఏవ పరియేసనవిస్సజ్జనమత్తఞ్ఞూతాపి బోధితా హోన్తీతి **''పటిగ్గహణపరిభోగేసు''** ఇచ్చేవ వుత్తం. ఏవఞ్హి తా అనవజ్జా హోన్తీతి. **యోగస్స అధిగమాయాతి** భావనాయ అనుయుఞ్జనస్స. **అతిసమ్బాధన్తి** అతిఖుద్దకం అతిక్ఖపఞ్ఞస్స తావతా కాలేన తీరేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా. **అట్ఠవిధం పరిసన్తి** ఖత్తియపరిసాదికం అట్ఠవిధం పరిసం. భిక్ఖుపరిసాదికం చతుబ్బిధం ఖత్తియపరిసాదికం మనుస్సపరిసంయేవ పున చతుబ్బిధం గహేత్వా అట్ఠవిధం వదన్తి అపరే. "ఇమం మే సేవన్తస్స అకుసలా ధమ్మా పరిహాయన్తి, కుసలా ధమ్మా అభివడ్ఢన్తి, తస్మా సేవితబ్బో, విపరియాయతో తదఞ్ఞో అసేవితబ్బో"తి ఏవం **సేవితబ్బాసేవితబ్బం పుగ్గలం జానాతీతి పుగ్గలఞ్ఞూ.** ఏవం తేసం పుగ్గలానమ్పి బోధనం ఉక్కట్ఠం, నిహీనం వా **జానాతి** నామ.

౩౩౧. ''నిద్దసవత్థూనీ''తి. "ఆది-సద్దలోపేనాయం నిద్దేసో"తి ఆహ **''నిద్దసాదివత్థూనీ''**తి. నత్థి దాని ఇమస్స దసాతి నిద్దసో. **పఞ్హోతి** ఞాతుం ఇచ్ఛితో అత్థో. **పున దసవస్సో న హోతీతి** తేసం మతిమత్తన్తి దస్సేతుం **''సో కిరా''**తి కిరసద్దగ్గహణం. "నిద్దసో"తి చేతం దేసనామత్తం, తస్స నిబ్బీసాదిభావస్స వియ నిన్నవాదిభావస్స చ ఇచ్ఛితత్తాతి దస్సేతుం **''న కేవలఞ్చా''**తిఆది వుత్తం. **గామే విచరన్తోతి** గామే పిణ్డాయ విచరన్తో.

న ఇదం తిత్థియానం అధివచనం తేసు తన్నిమిత్తస్స అభావా. సాసనేపి సేక్ఖస్సాపి న ఇదం అధివచనం, కిమఙ్గం పన పుథుజ్జనస్స. యస్స పనేతం అధివచనం, యేన చ కారణేన, తం దస్సేతుం **''ఖీణాసవస్సేత''**న్తిఆది వుత్తం. అప్పటిసన్ధికభావో హిస్స పచ్చక్ఖతో కారణం. పరమ్పరాయ ఇతరాని, యాని పాళియం ఆగతాని.

సిక్ఖాయ సమ్మదేవ ఆదానం **సిక్ఖాసమాదానం,** తం పనస్సా పారిపూరియా వేదితబ్బన్తి ఆహ **''సిక్ఖత్తయపూరణే''**తి. సిక్ఖాయ వా సమ్మదేవ ఆదితో పట్ఠాయ రక్ఖణం **సిక్ఖాసమాదానం,** తఞ్చ అత్థతో పూరణే పరిచ్ఛిన్నం అరక్ఖణే సబ్బేన సబ్బం అభావతో, రక్ఖణే చ పరిపూరణతో. **బహలచ్ఛన్దోతి** దళ్హచ్ఛన్దో. **ఆయతిన్తి** అనన్తరానాగతదివసాదికాలో అధిప్పేతో , న అనాగతభవోతి ఆహ **''అనాగతే పునదివసాదీసుపీ''**తి. సిక్ఖం పరిపూరేన్తస్స తత్థ నివిట్ఠఅత్థితా **అవిగతపేమతా,** తేభూమకధమ్మానం అనిచ్చాదివసేన సమ్మదేవ నిజ్ఝానం **ధమ్మనిసామనాతి** ఆహ **''విపస్సనాయేతం అధివచన''**న్తి. **తణ్హావినయనేతి** విరాగానుపస్సనాదివిపస్సనాఞాణానుభావసిద్ధే తణ్హావిక్ఖమ్భనే. **ఏకీభావేతి** గణసఙ్గణికాకిలేససఙ్గణికావిగమసిద్ధే వివేకభావే. **వీరియారమ్భేతి** సమ్మప్పధానవీరియస్స పగ్గణ్హనే, తం పన సబ్బసో వీరియస్స పరిబ్రూహనం హోతీతి ఆహ **''కాయికచేతసికస్స వీరియస్స పూరణే''**తి. **సతియఞ్చేవ నేపక్కభావే చాతి** సతోకారితాయ చేవ సమ్పజానకారితాయ చ. సతిసమ్పజఞ్ఞబలేనేవ వీరియారమ్భో ఇజ్ఝతి. **దిట్ఠిపటివేధేతి** సమ్మాదిట్ఠియా పటివిజ్ఝనే. తేనాహ **''మగ్గదస్సనే''**తి. సచ్చసమ్పటివేధే హి ఇజ్ఝమానే మగ్గసమ్మాదిట్ఠి సిద్ధా ఏవ హోతి.

అసుభానుపస్సనాఞాణేతి దసవిధస్స, ఏకాదసవిధస్సాపి వా అసుభస్స అనుపస్సనావసేన పవత్తఞాణే. ఇదఞ్హి దుక్ఖానుపస్సనాయ పరిచయఞాణం. **ఆదీనవానుపస్సనాఞాణేతి** సఙ్ఖారానం అనిచ్చదుక్ఖవిపరిణామతాసంసూచితస్స ఆదీనవస్స అనుపస్సనావసేన పవత్తఞాణే. **అప్పహీనట్ఠేనాతి** మగ్గేన అసముచ్ఛిన్నభావేన. **అనుసేన్తీతి** సన్తానే అను అను సయన్తి. కారణలాభే హి సతి ఉప్పన్నారహా కిలేసా సన్తానే అను అను సయితా వియ హోన్తి, తస్మా తే తదవత్థా "అనుసయా"తి వుచ్చన్తి. **థామగతోతి** థామప్పత్తో. **థామగమనఞ్చ** అఞ్ఞేహి అసాధారణో కామరాగాదీనమేవ ఆవేణికో సభావో దట్ఠబ్బో. తథా హి వుత్తం అభిధమ్మే "థామగతానుసయం పజహతీ"తి. కామరాగో ఏవ అనుసయో **కామరాగానుసయో.** యే పన "కామరాగస్స అనుసయో కామరాగానుసయో"తి వదన్తి, తం తేసం మతిమత్తం. న హి కామరాగవినిముత్తో కామరాగానుసయో నామ కోచి అత్థి. యది "తస్స బీజ"న్తి వదేయ్యుం, తమ్పి తబ్బినిముత్తం పరమత్థతో న ఉపలబ్భతేవాతి. ఏసేవ నయో సేసేసుపి.

అధికరణసమథసత్తకవణ్ణనా

అధికరీయన్తి ఏత్థాతి **అధికరణాని.** కే అధికరీయన్తి? సమథా. కథం అధికరీయన్తీతి? సమనవసేన, తస్మా తే తేసం సమనవసేన పవత్తన్తీతి ఆహ **''అధికరణాని సమేన్తీ''**తిఆది. **ఉప్పన్నానం ఉప్పన్నానన్తి** ఉట్ఠితానం ఉట్ఠితానం. **సమథత్థన్తి** సమనత్థం.

''అట్ఠారసహి వత్థూహీ''తి లక్ఖణవచనమేతం యథా "యది మే బ్యాధీ దాహేయ్యుం దాతబ్బమిదమోసధ"న్తి, తస్మా తేసు అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన వివదన్తా "అట్ఠారసహి వత్థూహి వివదన్తీ"తి వుచ్చన్తి. **ఉపవదనాతి** అక్కోసో. **చోదనాతి** అనుయోగో.

అధికరణస్స సమ్ముఖావ వినయనతో **సమ్ముఖావినయో** . సన్నిపతితపరిసాయ ధమ్మవాదీనం యేభుయ్యతాయ యేభుయ్యసికకమ్మస్స కరణం **యేభుయ్యసికా. అయన్తి** అయం యథావుత్తా చతుబ్బిధా సమ్ముఖతా **సమ్ముఖావినయో**

నామ.

సఙ్ఘసామగ్గివసేన సమ్ముఖీభావో, న యథా తథా కారకపుగ్గలానం సమ్ముఖతా. **భూతతాతి** తచ్ఛతా. సచ్చపరియాయో హి ఇధ **ధమ్మ**-సద్దో "ధమ్మవాదీ"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౯, ౧౯౪) వియ. వినేతి ఏతేనాతి **వినయో,** తస్స తస్స అధికరణస్స వూపసమనాయ భగవతా వుత్తవిధి, తస్స వినయస్స సమ్ముఖతా **వినయసమ్ముఖతా.** తేనాహ **''యథా తం...పే॰... సమ్ముఖతా''**తి. **యేనాతి** యేన పుగ్గలేన. వివాదవత్థుసఙ్ఖాతే అత్థే పచ్చత్థికా **అత్థపచ్చత్థికా. సఙ్ఘసమ్ముఖతా పరిహాయతి** సమ్మతపుగ్గలేహేవ వూపసమనతో.

నన్తి వివాదాధికరణం. "న ఛన్దాగతిం గచ్ఛతీ"తిఆదినా వుత్తం **పఞ్చఙ్గసమన్నాగతం. గుళ్హకాదీసు** అలజ్జుస్సన్నాయ పరిసాయ గుళ్హకో సలాకగ్గాహో కాతబ్బో లజ్జుస్సన్నాయ వివటకో, బాలుస్సన్నాయ సకణ్ణజప్పకో. యస్సా కిరియాయ ధమ్మవాదినో బహుతరా, సా **యేభుయ్యసికాతి** ఆహ **''ధమ్మవాదీనం యేభుయ్యతాయా''**తిఆది.

''చతూహి సమథేహి సమ్మతీ''తి ఇదం సబ్బసఙ్గాహికవసేన వుత్తం. తత్థ పన ద్వీహి ద్వీహి ఏవ వూపసమనం దట్ఠబ్బం. **ఏవం వినిచ్ఛితన్తి** సచే ఆపత్తి నత్థి, ఉభో ఖమాపేత్వా, అథ అత్థి, ఆపత్తిం దస్సేత్వా రోపనవసేన వినిచ్ఛితం. పటికమ్మం పన ఆపత్తాధికరణసమథే పరతో ఆగమిస్సతి.

న సమణసారుప్పం **అస్సామణకం,** సమణేహి అకత్తబ్బం, తస్మిం. **అజ్ఝాచారే** వీతిక్కమే సతి.

పటిచరతోతి పటిచ్ఛాదేన్తస్స. పాపుస్సన్నతాయ **పాపియో,** పుగ్గలో, తస్స కత్తబ్బకమ్మం **తస్స పాపియసికం. సమ్ముఖావినయేనేవ వూపసమో నత్థి** పటిఞ్ఞాయ తథారూపాయ, ఖన్తియా వా వినా అవూపసమనతో.

ఏత్థాతి ఆపత్తిదేసనాయ. పటిఞ్ఞాతే ఆపన్నభావాదికే కరణం కిరియా "ఆయతిం సంవరేయ్యాసీ"తి, పరివాసదానాదివసేన చ పవత్తం వచీకమ్మం **పటిఞ్ఞాతకరణం.**

యథానురూపన్తి "ద్వీహి సమథేహి చతూహి తీహి ఏకేనా"తి ఏవం వుత్తనయేన యథానురూపం. **ఏత్థాతి** ఇమస్మిం సుత్తే, ఇమస్మిం వా సమథవిచారే. **వినిచ్ఛయనయోతి** వినిచ్ఛయే నయమత్తం. తేనాహ **''విత్థారో పనా''**తిఆది. **సమన్తపాసాదికాయం** వినయట్ఠకథాయ (చూళవ॰ అట్ఠ॰ ౧౮౫-౧౮౭) **వుత్తో,** తస్మా వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బోతి అధిప్పాయో.

సత్తకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నిట్ఠితా చ దుతియభాణవారవణ్ణనా.

అట్ఠకవణ్ణనా

333. అయాథావాతి న యాథావా. అనియ్యానికతాయ **మిచ్ఛాసభావా.** విపరీతవుత్తికతాయ **యాథావా.** నియ్యానికతాయ **సమ్మాసభావా** అవిపరీతవుత్తికా.

౩౩౪. కుచ్ఛితం సీదతీతి **కుసీతో** ద-కారస్స త-కారం కత్వా. యస్స ధమ్మస్స వసేన పుగ్గలో "కుసీతో"తి వుచ్చతి, సో కుసీతభావో ఇధ **కుసీత**-సద్దేన వుత్తో. వినాపి హి భావజోతనం సద్దం భావత్థో విఞ్ఞాయతి యథా "పటస్స సుక్క"న్తి, తస్మా కుసీతభావవత్థూనీతి అత్థో. తేనాహ "**కోసజ్జకారణానీతి అత్థో**"తి. **కమ్మం** నామ సమణసారుప్పం ఈదిసన్తి ఆహ "**చీవరవిచారణాదీ**"తి. **వీరియన్తి** పధానవీరియం, తం పన చఙ్కమనవసేన కరణే "కాయిక"న్తిపి వత్తబ్బతం లభతీతి ఆహ "**దువిధమ్పీ**"తి. **పత్తియాతి** పాపుణనత్థం. **ఓసీదనన్తి** భావనానుయోగే సఙ్కోచో. మాసేహి ఆచితం నిచితం వియాతి **మాసాచితం,** తం **మఞ్ఞే.** యస్మా మాసా తిన్తావిసేసేన గరుకా హోన్తి, తస్మా "**యథా తిన్తమాసో**"తిఆది వుత్తం. **వుట్ఠితో హోతి** గిలానభావాతి అధిప్పాయో.

౩౩౫. **తేసన్తి** ఆరమ్భవత్థూనం. **ఇమినావ నయేనాతి** ఇమినా కుసీతవత్థూసు వుత్తేనేవ నయేన. "దువిధమ్పి వీరియం ఆరభతీ"తిఆదినా, "**ఇదం పఠమన్తి** ఇదం హన్దాహం వీరియం ఆరభామీతి ఏవం భావనాయ అబ్భుస్సహనం పఠమం ఆరమ్భవత్థూ"తిఆదినా చ **అత్థో వేదితబ్బో.** యథా తథా పఠమం పవత్తం అబ్భుస్సహనఞ్హి ఉపరి వీరియారమ్భస్స కారణం హోతి. అనురూపపచ్చవేక్ఖణాసహితాని హి అబ్భుస్సహనాని, తమ్మూలకాని వా పచ్చవేక్ఖణాని అట్ఠ ఆరమ్భవత్థూని వేదితబ్బాని.

౩౩౬. **ఆసజ్జాతి** యస్స దేతి, తస్స ఆమోదనహేతు తేన సమాగమనిమిత్తం. తేనాహ "**ఏత్థ ఆసాదనం దానకారణం నామా**"తి. **భయాతి** భయహేతు. నను భయం నామ లద్ధుకామతా రాగాదయో వియ చేతనాయ అవిసుద్ధికరం, తం కస్మా ఇధ గహితన్తి? న ఇదం తాదిసం చోరభయాదిం సన్ధాయ వుత్తన్తి దస్సేతుం "**తత్థా**"తిఆది వుత్తం. **అదాసి మేతి** యం పుబ్బే కతం ఉపకారం చిన్తేత్వా దీయతి, తం సన్ధాయ వుత్తం. **దస్సతి మేతి** పచ్చుపకారాసీసాయ యం దీయతి, తం సన్ధాయ వదతి. **సాహు దానన్తి** "దానం నామేతం పణ్డితపఞ్ఞత్త"న్తి సాధుసమాచారే ఠత్వా దేతి. **అలఙ్కారత్థన్తి** ఉపసోభనత్థం. **పరివారత్థన్తి** పరిక్ఖారత్థం. దానఞ్హి దత్వా తం పచ్చవేక్ఖన్తస్స పామోజ్జపీతిసోమనస్సాదయో ఉప్పజ్జన్తి, లోభదోసఇస్సామచ్ఛేరాదయో విదూరీ భవన్తి. ఇదాని దానం అనుకూలధమ్మపరిబ్రూహనేన, పచ్చనీకధమ్మవిదూరీభావకరణేన చ భావనాచిత్తస్స ఉపసోభనాయ చ పరిక్ఖారాయ చ హోతీతి "అలఙ్కారత్థం, పరివారత్థఞ్చ దేతీ"తి వుత్తం. తేనాహ "**దానఞ్హి చిత్తం ముదుకం కరోతీ**"తిఆది. **ముదుచిత్తో హోతి** లద్ధా దాయకే "ఇమినా మయ్హం సఙ్గహో కతో"తి, దాతాపి లద్ధరి. తేన వుత్తం "**ఉభిన్నమ్పి చిత్తం ముదుకం కరోతీ**"తి.

అదన్తదమనన్తి అదన్తా అనస్సవాపిస్స దానేన దన్తా అస్సవా హోన్తి వసే వత్తన్తి. **అదానం దన్తదూసకన్తి** అదానం పన పుబ్బే దన్తానం అస్సవానమ్పి విఘాతుప్పాదనేన చిత్తం దూసేతి. **ఉన్నమన్తి** దాయకా, పియంవదా చ పరేసం గరుచిత్తీకారట్ఠానతాయ . **నమన్తి** పటిగ్గాహకా **దానేన, పియవాచాయ** లద్ధసఙ్గహా సఙ్గాహకానం.

చిత్తాలఙ్కారదానమేవ ఉత్తమం అనుపక్కిలిట్ఠతాయ, సుపరిసుద్ధతాయ, గుణవిసేసపచ్చయతాయ చ.

౩౩౭. **దానపచ్చయాతి** దానకారణా, దానమయపుఞ్ఞస్స కతత్తా ఉపచితత్తాతి అత్థో. **ఉపపత్తియోతి** మనుస్సేసు, దేవేసు చ నిబ్బత్తియో. **ఠపేతీతి** ఏకవారమేవ అనుప్పజ్జిత్వా యథా ఉపరూపరి తేనేవాకారేన పవత్తతి, ఏవం ఠపేతి. తదేవ చస **అధిట్ఠానన్తి** ఆహ "**తస్సేవ వేవచన**"న్తి. **వడ్ఢేతీతి** బ్రూహేతి, న హాపేతి. **విముత్తన్తి** అధిముత్తం, నిన్నం పోణం పబ్భారన్తి అత్థో. **విముత్తన్తి** వా విసిట్ఠం. నిప్పరియాయతో **ఉత్తరి** నామ పణీతం మజ్ఝేపి హీనమజ్ఝిమవిభాగస్స లబ్భనతోతి వుత్తం

‘‘**ఉత్తరి అభావితన్తి తతో ఉపరి మగ్గఫలత్థాయ అభావిత**’’న్తి. **సంవత్తతి** తథా పణిహితం దానమయచిత్తం. యం పన పాళియం “తఞ్చ ఖో”తిఆది వుత్తం, తం తత్రూపపత్తియా విబన్ధకారదుస్సీల్యాభావదస్సనపరం దట్ఠబ్బం, న దానమయస్స పుఞ్ఞస్స కేవలస్స తంసంవత్తనతాదస్సనపరన్తి దట్ఠబ్బం.

సముచ్ఛిన్నరాగస్సాతి సముచ్ఛిన్నకామరాగస్స. తస్స హి సియా బ్రహ్మలోకే ఉపపత్తి, న సముచ్ఛిన్నభవరాగస్స. **వీతరాగ**గ్గహణేన చేత్థ కామేసు వీతరాగతా అధిప్పేతా, యాయ బ్రహ్మలోకూపపత్తి సియా. తేనాహ ‘‘**దానమత్తేనేవా**’’తిఆది. యది ఏవం దానం తత్థ కిం అత్థియన్తి ఆహ ‘‘**దానం పనా**’’తిఆది. **దానేన ముదుచిత్తో**తి బద్ధాఘాతే వేరీపుగ్గలేపి అత్తనో దానసమ్పటిచ్ఛనేన ముదుభూతచిత్తో.

పరిసీదతి పరితో ఇతో చితో చ సమాగచ్ఛతీతి **పరిసా,** సమూహో.

లోకస్స ధమ్మాతి సత్తలోకస్స అవస్సమ్భావీ ధమ్మా. తేనాహ ‘‘**ఏతేహి ముత్తో నామ నత్థీ**’’తిఆది. యస్మా తే లోకధమ్మా అపరాపరం కదాచి లోకం అనుపతన్తి, కదాచి తే లోకో, తస్మా తఞ్చేత్థ అత్థం దస్సేన్తో “అట్ఠిమే”తి సుత్తపదం (అ॰ ని॰ ८.६) ఆహరి. ఘాసచ్ఛాదనాదీనం లద్ధి **లాభో,** తాని ఏవ వా లద్ధబ్బతో **లాభో.** తదభావో **అలాభో. లాభ**గ్గహణేన చేత్థ తబ్బిసయో అనురోధో గహితో, **అలాభ**గ్గహణేన విరోధో. యస్మా లోహితే సతి తదుపఘాతవసేన పుబ్బో వియ అనురోధే సతి విరోధో లద్ధావసరో ఏవ హోతి, తస్మా వుత్తం ‘‘**లాభే ఆగతే అలాభో ఆగతో ఏవా**’’తి. ఏస నయో యసాదీసుపి.

అట్ఠకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

నవకవణ్ణనా

३४०. వసతి తత్థ ఫలం తన్నిమిత్తకతాయ పవత్తతీతి **వత్థు,** కారణన్తి వుత్తోవాయమత్థో. తేనాహ ‘‘**ఆఘాతవత్థూనీతి ఆఘాతకారణానీ**’’తి. కోపో నామాయం యస్మిం వత్థుస్మిం ఉప్పజ్జతి, న తత్థ ఏకవారమేవ ఉప్పజ్జతి, అథ ఖో పునపి ఉప్పజ్జతేవాతి వుత్తం ‘‘**బన్ధతీ**’’తి. అథ వా యో పచ్చయవిసేసేన ఉప్పజ్జమానో ఆఘాతో సవిసయే బద్ధో వియ న విగచ్ఛతి, పునపి ఉప్పజ్జేయ్యేవ, తం సన్ధాయాహ ‘‘**ఆఘాతం బన్ధతీ**’’తి. తం పనస్స పచ్చయవసేన నిబ్బత్తనం ఉప్పాదనమేవాతి వుత్తం ‘‘**కరోతి ఉప్పాదేతీ**’’తి.

తం కుతేత్థ లబ్భాతి ఏత్థ **త**న్తి కిరియాపరామసనం, పదజ్ఝాహారేన చ అత్థో వేదితబ్బోతి దస్సేన్తో ‘‘**తం అనత్థచరణం మా అహోసీ**’’తిఆదిమాహ. **కేన కారణేన లద్ధబ్బం** నిరత్థకభావతో. కమ్మస్సకా హి సత్తా, తే కస్స రుచియా దుక్ఖితా, సుఖితా వా భవన్తి, తస్మా కేవలం తస్మిం మయ్హం కుజ్ఝనమత్తం ఏవాతి అధిప్పాయో. **అథ వా తం కోపకరణమేత్థ పుగ్గలే కుతో లబ్భా** పరమత్థతో కుజ్ఝితబ్బస్స, కుజ్ఝనకస్స చ అభావతో. సఙ్ఖారమత్తఞ్హేతం, యదిదం ఖన్ధపఞ్చకం. యం “సత్తో”తి వుచ్చతి, తే సఙ్ఖారా ఇత్తరకాలా ఖణికా, కస్స కో కుజ్ఝతీతి అత్థో. **లాభా నామ కే సియుం** అఞ్ఞత్ర అనుప్పత్తితో.

३४१. సత్తా ఆవసన్తి ఏతేసూతి **సత్తావాసా.** నానత్తకాయా నానత్తసఞ్ఞీ ఆదిభేదా సత్తనికాయా. యస్మా తే తే సత్తనికాయా తప్పరియాపన్నానం సత్తానం తాయ ఏవ తప్పరియాపన్నతాయ ఆధారో వియ వత్తబ్బతం అరహన్తి సముదాయాధారతాయ అవయవస్స యథా “రుక్ఖే సాఖా”తి , తస్మా ‘‘**సత్తానం ఆవాసా, వసనట్ఠానానీతి అత్థో**’’తి వుత్తం.

సుద్ధావాసాపి సత్తావాసోవ "న సో, భిక్ఖవే, సత్తావాసో సులభరూపో, యో మయా అనావుత్థపుబ్బో ఇమినా దీఘేన అద్ధునా అఞ్ఞత్ర సుద్ధావాసేహి దేవేహీ"తి వచనతో. యది ఏవం కస్మా ఇధ న గహితాతి తత్థ కారణమాహ **''అసబ్బకాలికత్తా''**తిఆది. వేహప్ఫలో పన చతుత్థంయేవ సత్తావాసం భజతీతి దట్ఠబ్బం.

౩౪౨. ఓపసమికోతి వట్టదుక్ఖస్స ఉపసమావహో, తం పన వట్టదుక్ఖం కిలేసేసు ఉపసన్తేసు ఉపసమతి, న అఞ్ఞథా, తస్మా **''కిలేసూపసమకరో''**తి వుత్తం. తక్కరం సమ్బోధం గమేతీతి **సమ్బోధగామీ.**

యస్మిం దేవనికాయే ధమ్మదేసనా న వియుజ్జతి సవనస్సేవ అభావతో, సో పాళియం "దీఘాయుకో దేవనికాయో"తి అధిప్పేతోతి ఆహ **''అసఞ్ఞభవం వా అరూపభవం వా''**తి.

౩౪౩. అనుపుబ్బతో విహరితబ్బాతి **అనుపుబ్బవిహారా. అనుపటిపాటియాతి** అనుక్కమేన. **సమాపజ్జితబ్బవిహారాతి** సమాపజ్జిత్వా సమఙ్గినో హుత్వా విహరితబ్బవిహారా.

౩౪౪. అనుపుబ్బనిరోధాతి అనుపుబ్బేన అనుక్కమేన పవత్తేతబ్బనిరోధా. తేనాహ **''అనుపటిపాటియా నిరోధా''**తి.

నవకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

దసకవణ్ణనా

౩౪౫. యేహి సీలాదీహి సమన్నాగతో భిక్ఖు ధమ్మసరణతాయ ధమ్మేనేవ నాథతి ఈసతి అభిభవతీతి **నాథోతి** వుచ్చతి, తే తస్స నాథభావకరా ధమ్మా **''నాథకరణా''**తి వుత్తాతి ఆహ **''సనాథా...పే.... పతిట్ఠాకరా ధమ్మా''**తి. తత్థ **అత్తనో పతిట్ఠాకరాతి** యస్స నాథభావకరా, తస్స అత్తనో పతిట్ఠావిధాయినో. అప్పతిట్ఠో అనాథో, సప్పతిట్ఠో సనాథోతి పతిట్ఠత్థో నాథత్థో.

కల్యాణగుణయోగతో **కల్యాణాతి** దస్సేన్తో **''సీలాదిగుణసమ్పన్నా''**తి ఆహ. మిజ్జనలక్ఖణా మిత్తా ఏతస్స అత్థీతి **మిత్తో,** సో వుత్తనయేన కల్యాణో అస్స అత్థీతి తస్స అత్థితామత్తం కల్యాణమిత్తపదేన వుత్తం. అస్స తేన సబ్బకాలం అవిజహితవాసోతి తం దస్సేతుం "కల్యాణసహాయో"తి వుత్తన్తి ఆహ **''తేవస్సా''**తిఆది. **తేవస్సాతి** తే ఏవ కల్యాణమిత్తా అస్స భిక్ఖునో. **సహ అయనతోతి** సహ వత్తనతో. అసమోధానే **చిత్తేన,** సమోధానే పన **చిత్తేన చేవ కాయేన చ సమ్పవఙ్కో.**

సుఖం వచో ఏతస్మిం అనుకూలగాహిమ్హి ఆదరగారవవతి పుగ్గలేతి **సువచో.** తేనాహ **''సుఖేన వత్తబ్బో''**తిఆది. **ఖమోతి** ఖన్తా, తమేవస్స ఖమభావం దస్సేతుం **''గాళ్హేనా''**తిఆది వుత్తం. **వామతోతి** మిచ్ఛా, అయోనిసో వా **గణ్హాతి. పటిప్ఫరతీతి** పటాణికభావేన తిట్ఠతి. **పదక్ఖిణం గణ్హాతీతి** సమ్మా యోనిసో వా గణ్హాతి.

ఉచ్చావచానీతి విపులఖుద్దకాని. **తత్రుపగమనీయాతి** తత్ర తత్ర మహన్తే, ఖుద్దకే చ కమ్మే సాధనవసేన ఉపాయేన ఉపగచ్ఛన్తియా, తస్స తస్స కమ్మస్స నిప్ఫాదనేన సమత్థాయాతి అత్థో. **తత్రుపాయాయాతి** వా తత్ర తత్ర కమ్మే సాధేతబ్బే ఉపాయభూతాయ.

ధమ్మే అస్స కామోతి ధమ్మకామోతి బ్యధికరణానంపి బాహిరత్థో సమాసో హోతీతి కత్వా వుత్తం. కామేతబ్బతో వా పియాయితబ్బతో **కామో,** ధమ్మో; ధమ్మో కామో అస్సాతి **ధమ్మకామో. ధమ్మోతి** పరియత్తిధమ్మో అధిప్పేతోతి ఆహ **''తేపిటకం బుద్ధవచనం పియాయతీతి అత్థో''**తి. సముదాహరణం కథనం **సముదాహారో,** పియో సముదాహారో ఏతస్సాతి **పియసముదాహారో. సయఞ్చాతి** ఏత్థ **చ**-సద్దేన "సక్కచ్చ"న్తి పదం అనుకడ్ఢతి, తేన సయఞ్చ సక్కచ్చం దేసేతుకామో హోతీతి యోజనా. **అభిధమ్మో సత్తప్పకరణాని** అధికో అభివిసిట్ఠో చ పరియత్తిధమ్మోతి కత్వా. **వినయో ఉభతోవిభఙ్గా** వినయనతో కాయవాచానం. **అభివినయో ఖన్ధకపరివారా** విసేసతో ఆభిసమాచారికధమ్మకిత్తనతో. ఆభిసమాచారికధమ్మపారిపూరివసేనేవ హి ఆదిబ్రహ్మచరియకధమ్మపారిపూరీ. **ధమ్మో ఏవ** పిటకద్వయస్సాపి పరియత్తిధమ్మభావతో. **మగ్గఫలాని అభిధమ్మో** నిబ్బానధమ్మస్స అభిముఖోతి కత్వా. **కిలేసవూపసమకారణం** పుబ్బభాగియా తిస్సో సిక్ఖా సఙ్ఖేపతో వివట్టనిస్సితో సమథో విపస్సనా చ. **బహులపామోజ్జోతి** బలవపామోజ్జో.

కారణత్థేతి నిమిత్తత్థే. కుసలధమ్మనిమిత్తం హిస్స వీరియారమ్భో. తేనాహ **''తేసం అధిగమత్థాయా''**తి. **కుసలేసు ధమ్మేసూతి** వా నిప్ఫాదేతబ్బే భుమ్మం యథా "చేతసో అవూపసమే అయోనిసోమనసికారపదట్ఠాన"న్తి.

౩౪౬. **సకలట్ఠేనాతి** నిస్సేసట్ఠేన, అనవసేసఫరణవసేన చేత్థ సకలట్ఠో వేదితబ్బో, అసుభనిమిత్తాదీసు వియ ఏకదేసే అట్ఠత్వా అనవసేసతో గహేతబ్బట్ఠేనాతి అత్థో. **తదారమ్మణానం ధమ్మానన్తి** తం కసిణం ఆరబ్భ పవత్తనకధమ్మానం. **ఖేత్తట్ఠేనాతి** ఉప్పత్తిట్ఠానట్ఠేన. **అధిట్ఠానట్ఠేనాతి** పవత్తిట్ఠానభావేన. యథా ఖేత్తం సస్సానం ఉప్పత్తిట్ఠానం వడ్ఢిట్ఠానఞ్చ , ఏవమేతం ఝానం తంసమ్పయుత్తానం ధమ్మానన్తి, యోగినో వా సుఖవిసేసానం కారణభావేన. **''పరిచ్ఛిన్దిత్వా''** తి ఇదం **ఉద్ధం అధోతి** ఏత్థాపి యోజేతబ్బం. పరిచ్ఛిన్దిత్వా ఏవ హి సబ్బత్థ కసిణం వడ్ఢేతబ్బం. **తేన తేన వా కారణేనాతి** తేన తేన ఉపరిఆదీసు కసిణవడ్ఢనకారణేన. యథా కిన్తి ఆహ **''ఆలోకమివ రూపదస్సనకామో''**తి. యథా దిబ్బచక్ఖునా ఉద్ధం చే రూపం దట్ఠుకామో, ఉద్ధం ఆలోకం పసారేతి, అధో చే అధో, సమన్తతో చే రూపం దట్ఠుకామో సమన్తతో ఆలోకం పసారేతి; ఏవమయం కసిణన్తి అత్థో.

ఏకస్సాతి పథవీకసిణాదీసు ఏకేకస్స. **అఞ్ఞభావానుపగమనత్థన్తి** అఞ్ఞకసిణభావానుపగమనదీపనత్థం, అఞ్ఞస్స వా కసిణభావానుపగమనదీపనత్థం, న హి అఞ్ఞేన పసారితకసిణం తతో అఞ్ఞేన పసారితకసిణభావం ఉపగచ్ఛతి, ఏవమ్పి నేసం అఞ్ఞకసిణసమ్భేదాభావో వేదితబ్బో. **న అఞ్ఞం** పథవీఆది. న హి ఉదకే ఠితట్ఠానే ససమ్భారపథవీ అత్థి. **అఞ్ఞో కసిణసమ్భేదోతి** ఆపోకసిణాదినా సఙ్కరో. **సబ్బత్థాతి** సబ్బేసు సేసకసిణేసు. ఏకదేసే అట్ఠత్వా అనవసేసఫరణం పమాణస్స అగ్గహణతో **అప్పమాణం.** తేనేవ హి నేసం కసిణసమఞ్ఞా. తథా చాహ **''తఞ్హీ''**తిఆది. **చేతసా ఫరన్తోతి** భావనాచిత్తేన ఆరమ్మణం కరోన్తో. భావనాచిత్తఞ్హి కసిణం పరిత్తం వా విపులం వా సకలమేవ మనసి కరోతి, న ఏకదేసం.

కసిణుగ్ఘాటిమాకాసే పవత్తవిఞ్ఞాణం ఫరణఅప్పమాణవసేన **''విఞ్ఞాణకసిణ''**న్తి వుత్తం. తథా హి తం "విఞ్ఞాణఞ్చ"న్తి వుచ్చతి. **కసిణవసేనాతి** యథాఉగ్ఘాటితకసిణవసేన. **కసిణుగ్ఘాటిమాకాసే ఉద్ధంఅధోతిరియతా వేదితబ్బా**. యత్తకఞ్హి ఠానం కసిణం పసారితం, తత్తకం ఆకాసభావనావసేన ఆకాసో హోతీతి; ఏవం యత్తకం ఠానం ఆకాసం హుత్వా ఉపట్ఠితం, తత్తకం సకలమేవ ఫరిత్వా విఞ్ఞాణస్స పవత్తనతో ఆగమనవసేన విఞ్ఞాణకసిణేపి ఉద్ధంఅధోతిరియతా వుత్తాతి ఆహ "కసిణుగ్ఘాటిం ఆకాసవసేన తత్థ పవత్తవిఞ్ఞాణే ఉద్ధంఅధోతిరియతా వేదితబ్బా"తి.

అకుసలకమ్మపథదసకవణ్ణనా

౩౪౭. పథభూతత్తాతి తేసం పవత్తనుపాయత్తా మగ్గభూతత్తా. **మేథునసమాచారేసూతి** సదారసన్తోసపరదారగమనవసేన దువిధేసు మేథునసమాచారేసు. తేపి హి కామేతబ్బతో కామా నామ. **మేథునవత్థూసూతి** మేథునస్స వత్థూసు తేసు సత్తేసు. **మిచ్ఛాచారోతి** గారయ్హాచారో. **గారయ్హతా** చస్స ఏకన్తనిహీనతాయ ఏవాతి ఆహ **''ఏకన్తనిన్దితో లామకాచారో''**తి. **అసద్ధమ్మాధిప్పాయేనాతి** అసద్ధమ్మసేవనాధిప్పాయేన.

సగోత్తేహి రక్ఖితా **గోత్తరక్ఖితా.** సహధమ్మికేహి రక్ఖితా **ధమ్మరక్ఖితా.** సస్సామికా **సారక్ఖా.** యస్సా గమనే రఞ్ఞా దణ్డో ఠపితో, సా **సపరిదణ్డా.** భరియాభావత్థం ధనేన కీతా **ధనక్కీతా.** ఛన్దేన వసన్తీ **ఛన్దవాసినీ.** భోగత్థం వసన్తీ **భోగవాసినీ.** పటత్థం వసన్తీ **పటవాసినీ.** ఉదకపత్తం ఆమసిత్వా గహితా **ఓదపత్తకినీ.** చుమ్బటం అపనేత్వా గహితా **ఓభతచుమ్బటా.** కరమరానీతా **ధజాహటా.** తఙ్ఖణికా **ముహుత్తికా.** అభిభవిత్వా వీతిక్కమే మిచ్ఛాచారో మహాసావజ్జో, న తథా ద్విన్నం సమానచ్ఛన్దతాయ. ''అభిభవిత్వా వీతిక్కమనే సతిపి మగ్గేనమగ్గపటిపత్తిఅధివాసనే పురిముప్పన్నసేవనాభిసన్ధిపయోగాభావతో మిచ్ఛాచారో న హోతి అభిభుయ్యమానస్సా''తి వదన్తి. సేవనచిత్తే సతి పయోగాభావో అప్పమాణం యేభుయ్యేన ఇత్థియా సేవనపయోగస్స అభావతో. తస్మిం అసతి పురేతరం సేవనచిత్తస్స ఉపట్ఠాపనేపి తస్సా మిచ్ఛాచారో న సియా, తథా పురిసస్సపి సేవనపయోగాభావేతి. తస్మా అత్తనో రుచియా పవత్తితస్స వసేన తయో బలక్కారేన పవత్తితస్స వసేన తయోతి సబ్బేపి అగ్గహితగ్గహణేన **''చత్తారో సమ్భారా''**తి వుత్తం.

ఉపసగ్గవసేన అత్థవిసేసవాచినో ధాతుసద్దాతి **''అభిజ్ఝాయతీ''**తి పదస్స **''పరభణ్డాభిముఖీ''**తిఆదినా అత్థో వుత్తో. తత్థ **తన్నిన్నతాయాతి** తస్మిం పరభణ్డే లుబ్భనవసేన నిన్నతాయాతి అయమేత్థ అధిప్పాయో వేదితబ్బో. **అభిపుబ్బో** వా **ఝా-**సద్దో లుబ్భనే నిరుళ్హో దట్ఠబ్బో. ఉపసగ్గవసేన అత్థవిసేసవాచినో ఏవ ధాతుసద్దా. అదిన్నాదానస్స అప్పసావజ్జమహాసావజ్జతా **బ్రహ్మజాలవణ్ణనాయం** (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ చూళసీలవణ్ణనా) వుత్తాతి ఆహ **''అదిన్నాదానం వియ అప్పసావజ్జా, మహాసావజ్జా చా''**తి. తస్మా ''యస్స భణ్డం అభిజ్ఝాయతి, తస్స అప్పగుణతాయ అప్పసావజ్జతా, మహాగుణతాయ మహాసావజ్జతా''తిఆదినా అప్పసావజ్జమహాసావజ్జవిభాగో వేదితబ్బో. **అత్తనో పరిణామనం** చిత్తేనేవాతి వేదితబ్బం.

హితసుఖం బ్యాపాదయతీతి యో నం ఉప్పాదేతి, తస్స యం పతి చిత్తం ఉప్పాదేతి, తస్స తస్స సతి సమవాయే హితసుఖం వినాసేతి. ఫరుసవాచాయ అప్పసావజ్జమహాసావజ్జతా బ్రహ్మజాలవణ్ణనాయం విభావితాతి ఆహ **''ఫరుసవాచా వియా''**తిఆది. తస్మా ''యం పతి చిత్తం బ్యాపాదేతి, తస్స అప్పగుణతాయ అప్పసావజ్జో, మహాగుణతాయ మహాసావజ్జో''తిఆదినా తదుభయవిభాగో వేదితబ్బో. **''అహో వతా''**తి ఇమినా పరస్స అచ్చన్తాయ వినాసచిన్తనం దీపేతి. ఏవఞ్హి స్స దారుణప్పవత్తియా కమ్మపథప్పవత్తి.

యథాభుచ్చగహణాభావేనాతి యాథావగహణస్స అభావేన అనిచ్చాదిసభావస్స నిచ్చాదితో గహణేన. **మిచ్ఛా పస్సతీతి** వితథం పస్సతి. **''సమ్ఫప్పలాపో వియా''**తి ఇమినా ఆసేవనస్స మన్దతాయ అప్పసావజ్జతం, మహన్తతాయ మహాసావజ్జతం దస్సేతి. **గహితాకారవిపరీతతాతి** మిచ్ఛాదిట్ఠియా గహితాకారవిపరీతభావో. **వత్థునోతి** తస్స

అయథాభూతసభావమాహ. **తథాభావేనా**తి గహితాకారేనేవ విపరీతాకారేనేవ. **తస్స** దిట్ఠిగతికస్స, **తస్స** వా వత్థునో **ఉపట్ఠానం,** "ఏవమేతం న ఇతో అఞ్ఞథా"తి.

ధమ్మతోతి సభావతో. **కోట్ఠాసతో**తి ఫస్సపఞ్చమకాదీసు చిత్తఙ్గకోట్ఠాసేసు యే కోట్ఠాసా హోన్తి, తతోతి అత్థో.

చేతనాధమ్మాతి చేతనాసభావా.

"పటిపాటియా సత్తా"తి ఏత్థ నను చేతనా అభిధమ్మే కమ్మపథేసు న వుత్తాతి పటిపాటియా సత్తన్నం కమ్మపథభావో న యుత్తోతి? న, అవచనస్స అఞ్ఞహేతుకత్తా. న హి తత్థ చేతనాయ అకమ్మపథప్పత్తత్తా (ధ॰ స॰ మూలటీ॰ అకుసలకమ్మపథకథావణ్ణనా) కమ్మపథరాసిమ్హి అవచనం, కదాచి పన కమ్మపథో హోతి, న సబ్బదాతి కమ్మపథభావస్స అనియతత్తా అవచనం. యదా పన కమ్మపథో హోతి, తదా కమ్మపథరాసిసఙ్గహో న నివారితో.

ఏత్థాహ – యది చేతనాయ సబ్బదా కమ్మపథభావాభావతో అనియతో కమ్మపథభావోతి కమ్మపథరాసిమ్హి అవచనం, నను అభిజ్ఝాదీనమ్పి కమ్మపథభావం అప్పత్తానం అత్థితాయ అనియతో కమ్మపథభావోతి తేసమ్పి కమ్మపథరాసిమ్హి అవచనం ఆపజ్జతీతి? నాపజ్జతి కమ్మపథతాతంసభాగతా హి తేసం తత్థ వుత్తత్తా. యది ఏవం చేతనాపి తత్థ వత్తబ్బా సియాతి? సచ్చమేతం, సా పన పాణాతిపాతాదికావాతి పాకటో తస్సా కమ్మపథభావోతి న వుత్తం సియా. చేతనాయ హి "చేతనాహం, భిక్ఖవే, కమ్మం వదామి (అ॰ ని॰ ౬.౬౩; కథా॰ ౫౩౯), తివిధా, భిక్ఖవే, కాయసఞ్చేతనా అకుసలం కాయకమ్మ"న్తి (కథా॰ ౫౩౯) వచనతో కమ్మభావో పాకటో; కమ్మంయేవ చ సుగతిదుగ్గతీనం, తదుప్పజ్జనసుఖదుక్ఖానఞ్చ పథభావేన పవత్తం "కమ్మపథో"తి వుచ్చతీతి పాకటో తస్సా కమ్మపథభావో. అభిజ్ఝాదీనం పన చేతనాసమీహనభావేన సుచరితదుచ్చరితభావో, చేతనాజనితభావేన [చేతనాజనితతంబన్ధతిభావేన (ధ॰ స॰ అనుటీ॰ అకుసలకమ్మపథావణ్ణనా)] సుగతిదుగ్గతితదుప్పజ్జనసుఖదుక్ఖానం పథభావో చాతి న తథా పాకటో కమ్మపథభావోతి తే ఏవ తేన సభావేన దస్సేతుం అభిధమ్మే చేతనా కమ్మపథభావే న వుత్తా, అతథాజాతియత్తా వా చేతనా తేహి సద్ధిం న వుత్తాతి దట్ఠబ్బం. **మూలం పత్వా**తి మూలదేసనం పత్వా, మూలసభావేసు ధమ్మేసు దేసియమానేసూతి అత్థో.

"అదిన్నాదానం సత్తారమ్మణ"న్తి ఇదం "పఞ్చసిక్ఖాపదా పరిత్తారమ్మణా ఏవా"తి ఇమాయ పఞ్హాపుచ్ఛకపాళియా (విభ॰ ౭౧౫) విరుజ్ఝతి. యఞ్హి పాణాతిపాతాదిదుస్సీల్యస్స ఆరమ్మణం , తదేవ తంవేరమణియా ఆరమ్మణం. వీతిక్కమితబ్బవత్థుతో ఏవ హి విరతీతి. **సత్తారమ్మణ**న్తి వా సత్తసఙ్ఖాతసఙ్ఖారారమ్మణం, తమేవ ఉపాదాయ వుత్తన్తి న కోచి విరోధో. తథా హి వుత్తం **సమ్మోహవినోదనియం** "యాని సిక్ఖాపదాని ఏత్థ 'సత్తారమ్మణానీ'తి వుత్తాని, తాని యస్మా సత్తోతి సఙ్ఖం గతే సఙ్ఖారేయేవ ఆరమ్మణం కరోన్తీ"తి. (విభ॰ అట్ఠ॰ ౭౧౪) ఏస నయో ఇతో పరేసుపి. విసభాగవత్థునో "ఇత్థీ పురిసో"తి గహేతబ్బతో **"సత్తారమ్మణో"తి ఏకే.** "ఏకో దిట్ఠో, ద్వే సుతా"తిఆదినా సమ్ఫప్పలాపేన **దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతవసేన. తథా అభిజ్ఝా**తి ఏత్థ **తథా**-సద్దో "దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతవసేనా" తిదమ్పి ఉపసంహరతి, న సత్తసఙ్ఖారారమ్మణతమేవ దస్సనాదివసేన అభిజ్ఝాయనతో. "నత్థి సత్తా ఓపపాతికా"తి (దీ॰ ని॰ ౧.౧౭౧) పవత్తమానాపి మిచ్ఛాదిట్ఠి తేభూమకధమ్మవిసయా ఏవాతి అధిప్పాయేనస్సా సఙ్ఖారారమ్మణతా వుత్తా. కథం పన మిచ్ఛాదిట్ఠియా సబ్బే

తేభూమకధమ్మా ఆరమ్మణం హోతీతి? సాధారణతో. “నత్థి సుకతదుక్కటానం కమ్మానం ఫలం విపాకో”తి (దీ. ని. ౧.౧౭౧; మ. ని. ౨.౯౪) పవత్తమానాయ అత్థితో రూపారూపావచరధమ్మాపి గహితా ఏవ హోన్తీతి.

సుఖబహులతాయ రాజానో హసమానాపి “ఘాతేథా”తి వదన్తి , హాసో పన నేసం అత్తవూపసమాదిఅఞ్ఞవిసయోతి ఆహ ‘‘**సన్నిట్ఠాపక...పే.... హోతీ**’’తి. **మజ్ఝత్తవేదనో న హోతి,** సుఖవేదనోవ ఏత్థ సమ్భవతీతి. ముసావాదో లోభసముట్ఠానో సుఖవేదనో వా సియా మజ్ఝత్తవేదనో వా, దోససముట్ఠానో దుక్ఖవేదనో వాతి **ముసావాదో తివేదనో.** ఇమినా నయేన సేసేసుపి యథారహం వేదనాభేదో వేదితబ్బో.

దోసమోహవసేన ద్విమూలకోతి సమ్పయుత్తమూలమేవ సన్ధాయ వుత్తం. తస్స హి మూలట్ఠేన ఉపకారకభావో. నిదానమూలే పన గయ్హమానే “లోభమోహవసేనపీ”తి వత్తబ్బం సియా. ఆమిసకిఞ్జక్ఖహేతుపి పాణం హనన్తి. తేనేవాహ – “లోభో నిదానం కమ్మానం సముదయాయా”తిఆది (అ. ని. ౩.౩౪). సేసేసుపి ఏసేవ నయో.

కుసలకమ్మపథదసకవణ్ణనా

పాణాతిపాతా ...పే.... వేదితబ్బాని లోకియలోకుత్తరమిస్సకవసేనేత్థ కుసలకమ్మపథానం దేసితత్తా. వేరహేతుతాయ వేరసఞ్ఞితం పాణాతిపాతాదిపాపధమ్మం మణతి “మయి ఇధ ఠితాయ కథం ఆగచ్ఛసీ”తి తజ్జన్తీ వియ నీహరతీతి **వేరమణీ,** విరమతి ఏతాయాతి వా “విరమణీ”తి వత్తబ్బే నిరుత్తినయేన ‘‘**వేరమణీ**’’తి వుత్తం. సమాదానవసేన ఉప్పన్నా విరతి **సమాదానవిరతి.** అసమాదిన్నసీలస్స సమ్పత్తతో యథాఉపట్ఠితవీతిక్కమితబ్బవత్థుతో విరతి **సమ్పత్తవిరతి.** కిలేసానం సముచ్ఛిన్దనవసేన పవత్తా మగ్గసమ్పయుత్తా విరతి **సముచ్ఛేదవిరతి.** కామఞ్చేత్థ పాళియం విరతియేవ ఆగతా, **సిక్ఖాపదవిభఙ్గే** (విభ. ౭౦౩) పన చేతనాపి ఆహరిత్వా దస్సితాతి తదుభయమ్పి గణ్హన్తో ‘‘**చేతనాపి వత్తన్తి విరతియోపీ**’’తి ఆహ. **అనభిజ్ఝా హి మూలం పత్వా**తి కమ్మపథకోట్ఠాసే “అనభిజ్ఝా”తి వుత్తధమ్మో మూలతో **అలోభో కుసలమూలం హోతీ**తి ఏవమేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. సేసపదద్వయేపి ఏసేవ నయో.

దుస్సీల్యారమ్మణా తదారమ్మణజీవితిన్ద్రియాదిఆరమ్మణా కథం దుస్సీల్యాని పజహన్తీతి తం దస్సేతుం ‘‘**యథా పనా**’’తిఆది వుత్తం. **పజహన్తీతి వేదితబ్బా** పాణాతిపాతాదీహి విరమణవసేనేవ పవత్తనతో. అథ తదారమ్మణభావే, న సో తాని పజహతి. న హి తదేవ ఆరబ్భ తం పజహితుం సక్కా తతో అవినిస్సటభావతో.

అనభిజ్ఝా...పే.... విరమన్తస్సాతి అభిజ్ఝం పజహన్తస్సాతి అత్థో. న హి మనోదుచ్చరితతో విరతి అత్థి అనభిజ్ఝాదీహేవ తప్పహానసిద్ధితో.

అరియవాసదసకవణ్ణనా

౩౪౮. అరియానమేవ వాసాతి **అరియవాసా** అనరియానం తాదిసానం అసమ్భవతో. **అరియా**తి చేత్థ ఉక్కట్ఠనిద్దేసేన ఖీణాసవా గహితా, తే చ యస్మా తేహి సబ్బకాలం అవిరహితవాసా ఏవ, తస్మా వుత్తం ‘‘**అరియా ఏవ వసింసు వసన్తి వసిస్సన్తీ**’’తి. తత్థ **వసింసూ**తి నిస్సాయ వసింసు. పఞ్చఙ్గవిప్పహీనతాదయో హి అరియానం అపస్సయా. తేసు

పఞ్చఙ్గవిప్పహీనపచ్చేకసచ్చపనోదనఏసనాసమవయవిస్సజ్జనాని “సఙ్ఖాయేకం పటిసేవతి, అధివాసేతి, పరివజ్జేతి, వినోదేతీ”తి వుత్తేసు అపస్సేనేసు వినోదనఞ్చ మగ్గకిచ్చానేవ, ఇతరే మగ్గేనేవ సమిజ్ఝన్తి.

ఞాణాదయోతి ఞాణఞ్చేవ తంసమ్పయుత్తధమ్మా చ. తేనాహ **‘‘ఞాణన్తి వుత్తే’’**తిఆది. తత్థ వత్తబ్బం హేట్ఠా వుత్తమేవ.

ఆరక్ఖకిచ్చం సాధేతి సతివేపుల్లప్పత్తత్తా. **‘‘చరతో’’**తిఆదినా నిచ్చసమాదానం దస్సేతి, తం విక్ఖేపాభావేన దట్ఠబ్బం.

పబ్బజ్జుపగతాతి యం కిఞ్చి పబ్బజ్జం ఉపగతా, న సమితపాపా. **భోవాదినోతి** జాతిమత్తబ్రాహ్మణే వదతి. **పాటేక్కసచ్చానీతి** తేహి తేహి దిట్ఠిగతికేహి పాటియేక్కం గహితాని “ఇదమేవ సచ్చ”న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౭, ౨౦౩, ౪౨౭; ౩.౨౭; ఉదా॰ ౫౫; నేత్తి॰ ౫౯) అభినివిట్ఠాని దిట్ఠిసచ్చాదీని. దిట్ఠిగతానిపి హి “ఇదమేవ సచ్చ”న్తి (మ॰ ని॰ ౨.౧౮౭, ౨౦౨, ౪౨౭; ౩.౨౭, ౨౯; నేత్తి॰ ౫౯) గహణం ఉపాదాయ “సచ్చానీ”తి వోహరీయన్తి. తేనాహ **‘‘ఇదమేవా’’**తిఆది. **నీహటానీతి** అత్తనో సన్తానతో నీహరితాని అపనీతాని. **గహితగ్గహణస్సాతి** అరియమగ్గాధిగమతో పుబ్బే గహితస్స దిట్ఠిగాహస్స. **విస్సట్ఠభావవేవచనానీతి** అరియమగ్గేన సబ్బసో పరిచ్చాగభావస్స అధివచనాని.

నత్థి ఏతాసం వయో వేకల్యన్తి **అవయాతి** ఆహ **‘‘అనూనా’’**తి, అనవసేసాతి అత్థో. **ఏసనాతి** హేట్ఠా వుత్తకామేసనాదయో.

మగ్గస్స కిచ్చనిప్ఫత్తి కథితా రాగాదీనం పహీనభావదీపనతో.

పచ్చవేక్ఖణాయ ఫలం కథితన్తి పచ్చవేక్ఖణముఖేన అరియఫలం కథితం. అధిగతే హి అగ్గఫలే సబ్బసో రాగాదీనం అనుప్పాదధమ్మతం పజానాతి, తఞ్చ పజాననం పచ్చవేక్ఖణఞాణన్తి.

అసేక్ఖధమ్మదసకవణ్ణనా

ఫలఞ్చ తే సమ్పయుత్తధమ్మా చాతి **ఫలసమ్పయుత్తధమ్మా**, అరియఫలసభావా సమ్పయుత్తా ధమ్మాతి అత్థో. **ఫలసమ్పయుత్తధమ్మాతి** ఫలధమ్మా చేవ తంసమ్పయుత్తధమ్మా చాతి ఏవమేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **ద్వీసుపి ఠానేసు పఞ్ఞావ కథితా** సమ్మా దస్సనట్ఠేన **సమ్మాదిట్ఠి,** సమ్మా జాననట్ఠేన **సమ్మాఞాణన్తి** చ. అత్థి హి దస్సనజాననానం సవిసయే పవత్తిఆకారవిసేసో, స్వాయం హేట్ఠా దస్సితో ఏవ. **ఫలసమాపత్తిధమ్మాతి** ఫలసమాపత్తియం ధమ్మా, ఫలసమాపత్తిసహగతధమ్మాతి అత్థో. అరియఫలసమ్పయుత్తధమ్మాపి హి సబ్బసో పటిపక్ఖతో విముత్తతం ఉపాదాయ “విముత్తీ”తి వత్తబ్బతం లభన్తి. కేనచి పన యథా అసేక్ఖా ఫలపఞ్ఞా దస్సనకిచ్చం ఉపాదాయ “సమ్మాదిట్ఠీ”తి వుత్తా, జాననకిచ్చం ఉపాదాయ “సమ్మాఞాణ”న్తిపి వుత్తా ఏవ; ఏవం అరియఫలసమాధి సమాదానట్ఠం ఉపాదాయ “సమ్మాసమాధీ”తి వుత్తో, విముచ్చనట్ఠం ఉపాదాయ “సమ్మావిముత్తీ” తిపి వుత్తో. ఏవఞ్చ కత్వా “అనాసవం చేతోవిముత్తి”న్తి దుతియవిముత్తిగ్గహణఞ్చ సమత్థితం హోతీతి.

దసకవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్హసమోధానవణ్ణనా

సమోధానేతబ్బాతి సమాహరితబ్బా.

౩౪౯. ఓకప్పనాతి బలవసద్ధా. ఆయతిం భిక్ఖూనం అవివాదహేతుభూతం తత్థ తత్థ భగవతా దేసితానం అత్థానం సఙ్గాయనం **సఙ్గీతి,** తస్స చ కారణం అయం సుత్తదేసనా తథా పవత్తత్తాతి వుత్తం ‘‘**సఙ్గీతిపరియాయన్తి సామగ్గియా కారణ**’’న్తి. **సమనుఞ్ఞో సత్థా అహోసి** ‘‘పటిభాతు త,ం సారిపుత్త, భిక్ఖూనం ధమ్మిం కథా’’తి ఉస్సాహేత్వా ఆదితో పట్ఠాయ యావ పరియోసానా సుణన్తో, సా పనేత్థ భగవతో సమనుఞ్ఞతా ‘‘సాధు, సాధూ’’తి అనుమోదనేన పాకటా జాతాతి వుత్తం ‘‘**అనుమోదనేన సమనుఞ్ఞో అహోసీ**’’తి. **జినభాసితో నామ జాతో,** న సావకభాసితో. యథా హి రాజయుత్తేహి లిఖితపణ్ణం యావ రాజముద్దికాయ న లఞ్జితం హోతి, న తావ ‘‘రాజపణ్ణ’’న్తి సఙ్ఖ్యం గచ్ఛతి, లఞ్జితమత్తం పన రాజపణ్ణం నామ హోతి. ఏవమేవ ‘‘సాధు, సాధు సారిపుత్తా’’తిఆది అనుమోదనవచనసంసూచితాయ సమనుఞ్ఞాసఙ్ఖాతాయ జినవచనముద్దాయ లఞ్జితత్తా అయం సుత్తన్తో జినభాసితో నామ జాతో ఆహచ్చవచనో. యం పనేత్థ అత్థతో న విభత్తం, తం సువిఞ్ఞేయ్యమేవాతి.

సఙ్గీతిసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

౧౧. దసుత్తరసుత్తవణ్ణనా

౩౫౦. ఆవుసో భిక్ఖవేతి సావకానం ఆలపనన్తి సావకానం ఆమన్తనవసేన ఆలపనసముదాచారో, న కేవలం "భిక్ఖవే"తి, సో పన బుద్ధానం ఆలపనం. తేనాహ "**బుద్ధా హి**"తిఆది. సత్థుసముదాచారవసేన అసముదాచారో ఏవేత్థ సత్థు ఉచ్చట్ఠానే ఠపనం. సమ్పతి ఆగతత్తా కత్థచి న నిబద్ధో వాసో ఏతేసన్తి **అనిబద్ధవాసా,** అన్తేవాసికా. కమ్మట్ఠానం గహేత్వా సప్పాయసేనాసనం గవేసన్తా యం కిఞ్చి దిసం గచ్ఛన్తీతి **దిసాగమనీయా.** ఇదాని తమత్థం విత్థారతో దస్సేతుం "**బుద్ధకాలే**"తిఆది వుత్తం.

అసుభకమ్మట్ఠానన్తి ఏకాదసవిధం అసుభకమ్మట్ఠానం. తత్థాపి పుగ్గలవేమత్తతం ఞత్వా తదనురూపం తదనురూపమేవ దేతి. మోహచరితస్సాపి కామం ఆనాపానస్సతికమ్మట్ఠానం సప్పాయం, కమ్మట్ఠానభావనాయ పన భాజనభూతం కాతుం సమ్మోహవిగమాయ పఠమం ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాధమ్మస్సవనధమ్మసాకచ్ఛాసు నియోజేతబ్బోతి వుత్తం "**మోహచరితస్స...పే.... ఆచిక్ఖతీ**"తి. సద్ధాచరితస్స విసేసతో పురిమా ఛ అనుస్సతియో సప్పాయా, తాసం పన అనుయుఞ్జనే అయం పుబ్బభాగపటిపత్తీతి దస్సేతుం "**పసాదనీయసుత్తన్తే**"తిఆది వుత్తం. **ఞాణచరితస్సాతి** బుద్ధిచరితస్స, తస్స పన మరణస్సతి, ఉపసమానుస్సతి, చతుధాతువవత్థానం, ఆహారేపటికూలసఞ్ఞా విసేసతో సప్పాయా, తేసం పన ఉపకారధమ్మదస్సనత్థం "**అనిచ్చతాది...పే.... కథేతీ**"తి వుత్తం. **తత్థేవాతి** సత్థు సన్తికే ఏవ. **తేమాసికం పటిపదన్తి** తీహి మాసేహి సన్నిట్ఠాపేతబ్బం పటిపదం.

ఇమే భిక్ఖూతి ఇమిస్సా ధమ్మదేసనాయ భాజనభూతా భిక్ఖూ. "**ఏవం ఆగన్త్వా గచ్ఛన్తే పన భిక్ఖూ**"తి ఇదం "బుద్ధకాలే"తిఆదినా తదుద్దేసికవసేన వుత్తభిక్ఖూ సన్ధాయ వుత్తం, న "ఇమే భిక్ఖూ"తి అనన్తరం వుత్తభిక్ఖూ. తేనాహ "**పేసేతీ**"తి. **అపలోకేథాతి** ఆపుచ్ఛథ. "**పణ్డితా**"తిఆది సేవనభజనేసు కారణవచనం. "**సోతాపత్తిఫలే వినేతీ**"తిఆది యేభుయ్యవసేన వుత్తం. ఆయస్మా హి ధమ్మసేనాపతి భిక్ఖూ యేభుయ్యేన సోతాపత్తిఫలం పాపేత్వా విస్సజ్జేతి "ఏవమేతే నియతా సమ్బోధిపరాయణా"తి. ఆయస్మా పన మహామోగ్గల్లానో "సబ్బాపి భవూపపత్తి జిగుచ్ఛితబ్బావా"తి భిక్ఖూ యేభుయ్యేన ఉత్తమత్థంయేవ పాపేతి.

సావకేహి వినేతుం సక్కుణేయ్యా సావకవేనేయ్యా నామ న సావకేహేవ వినేతబ్బాతి దస్సేన్తో ఆహ "**సావకవేనేయ్యా నామా**"తిఆది. **దసధా మాతికం ఠపేత్వాతి** ఏకకతో పట్ఠాయ యావ దసకా దసధా దసధా మాతికం ఠపేత్వా **విభత్తోతి దసుత్తరో. దసుత్తరో గతోతిపి దసుత్తరోతి** ఏకకతో పట్ఠాయ యావ దసకా దసహి ఉత్తరో అధికో హుత్వా గతో పవత్తోతిపి దసుత్తరో. **ఏకేకస్మిం పఞ్హేతి** ఏకకతో పట్ఠాయ యావ దసకా దససు పఞ్హేసు ఏకేకస్మిం పఞ్హే. **దస దస పఞ్హాతి** "కతమో ధమ్మో బహుకారో అప్పమాదో కుసలేసు ధమ్మేసూ"తిఆదినా దస దస పఞ్హా. **విసేసితాతి** విస్సజ్జితా. **దసుత్తరం పవక్ఖామీతి** దేసియమానం దేసనం నామకిత్తనముఖేన పటిజానాతి వణ్ణభణనత్థం. **పవక్ఖామీతి** పకారేహి వక్ఖామి. తథా హేత్థ పఞ్హాసాధికానం పఞ్చన్నం పఞ్హసతానం వసేన దేసనా పవత్తా. **ధమ్మన్తి** ఇధ **ధమ్మ**-సద్దో పరియత్తిపరియాయో "ఇధ భిక్ఖు ధమ్మం పరియాపుణాతీ"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౫.౭౩) వియ. సుత్తలక్ఖణో చాయం **ధమ్మోతి** ఆహ "**ధమ్మన్తి సుత్త**"న్తి. స్వాయం ధమ్మో యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జమానస్స నిబ్బానావహో. తతో ఏవ వట్టదుక్ఖసముచ్ఛేదాయ హోతి, స చాయమస్స

ఆనుభావో సబ్బేసం ఖన్ధానం పమోచనుపాయభావతోతి దస్సేన్తో "నిబ్బానప్పత్తియా"తిఆదిమాహ. తేన వుత్తం "**నిబ్బానప్పత్తియా**"తిఆది.

ఉచ్చం కరోన్తోతి ఉదగ్గం ఉళారం పణీతం కత్వా దస్సేన్తో, పగ్గణ్హన్తోతి అత్థో. **పేమం జనేన్తో**తి భత్తిం ఉప్పాదేన్తో. ఇదఞ్చ దేసనాయ పగ్గణ్హనం బుద్ధానమ్పి ఆచిణ్ణం ఏవాతి దస్సేన్తో "**ఏకాయనో**"తిఆదిమాహ.

ఏకధమ్మవణ్ణనా

౩౫౧. (క) **కార**-సద్దో ఉప-సద్దేన వినాపి ఉపకారత్థం వదతి, "బహుకారా, భిక్ఖవే, మాతాపితరో పుత్తాన"న్తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౨.౩౪) వియాతి ఆహ "**బహుకారోతి బహూపకారో**"తి.

(ఖ) వడ్ఢనే వుత్తే నానన్తరియతాయ ఉప్పాదనం వుత్తమేవ హోతీతి "**భావేతబ్బోతి వడ్ఢేతబ్బో**"తి వుత్తో. ఉప్పాదనపుబ్బికా హి వడ్ఢనాతి. నను చ "**ఏకో ధమ్మో ఉప్పాదేతబ్బో**"తి ఉప్పాదనం పేత్థ విసుం గహితం ఏవాతి? అఞ్ఞవిసయత్తా తస్స నాయం విరోధో. తథా హి "**ఏకో ధమ్మో పరిఞ్ఞేయ్యో**"తి తీహిపి పరిఞ్ఞాహి పరిఞ్ఞేయ్యతం వత్వాపి "**ఏకో ధమ్మో పహాతబ్బో**"తి పహాతబ్బతా వుత్తా.

(గ) **తీహి పరిఞ్ఞాహీ**తి ఞాతతీరణపహానపరిఞ్ఞాహి.

(ఘ) **పహానానుపస్సనాయా**తి పజహనవసేన పవత్తాయ అనుపస్సనాయ. మిస్సకవసేన చేతం అనుపస్సనాగహణం దట్ఠబ్బం.

(ఙ) సీలసమ్పదాదీనం పరిహానావహో **పరిహానాయ సంవత్తనకో.**

(చ) ఝానాదివిసేసం గమేతీతి **విసేసగామీ.**

(ఛ) **దుప్పచ్చక్ఖకరో**తి అనుపచితఞాణసమ్భారేహి పచ్చక్ఖం కాతుం అసక్కుణేయ్యో.

(ఝ) **అభిజానితబ్బో**తి అభిముఖం ఞాణేన జానితబ్బో.

సబ్బత్థ మాతికాసూతి దుకాదివసేన వుత్తాసు సబ్బాసు మాతికాసు. ఏత్థ చ ఆయస్మా ధమ్మసేనాపతి తే భిక్ఖూ భావనాయ నియోజేత్వా ఉత్తమత్థే పతిట్ఠాపేతుకామో పఠమం తావ భావనాయ ఉపకారధమ్మం ఉద్దేసవసేన దస్సేన్తో "ఏకో ధమ్మో బహుకారో"తి వత్వా తేన ఉపకారకేన ఉపకత్తబ్బం దస్సేన్తో "ఏకో ధమ్మో భావేతబ్బో"తి ఆహ. అయఞ్చ భావనా విపస్సనావసేన ఇచ్ఛితాతి ఆహ "ఏకో ధమ్మో పరిఞ్ఞేయ్యో"తి. పరిఞ్ఞా చ నామ యావదేవ పహాతబ్బపజహనత్థాతి ఆహ "ఏకో ధమ్మో పహాతబ్బో"తి. పజహన్తేన చ హానభాగియం నీహరిత్వా విసేసభాగియే అవట్ఠాతబ్బన్తి ఆహ "ఏకో ధమ్మో హానభాగియో, ఏకో ధమ్మో విసేసభాగియో"తి. విసేసభాగియే అవట్ఠానఞ్చ దుప్పటివిజ్ఝనేన, దుప్పటివిజ్ఝపటివిజ్ఝనఞ్చ ఇజ్ఝతి, నిప్ఫాదేతబ్బనిప్ఫాదనం సిద్ధమేవ హోతీతి ఆహ "ఏకో ధమ్మో దుప్పటివిజ్ఝో, ఏకో ధమ్మో ఉప్పాదేతబ్బో"తి. తయిదం ద్వయం అభిఞ్ఞేయ్యాదిజాననేన హోతీతి ఆహ "ఏకో ధమ్మో అభిఞ్ఞేయ్యో"తి. అభిఞ్ఞేయ్యఞ్చ అభిఞ్ఞాతం,

సచ్ఛికాతబ్బం సచ్ఛికతమేవ హోతీతి. ఏత్తావతా చ నిట్ఠితకిచ్చోవ హోతి, నాస్స ఉత్తరి కిఞ్చి కరణీయన్తి ఏవం తావ మహాథేరో ఏకకవసేన తేసం భిక్ఖూనం పటిపత్తివిధిం ఉద్దిసన్తో ఇమాని దస పదాని ఇమినా అనుక్కమేన ఉద్దిసి.

(క) ఏవం అనియమతో ఉద్దిట్ఠధమ్మే సరూపతో నియమేత్వా దస్సేతుం "కతమో ఏకో ధమ్మో"తిఆదినా దేసనం ఆరభి. తేన వుత్తం "**ఇతి ఆయస్మా సారిపుత్తో**"తిఆది. ఏస నయో దుకాదీసు. **వేళుకారో**తి వేనో. సో హి వేళువికారేహి కిలఞ్జాదికరణేన "వేళుకారో"తి వుత్తో. అన్తో, బహి చ సబ్బగతగణ్ఠిం నీహరణేన **నిగ్గణ్ఠిం కత్వా. ఏకేకకోట్ఠాసే**తి ఏకకాదీసు దససు కోట్ఠాసేసు ఏకేకస్మిం కోట్ఠాసే.

సబ్బత్థకం ఉపకారకన్తి సబ్బత్థకమేవ సమ్మా పటిపత్తియా ఉపకారవన్తం. ఇదాని తమత్థం విత్థారతో దస్సేతుం "**అయఞ్హి**"తిఆది వుత్తం. **విపస్సనాగబ్భం గణ్హాపనే**తి యథా ఉపరి విపస్సనా పరిపచ్చతి తిక్ఖా విసదా హుత్వా మగ్గేన ఘటేతి, ఏవం పుబ్బభాగవిపస్సనావడ్ఢనే. **అత్థపటిసమ్భిదాదీసూ**తి అత్థపటిసమ్భిదాదీసు నిప్ఫాదేతబ్బేసు, తేసం సమ్భారసమ్భరణన్తి అత్థో. ఏస నయో ఇతో పరేసుపి. **ఠానాట్ఠానేసూ**తి ఠానే, అట్ఠానే చ జానితబ్బే. **మహావిహారసమాపత్తియ**న్తి మహతియం ఝానాదివిహారసమాపత్తియం. **విపస్సనాఞాణాదీసూతి ఆది**-సద్దేన మనోమయిద్ధి ఆదికాని సఙ్గణ్హాతి. **అట్ఠసు విజ్జాసూతి అమ్బట్ఠసుత్తే** (దీ॰ ని॰ ౧.౨౭౮) ఆగతనయాసు అట్ఠసు విజ్జాసు.

తేనేవ భగవా థోమేతీతి యోజనా. **న**న్తి అప్పమాదం.

థామసమ్పన్నేనాతి ఞాణబలసమన్నాగతేన. **దీపేత్వా**తి "ఏవమ్పి అప్పమాదో కుసలానం ధమ్మానం సమ్పాదనే బహుపకారో"తి పకాసేత్వా. యం కిఞ్చి అనవజ్జపక్ఖికమత్థం అప్పమాదే పక్ఖిపిత్వా కథేతుం యుత్తన్తి దస్సేతుం "**యం కిఞ్చి**"తిఆది వుత్తం.

(ఖ) **కాయగతాసతీ**తి రస్సం అకత్వా నిద్దేసో, నిద్దేసేన వా ఏతం సమాసపదం దట్ఠబ్బం. "అట్ఠికాని పుఞ్జకితాని తేరోవస్సికాని...పే॰... పూతీని చుణ్ణకజాతానీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౩౭౮) ఏవం పవత్తమనసికారో "**చుణ్ణికమనసికారో**"తి వదన్తి. అపరే పన భణన్తి "చుణ్ణికఇరియాపథేసు పవత్తమనసికారో"తి. **ఏత్థ ఉప్పన్నసతియా**తి ఏతస్మిం యథావుత్తే ఏకూనతింసవిధే ఠానే ఉప్పన్నాయ సతియా. **సుఖసమ్పయుత్తా**తి నిప్పరియాయతో సుఖసమ్పయుత్తా, పరియాయతో పన చతుత్థజ్ఝానే ఉపేక్ఖాపి "సుఖ"న్తి వత్తబ్బతం లభతి సన్తసభావత్తా.

(గ) పచ్చయభూతో ఆరమ్మణాదివిసయోపి ఆరమ్మణభావేన వణో వియ ఆసవే పగ్ఘరతి, నో సమ్పయోగసమ్భవాభావేపి సహ ఆసవేహీతి **సాసవో.** తథా ఉపాదానానం హితోతి **ఉపాదానియో.** ఇతరథా పన పచ్చయభావేన విధి పటిక్ఖేపో.

(ఘ) **అస్మీతి మానో**తి "అస్మి"తి పవత్తో మానో.

(చ) **విపరియాయేనా**తి "అనిచ్చే అనిచ్చ"న్తిఆదినా నయేన పవత్తో పథమనసికారో.

(ఛ) **ఇధ పన విపస్సనానన్తరో మగ్గో ‘‘ఆనన్తరికో చేతోసమాధీ’’తి అధిప్పేతో**. కస్మా? **విపస్సనాయ అనన్తరత్తా, అత్తనో వా** పవత్తియా **అనన్తరం ఫలదాయకత్తా.** సద్దత్థతో పన అనన్తరం ఫలం **అనన్తరం,** తస్మిం అనన్తరే నియుత్తా, తం వా అరహతి, అనన్తరపయోజనోతి వా **ఆనన్తరికో.**

(జ) **ఫలన్తి** ఫలపఞ్ఞా. **పచ్చవేక్ఖణపఞ్ఞా అధిప్పేతా** అకుప్పారమ్మణతాయ.

(ఝ) అత్తనో ఫలం ఆహరతీతి **ఆహారో,** పచ్చయోతి ఆహ **‘‘ఆహారట్ఠితికాతి పచ్చయట్ఠితికా’’**తి. **అయం ఏకో ధమ్మోతి** అయం పచ్చయసఙ్ఖాతో ఏకో ధమ్మోతి పచ్చయతాసమఞ్ఞేన ఏకం కత్వా వదతి. **ఞాతపరిఞ్ఞాయ అభిఞ్ఞాయాతి** ఞాతపరిఞ్ఞాసఙ్ఖాతాయ అభిఞ్ఞాయ.

(ఞ) **అకుప్పా చేతోవిముత్తీతి అరహత్తఫలవిముత్తి** అకుప్పభావేన ఉక్కంసగతత్తా. అఞ్ఞథా సబ్బాపి ఫలసమాపత్తియో అకుప్పా ఏవ పటిపక్ఖేహి అకోపనీయత్తా.

అభిఞ్ఞాయాతి ‘‘అభిఞ్ఞేయ్యో’’తి ఏత్థ లద్ధఅభిఞ్ఞాయ. **పరిఞ్ఞాయాతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **పహాతబ్బసచ్ఛికాతబ్బేహీతి** పహాతబ్బసచ్ఛికాతబ్బపదేహి. **పహానపరిఞ్ఞావ** కథితా పహానసచ్ఛికిరియానం ఏకావారతాయ పరిఞ్ఞాయ సహేవ ఇజ్ఝనతో. **సచ్ఛికాతబ్బోతి** విసేసతో **ఫలం కథితం. ఏకస్మింయేవ** సత్తమే ఏవ **పదే లబ్భతి. ఫలం పన అనేకేసుపి పదేసు లబ్భతి** పఠమట్ఠమనవమదసమేసు లబ్భనతో. యస్మా తం నిప్పరియాయతో దసమే ఏవ లబ్భతి, ఇతరేసు పరియాయతో తస్మా **‘‘లబ్భతి ఏవా’’**తి సాసఙ్కం వదతి.

సభావతో విజ్జమానాతి యేన బహుకారాదిసభావేన దేసితా, తేన సభావేన పరమత్థతో ఉపలబ్భమానా . **యాథావాతి** అవిపరీతా. **తథాసభావాతి** తంసభావా. **న తథా న హోన్తీతి** అవితథత్తా తథావ హోన్తి. తతో ఏవ **వుత్తప్పకారతో అఞ్ఞథా న** హోన్తీతి పఞ్చహిపి పదేహి తేసం ధమ్మానం యథాభూతమేవ వదతి. **సమ్మాతి** ఞాయేన. యం పన ఞాతం, తం హేతుయుత్తం కారణయుత్తమేవ హోతీతి ఆహ **‘‘హేతునా కారణేనా’’**తి. **ఓకప్పనం జనేసీతి** జినవచనభావేన అభిప్పసాదం ఉప్పాదేసి.

ఏకధమ్మవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ద్వేధమ్మవణ్ణనా

౩౫౨. (క) ‘‘సబ్బత్థా’’ తి ఇదం ‘‘సీలపూరణాదీసూ’’తి ఏతేన సద్ధిం సమ్బన్ధితబ్బం. **‘‘సీలపూరణాదీసు సబ్బత్థ అప్పమాదో వియ ఉపకారకా’’**తి ఏతేన సతిసమ్పజఞ్ఞానమ్పి అప్పమాదస్స వియ సబ్బత్థ ఉపకారకతా పకాసితా హోతి అత్థతో నాతివిలక్ఖణత్తా తతో తేసం. సతిఅవిప్పవాసో హి అప్పమాదో, సో చ అత్థతో సబ్బత్థ అవిజహితా సతి ఏవ, సా చ ఖో ఞాణసమ్పయుత్తా ఏవ దట్ఠబ్బా, ఇతరాయ తథారూపసమత్థతాభావతో.

(ఖ) తేసం పఞ్చసతమత్తానం భిక్ఖూనం పుబ్బభాగపటిపత్తివసేన దేసితత్తా **పుబ్బభాగా కథితా.**

(ఛ) **అయోనిసోమనసికారో** సంకిలేసస్స మూలకారణభావేన పవత్తో **హేతు,** పరిబ్రూహనభావేన పవత్తో **పచ్చయో. యోనిసోమనసికారే**పి ఏసేవ నయో. యథా చ సత్తానం సంకిలేసాయ, విసుద్ధియా చ పచ్చయభూతా అయోనిసోమనసికారో, యోనిసోమనసికారోతి "ఇమే ద్వే ధమ్మా దుప్పటివిజ్ఝా"తి ఏత్థ నీహరిత్వా వుత్తా, ఏవం ఇమేహి ధమ్మా నీహరిత్వా వత్తబ్బాతి దస్సేన్తో **''తథా''**తిఆదిమాహ. తత్థ అసుభజ్ఝానాదయో చత్తారో **విసంయోగా** నామ కామయోగాదిపటిపక్ఖభావతో . **''ఏవం పభేదా''**తి ఇమినా "అవిజ్జాభాగినో ధమ్మా, విజ్జాభాగినో ధమ్మా, కణ్హా ధమ్మా, సుక్కా ధమ్మా"తి (ధ॰ స॰ ౧౦౧, ౧౦౪) ఏవమాదీనం సఙ్గహో దట్ఠబ్బో.

(ఝ) పచ్చయేహి సమేచ్చ సమ్భుయ్య కతత్తా పఞ్చక్ఖన్ధా **సఙ్ఖతా ధాతు.** కేనచి అనభిసఙ్ఖతత్తా నిబ్బానం **అసఙ్ఖతా ధాతు.**

(ఞ) తిస్సో విజ్జా విజ్ఝనట్ఠేన, విదితకరణట్ఠేన చ **విజ్జా. విముత్తీతి అరహత్తఫలం** పటిపక్ఖతో సబ్బసో విముత్తత్తా.

అభిఞ్ఞాదీనీతి అభిఞ్ఞాపఞ్ఞాదీని. **ఏకకసదిసానేవ** పురిమవారే వియ విభజ్జ కథేతబ్బతో. **మగ్గో కథితో**తి ఏత్థ "మగ్గోవ కథితో"తి ఏవమత్థం అగ్గహేత్వా "మగ్గో కథితోవా"తి ఏవమత్థో గహేతబ్బో "అనుప్పాదే ఞాణ"న్తి ఇమినా ఫలస్స గహితత్తా. **సచ్ఛికాతబ్బపదే ఫలం కథిత**న్తి ఏత్థాపి "ఫలమేవ కథిత"న్తి అగ్గహేత్వా "ఫలం కథితమేవా"తి అత్థో గహేతబ్బో విజ్జాగ్గహణేన తదఞ్ఞస్స సఙ్గహితత్తా. ఏస నయో ఇతో పరేసుపి ఏవరూపేసు ఠానేసు.

ద్వేధమ్మవణ్ణనా నిట్ఠితా.

తయోధమ్మవణ్ణనా

౩౫౩. (ఛ) **సో**తి అనాగామిమగ్గో. **సబ్బసో కామానం నిస్సరణం** సముచ్ఛేదవసేన పజహనతో. **ఆరుప్పే అరహత్తమగ్గో** నామ అరూపజ్ఝానం పాదకం కత్వా ఉప్పన్నో అగ్గమగ్గో. **పున ఉప్పత్తినివారణతో**తి రూపానం ఉప్పత్తియా సబ్బసో నివారణతో. నిరుజ్ఝన్తి సఙ్ఖారా ఏతేనాతి **నిరోధో,** అగ్గమగ్గో. తేన హి కిలేసవట్టే నిరోధితే ఇతరమ్పి వట్టద్వయం నిరోధితమేవ హోతి. తస్స పన నిరోధస్స పరియోసానత్తా అగ్గఫలం "నిరోధో"తి వత్తబ్బతం లబ్భతీతి ఆహ **''అరహత్తఫలం నిరోధోతి అధిప్పేత''**న్తి. **''అరహత్తఫలేన హి నిబ్బానే దిట్ఠే''** తి ఇదం అరహత్తమగ్గేన నిబ్బానదస్సనస్సాయం నిబ్బత్తీతి కత్వా వుత్తం. ఏవఞ్చ కత్వా "అరహత్తసఙ్ఖాతనిరోధస్స పచ్చయత్తా" తి ఇదమ్పి వచనం సమత్థితం హోతి.

(జ) **అతీతం సారమ్మణ**న్తి అతీతకోట్ఠాసారమ్మణం ఞాణం, అతీతా ఖన్ధాయతనధాతుయో ఆరబ్భ పవత్తనకఞాణన్తి అత్థో. "మగ్గో కథితోవా"తి అవధారణం దట్ఠబ్బం, తథా "సచ్ఛికాతబ్బే ఫలం కథితమేవా"తి.

(ఞ) **ఆసవానం ఖయే ఞాణ**న్తి చ ఆసవానం ఖయన్తే ఞాణన్తి అధిప్పాయో, అఞ్ఞథా మగ్గో కథితో సియా.

తయోధమ్మవణ్ణనా నిట్ఠితా.

చతుధమ్మవణ్ణనా

౩౩౪. (క) దారుమయం చక్కం **దారుచక్కం,** తథా **రతనచక్కం.** ఆణట్ఠేన ధమ్మో ఏవ **ధమ్మచక్కం.** ఇరియాపథానం అపరాపరప్పవత్తితో **ఇరియాపథచక్కం,** తథా **సమ్పత్తిచక్కం** వేదితబ్బం.

అనుచ్ఛవికే దేసేతి పుఞ్ఞకిరియాయ, సమ్మాపటిపత్తియా అనురూపదేసే. **సేవనం** కాలేన కాలం ఉపసఙ్కమనం. **భజనం** భత్తివసేన పయిరుపాసనం. **అత్తనో సమ్మా ఠపన**న్తి అత్తనో చిత్తసన్తానస్స యోనిసో ఠపనం సద్ధాదీసు నివేసనన్తి ఆహ ‘‘**సచే**’’తిఆది. **ఇదమేవేత్థ పమాణ**న్తి ఇదమేవ పుబ్బేకతపుఞ్ఞతాసఙ్ఖాతం సమ్పత్తిచక్కమేత్థ ఏతేసు సమ్పత్తిచక్కేసు పమాణభూతం ఇతరేసం కారణభావతో. తేనాహ ‘‘**యేన హీ**’’తిఆది. **సో ఏవ చ** కతపుఞ్ఞో **పుగ్గలో** అత్తానం **సమ్మా ఠపేతి** అకతపుఞ్ఞస్స తదభావతో. **పఠమో లోకియోవ,** తత్థాపి కామావచరోవ. **ఇధా**తి ఇమస్మిం దసుత్తరసుత్తే. **పుబ్బభాగే లోకియావా**తి మగ్గస్స పుబ్బభాగే పవత్తనకా లోకియా ఏవ. తత్థ కారణం వుత్తమేవ.

(చ) కామయోగవిసంయోగో అనాగామిమగ్గో, దిట్ఠియోగవిసంయోగో సోతాపత్తిమగ్గో, ఇతరే ద్వే అరహత్తమగ్గోతి ఏవం **అనాగామిమగ్గాదివసేన వేదితబ్బా.**

(ఛ) **పఠమస్స ఝానస్స లాభి**న్తి య్వాయం అప్పగుణస్స పఠమస్స ఝానస్స లాభీ, తం. **కామసహగతా సఞ్ఞామనసికారా సముదాచరన్తీ**తి తతో వుట్ఠితం ఆరమ్మణవసేన కామసహగతా హుత్వా సఞ్ఞామనసికారా సముదాచరన్తి చోదేన్తి తుదేన్తి. తస్స కామానుపక్ఖన్దానం సఞ్ఞామనసికారానం వసేన సో పఠమజ్ఝానసమాధి హాయతి పరిహాయతి, తస్మా ‘‘**హానభాగియో సమాధీ**’’తి వుత్తో. **తదనుధమ్మతా**తి తదనురూపసభావో. ‘‘**సతి సన్తిట్ఠతీ**’’తి ఇదం మిచ్ఛాసతిం సన్ధాయ వుత్తం. యస్స హి పఠమజ్ఝానానురూపసభావా పఠమజ్ఝానం సన్తతో పణీతతో దిస్వా అస్సాదయమానా అపేక్ఖమానా అభినన్దమానా నికన్తి హోతి, తస్స నికన్తివసేన సో పఠమజ్ఝానసమాధి నేవ హాయతి, న వడ్ఢతి, ఠితికోట్ఠాసికో హోతి, తేన వుత్తం ‘‘**ఠితిభాగియో సమాధీ**’’తి.

అవితక్కసహగతాతి అవితక్కం దుతియజ్ఝానం సన్తతో పణీతతో మనసి కరోతో ఆరమ్మణవసేన అవితక్కసహగతా **సఞ్ఞామనసికారా. సముదాచరన్తీ**తి పగుణపఠమజ్ఝానతో వుట్ఠితం దుతియజ్ఝానాధిగమత్థాయ చోదేన్తి తుదేన్తి, తస్స ఉపరి దుతియజ్ఝానుపక్ఖన్దానం సఞ్ఞామనసికారానం వసేన సో పఠమజ్ఝానసమాధి విసేసభూతస్స దుతియజ్ఝానస్స ఉప్పత్తిపదట్ఠానతాయ ‘‘**విసేసభాగియో సమాధీ**’’తి వుత్తో. **నిబ్బిదాసహగతా**తి తమేవ పఠమజ్ఝానలాభిం ఝానతో వుట్ఠితం నిబ్బిదాసఙ్ఖాతేన విపస్సనాఞాణేన సహగతా. విపస్సనాఞాణఞ్హి ఝానఙ్గేసు పభేదేన ఉపట్ఠహన్తేసు నిబ్బిన్దతి ఉక్కణ్ఠతి, తస్మా ‘‘**నిబ్బిదా**’’తి వుచ్చతి. **సముదాచరన్తీ**తి నిబ్బానసచ్ఛికరణత్థాయ చోదేన్తి తుదేన్తి. **విరాగూపసఞ్హితో**తి విరాగసఙ్ఖాతేన నిబ్బానేన ఉపసఞ్హితో. విపస్సనాఞాణఞ్హి "సక్కా ఇమినా మగ్గేన విరాగం నిబ్బానం సచ్ఛికాతు"న్తి పవత్తితో ‘‘**విరాగూపసఞ్హిత**’’న్తి వుచ్చతి, తంసమ్పయుత్తా సఞ్ఞామనసికారాపి విరాగూపసఞ్హితా ఏవ నామ. తస్స తేసం సఞ్ఞామనసికారానం వసేన సో పఠమజ్ఝానసమాధి అరియమగ్గపటివేధస్స పదట్ఠానతాయ ‘‘**నిబ్బేధభాగియో సమాధీ**’’తి వుత్తో. **సబ్బసమాపత్తియో**తి దుతియజ్ఝానాదికా సబ్బా సమాపత్తియో. **అత్థో వేదితబ్బో**తి హానభాగియాదిఅత్థో తావ విత్థారేత్వా వేదితబ్బో.

మగ్గో కథితో చతున్నం అరియసచ్చానం ఉద్ధటత్తా. **ఫలం** కథితం సరూపేనేవ.

చతుధమ్మవణ్ణనా నిట్ఠితా.

పఞ్చధమ్మవణ్ణనా

౩౫౫. (ఖ) **''పఞ్చఙ్గికో సమ్మాసమాధీ''**తి సమాధిఅఙ్గభావేన పఞ్చా ఉద్దిట్ఠాతి పీతిఫరణతాదివచనేన హి తమేవ విభజతి. తేనాహ **''పీతిం ఫరమానా ఉప్పజ్జతీ''**తిఆది."సో ఇమమేవ కాయం వివేకజేన పీతిసుఖేన అభిసన్దేతీ"తిఆదినా (మ॰ ని॰ ౧.౪౨౭) నయేన పీతియా, సుఖస్స చ ఫరణం వేదితబ్బం. సరాగవిరాగతాదివిభాగదస్సనవసేన **పరేసం చేతో ఫరమానా. ఆలోకఫరణే**తి కసిణాలోకస్స ఫరణే సతి తేనేవ ఆలోకేన ఫరితప్పదేసే. తస్స సమాధిస్స రూపదస్సనపచ్చయత్తా **పచ్చవేక్ఖణఞాణం పచ్చవేక్ఖణనిమిత్తం.**

పీతిఫరణతా సుఖఫరణతాతి ఆరమ్మణే ఠత్వా చతుత్థజ్ఝానస్స ఉప్పాదనతో తా **''పాదా వియా''**తి వుత్తా. **చేతోఫరణతా ఆలోకఫరణతా**తి తంతంకిచ్చసాధనతో తా **''హత్థా వియా''**తి వుత్తా. **అభిఞ్ఞాపాదకజ్ఝానం** సమాధానస్స సరీరభావతో **''మజ్ఝిమకాయో వియా''**తి వుత్తం. **పచ్చవేక్ఖణనిమిత్తం** ఉత్తమఙ్గభావతో **''సీసం వియా''**తి వుత్తం.

(జ) సబ్బసో కిలేసదుక్ఖదరథపరిళాహానం విగతత్తా లోకియసమాధిస్స సాతిసయమేత్థ సుఖన్తి వుత్తం **''అప్పితప్పితక్ఖణే సుఖత్తా పచ్చుప్పన్నసుఖో''**తి. పురిమస్స పురిమస్స వసేన పచ్ఛిమం పచ్ఛిమం లద్ధాసేవనతాయ సన్తతరపణీతతరభావప్పత్తి హోతీతి ఆహ **''పురిమో పురిమో...పే॰... సుఖవిపాకో''**తి.

కిలేసపటిప్పస్సద్ధియాతి కిలేసానం పటిప్పస్సమ్భనేన లద్ధత్తా. **కిలేసపటిప్పస్సద్ధిభావ**న్తి కిలేసానం పటిప్పస్సమ్భనభావం. **లద్ధత్తా** పత్తత్తా తబ్భావం ఉపగతత్తా. లోకియసమాధిస్స పచ్చనీకాని నీవరణపఠమజ్ఝాననికన్తిఆదీని నిగ్గహేతబ్బాని, అఞ్ఞే కిలేసా వారేతబ్బా, ఇమస్స పన అరహత్తసమాధిస్స పటిప్పస్సద్ధసబ్బకిలేసత్తా న నిగ్గహేతబ్బం, వారేతబ్బఞ్చ అత్థీతి మగ్గానన్తరం సమాపత్తిక్ఖణే చ అప్పయోగేన అధిగతత్తా, ఠపితత్తా చ అపరిహానవసేన వా ఠపితత్తా **నసఙ్ఖారనిగ్గయ్హవారివావటో. ''సతివేపుల్లప్పత్తత్తా''**తి ఏతేన అప్పవత్తమానాయపి సతియా సతిబహులతాయ **సతో ఏవ** నామాతి దస్సేతి, **''యథాపరిచ్ఛిన్నకాలవసేనా''**తి ఏతేన పరిచ్ఛిన్దనసతియా **సతో**తి దస్సేతి. **సేసేసు** ఞాణఙ్గేసు. **పఞ్చఞాణికో**తి ఏత్థ వుత్తసమాధిముఖేన పఞ్చ ఞాణానేవ ఉద్దిట్ఠాని, నిద్దిట్ఠాని చ.

మగ్గో కథితో ఇన్ద్రియసీసేన సమ్మావాయామాదీనం కథితత్తా. **ఫలం** కథితం అసేక్ఖానం సీలక్ఖన్ధాదీనం కథితత్తా.

పఞ్చధమ్మవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఛధమ్మవణ్ణనా

౩౫౬. మగ్గో కథితోతి ఏత్థ వత్తబ్బం హేట్ఠా వుత్తమేవ.

సత్తధమ్మవణ్ణనా

౩౫౭. (ఞ) **హేతునా**తి ఆదిఅన్తవన్తతో, అనచ్చన్తికతో, తావకాలికతో, నిచ్చపటిక్ఖేపతోతి ఏవం ఆదినా హేతునా. **నయేనా**తి "యథా ఇమే సఙ్ఖారా ఏతరహి, ఏవం అతీతే, అనాగతే చ అనిచ్చా సఙ్ఖతా పటిచ్చసముప్పన్నా ఖయధమ్మా వయధమ్మా విరాగధమ్మా నిరోధధమ్మా"తి అతీతానాగతేసు నయననయేన. కామం ఖీణాసవస్స సబ్బేసం సఙ్ఖారానం

అనిచ్చతాది సుదిట్ఠా సుప్పటివిద్ధా, తం పన అసమ్మోహనవసేన కిచ్చతో, విపస్సనాయ పన ఆరమ్మణకరణవసేనాతి దస్సేన్తో ఆహ ''**విపస్సనాఞాణేన సుదిట్ఠా హోన్తీ**''తి. కిలేసవసేన ఉప్పజ్జమానో పరిళాహో వత్థుకామసన్నిస్సయో , వత్థుకామావస్సయో చాతి వుత్తం ''**ద్వేపి సపరిళాహట్ఠేన అఙ్గారకాసు వియా**''తి. **నిన్నస్సేవాతి** [నిన్నస్స (అట్ఠకథాయం)] నిన్నభావస్సేవ. **అన్తో** వుచ్చతి లామకట్ఠేన తణ్హా. బ్యన్తం విగతన్తం భూతన్తి **బ్యన్తీభూతన్తి** ఆహ ''**నిరతిభూతం,** [నియతిభూతం (అట్ఠకథాయం) విగతన్తిభూతం (?)] **నిత్తణ్హన్తి అత్థో**''తి. **ఇధ** సత్తకే. **భావేతబ్బపదే మగ్గో కథితో** బోజ్ఝఙ్గానం వుత్తత్తా.

పఠమభాణవారవణ్ణనా నిట్ఠితా.

అట్ఠధమ్మవణ్ణనా

౩౫౮. (క) **ఆదిబ్రహ్మచరియికాయాతి** ఆదిబ్రహ్మచరియా ఏవ ఆదిబ్రహ్మచరియికా యథా "వినయో ఏవ వేనయికో"తి, తస్సా ఆదిబ్రహ్మచరియికాయ. కా పన సాతి ఆహ ''**పఞ్ఞాయా**''తి. **సిక్ఖత్తయసఙ్గహస్సాతి** అధిసీలసిక్ఖాదిసిక్ఖత్తయసఙ్గహస్స. ఉపచారజ్ఝానసహగతా తరుణసమథపఞ్ఞావ ఉదయబ్బయానుపస్సనావసేన పవత్తా **తరుణవిపస్సనాపఞ్ఞా** [తరుణసమథవిపస్సనాపఞ్ఞా (అట్ఠకథాయం)]. **ఆదిభూతాయాతి** పఠమావయవభూతాయ, దేసనావసేన చేతం వుత్తం. ఉప్పత్తికాలే పన నత్థి మగ్గధమ్మానం ఆదిమజ్ఝపరియోసానతా ఏకచిత్తుప్పాదపరియాపన్నత్తా ఏకజ్ఝంయేవ ఉప్పజ్జనతో. **పేమన్తి** దళ్హభత్తి, తం పన వల్లభవసేన పవత్తమానం గేహసితసదిసం హోతీతి ''**గేహసితపేమ**''న్తి వుత్తం. గరుకరణవసేన పవత్తియా గరు చిత్తం ఏతస్సాతి **గరుచిత్తో,** తస్స భావో **గరుచిత్తభావో,** గరుమ్హి గరుకారో. "కిలేసా న ఉప్పజ్జన్తీ"తి వత్వా తత్థ కారణమాహ ''**ఓవాదానుసాసనిం లభతీ**''తి. గరూనఞ్హి సన్తికే ఓవాదానుసాసనిం లభిత్వా యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జన్తస్స కిలేసా న ఉప్పజ్జన్తి. తేనాహ ''**తస్మా**''తిఆది.

(ఛ) **పేతాతి** పేతమహిద్ధికా. **అసురానన్తి** దేవాసురానం. పేతాసురా పన పేతా ఏవాతి తేసం పేతేహి సఙ్గహో అవుత్తసిద్ధోవ. **ఆవాహనం గచ్ఛన్తీతి** సమ్భోగసంసగ్గముఖేన పేతేహేవ అసురానం సఙ్గహణే కారణం దస్సేతి.

(జ) **అప్పిచ్ఛస్సాతి** నిఇచ్ఛస్స. అభావత్థో హేత్థ అప్ప-సద్దో "అప్పడంసమకసవాతాతపా"తిఆదీసు (అం. ని. ౧౦.౧౧) వియ. పచ్చయేసు అప్పిచ్ఛో **పచ్చయఅప్పిచ్ఛో,** చీవరాదిపచ్చయేసు ఇచ్ఛారహితో. **అధిగమఅప్పిచ్ఛోతి** ఝానాదిఅధిగమవిభావనే ఇచ్ఛారహితో. **పరియత్తిఅప్పిచ్ఛోతి** పరియత్తియం బాహుసచ్చవిభావనే ఇచ్ఛారహితో. **ధుతఙ్గఅప్పిచ్ఛోతి** ధుతఙ్గేసు అప్పిచ్ఛో ధుతఙ్గవిభావేన ఇచ్ఛారహితో. **సన్తగుణనిగూహనేనాతి** అత్తని సంవిజ్జమానానం ఝానాదిగుణానఞ్చేవ బాహుసచ్చగుణస్స చ ధుతఙ్గగుణస్స చ నిగూహనేన ఛాదనేన. **సమ్పజ్జతీతి** నిప్పజ్జతి సిజ్ఝతి. **నో మహిచ్ఛస్సాతి** మహతియా ఇచ్ఛాయ సమన్నాగతస్స, ఇచ్ఛం వా మహన్తస్స నో సమ్పజ్జతి అనుధమ్మస్సాపి అనిచ్ఛనతో.

పవివిత్తస్సాతి పకారేహి వివిత్తస్స. తేనాహ ''**కాయచిత్తఉపధివివేకేహి వివిత్తస్సా**''తి. ''**అట్ఠఆరమ్భవత్థువసేనా**''తి ఏతేన భావనాభియోగవసేన ఏకీభావోవ ఇధ "కాయవివేకో"తి అధిప్పేతో, న గణసఙ్గణికాభావమత్తన్తి దస్సేతి. **కమ్మన్తి** యోగకమ్మం.

సత్తేహి కిలేసేహి చ సఙ్గణనం సమోధానం **సఙ్గణికా,** సా ఆరమితబ్బట్ఠేన ఆరామో ఏతస్సాతి **సఙ్గణికారామో,** తస్స. తేనాహ ‘‘**గణసఙ్గణికాయ చేవా**’’తిఆది. **ఆరద్ధవీరియస్సాతి** పగ్గహితవీరియస్స, తఞ్చ ఖో ఉపధివివేకే నిన్నతావసేన “అయం ధమ్మో”తి వచనతో. ఏస నయో ఇతో పరేసుపి. వివట్టసన్నిస్సితంయేవ హి సమాధానం ఇధాధిప్పేతం, తథా పఞ్ఞాపి. కమ్మస్సకతాపఞ్ఞాయ హి పతిట్ఠితో కమ్మవసేన “భవేసు నానప్పకారో అనత్థో”తి జానన్తో కమ్మక్ఖయకరఞాణం అభిపత్థేతి, తదత్థఞ్చ ఉస్సాహం కరోతి. మానాదయో సత్తసన్తానం సంసారే పపఞ్చేన్తి విత్థారేన్తీతి **పపఞ్చాతి** ఆహ ‘‘**నిప్పపఞ్చస్సాతి విగతమానతణ్హాదిట్ఠిపపఞ్చస్సా**’’తి.

మగ్గో కథితో సరూపేనేవ.

నవధమ్మవణ్ణనా

౩౫౯. (ఖ) **విసుద్ధిన్తి** ఞాణదస్సనవిసుద్ధిం, అచ్చన్తవిసుద్ధిమేవ వా. **చతుపారిసుద్ధిసీలన్తి** పాతిమోక్ఖసంవరాదినిరుపక్కిలిట్ఠతాయ చతుబ్బిధపరిసుద్ధివన్తం సీలం. **పారిసుద్ధిపధానియఙ్గన్తి** పుగ్గలస్స పరిసుద్ధియా పధానభూతం అఙ్గం. తేనాహ ‘‘**పరిసుద్ధభావస్స పధానఙ్గ**’’న్తి. సమథస్స విసుద్ధిభావో వోదానం పగుణభావేన పరిచ్ఛిన్నన్తి ఆహ ‘‘**అట్ఠ పగుణసమాపత్తియో**’’తి. విగతుపక్కిలేసఞ్హి “పగుణ”న్తి వత్తబ్బతం లబ్భతి, న సఉపక్కిలేసం హానభాగియాదిభావప్పత్తితో. సత్తదిట్ఠిమలవిసుద్ధితో నామరూపపరిచ్ఛేదో **దిట్ఠివిసుద్ధి.** పచ్చయపరిగ్గహో అద్ధత్తయకఙ్ఖామలవిధమనతో **కఙ్ఖావితరణవిసుద్ధి.** యస్మా **నామరూపం** నామ సప్పచ్చయమేవ, తస్మా తం పరిగ్గణ్హన్తేన అత్థతో తస్స సప్పచ్చయతాపి పరిగ్గహితా ఏవ హోతీతి వుత్తం ‘‘**దిట్ఠివిసుద్ధీతి సప్పచ్చయం నామరూపదస్సన**’’న్తి. యస్మా పన నామరూపస్స పచ్చయం పరిగ్గణ్హన్తేన తీసు అద్ధాసు కఙ్ఖామలవితరణపచ్చయాకారావబోధవసేనేవ హోతి, తస్మా ‘‘**పచ్చయాకారఞాణ**’’న్తిఆది వుత్తం యథా కఙ్ఖావితరణవిసుద్ధి “ధమ్మట్ఠితిఞాణ”న్తి వుచ్చతి. **మగ్గామగ్గే ఞాణన్తి** మగ్గామగ్గే వవత్థపేత్వా ఠితఞాణం. **ఞాణన్తి** ఇధ తరుణవిపస్సనా కథితా తేసం భిక్ఖూనం అజ్ఝాసయవసేన “ఞాణదస్సనవిసుద్ధీ”తి వుట్ఠానగామినియా విపస్సనాయ వుచ్చమానత్తా. యది “ఞాణదస్సనవిసుద్ధీ”తి వుట్ఠానగామినివిపస్సనా అధిప్పేతా, “పఞ్ఞా”తి చ అరహత్తఫలపఞ్ఞా, మగ్గో పన కథన్తి ? మగ్గో బహుకారపదే విరాగగ్గహణేన గహితో. వక్ఖతి హి “ఇధ బహుకారపదే మగ్గో కథితో”తి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౩౫౯).

(ఛ) **చక్ఖాదిధాతునానత్తన్తి** చక్ఖాదిరూపాదిచక్ఖువిఞ్ఞాణాదిధాతూనం వేమత్తతం నిస్సాయ. **చక్ఖుసమ్ఫస్సాదినానత్తన్తి** చక్ఖుసమ్ఫస్ససోతసమ్ఫస్సఘానసమ్ఫస్సాదిసమ్ఫస్సవిభాగం. **సఞ్ఞానానత్తన్తి** ఏత్థ రూపసఞ్ఞాదిసఞ్ఞానానత్తమ్పి లబ్భతేవ, తం పన కామసఞ్ఞాదిగ్గహణేనేవ గయ్హతి. **కామసఞ్ఞాదీతి ఆది**-సద్దేన బ్యాపాదసఞ్ఞాదీనం గహణం. సఞ్ఞానిదానత్తా పపఞ్చసఙ్ఖానం “సఞ్ఞానానత్తం పటిచ్చ సఙ్కప్పనానత్త”న్తి వుత్తం, “యం సఙ్కప్పేతి, తం పపఞ్చేతీ”తి వచనతో “సఙ్కప్పనానత్తం పటిచ్చ ఛన్దనానత్త”న్తి వుత్తం. **ఛన్దనానత్తన్తి** చ తణ్హాఛన్దస్స నానత్తం. **రూపపరిళాహోతి** రూపవిసయో రూపాభిపత్థనావసేన పవత్తో కిలేసపరిళాహో. **సద్దపరిళాహోతి** ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. కిలేసో హి ఉప్పజ్జమానో అప్పత్తేపి ఆరమ్మణే పత్తో వియ పరిళాహోవ ఉప్పజ్జతి. తథాభూతస్స పన కిలేసఛన్దస్స వసేన రూపాదిపరియేసనా హోతీతి ఆహ ‘‘**పరిళాహనానత్తతాయ రూపపరియేసనాదినానత్తం ఉప్పజ్జతీ**’’తి. తథా పరియేసన్తస్స సచే తం రూపాది లబ్భేయ్య, తం సన్ధాయాహ ‘‘**పరియేసనాదినానత్తతాయ రూపపటిలాభాదినానత్తం ఉప్పజ్జతీ**’’తి.

(జ) **మరణానుపస్సనాఞాణే**తి మరణస్స అనుపస్సనావసేన పవత్తఞాణే, మరణానుస్సతిసహగతపఞ్ఞాయాతి అత్థో. **ఆహారం పరిగ్గణ్హన్తస్సా**తి గమనాదివసేన ఆహారం పటిక్కూలతో పరిగ్గణ్హన్తస్స. **ఉక్కణ్ఠన్తస్సా**తి నిబ్బిన్దన్తస్స కత్థచిపి అసజ్జన్తస్స.

దసధమ్మవణ్ణనా

౩౬౦. (ఝ) **నిజ్జరకారణానీ**తి పజహనకారణాని. ఇమస్మిం **అభిఞ్ఞా**పదే మగ్గో కథీయతీతి కత్వా ''**అయం హేట్ఠా..పే.... పున గహితా**''తి వుత్తం. తథా హి వక్ఖతి "ఇధ అభిఞ్ఞాపదే మగ్గో కథితో" (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౩.౩౬౦) కిఞ్చాపి నిజ్జిణ్ణా మిచ్ఛాదిట్ఠీతి ఆనేత్వా సమ్బన్ధితబ్బం. యథా మిచ్ఛాదిట్ఠి విపస్సనాయ నిజ్జిణ్ణాపి న సముచ్ఛిన్నాతి సముచ్ఛేదప్పహానదస్సనత్థం పున గహితా, ఏవం మిచ్ఛాసఙ్కప్పాదయోపి విపస్సనాయ పహీనాపి అసముచ్ఛిన్నతాయ ఇధ పున గహితాతి అయమత్థో "మిచ్ఛాసఙ్కప్పో"తిఆదీసు సబ్బపదేసు వత్తబ్బోతి దస్సేతి ''**ఏవం సబ్బపదేసు నయో నేతబ్బో**''తి ఇమినా.

ఏత్థ చాతి "సమ్మావిముత్తిపచ్చయా చ అనేకే కుసలా ధమ్మా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తీ"తి ఏతస్మిం పాళిపదే. ఏత్థ చ సముచ్ఛేదవసేన, పటిప్పస్సద్ధివసేన చ పటిపక్ఖధమ్మా సమ్మదేవ విముచ్చనం **సమ్మావిముత్తి,** తప్పచ్చయా చ మగ్గఫలేసు అట్ఠ ఇన్ద్రియాని భావనాపారిపూరిం ఉపగచ్ఛన్తీతి మగ్గసమ్పయుత్తానిపి సద్ధాదీని ఇన్ద్రియాని ఉద్ధటాని. మగ్గవసేన హి ఫలేసు భావనా పారిపూరీ నామాతి. **అభినన్దనట్ఠేనా**తి అతివియ సినేహనట్ఠేనిదఞ్హి. సోమనస్సిన్ద్రియం ఉక్కంసగతసాతసభావం సమ్పయుత్తధమ్మే సినేహన్తం తేమేన్తం వియ పవత్తతి. **పవత్తసన్తతిఆధిపతేయ్యట్ఠేనా**తి విపాకసన్తానస్స జీవనే అధిపతిభావేన. ''**ఏవ**''న్తిఆది వుత్తస్సేవ అత్థస్స నిగమనం.

అద్ధేన సహ ఛట్ఠాని పఞ్చసతాని, పఞ్ఞాసాధికాని సహ పఞ్చసతానీతి అత్థో.

ఏత్థ చ ఆయస్మా ధమ్మసేనాపతి "దససు నాథకరణధమ్మేసు పతిట్ఠాయ దసకసిణాయతనాని భావేన్తో దసఆయతనముఖేన పరిఞ్ఞం పట్ఠపేత్వా పరిఞ్ఞేయ్యధమ్మే పరిజానన్తో దసమిచ్ఛత్తే, దసఅకుసలకమ్మపథే చ పహాయ దసకుసలకమ్మపథేసు చ అవట్ఠితో దససు అరియావాసేసు ఆవసితుకామో దససఞ్ఞా ఉప్పాదేన్తో దసనిజ్జరవత్థూని అభిఞ్ఞాయ దసఅసేక్ఖధమ్మే అధిగచ్ఛతీ"తి తేసం భిక్ఖూనం ఓవాదం మత్థకం పాపేన్తో దేసనం నిట్ఠపేసి. పమోదవసేన పటిగ్గణ్హనం **అభినన్దన**న్తి ఆహ ''**సాధు సాధూతి అభినన్దన్తా సిరసా సమ్పటిచ్ఛింసూ**''తి. **తాయ అత్తమనతాయా**తి తాయ యథాదేసితదేసనాగతాయ పహట్ఠచిత్తతాయ, తత్థ యథాలద్ధఅత్థవేదధమ్మవేదేహీతి అత్థో. **ఇమమేవ సుత్తం ఆవజ్జమానా**తి ఇమస్మిం సుత్తే తత్థ తత్థ ఆగతే అభిఞ్ఞేయ్యాదిభేదే ధమ్మే అభిజాననాదివసేన సమన్నాహరన్తా. **సహ పటిసమ్భిదాహి... పే.... పతిట్ఠహింసూ**తి అత్తనో ఉపనిస్సయసమ్పన్నతాయ, థేరస్స చ దేసనానుభావేన యథారద్ధం విపస్సనం ఉస్సుక్కేత్వా పటిసమ్భిదాపరివారాయ అభిఞ్ఞాయ సణ్ఠహింసూతి.

సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ

దసుత్తరసుత్తవణ్ణనాయ లీనత్థప్పకాసనా.

నిట్ఠితా చ పాథికవగ్గట్ఠకథాయ లీనత్థప్పకాసనా.

పాథికవగ్గటీకా నిట్ఠితా.

నిగమనకథావణ్ణనా

థేరానం మహాకస్సపాదీనం వంసో పవేణీ అన్వయో ఏతస్సాతి **థేరవంసన్వయో,** తేన; చతుమహానికాయేసు థేరియేనాతి అత్థో.

దసబలస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స గుణగణానం పరిదీపనతో **దసబలగుణగణపరిదీపనస్స.** అయఞ్హి ఆగమో బ్రహ్మజాలాదీసు, మహాపదానాదీసు, సమ్పసాదనీయాదీసు చ తత్థ తత్థ విసేసతో బుద్ధగుణానం పకాసనవసేన పవత్తోతి. తథా హి వుత్తం ఆదితో "సద్ధావహగుణస్సా"తి (దీ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.గన్థారమ్భకథా).

మహాట్ఠకథాయ సారన్తి దీఘనికాయమహాఅట్ఠకథాయం అత్థసారం.

ఏకూనసట్ఠిమత్తోతి థోకం ఊనభావతో **మత్త**-సద్దగ్గహణం.

మూలకట్ఠకథాసారన్తి పుబ్బే వుత్తం దీఘనికాయమహాఅట్ఠకథాసారమేవ పున నిగమనవసేన వదతి. అథ వా **మూలకట్ఠకథాసారన్తి** పోరాణట్ఠకథాసు అత్థసారం, తేనేతం దస్సేతి "దీఘనికాయమహాఅట్ఠకథాయం అత్థసారం ఆదాయ ఇమం సుమఙ్గలవిలాసినిం కరోన్తో సేసమహానికాయానమ్పి మూలకట్ఠకథాసు ఇధ వినియోగక్ఖమం అత్థసారం ఆదాయయేవ అకాసి"న్తి.

"**మహావిహారవాసీన**"న్తి [మహావిహారే నివాసినం (అట్ఠకథాయం)] చ ఇదం పురిమపచ్ఛిమపదేహి సద్ధిం సమ్బన్ధితబ్బం "మహావిహారవాసీనం సమయం పకాసయన్తిం, మహావిహారవాసీనం మూలకట్ఠకథాసారం ఆదాయా"తి చ. **తేన** పుఞ్ఞేన. **హోతు సబ్బో సుఖీ లోకోతి** కామావచరాదివిభాగో సబ్బోపి సత్తలోకో యథారహం బోధిత్తయాధిగమనవసేన సమ్పత్తేన నిబ్బానసుఖేన సుఖితో హోతూతి సదేవకస్స లోకస్స అచ్చన్తసుఖాధిగమాయ అత్తనో పుఞ్ఞం పరిణామేతి.

పరిమాణతో సాధికట్ఠవీససహస్సనవుతిభాణవారా నిట్ఠితాతి. పరిమాణతో సాధికట్ఠవీససహస్సమత్తగన్థేన దీఘనికాయటీకా రచితాచరియధమ్మపాలేన.

> మిచ్ఛాదిట్ఠాదిచోరేహి , సీలాదిధనసఞ్చయం;
> రక్ఖణత్థాయ సక్కచ్చం, మఞ్జూసం వియ కారితన్తి. (ఏత్థన్తరే పాఠో పచ్ఛా లిఖితో)

నిట్ఠితా సుమఙ్గలవిలాసినియా దీఘనికాయట్ఠకథాయ లీనత్థప్పకాసనా.

దీఘనికాయటీకా నిట్ఠితా.